

✓

KRISHNA BHATTIYAM
SAHITA
GADA DHARLYAM.

Al. 40481
1988

తిరియ్య.

తిమాయవదనపరిబ్రహ్మణేనమః. Tel. 1072

తిమన్తహమహోపాధ్యాయ గదాధరభట్టాచార్య

చక్రవర్తివిరిచితః

||*|| అ వ య వ గ న్ద : ||*||

తిమన్తహమహోపాధ్యాయకృష్ణగట్టమిరిచిత

వి వ రణ స హే తః,

తిమత్పరమహంసేత్యాద్యసుపమమిరుదాక్షిణత

శ్రీమదబ్రహ్మతన్త్రగ్రంథకాలమహాస్థానమూర్ధాభిక్ష

సవ్యతన్త్రగ్రంథతన్త్రతిమత్కవికథకీర్తనచరణసలిసయుగళ

విన్యస్తనమస్తాత్మభరతిమత్కృష్ణబ్రహ్మతన్త్రగ్రంథకాలసంయుమిసావ్యభావ

చరణారవిద్వద్విద్వాయమానమానసేన

తిమత్తర్కతీర్థపణ్డితలత్పాఖ్యకస్తూరీరక్తాచార్యవర్య

కరుణాకటాక్షవీక్షానమాసాదితపాణ్డిశేన

తిమన్తహమహోపాధ్యాయవిద్యాతమాన దివ్యలత్పి సేహాననారూఢ

తిమద్వామరాజేంద్రగ్రంథసత్పతిపాదమహాస్థానలబ్ధ

తలగవిద్యద్విరుహోల్లసితేన

తిమద్గదావల సంస్థాననివాసినా

జ్ఞానోజ్జాపురం, కృష్ణాచార్యేణ

పరికౌఢ్య పరిష్కృతః

తిమన్తహమహంసంస్థానాధిపతి తిమత్కృష్ణరాజేంద్రగ్రంథ

ధర్మాధికారి చక్రవర్తియ్యజ్ఞానార్యేణ

విద్యాతరంగిణ్యాఖ్యసీన్వయముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపితవిజయతాంతమామ

ఇదానీమేతన్తూల్యసార్వరూప్యద్యయమ్

సకం౦౮౯౬.

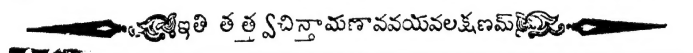

౨౫ పుట, ౨ పక్షా

య క్తసముదాయేఽతివాప్తిస్తదవధే వేతివాచ్యం॥పృతిజ్ఞాదిపంచకపుత్త్ర
ఇత్యత్య,యక్తప్రతిజ్ఞాదిపంచకసముదాయేఽతివాప్తిస్తదవధే వేతివాచ్యం॥పృ
త్కృతిజ్ఞాదిపంచకసముదాయేఽతివాప్తిస్తదవధే వేతివాచ్యం॥పృతిజ్ఞాదిపంచకసముదాయేఽతివాప్తిస్తదవధే వేతివాచ్యం॥పృ

[illegible]

అనుమితి చరమకారణ చిజపరామశః ప్రయోజకశాబ్దజ్ఞాన జనకశాబ్ద
జ్ఞాన జనకవాక్యత్వ మవయవత్వమ్ || అతఏవ వహ్నివ్యాప్యధూయవానయమి
తివాక్యే తదవయవేవ న న్యాయతదవయవలక్షణాతివాద్యితి || తేనపరామర్శ
స్య తదవయవేన పరామశఃజనకస్యజననాత్ || యత్తు || సంక్షేపతఃపరా
మశఃప్రయోజక వాక్యత్వేనవిశేషాభావాత్సాపి న్యాయవేతి || తన్న || క
థాయామాకాశాకృమేనైవాభిధానమితిప్రథమంవిశిష్టవైశిష్ట్యై ఆకాంతా నా
స్తీతి తదభిధానై నిగ్రహఃదితివక్ష్యతే || అన్యథా చక్షురాదెరపి పరామశః
జనకతయా న్యాయత్వాపత్తిః || ఆకాంతావిరహస్తుల్యపివ || అన్యేతుపశ్చావ
యవవాక్యాద్విజాతీయమేన శాబ్దజ్ఞానముత్పద్యత ఇతి తద్దీజనకవాక్యత్వంన్యా
యత్వమ్ || ఏవంప్రతిజ్ఞాద్యవయవ వాక్యాదపిప్రత్యేకం విజాతీయం శాబ్దజ్ఞాన
మితి తత్తద్దీజనకవాక్యత్వమేవతత్తల్లక్షణమితి||తన్న|| జ్ఞానవిశేషజనకత్వంతజ్ఞాన
కత్వజ్ఞానంవా (తత్తజ్ఞానజనకత్వంవా) న్యాయప్రతిజ్ఞాదౌ చానతిప్రసక్తమ
నుగతరూపమంతరేణ దుర్నిరూపమితి తస్మిన్కారితస్తేవలక్షణత్వాత్ || అ
న్యథా జాతినంకరప్రసంగాత్ ||*****

అవయవత్వస్తున్యాయాన్తరగతత్వేనతిప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమ్ || ప్రతిజ్ఞాద్యఘటక
త్వేనత్వభయఘటకభాగద్యయాఘటితత్వంవావక్తవ్యమ్ || ఉభయశ్చప్రతిజ్ఞాపౌ
తూపౌతూదాహరణేఉదాహరణాపనయాఉపనయనిగమనేఇతివిశిష్టవక్తవ్య
మితి||ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యతత్త్వద్విశిష్టార్థవిషయకజ్ఞానపశ్చాకాన్యతమజ్ఞాన జనక
వాక్యత్వంతత్త్వమిత్వపి కేచిత్ * తస్తేవేతి * తథాచతాదృశజాతౌసాధకా
భావఇతిభావః || బాధకమప్యాహ * అన్యథేతి * న్యాయజన్యజ్ఞానేపశ్చా
వయవజన్యత్వాత్ప్రశ్నా ద్విత్రాదిజన్యేచద్విత్రాద్యాఃపక్షైజన్యేచ ఏక్షేకా
జాతయత్తిజాతినంకరఇత్యర్థః || తత్రతత్ర భిన్నభిన్నజాతికల్పనేసుతరాంమా
నాభావః || కేచిత్తు,యదిచానుగతకారణమన్తరేణాపి తాదృశజాతిమత్వసంభ
వః || తదాకదాచిత్ప్రతిజ్ఞాదిజన్యేపిపౌత్వాదిజన్యవృత్తిః పౌత్వాదిజన్యదప్ర
తిజ్ఞాది జన్యవృత్తిజాతినాన్యదితిసంకరఇత్యర్థః || ఏవం సర్వేషాంసర్వజాతి
యత్వమేకజాతీయత్వం వాన్యాదిత్వపిదృష్టవ్యమిత్యాహః ||*****

తత్ప్రవృత్తిజ్ఞానసాధ్యనిదేశః ॥ సాధ్యపదేతివ్యాప్తః ॥ కిన్మాదైశ్వాన
మితచరమకారణవిజ్ఞ పరామశేషప్రయోజకవాక్యాధజ్ఞాన జనక ల్పనత్వం దై
శ్వానమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయక శాబ్దజ్ఞాన జనకవాక్యం॥

సాధ్యనిదేశః ప్రతిజ్ఞాతీయాత్మక ॥ సాధ్యోవిధేయ విశిష్టోధర్మః ॥ తథాచప
క్షతావచ్ఛేదక పర్యతత్వాది విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదక వహ్నిత్యాదివిశిష్టవైష్ణవ్య
జ్ఞాన జనకోన్యాయావయవఇతిపర్యవసితోధః ॥ ఉదాహరణాచ్చ నవక్షతావ
చ్ఛేదక విశిష్టే సాధ్యవైష్ణవ్యజ్ఞానమ్॥ఉపసయాచ్చ పక్షతావచ్ఛేదక విశిష్టేనసా
ధ్యతా వచ్ఛేదకవిశిష్ట వైష్ణవ్యజ్ఞానమితితయోవ్యుదాసః ॥ * కిన్సిత్యాది *
ప్రకృతస్వామిపహిర్భూత వారణాయనత్య న్నమ్ ॥ ప్రకృతస్వామివయవత్వ ప
ర్యవసితోధః ॥ ఉద్దేశ్యేతి* ప్రకృత్యేతిధః॥ వహ్నిసాధ్యకోపసయస్య న
హ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యకానుమిత్యన్యూనానతిరిక్త విషయకజ్ఞానజనకస్య వా
రణాయప్రకృతద్యయమ్ ॥ తథాచ, యాదృశపక్షసాధ్యకస్వామివయవత్వం తా
దృశపక్షసాధ్యకానుమిత్యన్యూనానతిరిక్త విషయకశాబ్దజ్ఞాన జనకత్వం పర్యవ
సితోధః ॥ ధూమాదాలొకవాక్ పర్యవసితోధః॥ ధూమాదిత్యాదావ
నతిరిక్తవిషయకజ్ఞానజనకస్యచేతారావరణాయాన్యూనైతి॥నిగమనవారణాయా
నతిరిక్తేతి॥ యద్యపినిగమనసాక్షాత్పక్షవాచక పదంసూయతే॥ తథాపిన్యూన
తాథంగాయోపసయస్థాయమాదిపదానుషంగా తథాబోధ్యమ్॥ ఇత్థమేవచప్రస
క్తామతిప్రసక్తినిగమనంచెత్వాదినా నిరాకరిష్యేతి॥తదధఃశ్చనిగమనమన్యూ
నానతిరిక్తవిషయకశాబ్దజ్ఞానజనకంసన్నపరామశేషమేతుః ॥ యేననిరుక్తస్వా
మివయవత్వరూపంప్రతిజ్ఞాత్యంతదపివ్యాప్తుయాత్॥అబాధితత్వాదేఃస్తద్బో
ధోపయికవిశిష్టమేతునంబంధస్యవా భోధకతయతస్యాతిరిక్తవిషయకజ్ఞానజన
కత్వాదితి॥ యత్తు॥పుధిపీతరేభ్యోభిద్యతేపుధిపీత్యాదిత్యాదాయన్నపుధిపీతరే
భ్యోభిద్యతేతన్నపుధిపీతుదాహరణవారణాయతదితి॥తత్తచ్చమ్॥తేనపుధివ్యా
మితరభేదస్వావిషయికరణాత్॥తాత్పర్యభ్రమేణతాదృశబోధజనకత్వస్యాతిప్ర
సక్తత్వాత్॥ నచ తాపతాప్యదాహరణస్య తథాత్వసంభవః ॥ యన్నైత్యాదేర
నన్వయాత్ ॥ యదిచనిగమనసాయమాదిపదం నివితే వాక్త్రేయకవాక్యతయైవవి
శిష్టలాభాదితివిభావ్యతే ॥ తదాపేతౌసాధ్యసామానాధికరణ్యభానెసామాన్యతః
పక్షేషి సాధ్యవత్త్వభానాత్ పక్షేషేతువ్యాపక సాధ్యసామానాధికరణ్య విశి

ప్రహేతుమత్తాభోధకస్యోపనయస్య ॥ యత్రపక్షసాధ్యయోస్తాద్యోపేక్షణ తృ
 ప్తాంతత్వహేతుత్వాభ్యా ముపనాసనః తాదృశసిమాధయిషయాచన్యాయప్రయో
 గః తత్రోదాహరణోపనయయోః ॥ యత్రచ పర్యతత్వాద్యవచ్ఛేదన సాధ్యసి
 ద్దైరుద్దేశ్యతాయామేతత్పర్యతత్వాదినాదృప్తాంతస్యోపనాసనః తత్రోదాహరణ
 స్య ॥ సత్యంతస్యవాచనయవాసుటకన్యాయాంతగతత్వ పరతయాపేత్వస్త
 స్యాయమాదినిగమనాం తస్యచ వారణాయతత్ ॥ యద్యపిసర్వమభిధేయంప్ర
 మేయమిత్థాదావతిరిక్తాప్రసిద్ధిః॥నచకోట్యప్రసిద్ధ్యా ప్రమేయంపతేతి విప్రతి
 పత్తైః సంశయస్యచాయోగాత్ నతాదృశీ ప్రతిజ్ఞా, ప్రకృతానుమితి విషయతా
 నమవ్యాప్త విషయతాకత్వం, ప్రకృతానుమితిప్రకారతాసమవ్యాప్త ప్రకార
 తాకత్వంవాచక్తస్యమితివాచ్యమ్ ॥ సకలాభిధేయవృత్తిధర్మవత్సకలాభిధేయని
 ప్తాత్వంతాభావాప్రయోగాగ్నికాశాభావపద్యేదం దృష్టమిత్థాదావిశిష్టపక్షబో
 ధకోపనయేఽతివ్యాప్తైః ॥ తథాపిప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవైష్ట్యవిషయకత్వం
 తదన్యూనవిషయకత్వమ్॥ప్రకృతపంచవ్యధర్మపక్షకప్రతిజ్ఞాస్తలేతుపక్షేప్రకృత్యర్థ
 స్యవైశిష్ట్యబోధకోపేక్షుత్తుప్రకృతసాధ్యస్య ॥ తాదృశవిషయతావిలక్షణవిష
 యతాశున్యత్వమ్ ॥ ప్రకృతహేతుకప్రకృతసాధ్యసిద్ధ్యాపయికవ్యాప్త్యవిషయక
 త్వంవా తదనతిరిక్తవిషయకత్వమ్॥ వహ్నివ్యాప్యాలూకవత్సధర్మా పర్యతోవ
 హ్నిమాఽధూమాదింధనవ్యాప్య ధూమవాఽపర్యతోవహ్నిమాఽధూమాది
 త్యాదౌ తస్మాన్యస్సంగ్రహాయ ప్రకృతహేతుసాధ్యయోరుపాదానమ్ ॥ వహ్ని
 వ్యాప్యధూమవాఽపర్యతోవహ్నిమాఽధూమాత్సత్తాదివ్యాప్య దృష్టత్వవది
 తం సత్త్వాదిమల్ దృష్టత్వాదిత్యాదికస్తు నప్రయోగః ॥ విశిష్టపక్షోపసావకా
 దేవ తాదృశవ్యాప్తిప్రతితావాకాంతావిరహేణోదాహరణానుత్థానాత్ ॥ అన్య
 థాఽతిప్రసంగాత్ ॥ అతఏవనైకబోధయవ్యాప్తుప్రసన్యాసాపి ॥ యదిచ మైత్రీః
 పచతి అయంగారిత్వాదేరేవ ప్రతిజ్ఞాయాః తథోపవర్ణితవిశిష్టజ్ఞానజకత్వసంభ
 వః ॥ తాదాత్మ్యేన గొన్నాధ్యత్వాత్ గోత్వత్వాద్యనుపస్థిత్యా గోత్వాదేన్నా
 ధ్యత్వానుపపత్తైః ॥ పదార్థతావచ్ఛేదకజాతౌ హేత్విధర్మాన్యన్వయాయోగా
 చ్చ ॥ వహ్నిమానిత్యాదౌ పునరనుమితౌ పక్షేసాధ్యస్య వహ్నిస్సంయోగాత్త
 తస్సంబద్ధాభావతే ॥ తథైవ వహ్నివ్యాప్య ధూమవానయమితుప్రసనయసంగ
 మాత్ ॥ శబ్దజ్ఞానెతు వహ్నిమతౌఅభేదః ॥ ఏవంబేదేనాద్యేభిర్యతే భిన్నమి

అన్యూనానతిరిక్తపదవిషయ లిక్తావిషయకత్వంవా జ్ఞానవిశేషణమ్ || తస్మా
దాహరణాదిభ్యుదానః || నిగమసత్త్వం పరామర్శపాతం || అదాధితాన
త్వృతిపక్షితత్వజ్ఞాన జనకత్వాత్ ||

తాదాపి వైలక్షణ్యమితి సూక్ష్మమీక్ష్యతే || తదాయాదృశపక్షసాధ్యకాః ప
క్షేయాదృశవిశిష్టార్థభోధికాః ప్రతిజ్ఞాః సంప్రదాయసిద్ధాః తాదృశానాంబో
ధానామన్యతమేనాప్యనివర్తనీయస్య సంశయస్యానివర్తకాయః తావతామన్యతమో
బోధితజ్ఞానకత్వం వక్తవ్యమ్ || ఏవంచ తాదాత్మ్యేన గణనార్హేపక్షే గవాభేదస్య, సం
యోగేన మవాయేన వాచకత్వాత్, వహ్నిమదభేదస్య, నమవాయేన పాకస్యకృతా,
పాకకృతిమత్స్వరూపకకర్తృభేదస్య, విశేషణతయా ఇతరభ్యోభేదే, ఇతరభేదవ
త్త్వనత్వస్య, ఇతరరాన్యభేదస్య, ఇతరభేదవత్త్వస్య, ఇతరభిన్నాభేదస్య, బోధావిశి
ష్టధర్మవ్యాప్తి ఇతి యితి || తావద్బోధానివర్తనసంశయానివర్తకత్వావద్బోధనివర్తనయా
వత్సంశయనివర్తకబోధజనకత్వం వాచ్యమితి పి కేచిత్ || జైత్రః పచతిః టా నైత
రాణీతి ప్రతిజ్ఞాయాం సార్థే విషయత్వానుయోగిత్వయోః సంబంధవిధయేనానుప్ర
వేశాత్ యథోపదశితసాధ్యగమకతాపయికవ్యాప్తివిశిష్టపేతుమత్త్వస్య చ ప
క్షేషపనేయత్వాత్తథాచాయమిత్యాకారకః సుచదవినస్తాచాముపసయః || నవ్యా
నాంపునరసస్య గతికతయా తద్వాప్యపక్షమాత్ర తద్వాన్వేత్వాకారోయోగ్య
తావశాచ్ఛ తదాసాధ్యస్య తద్వాప్యస్య వాపరామర్శః || కేచిత్తు వహ్నిమాన్న
వేతి విప్రతిపత్తానంశయేన వహ్నిమత్తదన్వీన్యాభావయోస్తాదాత్మ్యవిశేషణ
త్వాభ్యాం కోటిత్వేన జిజ్ఞాసితత్వాదితి తాదాత్మ్యేన వహ్నిమానేన సాధయతు
ముచితః || నతు వహ్నిరజిజ్ఞాసితత్వాత్ || తథాచాయమిత్యాకారకో వహ్నిమ
దాప్యస్య ధూమవాంశ్చాయమిత్యాకారకోవా ఉపసయః || నతు వహ్ని
వ్యాప్య ధూమవాంశ్చాయమిత్యాకారకః అథాంతరత్వాదితి ప్రామాణ్యః || యత్రి
చాంతరాతాదృశ బోధోన జనితస్తత్ప్రాపి తాదృశాకాంతాయోగ్యతాదిశాలి
త్వ రూపంతజ్ఞానయోగ్యత్వమక్షతమ్ || తల్లాభశ్చ జాతివిశేషాపస్థాపక శాబ్ద
వాక్యపదయోరుపసందానాదేవతి* అన్యూనేత్వాది* తథాచాద్వైశ్యానుమితి స
మానవిషయక లింగావిషయక శాబ్దజ్ఞాన జనకన్యాయావయవత్వమథః || ప్య
తిరేకిణి హ్రీదోనిర్మామ ఇత్యాదౌ నిర్వహిత్యపేతుకే యథాహృదభిన్న
మిత్యాది దృష్టాంతసతాహృదాన్పుత్తిధర్మశూన్యత్వాదిపేతుకేవా ఉదాహర

ణస్య వారణాయ సమానవిషయకాంతంపక్షముఖ్య విశేష్యకారణకం || ఉపస
యవారణాయ లింగావిషయకేతి || యద్యపిప్రకృతలింగావిషయకత్వం పృథివీత
రేభ్యోభిద్యతే పృథివీత్వాత్ గంధవతివా తథాగంధాదిత్యాదావవ్యాపకం ||
సదాత్మోపనయాసంభవఃఇదమాగంధవత్త్వేనపరామృష్టేపౌతుఘాతగంధవత్త్వా
న్వయాన్యోగాదితివాచ్యమ్ || సాధ్యాభావవ్యాపకగంధాభావాభావత్త్వేనాన్వ
యాత్ || అతవవన్యతిరెకిణిచనేయం పృథివీత్వాదికః స్పృహం ప్రయో
గః || యదిచ దండవాన్యక్తదండవానిత్యస్యాన్వయోనానుపపన్నఃతద్విశిష్టేశుద్ధత
ద్విశిష్టాన్వయస్త్రేవా పున్యత్పన్నత్వాద్విత్వచ్యతే || తదానానుపపత్తిగంధోపి ||
పక్షావిశేషణత్వేన తదవిషయకత్వశ్చాయంపిసామగ్రిమాన్ వహ్నోరిత్యా
దౌ || పక్షావిశేషణత్వేన సాధ్యావిశేషణత్వేన తదవిషయకత్వంచ దధి
ద్రవ్యం దధ్నుః ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాత్ గోత్వాభావో
న సాస్మాదిమాన్ గోత్వాభావాదిత్యాదావవ్యాపక మతివాన్వపకంచాపన
యస్య || తథాపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవత్తే యత్సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్య
వైశిష్ట్యవగాహిత్యం తద్వహ్నిధాన్వే లింగావిషయకత్వస్యాభావోవాచ్యః ||
వస్తుతాలిక్తం లిక్తత్వమ్ || తథాచ ప్రకృతపౌతుఘాతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య ప్ర
కృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నగమకతాపయికం యద్వాన్వీప్రవిషయకత్వంత
చూఛన్యత్వమర్థః || తద్వహ్నో సాధ్యవ్యాప్యత్వావగాహిత్యం పౌతుఘాతా
భావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యాభావ వ్యాపకత్వావగాహిత్యమ్ ||
ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగవదన్వీత్తిధర్మవాసయం ద్రవ్యత్వవాన్ గుణాత్ || గు
ణవ్యాప్యరూపవాసయం స్పృశవాన్ రూపాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాసంగ్రహయా
వచ్ఛేదకద్వయోసాదానం || అన్యూనావతిరిక్తేతిచమూల ముద్దేశ్యానమిత్వ
న్యూనావతిరిక్తభాగపరం || పౌతుత్వమభిధేయంప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ పంచ
క్షుర్థ పక్షే పౌతువారణాయపంచమన్తాన్యత్వస్యపౌత్వస్యత్వస్యవాఽవశ్యం
వాచ్యత్వాత్ || సంఖ్యాతిరిక్తసుబద్ధస్యప్రకృత్యర్థవిశేష్యత్వేనేవాన్వయా
త్ || ప్రాతిపదికార్థయోఃక్రియాప్రాతిపదికార్థయోశ్చసాక్షాద్భేదేనాన్వయ
స్యాపున్యత్వత్తైర్వత్సమాణత్వాత్ || చైత్రీస్వేదంనచైత్రీస్యమైత్రీస్వేదంనచైత్రీస్య
దన్వయోనిదంనెదమేకస్యాపీత్యాదౌచైత్రీదినంబంధాభావ బోధస్యవిభక్తిర్థ
విశేష్యతాం వినానుపపత్తేః || చైత్రీసపచతీత్యాదౌతిజర్థాస్వేదవివాప్యన్య

హేత్వభిధానప్రయోజక జ్ఞానాజనకవాక్యత్వంవా || లింగావిషయక లింగవిషయక జ్ఞానజనకస్వాయావయవవాక్యత్వంవా || ఇతరావయవానాం లింగవిషయక జ్ఞానజనకత్వాదితి || ప్రతిజ్ఞాత్వంజాతిః అనుగతానతిప్రసక్తతాం త్రికవ్యవహారాదితికేచిత్ || తన్ను || దేవదత్తప్రభవత్వాదినా జాతినబ్ధిరప్రసక్తాత్ || ప్రతిజ్ఞాజన్యం విజాతీయఃజ్ఞానం వ్యవహారాదితి తజ్జనకవాక్యం ప్రతిజ్ఞాత్యపి న || తజ్జనకత్వం జనకత్వజ్ఞానంవా నానుగతయావయవంతరణసమ్యుపసీత్య త్యక్తస్యాను సరణీయత్వాత్ || ఏతేన శబ్దోఽనిత్యఇతి లింగీభీషరవాక్యజన్యజ్ఞానవృత్తికృతకతా వదిత్యాది వాక్యజన్యజ్ఞానావృత్తి జాతియోగిజ్ఞానజనకవాక్యం ప్రతిజ్ఞాత్యనిరస్తమ్ || ననుప్రతిజ్ఞా, నసాధనాంగమ్ || విప్రతిపత్తైః పక్షపరిగ్రహే తత్ప్రమాణాకాంత్యాయాం హేత్వభిధానస్య ప్రాధమ్యాదితిచేన్న || విప్రతిపత్త్యగ్రేహీనమయబంధానంతరంబద్ధానిత్యత్వం సాధయేతిమగ్నస్థస్యవాదినోవా ఆకాంత్యాయాంబద్ధానిత్యత్వంసాధ్యమ్ || సచ సాధ్యనిదేశంవిసాహేతు

యోగినిన ప్రమీనుబద్ధస్వాప్యభావాన్వయాత్ || హేతువిషయకజ్ఞాన జనకత్వవ్యాప్య వయవావచ్ఛేదక రూపహుస్య త్వేనత్యుదాహరణాన్వన్యాయావయవత్వంతత్వమ్ || తాదృశావచ్ఛేదకం హేతుత్వాదికమితికేచిత్ * హేత్వభిధానేతి * జ్ఞానాజనకత్వంతద్యోగ్యతా * వాక్యత్వమ్ * స్వాయావయవత్వమ్ * లింగేత్వాది * లింగావిషయకేతి పూర్వోపదశితార్థకమ్ || అథాపహేతుకవ్యతిరేక్యదాహరణ వారణాయలింగీతి * లింగీ * సాధ్యమ్ * తద్విషయకమ్ * తద్వద్విశేషకమ్ || తేనేదం జలం నిస్సేహత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వసూన్యత్వాన్విత, ఇదంద్రిన్యంజలాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వ సూన్యత్వాదిత్వాదాయన్నజలం తన్నిస్సేహత్వ ప్రకారకప్రమావిషయకత్వదాహరణేనాతిప్రసంగః || లింగావిషయకేత్వస్యపూర్వోక్తవ్యాప్యత్వావిషయకార్థకత్వేతు హేతువారణాయలింగీతి || లింగివిషయకత్వంచ ప్రకృతహేతుత్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువిశిష్టహేతుత్వ విషయతాబహిర్భావేణావచ్ఛేదమ్ || తేన వహ్నిమావహ్నిసామగ్రిమత్వాత్ అయంహేతురిదంవా హేతుత్వం తత్త్వేనపరిమితమాన తావదిత్వాదా హేతునాతిప్రసంగః || లింగావిషయకజ్ఞాన జనకత్వానియతలింగివిషయకజ్ఞానజనకత్వనియతావయవతావచ్ఛేదకరూపవత్త్వం తత్త్వమిత్యాదికంతు తాదృశరూపాంతరాపరిచయేదుగ్రహత్వాదనసాదేయమ్ || ***

హేతుభిధానీతి 'ప్రతిజ్ఞా'లక్షణమ్

వాక్యం నిష్ప్రతియోగిక మన్వయంబోధయతుమీదై, నచవాదివాక్యేననుపస్థితమ
పి యోగ్యతయాన్వేతి ॥ అతిప్రసంగాత్ ॥ నచ విప్రతిపత్తితః సాధోఽపస్థితిః
తస్యాఽప్రతివాదివిప్రతిపత్త్యా ప్రమాణాదివ్యవస్థయాచాంతరితత్వాత్ ॥ పరవి
ప్రతిపత్తిం సమయబంధంచ వినాస్థాపనాయా అథావాత్ ॥ విప్రతిపత్తివాక్య
స్య పక్షపరిగ్రహేణ వర్జనసితతయా నిరాకాంక్షత్వాచ్చ ॥ ఆన్యత్తాతుస్తేషప్ర
తిజ్ఞా ॥ నచావయవాంతరాత్ ॥ హేత్వన్వయయోగాసాధోఽపస్థితిః ॥ (ప
శ్చిష్ట్యర్థాన్వయయోగ్యపక్షాన్నివృతసాధ్యాబోధకత్వాత్ ॥) నాన్వయవాంత
రేణాత్మేషాత్ ॥ సాధ్యాన్వయేతదభిధానం తదభిధానేన సాధ్యాన్వయశత్య
న్యాయాశ్రయాత్ ॥ తస్మాత్ప్రతిత్యనుపపత్త్యా ప్రతితానుపపత్త్యావా నెహ
త్వేషః ॥ అన్యేతు శబ్దానిత్యత్వే ప్రమాణం నదేతి యవి మధ్యస్థస్యానుయో
గః ॥ తథాపి, ప్రమాణమాత్రేనాకాంత్యాకింతు విశిష్టేవిశేషణం సాధ్యమనభి
ధాయ నశక్యాభిధానం ॥ నచవస్తుతా యత్సాగ్యం తత్ప్రమాణం నదేతి మ
ధ్యస్థనియోగః ॥ వాదిద్వయమధ్యేతదనంభవాత్ ॥ తస్మాత్సాధ్యాభిధానం వినా
నహేతోరాకాంతా ॥ సమాన్వయబోధకత్వమితి ప్రతిజ్ఞాసాధనాంగమితి ॥
❖ ఇతి తత్త్వచిన్తామణి ప్రతిజ్ఞా ❖ సాధ్యనిర్దేశానస్తరం కుత ఇత్యా
కాజ్ఞాయాంసాధనతాపర్యజ్ఞకవిధి క్రిమిల్లిజనచనమేవోచితమితి న్యథానాకాం
క్షితాభిధానేనిగ్రహపత్తేః ॥ లూకరదైవాకాంత్యానిష్ఠ త్రివిధ్యుత్పత్తేరితిప్రతిజ్ఞా
నస్తరం హేతుపన్యాసః ॥ హేతుత్వజ్ఞానుమితకారణీభూతలింగపరామర్శప్ర
యోజకశాబ్దజ్ఞానజనకసాధ్యావిషయకశాబ్దజనక హేతువిధి క్రిమచ్ఛబ్దత్వమ్ ॥

* అనుమితీత్యాది * జనకాంతం న్యాయావయవాధాకమ్ ॥ నిగ
మనవారణాయ సాధ్యావిషయకత్వాది ॥ సాధ్యావిషయకత్వంచ ప్రకృతహే
తుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువిశిష్టహేతుత్వ విషయతాబహిర్భావేణ పూ
ర్వోపదేశిత సాక్షాత్పరంపరాసాధారణప్రకృతపక్షవిశేషణత్వేనవా ॥ తేనపూ
ర్వోపదేశితహేతోనావాప్తిః ॥ ఇదంనదంతాజ్ఞాతం దండనయోగాజన్య
ద్రవ్యత్వాత్ అయం స ధూమాదాలోకవాక్ ఆచ్ఛేదాంధనశూన్యత్వాదిత్యా
దా వ్యతిరెక్కుదాహరణస్య, హేతుత్వ పక్షక సాధ్యాన్నివృతసాన్విధాబోధకదం
పదశాలినః ఉపనయస్యచ వారణాయహేతువిధి క్రిమదితి ॥ తదర్థశ్చ ప్రకృత
సాధ్యాన్నివృత సాన్విధాబోధనక్షమాగ్నిపస్థితిజనకవిధి క్రిమత్త్వమ్ ॥ హేత్వితి సం

పాతుత్వప్రతిపాదకవిధక్రిమన్నాన్యాయవయవత్వంవా ॥ ఉదాహరణప్రయో
జకాంత్రాజనకశబ్దజ్ఞానజనకన్యాయవయవత్వంవా ॥ సాధ్యావిషయకజ్ఞానజన
కపాతుపశ్చమ్యన్తానుమితి పరశబ్దత్వంవా ॥ ప్రతిజ్ఞావాక్యధీజన్యకారణాకా
జ్ఞానివర్తకజ్ఞానజనకపాతువిధక్రిమద్వాన్యకత్వంవా.....

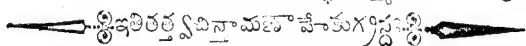
పాతాయాతమ్ ॥ యదిచపర్యతేపర్యతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానస్య విశేష్యతయా
అభావస్యసాధ్యత్వం పాతుత్వంచ సిహాధయిషయాచ న్యాయప్రయోగః తత్ర
యథాతాదృశజ్ఞానాభావాదుత్పన్నంజ్ఞానమితిదృష్టాంతశాలినిస్యతిరేక్యదాహర
ణేఽతివాప్తిప్రతిత్వవ్యతే ॥ తదాఅనయవాంతరోపస్థాపితార్థాన్వితసాన్వయభా
వక విధక్రిమత్త్వంవక్తవ్యమ్ ॥ ఉదాహరణాన్యత్వేనవావిశేషణీయమ్ ॥ కేచిత్తు
సాధ్యవిషయకధీజనకత్వా నిమిత్తపాతువిధక్రిమత్వనియతావయవతా వచ్చేదక
రూపవత్త్వం సముచితలక్షణార్థాన్వితావ్యయః ॥ తచ్చిన్త్యమ్ ॥ * పాతుత్వప్ర
తిపాదకతి * విధక్త్యర్థఃపాతుత్వ విశేష్యకాన్వయబోధజనక న్యాయవయ
వత్వమథః ॥ పాతుత్వంప్రమేయమిత్యాదిప్రతిజ్ఞావారణాయవిధక్త్యర్థైః ॥
తస్మాదితరేభ్యోభిద్యతఇత్యాదినిగమనదాహరణాయ పాతుత్వేతివిశేష్యేతిచ ॥ ఘ
టూదండాత్ వహ్నిధూమాదిత్యాదికాం స ప్రతిజ్ఞాః ॥ తదవృత్తైరతదాత్తన
శ్చ తద్ధర్మకవ్యాపకత్వాయోగాత్ ॥ సంప్రదాయవిరోధాచ్చ ॥ తేనతత్వత్వ
నిగమనేనాతిప్రసంగఇతిభావః * ఉదాహరణతి * క్వచిజ్జ్ఞానానుత్పాదేపి త
ద్యాగ్యతానత్వాన్నాన్యప్రిః ॥ అనుక్రూపాహరణస్థరపితాదృశసర్వరూపయోగ్య
తానత్వాత్తదాన్వరణాయన్యాయవయవేతి ॥ ఉదాహరణత్వంచేదనన్యాయవ
యవత్వగర్భః ॥ వైయ్యథ్యాత్ * సాధ్యావిషయకేత్యాది * అయంచండాత్
చండసంయోగాజన్యప్రప్యత్యాదిత్యాదౌప్రతిజ్ఞానిగమనయోర్వాన్వరణాయసాధ్యా
విషయేత్యాదివ్యాఖ్యాతార్థకమ్ ॥ ఉపనయవిశేషవాన్వాయ పాతుపశ్చమ్యన్తే
తి ॥ పాత్వితి పాతుత్వబోధకార్థకమ్ ॥ పాతుపంచమ్యోన్వైకత్విక ము
పాదానమ్ ॥ ఉపనయస్యచాంతేనుసంఘీయమానా ప్రభవైవాంతః ॥ ఏవండం
చాదిత్యాదేన్యపరస్యాపి దృష్టాంతస్య పంచమ్యంతత్వే అన్వయాయోగాత్ ॥
కస్యచిద్వ్యతిరేకిణోదాహరణస్య పంచమ్యంతత్వసంభవేతు తద్వారణం పూ
ర్వవత్ ॥ అత్రచార్థఃసద్భాగస్య పాతుపంచమ్యంతత్వంచోధ్యం ॥ తేన నిర
ర్థకతనీలం తెవహ్నిప్రమాతఇత్యాదౌనావాప్తిః ॥ పంచమ్యాదేతనీలాద్యా
దేశిత్యవాదినాం నయేతునానుపపత్తిగంధోపి ॥ కేచిత్తు ॥ పాతుపంచమ్యంతత్వం

పశ్చిమ్యస్తలాక్షణికపదనదనుమితిపరవాక్యత్వంవా || ||

హేతుత్వప్రతిపాదక పదశాలిత్వం పూర్వసత్ || సాధ్యావిషయబోధజనకత్వ
 ఇతిరస్తేరపెత్తెణ ప్రకృతహేతుత్వ విశిష్టసాధ్యవిషయకజ్ఞానాజనకత్వం
 సాధ్యంపెహసవివక్షితమ్ || మైయ్యధ్యాదిత్యాహుః * పంచమ్యనైతి * అ
 నుమితిపరవాక్యత్వమవయవత్వం హేతుత్వాదౌ పంచమీలాక్షణికే || వృత్తాద్వి
 భజత్యత్యాదౌలాభువేనానధిత్యే అనధిమత్తైవాశక్తత్వాత్ || గ్రన్థనిష్ఠాపధి
 త్వమివవిధాగనిష్ఠమపధిమత్వ నుపిసంబంధవిశేషః || సచాతిరిక్తతలిరిక్తపత్వ
 స్యదేతత్ || తత్సంబంధాగ్రహేదివ్యవహారి శక్తిభిమాన్ || వృత్తాదపేతిపతనీ
 త్యాదౌ లాభువాద్విధాగతకై తజ్జనకత్వంచ క్రియాయాః స సగమర్యా
 దయాధానిత్యత్వవివక్షితమ్ || అతఃపంచమ్యంతైతి లాక్షణికవిశేషణమ్ || తస్మాదిత్య
 త్రిచరత్వచేనలక్షణా || శక్త్యైవతాపృశజ్ఞానోపస్థినిసంభవాత్ || పర్యతోపహ్ని
 మాన్ పహ్నిసామగ్రిమాన్వాతస్మాదిత్యాది కస్తునప్రయోగః || సంప్రదాయ
 విరోధాదితి నదంతి || యత్తు || హేత్యన్వయానురోధాత్ సహ్నిమానిత్యాదా
 వపి జ్ఞానలక్షణాతి || తదసత్ || పంచమ్యాజ్ఞాపకత్వేజ్ఞాప్యత్వేవా లక్షణమైవో
 పపత్తౌతత్రిలక్షణాయాం మానాధావాత్ || అతపివక్తమావృత్తౌ సేవప్రతిజ్ఞేతి ||
 అతపవవ్యాచక్షతైయోద్యవ్యంగుణాః కమేత్యత్యహేతుత్వయథాసంభవము
 త్వాదకత్వం జ్ఞాపకత్వంచేతి || అతపిసహాకే కిం పహ్నిమదితి వృద్ధతద్గ్రహం
 పహ్నిమదిత్యుత్తరితేకుతంతి నిజ్ఞానా భూమవత్వాదిత్యుత్తరంచ || సహితత్వజ్ఞా
 నే ప్రశ్నః || యేనలక్షణయాజ్ఞానెనోత్తరయేత్ || సవాపరీకియభావిప్రశ్నానురో
 ధాదజిజ్ఞాసితాభిధానం || సవాకురంతి ప్రశ్నైజ్ఞాతమిత్యధ్యాహరి || మా
 నాధావాత్ || దాదోదహసాత్ సబలాత్ బలంస్పృశసత్ రూపాత్ సగంధా
 త్ నాపివద్వాదిత్యాదౌ సజ్జాధాన్వయానురోధాత్ జన్యత్వరూప హేతుమ
 త్త్వం జన్యజ్ఞానవిషయత్వరూప జ్ఞాప్యత్వజ్ఞా పంచమ్యధాః || ఏపంచహే
 తుమత్త్వైశక్తాపవిజ్ఞాప్యత్వైలక్షణైః || సచభూమాదాలాకవాస్పర్యతోపహ్ని
 మాన్ భూమాత్ భూమాదప్హ్నిమత్సంభవాత్ పర్యతోపహ్నిమాన్ భూమాది
 త్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయాం, పర్యతో భూమాదప్హ్నిమానిత్యాదౌచ తత్తత్తన్యనిగ
 మనెచాతివ్యాప్తిః || ప్రకృతపక్షాన్నిత స్యాథాభోధక పదోపస్థాపిత ప్రకృ
 తసాధ్యాన్నిత స్యాథాభోధక పంచమ్యం తలాక్షణికపదపదయవత్వస్య వివక్ష
 తత్వాత్ || యత్తు || అయమాత్తజ్ఞానాదిత్యైతావ్యాప్తిః శక్త్యైవజ్ఞానోపస్థి

తిసంభవే లక్షణావిదహాదితి || తన్న || యద్యపయకజ్ఞానోపాతత్వమవగతం
 తస్యవ్యాప్త్యాదిజ్ఞానాయాం ఉదాహరణాదిప్రయోగః || నచేహజ్ఞానవిషయక
 తేనోపస్థితిర్విసాలక్షణాం || అన్యథానుభూదేహివ్యాప్త్యాద్యపదశాసప్రసంగా
 త్ || కేచిన్తు | పంచమ్యంతరాలక్షణిక పదవత్త్వనియతానయనతావచ్ఛేదక రూ
 సవత్త్వ | తాదృశపదవత్త్వస్యభిచారిణయనతావచ్ఛేదకసూన్యానయనత్వేనా
 విసక్షితమిత్యాహుః || నవ్యానుపంచమ్యాః జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేలక్షణత్వేనాపదవత్త్వా
 నప్రాసరిపదికేపిలక్షణా||అకాంతావైవిధ్యాచ్యుపదాక్షాతక దేశేపి జ్ఞానెవ్యాది
 పదికాభోవిషయైవనానేతికర్తృత్వసీసకృతాధాత్వభావః||యద్దమవిశిష్టత్వ
 హేతుప్రయజ్యైతలకాంతాదినశాతధమవిశిష్టత్వైవవ్యాప్త్యనుపపదశాసే
 అన్యథా యథాభావ భూమజ్ఞానాదిత్యాది పరయోగపి భూమాదేవ్యావ్యత్యా
 పదశాసప్రసంగభిప్రాసాం||అం||ఇతర్రాన్విరసాన్విభావోధకత్వేనని,సీవీయ
 యచుత్వభిన్నంపచురదభావిశేష్యకాన్యాయబోధజనకత్వేనని,అన్యవచనత్వైవ
 సతి,సీవీయానంత్యపదాభావిశేష్యకాన్యాయబోధాజనకయత్వచస్యత్వేవసతివా
 న్యానూనయనత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వేన||ప్రతిజ్ఞాహేతోన్వయసయనిగమనయోః సాన్వి
 త్థాపరసంపర మన్వితో || సతూరూపానాన్వితేనాపి||పదంవిభక్త్యన్తమ||లెననిగ
 మనెనాతివ్యాప్తిః || ప్రకృతపక్షాన్వితం సాన్విభావోధక పక్షోపస్థాపితార్థాన్వి
 తసాన్విభావోధక న్యానూనయనత్వం దేశాన్తమ || నిగమనవాలంకారోపాపస్థా
 పితాన్తమ|| ప్రమేయత్వ సుభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ప్రకృత్యభావ
 త్తాన్విత సాన్విభావోధకపంచమ్యం తాభావన్వితం సప్రతిజ్ఞాభావః ||అపిరురదేక
 దేశాభావః||సాన్విభావవిశిష్టజ్ఞిస్త్యబోధజనక న్యానూనయనత్వమ||విశిష్టత్వైవ
 బోధజనకసాన్విభావోధజనక న్యానూనయనత్వమ||విశిష్టత్వైవన్వితబోధజనకసాన్వి
 విశిష్టబోధజనక న్యానూనయనత్వంవారన్తమ|| ఏకవాక్యరయాహేత్యర్థవిశిష్టసా
 భ్యవైశిష్ట్యం భానశే సమనవయవాచరరాభావిశిష్ట్య కన్యచిదితి || ఇతరా
 నివిత సాన్విభావోధక న్యానూనయనత్వం శుభావాలంకారమ || అన్వయవ్యా
 ప్తిబోధకత్వం స్వతిలేవ్యా ఏనోధాతృత్వమ||శేవల ఇతి || ఇతి||పస్తా
 పితాభావిశేషణసాన్విభావోధకభావః ||యానయనత్వం || సాన్విభావవిశిష్ట
 తరావాన్వయ బోధజనక న్యానూనయనత్వంబోధకత్వం|| అన్వయవాచక
 విశేష్యక సాన్విభావోధక కన్యచివాచకభావః||సాన్విభావవిశిష్ట
 తిజ్ఞాభావిశేషణత్వేనానేతి || కేచిన్ తదేకతాక్షాద్యన్వయమ||

హేతుపదేనజ్ఞానేలక్షణా ॥ అన్యథాలింగస్యాహేతుత్వేన హేతువిభక్త్య
 ధానస్వయాత్ ॥ తదైవాకాంతానివృత్తైః ॥ అనుమితి హేతుజ్ఞానకారణభూమ
 వత్త్వాది శబ్దజన్యజ్ఞానవృత్తిప్రతిజ్ఞాదిజన్యజ్ఞానావృత్తిజాతియోగిజ్ఞానకవాక్యత్వం
 హేతుత్వమిత్యన్వే ॥ జాతింవినాకేన రూపేణజ్ఞానస్యాననుమితిజకత్వం ॥ వా
 క్యవిశేషజన్యత్వస్యాపి జన్యతావచ్ఛేదక రూపాపరిచయేద్యుక్తహేతుత్వ ప
 రే ॥ అన్వయవ్యాప్త్యభిధాయకానయవాభిధానప్రయోజకజ్ఞానజనక హేతు
 త్వ ప్రతిపాదకవిభక్తి మన్నాన్వయా నయనత్వమన్వయిహేతుత్వమ్ ॥ ఏవదేవ
 వ్యతిరేకవ్యాప్త్యభిధాయక పదప్రక్షేపాత్ వ్యతిరేకహేతుత్వమ్ ॥ అన్వయస్య
 తిరేకోదాహరణాకాంతా ప్రయోజకతథాభూతానయనత్వ మన్వయవ్యతిరేకి
 హేతుత్వమ్ ॥ యద్వాపక్షసపక్షసోవిపక్షాసతోహేతువదన మన్వయ వ్యతి
 రేకి ॥ అత్యన్తాధావాప్రతియోగిసాధ్యసమానాధికరణ పక్షసపక్షసద్ధేతు పచనం
 కేవలాన్వయి ॥ యద్వాఅనుమితికారణీభూత పరామశాప్రయోజకశబ్దజ్ఞాన
 కారణసాధ్యావిషయకశబ్దధీజనకప్రతితాన్వయసాధ్యసాధనవాచకహేతు విభ
 క్తిమచ్ఛబ్దత్వ మన్వయిహేతుత్వం ఏవదేవాప్రతితాన్వయ సాధ్యసాధనైతివిశే
 షణాద్వ్యతిరేకిహేతులక్షణమ్ ॥ కథాయాంధూమాదిత్యేన ప్రయోకన్యమ్ ॥ నతు
 భూమవత్త్వాదితి ॥ మతుదోన్యకాంతాత్ ॥ సామాన్యవత్వేనతి బాహ్యకరణ ప్ర
 త్యక్షత్వాత్ ఇత్యపాధుకమ్ ॥ విభక్త్యపస్తాపిత హేతుత్వేన సామాన్యవత్త్వ
 న్య విభక్త్యంతరావరుద్ధస్య అనన్వయబితికేచిత్ ॥ తస్మిన్ సత్యే ప్రమీలతాత్సామా
 న్యవత్త్వస్యబాహ్యకరణప్రత్యక్షత్వస్యచసామానాధికరణోన్యవస్థితా విశిష్టహేతు
 తాన్వయ్యాత్ ॥ తదైవపున్యత్వైః ॥ సహాయమర్థోస్తాన్నాపగమ్యత ఇతి ॥

హేతాపుక్తేకథమన్యగమకత్వమిత్యాకాంతాయాం వ్యాప్తిపక్షభవతయో
 రుపదశాన ప్రాప్తౌవాప్తిః ప్రాధమ్యత్రప్రేరణానాయోదాహరణమ్ ॥ త
 త్రానుమితి హేతులింగ పరామశాపరవాక్యజన్యజ్ఞానజనకవ్యాప్త్యాభిమ
 త పన్నిష్టనియతవ్యాపకత్వాభిమతసంబంధబోధజనకశబ్దత్వముదాహరణత్వమ్ ॥
 సామాన్యలక్షణే—సాధ్యసాధన సంబంధబోధజనకత్వమ్ ॥ సాధ్యసాధనాధావ
 ఇతి శ్రీమన్మహామహాపాధ్యాయధర్మచార్యతాటికాశిరోమణిరఘునాథకవివి
 రచితాయాంతత్త్వవిస్తామణివ్యాఖ్యానాయామనుమాన

దీధిత్వపరాఖ్యానాయామవయవగర్భః సంచూర్ణః

సంబంధవోధజనకత్వజ్ఞువిశేషలక్షణద్వయం॥ న్యాయవయవదృష్టాస్తవచనము
 ధాహరణ మితితున॥దృష్టాస్తవప్రయోగస్యసామయికత్వేనాసార్వత్రికత్వాత్ ॥
 యోయోధూమవాకసోగ్నినూనిత్యేవవ్యాప్తిప్రతిలే॥ నాపిప్రకృతానుమితిహే
 తులిజ్ఞపరామర్శపరవాక్యజన్యజ్ఞానవిషయవ్యాప్తుపనాయకం వచనంలేత్ ॥
 ఉపనయాతివ్యాప్తేః ॥ అతఏనాపనయాభిధాన ప్రయోజకజ్ఞానా జనకవాక్య
 ముదాహరణం ॥ ఏతదేవాన్వయస్యతిరెకవ్యాప్తివిషయకత్వవిశేషితివిశేషలక్ష
 ణద్వయమిత్యనే ॥ అత్రచ వ్యభిచారవాణాయ వీష్నమాహుః ॥ యత్రచ
 సామానాధికరణ్యా దెవవ్యాప్తిస్తత్రసవీష్నా ॥ కెవలాన్వయస్యభేదానుమానేచ
 వీష్నాయామపివ్యభిచారతాదవస్థ్యమితితువయమ్ ॥ వీష్నాదయత్పుదెనతుతత్ప
 దేపి ॥విరూపోవస్థితయోరపితత్పదేసపరామర్శాత్ ॥ బుద్ధిస్థవాచకత్వాదితిన
 పుస్తత్త్రివిరోధః॥యథా“యద్యత్వాపవంశ్యతిజహిజగన్నాథసమస్తస్య తస్త్య”ఇత్య
 త్ర ॥ ఇదంచసాధ్యసాధనోభయాశ్రయవికలానుపదధికేతాన్వయ వివర్తితపదర్శి
 తాన్వయానుపదర్శితవ్యతిరేకవివర్తితపదర్శితవ్యతిరేకభేదాదాభాసరూపమితి

శ్రీఇతితత్త్వచిన్తామణా పుచాహరణగ్రంథఃశ్రీ

ఉదాహరణానస్తరం భవతువ్యాప్తిస్తథాపివ్యాప్తంకింపక్షే వతకాలేనవేత్త్యా
 కాంక్షాయాం వ్యాప్తస్యపక్షభవదత్వప్రవేశానాయోపనయః॥రత్యానుమితికా
 రణత్యతీయలింగ పరామర్శజనకావయవత్వముపనయత్వ మితిసామాన్యలక్షణం॥
 సాధ్యవ్యాప్త విశిష్టపక్షబోధకా నయవత్వమ్ ॥ సాధ్యాభావవ్యాపకాభావ ప్ర
 తియోగిమ త్పక్షబోధకానయవత్వం చ విశేషలక్షణద్వయమ్॥ఉదాహరణాస్త
 పవప్రయోగఇతి న వాచ్యమ్ ॥ త్పరీయలింగపరామర్శస్యవ్యాప్తిపక్షధర్మతావ
 గాహిన్ అనయవాంతరాదలాభాత్ ॥ తదనభ్యుపగమేపి పక్షధర్మతాయా అ
 లాభాత్ ॥ సరు హేతువచనాదేవ తదవగమః ॥ తస్యకౌహేతురిత్యాకాంక్షా
 యాం ప్రస్ఫుతత్వేన హేతుస్వరూపాపస్థాపకస్యారత్పరత్వాత్ ॥ వాచివా
 క్యాదేవాక్షేపఇతిచేన్న ॥ తదర్థస్యా సిద్ధత్వేన అనాక్షేపకత్వాత్ ॥ ఆన్యథా
 ప్రతిజ్ఞావాక్యాదేవ సర్వాపేక్షేనయవాంతర విలయాత్ ॥ ప్రతిపాద్యానాం
 స్వతీవతదవగమ ఇతిచేన్న ॥ లెహంపుస్తత్పన్నాపుస్తత్పన్నతయా సర్వత్ర తద
 సంభవాత్ (తత్పరత్వాత్) ॥ ప్రతిపాదకేనస్వవ్యాపారస్యనిర్వాహయితముచి
 తత్వాద్భ ॥ అన్యథానయవాంతరేష్యవం ప్రసంగాదితి ॥❖❖❖❖❖❖

శ్రీ ఇతితత్త్వచిన్తామణా పుపనయగ్రంథః శ్రీ

ఉపనయానంతరంగిగమనమ్॥తత్త్వానుమితి పాతులిజపరామర్శప్రయోజకశాస్త్ర
జ్ఞానకారణవ్యాప్తిపక్షధర్మతాధీప్రయ క్తసాధ్యధీజనకవాక్యమ్॥ సచవ్యాప్తిపక్ష
ధర్మతయోశ్చతుర్భురేనాయవైఃపర్యాప్తైఃకింతేనైతివాచ్యం॥ అథాదితానత్ప్రతి
పక్షితత్వయోరలాభేచతుర్థామప్యవర్తనసానాత్ అథాభిధానాభిధేయయోఃవ్యా
ప్తిపక్షధర్మతాపల్లింగప్రతిపాదనాదేవపర్యవసానేన అవయవాస్తరాణాం నిరా
కాంతత్వమ్ ॥ విపరీతశక్తునివృత్తైరపితత్వవలాభాత్ అన్యథానిగమసేనాపిత
దవారణాత్ ॥ సహితద్విశేష దర్శనమనాదృత్యైవ తన్నివర్తకమ్ ॥ సిద్ధనిర్దేశత
యా వారయతితిచేన్న ॥ స్వరూపమాత్రాభిధానాతాన్యతాన్యవస్థితా తస్మా
దితిపాతునిధిక్త్యనన్వయప్రసంగాచ్చైతిచెన్న ॥ వ్యాప్తిపక్షధర్మతాజ్ఞానైసిధా
ధసత్ప్రతిపక్షబుద్ధైః సాధ్యజ్ఞానెనానుత్పత్తిదర్శనాత్ ॥ తదభావాబోధనెనమి
హితానిర్వాహత్ ॥ అథదాధాదివిరహస్య ప్రయోజకత్వం సతుతపోధస్య
మానాధావాదసిద్ధిశ్చైతికిమథాం బాధాదివిరహోబోధనీయఇతిచేన్న ॥ యదవ
గమోశ్చయన్నభవతి తత్తదభావజ్ఞాన సాధ్యమితివాస్తవైః॥ సచానన్వయః॥తస్మా
దిత్యన్వయ బలాదేవపాత్వ నాకాంతత్వలక్షణ సిద్ధత్వజ్ఞానాత్ సత్త్వన్వయా
త్పూర్వ ॥ ఇహకెదిత్ ॥ యథాతస్మాదితి సర్వనామ్నాహేతోపరామర్శఃపూ
ర్వోక్తాశేషరూపలాభాయతథాసాధ్యాంశస్యాపి తథేతి సర్వనామ్నాసిద్ధప్థల ఇ
వ విరోధాదివారణాయ యక్తఇత్యాహః ॥ తన్న ॥ తథైతిస్వరూపే, ప్రకా
రే, సాదృశ్యేవా ॥ ఆద్యైతథాచాయమితి ప్రకరమాత్తథేతి పాతుమానిత్యస్థస్యా
త్ ॥ తథాదానన్వయః ॥ సహిపాతుమత్వాదేవపాతుమత్వమితిన్విత్యంతంసద్వితి
యః ॥ సామాన్యేసపక్షస్యాన్వయవ్యాప్తౌప్రవేశాత్ ॥ తత్ప్రకారాన్వయః
తత్రైవేత్యనన్వయాత్ ॥ అతఏవసత్యతీయోపి॥అభేదానుమానెద అన్వయనితస్మా
త్తథేతి సాదృశ్యాన్వయాధావాత్ ॥ బహునాం చ ప్రకరమే విశేష్యానన్వయా
త్ ॥ వాదివాక్యే చ యోగ్యతాన్వయేఽతిప్రసంగాత్ ॥ తస్మాదిత్యత్వంపాతు
విధిక్త్యర్థానన్వయాదేవ నియమః ॥ తస్మాదనిత్యఇత్యభిధానేన విశిష్టసిద్ధాం
తాదవగమ్యతే ॥ పూర్వంసాధ్యతయోక్తస్య సమర్థతాతుసంబంధేన పునరుక్త
ర్తనాత్ ॥ అన్యథాతద్వైవ్యర్థ్యాత్ ॥ సంశయప్రయోజనాదయస్తన్వయవల
క్షణాధావాదేన నావయవాః ॥ కింతున్యాయాజ్ఞతయాన్యాయాంతర్యామ్యై
నొపయుజ్యంతఇతినాధిక్యమ్ ॥ కంటోద్ధారనవసాద్యత్రికత్వంసమయవి
శేషాపయోగిత్యాదితి ॥ ఇతి త్రిమధ్యక్షణోపాధ్యానవిరచిత తత్త్వవిస్తారము
వనుమానపరిచ్ఛేదేఅవయవగ్రన్థస్సముద్భవః.

శ్రీహయగ్రీవామనమః

అథ కృష్ణభట్టియనహిత గదాధరీయావయవగ్రంథః ప్రారభ్యతే.

అనుమానం నిరూప్య న్యాయతదవయవనిరూపణం ప్రతిజానీతే * మూలే తచ్చైతి *

శ్రీః * అనుమానం నిరూప్యైతి * లింగపరామర్శరూపానుమానస్య తత్పరణ
మనుమానమితి లక్షణం తచ్చ లింగపరామర్శైతి స్వరూపం అథానుమానం న
ప్రమాణమిత్యాదినా ప్రామాణ్యం తద్బానుమానం త్రివిధమితి విభాగంచా
క్రైత్యన్యః ॥ అనుమానాదివిశేష్యకలక్షణాది ప్రకారకప్రతిపత్త్యనుకూలా
యోవ్యాపారస్తదేతరకాలినో యోలక్షణాదిప్రకారకన్యాయాదివిశేష్యకప్రతి
పత్త్యనుకూలా వ్యాపారోఽన్యనహితో తరకాలకతన్యత్వేన తద్బాధనం
త్తదనుకూలకృతిమాత్రమణికారణమిదోఽన్యః । అద్యోవ్యాపారస్తత్పరణమిత్యా
ది శబ్దార్థకః, క్షిప్రీయోఽనుమితిదేవకారణేత్యాదిశబ్దార్థకః । బోధనంచ త
చ్చేత్యాదిశబ్దః అత్ర సావధానమితో అప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితపరా
మర్శత్వేన హేతుతాపరాధానమితోను న్యాయప్రయోజ్యవిజాతీయ పరా
మర్శత్వేన తస్యోప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితత్వాత్ ॥ నచానుమితిత్వపరామ
ర్శత్యావధానం సామాన్యతదేవ కాన్యకారణభావః సావధానమితిః ప్రతిశు అ
ప్రామాణ్యగ్రహణావౌఽధికతైవాచ్యమ ॥ తథాన్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కం
దితాన్నాయప్రయోజ్య పరామర్శత్వపరాధానమితి ప్రసంగవారణాయో
క్తవైజాత్యస్యానన్యకత్వాత్ । తథాచ విభిన్నసామగ్రీప్రయోజ్యతావచ్ఛేదకత
యా సావధానత్వపరాధానత్వేఽనుమితిత్వవాన్వజ్ఞాతీకరణైశుస్వార్థానుమితక
రణత్వం స్వార్థత్వం పరాధానమితి కరణత్వం పరాధత్వమితి ప్రాంతఃకరణ
త్వం । పరాధత్వతేఽప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితాదనుమితుప్రసంగే న్యాయజన్య
జ్ఞానస్యేవోపనయార్థవిషయకత్వేన మూలపరామర్శంతరస్వీకారవైయర్థ్యా
త్ ॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితాత్తస్మాన్నానుమితిరితి మిశ్రమత్యేకాభి
ధానాత్ । నిరుక్తమనుమానమితివ్యాఖ్యానాచ్చ ॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కం
దితానుమానస్యానిరుక్తత్వాత్ । ఏకహేతుకన్యాయాధీనపరామర్శాదేవా త

శతల్ శనిరుక్తమనుమానమ్ పరాధమ్ విచారదశాయామధ్యస్థస్య నివాదవష
 యసాధ్యనిశ్చయరూపప్రయోజనసాధనమ్ న్యాయసాధ్యమితి శాస్త్రీయప్రయో
 జ్యమిత్వద్భిః || వాదిప్రయక్తన్యాయజన్యశాబ్దబోధేన మధ్యస్థస్య అనుమితిచర
 మకారణలింగపరామర్శరూపానుమానజననాదితిభావః || జ్ఞాయమానలింగస్యాను
 మానత్వేతు తద్విశేషాస్య పరామర్శస్య న్యాయాధీనత్వేన తద్విశిష్టస్యతథాత్వ
 మిత్వవధేయమ్ || అథవా అనుమానమ్ అనుమితిః పరాధమ్ మధ్యస్థస్యసాధ్య

తాధ్యవ్యాప్యహేత్వంతరభానైనుమితౌ జాతిసంకరాద్యాపాతాచ్చేత్యతౌ
 వ్యాచప్తైః పరాభేదాతి విపరీతౌద్భావకపరవిబగీషయాన్యాయప్రయోగౌ
 విచారః | తద్వత్తాయామిత్వస్య నిశ్చయేన న్యాయః | తత్ప్రయోజ్యపరావర్తి
 త్తరకాలేణతియావత్ | పరోర్థోప్రయోజనంయస్యేతివిగ్రహః || సంశయస్యను
 ఖపేతురయో నప్రయోజనత్వమితి రద్ధివాన్మోక్షం ప్రపదం ఆధ్యాత్మికాన్య
 వగాహిజ్ఞానత్వలాభః | సంశయ సామగ్రిహాదినాయ న్యాయసాధ్యతా వ్యవ
 యాయద || వివాదేతి || ఏవం వివాదకాలేనే అనుమానకన్యానిశ్చయేమి
 తత్ప్రయోజకవిరహశంకయాతత్కాస్త్రామాన్యగింకాయా అనిశ్చయే ప్రప్రయో
 జకన్యాయసాధ్యానుమితి విషయత్యజ్ఞానస్యానిశ్చయత్యావ్యవధానం న్యాయసాధ్యత్వ
 ముక్తమ్ || (ఏతేనసంశయాధావానొక్తప్రయోజనం యక్తమితిహిశంకా ని
 రాకృతా) || పరామర్శస్యానుష్ఠానసాయాదిప్రయోజనకత్వేన్యాయసాధ్యత్వేన్యా
 ప్రయోజకత్వేత్రధానొక్తం || న్యాయజన్యశాబ్దబోధస్యావసయాభేదాన్యస్రామా
 న్యగ్రహస్కందితత్వేన లింగసంశయదావరా సాధ్యసంశయహేతుత్వమితి కిం
 తదిత్యాకాంతాస్యాదతః అనుమానమిత్వోక్తమ్ | సాధ్యవచనసంజన్యత్వాన్మోక్షకమి
 త్యాహా * వాదీతి * జ్ఞాయమానైతి * ఏతన్నతే న్యాయోపయోగసవర్థనార్థం
 నచ తన్నతే విశేషస్యజ్ఞానస్య లింగతాన్తలే న్యాయసాధ్యతాసంభవః ఏవం
 వినిగమనాదిరహేణ విశేషణస్యాపి హేతుత్వాత్తత్ర తత్సంభవేన తద్విశిష్టత్వ
 సంగతమితివాచ్యమ్ | పరాధానుమానత్వావచ్ఛేదేన న్యాయసాధ్యత్వప్రదన్య
 నార్థం తథాభిధానాత్ | పూర్వం కేవలాన్వయిగ్రింథానుమానసేవనుమితే
 రపి త్రైవిధ్యస్య ప్రదర్శితత్వాత్ తచ్చానుమానమితి మూలస్యానుమిత్వద్భక
 త్వమాహ * అథవేతి * ఏతత్కల్పే * తల్ * కలక్షణలక్షితమిత్వద్భిః || వస్తుత్వ

సంశయనిష్ఠత్వియాపవ్యయోజనసాధనమ్, పరస్య, ప్రతివాదినః, ఆర్థోనిష్ఠత్విర్యస్తా
త్రాధ్యక్షమితివా॥ ఏతేనిరూపణప్రయోజనమువదర్శితమ్, న్యాయప్రయోగదావ్య
రామధ్యస్థానుమితేతేన న్యాయజ్ఞానప్రయోజనత్వాత్ ॥ కారణత్వంస్తరణప్ర
యోజకసంబంధకథనేన ప్రసంగోపాసంగతిరపిదర్శితా* సమస్తరూపతి*వక్ష్య

వివాదనివారకత్వస్యశబ్దతొలాభాయహ*అథవెతి*సన్వసమానస్తేవన్యాయ
జ్ఞానప్రయోజనత్వే తస్య సాధ్యసంశయనివర్తకత్వరూప పరాధ్ధత్వసంభవాద
నుమితిరితి వ్యాఖ్యానంన్యర్థమితిచెన్న ॥ అనుమితీర్పతీయక్షణవక్యంఠం సంశ
యోచ్చితైర్వివిక్తతాలాభాయ తదావ్యభ్యాసాత్ । పూర్వోక్తాథా*సంభవా
దాహ* పరాధ్ధమితి* పరత్వముక్త్యున్నత్వే తచ్చ దుఃఖసాధనాభావేనం
శయనిష్ఠత్వావత్తతమితితస్యోస్త్రాగక్రపరపరాధ్ధత్వాభావపి సక్షతిః । విజయ
ప్రయోజకత్వమపిదర్శయతి* పరిశ్యేతి* పరా పరీయా నిష్ఠత్విర్యస్తాదిత్యా
దా సమాప్త మనపరపదేపిక్షణాన్యేదతస్తస్మాక్రమ్ । ప్రతివాదినీష్ఠత్విశ్చ
ప్రతివాదినీర్ధాగజ్ఞానోస్త్రామ్యాజ్ఞానసంపాదనమ్ । ఏతత్కర్తృనుమితి
రితి వ్యాఖ్యానమావస్యకం పరామర్శ్య శబ్దప్రపరాధ్ధత్వాదాత్*ఏతేన*
పరాధ్ధత్వాద్యభిధానేన* నిరూపణేతి । న్యాయతదవయవనిరూపణత్వేతి* ॥
* ఉపదర్శితమితి* తదప్రదగ్ధనై గ్రంథప్రకరణ ప్రస్తావనపత్రైః ॥ సద్ధేతు
ప్రయోజ్యతత్త్వనిర్ణయాంతరాలాభాశ్చనర్దింగపరామర్శ్యమాత్రిసన్వస్థానానుమి
తేశ్చ న్యాయజ్ఞానప్రయోజనత్వవ్యవచ్ఛేదాదైవకారః । నను అనుమితినిరూప
ణానుతరం న్యాయనిరూపణ కాసంగతిరన్వేతతహ* కారణత్వమితి* ప్ర
యోజకత్వమిత్యర్థః । తస్య సౌతుతానంతర్యాపేష్యాహ* స్తరణతి* ప్రశ
మకల్పే న్యప్రయోజ్యానుమితిప్రయోజకత్వంసమ్పంధః తచ్చేత్యాదినాకథ్యతే
న్వమనుమానం న్యప్రయోజకత్వంతుయక్రమ్ । ద్వితీయకల్పేచ న్యప్రయోజ
కానుమితేప్రయోజకత్వంసమ్పంధఃపరాధ్ధన్యాయసాధ్యమిత్యాభ్యాసకథ్యతే
న్వంసంశయనిష్ఠత్విః । న్యప్రయోజ్యసంశయనిష్ఠత్విప్రయోజకత్వంతుయక్రమ్ ।
ఏతాదృశసమ్పంధజ్ఞానసహితాదనుమానాదిజ్ఞానాత్ న్యాయరూపాపరసమ్పంధి
స్తృతిరిత్యర్థః । ప్రసంగశ్చ న్యాయత్వాదిః । కోన్యాయఇతిజ్ఞానాయామనః
తరాభిధానాత్ । గురుస్తృతివిషయత్వేన వ్యాపకతాన్యాయతాబోధ్యా॥ ఇతి

త్వాదివంచరూపేత్యుః || ఉపనయన వక్షస త్తస్యాదాహరణేన వ్యాప్తిభుటక
సవక్షస త్తస్యవివక్షాన త్వయోర్నిగమనే. నచాదాధితత్వానత్ప్రతిః పితత్వయోఽ
ప్రతిపాదనాల్లక్షణసమన్వయః * అత్రైవేతి * నమస్తరూపావవన్నలింగమిత్యత్రై
వేత్యుః * అతివ్యాప్తేరితి * ఇదముపలక్షణమ్ || ఉదాహరణాదితి కన్యాపిన్యా

త్యాదిమూలం || ఇతి పదం ప్రకాశితసాధకతార్థకం పంచమ్యంతం తథాచా
నుమానాదినిశ్చయకలక్షణాదిప్రకారకప్రతిపత్త్యనుకూలా యోవ్యాపారస్తదు
త్తరకారీనా యోవర్తమానాన్యాయనిష్ఠసాధకతాజ్ఞానజన్యజ్ఞానాభీనా లక్ష
ణాదిప్రకారకప్రతిపత్త్యనుకూలావ్యాపారస్తజ్జన్యఫలవిశేష్యే న్యాయాదిరిత్య
ర్థః * తదవయో వాచ్యతి * తత్త్వదం న్యాయస్వభుతితత్త్వపునానారేత్రేవావయననిరూ
పణలక్షణాయ గదాధర్యాన * ఉదాహరణానెతి * సననవక్షస త్వవివక్షాన త్వ
యోః కథంవ్యాప్తిభుటకత్వమితిచెన్ను । స్త్రావాంమతే సాన్యనదన్యాభ్యుత్పత్తిస్సతి
సాన్యసామానాధికరణ్యస్తేన్యవ్యాప్తిత్వాల్ । ఉదాహరణానన్య వ్యాప్తిబో
ధకత్వే తదుభయబోధకత్వమిదమితిధాను । కేనైత్యుపనయనవచనతత్వాదీనా
ముత్తరకారీనామాననబోధక । ఏవమయవాంతరభక్తివి సవక్షసత్వాదీనామి
త్యగ్రస్ఫుటమిత్యాహుః * నిగమననెతి * తత్త్వదస్యాదాధితత్వాది వినిష్ఠలిం
గ లక్షణా || పరేషు ప్రతిజ్ఞాకామభ్యుత్పత్తి గజ్ఞాన్య సాన్యబోధనేన పునస్తాద్య
శసాన్యబోధే కింప్రయోజనమిత్యాహుః * ఉదాహరణాదాధితత్వాదిబోధనవ్యేవ ప్ర
యోజనత్వంవాచ్యం తచ్చ హేతురదాధిరన్యవిమాన్ । సాన్యనిష్ఠహేతుజ్ఞాప్య
త్వబోధకవాక్యోత్తరవాక్యబోధకసాన్యనిష్ఠహేతుజ్ఞాప్యత్వభుటక హేతుత్వాది
తిరిత్యేత్యాహుః || మాంసాన్యత్రపదస్యలక్షణవాక్యేతిసాధకః । తస్య ప్రతిపా
దకత్వప్రతిపాదకత్వాదతావ్యావృత్తి * సమస్తేతి * లింగంసవక్షసత్వాదిరూప
నానాధర్మవదిత్యాకారకే వాక్యేతిన్యథాః । సూన్యతాః పరిహరణి * ఇదమితి *
తాదృశశాబ్దబోధప్రయోజక వాక్యపంచకమాత్రస్య త్రిసముదాయత్వాన్వైకైర్నా
యంగోపః । మాత్రపదదానాల్ కోసహిమానిత్యాదిప్రశ్నవాక్యప్రదాన
ఇతిచెన్ను । లింగంవక్షస్య త్రిసవక్షస్య త్రిత్యాదివాక్యపంచకేతివ్యాప్తేః । ప్ర
తిజ్ఞాత్యాదీనావాక్యనివేశచ ప్రయోజకాంతవైయర్థ్యాన్నిష్ఠాంతలక్షణపర్యవ
సాసమ్ || స్వాత్మవిశిష్టజ్ఞానమిత్యేకత్వాన్వైకై లక్షణే ఏకజ్ఞానంనివేశయతాముపా

యత్నాప త్తిర్థప్రవ్యా * అనుమితితి * అనుమితిచరమకారణం యోలింగపరామ
 ర్హోవ్యాప్తిప్రకారేణ పక్షే యల్లింగజ్ఞానం తత్ప్రయోజకం యచ్ఛబ్దజ్ఞానం త
 జ్ఞానకవాక్యమిత్యర్థః ॥ అత్రచ ప్రయోజకా త్తం ప్రతిజ్ఞాదిసకలావయవజన్య మ
 హావాక్యార్థబోధన్య తావదర్థగోచరసమూహలంఛనబోధన్యవా పరిచాయక
 మాత్రిం నతు పరామర్శప్రయోజకత్వేన శబ్దజ్ఞానస్యలక్షణఘటకతా కింతుతా
 వదర్థవిషయకబోధత్వేనేన అతా ధూమవానప్రవృత్తతత్వాదివాక్యమాత్రిజన్యా
 యాతిపిబుద్ధేరుపనాయకజ్ఞానాదివిధయా మానసపరామర్శ ప్రయోజకతయాత
 త్ప్రాతివ్యాప్తిరితినిరస్తమ్, తాదృశయిత్యంబిచ్ఛబ్దబోధంప్రతియాదృశయాదృశో

ధ్యానానాం మతమాదర్శయతి * అనుమితిత్వాది * చరమత్వమనుమి
 తిజననె స్వాత్మరథావిజ్ఞానానపెక్షత్వమ్ ॥ యత్తు స్వాధానుమితిజనకమా
 నసపరామర్శజనక బోధజనకన్య ఏహివాప్యధూమవానయమితి వాక్య
 న్య వారణాయ చరమేతి అనుమిత్యోక్త్యాచరమపరాధేత్వ్యర్థః ॥ తత్తు
 చ్చమ్ । చరమగణితత్వన్య చరమపదార్థత్వాసాతాత్ * మహావాక్యార్థబో
 ధసేతి * విశిష్టై కార్థతావన్నబోధస్యేత్వర్థః । నచ నిగవనైకార్థతావన్న
 యఉపనయాథా నద్విధేయక ఉదాహరణార్థాన్వితో యోహేత్వథాన్వితప్ర
 తిజ్ఞాథా నైవ దైశ్యకబోధోఽపసంసంగవత్ ఉపనయాథేనిగమనార్థాన్వయే
 నబోధన్యః । ఉదాహరణవాక్యేన యోయజ్ఞోన్య సత్తత్వన్య యథా మహానస
 తత్వన్యద తాత్పర్యగ్రాహకత్వమాత్రిం ॥ ఏహిపదన్య ధూమవాప్యపకంహ్న
 తక్షణా ధూమవత్పదార్థే తద్వితోఽధేదాన్వయాద్ధూమవాప్యపకంహ్నమద
 భిన్నధూమవా ఉదాహరణార్థః । ఉదాహరణార్థవృత్త్యవచ్ఛేదకతానిరూపి
 తహేత్వథాఘటితప్రతిజ్ఞాథో దైశ్యతానిరూపితాయానిగమనార్థావచ్ఛిన్నో
 పనయాథావిధేయతా తచ్ఛాలిశబ్దబోధే ప్రతిజ్ఞాదిపంచకత్వేన కారణతెత్వా
 శయః * పరిచాయకేతి * తావదర్థగోధత్వాదినా శబ్దబోధపదలక్ష్యంప్ర
 దర్శన్య స్వయంనివ ర్తత ఇతియాసత్ ॥ యథాశ్చతత్వాగే బీజమాహ * అత ఇ
 తి * నను ప్రయోజకత్వాంతపరిత్యాగే న్యాయే దేశేతివ్యాప్తిస్తానదర్థబో
 ధజనకతావ్యాపకవాక్యత్వాన్వితత్వసమ్భవాదలలహ * తాదృశేతి * న్యాయ
 జ్ఞానె ఏకాకారణతానాస్థేన ఏకైక కారణతామాదాయతు ప్రతిజ్ఞాదా న్య
 యైవ దేశేతివ్యాప్తిరిత్యలహ * యాదృశయాదృశేతి * అగ్రయాయేతిచపిహ్న

ధర్మప్రకారకజ్ఞానత్వేన శబ్దజ్ఞానస్య కారణతాప్రత్యేకం తత్తద్ధర్మాసన్నిధౌ
 వాక్యసముదాయత్వస్య తాదృశయతిగండిచ్చాబ్ధిబోధనిరూపితాశబ్దజ్ఞానస్మృ
 యా యాకారణతా తత్తదవచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టయత్కింజిజ్ఞానీయ విషయతా
 శ్రియవర్జితవివాచకసముదాయత్వపర్యవసితస్యవిషయతత్వాల్ నాన్తాకాన్తాన్తా
 కదేశేతివ్యాప్తిః || తాదృశసర్వార్థాశ్చ పరిజ్ఞాదీనామానుపూర్వీవిశేషావ || వ
 ద్యతావహ్నిమానిత్యాకారకబోధేవన్వతోన్విహిమా పవిత్రోదహానానిత్యా
 యాయావిషయతైతిమహాక్తం, నాంతర్గతానుపూర్వీవిషయతానిదుష్కర
 పరిజ్ఞాతే | నను తత్తద్ధర్మాసన్నిధౌత్వమన్వయనానన ననన్వయజ్ఞాత్యేకతా
 తాదృశతేతి తాదృశధర్మశ్చేతి పరస్పరావహ్నిమానితవాక్యనిష్ఠానానుపూర్వీ త
 దాతద్విశిష్టవాక్యసముదాయత్వం తదాకారణాన్వయసామ్యభూతిత సముదాయ
 స్వనత్వేకవాక్యభూతితస్య న్యాయస్వేద్యసంభవత్యత సాదృశ్యేకాపిశ్చేతి, యత్తు
 తావదన్వయోధకారణతానచ్ఛేదకవిషయతానచ్ఛేదకసముదాయత్వం న్యాయత్వం
 న్యాయభూతితతానన్వయోన్యత్రిసముదాయత్వానన్వయస్య విషయతాత్వేన కారణ
 తావచ్ఛేదకత్వాత్ | నచ తానన్వయస్య త్రిసముదాయత్వజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం
 ఆనుపూర్వీవిషయకత్వసామ్యేకత్వభూతితసకలన్వయసముదాయత్వ జ్ఞానసాధారణ్యా
 త్ | నాన్తానుపూర్వీవిశిష్టకముదాయత్వజ్ఞానత్వేన తాదృశానుపూర్వీ విశిష్టని
 గమనమాత్రిస్య త్రిసముదాయత్వజ్ఞానసాధారణ్యాదితివాచ్యమ | తథావిధసము
 దాయత్వవిశేషానన్వయజ్ఞానత్వేన హేతుత్వోపగమాత్ | తాదృశ సముదాయ
 త్వవిశిష్టవిషయతాత్వేన తథాత్వేతు స్వనిరూపకనిష్ఠతాదృశ విషయతానిరూ
 పకతానచ్ఛేదకసముదాయత్వం తత్తద సవ్యావకత్వాదిప్రవేశేతిమతం తన్ని
 రాకర్షమాహ * తాదృశధర్మశ్చేతి * సముదాయత్వమాకాంతాదిమత్పదన
 మూహత్వం | తత్త సమూహత్వజ్ఞానస్యానుపయుక్తతయా ఆకాంతాజ్ఞానత్వేన
 హేతుత్వంఫలితం, ఆకాంతాచానుపూర్వీవిశేషః || మహావాక్యాన్వయభూతితలక్షణ
 పి తాదృశోపసయో త్రతత్వవిశిష్టనిగమనత్వరూపానుపూర్వీజ్ఞానత్వేనైవ హేతు
 త్వమితి ఉక్తకార్యకారణభావస్యాప్రామాణికతయా న్యాయత్వరూప సము
 దాయత్వే తాదృశవిషయతానచ్ఛేదకత్వానంభవాత్ | పర్యతావహ్నిమానితి
 శాబ్దబోధే ఆనుపూర్వీంతరసాధారణతత్వానుసంధాన కారణతానచ్ఛేదకభూతి

కారకవివిధానుపూర్వీకకారకజ్ఞానానామేవమేతుతయాతథావిధైకే కానపూర్వీకవచ్చిన్నవాక్యపంచకస్య సామ్యత్వానుపపత్తిరథోయత్కించిచ్ఛాబ్దిబోధనివేశః ॥ సమానానుపూర్వీక సానావాక్యవిషయతానామేవానుగతరూపైతైకైకకారణతాయామవచ్ఛేదకత్వాత్ పరస్పరావహిమానిత్వాద్యైకైకవాక్యస్య క్రిఘాతితవాక్యపంచకవృత్తిసముదాయత్వస్య సతాదృశకారణతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్చయవణత్వవ్యాపకత్వమితి యత్కించిజ్ఞానీయవిషయతానివేశః ॥ సచ వాక్యాంతరసాధారణసముదాయత్వమాదాయ వాక్యాంతరఘటితసముదాయ

కమితివిశేషపదమ్ । మనోయోగాదికారణతాయా యోగ్యతాజ్ఞానాది విధయా కారణతాయా యద్యదర్థాంతగతత్వే తదనచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవర్తూప్యసిద్ధేరాహ ॥ శబ్దజ్ఞానస్మిత్వేతి ॥ తత్త్వంచెచ్ఛానవచ్చిన్నవిషయతాఘటితధర్మానవచ్చిన్ననిర్ణయత్వానవచ్చిన్నత్వం తాత్పర్యశబ్దోభయసమూహాలమ్బనైతాత్పర్యజ్ఞానత్వానవచ్చిన్నకారణతాయాః తాదృశవిషయతానవచ్చిన్నత్వాత్ । యోగ్యతాశబ్దోభయసమూహాలమ్బనేవ యోగ్యతాజ్ఞానత్వానవచ్చిన్న కారణతాయానిర్ణయత్వానవచ్చిన్నత్వాదుప్యదానః ॥ తేనైతేనైతి ॥ యద్యపి సమానాసమానానుపూర్వీక సానావాక్యవిషయతాశాలిజ్ఞానత్వైవ పరస్పరావహిమానిత్వాకారకబోధమేతుత్యే యత్కించిచ్ఛాబ్దిబోధానుభావసమఫలమ్ ॥ తథాపి కారణానంతరత్వవిశిష్టశాబ్దబోధంప్రతి అసమానానుపూర్వీకవాక్యానుత్తరతాదృశశాబ్దిబోధంప్రతి పృథక్కారణతాకత్వై తదానన్యకం పరస్పరావహిమానా పరస్పరాదహసనవానితివాక్యయుగలోత్తరశాబ్దిబోధస్యచ సమానానుపూర్వీకవాక్యజ్ఞానవిరహవిశిష్టాసమానానుపూర్వీకవాక్యజ్ఞానానుత్తరత్వం నివేశ్య తాదృశత్వనిర్వాహః ॥ అనుగతరూపం పూర్వపూర్వవణవిషయతానిరూపితచరమవణవిషయతాత్వాది । ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదరూపేణాఘటకవణఘటితసముదాయవారణాయ భూమాన్యజ్ఞానంవాచ్యమ్ ॥ సమానానుపూర్వీకవాక్యనిశ్చయత్వేన మేతుత్వాదానుపూర్వీకసాధారణవిషయత్వవ్యాపకత్వానుభవాద్యవణత్వనివేశః । వణత్వంచకత్వాదివ్యాపకజాతివిశేషః ॥ ప్రతిజ్ఞాదిపంచకఘటకైకదేశసముదాయైతిప్రసంగఇతి వ్యాపకత్వనివేశః । సన్వత్ప్ర వ్యాపకత్వనివేశావ్యభావః ॥ సచ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకైకదేశవృత్తిసముదాయైతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥

వినిగమనావిరహేణప్రతిజ్ఞాఘటకవణానమానకారణతానాం లక్షణఘటకత్వాత్
 త్వావదవచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయవణావృత్తిత్వస్య తత్సముదాయత్వేన సత్త్వాత్
 సాక్షాదవచ్ఛేదకతాతు నివేశ్యా అన్యథా పరమృరయావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయ
 తథావిధైక దేశస్య త్రిత్వేనాతిప్రసంగానుష్ఠారప్రసంగాత్ । నచ విషయతాయాం
 సాక్షాదవచ్ఛేదకత్వం వివక్షితమశక్యమేవ తద్విశిష్టజ్ఞానత్వస్యేవ తథాత్వాదితి
 వాచ్యమ్ ॥ జ్ఞానత్వత్వప్రచేశే గౌరవేణజ్ఞానీయత్వేన విషయతాయావసాక్షాదవ
 చ్ఛేదకత్వాత్ ॥ మైవం ॥ యత్కించిదవ్యర్థస్య త్రివిషయతానామేవకారణతావ్యవచ్ఛే
 దకత్వం ఇతరవిషయతానాంచ తదవచ్ఛేదకత్వమితి రీత్యా ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యార్థబో
 ధీయావీకాకానితాపేత్వాద్యర్థబోధీయావీక్షకకారణతైవిపంపైవకారణతాః
 ప్రవేశ్యానమౌ యావలోన్యమహగౌరవాదితి వ్యాపకత్వోపాదానాత్ । యత్తు
 వాక్యార్థబోధే తద్ఘటక సకలవర్ణవిషయకజ్ఞానానామేవ హేతుతయా ప్రత్యే
 కం సకలవర్ణవిషయతానామేవ కారణతావచ్ఛేదకతయా తాదృశీయాయా కార
 ణతాతదవచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయవర్ణవృత్తిసముదాయత్వస్యేవ లక్షణత్వస్యను
 వచతయా జాతివిషయతావారణవణాత్వత్వేనావశ్యకీ త్వేపి వ్యాపకత్వేన వర్ణ
 మితి ॥ తత్తుచ్ఛం ॥ దిశ్యంబలతావచ్ఛేదకజ్ఞానాదినా వాక్యార్థబోధవారణాయ
 తత్తద్వాక్యార్థబోధే తత్తద్వాక్యానుపూర్వీజ్ఞానస్యేవ హేతుతాయాః అవ
 శ్యవక్రవ్యతయా ఉక్తహేతుతాయానిర్వీజత్వాత్ ॥ యదపి వాక్యఘటకవర్ణజ్ఞా
 నానాం ప్రత్యేకం నహేతుతాగౌరవాత్ ॥ కేతు తానద్వణావిషయతాశాలి
 జ్ఞానత్వేనైక హేతుత్వైవ ॥ ఏవంచావచ్ఛేదకీభూత యావద్విషయతానివేశేనోపప
 త్తైర్వాప్యపకత్వంవ్యర్థమేవ । పరంతు వ్యుత్క్రమోచ్ఛరిత ప్రతిజ్ఞాదిఘటకవర్ణ
 సముదాయత్వవారణాయ సావశ్యయాభూత ప్రతిజ్ఞాది ఘటకాద్యాది వర్ణావ్య
 వహితోత్తరత్వసూక్ష్మతద్ఘటక ద్వితీయాదివణావృత్తియత్సముదాయత్వం తదన్య
 త్వంనివేశ్యమితి ॥ తదపి తుచ్ఛతత్వమ్ ॥ తథానతి తద్వాక్యఘటకవ్యుత్క్రమోచ్ఛ
 రితసకలవర్ణజ్ఞానాచ్ఛాబ్ధిబోధవారణాయ తత్ప్రతిబంధకత్వోపగమప్రసంగా
 త్ ॥ కేచిత్తు అస్తువర్ణజ్ఞానానామపి హేతుతా పరంతు యాయాః కారణతా
 ఇత్యత్ర కిం కతివయకారణతా ఉపాదీయంతే ఉతసకలాః ॥ అద్యైకతివయకా
 రణతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశ్రయవర్ణసముదాయత్వసత్త్వాదేక దేశేతివ్యా

యేతివ్యాప్తితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠనూనవృత్తితాన్విరూపిః ॥ అంత్యే సకలకారణతావచ్ఛేదకేకవిషయిత్యాప్యసిద్ధేస్తాదృశేకవిషయతానిరూపకవర్ణవృత్తిత్వవిశిష్టతాదృశాపరవిషయతానిరూపకవర్ణవృత్తిత్వవిశిష్టత్యాదిరీత్యా నివేశే విశేష్యవిశేషణభావే వినిగమనావిరహేణవర్ణతావచ్ఛేదమాస్పృశ్యతాదహనవానిత్యాది న్యూనాధికవర్ణఘటితప్రతిజ్ఞాభేదేనచ లక్షణానస్త్యమతలనుశూర్షిజ్ఞానమేతుతామాలంబ్య లక్షణమువపణితమిత్యాహుః ॥ యత్తు వర్ణత్వంకత్వాదేర్నాస్యత్ ఏవంచ తాదృశయత్కించదవర్ణత్వవత్తావ్యాపకత్వమేవవివక్షితమ్ । ఏతేన తాదృశయత్కించదవర్ణత్వవ్యాపకత్వమేకదేశేగతమ్ । తత్తద్వర్ణత్వవ్యాపకత్వంతు సకలతత్తద్వర్ణత్వానికిరణైకాప్యసిద్ధిగ్రంథం తాదృశేకవర్ణత్వవ్యాప్యత్వేనతి తాదృశాపరవర్ణవ్యాపకత్వేత్యాదివాక్యకదోషగ్రస్తమిత్యుపాస్తమ్ । యత్కించదవర్ణత్వవత్తావ సప్రవిషయతానమానాధికరణ తాదృశావచ్ఛేదకీభూత విషయతానిరూపకత్వవిశిష్టతాదృశవిషయతానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వసంబంధేన । స్వప్రతిజ్ఞాదిపదఘటకతావచ్ఛేదకవత్వాదీతి ॥ తేనరూపేణ తదఘటకవర్ణభ్రమస్యాపి ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యాధిభోధకత్వాత్తత్త్వాధారణసముదాయవారణాయ నిరూపకతావచ్ఛేదకప్రవేశః । భ్రమూన్యత్వంతు సనివేశ్యంగారవాత్ ॥ స్యావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వసాన్విత్యధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వోభయాభావవత్తాదృశవిషయతానిరూపకత్వేనతి స్యావచ్ఛిన్నత్వసాన్విత్యధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్తాదృశవిషయతానిరూపకత్వేనతి వాతాదృశనిరూపకతావచ్ఛేదకవత్వంహిసంబంధః । ఏవంచేదృశసంబంధేనవర్ణత్వవత్తాశ్రయైకదేశవారణాయ వ్యాపకత్వప్రవేశః । యాయాకారణతేతిగ్రంథతాత్పర్యమప్యత్రైవేతి ॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥ భవన్తతే విశిష్యవత్త్వాదినా నివేశాపాతాత్ । తథాసత్యవ్యాప్తిః ॥ అస్తన్తతే కొవణః భూవర్ణైకత్వేనుగతమతిసిద్ధవర్ణత్వస్య జాగరూకత్వాత్ *తాదృశేతి * ప్రతిజ్ఞాత్వాదికమాదాయాసంభవవారణాయ వ్యాపకత్వాంతం తత్ర సకలపదోపాదానంచ తథాచ నిరుక్తయత్కించఞ్చాబ్ధిబోధనిరూపితసకలజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వనిష్ఠనూనవృత్తితానిరూపకం యద్యత్సముదాయత్వంతద్భిన్నం యత్తాదృశవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వంతద్వత్త్వమితి దలదవ్యయార్థః । శస్వత్ర

న్యూనవృత్తిత్వం న్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనతి న్వసా
మానాధికరణ్యం || నచైవం సావధికరణం యత్ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాదిత్యన్యాయ
తావచ్ఛేదాన్నిభేదనత్వేనాసంభవశతివాద్యమ్ | సావచ్ఛేదాన్నియోగితావచ్ఛేద
ప్రతియోగితానివేశాత్ | ప్రతియోగితాయంచానుయోగితానమానాధికరణభే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం దేయమ్ || తేన వాక్యాంతరసాధారణసముదాయ
త్వస్య న్యాయత్వన్యూనవృత్తిత్వేపి నాసంభవః | న్వసమానాధికరణభేదప్రతి
యోగితాయాః పర్యాప్త్యుభయతస్యరూపసంబంధేనావచ్ఛేదకత్వంవాచ్యమ్ | ఉ
చ్ఛారణభేదేన న్యాయభేదాదేక న్యాయత్వస్యాపరన్యాయత్వనిష్ఠస్యానవృత్తి
తానిరూపకతయానుసంభవశతి న్వసమానాధికరణ్యనివేశః | తాదృశపర్యవృత్తి
త్వన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వావసంభవశతి సముదాయత్వవ్యాపకత్వయో
గినివేశః | ఏవంచ ఘటమాసయేత్యాదివాక్యవారణాయ దలంతరే వ్యాపకాం
తం | తత్ర ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయాదివారణాయ యవత్కారణతానివేశః |
యదాప్యప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయే ఏకదేశభేదానుపగమేతు సావచ్ఛేదాన్ని
ప్రతియోగితావచ్ఛేదసామానాధికరణ్య తాదృశానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనాసతి
న్వసమానాధికరణత్వం తత్ | ప్రత్యేకప్రతిజ్ఞాత్వాదేపి వారణాయ దలంత
రే వ్యాపకాంతమ్ | ఏవంచ తత్తన్నన్యాయత్వరూపతాదృశసముదాయత్వనిష్ఠ
న్యూనవృత్తితానిరూపకత్వసత్త్వాత్కర్తృత్వైక న్యాయఘటకవాక్యపంచకవృత్తి
సముదాయత్వమాదాయాతివ్యాప్తివ్యసక్తిః | యదచదలంతరే తావద్ధర్మష
యక యచ్ఛాబ్దిబోధో నివేశ్యతే ఏతద్ధరేపి తచ్ఛాబ్దిబోధవ్యక్తేరేవ నివేశా
న్నదోషశత్యుచ్యతే || తదా ఫలాపధాయకతానివేశవ్యవసానావత్తైః | నియ
మతా వాక్యాంతరాధిపషయక న్యాయార్థబోధస్థల వాక్యాంతరఘటితసముదా
యే తద్విశేషణోపాదానేప్యతివ్యాప్తిరశక్యసమాధానావసానాత్ || ఏవం న్యాయ
యత్వేష్యేకైక న్యాయఘటకవాక్యపంచకవృత్తిసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితా
నిరూపకత్వసత్త్వాదసంభవాచ్ఛేతిచేన్న | యతిగ్రంథితాదృశసముదాయత్వ స
మానాధికరణభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేనతి తదన్యత్వంహి తాదృశ సము
దాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వనిరూపకత్వం అవచ్ఛేదకత్వంచ పర్యాప్త్యుభయ
తనన్యూనభేదసామాన్యతేస్తాదృశసముదాయత్వనివేశే పర్యవృత్తివాన్మహాన్వర్య

పకత్వేననిదుక్తసముదాయత్వస్యవివక్షణీయత్వాత్ ॥ నచైవమపి పుష్కలమప్ర
 యుక్తసముదాయైతివ్యాప్తిస్తదవస్థేవేతివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదివంచకపుష్కల
 మప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదిన్యత్రియద్యత్సముదాయత్వంతావద్భేదకూటేననిరుక్తసము
 యత్వస్య విశేషణీయత్వాత్ ॥ నచైవమపి ఏకైకస్వామ్యఘటకం యత్ప్రతిజ్ఞాది
 వాక్యం తత్సముదాయైతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ సావశ్యాయాభూతయత్కించి
 త్ప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్తరత్వసూన్యహేతావ్దిన్యత్రియద్యత్సముదాయత్వం త
 దన్యత్వస్య సముదాయత్వేవిశేషణీయత్వాదితిదిక్ ॥ స్వామ్యజన్యబాధస్య ప
 రామర్కప్రయోజకతాంసంగమయతి * ప్రతిజ్ఞాదీతి * ఏకవాక్యతయేతి * విశే
 షణేత్వతిమాత్రభావైకవాక్యతాపన్నేర్నిత్యర్థః ॥ ఏకవాక్యత్వంచ విశిష్టైకార్థ
 తోదహనవానిత్యాదిస్వామ్యత్వవతి ఏకతరస్వామ్యే చాలసిస్వామ్యేన వాక్యం
 తరసాధారణసముదాయభేదసత్వేనాతివ్యాప్తిరత్యయత్కించిత్త్వనివేశః । అ
 సంభవవారణాయ తదన్యత్వనివేశసమ్ । స్వసమానాధికరణయత్కించిత్తాదృశ
 సముదాయత్వావచ్ఛిన్నభేదసామానాధికరణ్యంతు సముదాయే ఏకదేశభవోప
 గమపత్తిగ్రసమ్ * పుష్కలమేతి * కథాయామాకాంతాకమేతైవాభిధా
 నమితి మూలే అలక్ష్యత్వం స్ఫుటమ్ ॥ పుష్కలమప్రయుక్తత్వం సామాన్యతః
 ప్రతిజ్ఞాత్తరత్వసూన్యహేతావ్దిన్యత్రియద్యత్సముదాయత్వంతద్భిన్నత్వం అగ్రే
 చాత్మైకప్రతిజ్ఞాయాం సావశ్యయత్వనివేశోఽధికఇతిభేదః । ప్రతిజ్ఞాదివంచ
 తత్సమానానుపూర్వికవాక్యపరమ్ ॥ అవ్యావరతకపదార్థభేదానివేశలాభాయ
 సముదాయత్వమితి * ఏకైకేతి * అత్రైకస్వామ్యఘటకప్రతిజ్ఞాస్వామ్యాంత
 రఘటకం హేతావ్దిచతుష్టయం ఏకస్వామ్యఘటకవాక్యద్వయమపరతద్ఘటకవా
 క్యత్రయం క్రమికమిత్యాదిరీత్యా తత్తత్సముదాయత్వమాదాయ తత్తత్వంచకే
 ప్రతివ్యాప్తిర్పూర్వధ్యా * సావశ్యాయాభూతేతి * ఇదమసంభవవారణాయ ॥ నను
 ఏతాదృశపరిచాయకరూపైవైవ పుష్కలమప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదిసముదాయా
 తివ్యాప్తైర్వావరయితుం శక్యత్వాదున్యత్ప్రయుక్తత్వాదిన్యర్థమ్ ॥ నచపుష్క
 లమప్రయుక్తమప్రతిజ్ఞాత్వాదికం నాస్త్వేనకింతూదాసీనవాక్యత్వమేవేతి
 వాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికమిత్యనేన విరోధాత్ ॥ నాః సావశ్యాయాభూతప్ర
 తిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్తరత్వసూన్యయత్కించిత్ప్రతిజ్ఞాదుత్తరహేతావ్దిన్యత్రియ

ద్యుతి విశక్షణాన్నరూపణతియ కమ్ ॥ యత్క్రిందిత్యుతిజ్ఞాన్యతరత్వనివాళి
వైయధ్యాదితి చెన్న ॥ తదాస్యా దేవవైయధ్యం ॥ యదిస్వామీయాధూతేత్య
దినా సామాన్యధర్మావద్భిన్నప్రతియోగితాకత్వనివేశస్వాత్ ॥ దేవన కంతు త
త్తద్వ్యక్తిత్వేనేవేతి యత్క్రిందిత్యుతిజ్ఞాన్యతరత్వనివాళి
భేదకూటస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ అథవా యత్క్రిందిత్యుతిజ్ఞాన్యతరత్వ
ద్యుతీయముదాయత్వం తత్తద్భిన్నత్వమిత్యన్య వైయధ్యం మేవేతి ॥ ఆరంభ విధి
తికృతా ఏకన్ననివేశితమ్ ॥ ఏతితాపరాసత్వైఽయం గ్రంథోఽస్యథా పూర్వవి
శేషగత్యాగవిషయకత్వాత్ ॥ అత్యంత తాదృశప్రతిజ్ఞాన్యతరత్వ
న్యహేతువృత్తిత్వ తాదృశ హేతువ్యవహితోత్తరత్వ హున్యోదాహరణవృత్తి
త్వాద్యన్యతరవిశిష్టాన్యతరత్వ సవృత్తిత్వస్వాన్యతరహేతుత్తరత్వ
హున్యోదాహరణవృత్తిత్వసంబంధేన ప్రతిజ్ఞావిశిష్టత్వ సవృత్తిత్వ స్వాన్యతరహేతుత్తరత్వ
హున్యోదాహరణవృత్తిత్వసంబంధేన హేతువిశిష్టత్వాద్యన్యతరవిశిష్టాన్య
త్వన్యవాఽనుగతస్యనివేశః ॥ అత్యంతపూర్వాన్యతరత్వపరిపూర్ణత
రమవణవిషయతాయావన సాహచర్యచేదకత్వం అతః సాహచర్యంపరాసా
ధారణావచ్చేదకతాలాభాయ కొటిప్రవిష్టత్వం కమ్ ॥ కేదంతుఽవచ్చేదకతావ
చ్చేదకసాధారణావచ్చేదకతాయాం మానాధావేపి వినిగమనావిరహేణపూ
ర్వపూర్వ వణవిశిష్ట చరమవణత్వస్యేవ చరమవర్ణవిశిష్ట పూర్వ పూర్వ
వణత్వస్వాపి ఏవం పూర్వచరమవర్ణవిశిష్టమధ్యమవర్ణత్వాదేర్పాన్యతరార్థ
త్వాత్తానదవణవిషయతానాం సాహచర్యవచ్చేదకత్వంసంభవతి పరంతు తా
దృశీయాయా కారణతా తత్తదవచ్చేదకప్రవిష్టవిషయతానిరూపకవణవృత్తిస
ముదాయత్వనివేశేనైవైక దేశవృత్తిసముదాయత్వవారణే వ్యాపకత్వనివేశనై
యధ్యమ్ ॥ భిమాన్యత్వంతు కల్పద్యయపవేతి నోదాసీనసాధారణసముదా
యత్వమాదాయాతివ్యాప్తిరిత్యపాధ్యయమతనిష్కర్షమాహుః ॥ అత్యేదంబూ
ధ్యమ్ ॥ తావదర్థవిషయక యత్క్రిందిత్యుతిజ్ఞాన్యతరత్వనివాళి
షయితానిరూపకవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వ నివేశాదేవోపపత్తౌ కిమవ
చ్చేదకతాకూటోపాదానన ॥ నచేవం ప్రతిజ్ఞాద్యధ్యక్షవిషయక ఘటమానయేత్యా
దివాక్యాధ్యక్షవిషయకసమాహితమనయత్క్రిందిత్యుతిజ్ఞాన్యతరత్వక్రిమాదాయ ఘ

ఊహనయత్కాదివాక్యఘటితసముదాయేఽతిప్రసంగశతీమాచ్యమమ్ ॥ తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వవిశేషణసమాకలాత్ ॥ అన్యథాత్వస్వతేష్యధికవృత్తినముదాయత్వై తాదృశవర్ణత్వవ్యాపకత్వసత్త్వేనాతిప్రసంగస్య దుర్వారతాపత్తైః ॥ సచ తాదృశనిరూపకత్వాంతిషవహయతాదృశవర్ణత్వస్య సమనైయత్వమేవ నివేశ్యంతాఘవాత్ తథాచాదాసీనవిషయకః న్యాయవిషయక యత్కించిజ్ఞానమాదాయ న్యాయోదాసీనసముదాయేఽతివ్యాప్తివారణాయ వాప్యకోటావవచ్ఛేదకత్వాప్రధానం వ్యాపకకోటౌ తద్వైవిధ్యంతిష్ఠిష్టమితిమాచ్యమమ్ ॥ ఏవమపి న్యాయద్వయార్థవిషయక యత్కించిత్సమాహులంబునబోధవృత్తిమాదాయ న్యాయద్వయసముదాయేఽతివ్యాప్తేనద్విశేషణస్యానశ్యకతయా తతవన ఘటమానయేత్కాదివాక్యఘటితసముదాయేవ్యతిప్రసంగానమాశేనావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్ణత్వవిశేషణవైయధ్యక్షస్య దుర్వారతావత్ ॥ యత్తు వణత్వస్య కత్వాదిరూపతయా సముదాయత్వై తాదృశవణత్వవ్యాపకతాయాః సంభవపి సతదావ్యవస్యతాసంభవ ఇతి ॥ తావద్వర్ణవిషయతాః ఏకః న్యాయవృత్తివిషయితామాత్రవృత్తిరూపేణానుగమయ్య తన్నిరూపకవర్ణత్వవ్యాప్యత్వనివేశాన్నాయద్వయసాధారణమితి తత్తుచ్ఛమ్ ॥ వర్ణత్వస్యకత్వాదిరూపతానిరాకరణాత్ ॥ ఉక్తరీత్యైవోపపత్తౌ అనుగమవైయధ్యాన్దౌరవాచ్యమ్ ॥ అత్రేదంసమాధానమవగంతవ్యమ్ ॥ తత్తజ్జనకతావైశిష్ట్యం స్వరూపసంబంధేనైవ క్రవ్యమ్ ॥ అన్యథా ఘటమానయేత్కాదివాక్యేషి కాలికసంబంధేన జనకత్వవిశిష్టజ్ఞానమాదాయాతిప్రసంగాత్ ॥ అథ కాలికసంబంధేన తాదృశతత్తజ్జనక తావద్యత్కించిజ్ఞానవిషయవణత్వవ్యాపకత్వస్య ఘటవదత్వరూపసముదాయత్వై సత్త్వాత్తన్నిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వసత్త్వేన నాతివ్యాప్తేరితిచేత్ ॥ తథేవ తాదృశం ప్రతిజ్ఞాత్వాదీకమాదాయాసంభవః ॥ అవచ్ఛేదకత్వగర్భాఫరదలస్య స్వరూపసంబంధేన యత్కించిదేకతద్వైవిధ్యనివేశాన్నకొపిదోష ఇతిచేత్ ॥ ఏవమప్యవయవేఽతివ్యాప్తిః ప్రతిజ్ఞాత్వాదేస్తాదృశన్యాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వాత్ ॥ న్యూనవృత్తితదేకచైతత్వాదేస్సకలకారణతావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకావృత్తిత్వాదిత్వవచ్ఛేదకత్వనివాచాత్ ॥ సమాక్తవాక్యవిషయితానామపి కాలికసంబంధేనావచ్ఛేదకతావత్త్వా

త్వీరూప సంబంధేనైవ తద్వత్త్వం నిర్దేశ్యమ్ ॥ ఏవంచానచ్చేదకత్వనివాకనః
 ముఖికమితివాచ్యమ్ ॥ అనచ్చేదకత్వం సప్రకారకవిధయా ప్రవృత్త్యై కింతవ్యం
 చేదకతాసంబంధేన జనకతావత్త్వమేవేత్యగౌరవాత్ ॥ ఏవంప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానే
 కాలికసంబంధేన తత్తజ్జనకతాసత్త్వేనానన్యవ్యవర్తనపరదలేపి సంసర్గతయా
 అనచ్చేదకత్వప్రవేశఇతి ॥ వస్తుతస్తు స్వరూపయోగ్యతాజ్ఞానకన్యాయనంగ్ర
 హాయ వాక్యాంతరఘటిత తాదృశన్యాయవారణాయచ స్వరూపయోగ్యతారూప
 జనకతానివేశ్యేతి ఉక్తార్థేపర్యవసానం ఏవంచానచ్చేదకతాయాః ప్రకారత
 యైవ నివేశ్యగౌరవాధావాత్ ॥ ఏవం విషయతానాం వినిగమనావిరహేణాన
 సాక్షాదనచ్చేదకత్వంసంభవతి ॥ పాగ్గధావానుపగమే స్వాత్మత్వక్షణోత్పత్తిక
 థ్యంసప్రతియోగి కాలావృత్తిత్వరూపావ్యవహితసూచ్యత్వస్వాత్మత్వత్తిద్వయః ఘటి
 తత్వైవ గురుశరీరతయా తదఘటితానుపూర్వవిషయతాయావీవ కారణతావచ్చే
 దకత్వాత్ ॥ పత్యాద్యవచ్చిన్నప్రకారతాశాలినిణయత్వేనేవ వినిగమనావిర
 హేణ తాదృశప్రకారతానిరూపితపత్యాది నిష్ఠానచ్చేదకతాశాలినిణయత్వేనా
 పి జనకతాయాః వస్తుంశకృతయా యావదంతర్గతతజ్జనకతావచ్చేదకవిషయ
 తాక వర్ణాపరిధౌరసంభవాద్భ ॥ నచేదృశాసంభవవారణాయ జనకతాసున్వర్త
 విషయతావచ్చిన్నత్వమేననివేశ్యంపత్యాద్యవచ్చేదకత్వావచ్చిన్నజనకతానాం
 వర్ణావిషయతావచ్చిన్నత్వైవవారణాదివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి తథావిధజనక
 తావచ్చేదకవిషయతాశ్రయవర్ణావృత్తిత్వనివేశ్యేనైవ సామంజస్యే వర్ణత్వవ్యా
 పకత్వాపాదానవైయభ్యాత్ ॥ ఏవంచానచ్చేదకతావచ్చేదకసాధారణావచ్చే
 దకతానివేశలాభాయైవ కోటిప్రవిష్టత్వముక్తమ్ ॥ ఏతత్తై తద్దటకసకలవర్ణవి
 షయితానామేవానచ్చేదకత్వాన్నరీషః ॥ ప్రవిష్టత్వంచ పర్యావృన్యనివేశస్ఫ
 రికమ్ ॥ అథ పత్యాద్యవచ్చిన్నవిషయితాయాఃసాక్షాజ్జనకతావచ్చేదకతామతే
 జనకతాసువర్ణావ్యాప్యజాతినిరూపితావచ్చేదకత్వాభ్యవిషయితావృత్త్యవచ్చే
 దకత్వానిరూపితత్వమేవనివేశ్యమ్ ॥ తావత్రైవవర్ణావిషయితానిరూపితజాతిప్ర
 కారిత్వావచ్చేద్యసకలజనకతావృన్యదాసాత్ ॥ ఏవంచ తథావిధా యాయాజన
 కతాతత్తదవచ్చేదకయత్కిందిజ్ఞానీయవిషయతాశ్రయ వర్ణవృత్త్యసముదాయ
 త్వనివేశసమీపపత్తైస్తాదృశవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకత్వమపి ననివేశ్యమి

తే మహాలాసువమితిచేన్ను ॥ ఏవమపి పత్వాద్యవచ్చిన్నప్రకారితానిరూపితత్వే
 సత్వత్వాద్యవచ్చిన్నవిశేష్యతానిరూపితాన్యవహితోత్తరత్వాద్యవచ్చిన్నసాంసత్తి
 కవిషయతాశాలినిణయత్వాద్యవచ్చిన్నజనకతాయా వినిగమసావిరహాలద్ధాయా
 స్తాదృశయావదంతగతతయా తజ్జనకతావచ్చేదకవిషయతాశ్రయనాప్రస
 ధ్యాఽసంభవావత్తైః ॥ యదిచ జాతినిష్ఠావచ్చేదకత్వనిష్ఠసాక్షాదవచ్చేదకత్వా
 నిరూపకత్వేనతి సాంసారికవిషయతానిష్ఠసాక్షాదవచ్చేదకత్వానిరూపితా సా
 ష్టాద్యణవిషయత్వావచ్చిన్నావాయాయాజనకతా తత్తదవచ్చేదక యతిగ్ంబి
 జ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణవృత్తిసముదాయత్వనివేశేనైవోపపత్తౌ తాదృశ వ
 ర్ణత్వవ్యాపకత్వనివేశత్రైయధ్యక్షముద్యతే శదా తస్యలక్షణంతరత్వాన్నదోష
 ఇతి ॥ అత్ర సకలవణవిషయతానాం సాక్షాదవచ్చేదకత్వం నత్వేకవవచ్చేదక
 మన్యత్తదవచ్చేదకమితిమతే తత్పర్యాప్త్యధికరణవిషయతావత్త్వావ్యసిద్ధిరతః
 చ్చవిద్యేత్యస్యాహుః ॥ యత్తుఅవచ్చేదకత్వానుపాదానై ఫలోపధానరూపజనక
 తోపాదానై సమానానుపూర్వీకేత్వాదిబోధాప్రసరేపి న్యాయాంతరావిషయ
 కత్వరూపం యత్కించిత్త్వంజ్ఞానైనివేష్యం ॥ ఏనంచ న్యాయద్యయవిషయకజ్ఞా
 నవారణోత్తాదృశవణత్వసమన్వేయత్వభంగవత్సోపి సమంజసఇతి ॥ సచ న్యాయ
 లక్షణే న్యాయత్వప్రవేశాదాత్మాశ్రయఇతివాద్యమ్ ॥ తావదర్థవిషయక శా
 బ్దబోధీయసకలకారణతావచ్చేదకయత్కించిజ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణత్వ
 వ్యాపకాంతరావిషయకత్వస్య తదర్థత్వాదితి ॥ తత్తుచ్చమ్ ॥ పృతిజ్ఞాత్తరహేతూ
 త్రరూదాహరణోత్తరీపనయోత్తరనిగమసత్వాదిరూపానుపూర్వావ్యి అవ్యాప
 కత్వాత్ ॥ సముదాయత్వవిశేషస్య తథాత్వేపి న్యాయద్యయజ్ఞానేతదధానా
 త్ ॥ న్యాయీయాధూతప్రతిజ్ఞాద్యవ్యహితోత్తరత్వసూన్యహేత్వాదివృత్తిసముదా
 యత్వ భిన్నవిశేషణేన న్యాయద్యయత్వాది వారణోచ్చ కించోదాసీన
 పృతిజ్ఞేక దేశన్యాయోభయసముదాయత్వముదాసీనప్రతిజ్ఞాన్యాయోభయస
 ముదాయత్వంచాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ న్యాయమాత్రవిషయకయత్కించిజ్ఞా
 నసత్తైవపి యత్కించిత్తమభయజ్ఞానఘటితతాదృశవణత్వస్య తాదృశ సము
 దాయత్వవ్యాపకత్వసంభవాత్ ॥ అథ తథావిధ సకలకారణతావచ్చేదకవిష
 యతానిరూపకవణత్వవ్యాప్యత్వం సస్వవ్యాపకతాదృశవణత్వకత్వంవా వివ

మృత్యుశాంత్యాయతావ్యసృయస్య సకలకారణతావచ్ఛేదక విషయత్యాభావాన్ని
 ఘోషణతిచెత్తదాఽసంభవంకలయతి ॥ యదపి స్వసమానాధికరణావచ్ఛేదక
 విషయతాశ్రయవర్ణస్య భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాత్మైః న్యూనవృత్తి
 త్వమ్ ॥ సామానాధికరణ్యనివేశే ప్రయోజనాభావాత్ ॥ సచైవమసంభవం య
 జ్ఞానీయతాదృశతత్తత్కారణతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయవర్ణత్వ వ్యాపకత్వ
 సముదాయత్వనిష్ఠమన్యనవృత్తిత్వానిరూపకత్వం సముదాయత్వే తాదృశతత్త
 త్కారణతాశ్రయతజ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకత్వస్య విషృత
 త్వాత్ ॥ పూర్వదలేఽవచ్ఛేదకత్వనివేశాన్నవోదాసీనసముదాయేఽతిప్రస
 జ్ఞా ॥ యచిచ దలదన్యయేపి యద్యజ్ఞానతత్తజ్ఞానెతివీప్యాంకృత్యాఽవచ్ఛేదక
 త్వవైయధ్యక్షముచ్యతే తదాయద్యధధాంతరగతస్యాయమాత్రిజ్ఞానమాదా
 యాతిప్రసంగవారణేపి మహాగౌరవమ్ ॥ యత్తుసామానాధికరణ్యమతీత న్యూ
 నవృత్తిత్వప్రవేశేపి తస్యప్రతిజ్ఞాత్వాదిసాధారణతయాఽసంభవవారణాయ తా
 దృశసముదాయత్వే తన్నివేశ్యం తాదృశసముదాయత్వసూన్యవృత్తిత్వంవాఽ
 నిరూపకాంతార్థః ॥ తత్ప్రచానెకత్ర సముదాయత్వనివేశేగౌరవాత్సమనైయత్వ
 మేవ సమ్యగితి ॥ తత్ప్రసంభవభయేన తాదృశవిషయతాస్యతమ విషయతాశ్ర
 యనివేశే న్యాయోదాసీనప్రతిజ్ఞానముదాయేతివ్యాప్తైరితి ॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥ యాదృ
 శస్యాయవ్యక్తిజ్ఞానోత్తరం నకస్యాపిశబ్దబోధః తత్సంగ్రహాయ స్వరూప
 యోగ్యతాయావనివేశ్యతయా జ్ఞానభేదవివక్షావైయధ్యాత్ ॥ న్యాయోదా
 సీనప్రతిజ్ఞానముదాయేతివ్యాప్తైరనుద్ధారాచ్చ ॥ యజ్ఞానశబ్దేన తథావిధసము
 దాయజ్ఞానస్తేనధర్మసంకర్మత్వాత్ ॥ యత్తు శబ్దబోధే యత్కించిత్త్వవిశేషణ
 న న్యాయద్వయాదివారణమ్ ॥ స్వావ్యవహితో త్రోత్పన్నం జ్ఞానం తేనగ్రా
 హ్యం తచ్చైకేక న్యాయార్థజ్ఞానమేవతి న్యాయద్వయాద్యర్థబోధప్రధా
 నః ॥ భట్టాచార్యాణామయమేవాశయఇతి ॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥ ఏవమపి న్యాయోదా
 సీనప్రతిజ్ఞానభయసముదాయేతివ్యాప్తేరుక్తరితేరావశ్యకత్వేన న్యాయద్వయా
 దాదోషస్తేనవాప్యసరాత్ ॥ యజ్ఞానమాదాయవ్యాపకత్వంతదన్యయత్కించి
 త్జ్ఞానమాదాయాపరదలనివేశాదవచ్ఛేదకత్వవైయధ్యక్షమితి తత్తుచ్ఛతరం ॥ న్యాయ
 మాత్రిజ్ఞానమాదాయవ్యాపకత్యానోదాసీన సముదాయత్వస్వజ్ఞానమా

గాయాపరదలసత్వాత్ ॥ యత్త్వవచ్ఛేదకత్వాపాదానెహ ఉదాసీనభక్తిక
 న్యాయత్వభిమాదేవ శాబ్దబోధస్తన్నాయే న్యాయత్వేన తదవ్వణవిషయ
 గాయాపరదలసత్వాదవ్యాప్తిగ్రహస్యత్వనివేశేపి దుర్వారా, ఏవంయ
 యః పుటధమిక న్యాయత్వభిమాదేవ శాబ్దబోధస్తత్ర న్యాయత్వేన నిరూపక
 వంతాస తై వినావాప్తిరితి ॥ తన్న ॥ తథావిధన్యాయే మానాభావాదితి కృ
 తం పల్లవి తేన ॥ ఇదంతం బోధ్యమ్ ॥ సావశ్యయాభూతప్రతిజ్ఞావ్యవహితో త్తరత్వ
 సూత్రేత్యాదౌ ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యబోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకార
 గాశ్చయోనుపూర్వీశాలితవ్యం ప్రతిజ్ఞాత్వం, తేన వహ్నిమాన్సర్వతత్త్వతివాక్యధర్మ
 పర్వతో వహ్నిమానిత్యానుపూర్వీజ్ఞానమాదాయ 'పుష్కలమోక్తవర్ణసము
 గాయమాపవృత్తి త్తరత్వాదేవేత్యాదౌ సత్త్వేపి నాతివాప్తిః ॥ సావశ్య
 యాభూతపాదివర్ణో త్తరత్వ సూన్యవర్ణాంతరవృత్తిసముదాయత్వ భిన్నత్వ
 యనివేశనీయత్వాపాతా త్తత్త్వేన గౌరవాత్ ॥ అనుపూర్వీపదమవచ్ఛేదకతాపర్యా
 ప్తినివేశార్థం, ఏవం సాధ్యవిశిష్టపక్షబోధమప్రోహ్య హేతువిశిష్టహేతుత్వబోధం
 నివేశ్య హేతుత్వమ్ ॥ తత్ర ప్రతిజ్ఞాఘటక హేతుత్వార్థబోధకభాగవారణాయ
 ప్రకృతపక్షవిశేషతాపన్న సాధ్యాన్వితతాదృశహేతుత్వవిషయతాశ్చయ బోధజన
 కతావచ్ఛేదకప్రకారతాశ్చయత్వేన తి తాదృశహేతుత్వేతరవిషయతాశూన్య
 బోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకారతాశ్చయాయాభూతాయావద్వర్ణాస్తత్సముదాయశ్యమి
 తిభవితమ్ ॥ సాధ్యాన్వితతాదృశహేతుత్వవిషయతాశ్చయతాదృశ హేతుత్వేతరవి
 షయతాశూన్యబోధానివేశ్యః ॥ తేన నిగమనపుష్కలాసః ॥ ఏవం ప్రకృత సా
 ధ్యవ్యాప్తివిశిష్ట ప్రకృతహేతుమత్పక్షబోధం సాధ్యాది వ్యాప్త్యాదిమత్ప్రకృ
 తహేతువిశిష్ట హేతుత్వవిశిష్టప్రకృతసాధ్యవిశిష్టపక్షబోధం నివేశ్య క్రమేణోపన
 యనిగమనెవోధ్యే ॥ నన్వతోదాహరణ కారణతయోర్నివేశేత్వత్కమోక్త
 భాగఘటితోదాహరణఘటితసముదాయైతివాప్తిరితిచెన్న ॥ ధూమవాన్ధూ
 మవ్యాపకవహ్నిమానిత్యాకారకబోధే యోయోధూమవాన్ సవహ్నిమానిత్యా
 ద్యానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానత్వేనైవహేతుత్వాత్ ॥ యద్వా హేతువిశిష్టధర్మ బో
 ధజనకతావచ్ఛేదకప్రకారతాశ్చయోనుపూర్వీవచ్ఛిన్నావ్యవహితో త్తరసాధ్యవి
 శిష్టధర్మ బోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకారతాశ్చయోనుపూర్వీమత్త్వం తత్ ఏవంవ్యతి

రెక్కుదాహరణస్థలేఁడొహ్యమ్ || సనుతాద్యశకారణతైవనివశ్యోలాఘవాత్ || పైశి
ప్ర్యంఛ సామానాధికరణ్యసాన్వయచ్చేదకవిషయతాశ్రయవర్ణావ్యవహితౌ త్తరవర్ణ
విషయతావచ్చిన్నత్యాభయసంబంధేనేతిచేత్తహిం యోయోధూమవానిత్యాది
పూర్వభాగవృత్త్యానుపూర్వాన్యస్తదవచ్చేదకప్రకారతానాశ్రయతయా కథంకా
రం తదఘటితసముదాయవారణమితి || యది పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞా
యాం యోయోధూమవాన్ సదహానవానిత్యాదికన్యోదాహరణం || తదాప్రతిజ్ఞా
ఘటకసాధ్యోపస్థాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీ భిన్నసాధ్యోపస్థాపకతావచ్చేద
కానుపూర్వీమదవృత్తిత్వం న్యాయత్వేనివేశ్యమ్ || ఏతచ్చ విభిన్నానుపూర్వీ
క్షేకార్థోపస్థాపకాయంవదద్యయఘటిత న్యాయస్యాలక్ష్యత్వమభ్యక్తిశ్చ త
స్యాపి లక్ష్యత్వేతు ధూమాద్దహనవత్సభర్తా పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ ఉక్తో
దాహరణాదిసాధారణసముదాయత్వవారణాయభేదప్రతియోగ్యానుపూర్వాన్యం
ప్రకృతపక్షోపస్థాపకతావచ్చేదకాప్రవిష్టత్వంచేయం తత్త్రైవ వహ్నిపదఘటితో
దాహరణాదిఘటితన్యాయేఽవ్యాప్తిః || ప్రతిజ్ఞాయాస్తాదృశానుపూర్వీభిన్నసా
ధ్యోపస్థాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీమత్త్వాదతాభేదానుయోగ్యానుపూర్వాన్యః
ప్రతిజ్ఞౌ త్తరప్రవిష్టత్వంచితశేషణమ్ || ఏవం హేతుఘటకహేతుపస్థాపకతావచ్చే
దకానుపూర్వీభిన్నా విశేషితహేతుపస్థాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీ మదవృత్తి
త్వంచితశ్యమ్ || హేతావచితశేషితోపాదానాత్తస్మాద్వహ్నిమానితి నిగమనని
ర్వాహః || తత్తదన్యవ్యాప్త్యాదినిష్ఠహేతుపస్థాపకత్వాత్ || ధూమాద్వహ్నిమ
తః సభర్తాపర్వతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిన్యాయస్య లక్ష్యత్వేతుభేదాను
యోగ్యానుపూర్వాన్యం ప్రతిజ్ఞౌ త్తరప్రవిష్టత్వంచితశేషణం పర్వతో ధూమాద్వ
హ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యోయోధూమవాన్ సధూమాద్వహ్నిమానిత్యు
దాహరణాదిఘటితస్య సంగ్రహాయ తత్త్రైవ యోయోధూమవాన్ సధూమా
ద్వహ్నిమానిత్యుదాహరణాదిఘటితస్యచ వారణాయచ ప్రతిజ్ఞాఘటకసాధ్యోప
సాపకతావచ్చేదకానుపూర్వీప్రవిష్టత్వం తత్త్రైవనివేశ్యమ్ || తచ్చ తాదృశ
సాధ్యతావచ్చేదకప్రకారతాశాల్భ్యపస్థితి జనకతావచ్చేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ
ప్రకారతానాశ్రయత్వం, అతఏవ తత్యయోయోధూమవాన్ సధూమాద్వహ్నిమా
నిత్యుదాహరణాదిఘటితస్యాపి వ్యుదాసత్తితి || ధూమాద్వహ్నిమానితచననిగమ
సం ధూమపదే వ్యాప్త్యాదివిశిష్టే లక్షణాప్రసంగాత్ || ఏవంయోయస్తదాన్వ

ప్రతిపాదకత్వం. తదత్థాప్యకాంతానివతఃకత్వతన్ని మతఃసీయాకాంతాత్థాపక
 తావన్యతరవత్త్వేనా, తేన సంచవాక్యజన్యమహవాక్యార్థబోధాసంభవేపినక్ష
 తిః *స్వార్థవిశిష్టజ్ఞానం *తత్తద్వాక్యార్థవిషయకజ్ఞానం॥ తచ్చ సమాహలంబ
 నమన్యథావెత్తన్యదేతత్ *విశిష్టవైష్ట్యానగాహిమానాంతరం *విశిష్టవైష్ట్యబో
 థాత్మకపరామర్శజనకం మనః *ఉత్థాప్యతే *స్వాత్మకసహకారిసంపన్నక్రియతే
 *తేన *తథావిధేన మనసాపరామర్శోఉత్పాద్యతఇత్త్యపాభ్యాయః॥ అత్యదతిదే
 వజ్ఞానం పరామర్శరూపం ఉపనయార్థవిషయకత్వాదిత్వాక్తిప్యఉపనయస్యవ్యా
 ప్త్యేనే నతాత్పర్యతథాసతి న్యాయజన్యబుద్ధాశుదాహరణార్థతయా ఉప
 నయార్థతయాచ వ్యాప్తిభానె పౌనరుక్త్యంసాల్ ॥ కింతుపక్షధర్త త్వమేవా
 పనయేన వివక్షితం తథాచోదాహరణార్థవ్యాప్తైరుపనయార్థపక్షధర్తతాయా
 శ్చ విశ్శంఖలమేవ భానమితి న్యాయజన్యబోధన్య నవ్యాప్తివిశిష్టవైష్ట్యాన
 గాహితా ॥ వ్యాప్యః పక్షే వతలై నవత్వాకాంతానివర్తకత్వానరోధేనైవ
 వహ్నివ్యాప్యది పదఘటితముపనయవాక్యం ప్రియజ్యత ఇతి సవీవ సమా
 హితవా ॥ అత్రేదంచిత్యతే ॥ యది వ్యాప్తివిశిష్టే పక్షధర్తత్వమేవాకాంత
 తం తదావ్యాప్తివిశిష్టవిషయకవీన బోధస్తాప్యకాంతాం నివర్తయిష్యతీతి
 తథావిధబోధవీన ఉపనయతాత్పర్యమావశ్యకం॥నచైవమప్యకాంతానివృత్తయే
 నితి నోదాహరణమ్ ॥ విశేషణపరామర్శత్వావత్తైః ॥ సంప్రదాయవిరోధా
 చ్చేతి *తదుత్థాప్యేతి *నిగమనప్రతిజ్ఞయోస్సంగ్రహాయ ప్రతీకద్వయమ్ *తేన *
 ద్వితీయకలాప్తనసరణేన * సమాహలమృనమితి * దీధితీకారోక్తవోషాద్ధా
 రార్థమ్ * అన్యథావేతి * మహవాక్యార్థబోధోయథాశ్చుతములార్థఇత్త్యగ్
 సప్తమ్ ॥ అనాస్థాయాంవాకారః ॥ న్యాయార్థబోధపరామర్శయోరంతరాజ్ఞా
 నాథావాద్విశిష్టేత్వాదన్యసంగతిరతా వ్యాచప్తైః * విశిష్టైతి * (తాదృశీమాఅనేనేతి
 శ్చుత్పత్తిమభిప్రేత్య ॥ అంతరపదం స్వరూపవరం) ఉత్థాప్యఇత్త్యసోత్పాద్యతఇ
 తినార్థోమనసోనిత్యత్వాదిత్యతలహ * స్వాత్మకైతి * నన్య, తత్తద్వాక్యార్థవి
 షయకజ్ఞానమ్ ॥ లెనేతి కేవలమనఃపరామర్శకత్వేనసంగతి స్తస్య పరామర్శా
 మత్పాదకత్వాదతావ్యాధప్తైః * లెనేతి * తదేన * తత్తద్వాక్యార్థవిషయకజ్ఞాన
 మేవ ॥ తర్హితథోపనయఃమితిప్రియజ్యతేఇత్త్యతలహ * వ్యాప్యఇతి * అకాం

అవాంతరవాక్యార్థబోధనస్య వ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్యావగమేపి న్యాయ
జన్యమహావాక్యార్థబోధే ఉపనయాద్వ్యాప్తిభాననోపేయతే ఉదాహర
ణాదేవ తద్భానాత్ || అవాంతరవాక్యార్థాధియః పరామర్శరూపత్వేపి నిగమ
సజన్యాబాధితత్వాదివృత్తిపత్తైరనుమితావపెక్షితత్వాత్తావత్పర్యంతం తదనంత్రైవ
పరామర్శాంతరస్యాపెక్షైతివాచ్యమ్ || అవాంతరవాక్యార్థబోధేవ్యాప్తిభానా
నురోధేన తదం శేష్యుపనయతాత్పర్యకల్పనాయాఅవశ్యకత్వే మహావాక్యార్థ
బోధే తద్భానైపిదాధకాధావాదితి || న్యాయజన్యజ్ఞానస్య వాదివాక్యజన్యత్వే
నాప్రామాణ్యశంకాకలంకితతయా అనుమితిజననాయోగ్యతయా పరామర్శాం
రస్వీకారఇతి మిశ్రాః || నవ్యాస్తు || పక్షాంశే వ్యాప్తివిశిష్ట హేతువైశిష్ట్యవ

క్షితం* జిజ్ఞాసితమ్ *తదనంత్రైవనేతి*ఉపనయవాక్యజన్యవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యవ
గాహిపరామర్శానంత్రైవనేత్యర్థః || నహోపనయార్థబోధోత్తరం నిగమనార్థా
వగాహిన్యావ్యాప్తిబోధవ సంభవతీతి కథమేతదితివాచ్యమ్ || నిగమనార్థవిశి
ష్టోపనయార్థస్య విధేయత్వే విధేయతావచ్ఛేదకజ్ఞానవిధయా నిగమనార్థజ్ఞాన
స్యాపేక్షణాత్ || ఉపనయార్థశాబ్దబోధోత్తరం నిగమనశ్రవణే తద్భటకపదా
ధోఽపవృత్తైవోపనయార్థబోధనాచ్చనచతావత్పర్యంతం తదనంత్రైవమహా వా
క్యార్థబోధేఽవాంతరవాక్యార్థబోధనస్య కారణత్వే తదనురోధనోపనయార్థ
స్తరణస్తేవ కల్పనీయతయా తతపవానుమితినిర్వాచీ పరామర్శాంతరస్వీకా
రోఽనుదితఇతివాచ్యమ్ || తదా వ్యాప్త్యంశే ఉద్బోధకం సకల్ప్యతే ఇత్యా
శయః || సమాధానంతు తదంశేప్రమోషస్యాప్రామాణికత్వమనురుధ్య*బాధకా
భావాదితి* అవాంతరవాక్యార్థబోధవవసామగ్యపెక్షితా మహావాక్యార్థ
బోధశ్చ సంభృతసామగ్రికావాంతరనానావాక్యార్థబోధాదీనవీచేతి పునర్భా
నై వాదితాత్పర్యాపేక్షాశంకాసవకాశః||మిశ్రసమాధానమాహ*న్యాయజన్య
తి*వాదీతిసాధారణధర్మోక్తిః|| ఏవమప్రామాణ్యశంకాసమనేయత్వే మానాభా
వాత్ క్వచిత్పురామర్శవైయర్థ్యిందుర్వారమేవేత్యన్వరసః || స్వసప్తతం స
మాధానమాహ * నవ్యాస్తీతి * న్యాయార్థజ్ఞానస్య హేతు వ్యాప్త్యవ్రకా
రతత్వాద్దైవిత్యాదినా మానసానుధావనమ్ || తేన, వహ్నివ్యాప్యధూమవాన
సంహారకృత్ || తత్య. పరామర్శజనకవాక్యత్వమితిలక్షణే|| ధూమఃపక్షేవర్గ

గాహిజ్ఞానమేవ అనుమితమేతః సతు వ్యాప్యభిన్నమేతుమదభేదజ్ఞానం॥ తా
దృశవైష్ట్యావగాహితావ సన్యాసిజన్యశాబ్దబుద్ధేః ॥ నామార్థయోగ్యేదేనా
స్వయంబాధస్యాప్యత్వస్మత్వాత్॥ అతావ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నమేతునిష్ఠప్రకార
తాకబాధమేతుమేతువిశేష్యకవ్యాప్తిరూపవిశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారక మా
నసజ్ఞానాంతానసమ తాదృశపరామర్శోఽవశ్యమంగీకర్తవ్యత్యభిప్రాయేణ
తేనచెత్వాద్యభిహితం *విశిష్టవైష్ట్యావగాహిమానాంతరమ* విశిష్టవైష్ట్యబో
ధజనకం విశేషణతావచ్ఛేదకీహితవ్యాప్తిప్రకారక ధూమత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్య
కంజ్ఞానం *ఉత్థాప్యతేజస్యతేజ* తేన* తాదృశవిశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞా
నేన, పరామర్శోజన్యత్యభిధా॥ నచైవం తేన పరామర్శస్య జననాదితి గ్రంథా
సంగతిః॥ తత్ర పరామర్శపదస్య వ్యాప్యభిన్నమేతుమదభేదబాధపరత్వాది
త్యాహుః ॥ శుద్ధమేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నై పక్షధర్తత్వాకాంతయా తత్రప
క్షధర్తత్వబోధమాత్రతాత్పర్యకంవ్యాప్త్యర్థకపదాఘటితమేవానయవాక్యం
ప్రయుజ్యతేతి ప్రాచీనమతాభిప్రాయకమిదం అతఏవ దీధితీకృతా తన్మతాభి
ప్రాయేణైవ క్షదాహరణోపనయయోతేన తత్పర్యవస్యతీత్యత్రోదాహరణాంత
ర్భావేణైవ పరామర్శప్రయోజకత్వవ్యవసానముక్తం సతూపనయమాత్రస్యే
త్యపి నదంతి ॥ అత్ర పరామర్శ ప్రయోజకత్వేన శాబ్దజ్ఞానస్యలక్షణఘటకత్వే
స్వయమనుపపత్తైర్వక్ష్యమాణతయా శాబ్దజ్ఞానపదం ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్య తత్ర
ద్విశిష్టార్థజ్ఞానపంచకపరం జనకవాక్యపదంద ప్రత్యేకం తత్ప్రత్యేకజనకవా

తేనవేల్యేవాకాంక్షా తథాచాయమిత్యేవోపసయిషతి॥వ్యాప్తిపక్షధర్మతయోర్వి
 శృంఖలమేవ భానమితివదతాంమతమాహా * శుద్ధేతి * అత్ర సవయంన్యాయ
 లక్షణమాపేతి జగదీశాయావతరణమసంగతమ్ ॥ మూలార్థకాయావసంభ
 వాత్ ॥ ఉపాధ్యాయప్రభృతిభిస్తస్మాదీవానురోధాచ్చ ॥ లఘులక్షణాంతరా
 సత్తైస్స మాలన్యాయలక్షణస్య చుస్త్యజిత్వాల్ ॥ అస్య స్వీయ ప్రతిజ్ఞాదిలక్ష
 ణఘటితత్వేన లఘుత్వాల్ ॥ తత్ర న్యాయలక్షణమిత్యస్య పర్యవసితన్యాయలక్ష
 ణమిత్యర్థత్రాశయేనాహా * అత్రైతి * పంచకేతి * శాబ్దజ్ఞానానాం జనకానీ
 తివృత్పత్తైః ॥ సన్వేతావతా బోధజనకపంచవాక్యసముదాయత్వేనమూలార్థః ॥
 సతు ప్రతిజ్ఞాదిపంచకసముదాయత్వమిత్యాశంకాయాం ప్రతిజ్ఞాదిఫలచకసము

కృష్ణపంచకపరమతః ప్రతిజ్ఞానివాకృష్ణపంచకలాభః॥ప్రయోజకాంతంచ బోధవిశేషా
ణాంపరిచాయకమాత్రం॥ యద్యపివం ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్తే స్మరేకజ్ఞానాజననే
ప్రత్యాదృశలక్షణానిర్వాహవిరహః॥తథాపి ప్రతిజ్ఞాదిజన్యబోధానాం పరామ
ర్శప్రయోజకతాలాభాయైవసంభవాభిప్రాయేణతావదర్థవిషయక మేకమేవజ్ఞానం
పరామర్శప్రయోజకత్వేనాభిహితమిత్యభిప్రేత్య దీధితీకృత్పర్యవసితస్యాయత
క్షణమాహ * ఉచితేతి * ఉచితానుపూర్వికాణి ప్రతిజ్ఞాదీని పంచయత్రసము
దాయే తత్త్వమ్ ॥ తాదృశపంచపర్యాప్తసముదాయత్వమితీయావత్ ॥ పంచప

దాయత్వమిత్యత్ర ప్రతిజ్ఞాదిపంచానాం ప్రతిజ్ఞాత్వాదిదైన నివేశనీయత్వాత్ ॥
తత్ర ప్రతిజ్ఞాత్వం తత్త్వపాఢబోధజనకవాక్యత్వరూపమేవేతిమూలార్థసమ్మో
క్షఇత్యాహ * అత ఇతి * ఉచితానుపూర్వికత్వంతు పూరితం దీధితీకారణేనా
మాన్యతాబోధనివేశే ఘటమానయేతివాక్యైశివ్యాప్తిసాన్యదతలహ * ప్ర
యోజకాంతంచేతి * నను పరామర్శప్రయోజకశాబ్దేత్యత్ర శాబ్దపదస్య పంచ
బోధపరత్వే ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్తే స్మరిత్యాదిమూలాసంగతిః ॥ ఏకబోధజననేషి
ఉక్తరీత్యా పంచబోధానాదాయ లక్షణ గమనసంభవాదిత్యాశయేన శంక
తే * యద్యపితి * ఉపాధ్యాయోక్తలక్షణ క్వచిదేకజ్ఞానాజననే నిర్వాహో
వ్యంజితః ॥ దీధితీకృత్తే సాన్యర్థవిశిష్టజ్ఞానమిత్యేకత్వానుపపత్తిఃపరిహరతి * స
మ్యుచేతి * పంచార్థకైకబోధేపరామర్శప్రయోజకతావపాదనేఽర్థాత్ పం
చానాం బోధానాం తదుపపాదితంభవతిత్యభిప్రాయేనేత్యర్థః * ఇత్యభిప్రేత్య *
నతు తస్యలక్షణప్రవేశః సఫలప్రవేశఇతిలాఘవమభిప్రేత్య॥ఉచితానుపూర్వికః
ప్రతిజ్ఞాదిపంచసముదాయోయత్రేతివిగ్రహే తస్య ద్వాన్యదినముదాయాసతిరి
క్తతయా తత్కారితీవాన్యప్తేరాహ * ఉచితేతి * సముదాయత్వస్య ధర్మత్వేనేవ
నివేశఉచితః ॥ అన్యథోచ్ఛార్ణవ్యక్తిభేదేన న్యాయభేదాదనుగతలక్షణానుప
పత్తేః ॥ అనుగతసముదాయత్వత్వే మానాభావాచ్చేత్యభిప్రేత్యయత్రసముదా
యైతిత్వక్తం ॥ నన్వేనమన్యతమత్వాదే కథం వారణమిత్యతఃపర్యాప్తింప్ర
వేశయతి * తాదృశేతి * సచధర్మార్థాశ్చముదాయత్వమేవేతిస్ఫుటయతి * స
ముదాయత్వమితి * ఏవంసతి పంచపవాపాదానంసంగమయతి * పంచపదమి
తి * విశిష్యప్రతిజ్ఞాత్వాదినా రూపాంతరేణ నివేశేఽతివాన్యైః ॥ ఏతేనదా

దం నిగమనాంతానాం విశిష్టస్యచేతనాభాయ నతు పంచత్వేనాపి తేషాం నివ
 శః ప్రయోజనాభావాత్ || పుష్కలమప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదిపంచకేతివ్యాప్తివార
 గాయ ఉచితానుపూర్వకేతి, ఉచితానుపూర్వ, ప్రతిజ్ఞాత్తరమేతూత్తరహార
 శోత్తరోపనయోత్తరనిగమనత్వరూపా || సనుకిమిదముచితానుపూర్వకత్వం, నతా
 వత్తాదృశానుపూర్వాప్యశ్యయత్వం, చర్మితానుపూర్వాప్యనిగమనపవ విశ్రాంతే,
 నాపి తాదృశానుపూర్వఘటకత్వం, ఘటకతాయాదుర్నిర్వచత్వాత్, తద్ధిసస్వా
 విషయకప్రతిత్వవిషయ తాదృశానుపూర్వకత్వం, ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతిత్వాశు
 త్తనిగమనత్వస్య విషయాకరణాద్విశిష్టనిగమనత్వే తాదృశప్రతిత్వవిషయత్వా
 నుపపత్తే, విశేష్యవృత్తైర్విశిష్టానుయోగికాభావానధ్యవగమాత్ || నాపి తాదృ
 శానుపూర్వవిషయతావ్యాపకవిషయితాకత్వం, శబ్దస్య క్రిభేదనప్రతిజ్ఞాదేర్భిన్న
 తనూకన్యాశ్చిదపి ప్రతిజ్ఞాద్యకైర్విషయితాయాస్తాదృశానుపూర్వ విషయితా
 సామాన్యవ్యాపకత్వానంధవాత్ | ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తస్వంతరఘటితన్యాయవిషయ

ద్ధానాంమతే ద్వ్యవయవకస్య మీమాంసకానాం త్రివయవకస్య పౌచ్చీన
 నైయాయకానాం దశావయవకస్య వారణాయ పంచపదమిత్యపాస్తమ్* ఉత్తరైతి*
 అవ్యవహితోత్తరేత్యర్థః || ప్రతిజ్ఞాత్తరవాక్యోత్తర మేతాప్యద్వైతాద్విదిగమనాం
 శోత్తరప్రతిజ్ఞాదేశ్వవారణాయతయోర్నివేశః || సచ సాన్విధికరణకాలధ్వంసాధి
 కరణకాలధ్వంసాధికరణత్వసామాన్యాభావరూపమన్యవధానం సహేత్వవయవ
 క్షణస్య తస్య ప్రతిజ్ఞాధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వాదితివా
 చ్యమ్ || సాన్విధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణతాసంబంధేన ప్రతి
 జ్ఞాసామాన్యాభావస్యనివేశ్యత్వాత్ || స్వత్వానివేశేపి అన్యాధికరణతాయా అ
 న్యసంబంధత్వాభావేన సామాన్యాభావనిర్వాహాత్ || సంబంధే సామాన్యరూప
 సద్భావేపి తదనవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సౌలభ్యాత్ || సాన్విధికరణ
 క్షణధ్వంసాధికరణత్వముత్తరత్వం, స్వమవ్యవధానఘటకస్వమేవ తేనమేతూత్త
 రప్రతిజ్ఞాయాముత్తరప్రతిజ్ఞావ్యవధానపూర్వప్రతిజ్ఞాత్తరత్వయోగ్యత్వైవినదోషః
 వస్తుతస్తు పూర్వపూర్వవర్ణానంతర్యవిశిష్ట చరమవర్ణాత్వ రూపానుపూర్వ
 రూపం ప్రతిజ్ఞాత్వంతస్య పర్యతాదహనవాక్ పర్యతావహిమానిత్యాదివా
 క్యభేదేనభిన్నత్వేపి పక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యవగాహిబోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకార

తాశ్రయత్వమనుగమకం, ఆనంతర్యచ సాధికరణకాలభ్యంసాధికరణకాలభ్యం
సాధికరణకాలాత్పత్తికభ్యంసప్రతియోగికాలవృత్తిత్వం భ్యంసాధికరణభ్యం
భ్యంసోత్పత్త్యధికరణరూపం తెననా కదోషః ॥ న్యభ్యంసోత్పత్త్యధికరణకు
ణోత్పన్నభ్యంసప్రతియోగికభ్యంసత్తిత్వంవా ॥న్యం తాదృశప్రకారతాశ్రయధర్మ
వత్ ॥ ఏవం తాదృశ ప్రకారతాశ్రయధర్మ త్వేన హేతుత్వాదినిరుచ్య తత్ర నిరు
క్తానంతర్యాశ్రయవణఃకుటితత్వంనివేశ్యమ్ ॥ తాదృశానంతర్యవతి తాదృశ ధ
ర్మవత్త్వాదిరూపహేతుత్వంవా ॥ ఆనంతర్యవత్త్వంచ సాశ్రయవణఃకుటితప్రకృ
తధర్మవత్త్వసంబంధేన వస్తానంతర్యభ్యంసఏవచరమవణభ్యంసత్వహేత్వా
దేరాద్యవణఃస్తేన హేత్వాదెర్విశిష్టోపాదానాత్ ॥ ఏవమానుషాన్వితర
స్య నప్రవేశః హేత్వాదెస్తాదృశప్రతిజ్ఞానుత్తరత్వాత్ ॥ అక్షపతతత్రతత్రాగేత
థావిధానుపూర్వవిశేషితి తథావిధవిశేషపదయోరుపాదానమితి బోధ్యమ్ ॥ ని
గమనఏవ విశ్రాంతిరేత్యగ్నిమగ్నింధేవ నిగమనపదం నిగమనఘటకాంత్యవర్ణ
పరమ్ ॥ యత్తు ప్రకృతవత్ప్రకృతసాధ్యప్రతిష్ఠానగాహిబోధజనకతావచ్ఛేదక
యతిగంబిద్విషయతాశ్రయవణఃసముదాయత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వమ్ ॥ ఏవం హే
తుత్వాదికంనిర్వాచ్యమ్ ॥ అత్రచనిగమనఏవ విశ్రాంతి యథాశ్రుతమేవ ర
మణీయమ్ ॥ అత్ర ప్రతిజ్ఞాదిఘటకచరమవణఃసంతత్యంనివేశ్యం తచ్చ చరమవ
ణాధికరణకాలభ్యంసాధికరణ కాలభ్యంసాసాధికరణత్వేనతితదధికరణకాలభ్యం
సాధికరణత్వం పరంతు తత్ర స్వఘటకవణః ప్రాగభావాసమానకాలీనత్వంస్వ
ప్రతియావద్భ్యంసవిశిష్టత్వంవా చరమత్వంసనివేశ్యం విశిష్టతదధికరణకాలనివే
శేనైవోపపత్తైః ॥ హేత్వాదిక్షణానాం పూర్వవృత్తిప్రతిజ్ఞాదివిషయకజ్ఞానభ్యం
సాధికరణకాలభ్యంసాధికరణతయా తాదృశప్రతిజ్ఞాధికరణకాలభ్యంసవిషయకజ్ఞా
నాధికరణతయాచావ్యాప్తిరతః కాలద్యయనివేశితతి ॥ అత్రైకసముదాయత్వా
శ్రయావ్యవధానమపరసముదాయత్వాశ్రయోత్తరత్వం, చాదాయో క్తదోషవార
ణాయ యదాశ్రయావ్యవధానం తదాశ్రయోత్తరత్వంవాచ్యమితి ॥ తథాసతి
శ్రుత్రామో క్తప్రతిసముదాయత్వాన్యత్వప్రతిజ్ఞాత్వాదా నివేశాపత్తైః క్రియ
శ్రుత్రామో క్తవణఃసముదాయోక్తావిశిష్టనివేశేననుగమాద్చరమత్వని
వేశేగౌరవాత్సముదాయత్వనివేశేనైవర్థ్యాచ్చ ॥ ప్రతిజ్ఞాఘటక చరమవణః

కజ్ఞానెపి తాదృశానుపూర్వీవిషయతానత్వాత్, యత్క్రిందిదానుపూర్వీవిషయ
తావాప్యవకత్వస్య వ్యుత్క్రమప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదివిషయతాసాధారణత్వాత్, తా
దృశప్రతిజ్ఞాదివిషయక నాన్యవిషయకజ్ఞానీయతథావిధానుపూర్వీవిషయతాయా
ఏవ తాదృశప్రతిజ్ఞాదివిషయతావాప్యవకత్వాత్ ॥నచ జ్ఞానభేదేనవిషయతాభేదా

ధ్వంసాత్ప్రతికాలాత్ప్రతికవేత్తాద్విషయతా నాన్యసంభవేతు స్యాశ్రయే ప్ర
తియోగిక సాన్వశ్రయా సమానకాలీన ధ్వంసాధికరణ కాలధ్వంసానాధికరణ
త్వరూపమవ్యవధానానివేశ్యం సద్వం ప్రతిజ్ఞాత్వాది రూపసముదాయత్వం త
చ్చయథాప్రతిమానుపూర్వీ తేన ప్రతిజ్ఞానుటకాద్యాదివిషయధ్వంసాధికరణకా
లస్య సాన్వశ్రయధ్వంసాధికరణత్వేపినదోషః క్షయస్యాహుః ॥ సముదాయత్వరూప
ప్రతిజ్ఞాత్వాదెర్నప్రవేశః ప్రతిజ్ఞాద్యానుపూర్వాస్య అప్రవేశాదితిబోధ్యమ్ ॥
ప్రతిజ్ఞాదైరైకే జ్ఞానభేదేన విషయతాభేదేపి ప్రతిజ్ఞావిషయతాతేనానుపూ
ర్వీవిషయతావాప్యవకత్వంసాధికరణ కల్పన్యక్తిభేదేన భిన్నత్వోక్తిర్నాస్తి ॥
యాదృశయాదృశానుపూర్వీవద్భిన్నవాక్యవిషయతాత్వం యాదృశయాదృశవి
షయతాత్వంవానానుగతమితిభావః ॥ వ్యాప్యదలే యాదృశానుపూర్వీకప్రతిజ్ఞా
త్తరయాదృశానుపూర్వీకవేత్తాత్తరత్వాదికషేణోచితానుపూర్వీనివేశేవహ్ని
దహనాదిశబ్దఘటితానుపూర్వీభేదేన శబ్దన్యక్తిభేదేనైవనా నాన్యభేదప్రసం
గః ॥ అగ్నిమరీత్యాతివ్యాప్తిశ్చ ॥ పస్తుతవహసీనప్రతిజ్ఞాదిపంచకేతివ్యాప్తివా
రణాయ తత్ప్రమానాధికరణభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకక్షయమేవ వ్యాప్యవకత్వం
వేశ్యమ్ ॥ ఏలేనానుపూర్వీవిషయతాసామాన్యనివేశపక్షే ప్రతిజ్ఞాదివిషయతాసా
మాన్యసాన్వశ్రయతయా శబ్దన్యక్తిభేదేనేవసంగతమేవేతినశంక్యమ్ ॥ తథాప్య
త్తరకల్పే జ్ఞానభేదేన విషయతాభేదాదేతత్కల్ప విషయభేదేన తద్భేదాత్ప్ర
క్షిప్తసంగతేతిబోధ్యమ్ ॥ యత్క్రిందితివిషయతావిశేషణమ్ * తాదృశేతి *
వ్యుత్క్రమోక్తైత్యథః ॥ క్రమప్రయుక్తవ్యుత్క్రమప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదిపంచ
కోభయసమూహాలమ్బనే ఆనుపూర్వీవిషయకత్వవ్యుత్క్రమప్రయుక్త ప్రతిజ్ఞా
దివిషయకత్వవ్యక్తిస్యః వ్యాప్యవ్యాప్యవకభావః జ్ఞానభేదేన విషయతాభేదాత్కై
వలనాన్యజ్ఞానెనసమూహాలమ్బనజ్ఞానీయనాన్యయానుపూర్వీవిషయతావిరహాదిత్వ

నధ్యుపగమాన్తే వమితివాచ్యం॥ తాదృశప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తిసమానాధికరణత్వాది
నా అనుపూర్వీవిశేషావచ్ఛిన్నానామవిషయకజ్ఞానీయానపూర్వీ విశేషవిషయ
తాయాస్తాదృశప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తివిషయితాసూన్యా వృత్తిత్వాత్ తస్యా సదావ్య
వ్యత్యాసపాయాత్ ॥ అథ నిగమనపూర్వోపసయపూర్వోదాహరణ పూర్వహే
తుపూర్వత్వరూపానుపూర్వావ్యశ్యయత్నేన పరిజ్ఞానాః తాదృశోదాహరణ
పూర్వత్వేనతి పరిజ్ఞానోత్తరత్వాదిరూపానుపూర్వావ్యశ్యయత్నేనచ హేత్వేనయ

ధః * నైవమితి * తస్యావికక్రమోక్తమాతృజ్ఞానేపి సత్త్వాత్తత్ర వ్యక్త్య
మోక్తప్రతిజ్ఞాదివిషయితావిరహాన్నాతివ్యాప్తిః * తాదృశేతి * వ్యక్త్యమ
ప్రయక్తప్రతిజ్ఞాదివచకసమానాధికరణన్యాయఘటకానపూర్వీశిష్టప్రతిజ్ఞాది
సముదాయవద్దగనమితి వ్యక్త్యమోక్తప్రతిజ్ఞాదివచకసమానాధికరణన్యాయ
విశేషఇతివాజ్ఞానీయేత్వధః ॥ అదినాసమానకాలీనత్వాదివిరగ్రహః॥ సమానా
కాలికజ్ఞానేవిషయతయోరైకేపి సామానాధికరణ్యవిశేషకత్వావచ్ఛిన్నాను
పూర్వీ ప్రకారితారూపా ఉక్తజ్ఞానీయవిషయతా తథావిధజ్ఞానీయన్యాయఘ
టకప్రతిజ్ఞాదివచకవిషయతాతా భిన్నేన, నహిమాన్పర్యంతత ఇతి జ్ఞానవిషయ
త్వాద్భటసమానాధికరణవహ్నిమాన్పర్యంతతత్వాదిజ్ఞానవిషయితావత్ ॥ తస్యా
శ్చోక్తసమాహలమృతవాప్యవృత్తాయాః కేవలన్యాయజ్ఞానైకభావాత్ వ్యక్త్య
మోక్తప్రతిజ్ఞాదిసముదాయేతివ్యాప్తిరితిభావః ॥ ఏతేన యాదృశవిషయితా
త్వం యత్కించిదానుపూర్వీవిషయకత్వసమానాధికరణాభావ ప్రియోగితావ
చ్ఛేదకం తాదృశవిషయితాసూన్యజ్ఞానీయత్వం వ్యాపకీభూతవిషయితాయాం దే
యమిత్యపాస్తమ్ ॥ నను అనుపూర్వీకత్వం ఆనుపూర్వావ్యశ్యయత్వం తచ్చ విశి
ష్టనిగమనత్వరూపా యాఆనుపూర్వీతదాశ్శయత్వరూపం నిగమనవిషయకత్వే
రిత్యనెనదూషితమ్ ॥ ఇదానీంతు యథావిశిష్టనిగమనత్వం తదైవవిశిష్టప్రతిజ్ఞా
త్వాదీతిరిత్యా వచవిధా యానుపూర్వీ తదాశ్శయత్వరూపం తాదృశానుపూ
ర్వీకత్వం ప్రత్యేకం వక్తుంశక్యమిత్యాశయోనాశకతే * అథేతి * పూర్వేతి *
అవ్యవహితపూర్వేత్వధః ॥ తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తిక ధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృ
త్తిత్వముపసయఘటకచరమివర్ణైకతంనిగమనత్వంచోత్తరవర్ణపూర్వత్వవిశిష్టా
ద్యవధాత్వం తస్య ప్రకారతావిశేషాశ్శయధర్మత్వేనోక్తరీత్యానివేశః ॥ ఉదానీ

వాదినాం నివేదాన్నానుపవత్తిః ॥ అథవా తాదృశేకవిధానుపూర్వీ విశేషావ
చ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమేవ తాదృశానుపూర్వీఘటకత్వమితిచేత్ ॥
ఏవమప్యేకైకే నానామఘటకం యత్ప్రతిజ్ఞాద్యైకైకవాక్యం తత్సముదాయైతి
ప్రసంగోదుర్వారపతేతిచేత్ ॥ వైషమ్యం ॥ సాన్వశ్రయీభూతప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్త
రత్వశూన్యపాతావదివృత్తియద్యత్సముదాయత్వం తత్తదన్యత్సన్య సముదాయ

సప్రతిజ్ఞా నానాయంతగతకైకమిక పాతావదిసముదాయవారణాయోచితానుపూ
ర్వీకప్రతిజ్ఞానివేశః ॥ ఏవముచితానుపూర్వీకే పాతావదినివేశఫలమూహ్యమ్ ॥
వక్ష్యమాణం పక్షైవ నిరసనీయం కల్పంతరమాహ * అథవేతి * పూర్వం
పంచానుపూర్వ్యకాస్త్రేదానీం పదత్రయే ఏకైవ నివేశ్యేతిదద్యయతి * ఏక
విధేతి * ఏవమపితి * సచేతప్రతిజ్ఞా తత్రైతద్ధైవాదిఘటితభేదప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వమస్తు ॥ తత్ప్రక్షసాధ్యపాతక నానాయాననుగమప్రసంగాత్ ॥ య
త్తు ఏవమపి తన్నానయఘటకప్రతిజ్ఞామాః యథా తాదృశభేదప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వం తథైవాపరనానయఘటక పాతారపరనానయఘటకోదాహరణాదే
రితి సాకాంతవాప్తుర్ధారసంభవః ॥ తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
వ్యాప్యధమకత్వమితిహేయమ్ ॥ తత్సముదాయనానయోభయ భేదావా
రణాత్ ॥ నచ వ్యాసజ్యేష్ఠత్రిమాసపచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితావిశేషణమ్ ॥
నానాయత్వంచానుపూర్వీరూపమితి సతద్భేదాసంగిహితైవాచ్యమ్ ॥ నానా
నానాయంతగతప్రతిజ్ఞానిసామానాధికరణ్యవిశిష్టనానయధేదావారణాత్ ॥ న
చ తాదృశానుపూర్వీరాసపచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదనివేశసంభవః ॥ నానయ
భేదస్య తాదృశైతరప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక తావదితి ॥ తన్న ॥ త
త్త అవచ్ఛేదకతాపర్యపున్యపాదానై భవకుక్తదోషవాఙ్మోహాత్ * సాన్వశ్రయీ
భూతేతి * ప్రతిజ్ఞామాం యత్కించ తత్త్వంతు వైయభ్యానోక్తమ్ ॥ యత్తుఉపా
ధ్యానినిష్కషేత తావదథావిషయకబోధస్య నివిష్టతయా చలద్వయేపి య
త్కించాబ్జబోధపదేన నానయద్యయార్థశాబ్దబోధముపాదాయ నానయద్య
యైతివ్యాప్తిరతస్తద్భుతైతద్విశేషణై యత్కించ తత్త్వం ప్రతిజ్ఞాదావావశ్యక
మితి ॥ తన్న ॥ యత్కించాబ్జబోధపదేనైక నానయాథఉపాదీయతేనవా ॥
ఆద్యే నిరూపకత్వాంతేనవారణాత్ ॥ అంత్యైతదన్యత్ ॥ నానయత్వేతదన్యత్

త్వవిశేషణత్వే తాత్పర్యాత్ ॥ వ్యక్తిమప్రయ కప్రతిజ్ఞాదినిష్ఠస్య నానా
 నాన్యాయాంతగతప్రతిజ్ఞాదిపంచకనిష్ఠస్యచ సముదాయత్వస్యతత్త్వదన్యత్వవిశేష
 న్నాతిప్రసంగః ॥ ఏవంచ ఘటమానయేత్వాదివాక్యవృత్తిసముదాయత్వవారణా
 య ప్రతిజ్ఞాదివృత్తిత్వవిశేషణమపి సాధకమిత్యవధేయం॥ ప్రతిజ్ఞాదివృత్తిత్వం
 పకత్వస్య దురుపపాదకత్వాత్ ॥ తథాచ తత్రాపి యత్క్రిందిత్త్వం వ్యభా
 మితి విదాంకుర్యంతు * తాత్పర్యాదితి * ఉచితానుపూర్వీకేత్వాదిరిత్యాదిః *
 ఏవంచేతి * నన్వత్రి సందర్భవిరోధోదుర్వారః ॥ తాదృశభేదప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకత్వనివేశక లేపి ప్రతిజ్ఞాదిపంచకేక దేశవృత్తిసముదాయత్వవారణాయ
 ప్రతిజ్ఞాత్వాదివిర్యాప్త్యనచ్ఛేదకయత్క్రిందిద్దమపంచకవ్యాపకత్వరూపవిశే
 ష్యదలసాధకస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ అసంభవభయేన తాదృశభేదప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకవణత్వవ్యాపకత్వనివేశాసంభవాదితిచేత్ ॥ ఆత్మకేచిత్ ॥ తాదృశభే
 దప్రతియోగితావచ్ఛేదత్వస్యావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకసాధారణస్యాప్రామాణిక
 త్వేన తాదృశానుపూర్వీప్రకారకనిష్ఠయత్వసమనియతకారణతావచ్ఛేదకయ
 త్క్రిందిజ్ఞానీయవిషయితానిరూపకవణత్వవ్యాపక సముదాయత్వనివేశేనేకై
 కదేశవృత్తిసముదాయత్వవారణై ప్రతిజ్ఞానిపంచవృత్తిత్వవైయధ్యుంసంభావ్య
 తత్తత్ప్రభిప్రాయాత్ ॥ సమంచేత్వాది కథనాసంగతిః ॥ యత్తు వణత్వస్యక
 త్వాదిరూపతయా తాదృశనిష్ఠయత్వసమనియతకారణతావచ్ఛేదక విషయితాని
 రూపకవణోన్యతమత్వసమనియతసముదాయత్వంవిషక్షితమ్ ॥ ఏవంచవిశేష్య
 దలవైయధ్యుంసంసందర్భవిరోధః ॥ అనిరూపకత్వాంతంతు సనివేశ్యమ్ ॥ ఏవ
 మపీత్యతిప్రసంగాసంగతేః ॥ యత్తు ఆనుపూర్వాప్రయవధానాంశనివేశేప్ర
 యోజనాభావాద్గౌరవాచ్చ తదఘటితతాదృశానుపూర్వీ ప్రకారకనిష్ఠయత్వస
 మనియతకారణతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయేకోపహ్నిమాప్రవృత్తోపహ్నిమా
 కుతాధూమాదిత్వాదివాక్యసముదాయేఽతివ్యాప్తిరతాజ్ఞాసానిష్ఠ విషయత్వా
 ప్రయోజకత్వేన వణోవిశేష్యతీతి ॥ తన్న ॥ ఏవమపి ఘటమానయేత్వాదివా
 క్యాంతరితప్రతిజ్ఞాపాత్వాదిఘటితసముదాయేఽతివ్యాప్తిరతి ॥ తదసత్ ॥ వర్ణ
 త్వాదేః కత్వాదిరూపతామతేవ్యుత్తరత్వాదిసంసగతకనిష్ఠయంనివేశ్య వణప
 దస్య సంసగతాన్యజాత్యవృత్తివిషయతామాత్రనివేశోపయకతయా తద్వాన్య

చ (ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నవృత్తిత్వమ్) || ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యవచ్చేదక (య
త్కించి) స్తరపంచక వ్యాపకత్వమ్ || అతః ప్రతిజ్ఞాదిపంచకైక దేశసముదాయేనాతిప్ర
పకత్వనివే శేనైవోపపత్తావస్యతమత్వవ్యాప్యతాప్త్యం యోర్నివేశవైయథ్యాత్ |
ఉక్తరీత్యానంభవవారణాయ యత్కించిత్వవ్యాపకత్వేన తదస్యత్వరూప
స్వేనానిరూపకత్వాంతార్థాన్య నివేశనీయతయైవమపీత్యాదిగ్రంథసంగతేః || ప
స్తుతస్తు తథావిధయత్కించిదానుసూర్వవిశేషావచ్చిన్న భేదప్రతియోగితా నచ్చే
దకత్వ విశిష్ట వర్ణాత్వ వ్యాపక సముదాయత్వనివేశాద్విశేష్యదలవైయథ్య
మితి || పూర్వం దీధితికారోక్తవిశేషణంవ్యర్థమ్ || ఘటమానయేత్యాదివాక్యై
తిప్రసంగస్వేనాభావాదితి తేషాం తదభిధానసంగతిః || పంచకైక దేశసము
దాయవారకంచ విశేషణంనాస్తీతిన్యూనతేతి పూర్వపక్షాభావః || ఇదానీం తే
షాం తదభిధానసంగతిః || తాదృశసముదాయవారకవిశేషణస్వేనైవతల్లభ్యతే
ఇతి దీధితికారాభిప్రాయలేఖనమాత్మం అన్యథా ఏవంచేతి పక్షైర్లెవ నేరద్ధ
క్యంస్యాదితియుక్తమ్ || అత్యవక్తేనాగయఘటకసేత్యాదావపరాపరన్య
యఘటకప్రతిజ్ఞాద్యానంతర్యానగాహిభిమాత్కనశ్చయత్వసమనియతకారణ
తానచ్చేదకీహూతయత్కించిజ్ఞానీయవిషయతామాదాయైవమపీత్యాదిదోషో
తస్యప్రయోగహూతప్రతిజ్ఞాద్యస్యసహితోత్తరత్వసాన్యహేత్యాదివిశేష్యకతా
తాదృశావ్యవహితోత్తరత్వప్రకారకజ్ఞానాన్యత్వయాపంభిమాన్యత్వం నివేశ్య
మితిగావమ్ || తదపేక్ష్య తాదృశహేత్యాదివృత్తిభిన్నత్వస్వేన నివేశఇతిబా
ధ్యమ్ * ప్రతిజ్ఞాత్వాదితి * తాదృశయత్కించిధర్మవ్యాపకత్వమర్థః || అన్య
థామత్యాపి సముదాయత్వే తాదృశనానాసముదాయత్వవ్యాపకత్వానంభవా
త్ || ప్రతిజ్ఞాత్వాదివ్యాపకత్వనివేశేనంభవః అనుగతప్రతిజ్ఞాత్వస్వేన నివే
శ్యతయా యావత్ప్రతిజ్ఞావృత్తియా ప్రత్యేకన్యాయవృత్తిసముదాయత్వస్యత
దవ్యాపకత్వాదిశ్యవచ్చేదకధర్మోపాదానమ్ || ధర్మశ్చ పర్యతా వహ్నిమానితి
వాక్యత్వాదిః || యద్యప్యేనంసతి పర్యాప్త్యవచ్చేదకంనానైవేతి తదవతి న్య
యత్వావచ్చిన్నభేదోక్షతస్తథాపి పర్యాప్త్యతిరక్తసమ్బంధేన వ్యాపకత్వవివ
క్షణాదదోషః || తాదృశయత్కించిధర్మవ్యాపకత్వేన తదితరదత్తుష్టయసా
మానాధికరణ్యోక్తాప్రతిజ్ఞాతదితరైకదేశసముదాయత్వాదికమాదాయాతివ్యా
ప్తిరతః పంచకైతి * ప్రతిజ్ఞాదితి * ప్రతిజ్ఞాఘటకభాగహేతుఘటకభాగాది

సంగః || ప్రతిజ్ఞాత్వా దేవ్యానాం జన్మవృత్తిత్వాత్ తదాశ్రయైక దేశమాత్మవృత్తైస్తత్ప
 ర్యాప్తస్య నవచ్ఛేదకత్వాత్ || సముదాయత్వంచానేకపర్యాప్తాధర్మః తస్య ప
 ర్యాప్తి సంబంధేన న్యాయపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వానైకదేశే న్యాయత్వస్య
 వహారప్రసంగఇతి విభావనీయం || సను ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణే న్యాయాంతగతత్వ
 విశేషణస్య ప్రవేశనీయతయా అన్యోన్యసౌఖ్యప్రసంగఇతి తతః * ప్రతిజ్ఞా
 త్వాదికమితి * ఉవాసీనవాక్యవారకేతి * న్యాయాంతగతవాక్యవారణమా

పంచక ఘటితసముదాయే ఇత్యర్థః || అత్రాపి చ ఘటమానయేత్వాదివాక్యఘటిత
 సముదాయేతి వ్యాప్తిరతఃస్వనిష్ఠసూత్రవృత్తితానిరూపకం యద్యత్తత్త్వస్థిన్న
 త్వంచేత్యమ్ || కేదిర్తు ఏవంచావాసీనఘటిత తాదృశ పంచక సముదాయత్వ
 స్వాపి నిరారోహోధ్యస్తాదృశవాక్యపకత్వాదిత్వాహుః || తేషాంచాయమానయః ||
 తాదృశధర్మపంచకావచ్ఛేదేన న్యాయత్వస్య భవాత్తాదృశ యత్క్రిచ్ఛిద్ధర్మపంచ
 కావచ్ఛిన్నానుయోగితాకథేదప్రతియోగితాయాం పర్యాప్తిసంబంధేనావచ్ఛేదక
 త్వరూపవాక్యపకత్వమేవనివేశ్యమ్ || తతఏవతాదృశసముదాయత్వనిరారోహేనానిరూ
 పకత్వాంత విశేషణం నాపాదయమితి * ప్రతిజ్ఞాత్వాదేరితి * న్యాయపర్యా
 ప్రస్థానికపర్యాప్తస్య నవచ్ఛేదకత్వాదితిభావః || అన్యత్ర మత్వేమాదాయాతివ్యా
 ప్తిమనైపర్యాప్తిప్రవేశేన సముదాయత్వస్య పర్యాప్తస్య ఘటితస్వరూపస
 మ్బంధేన న్యాయపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వంచ వారయతి * అనేకేతి * యత్తు జగదీ
 శేన క్రమేణ పంచభిః పురుషైః ప్రతిజ్ఞాదిపంచాభిభావే న్యాయత్వాపత్తిరతదో
 చిత్యై ఏకపురుషవ్రయుక్త్యాపదయమ్ || సచైకత్వస్య సర్వసాధారణ్యాత్కృత్యం
 దోషవారిణం || సావేశ్యాయప్రయుక్తత్వసావేశ్యాయప్రయుక్తత్వాభయసంబం
 ధేనైకత్వపదస్య త్వస్యవాచ్యత్వాత్ || స్వం ప్రయోక్తగతమేకత్వమితి || త
 న్ను || సావేశ్యాయాఘాతప్రతిజ్ఞావ్యవహితోత్తరత్వసూత్రేత్యత్రాన్యవతోత్తరత్వ
 స్వానుకూలకృతిసమానాధికరణకృతిజన్యతొన్విభయసంబంధేన ప్రతిజ్ఞావిరహస్త్రే
 పనివేశ్యత్వాత్ || ఇదంతబోధ్యమ్ || అన్యయ్యదాహరణార్థఘటితమేకం న్య
 యత్వం వృత్తిరేక్యదాహరణార్థఘటితంచాపరం ఏవంచాదాహరణోప దర్శి
 తవ్యాప్తివిశిష్టేవ పక్షధర్మత్వాకాంతయోపనయప్రయోగాన్నాన్యవిధవ్యాప్తి
 బోధకోదాహరణోత్తరాన్యవిభోపనయప్రసంగఇతి || యత్తు సాధ్యసాధనభేదేన

తృప్త్యయోజనకత్యధః ॥ ఏలేన న్యాయానంతరే తప్రతిజ్ఞాదిపంచక సముదా
యస్య ఉచితానుపూర్వకత్వదిరహః దేవ న్యాయత్వాప్రసక్తే రాన్యాయఘటకప్రతి
జ్ఞాదిశరీరే తాదృశవిశేషణానుపాదానెపి సత్తతిరితీయాదితం (అత్యంతే ॥ అ
సాధక తాస్థలీయన్యాయేఽవ్యాప్తిః, తత్ర వ్యాప్తైరుభయవాదిసిద్ధశ్చేనోదాహ
రణాభావేన పంచావయవాభావాదితి ॥ తన్న ॥ సాధ్యసాధనభేదేన న్యాయభేదాచ్చ
తురవయవస్వేవ గ్రాహ్యత్వాదితి ॥ యదిద సర్వత్రైవసమయసంబంధస్థలై వ
భావయవప్రయోగ ఇతి మన్యతే తదాభిమతనిర్వాహాయ సమయసంబంధ
విసాపిసర్వత్రైవపంచావయవప్రయోగ ఇతి మతస్త్వీ రణీయమితి) ॥ క్రమప్రయ
క్తవిభిన్నపక్షసాధ్య హేతుక ప్రతిజ్ఞాదిపంచకేఽతివ్యాప్తిశంకానిరస్యతి * సాధ్య
దీతి * తత్సాధ్యపక్షహేతుక న్యాయలక్షణే తత్సాధ్యపక్షక ప్రతిజ్ఞా తత్సాధనక
హేతు తత్సాధ్యసాధనకోదాహరణతత్సాధ్యపక్షసాధనకోపనయత త్సాధ్యసాధన
కనిగమనానివివేచనీయసీత్యధః ॥ నన్వేవం న్యాయపదార్థాన్యాసనుగతత
యా న్యాయపదస్య నానాధాకతాపత్తిరిత్యత్రైష్టాపతిమాహ * వ్యాప్త్యాదే
రితేతి * వ్యాప్త్యాదిపదార్థాన్వేపేత్యధః * సాధ్యాద్యననుగమాల్ * స్వ
న్యాయభేదాద్ధైత్యాభాసలింగతా సాధక తాస్థలీయ న్యాయశ్చతురవయవవీవ త
త్ర వ్యాప్తైరుభయవస్తుతశ్చేనోదాహరణాభావాదితి ॥ తన్న ॥ యది పంచభిర
వయవైరసాధకతాం సాధయామితి సమయబంధపూర్వకై తత్త్రానాకాక్షి తా
అపి పంచావయవాః ప్రయోక్తవ్యాః ॥ అన్యథా స్వకర్తవ్యసాధ్య తదవ్య
ప్త్యుపదర్శననిర్వాహాసన్యాదన్యథాసర్వత్రైవోపనయమాత్రిన్యాతావలై వా
నుమిత్తుపయ క్తవ్యాప్తిపక్షధర్మతయోలాభాత్తదాఽతాదృశేపి తత్రై లైత
వశ్యకాః ॥ అన్యథా ఏక సాధ్యపక్షహేతుక న్యాయభేదప్రసంగాదితి ధ్ధాంతమవ
ష్టభైతల్లక్షణకరణాల్ ॥ యత్ర పక్షధర్మతాయాఅప్రభయసిద్ధత్వాత్తత్ర అ
వయవన్యాదిత్యాపాతాచ్చేతి సకిందిదెతల్ * న్యాయానంతరేతైతి * వి
చారాతిరిక్తస్థలీయేతినాథః ॥ తాదృశక్రమిక ప్రతిజ్ఞాదిపంచకస్య న్యాయత్వా
ల్ ॥ కింతూచితానుపూర్వకహేతి * విభిన్నైతి * పర్వతావహ్నిమాన్పుధి
వీత్వాల్ యోయోగసంవాసరూపవాన్యథాఘటః సత్తావ్యాప్యదృశ్యత్వవా
నయం తస్మాద్గుణవానిత్యాదావిత్సర్థః * తత్సాధ్యేతి * శుద్ధన్యాయత్వం నా

ఘటకసాధ్యాదీనాం భిన్నభిన్నరూపేణ నివేశనియత్వాల్ * అననుగమః * అనుగతప్రవృత్తినిమి త్తవిరహః * న్యాయాదేః * న్యాయాదిపరార్థస్య || అదిపదాదవయవాదిపరిగ్రహః * ఇష్యతేపివేతి * గత్యంతరాభావాదితిభావః || యథాశ్శుతమూలస్వరససిద్ధవాక్యపంచకజన్య మహావాక్యాథవోధమాదాయ లక్షణనమన్వయం నిరాచీకీమః వాక్యపంచక స్త్రేయకవిశిష్టార్థవోధకతాం ఖండయతి * ప్రతిజ్ఞానిగమనయోరతి * నసంఘాయైకార్థప్రతిపాదకత్వమిత్యగ్రతనెనాన్వయః || ప్రతిజ్ఞార్థే వహ్నిమతివర్వతే నిగమనార్థస్య విశిష్టపాతుజ్ఞానజ్ఞాప్యసాధ్యవత్త్వస్యాన్వయబోధోపగమే సాధ్యవత్త్వావశమాదాయ పానదుక్త్యప్రసంగాత్ || దండవారక్తదండవానిత్యాదావిన విధేయాంశే అధికాపగాహిసస్తాదృశాన్వయబోధస్య సంభవేపి శుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టైవదాధితత్వాదివిశిష్టసాధ్యవత్త్వావగాహిన్యాః ప్రతీతేరేవాపయోగిత్వేన సాధ్యవిశిష్టపక్షేతాదృశసాధ్యవత్త్వాన్వయబోధస్యానాకాంక్షితయా వాదితాత్పర్యావిషయత్వాచ్చ || యత్తు వహ్నివిశిష్టపర్వతోద్దేశ్యకబోధే వహ్నిమత్పదో త్తరపక్షతపదో వస్థితిరపక్షితా || నీలోఘటస్సుందరఇత్యాదావిన ఘటోనీలస్సుందరఇత్యాదౌ

స్త్రేయవేత్సభిప్రాయః * యథాశ్శుతమూలేతి * ఏకవచనాంత సాన్విర్ధవిశిష్టజ్ఞానమిత్యంతమూలత్వార్థః || అవయవలక్షణానురోధేన సమాహంబనా నాత్మకతల్లాభనూచనాయ స్వరసేతి || తాత్పర్యైత్యర్థః * నసంఘాయేతి * వాదితాత్పర్యావిషయాధూతోద్దేశ్యవిధేయభావాపన్నార్థవోధకత్వమర్థః * శుద్ధైతి * సంఘాయప్రతిజ్ఞాపాత్వార్థవోధేపిప్రథమతానసాధ్యైవదాధితత్వబోధసంభవః || బాధసంభావనాయాజాగ్రూకత్వాదిత్యుపసయాపేక్షా || యద్యపి పరోక్షే బాధశంకాచకించితక్రూరి తథాపి తదాహితాప్రామాణ్యశంకాస్వాల్ || ఏవం ధూమవత్త్వాంశే భృమత్వశంకానాపనయార్థవోధే, పాతొరుభయసిద్ధత్వాల్ || సచ విషయపరిశోధకతర్కైశ్చపయజ్యతే || ధూమాత్త కాపాద్యాభావనిశ్చయరూపత్వాల్ * ఉపయోగిత్వేనైతి * అన్యథాబాధానువృత్త్యా మధ్యస్థస్యానుమిత్యనాపత్తైః || ఉపసయార్థగ్రహస్య బాధనివర్తకతయావదాధితత్వతయాప్యసత్ప్రతిపక్షతత్త్వాభయభావం తస్య శబ్దాగ్నితత్వాన్వ లక్షణాదరః || సమ్భూయైకార్థప్రతిపాదకత్వే ఆకాంక్షాదివిరహోబిజింవదతాం మతమత్తాపయతి * యత్తివతి * నీలఇతి * సచ నీలత్వఘటత్యాభయావచ్చిన్నపిశేష్య

సోన్వితఘటాద్యం శే విధేయాభానాదు ద్వైశ్యతావచ్ఛేదకవాచకపదస్య ఉద్వైశ్య
 వాచకపదపూర్వవర్తితాయా అపేక్షణీయత్వాదతానైతాదృశాన్వయబోధనం
 భవః ॥ నచ శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవచ శుద్ధపహ్నిమ త్త్వనిగమనాపస్థాప్యవి
 తాకత్వం సమమేవేతివాచ్యమ్ ॥ నీలత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత ఘట
 త్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాత్పర్యోద్వైశ్యతాస్థలే నీలత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా
 ప్రయోజకపదస్య ఘటత్వావచ్ఛిన్నోద్వైశ్యతాప్రయోజకపదపూర్వత్వవివక్షణౌ
 త్ ॥ గుణానాంచేతిజ్ఞేమినిసూత్రమ్ ॥ గుణానాం విధేయానాంపరార్థత్వాల్
 ఉద్వైశ్యమాత్రసాకాంతత్వాల్ ॥ ఉద్వైశ్యమాత్రనిష్ఠవిషయతానిరూపిత విషయ
 తాశ్చయత్వాదితియావత్ ॥ అసమ్బంధః ॥ అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నవి
 షయితానిరూపకత్వశూన్యత్వమ్ ॥ సమత్వాత్త్వల్యత్వేన భానాదితదర్థః ॥ య
 ద్యప్యత్ర విధేయానాం తాదృశవిషయితానిరూపకత్వంనాస్తి, కుతఞ్చిత్కౌ ప
 రాధఃత్వాశ్చ సమత్వాదీతి హేతుద్వయం- తస్య పరార్థత్వస్త్వేన సమ్బంధేన స
 మత్వాదిత్యస్యవైయధ్యక్షం తథాపి పర్వతావహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నివిషయ
 త్వవహ్నిత్వవిషయత్వయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాసన్యాత్ ॥ వహ్నిత్వస్య
 ధర్మి హరితంత్రియం పర్యతాదౌ సాకాంతతయా వహ్నివహ్నిత్వయోఃపరార్థ
 త్వాల్ అతస్సమత్వాదిత్యక్రమ్ ॥ తథాచ యథావహ్నోః పర్వతమాత్రేవిధే
 యత్వం, తథా సవహ్నిత్వస్యతస్య సహ్యంశేపి విధేయతయా పర్వతమాత్రే
 విధేయత్వాభావాదితి ససమత్వమ్ ॥ వస్తుతస్తు విధేయానాం అవచ్ఛేద్యావ
 చ్ఛేదకభావః ॥ పరస్పరసాకాంతత్వం కుతానేత్యాశంకాయాం సమత్వాదిత్య
 క్తం. యతఃస సమత్వాదిత్యర్థః ॥ పరస్పరధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారకభావాపన్నవి
 షయితయో రేవావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాసతదనాపన్నవిషయితయోరితి ॥ య
 ద్వా విధేయబోధే కఞ్చి ధర్మి సాపేక్షాజాయతే ॥ సవిధేయాంతరస్యతథాధర్మివి
 ధేయయో రేవ సంబంధోభావతే, నతు విధేయయోఃవిధేయబోధేన సవిధేయా
 న్తరస్యాకాంతేత్యతస్సమత్వాదీతి ధర్మధర్మిభావధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారభావా
 న్యతరశూన్యత్వాదిత్యర్థః ॥ లైషాం తుల్యత్వేన పరస్పరార్థత్వరూపపరార్థ
 త్వమితిభావః * శుద్ధేతి * అవచ్ఛిన్నవిషయితాప్రయోజకస్యవిశేష్యతావచ్ఛే
 దకప్రకారకనిర్ణయాదేరభావాల్ ॥ ఏకవాక్యత్వం ఏకపదప్రయోజ్యవిషయ

శిష్టసమ్మిమ త్వయోద్యగపద్విధేయతయా అన్వయోపగమేనైకవాక్యత్వంబిద్ధ
హతీతివాచ్యమ్ ॥ గుణానాంచ పరాధత్వాదసంబంధః సమత్వాత్ప్రాప్తిదితి నాన్య
యేనవిధేయతయాభాసమానయోశ్చుద్ధవస్మిమ త్వవిశిష్టవస్మిమ త్వయోరవచ్ఛే
ద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నవిషయతాకత్వ రూప సంబంధాభావేనైకవాక్యత్వాని
ర్వాహత్ ॥ అతవవ విధేయభేదే సర్వత్ర వాక్యభేదః ॥ కేవలౌపనయజన్యబో
ధే పక్షే సాధ్యవ్యాప్యహేతుమ త్వస్య విధేయత్వేపి ఉపనయనిగమనాధీనబో
ధే ఉద్దేశ్యపదపూర్వనిర్దిష్టస్య వ్యాప్యవత్పక్షపదార్థస్య ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదక
తయైవ భానేన తద్విషయకత్వనిగమనార్థవిషయకత్వయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదక
భావాత్తదుభయైకవాక్యతేతి ॥ తన్న ॥ తాత్పర్యసత్త్వే యోజనయాపి తాదృ
శబోధసంభవాత్, ఉద్దేశ్యవాచకపదస్య విధేయవాచకపదపూర్వత్వేన ప్రతిస
ద్ధానస్యాపేక్షణీయతయా యోజనయైవౌపనయేన పక్షే అయంపదార్థేనాధ్య
వ్యాప్యవత్త్వబోధనాత్ తాత్పర్యసత్త్వేవాదివాక్యేయోజనాయాఃదూషణాన
హాత్వాత్ ॥ తాత్పర్యవిరహస్తేన తద్రబీజత్వాత్ ॥ ఇదముపలక్షణమ్ ॥ ఉపన

తాయాః సాక్షాత్పరంపరయావాఽవచ్ఛేద్యావ్యా విషయితత్ప్రయోజకత్వం
విధేయభేదే విధేయవిషయితాభేదేవాక్యభేదో విభిన్నవాక్యత్వంతవచ్ఛేద్యావ
చ్ఛేదకభావానాపన్నతద్విషయతాద్వయప్రయోజకత్వమ్ ॥ తత్ప్రజ్ఞానస్యప్రత్యేక
స్థలీయతద్విషయితాద్వయశాలినసూహలమ్పనరూపత్వాదితిభావః ॥ నన్వేనం క
థందితిత్యాదిపజ్జన్యంగతిః నిగమనే సాధ్యస్యావసయేహేతుమ త్వస్యచ
విధేయత్వాదిత్యతలహా * కేవలేతి * యోజనయాపి * ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవాచక
పదస్యోద్దేశ్యవాచకపదపూర్వత్వానుసంధానేనాపి ॥ ఏవంచైకస్యామేవ ప్రతి
జ్ఞాయాం ఫలభేదఉపగమ్యతే తేన పర్యతే వహ్నిబోధార్థమేకా వహ్నిమ
త్పర్యతే నిగమనార్థబోధార్థమపరేతిసశంకా ॥ అత్రదృష్టాంతమాహ * ఉ
ద్దేశ్యేతి * అన్యథాశాబ్దబోధే ప్రాప్తిర్విష్టముద్దేశ్యమితి నిగమనానురోధేనా
యం వహ్నివ్యాప్యధూమవానిత్యుపనయకల్పనాపత్తైః ॥ ఏవమేకస్తాదేవ ఫలభే
దోపీతిభావః ॥ ప్రతిజ్ఞానిగమనయోరపి యోజనౌపగమాన్నాసత్త్రిభంగః * దూ
షణేతి * అన్యథా తాదృశతాత్పర్యనిర్వాహయోపనయే ఉచితవ్యాక్యాంతరక
ల్పనాగౌరవంస్యాత్ * బీజత్వాత్ * యోజనావిరహప్రయోజకత్వాత్ ॥ తథా

యేనాపి నమః పృతిజ్ఞాయాః సవిశేష్టై కాథాః పృతిపాదకత్వం వహ్ని మతిభ్య
తే ఉపనయార్థస్య సాధ్యవ్యాప్య పౌతుమత్పక్షస్యాప్రాప్తతాదృశపౌతుమత్త్వాం
శఘటితయా విధేయత్వసంభవేషి అనుమిత్యవయోగినః పక్షతావచ్ఛేదక విశి
ష్టే పౌతుమత్త్వస్యాకాంక్షయైవోపనయపృతిపాదనాదనాకాంక్షితస్య పర్వతే
పర్వతాభేదబోధస్య తాత్పర్యావిషయత్వాత్ * ఉదాహరణావయవాంతరయో
రితి * ఉదాహరణఘటకయోగ్యతత్పదఘటితభాగయోరపి నైకవిశిష్టార్థబోధ
కత్వం తత్త్ర ద్విరుక్తమత్పదేన మహానసత్వమహానసాస్యత్వాదినోద్దేశ్యోపస్థా
పనాత్ తత్పదేనాపి తత్త్రూహివచ్చిన్నపరామర్యాన్నహానసం ధూమవద్వి
హ్నిమచ్చ మహానసాస్యధూమవద్విహ్నిమచ్చైతివాక్యార్థదత్తుష్టయవిషయక
సమూహంబంధపద్యైవోదయాత్ || సచ వీప్సయా వ్యాపకత్వబోధనాద్ధూ
మవాన్ధూమవ్యాపకవహ్నిమానిత్యాకారక ఏకవిశిష్టార్థబోధమేవ తస్మాత్పద్యత
ఇతివాచ్యమ్ || యోయఇత్యాదేరసన్నితార్థకత్వప్రసంగాత్ || సచద్విరుక్తమత్ప
దస్యైవవ్యాపకత్వమర్థః సచ సాధ్యంశే అన్వేషితివాచ్యం || నామార్థయోగ్యై
దాన్వయబోధస్యాత్పత్పత్నత్వాత్ || వ్యాపకత్వావచ్చిన్నస్య తదర్థస్యాభేద
నాన్వయఇతిపిసంభవతి || సుందరోపండిత్యాదౌ దూడాద్యంశే సుందరాద్య
భేదానన్వయవ్యూహసంవిధి క్రిత్యాభావేన మత్పక్షియప్రకృత్యపస్థాపేయ ఆ
ధే అసమస్తనామాథాభేదాన్వయస్యాసంభవాత్ || అభేదాన్వయప్రతియో
గినాపెక్షతయా అసామభ్యేకసాధ్యవాచకపదోత్తరం తద్ధితాసంభవాద్భుత త

చ తాదృశశాబ్దబోధవిరహే తాత్పర్యవిరహవేన బీజముచ్చితాంకిం మధ్యయో
జనావిరహకల్పనమితిభావః * అప్రాప్తి * పృతిజ్ఞావాక్యజాతైత్యర్థః * విధే
యత్వసంభవేషితి * విధేయకోహవాచిక్యాత్ ద్వయోరవిధేయత్వాద్విదపరార్థత్వా
చ్చేతిభావః * తదర్థస్య * ద్విరుక్తతత్పదార్థస్యప్రకృతిః దండవహ్నివిదపదమ్ ||
సుందరపండిత్యాదానభేదబోధోదయాదనమస్తేతి * పృతియోగీతి * పృతియో
గివాచకపదైత్యర్థః || తృతీయాథోఽభేదః || సాపెక్షేణ, కృతద్ధితసమాసాఇ
తిహిసూత్రమ్ || సాపెక్షత్వమసమర్థత్వమ్ || తచ్చ శాబ్దబోధప్రయోజకీభూ
తేనమాసంవిధి క్రిత్యాదిరాహిత్యమ్ || యథాబుద్ధరాజమాతంగశాబ్దబోధే షష్ఠ్య
ప్తరాజపదస్యాప్రయోజకతయాఽసామర్థ్యాన్నబుద్ధస్య రాజమాతంగఇత్యాది

త్తునస్యతావతాపి సాధకాన్యసంభవాచ్చ॥ తన్నాద్యత్పదాధేః హేతోః తత్పదా
 థేః చ తస్మిన్ సాధ్యస్య విధేయతయా భానమేవ సమూహాలంబనరూపం త
 త్ర జాయతే ॥ తయ త్రయం వ్యాపకతాబోధోమానసః ॥ నవవవా శాబ్దబోధః
 సాధ్యవాచకపదస్య ప్రకృతసాధనవ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యే లక్షణికతయా తత్ప
 దాధేః వ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యసత్తామసగాహితత్వపెయం॥ ఏస్సానమభివ్యా
 హరన్తరే వ్యాపకత్వతాత్పర్యస్యానాదితయా తాదృశలక్షణాయానిరూఢలక్షణ
 త్వేన వాదివాక్యే తస్మిన్వికారే క్షతివిరహాత్ ॥ సచ వ్యాపకతాబోధస్యావశ్యక
 త్వేనానాహేత్వధికరణే సహస్యదిమత్తవ్యబోధసాన్యప్రయోజకతయా ధూమా
 దికముద్దేశ్యతావచ్ఛేదకీకృత్యసమూహాలంబనానాత్మకమివ వ్యాపకతావిశిష్టసా
 ధ్యబోధకపెయతాం యత్తత్పదం తాదృశలక్షణార్థ తాత్పర్యగ్రాహకమేవా
 స్త్వీతి వాచ్యం ॥ అర్థబోధకత్వసంభవతత్త్విత్యాగాయోగాతోయోయోనసహి
 మాన్ససభూమవానిత్యాదౌన్యతిరక్త్యదాహరణమిహి నుచ్ఛేదాదిహేతుకేభూ

సమానః ॥ విశేషణవదో త్రరవిధ క్రిప్రయోజ్యానవశాబ్దబోధప్రయోజకత్వేనవి
 శేష్యవదో త్రరసమానవిధ క్రిరపక్షితా సరు విశేష్యవదో త్రరవిధ క్రిప్రయోజ్య
 శాబ్దబోధే విశేషణ వదో త్రరసమానవిధ క్తిః ॥ ఏవం భేవాన్వయమాధేపీతి
 శబ్దమనావిస్తరః ॥ సర్వవిదంనీహ్నిదిరహస్థలవచత్వైకత్వాదా * తావతా
 పీతి * ఏవంచ క్షిదిదపి వ్యాస్యాధికరణే వ్యాపకాధానశంకాయాతసంభవా
 ద్వ్యభిచారజ్ఞానాధావనహిత సహచారదర్శనరూపసామగ్ర్యాః ఫలమహః*త
 దుత్తరమితి * సను సమానవిషయకత్వమాత్మేణ విరోధత్వే మానాధావాత్
 మహానసత్వాదినా సకలస్య క్తిమ సహస్యదిమత్తవ్యబోధేపి ధూమవత్త్వాదినా
 వహస్యవిభావశంకాదుర్వారతి నొత్తరక్షణే వ్యాపకతా మానసబోధసంభ
 వజన్యతతహ * సవవవేతి * మహానసం ధూమసద్ధూమవ్యాపకమహ్నిమచ్ఛ
 మానావ్యాధ్యధూమవద్ధూమవ్యాపకమహ్నిమచ్ఛేతిసమూహాలంబనమీవవేత్సర్థః
 తత్త్వదాధేః మహానస తదస్యమాపి స్వప్రయోజ్యశాబ్దబోధధ్వన్యకాలీన స్వ
 ప్రయోజ్య శాబ్దబోధసామాన్యకత్వమనాదిత్వేమ * వాదివాక్యైతి * అస్య
 ధా నీలవర్ణతో మహ్నిమానిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాత్వామపవత్రైః * ధూమవద్భే
 దాదిసాధ్యకైతి * హ్రీహ్రీధూమవద్భుక్తోనహ్నిమద్భేదాత్ ॥ యోయో నస

మనదేహాదిసాధ్యకేతాదృశాన్వయ్యదాహరణేవాయత్తత్పదార్థావివక్షాయాం
 ప్రతియోగివాచకపదసమానవిభక్తివతోపస్థాప్యస్యానుయోగినోఽప్రవేశేన
 ఇతస్తాన్యోన్యభావబోధనాసంభవాచ్చ॥ ఏవంచైత్రోజానాతిర్భూతావది
 త్యోదో న్యాయాంతర్గతయోయః కరోతి సజానాతీత్యదాహరణేయత్తత్పదా
 ర్థావివక్షాయాం ధర్మిణో లాభేన సాధ్యాద్యాన్వయవికలతయోవాహరణాభాన
 తాప్రసంగాచ్చైతి॥ ఏవంచోవాహరణసముదాయస్యానయవాంతరేణ సమవి
 శిష్టాభావప్రతిపాదకత్వం సుతరామేన ససంభవతీర్థానాం॥ ఏతేన హేతూదాహ
 రణయోధూమవాన్ధూమాన్ధూమన్యావక నిహితానిత్యేతాదృశవిష్టాభావ
 జనకత్వసంభవానుదాహరణావయవాంతరయోరిత్యనుపపన్నమిత్యేనిరస్తమ్ ॥

ద్రాగెవ సుతరామేనససంభూయైకార్థప్రతిపాదకత్వమిన్యాసనజ్యతేప్రతిజ్ఞా
 హేతోర్విశిష్టత్వానికారం విషయ తాభ్యాం హ్యేతోధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యనహ్ని
 మానిత్యేతాదృశవిశిష్టజ్ఞానజననాదితీర్థావః ॥ అప్రతిజ్ఞానస్వరూపానంతరంకు

హ్నిమాణా ససభూమవానిత్యాన్వయ్యదాహరణాదన్వయః ॥ ఏకలతా, అ
 బోధకత్వమ్ ॥ అనుయోగ్యవిషయతో నాభూమోధూమస్మిన్దుః ॥ జానాతీత్య
 దౌర్వస్యత్వాన్వయవికలబోధేపి ఉవాహరణ రచనసంభవజ్ఞాతిభేదేనోపన్యాసః ॥
 మనుస్సాధకత్వమతే యోయోధూమవానిత్యాదౌ సతతైవకల్యమితతత్త్వగః॥

ఏతేన అర్థబోధకత్వసంభవజ్ఞత్వాన్వయ కమావేశేన॥ మహానసం భూమవల్ భూ
 మాద్యహ్నిమత్యేతి బోధుచేదావదితాత్పర్యవిషయఽన్యాయాత్తదాహ* ఉదా
 హరణసముదాయస్యేతి *విహాయేతి* సంభూయైకార్థప్రతిపాదకత్వమిత్యనువ
 తతతత్త్వనేనాన్వయః *తాభ్యాం* ప్రతిజ్ఞాహేతుభ్యామ్ ॥ స్వాభోకవస్థితిద్వా
 రేతిశేషః ॥ యద్యపి హ్యేతోధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యనహ్నిమానితిబోధే పర్యతా భూ
 మాద్యహ్నిమానిత్యాద్యానుపూర్వాన్వయవాపేక్షాతృప్త్యధౌ తాభ్యామేకార్థబో
 ధః ॥ తథాపి తాదృశవిధేయతావచ్చేదకవిశిష్టత్వే తాదృశ విధేయోపస్థితయే
 తాదృశానుపూర్వాన్వయపేక్షాజాతే ప్రత్యేత విధేయతావచ్చేదకత్వేన హ్నిత్వ
 మాత్రీభాసం కురేత్తాన్వయపేక్షయాను విధేయస్యాన్వయసద్విస్తే భూమాదిత్య
 స్యాన్వయజ్యేవగమాత్ ॥ నను పచ్చిః కిం జ్ఞానజ్ఞాప్యజ్యేవవాకాంతా త
 థాచ పక్షవిశేషతానాపన్నసాధ్యే హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేనాన్వయాదేవతన్ని
 స్మృతీసంభవాత్తదావన్నసాధ్యే తదోద్భవమనుపయోగీత్యాశంకతే * అథేతి *

తదతి సాధ్యజ్ఞాపకాకాంతాయాం తస్మిన్ రకం హేతువాక్యంప్రయుజ్యతే తస్మిన్
 వర్తకతాద పక్షవిశేషతానాపన్నసాధ్యాంకే హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వబోధనేనాపిని
 ర్యహతీతి పక్షాంశే హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యవగాహిబోధస్యా
 నుపయోగితయా సతాత్పర్యవిషయత్వమితిచేన్న ॥ పర్యతే వహ్నిబోధానంత
 రం పర్యతే యదవహ్నిజ్ఞాపకం తత్రైవాకాంతాజాయతే తస్మిన్పుత్రిశ్చ సా

వహ్నిమత్త్వం కుత ఇతిచ నాకాంతాపక్షవిశేష్యక జ్ఞానవిషయత్వావిషయక
 త్వాత్ ॥ వివాచావిషయధర్మిణి సామాన్యతావహ్నిజ్ఞాపకజ్ఞానస్యసిద్ధేశ్చ కిం
 తు పర్యతే వహ్నిమత్త్వం కుత ఇత్యాకారితైవ సాచ పర్యతపదవశాత్క్రింది
 జ్ఞానజన్యపర్యతవిశేష్యక జ్ఞానవిషయో వహ్నిరిత్యాకారికా, ఏతాదృశాకాంతా
 నివృత్తిశ్చపర్యతవిశేషణతాపన్నసాధ్యహేతుజ్ఞానజన్యపక్షవిశేష్యక జ్ఞానవిషయ
 త్వబోధనేనైవసంభవతీతి తయోరెకవాక్యత్వమితిసమాధత్రై*పర్యతఇతి*తత్రై
 వేతి*కుత ఇత్యాధానోక్తాకాంతాప్యవచ్ఛేదాద్భవపకారః॥తస్యాకింజ్ఞానజన్యజ్ఞా
 నవిషయతామాత్మానగాహితయాధూమాదీన్యత్రే సాధ్యమఖ్యవిశేష్యకధూమ
 జ్ఞానజన్యజ్ఞానవిషయతాబోధేసి పర్యతే వహ్నిభానవ్యావతేకవహ్నిమత్త్వ
 సాధకాలాభాద్యిప్రతిపత్త్యాదితః పక్షపరిగ్రహేణ ప్రతిజ్ఞాభిధానవైయధ్యార్థ
 త్ ॥ ఏతదభిప్రాయైవ పక్షే వహ్నిబోధానంతరమితి పునరుపాత్తమ్ ॥ య
 ద్యపి వహ్నిమత్త్వంకుత ఇత్యతః పర్యతేవహ్నిజ్ఞానజనక జ్ఞానవిషయోవ్యా
 ప్యధర్మజ్ఞానంధూయాదిత్యాకాంతైవోచ్యతే తథాచ వహ్నిజ్ఞాపకం కిమిత్త్యే
 వయుజ్యతే సమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకావాంతరధర్మప్రకారక జ్ఞానై
 చ్ఛాయాం కింపదశక్తేః ॥ తథాపి ప్రశోత్తరభావానురోధేన తత్ప్రపంచమ్య
 పాదాసమ్ ॥ యది యాదృశవిశేషణవిశేష్యభావాపన్నపదార్థవిషయకత్వేన
 జ్ఞానమిచ్ఛావగాహతే తాదృశవిశేషణవిశేష్యభావాపన్నతత్తద్విషయకత్వేన
 జ్ఞానజనకస్త్రేవోత్తరత్వమితినియమః ॥ తథోత్తరానురోధేనేచ్ఛాయామైవతు
 ల్యమితివెద్యత్వమ్ ॥ ఉత్తరార్థశబ్దబోధోత్తరమానసబోధస్యవా తస్మిన్వతే
 కత్వముపేయమ్ ॥ తాదృశాకాంతాయః ధూమాదిజన్యజ్ఞానవిషయత్వమాత్మప్ర
 తిపాదనాన్ననివృత్తిరిత్యతలహ * నివృత్తిశ్చేతి * నివృత్తిరనుత్పాదః ॥ ధూమ
 పదస్య ధూమజ్ఞానమర్థః ॥ సమభివ్యాహృతప్రతిజ్ఞాదిఘటకపక్షపదార్థతావచ్ఛే

ధ్యే ధూమాదిజ్ఞానజన్యవర్తతవిశేష్యకజ్ఞానవిషయత్వప్రతిపాదనేనైవ ధూమా
ద్యహ్నిమన్తహాసనమిత్యాదివాక్యస్య వర్తతే వహ్నిమత్త్వం కుత ఇత్యాకాం
త్యానివర్తకత్వాభావాత్ ॥ పంచమీతస్తాద్యుతపర్వతవిశేష్యకజ్ఞానవిషయత్వభా
నంద తద్విశేషణతాపన్నసాధ్యాంత ఏవోక్తవాక్యాన్తహాసనాదివిశేషణతయో
పస్థితే తదవగ్రతీః ఏకధర్మిణిశేషణతాపన్నే అన్యవిశేష్యకహేతుజ్ఞానాధీనజ్ఞా
నవిషయత్వబాధకతాయాః పంచమ్య అత్యుత్పన్నత్వాదితి ధూమాద్యహ్ని
మాన్వర్తత ఇతి విశిష్టవైశిష్ట్యబాధస్యావశ్యకత్వాత్ * కథంచదితి * నిగమనేఽ
యం పదాననుషంగపక్షే వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతాదిరూపాపనయాథేని
గమనార్థధూమజ్ఞానజ్ఞాపనహ్నిమత్త్వాద్యన్వయసంభవాదితిభావః ॥ అనుషంగ
పక్షేతు తాదృశహ్నిదిమత్పక్షరూపనిగమనార్థమాత్మబోధేనైవాకాంత్యాని
వృత్తైరుపనయాథే విశిష్టపక్షే నిగమనార్థేభూతవిశిష్టపక్షబాధస్యానుపయక్త
స్య సతాత్పర్యవిషయతైతిః గుంచదిత్స్య క్తమ్ ॥ ఇదంత్యవధేయమ్ ॥ అననుషంగపక్షేపి
డపనయైకదేశేఽయం పదార్థపక్షమాత్రే నిగమనార్థాన్వయమాత్రేణైవకృ

దకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకజన్యజ్ఞానవిషయత్వం పంచవ్యర్థః ॥ ఏవకాలస్థి హస్తవి
శేష్యకత్వాఘటితస్య కించిద్విశేష్యకత్వమటితస్యచోక్తార్థాన్య ప్రతిపాదనై
తన్నివర్తకతావ్యవచ్ఛేదార్థః * ధూమాదితి * ధూమజ్ఞానజన్యమహాసనవిశే
ష్యకజన్యజ్ఞానవిషయకత్వంతదర్థః ॥ ఆద్యే మహాసనవిశేష్యకత్వస్యాధిక్షేపున్
క్తార్థభానమస్త్యేవేతిబోధ్యమ్ ॥ అథ ధూమజ్ఞానజన్యవర్తతవిశేష్యకజ్ఞానవి
షయత్వం పక్షవిశేషణతానాపన్నసాధ్యే కుతానభానత ఇత్యాశంకాం తద్ధర్మవి
శేషణతాపన్నఏవ సాధ్యే తద్విశేష్యకజ్ఞానవిషయత్వభానమితినియమమంగీకృ
త్య నిరాకురుతే * పంచమీత ఇతి * ఉక్తనియమస్య ఫలాంతరమప్యహా
* ఉక్తవాక్యాదితి * పంచమ్యానానార్థత్వేపి తతోధూమజ్ఞానజన్యవర్తతవిశే
ష్యకజ్ఞానవిషయ వహ్నిమన్తహాసనమిత్యప్రత్యయార్థః ॥ ఏతత్ప్రదర్శనంచకిం
చిద్విశేషణతాపన్నఏవ సాధ్యే కించిద్విషయకజ్ఞానవిషయత్వభాననియమేనైవా
పపత్తేస్తస్యేకధర్మి ఘటితత్వం న్యర్థమిక్యాశంకావారణాయ కస్తాదృత వహ్ని
మానిత్యేవాకాంత్యా నతు కీదృశఇత్యభిప్రేత్య దీధీతించూషయతి * ఇదంత్య
తి * నిగమనే తాదృశ ప్రతితి జనకతాసత్త్వాన్న తద్వ్యవచ్ఛేదఇత్యతలహా

తకృత్యతనూ తత్సముదాయార్థవిశిష్టపక్షే నిగమసార్థవిషయకబోధేపి తాత్పర్యమప్రామాణికమితి! నన్వేసం ప్రతిజ్ఞాదీనాం వంచానాం కథమేకవాక్యతావ్యవహారవిశిష్టతలహా * ఏకేతి * విశిష్టేతి * విశిష్టై కార్థప్రతిబిచ్చాప్రయోజ్యత్యమాత్రేణేవ్యర్థః । మాత్రపదేన తాదృశప్రతిబిజనకత్వవ్యవచ్చేదః తాదృశీచ ప్రతిపత్తిర్నిగమనరూపచరమవాక్యార్థబుద్ధిరుదీవ్యావామానసంపరామర్శః! తత్పరతావ తానుజనయతావ్యుత్తరీ త్రైవాక్యప్రయోజకా మాకాంతా ముత్థాపయనః ప్రతిజ్ఞాదెరిహధూమజత్యాదినచనామానుమానికనహ్నవిధిపరతావన్నిర్వహారణ్యేన తత్ప్రయోజకతయైచ! నను తావద్వికరమయైః సంభూయైకమహావాక్యార్థహాధాబసనేపి పరామర్శప్రయోజకీభూతస్వీయస్వీయ తత్తత్ప్రతిష్ఠార్థభజనకతాయాః సర్వావయవేష్యైవ సత్త్వైవనిరుక్తలక్షణసమన్వయో నానుపపన్నృత్యోరేకహా * పరామర్శప్రయోజకత్వేచేతి * పరామర్శప్రయోజకజ్ఞానజనకత్వే చేవ్యర్థః * రివ్యవయోః * పరామర్శవిషయత్వైర్థః (*తత్తత్ప్రదార్థోపస్థాపకతయైతి *) తత్తత్ప్రదార్థసాధోఃపస్థాపకతయైతి * అభిదేతృతీయా తథాచ తానుజనయత్యహం మివ్యర్థః ॥ వివక్షితమితి శేషః ॥ తథాచయాదృశయాదృశవాక్యైర్థః పరామర్శవిషయ సరిలపదార్థాదవస్తావ్యంతే తానత్సముదాయత్వం వివక్షితమితి హ్యనుమానైర్థః * ఏవాహువోపనయయోరేవేతి * ఉపనయస్యవ్యాప్త్యహానికమితిహానికమితిహానికాంతార్థానః * తత్ * న్యా యత్వయి * వ్యవస్థాపిత * తాభ్యామేవ పరామర్శవిషయసకలపదార్థోపస్థాపనాదితిభావః ॥ అథ యథాకథంచత్పరామర్శానుకూలత్వం యాదృశ యాదృశవాక్యానాం తాదృశతాదృశవాక్యసముదాయత్వం వివక్షితమతా నాదాహువోపనయమాత్రేఽతివ్యాప్తిరిత్యాశంకతే * అభేతి * తదానుకూల్యమాత్రేణైతి * పూర్వపదభేదేతృతీయా పరామర్శప్రయోజకత్వమిత్యనుషజ్యతే ॥

* ఉదీవ్యాపేతి * తత్పరతా * తాదృశేచ్ఛాప్రయోజ్యతా * ఇహేతి * వ్యాప్తిస్తృత్యాదినంభవాద్ధిపరతా * అనుమితీచ్ఛాప్రయోజ్యత్వమ్ * తత్ప్రయోజకతయైవ * ప్రతిపత్తిప్రయోజకతయైవ * స్వీయస్వీయేతి * స్వములకపక్షేకవాక్యతాపనైః ప్రతిజ్ఞాదిపంచభిః స్వసార్వజ్ఞజ్ఞానం జన్యతే ఇతి నతద్విరూధః * యాదృశవాక్యేరితి * యాదృశసముదాయత్వాశ్రయే పరామర్శవిషయాభూ

* ఇత్యాదేః * ఇత్యాదీనముదాయస్య * తథాత్వమ్ * న్యాయత్వం॥న్యాయాది
శేషః॥ కొనహిమానిత్యాదివాక్యానామపి జజ్ఞాసాజ్ఞాపనద్వారా అవయవప్ర
యోజకత్వేన యథాకథంచిత్రరామర్యానుకూలత్వసంభవాదిధానః ॥ ఇత్యాదీ
త్యాదిపదాల్ పుస్తకముపయ క్తప్రతిజ్ఞాదావతివ్యాప్త్యాదేః పరిగ్రహః ॥

—ఇతి గవాధరీయే న్యాయలక్షణమ్—

మూలాకావయవలక్షణశాబ్దజ్ఞానస్యానుమితచరమకారణలింగపరామర్శప్ర
యోజకశాబ్దజ్ఞానజనకత్వాభిధానం పంచవాక్యానామేకమహావాక్యార్థభీజన
కత్వాభిమానేన ప్రతిజ్ఞాది ప్రతిపాద్య తత్తత్ప్రతిష్ఠాగౌచరశాబ్దభీజేషాణాం
పరిచయాయైవ తేషాం నివేశిస్తువిశిష్టతత్తద్ధర్మవిషయకాబ్దబుద్ధితేన నతు తా
దృశశాబ్దభీజనకత్వేన తథాసత్త్వైకై కావయవజన్యశాబ్దబుద్ధేఃపి పరామర్శప్ర
యోజకతయా తజ్జనకవాంతరవాక్యార్థజ్ఞానజనకావయవావయవేతివ్రసంగస్య
మర్వాంతర్వాత్ ॥ నచ సాధ్యవిశిష్టపక్షాదివిషయకశాబ్దబుద్ధితేన బోధపంచక
నివేశితేననుగమః ॥ జనకాంతస్య తత్త్వోపాధజనకాన్యతమత్వాదిరూపానుగ
తధర్తావచ్ఛిన్నపరత్వాత్ ॥ సప్రేవంతు న్యాయాంతగౌతత్వాద్ధకత్వాదిత్యభి
ప్రేత్య పర్యవసితం లక్షణార్థమాహ * న్యాయేతి * ॥ (యద్యపుదాసీనె న్యాయాంతగౌతత్వఘటిత ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమేవనాస్తి, తథాపి తదఘటితప్ర

తా యావంతిపదార్థాః ప్రత్యేకంతమపస్థాపకత్వంతాదృశనముదాయత్వమర్థః
* న్యాయేతి * అదినా నానాన్యాయాంతగౌతప్రతిజ్ఞాదిపరిగ్రహః ॥ అతి
వ్యాప్త్యాదినా కల్పద్వయేష్యసంభవపరిగ్రహః * అత్రకేచిత్, వాక్యైకవాక్య
తాయాం సమభివ్యాహరరూపాకాంతాదెరసపేక్షణీయత్వాత్ ॥ మహావాక్య
ర్థబోధఖండనమసంగతమేవేతి॥అపరేతు,అస్తుమహావాక్యార్థబోధః॥పరంతుతస్య
తాత్పర్యవిషయత్వం ససంభవతీత్యేవభట్టాచార్యాణామాశయఇతి ॥ వస్తుతస్తుః
దాహరణస్తేకార్థబోధకతాఖండనాన్తహావాక్యార్థబోధఖండనం జాతమేవేతి

—ఇతి కృష్ణభట్టియేన్యాయలక్షణమ్—

* మమేతి * ప్రథమశాబ్దజ్ఞానపదంతు సతావదర్థబోధ పరంప్రత్యే
కావయ వార్థశాబ్దబోధస్య తదజనకత్వాత్ * అననుగమః * అనుగతావయ

తిజ్ఞాద్యసాదానాభిప్రాయేణేదమ్) || అథ కిమిదం న్యాయాంతఃతత్త్వం, న
తావత్సాన్విషయక ప్రతీత్యవిషయన్యాయకత్వం || ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయక ప్ర
తీత్యాపి సాత్వాదిరూపన్యాయైకదేశస్య విషయాకరణ తద్గుణితసముదాయా
త్తకన్యాయే ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతీత్యవిషయత్వస్య దుర్ఘటత్వాత్ || ఏక దేశ
వృత్తిరావ్యసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకాభావానంగీకారాత్ || నాపి
న్యాయవిషయతావ్యాపకవిషయతాకత్వం, ఉచ్ఛారణభేదేనైకానుపూర్వ్యవచ్ఛి
న్నవాక్యానామపిభేదాత్ కన్యాశ్చిదపి ప్రతిజ్ఞావ్యక్తైర్విషయితాయా ఏకవిధ
మపి న్యాయమపగాహమానేమన ర్నైమజ్ఞానేమ వృత్త్యసంభవాత్ || మైవమ్ ||
సాన్విషయకప్రతీత్యవిషయన్యాయకత్వ మేవ తత్ న్యాయత్వసామానాధికరణ్య
మాత్మేణ తాదృశప్రతీత్యవిషయత్వంవివక్షణీయం || ఏకైకప్రతిజ్ఞాదివ్యక్త్యవిషయ
కప్రతీత్యా వ్యక్త్యంతరఘటితన్యాయస్య తన్నాన్వియైక దేశసాత్వాదేశ్చావగా
హనాపి న్యాయత్వాధికరణే తత్ప్రతిజ్ఞావ్యక్తౌ తత్ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్త్యవిషయకప్రతి
త్యవిషయత్వసలైవ తాసాం తథాత్వమవ్యాహతమేవ || అథవా న్యాయత్వా
శ్రయత్వమేవ తథా, పర్యాప్త్యవిషయాయా ఏక దేశస్యాపి తథాత్వోపపత్తైః || వ
స్తుతాన్యాయత్వఘటకస్య సముదాయత్వాంతస్సాన్విత్రీ నిష్పరియోజకత్వేనాని

వప్రవృత్తినిమిత్తాభావః * ఏక దేశవృత్తిరితి * సాన్విషయకప్రతీతితి * విషయ
త్వమవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మః || సముదాయత్వరూపన్యాయత్వమ్ || ఏకైకప్రతి
జ్ఞాదివ్యక్త్యవిషయకప్రతీత్యా తాదృశప్రతిజ్ఞావ్యక్త్యంతరఘటితన్యాయస్యవిష
యాకరణాచ్చైత్యపిబోధ్యమ్ * నాపిన్యాయైతి * యజ్ఞించిన్నాన్యాయవిషయ
తావ్యాపకవిషయతాకత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛిన్నావచ్ఛిన్నావచ్ఛిన్నావచ్ఛిన్నావచ్ఛిన్నా
నా న్యాయవిషయతాయాస్తద్వ్యవస్థాత్వాదుదాసీనేతివ్యాప్తైః * స్వేతి * ప
ర్యాప్త్యఘటితస్వరూపసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయస్తత్తద్వ్యవస్థావాస్యం, తే
నన్యాయత్వాశ్రయప్రతిజ్ఞాదిభాగాదావపి ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యధికరణావిష
యకప్రతీతివిషయత్వాభావాసత్వేపిసదావః || ఉక్తనిరుక్తౌ పర్యాప్త్యఘటిత
స్వరూపసంబంధేన న్యాయత్వస్య నివేశ్యతయా లాఘవాదాహ * అథవైతి *
సముదాయత్వాంతస్సేతి * సాన్విశ్రయీభూతప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితౌ త్తరత్వశూన్య

వేశాదుచితానుపూర్వీకత్వమాత్మం వివక్షితం తదేవద న్యాయాంతగతత్వ
మేకదేశసాధారణమ్ ॥ ఉచితానుపూర్వీకత్వంచ ప్రతిజ్ఞాత్తరమోత్వాది ఘ
టితవాక్యవంచకానుపూర్వీకవిశేషావచ్ఛిన్న భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం వి
శిష్టధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః తద్ధటకసముదాయపర్యాప్త
తయా ఏకదేశస్యాపి తదాశ్రయత్వాల్ ప్రతిజ్ఞాదేస్తథాత్వమక్షతం ॥ ఉపనయ
విశేషాత్తరత్వవిశిష్ట నిగమనత్వకరీరేచ వైశిష్ట్యఘటకతయా నిగమనస్యాప్యంత
ర్భావాత్తత్సాధారణ్యమక్షతమేవాక్తధర్మస్య ॥ విశిష్టస్యావచ్ఛేదకతాస్థలే ఏకమ
వచ్ఛేదకమపరంచ తద్విశేషణం తన్నిష్ఠస్యావచ్ఛేదకత్వస్యావచ్ఛేదకం నతు స
ముదాయేఽవచ్ఛేదకత్వం పర్యాప్తమిత్యపగమేచ తాదృశానుపూర్వీకవిశేషప్ర
కారకనిశ్చయత్వననుయితకారణతావచ్ఛేదక విషయతాకత్వంవివక్షణీయం ॥
తాదృశీచతాదృశవిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధితావచ్ఛిన్నకార్యతానిరూపితకారణతా, తద
వచ్ఛేదకత్వంచ మోత్వాదినిష్ఠానంతర్యప్రకారతాపన్నప్రతిజ్ఞాదివిషయతానామ
ప్రవ్యాహతమ్ ॥ వినిగమనావిరహాదితరవిషయతానిరూపితత్వేన నిశ్చయత్వవిశి

మోత్వాదివృత్తిభిన్నత్వవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యవచ్ఛేదక యత్కించిధర్మ
పంచకవ్యాపకత్వవిశిష్టసముదాయశాస్త్రసేత్యర్థః ॥ సావశ్యాయాధూతైశ్చాన్య
చితానుపూర్వీకత్వాక్రూపుదాసీనైతివ్యాప్తేరాహ * ఉచితైతి * ప్రతిజ్ఞైతి *
పర్వతోదహనవాస్పర్శతోపహ్నిమానిత్యానుపూర్వీకభేదసలక్షణభేదప్రత్యేకం
పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యక ధూమమోతుకావయదేఽవ్యాప్తిరణః పక్షసాధ్యవైశి
ష్ట్యావగాహి యత్కించిజ్ఞానజనకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణప్రకారతా
ద్యాశ్రయత్వేన ప్రతిజ్ఞాదీప్రవేశ్య ఏకవిధానుపూర్వీకవిశేషావచ్ఛిన్నభేదమా
దాయ సర్వత్ర లక్షణసమన్వయః ॥ పాగుక్తేకపదంచైతాదృశప్రకారతానివేశ
సూచకం ॥ వైశిష్ట్యసామానాధికరణ్యమ్ * ఉక్తధర్మసేతి * సంసగతసాధార
ణప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం నివిష్టమితిభావః ॥ నను ఏతన్న తే నిగమనవిషయ
తాయాపివ కారణతావచ్ఛేదకత్వం ఉపనయాదివిషయతానాం తదవచ్ఛేదకత్వ
మితి కథం ప్రతిజ్ఞాదినిష్ఠత్వముచితానుపూర్వీకత్వసేత్యర్థతలహ * వినిగమనైతి *
(అథ మోతుప్రకారతాయాం ప్రతిజ్ఞాప్రకారతానిరూపితత్వాదాహరణ ప్రకార
తానిరూపితత్వయోర్విశేషణత్వేఽవచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాపత్తిరత

ప్రత్యేనచ కారణీభూతజ్ఞాననిరూపితసకలవిషయితానాంకారణతావచ్ఛేదకత్వాత్
 ల్ ॥ ప్రతిజ్ఞా త్రరహేతుత్వాదివిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధితావచ్ఛిన్న కాద్యతానిరూ
 పితాం ప్రతిజ్ఞా త్రరహేతురిత్యాదిజ్ఞానసాధారణం తాదృశానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్న
 వాక్యత్వవిశిష్టవైశిష్ట్యవచ్ఛిన్న కాద్యతానిరూపిత తాదృశ వాక్యత్వాదిప్రకా
 రకజ్ఞాన కారణతాంచ దాయోదాసీనాతిప్రసంగవారణాయ కారణతాయాంతా
 దృశధర్మవ్యాప్యత్వవ్యాపకత్వయోర్నివేశనమ్ ॥ నచతాదృశానుపూర్వ్యవిశేషావ
 చ్ఛిన్నవైశిష్ట్యవగాహిబుద్ధితావచ్ఛిన్న కాద్యతానిరూపితకారణతాయాలపిన
 తాదృశానుపూర్వ్యవిశేషప్రకారకనిశ్చయత్వసమన్వేయత్వసంభవః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వా
 దినా పదార్థాంతరావగాహితాదృశానుపూర్వ్యప్రకారక జ్ఞాన సమానాకారక
 జ్ఞానసాధారణత్వాత్ తాదృశజ్ఞానస్య వాస్తవప్రతిజ్ఞాద్యనిషయకత్వేనతద్భటితా
 నుపూర్వ్యప్రకారత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపి
 తహేతుత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితైతి క్రమేణ నిగమనత్వావచ్ఛిన్న విష
 యతావధ్యంతనివేశ్యతచ్ఛాలినిశ్చయత్వసమనియతత్వస్త్యేవవిషయితత్వాదృ
 శనిశ్చయత్వస్యోక్తభ్రమసాధారణ్యనక్షతివిరహాత్ ॥ సచైవముదాసీనప్రతిజ్ఞా
 ద్యానంతర్యం హేత్వాద్యంతైవగాహితే యోభిమస్తస్మిన్తాదృశప్రతిజ్ఞాది
 విషయితాయాలపి నిరుక్తకారణతావచ్ఛేదకతయాఽతిప్రసంగోదుర్వాగ్ధతివా
 చ్యమ్ ॥ భ్రమాన్యత్రివిషయితాయాలపినచేతనీయత్వాదితికృతంవిస్తరేణ ॥ అవయ

సామానాధికరణ్యసమ్బంధేన ప్రతిజ్ఞాప్రకారతావిశిష్టోదాహరణప్రకారతావి
 శిష్టహేతుప్రకారతైత్యాదిక్రమేణాధికస్య సామానాధికరణ్యంశస్యానివేశవీనవి
 యాణ్ణకృతచేత్ ॥ సంశయసాధారణవిషయితాయాలక్యేనానతిప్రసక్తైర్నావ
 చ్ఛేదకత్వసంభవశ్చత్యతః * నిశ్చయత్వేతి * నచ కారణతాభేదావత్తిః ॥ అ
 వచ్ఛేదకానామసమన్వేయత్వస్త్యేవ తద్భేదకత్వాత్ * ప్రతిజ్ఞా త్రరతి * ప్ర
 తిజ్ఞా త్రరహేతుమధగనమితివిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధీత్యర్థః ॥ అనుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నేన
 నిగమనేన భిన్నం సంభిన్నం వాక్యం ఉదాసీనప్రతిజ్ఞావాక్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞా
 హేతుదాహరణోపనయనిగమనపర్వతోపహ్నమానివాక్యవద్ధగనమితి విశిష్ట
 వైశిష్ట్యబుద్ధీత్యర్థః ॥ తాదృశనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నకారణతానివేశేయమేవదా
 పః ॥ నచ పర్యాప్తిర్నిరేశ్య ॥ ఏతన్నతై తాదృశపర్యాప్తిరసత్త్వాత్ * భ్ర

నైక దేశస్యోపయోగవద్వయాత్ కనముదాయస్యచవారణాయప్రతిజ్ఞాద్యస్యతమత్వమ్
 మితి ॥ అథ ధూమాదాలోకవాన్స్పర్శతోపహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాది స్యాయాం
 తగఃతప్రతిష్ఠాః దేశే ధూమాదిత్యాదిభాగైతివ్యాప్తిః ॥ తస్మాదపి హేతువ్యతి
 హేద్యోయాదృశవిశిష్టార్థః స్తస్మాత్ప్రబోధక త్వేన హేతులక్షణాక్రాంతతయా ప్ర
 తిజ్ఞాద్యస్యతమత్వాక్రాంతత్వాత్ ॥ నచ తద్భుటకపంచమ్యః ప్రకృతసాధ్యాన్య
 తస్మాద్ర్థబోధకత్వాభావాన్నవక్ష్యమాణహేతులక్షణాక్రాంతత్వం తస్యేతివా
 చ్యమ్ ॥ ఏవమపి ధూమాదప్హిమతః సధమాః పర్వతోపహ్నిమానిత్యాదిప్ర
 తిజ్ఞానుటక తాదృశభాగైతిప్రసంగస్య దుర్వావరత్వాదితిచేన్న ॥ ప్రకృతపక్ష
 తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేషణతాపన్న ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్విత
 సాన్విధబోధకత్వేనతి ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నహేతువిశిష్ట హేతు
 మావృత్తితి * నిరుక్తానుపూర్వీప్రకారజ్ఞానస్య అన్యంత్రే భ్రమరూపత్వే కథ
 మితిచేత్ ॥ భ్రమభిన్నవృత్తిత్వస్యోక్తత్వాత్ ॥ వాస్తవప్రతిజ్ఞాద్యానంతరన్య
 విషయితాయాభ్రమసాధారణవిషయితాత్వే నావచ్ఛేదకత్వాల్లక్షణసంగతేః ॥
 * ప్రకృతేతి * సత్యంతోపాదానాద్దేష్వర్థబోధకభాగవ్యుదాసః ॥ నన్విహ
 బోధకత్వం బోధజనకతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్ఞానవిషయితా నిరూపకవణాస
 ముదాయత్వమిత్యతిప్రసంగః ॥ నచ విషయితాయాం తాదృశ బోధజనకతానవ
 చ్ఛేదకవిషయితానవచ్చిన్నత్వంవిశేషణం సత్యంతం నదేయమితివాచ్యమ్ ॥ త
 థాపి హేత్వర్థబోధకభాగమాత్రవృత్తివిషయితామాదాయ తద్దోషస్య దుర్వా
 రత్వాదితిచేన్న ॥ పక్షవిశేషణతాపన్న ప్రకృతసాధ్యాన్వితసాన్విధవిషయితాయాం
 కార్యతావచ్ఛేదకృత్వహేత్వర్థబోధకభాగాన్యత్వానుపూర్వీ విశేష విషయితా
 యావవ జనకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశిష్టహేతుత్వ
 తావచ్చిన్నవిశేష్యకనిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వం బహి
 ర్భూతత్వాంతార్థః ॥ ఏతేన సాక్షాత్పరంపరాసాధారణ తదనిరూపితత్వనివేశే
 నిగమనఘటకతస్మాదితిభాగైతివ్యాప్తిః సాక్షాత్తన్నివేశేవహ్నిసామగ్రిమత్త్యా
 దిత్యాదావవ్యాప్తిరితినిస్తమ్ ॥ ఆత్ర ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్న ప్రకృత సా
 ధ్యాన్వితహేతువిశిష్ట హేతుత్వవిషయితాబహిర్భూతవిషయితాశూన్య శాబ్దజ్ఞాన
 జనకవ్యాప్త్యం హేతుత్వం కుతానోక్తమితిసప్రచ్ఛా, ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదా

త్వవిషయతాబహిర్భూతవిషయతాశూన్య బోధజనకవాక్యత్వరూపం హేతుత్వ
స్వేన నివేశనీయతయానతివ్యసంగాత్ || నిగమవస్తుటకస్య తస్మాదితిభాగస్యవా
రణాయ విశేష్యదశం తజ్జన్యబాధే తాదృశవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతవ్యాప్త్యా
దివిషయతానత్వేన తద్వారణాత్ || *****

గ||పా|| నను ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వం ప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభిన్నత్వరూపం ప్రతిజ్ఞాద్య
క దేశసాధారణమపి భేదస్యావ్యాసజ్యవృత్తితయా సముదాయవృత్తిత్వే ఏకదే
శవృత్తితాయాఅపి దుర్వారత్వాత్ || అధప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛే
దకరూపవత్త్వంతత్, తాదృశంచరూపంప్రతిజ్ఞాత్వాదికమేవ తచ్చవ్యాసజ్యవృ
త్తితి సతదేశదేశసాధారణం ప్రతిజ్ఞాద్యేక దేశపర్యాప్తం పర్యవపదత్వాదికంచ
నప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకం ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చి
న్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకతయా విరోధేన అతథాత్వాదితిచెన్న|| ప్రతిజ్ఞాద్యే
కదేశే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదసత్త్వేతాదృశభేదావచ్చిన్నభేదస్య ప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యవచ్చిన్నైపి సత్త్వాసంభవాత్ || ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణ సముదా
యస్వేక దేశానతిరిక్తత్వాత్ || నచ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదస్య ప్రతిజ్ఞా
ద్యేకదేశే సర్వత్రతత్త్వదేశదేశపర్యాప్తధర్మావచ్చిన్నేన త్వేపివిరోధేనప్రతిజ్ఞా
త్వాదేస్తదనుయోగితానవచ్ఛేదకతయా ప్రతిజ్ఞాద్యవచ్చిన్నై తదవచ్చిన్నభేదా
వచ్చిన్నభేదసత్త్వమవిరుద్ధమితివాద్యమ్ || వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మావచ్చిన్నాను
యోగితాక ఏక దేశభేదస్యాప్రామాణికతయానుపగమాత్ || ఘటపటానఘట
ఇత్యాదిప్రతీతేసిద్ధేః ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకం యద్యద్యూ
పం తదవచ్చిన్నానుయోగితాక భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వవివక్షణ
చప్రతిజ్ఞాహేత్వాదినముదాయేతివ్యాప్తిః తాదృశసముదాయత్వాద్యవచ్చిన్నై
ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదాసత్త్వాత్తాదృశసముదాయత్వస్య నిరుక్తరూపానం
తర్గతత్వేన తాదృశసకలధర్మావచ్చిన్నానుయోగితాక భేదప్రతియోగితావచ్ఛేద
కత్వాత్ || ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నానుయోగితాక భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం
యేతివ్యాప్తిః || తాదృశవిషయతాశూన్య యస్తాదృశసార్వభౌధస్తజ్జనక
త్వంతునమ్యక్ || పక్షవిశేషణతాబహిర్భూతత్వవారణాయ ధూమాదాలాకవా
నిశ్యాదౌ భాగవారణాయచ పక్షవిశేషణతానివేశః || *****

యద్యత్తదవచ్చిన్నప్రతియోగితాకథానయోగితావచ్ఛేదకత్వేనాపితాదృశధర్మవిశేషణచాతిగారవమతౌల్యములక్షణాంతరమాహ *ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వవిశేష* అత్రాపి న్యాయాంతరగతత్వేనతీత్యనుషజ్యతే॥ అతౌన్యాయబహిర్భూతవాక్యఘటకః ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యకదేశవాఽణాయ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వ నివేశనమ్ ॥ అథ తావద్యణానముదాయత్వరూపప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావద్యణానాంభేదః ప్రతిజ్ఞాదౌదుఘటకః ఏకదేశభేదస్యనముదాయేనభ్యుపగమేనైవైతల్లక్షణానుసరణాత్ ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వనివేశాన్నదోషః ప్రతిజ్ఞాత్వాదేః ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకత్వేనతదుపాదాయలక్షణసమన్వయాదితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిశరీరే ప్రమేయత్వాదినా నివేశాత్ ॥ తస్య తద్ఘటకతానవచ్ఛేదకతయా తదుపాదాయైవైకదేశాతివ్యాప్తేః॥ నచన్యాయాంతరగతత్వేనతీత్యనుషంకేన తాదృశరూపస్యన్యాయత్వవ్యాప్యత్వలాభాత్ సప్రమేయత్వాదికమాదాయ దోషణితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకవర్వతపదత్వపకారత్వాదీనాం న్యాయానంతరగతతత్వద్యణాదిసాధారణతయా న్యాయత్వవ్యాప్యతయైవ వారణాత్సత్వంతదలప్రయథ్యావప్తేః ॥ తావతాపితత్తద్యణానిష్ఠతద్వృత్తిత్వాదికమాదాయాతివ్యాప్తయైవ రాసితత్వాచ్చ ॥ ఏతేన వణాత్సవ్యాప్యతానివేశేన ప్రమేయత్వాదివారణమపిపరాస్తమ్ ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకం యద్యద్దూపంతత్తదవచ్చిన్నభేదకూటసమానాధికరణన్యాయత్వవ్యాప్యధర్మవత్త్వనివేశేన సామంజస్యం తత్తద్యన్తీకత్వాదీనాంప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకతత్తద్యన్తీకీనిష్ఠవణాత్సవ్యాప్యపిశేషావచ్చిన్నభేదకూటసమానాధికరణత్వాత్తావద్భేదకూటస్యేకాధికరణాంతర్యావేన సామానాధికరణ్యావస్థాపి తావద్భేదానాం ప్రత్యేకసామానాధికరణాస్య ధర్మవిశేషణత్వాత్ప్రతిజ్ఞాత్వాదౌ భిన్నభిన్నాధికరణాంతర్యావేన తావద్భేదసామానాధికరణ్యనత్వేనోపపత్తిరితివాచ్యమ్॥ ఏవమపిప్రతిజ్ఞాదిఘటకవణాద్యయాదివృత్తిద్విత్యావద్భిన్నభిన్నాధికరణాంతర్యావేన తావద్భేదసమానాధికరణతయా వర్తద్యయాదావతివ్యాప్తేః॥నచన్యాయఘటకతావచ్ఛేదకత్వేనధర్మస్యవిశేషణీయతయా నొక్తద్విత్యాదికమాదాయాతిప్రసంగః తాదృశద్విత్యాదినా తత్తద్యన్తీకాన్యాయశరీరేననివేశేన తస్యన్యాయత్వఘటకతానవచ్ఛేదకత్వాదితివాచ్యం॥

ఏనాసతి ప్రతిజ్ఞా హేతవాదినముదాయనిష్ఠవర్ణానాం ప్రతిజ్ఞాదిపంచకనిష్ఠ స
ముదాయత్వరూపన్యాయత్వశరీర ప్రతిజ్ఞాత్వాదినైవ నివేశే ప్రతిజ్ఞాద్యేక దేశ
పర్యాప్తధర్మస్య ప్రతిజ్ఞా హేతవాదినముదాయరూపన్యాయేక దేశ పర్యాప్త
తాదృశసముదాయత్వస్య న్యాయఘటకతానవచ్ఛేదకతయైవ తాదృశ సముదా
యేఽతివ్యాప్తప్రసక్త్యా విశేష్యదీలవైయధ్యాదితిచల్ ॥ మైవమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిఘ
టకతానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వమేవసత్యంతార్థః తద్ఘటకతావచ్ఛేదకత్వంచనస్యావ
చ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతానవచ్ఛేదకప్రతిజ్ఞాత్వాదికత్వం అపితు స్వాశ్ర
యావిషయకప్రతీత్యవిషయప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయకత్వమేవ తాదృశావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న భేదకూటసామానాధికరణ్యం తాదృశావచ్ఛేదక భేదకూటవత్త్వమేవ
వా ధర్మేనివేశ్యం ప్రతిజ్ఞాద్యేక దేశావిషయకప్రతీత్యా తదేక దేశాంతరన్యావ
గాహనైవ ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్నే తదవిషయకప్రతీతివిషయత్వాసత్త్వేపి ప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యాశ్రయతత్త్వాగస్య తత్త్వాగావిషయకప్రతీత్యవిషయత్వసత్త్వాత్త
ద్భాగవృత్తిధర్మస్య న్యపదేనోపాదానసంభవాల్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛే
దకత్వం సుఘటం ఏవంచ యేనయాయేణ ప్రతిజ్ఞాశరీరే తదేక దేశస్య సనివేశస్త
దేక దేశవృత్తి తాదృశరూపన్యాపి ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వాల్ ॥ ప్రతిజ్ఞా
దిఘటకవర్ణాద్యయాదివృత్త్యన్యతరత్వాదెరపి తథాత్వేన తదవృత్తిద్విత్వాదేస్త
దవచ్ఛిన్న భేదాసమానాధికరణత్వాత్తాదృశ వర్ణాద్యయాదివృత్తిద్విత్వాదీనామ
పి నిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదక త్వేనావచ్ఛేదక భేదకూటవత్త్వాభివాచ్చ
నతద్వత్ప్రతిప్రసంగః ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాదిఘటక తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
క భేదకూటసామానాధికరణ్యస్య ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదక భేదకూటవత్త్వస్య
వా ధర్మేనివేశణత్వే ప్రతిజ్ఞా హేతవాదినముదాయత్వస్య స్వాశ్రయావి
షయకప్రతీత్యవిషయకప్రతిజ్ఞాదికతయా తద్ఘటకతావచ్ఛేదకత్వేన తాదృశసము
దాయత్వాశ్రయ యావద్వర్ణావృత్త్యన్యతరత్వాదిరూపనిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటక
తావచ్ఛేదక తావద్ధర్మావచ్ఛిన్న భేదాసమానాధికరణ త్వేనచ తద్వాతరణాయో
పాత్తస్య విశేష్యదీలస్య వైయధ్యాపరసంగః ॥ యదిచ నిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటక
తావచ్ఛేదకతావత్ప్రతిజ్ఞాదిఘటకయావద్వర్ణావృత్త్యన్యతరత్వాదిరూపనిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటక
త్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదసామానాధికరణ్యస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాదిభేదస్యచ ప్రతి

జ్ఞాత్వాదావసత్త్వేనాసంభవప్రసంగాల్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదివరాప్రసాదకరణవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వమవశ్యం ఘటకతావచ్ఛేదకశరీరనివేశనీయమ్ ॥ తాదృశప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వంచ తాదృశయత్కంచిదేకప్రతీతివిషయతాశూన్యావృత్తిత్వం ॥ తేన ప్రతిజ్ఞాదిఘటకయావదవర్ణావృత్త్యన్యతమత్వ ప్రతిజ్ఞాత్వాదినా ప్రతిజ్ఞాదిఘటకకతిపయవర్ణావిషయకప్రతీతివిషయత్వస్య స్వరూపసమ్బంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య తాదృశాన్యతమత్వ ప్రతిజ్ఞాత్వాది సాధారణ్యాపి నక్షతిః ॥ యత్కంచిత్ప్రతీతినివేశాప్రతిజ్ఞాఘటకయావదవర్ణామైవ ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాత్వాదివర్యాప్రసాదకరణవిషయకప్రతీతివిషయత్వసత్త్వేన తాదృశవిషయతాశూన్యాప్రసిద్ధావపి నక్షతిః ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాహేత్వాదినముదాయత్వస్య తాదృశసముదాయత్వవ్యాపకాన్యతమత్వస్యచనప్రతిజ్ఞాఘటకతావచ్ఛేదకత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వాదివల్ ప్రతిజ్ఞాత్వాదివర్యాప్రసాదకరణవిషయకప్రతీతివిషయమాత్రావృత్తిత్వాదితి తాదృశసముదాయవాచకతయా విశేషవలసార్థకమితిచ్యవ్యతే ॥ తదాపి ప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్యధ్యయఘటితత్వముపేక్ష్య తదుధ్యయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వవ్యంతనివేశనమసర్థకమ్ ॥ తత్ప్రధ్వంతనివేశనంహిప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్యధ్యయఘటకకతిపయభాగఘటితసముదాయే సముచితతదేకతరావరకతిపయభాగఘటితసముదాయేచాతిప్రసంగభంగాయ ॥ తత్త్రచ ప్రథమసముదాయత్వాదా ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాద్యధ్యయవర్యాప్రసాదకరణవిషయకప్రతీతివిషయమాత్రావృత్తిత్వేన ప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్యధ్యయఘటకతావచ్ఛేదకత్వాల్ ఉత్తరత్రచ తదేకతఃఘటకతావచ్ఛేదకత్వాన్నితిప్రసంగసంభవఇతిచేత్ ॥ సత్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదివర్యాప్రసాదకరణవిషయకత్వాభాసం ప్రతీతౌ పృథకపృథక్నివేశ్య తదిషయతావచ్ఛేదకభావా సభవేనివేశ్యంతే, అపితుతత్తద్విషయకత్వాభావకూటవిశేషితప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకభేదవీవ ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాకదేశహేతుభయసముదాయేహేత్వేకదేశప్రతిజ్ఞాభయసముదాయాదాచాతిప్రసంగవాకణాయ భాగద్వయనివేశనం ॥ అన్యథా తాదృశసముదాయత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతౌ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యేకతరవర్యాప్రసాదకరణ విషయకత్వనియమేన తత్తత్ప్రర్యాప్రసాదకరణవిషయకత్వాభావకూటవత్త్వవిరహేణ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాల్ ॥ తత్సముదాయస్య ప్రతిజ్ఞాహేత్వాద్యధ్యయఘటక

యాఘటితత్వాచ్చ తత్ప్రాతిపన్యంగస్యదుర్వారత్వాత్ ॥ అన్తైవం ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్చేదకత్వస్య హేతుత్వాదిసాధారణ్యాత్తద్వారణాయోపాత్తంసావ్యశ్యయావిషయకప్రతీత్యవిషయప్రతిజ్ఞాదికత్వ విశేషణమనర్థకం హేతుత్వాదేహప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్చేదకత్వేపి హేతుత్వాదివిషయకత్వాభావకూటవత్ప్రతీతివిషయతావచ్చేదకత్వవిరహేణ నిరుక్తప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకత్వస్యాప్యకతత్వాదితిచేత్ ॥ పరిత్యాజ్యమేవతత్ ॥ పరస్మద్భూమాదాలోకవాణపర్వతావహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదాప్రతిజ్ఞైకదేశహేతునమానాకారకభాగేప్రకృతహేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్నహేతువిశేషితహేతుత్వ ప్రతిపాదకత్వరూపన్యాయావయవత్వఘటిత హేతుత్వసత్త్వేన తత్ప్రతీతేర్హేతువిషయకత్వాభావకూటవత్త్వాత్ ప్రసక్తాంత్యాప్తేర్వారణాయ తద్వాన్యవృత్తం పూర్వోపదర్శితం హేతుత్వనివేశనీయమ్ ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్తైః సముదాయేనసత్త్వేన తదేకదేశస్యాపి తత్ప్రర్యాప్త్యధికరణవిషయతాయాఅక్షతత్వాత్తదేకదేశవిషయకప్రతీతే సత్ప్రర్యాప్త్యధికరణవిషయకత్వందుఘటమితి ప్రతిజ్ఞాత్వాదివ్యాపకవిషయతాకాన్యత్వం ప్రతీతౌ నివేశ్యం తథాచైకైకప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తిపర్యాప్తదీవిశేషవిషయతారూపప్రతిజ్ఞాత్వాదెరసంగ్రహః ఏకైకప్రతిజ్ఞాదివిషయికాయాఅపి ప్రతీతేః ప్రతిజ్ఞాత్వాన్యాయస్య క్లృంతరవిషయకత్వేనప్రతిజ్ఞాత్వవ్యాపకవిషయతాకాన్యత్వేనోక్తప్రతిజ్ఞాత్వస్యతాదృశప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం దుర్వారమితిచెన్న ॥ స్వవిషయతానతిరక్తస్మత్ప్రతిజ్ఞాత్వకాన్యత్వేనప్రతీతేర్నివేశాత్ ప్రతిజ్ఞావ్యక్తిభేదేన ప్రతిజ్ఞాత్వస్య భేదేపి తత్ప్రతిజ్ఞాత్వాన్యాయావదవర్ణవిషయకప్రతీతేః స్వవిషయతానతిరక్తస్మత్ప్రతిజ్ఞాత్వాత్తకతయాసర్వస్యేన ప్రతిజ్ఞాత్వస్యనిరుక్తప్రతీతివిషయతానవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ సస్తుతస్తుప్రతిజ్ఞాత్వాన్యద్యవచ్చిన్నభేదమంచకానుయోగితావచ్చేదకత్వమేవప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వం (సముదితప్రతిజ్ఞాహేత్యాద్యేకదేశాదిన్యత్తినముదాయత్వస్యైకదేశసంప్రసాద హేతుత్వాన్యద్యవచ్చిన్నభేదమంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేపిప్రతిజ్ఞాత్వాన్యద్యవచ్చిన్నభేదమంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాసంభవనతత్సముతాయత్వమాదాయాతిప్రసంగవారకతయావిశేష్యదరేభాగపర్యంతనివేశసార్థకమిత్యవధేయం) ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణపాల్తైవదేశ హేతుతవర్యాప్త్యధికరణప్రతిజ్ఞా

సను ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వం ప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభిన్నత్వరూపప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశసాధారణమపి, భేదస్యావ్యాసజ్యన్మత్తితయా నముదాయన్మత్తిత్వే ఏకదేశస్య త్రితాయాలపిదుర్వాసత్వాత్ ॥ అథప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకరూపవత్త్వం తత్ తాదృశశుచరూపం ప్రతిజ్ఞాత్వాదికమేవ నతు తదేకదేశపర్యాప్తపర్యవసదత్వాదికం, తదవచ్ఛిన్నైవ్యాసజ్యన్మత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసత్త్వాదితిచేన్న ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసత్త్వైవ తాదృశభేదావచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నైవసత్త్వాసంభవాత్ ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణనముదాయప్రేక్షికదేశాసతిరికత్వాత్ ॥ సహి వ్యాసజ్యన్మత్తిధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకేకదేశభేదఃపాగ్రమాణికః, సుఖపదా సుఖవిశ్వాది

ద్యేకదేశాదిన్మత్తిసముదాయత్వప్రేక్షికదేశపర్యాప్తప్రతిజ్ఞాన్మత్తిపామిత్యాద్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాసంభవేన తత్సముదాయత్వమూదాయాతిప్రసంగస్య వారికతయా విశేష్యదలే భాగవత్సంత నివర్తస్య సార్థక్యమిత్యనభేయమ్ ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాఘటకయాపద్యమాన్య త్యవ్యాసజ్యన్మత్తిధర్మస్య సప్రతిజ్ఞాభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వం అయమేకేనద్వావితిప్రస్థాపనాల్ న్యూపన్య త్తిధర్మప్రేక్షిక వ్యాసజ్యన్మత్తిధర్మాధికరణతాసవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాదవ్యాసజ్యన్మత్తిరవ్యన్యూపన్య త్తిధర్మస్యాతథాత్వాత్ తథాచ తాదృశశుచపర్యాప్త్యధికరణప్రతిజ్ఞైకదేశేష్యవయవన్యవహారపత్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశశుచపర్యాప్త్యవ్యాసజ్యన్మత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాత్

సను ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమిత్యావ్యాసజ్యన్మత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాదిత్యంతగ్రంథః గదాధరీయావయవద్వితీయంక్షణే ॥ సనుప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమిత్యావ్యాసజ్యన్మత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాదిత్యంతగ్రంథః గదాధరీయావయవద్వితీయంక్షణే ॥ సనుప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమిత్యావ్యాసజ్యన్మత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాదిత్యంతగ్రంథః గదాధరీయావయవద్వితీయంక్షణే ॥ సనుప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వమిత్యావ్యాసజ్యన్మత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాదిత్యంతగ్రంథః గదాధరీయావయవద్వితీయంక్షణే ॥

అవ్యాసజ్యన్మత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదెర్ని పేషేషి తాదృశాన్యతమత్వంప్రతిజ్ఞాదాపేవేతి దూషయతి *భేదస్యేతి* అన్యతమత్వరూపభేదస్యేత్యర్థః *సహి* సచతద్ధర్మాధికరణయత్కిందిదప్య త్తిధర్మావచ్ఛిన్నభేద సద్ధర్మకవచ్ఛిత్కిందిదప్య త్తిప్రేక్షికయా గితాకభేదోవా సద్ధర్మకవచ్ఛిన్నానుయోగితాక ఇతి సనియమధుంకనాదృశభేదావచ్ఛిన్నభేదస్య ద్వైతతావచ్ఛేదకరూపాకాంతత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞా

ప్రతితెరసిద్ధః॥ ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకం యద్యద్యూహం తద
వచ్చిన్నానుయోగితాక భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వవివక్షణచ ప్రతిజ్ఞా
హేత్వాదిసముదాయైతివాప్తిః ॥ తాదృశసముదాయత్వావచ్చిన్నే ప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యవచ్చిన్నభేదాసత్త్వాత్తాదృశసముదాయత్వస్య నిరుక్తరూపానంతగత
త్వేన తాదృశసకలధర్మావచ్చిన్నానుయోగితాక భేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా
త్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నానుయోగితాక భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్య
త్తదవచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేనాపి తాదృశధర్మ
విశేషణచాతిగౌరవమతొలఘులక్షణాంతరమాహ * ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వఇతి *
అత్రాపి న్యాయాంతగతత్వేనతీత్యనుషజ్యతే అతా న్యాయబహిర్భూతవాక్య

త్వాద్యవచ్చిన్నభేదావచ్చిన్న భేదవత్త్వం సకలస్య ప్రతిజ్ఞైకదేశస్య ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకీహుతతాదృశభేదస్య ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదావచ్చిన్న
భేదనివేశకల్పమాశంక్య సహిత్యాచరవత్తీయత్వాత్ * యద్యద్యూహమితి *
భాగవతాయ పీఠా, వ్యాపకత్వనిర్ధారకంవాతత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదేచ్ఛేదపంచ
కసామానాధికరణ్యాదసంభవః ॥ తత్సమానాధికరణభేదోక్తావేక్షకనణాంత
ర్భావేణ భాగభేదమాచార్యాప్తిరీతింఽనచ్ఛేదకతాద్యయనివేశః ॥ అ
త్ర తాద్యతాద్యస్యరమత్వప్రసాదాం ॥ భాగవత్కార్యోభయభేదవారణాయ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతి ॥ ధర్మవత్త్వం పర్యాప్తినంబంధేన ॥ తేనభాగ ప్రతి
జ్ఞాత్వాదిసత్త్వేనాతివాప్తిః * ప్రతిజ్ఞాత్వాదీతి * ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపంచకత్వ
భావః ॥ తేన హేతుత్వాదే ప్రతిజ్ఞాదిసత్త్వభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనాపి సక్ష
తిః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదిసామానాధికరణ్యోక్తాదసంభవః ॥ భేదసామానాధికరణ్యో
క్తౌచ ప్రతిజ్ఞాహేతు సముదాయాదానతివాప్తిరీతింఽనుయోగితావచ్ఛేదకతా
ద్యయనివేశః * యద్యదితి * తదవచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదహునివేశలాభా
య, తేనైకావయవద్యయసముదాయత్వోపాదానేఽపరావయవద్యయ ఘట
త్వాదికమాచార్య ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయాదిసామాన్యేవానాతివాప్తిః ॥ ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకత్వం పర్యాప్తినంబంధేననివేశ్యమ ॥ అన్యథాఽసంభవాప
త్తైః ॥ తాదృశభేదప్రతియోగిప్రతియోగికభేదనివేశే తాదృశభేదప్రతియోగివృత్తి
రూపవత్ప్రతియోగికభేదనివేశే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నానుయోగితాక భేదప్రతి

[illegible]

యా తాదృశాన్యతమత్వకూటనివేశావలైః ॥ నచాధికరణభేదేనాభావభేదాదే
కదేశవృత్తైః ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయత్వావచ్చిన్నభేదాదేః ప్రతిజ్ఞాద్యవచ్చి
న్నానుయోగితాకాన్యతయా తాదృశభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యప్రతిజ్ఞా
హేతుసముదాయత్వాదిసాధారణతయా భేదే తద్విశేషణదానేపి భట్టాచార్యో
క్తదలస్యావశ్యకతైతివాచ్యమ్ ॥ అధికరణభేదేనాభావభేదానుపగమాత్ ॥ అ
న్యథా గ్రంథకృతః ద్వివీణయలక్షణవ్యాఖ్యానావసరే ప్రతిజ్ఞాది భేదపంచకాను
యోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వనివేశే ప్రతిజ్ఞాఘటక తావద్వీణాన్యతమత్వవారణా
య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వనివేశనంవిరుద్ధ్యత ॥ తాదృశాన్యతమత్వరూపభేదస్య ప్ర
త్యేకం భిన్నతయో ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకతయోతదన్యత్వా
భావాదేవవారణాత్ ॥ తథాచ భట్టాచార్యాణాం దలద్వయఘటిత గురుతరా
రంభోవృద్ధైః పతి పూర్వపక్షస్యానవకాశ్యతి ॥ అథావాధికణకాభావస్యాధి
కరణ స్వరూపతయా ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదస్య ప్రతిజ్ఞాహేతు సము
దాయభేదస్వరూపతయా తదన్యత్వాభావాదసంభవశత్యప్రాప్త్యహః ॥ యత్తు
అధికరణభేదేనాభావభేదాభ్యుపగమేపి ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నానుయోగితాక భే
దానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్వరూపమన్యతమత్వంసుపదమితి ॥ తన్న ॥ ప్రతి
జ్ఞానుయోగికఘటాదిభేదే హేత్వాద్యనుయోగికానాం తైషామన్యతమతయాతా
దృశావచ్ఛేదకత్వాన్యతమవద్ధర్మ సత్త్వవ్యంతరివపక్షయోదక్షరతాపాతాత్ ॥ ప్ర
తేతు ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదపంచకానుయోగితానవచ్ఛేదకత్వేనప్రతి ప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యవచ్చిన్నానుయోగితాక భేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవసాధ్యః ప
దర్శితదలద్వయోపాదానమపేక్ష్య లాఘవాత్ ॥ అథ స్వాన్యూనవృత్తిఫర్తావ
చ్చిన్నానుయోగితాక భేదానభ్యుపగమేన తావద్వీణాన్యత్రన్యతమత్వేతి
వ్యాప్తిరణోయథోక్తార్థకం విశేషణదలమితిచేన్న ॥ ఏకత్వానవచ్చిన్నపర్యా
ప్తిసంబంధేన తాదృశఫర్త త్వస్యావయవస్వవహరవిషయతయా తథావిధాన్యతమ
త్వమేయత్వాదికమాదాయ తద్వ్యవహారాపాదనాసంభవేన యథోక్తార్థకవి
శేషణప్రవేశానుపగమాత్ ॥ ఏతేనా త్రగోక్షణస్య లాఘవేనైవావతరణీయత
యా శారవసంపాదనార్థమేవ యథోపదర్శితదలద్వయస్తేన్యవ భేదకూటఘటిత
స్యోక్తిర్నయక్తా యథాసన్నివేశేనైవైయథార్థాదినిరస్తమిత్యాహః ॥ ఇదం

తుబోధ్యమ్ । ప్రతిజ్ఞాదిభేదవంచకానుయోగితానవచ్చేదకోవ్యాసజ్యవృత్తిభ్యః
 ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయితదనాశ్రయాదిచతుష్టయాన్వృత్తిర్యోధర్తస్తదన్వత్త్వరూపలక్షణ
 విశేష్యదలస్థానే ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితానవ
 చెప్పదకత్వం ప్రవేశ్య లఘులక్షణసంభవతి ॥ ఇతాపిచప్రతిజ్ఞాత్వాద్యన్యతమ
 ధర్మవత్త్వరూపం లఘుజనకాంతం సతదోధజనకాన్యతమపరా కింతు తత్త
 దోధజనకత్వాన్యతమతత్పరమితిమూలలభ్యంచ ॥ తథాపి లక్షణాంతరత్వాద
 దోషఇతి ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నప్రతియోగితాకభేదవంచకాన్యతమభేదప్రతి
 యోగితావచ్చేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవత్త్వంప్రతిజ్ఞాత్వాద్యన్యతమత్వమ్ ॥
 యదిచాభావాధికరణకోఽభావాధికరణస్వరూపఇతి తాదృశభేదాన్యతమనిష్ఠప
 ర్వతపదాదిభేదప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయ భేదస్పృశికరణరూపస్య ప్రతియోగి
 తావచ్చేదకవర్జితపదత్వమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ తదా ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నే
 ప్రతియోగితాన్యతమప్రతియోగితావచ్చేదకధర్మవత్త్వంప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్న
 విషయతాన్యతమ విషయతావచ్చేదక ధర్మవత్త్వంవా నివేశనీయమిత్యప్యా
 హుః ॥ తదెతత్సర్వమభిప్రేత్యాతిగౌరవమిత్యుక్తమ్ ॥ సను ప్రతిజ్ఞాదిఘటక
 తావచ్చేదకత్వమిత్యన్య సావవచ్చిన్నవిషయతాశూన్యప్రతీత్యవృత్తిస్వాన్వన్యప్రతి
 జ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యధికరణనిరూపితవిషయితాకత్వమిత్యర్థోవాచ్యః ॥ స్వాన్వ
 త్వం ప్రతిజ్ఞాత్వాదివారణాయేతితునయుక్తమ్ ॥ స్వపదేన ప్రతిజ్ఞాపాతుసము
 దాయత్వాదేరపుపాదానసంభవేనోభయఘటకేత్యాదైర్వయ్యర్థాపాతాత్ ॥
 సచ సావశ్రయావిషయకప్రతీత్యవృత్తిప్రమేయత్వాదివారణార్థం తదితివాచ్యమ్ ॥
 వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేనతద్వారణాత్ ॥ యత్కించిదేకోభయాన్వృత్తిత్వేనాపితద్వా
 రణాచ్చ ॥ యత్తు ॥ సావవచ్చిన్నవిషయతాశూన్యప్రతీత్యాదిస్తదర్థః ॥ తథా
 చ తద్భిన్న ప్రమేయత్వాదికమాదాయ భాగేఽతివ్యాప్తిః ॥ సచ న్యాయాంత
 గతత్వమిహ న్యాయత్వవ్యాప్యత్వమితి సదోషఇతివాచ్యమ్ ॥ తథాపి తత్త
 దన్వక్తిత్వాద్యవారణాత్ ॥ సచ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్చేదకం యద్యద్రూపంప్ర
 త్యేకం తత్తదవచ్చిన్నభేదకూటసమానాధికరణ న్యాయత్వవ్యాప్యత్వం ప్రథ
 మదలదవ్యయార్థః ॥ ప్రత్యేకపదోపాదానాన్నభేదకూటాధికరణాప్రసిద్ధిః ॥
 (న్యాయత్వవ్యాప్యత్వంచ న్యాయఘటకతావచ్చేదకత్వమ్) ॥ ధర్మశ్చ న్యా

శ్రుదాసః॥ప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశవారణాయ ప్రతిజ్ఞాద్యుభయకత్వనివేశనం॥తదర్థశ్చప్ర
తిజ్ఞాదిభుటకతానవచ్చేదకధర్తవత్త్వం॥ తేన ప్రతిజ్ఞాదిభుటకతదేశదేశభేదస్యప్ర
తిజ్ఞాత్వాదిరూపవ్యాసభ్యవృత్తిధర్తావచ్చిన్నైనుపగమేపినక్షతిః॥ప్రతిజ్ఞాదిభుట
కతానవచ్చేదకత్వంచప్రతిజ్ఞాత్వాదిన్యూనవృత్తిత్వం॥తచ్చప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్న
భేదానుయోగితానవచ్చేదకత్వేనతిప్రతిజ్ఞాత్వాదినమానాధికరణత్వం॥తథాత్వంచ
తదేశదేశవృత్తిపర్యతపదత్వాదేః,తదవచ్చిన్నేప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదసత్త్వా
న్నతుప్రతిజ్ఞాత్వాదేః॥ హేతుత్వాదేఃప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదానుయోగితాన
వచ్చేదకత్వాత్తత్సంగ్రహాయ విశేష్యదలమ్॥సచ మిలితభేదపంచకానుయోగితాన
వచ్చేదకభిన్నత్వనివేశే హేతుత్వాదేః హేతుత్వాద్యవచ్చిన్నభేదానుయోగితా
నవచ్చేదకత్వవిరహాత్తాదృశానుయోగితానవచ్చేదకభిన్నత్వమవ్యాహతమేవేతివిశే
ష్యదలమనర్థకమేవేతివాచ్యమ్॥ధూమాదాలాకవాన్పర్వతావహ్నిమానిత్యాది
ప్రతిజ్ఞాభుటకధూమాదిత్యాదిభాగసాధారణస్యహేతుత్వస్యనివేశే తత్కారిత్యసం
గభయేనమిలితభేదపంచకానుయోగితానవచ్చేదకత్వస్వేకత్వనివేశాసంభవాత్॥
వస్తుత్వస్తు తద్వ్యావృత్తపూర్వపదర్శితహేతుత్వనివేశేనైవ తాదృశభాగవార

యభుటకతానవచ్చేదకత్వేనవిశేషణీయః॥ తేన సప్రతిజ్ఞాది భుటకవర్ణాద్యయ
వృత్తిద్విత్వాదిసంగ్రహప్రసంగఙ్గతివాచ్యమ్॥ ఉభయభుటకేత్వాదివిశేషణవైయ
థ్యాపాతాత్॥ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయత్వాదెర్నాన్యభుటకతానవచ్చేద
కత్వాదితి॥ తత్ప్రమాదికమ్॥ సముదాయత్వరూపపర్యతపదత్వాదేర్ద్విత్వాది
వత్సప్తపదేనాపాదానాసంభవాత్॥ తస్య న్యాయభుటకతానవచ్చేదకత్వాభా
వేనాపి శ్రుదాససంభవాత్॥ ప్రతిజ్ఞాభుటకత్వవైయథ్యాచ్చ॥ యదప్యభ
యభుటకేత్వాదేనాస్సభిన్నాయ స్వపర్యావృత్తిధికరణత్వాద్యర్థవర్ణానమ్॥ తద
శ్రుదాసేన వర్ణాప్రతిజ్ఞాభుటకభాగభయత్వమాదాయ న్యాయాంతరగతథా
గైతివ్యాప్తమ్॥ న్యాయత్వవ్యాప్యత్వాదేర్మాపి తత్వాదిత్యతలహా * ప్రతి
జ్ఞాదితి * ఏకత్రేతి * ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభేదానుయోగితానవచ్చేదకత్వేనతి
ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణం యత్తద్భిన్నత్వేనతిహేతుత్వావచ్చిన్నభేదానుయో
గితానవచ్చేదకత్వేనతి హేతుత్వం సమానాధికరణం యత్తద్భిన్నత్వేనతీత్యాదితీ
త్యాదాహరణోపనయనిగమనభుటకతానవచ్చేదకే నిరుచ్య తద్భిన్నాయః ప్ర

అనంతపురం లోని భద్రపంచకానుయోగితావచ్చెడక భిన్నత్వస్థితి నివేదించుట
యో నోపాదేయమేన విశేష్యదలమ్ ॥ మిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్చెడ
కత్వస్థితి ప్రతిజ్ఞాదిగుటకతావచ్చెడకత్వానాత్మకత్వ విశేష్యదల ఉభయానుభవ
త్వనివేషేనైవోపపత్త్యా తద్గుటకభాగద్వయానుభవతత్వవర్ణంతనివేశవైయభ్యాస
త్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిగుటకభాగద్వయానుభవతత్వస్థితి సముదాయత్వస్థితి ప్రతిజ్ఞాత్వాద్య
వచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్చెడకత్వస్థితి ప్రతిజ్ఞాగుటకతానవచ్చెడకత్వదలచేనైవ
వారణసంభవాత్ ॥ మిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్చెడకత్వస్థితి ప్రతిజ్ఞాదిగు
టకతావచ్చెడకత్వేతు ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణహేతుక దేశహేతుత్వ ప
ర్యాప్త్యధికరణప్రతిజ్ఞైక దేశస్థితి సముదాయత్వస్థితి ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాద్య
వచ్చిన్నభేదానుయోగితానవచ్చెడకతయా తత్వముదాయత్వముదాయాత్మి

ప్రతిజ్ఞాత్వాదిరూపాధిమత్తద్వత్వం ప్రతిజ్ఞాద్యగుటకత్వబోధ్యమ్ ॥ నిరుక్త
ప్రతిజ్ఞాత్వనూనస్థితి తాదాత్మ్యతమానచ్చిన్నైకభేదనివేశాపిసంభవతి ॥ పూ
ర్వోల్పపరిత్యాగపీఠికల్పయతి * మిలితభేదేతి * ప్రతిజ్ఞాభేదస్థితి పర్యవసాదే
ఽవ్యాప్త్యవృత్త్యనుయోగితాయా హేతుత్వాదౌ 'వ్యాప్త్యవృత్త్యనుయోగితాయా
శ్చావచ్చెడకతయా ఏకజాతీయేత్యాశయేనైదమ్ ॥ అన్యథాతు ప్రతిజ్ఞాత్వాద్య
వచ్చిన్నభేదప్రతియోగితానిరూపితవిలక్షణావచ్చెడకతాదాత్మ్యతమవచ్చెడకవిమిలి
తభేదపంచకసామానాధికరణోక్తానసంభవిత్యంతోఽనచ్చెడకతానివేశః * ఉ
పపత్త్యేతి * యద్యపి భాగపదముభయానుభవతత్వపర్యాప్తిర్నిష్ఫలత్వాద్విమిత్య
గౌ వక్తవ్యం తత్ర తత్సాధక్యచర్చాయజ్యతే తథాప్యర్థవిశేషనూచకతా
తస్మానవద్యేయేతి * ప్రతిజ్ఞాదీతి * ప్రతిజ్ఞాహేతుక దేశసముదాయత్వస్థితి హే
తుత్వావచ్చిన్న భేదానుయోగితావచ్చెడకత్వస్థితి హేతుత్వసమానాధికరణత
యా ప్రతిజ్ఞైక దేశహేతుభయసముదాయత్వస్థితి ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభేదా
నుయోగితావచ్చెడకత్వస్థితి ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణతయాచ తద్వచ్ఛేదాన
త్వేనేవవారణాదితిభావః ॥ ఇదంతబోధ్యమ్ ॥ పర్యంతోధుమాద్విహిమా
ధుమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాహేతుక దేశసముదాయత్వ హేతుక దేశోదాహర
ణసముదాయత్వేద భాగసాధారణహేతుత్వావచ్చిన్న భేదానుయోగితావచ్చెడ
క తాదాత్మ్యతావేన తద్వత్వత్వవ్యాప్తిరితి పూర్వోల్పేపి ప్రతిజ్ఞాహేతుత్వైతాదాహ

సంగస్య వాఙ్మాయ భాగద్యయవర్తంతనివేశసాధకాన్ ॥ నచైకప్రతిజ్ఞాత్వ
వ్యక్తైరవరప్రతిజ్ఞాత్వవ్యక్తస్యవచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకతయా ప్రతిజ్ఞా
దిఘటకతావచ్ఛేదకత్వంబుర్వాగమేవేతివాచ్యమ్ ॥ స్వసమానాధికరణప్రతిజ్ఞా
త్వాద్యవచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్యైవానుగతరూపావచ్చిన్నప్ర
తిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్యైవా విశేషణీయత్వాత్ ॥
ఘటకతావచ్ఛేదకధర్మశ్చవ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన విశేషణీయః, తేన ప్రతిజ్ఞాది
రణయోశ్చ ఘటకభాగద్యయాఘటితత్వపర్యంతంసాధకముదాహరణోపనయ
యోదుపనయనిగమనయోశ్చ ఘటకభాగద్యయాఘటితత్వశరీరే లక్ష్యేయశ్చైవ
పినక్షతిః ॥ అక్షరలాఘవానురోధేన దీధితీకృతా తథోక్తైరితి ॥ ప్రసిద్ధస్థలాభిప్రా
యేణవాభాగపర్యంతసార్థకప్రకారఃప్రదర్శితఇతి *స్వసమానాధికరణేతి* స్వ
మనుయోగితావచ్ఛేదకమ్ ॥నను స్వసమానాధికరణప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభేదనివే
శేనప్రతిజ్ఞాదావవ్యాప్తివారణ ఉక్తరీత్యైక హేతుత్వవ్యక్తైరవరహేతుత్వస్య
క్తిత్వావచ్చిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేన దోషఇతి స్వసమానాధికరణ
త్వస్య నివేశనీయతయా సామానాధికరణ్యానివేశేన పూర్వకల్పదవిశేషఇతి భా
గద్యయవర్తంతనివేశవైయధ్యమితిచేన్న ॥ స్వసమానాధికరణ ప్రతిజ్ఞాత్వావ
చ్చిన్నభేద శుద్ధహేతుత్వాదిధర్మావచ్చిన్నభేదచతుష్టయైతత్వంచకం స్వస
మానాధికరణ హేతుత్వావచ్చిన్నభేదశుద్ధప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదచతుష్ట
యైతత్వంచకమేవంరీత్యాదాహరణాదిధాదాదినివేశ్య పంచపంచఘటితకూటపం
చకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్య మిలితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకేతిచేన
వివక్షణీయతయా భాగద్యయవర్తంతసాధకకృతసంభవాత్ ॥ అత్య తథావిధపంచ
వింశతిభేదానుయోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వస్యనప్రవేశఃప్రతియోగ్యప్రసిద్ధః ॥ కిం
తు ఏతైకపంచఘటితకూటానుయోగితావచ్ఛేదకత్వవదన్యత్వపంచకస్య తాదృ
శావచ్ఛేదకత్వాన్యతమవదన్యత్వస్యేతేత్యనభేదయమ్ ॥ అథవా స్వసమానాధిక
రణన్యాయత్వ సమానాధికరణప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభేదపంచకానుయోగితావ
చ్ఛేదకత్వస్య తేనవివక్షాసంభవార్తత్సాధకకృత్ ॥ వస్తుత్వస్య యిత్కంచదను
గతరూపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నభేదకూటానుయోగితావచ్ఛేదకత్వస్యేత
త్ప్రతిజ్ఞా హేతుభయసముదాయత్వాదేః ప్రతిజ్ఞా హేతువంతరాన్వృత్తితయాఽతి

ఘటకవర్ణాన్యతమత్వమాదాయ సతదేకదేశాతివ్యాప్తిః । కేచిత్తు పృతిజ్ఞాది
ఘటకతావచ్ఛేదకత్వం సాన్యశ్శయావిషయకపృతిత్వవిషయపృతిజ్ఞాదిక తేనసతిప్ర
తిజ్ఞాద్యవిషయకపృతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వం । సత్యంతమనివేశ్య పృతిజ్ఞాదివిష
యకత్వాభావకూటనత్ప్రతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వనివేశే ధూమాద్వహ్నిమతస్స
ధర్మాపర్యతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్వాదినన్యయాంతర్గతపృతిజ్ఞేకదేశే ధూమా
దిత్వాదిభాగైతివ్యాప్తిః । తత్ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదాన్ని విశిష్టహేతు
త్వప్రతిపాదకత్వయాపహేతుత్వసత్వేనతత్ప్రతిత్వైర్వైత్వవిషయకత్వఘటకాభావ
కూటనత్వాభావాత్, అరః పృతిజ్ఞాద్యవిషయకపృతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వహే
త్వవిషయకపృతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వాద్యవచ్ఛేదాన్ని భేదకూటనద్వారాన త్వమేవ
పృతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమిత్వేనేన వివక్షణీయః । తథాచాసంభవవారిణాయ సత్యం
తమవచ్ఛేదకవిశేషణా, పృతిజ్ఞాద్యేకదేశాదివిషయకపృతితివిషయత్వస్య పృతిజ్ఞా

వ్యాప్తిరతో యాదృశపృతిజ్ఞాదిభేదపంచ కానుయోగితానవచ్ఛేదకత్వం తాదృశ
పృతిజ్ఞా తాదృశహేతుభూతానన్యత్త్వస్యవా వివక్షణీయతయాశంకాయావహ
సంగతేస్తత్సాన్యకమితి * సతదేకదేశేతి * వ్యాసజ్యన్తత్తిగమాధికరణతా
ననచ్ఛేదకస్య న్యూనన్యత్త్వేన సాన్యకస్యతిదవచ్ఛేదాన్ని భేదానుయోగితానవచ్ఛేదక
త్వం అన్యథా ఏకోనవాప్తితి రిసంభవయాన్యతానవాప్తివితిపృతిత్వావత్తిత్వతి
ప్రసంగోనేతిగతః ॥ వ్యాసజ్యన్తత్త్వం సన్యయాంతర్గతత్వంచ మక్ష్యమాణ
కేచిత్తుమతేపి నివేశ్యమి ॥ తర్హ సత్త్వంతమనివేశ్య విశేష్యమాత్రినివేశేనసంభ
వోవాచ్యః ॥ సచ విశేష్యదలస్య పృతిజ్ఞాదిపంచకవిషయకత్వాభావకూటన
త్ప్రతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వేన సాన్యకపర్యతపవత్వాదేవ పృతిజ్ఞాదిపంచ
కవిషయకత్వాభావకూటనత్ప్రతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వేన తద్భిన్నత్వస్య ప్రతి
జ్ఞాత్వాదావక్షతత్వాదిత్వాలోచ్యానన్యద్భిన్నశాఢకవిశేష్యదలనివేశాసంభవం వ
త్తం ప్రథమతపితాదృశార్థనిరాకరణాయతివ్యాప్తిమాహ * సత్యంతమితి * ప్ర
తిజ్ఞానీతి * పృతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్తస్థితరణవిషయకేతిగతః ॥ తేనభాగనాతి
వ్యాప్తిః ॥ పూర్వోక్తహేతుత్వనివేశే సత్యంతమైయాధ్యాదాహ * ప్రకృతే
తి * అసంభవేతి * పృతిజ్ఞాత్వాదైర్వాత్వాద్యవిషయకపృతితివిషయతావచ్ఛేదక
త్వాదిభావః * సత్యంతమితి * తథాచ సాన్యశ్శయావిషయకపృతిత్వవిషయప్ర

తావద్యాశ్రయతదేకదేశాంతరస్యైవ తదాశ్రయసముదాయస్య తాదృశప్ర
 తీత్యవిషయత్వానసంభవేషి ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయతత్తదేకదేశస్య తత్తదేకదేశా
 విషయకప్రతీత్యవిషయతయైవ తత్తదేకదేశవృత్తిభవే నత్యంతనిర్వాహః ప్ర
 తిజ్ఞాదిపదస్య పర్యావృత్తిరిక్తస్వరూపసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయపర
 త్వాత్ ॥ సత్యంతస్థస్యచేన ప్రతిజ్ఞాత్వాదేరవ్యుపాదాతుంశక్యతయా అసం
 భవశ్చితిశేష్యదలమ్ ॥ తచ్చ ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశమాత్రవృత్తివ్యవధత్వాదేరవత
 దాశ్రయమాత్రవిషయకప్రతీతేస్తత్త్విముదాయరూప ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకత్వస్యా
 వ్యాహతత్వాత్ ॥ సతు ప్రతిజ్ఞాత్వాదేరకదేశమాత్రవిషయకప్రతీతివిషయతా
 యామతిప్రసక్తస్య తస్యానచ్చేదకత్వానసంభవాత్ ॥ నచేకదేశమాత్రవిషయకా
 యాఅపి ప్రతీతేః ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయావిషయత్వానసంభవేన తదాశ్రయ స
 ముదాయావిషయకత్వవివక్షణా ఏకైకప్రతిజ్ఞాదివిషయకాయాఅపి ప్రతీతేఃప్రతి
 జ్ఞాత్వాద్యాశ్రయావస్థ క్త్యవిషయకత్వేన తదాశ్రయసముదాయావిషయక
 తయా ఏకైకప్రతిజ్ఞాదిస్య క్తిపర్యావృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదికం తాదృశప్రతీతివిషయతా
 వచ్చేదకత్వమేవ తదసతిప్రసక్తత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ సావ్యశ్రయావిషయకప్రతీ
 త్యవిషయతా యాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయే తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాద్యాశ్రయవ
 దాసముదాయావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్చేదకత్వవివక్షయాప్రతిజ్ఞాదివిషయ
 కసకలప్రత్యయానామేవతాదృశసముదాయావిషయకత్వేనాదామాత్ ॥ అవచ్చేద
 కత్వంఽచేహసతిరిక్తవృత్తిత్వరూపచేన సశ్చ స్వరూపసంబంధవిశేషః, తేనప్రతి
 జ్ఞాత్వాదినా తదేకదేశమాత్రవిషయకజ్ఞానవిషయతాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వాదేస్తథా
 విభావచ్ఛేదకత్వసత్త్వేవివక్షతిః ॥ తథావిధయత్కందిదేకజ్ఞానవిషయతాత్వాన
 చ్చిన్నానతిరిక్తవృత్తిత్వమిహ నివేశనీయం, తేన ప్రతిజ్ఞాదిగుటకేమ సకలవర్ణ
 మేవ ప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతీతివిషయత్వసత్త్వేన తాదృశవిషయతాసామాన్య
 తిజ్ఞాకత్వేనతి ప్రతిజ్ఞావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్చేదకం యద్యత్తద్భేదకూట
 వత్త్వేనతీత్యాదికగ్రహేణ భేదకూటనివేశ్యమితిభావః*అతిప్రసక్తస్యేతి*అగ్ర
 ౨వతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్చేదకత్వస్యానుపపదమేన గృహకారణైవ వివక్షణీ
 యాతిప్రసక్తేనతిరిక్తావృత్తిత్వరూపావచ్చేదకత్వేనసంభవతీత్యాశ్రయః॥ తేనాతిప్ర
 సక్తస్యాపి స్వరూపసంబంధరూపావచ్చేదకత్వేదాధికాధావాదికమసంగతమి

తీర్థశంకర్మమ్ ॥ యత్తు అతివ్రాత క్రస్యేత్యస్యాతివ్రాత క్రత్వేనభానస్యేత్యర్థాత్స
 రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వమేవ నిరాకృతమిత్యాశయవర్ణానమితి ॥ త
 త్తుచ్ఛమ్ ॥ తథానత్యగౌ పారిధాపికావచ్ఛేదకత్వనివేశే సందర్భవిరోధాత్ ॥
 స్వాశ్రయావిషయకప్రతిత్వవిషయ తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయతాదృశప్రతిజ్ఞాత్వా
 శ్రయవర్ణానముదాయావిషయకేతి ॥ అథాత్య పర్యతపదత్వస్య నిరుక్తఘటక
 తావచ్ఛేదకత్వం దుర్ఘటం స్వపదేన పర్యతపదత్వాదేరాదానైవ తదాశ్రయా
 విషయణీయా వహ్నిమానితిప్రతీతిస్తాదృశప్రతిత్వవిషయతావ పర్యతపదాద్యా
 త్తకప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయమివ తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయసముదాయస్య పర్యతఇతిస
 ముదాయపవ తదవిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వంచ నపర్యతపదత్వస్యేతి
 చేన్న ॥ స్వాశ్రయావిషయకప్రతిత్వవిషయతాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయవర్ణాన
 ముదాయత్వాశ్రయ తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయవర్ణానముదాయత్వానవిచ్ఛిన్నవిష
 యకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం ప్రతిజ్ఞాఘటకతావచ్ఛేదకత్వమితినిష్కర్ష్యః ॥
 వస్తుతస్తు ప్రతిజ్ఞాత్వస్య సముదాయత్వరూపతయా యాదృశత్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వ
 విశేషణతయా యత్ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయే స్వాశ్రయావిషయకప్రతిత్వవిషయతాతా
 దృశ ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్తస్యైకరణవిషయకత్వాపిత్వోపేక్షా నివేశాదయఃపూ
 ర్వపక్షమీన నానతీతీతి ॥ స్వాశ్రయావిషయకప్రతీతివిషయత్వాభానసమానాధిక
 రణప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్తస్యైకరణవిషయకత్వాపిత్వోపేక్షా ప్రతిజ్ఞాత్వాభేదా
 పి నదివక్షణీయఇతితుచోఽగ్యమ్ ॥ యత్రైవకదేశస్య ఏర్వాప్తస్యైకరణత్వే త
 ద్ధటితసముదాయస్య ఏకధికరణత్వం దుర్ఘటమిత్వేతివ్యాప్తిరతః ప్రతిజ్ఞాత్వవ్యా
 పకవిషయతాకాన్యత్వవర్ణా వాద్యః ॥ తత్రైవచాలినినాన్యాయేన తత్తత్ప్రతిజ్ఞా
 విషయతానాం ప్రతిజ్ఞాత్వవ్యాపకతాసంబంధసిత్యాశ్రయకస్య స్వవిషయతాసతిరక్త
 వృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వకాన్యత్వవిషయకాంతాథాఇతి సమాధానమ్ ॥ తత్తుచ్ఛమ్ ॥
 ప్రతిజ్ఞాత్వత్వసామానాధికరణ్యానాసతిరక్తప్రతిజ్ఞాత్వవిషయకత్వ విషయతాస
 మ్బంధేన యత్క్రిందిత్ప్రతిజ్ఞానిష్ఠభేదప్రతీయోగితానవచ్ఛేదకాః యాయాఃప్ర
 తీతయస్తత్ర ద్భేదహుటస్తత్ర మేవాస్యత్వాన్తాథాః ॥ తచ్చ విషయతాభేదేన
 దుర్ఘటం ప్రతిజ్ఞాత్వస్య యత్క్రిందిత్రవీఘటితత్వాచ్చ నయత్క్రిందిత్రవీనివేశ
 వ్రాసంగః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్తస్యైకరణపర్యాప్తవిషయతాకత్వర్థాద్వాసప్ర

త్యేకమపి వర్యాప్తినిబంధనదోషః, ఏక దేశత్యాగవచ్చిన్న పర్యాప్త్యపాదా
 నాన్మోఘయఘటకత్యస్య వైయభ్యమితి || వస్తుతస్తుపర్యాప్తివంబంధేన య
 దనుగతరూపావలక్షితప్రతిజ్ఞాత్వాదివిశిష్టం విషయతానంబంధేనతద్వద్భేదమపి
 చెప్పలే తేనఘటమాత్రప్రతితా ఘటపటాభయవద్భేదస్యేవ భాగమాత్రప్రతితా
 తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వవిశిష్టవద్భేదోఽవ్యాహతపితేనోక్తదోషః || సవాయత్కిం
 చిత్ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణావిషయకప్రతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతి
 జ్ఞాత్వాదానత్రైవిధసంభవః | అనుగతరూపవత్త్రైవిచ జనకతావచ్ఛేదక య
 త్కించిజ్ఞానీయవిషయతాశ్రియవణత్వవ్యాపకతానంబంధసాధ్యశాబ్దవత్త్వాత్
 వస్తుతస్తు లాఘవాత్పక్షేనాధ్యవైశిష్ట్యవగాహిశాబ్దత్వావచ్చిన్నజనకతావచ్ఛేద
 కవిషయతాసూన్యత్కించిత్ప్రతిత్యాదిరర్థః || ఏవంచ యాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రి
 యేత్వాది విషక్షణమపి న కాఢ్యమ్ || తాదృశవిషయతాసామాన్యసూన్యత్వస్యేక
 దేశప్రతితావేనసత్త్వాత్ || ఏతేన ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నవిషయతాసూన్యప్రతి
 తివిషయతావచ్ఛేదకత్వం కుతోనోక్తమ్ || అవచ్ఛేదకతాద్యయం స్వరూపసం
 బంధవిశేషః || సచానుగతరూపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నవిషయతాసూన్య
 త్వస్య నిరవచ్చిన్నప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నవిషయతాసూన్యత్వస్యవానివేశేప్రతిజ్ఞా
 త్వాదెరపి తాదృశప్రతితివిషయతావచ్ఛేదకత్వమేవతివాచ్యమ్ || ప్రతిజ్ఞాత్వావ
 చ్చిన్నవిషయతాసామాన్యసూన్యత్వస్య నివేశాదిత్యపి సమాహితుమ్ || ఉభయ
 ఘటకేత్యాదివిశేషణవైయభ్యమితి || ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయత్వాదేః స
 ముదాయత్వవిశేషాత్తకప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్చిన్నావిషయక ప్రతితివిషయతావ
 చ్ఛేదకత్వేనేనవారణాత్ || సచానుసూర్వరూపేణ ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయ
 ప్రతితేః సముదాయత్వాత్తకప్రతిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యధికరణవిషయకత్వేపి ఘటక
 భాగనివేశసంస్కరణమ్ || ప్రతిజ్ఞేక దేశపాతుసముదాయప్రతితేః ప్రతిజ్ఞాత్వ
 పర్యాప్త్యధికరణవిషయకత్వాదితివాచ్యమ్ || తథాపి విశేషణసాన్యవశ్యకత్వా
 త్ || ప్రతిజ్ఞాత్వపాతుత్వపర్యాప్త్యధికరణోభయావృత్తిత్వమాత్రేణ ప్రతిజ్ఞా
 పాతుసముదాయత్వవారణ సంభవేపి తత్ప్ర వర్యాప్త్యనుధావనస్య నిషప్ర
 యోజనకతాసూదనార్థం ఘటకభాగోపాదానాత్ || తత్తద్భాగత్వేయ
 త్కించిద్విషయతా సతిరేకవృత్తిత్వాభావాదతివ్యాప్తిరలౌ విషయతాత్వేతి ||

శూన్యప్రసిద్ధావపి స్వవ్యాపకతాదృశవిషయతాత్వావచ్చిన్నకత్వస్య ప్రతిజ్ఞా
త్వాదినాధారణత్వేపిచనక్షతిరితివదంతి || తదసత్ || ఏతదపెక్షయోక్తప్రతిజ్ఞాద్య
స్వతమత్వస్వేవ లాభువాత్తత్వానిర్భరస్యనిర్పిజతాపాతాత్ * ఏతేన ప్రతిజ్ఞా
ఘటకతావచ్ఛేదకత్వం స్వసమానాధికరణసాన్వనధికరణవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదికత్వ
మిత్యపిచేయం || స్వత్త్వాననుగమేన తాదృశం స్వంయద్యద్యిష్యతావతామ

* అప్రసిద్ధావపీతి * ప్రతిజ్ఞాఘటకవశేషమప్రతిజ్ఞాద్యవిషయకప్రతీతివిషయ
త్వావపాదనైవ తద్భిన్నపదార్థమాత్మైతత్త్వత్వేనచ జగన్మాత్రస్యతథాత్వా
త్ * స్వేతి * స్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాదృశవిషయతాకస్వమధః || అత్యవ
దంతి || ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యావృత్తిధికరణావిషయకత్వం పృథక్ప్రతీతా
ననివేశ్యతే భాగనివేశవైయధ్యాత్ || కింతు ప్రతిజ్ఞాత్వపర్యావృత్తిధికరణవిష
యకత్వాభివాచకూటవత్త్వమేవ || ఏవంచ తథావిధకూటవిశిష్టప్రతీతివిషయతావ
చ్ఛేదకత్వమేవార్థః || ఏవంచ ప్రతిజ్ఞైకదేశపాత్వాదిసముదాయాదివాఙ్మణ
యభాగనివేశనసాధకమ్ || అదైవం ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛేదకత్వస్య హే
తుత్వాదినాధారణ్యవారణాయోపాత్తసావ్యయావిషయకప్రతీత్యవిషయ ప్రతిజ్ఞా
దికత్వప్రతిజ్ఞాత్వావ్యయవృత్తిత్వంవా విశేషణంన్యథాం హేతుత్వాద్వైశుత్వా
దివిషయకత్వాభివాచకూటవత్ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వేనైవవాఙ్మణాపితిచత్ ||
పరిత్యాజ్యమేవహితత్ || పరంతు భూమాదాలాకవానిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాఘటక
భూమాదిభాగేతివ్యాప్తిస్తత్ప్రతీతేర్నైతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టహేతు
త్వప్రతిపాదకత్వరూపస్వావయవత్వాద్యఘటితహేతుత్వవిషయకత్వేన తద
భావఘటితకూటవత్త్వాభావాదతస్తదావ్యవృత్తం పూర్వోపదర్శితహేతుత్వమే
ననివేశ్యమిత్యుతం వల్లవితేనెతి * ఏదితి * ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వేత్యధః ||
ప్రతిజ్ఞాఘటకతావచ్ఛేదకానాం సత్యంతాథా విశేషితప్రతిజ్ఞావిషయకప్రతీతి
విషయతావచ్ఛేదకత్వేన నివేశమపెక్ష్య తదవిశేషితప్రతిజ్ఞాభేదానుయోగితా
వచ్ఛేదకత్వేననివేశేలాఘవమ్ || ఏవం హేత్వాదిఘటకతావచ్ఛేదకానాం స్వా
తంత్ర్యేనైకేకసత్యంతార్థవిశేషిత హేత్వాద్యవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక
త్వేన నివేశమపెక్ష్య తత్త్వేన ప్రతిజ్ఞాభేదవతి హేత్వాదిభేదవత్త్వంనివేశ్యమి
త్యతిలాఘవమ్ || సచ ప్రతిజ్ఞాభిన్నం యద్దేత్వాదిభిన్నం తదన్యత్వాక్తా ఏకజ

సంతభేదానాం నివేశనీయతయా మహాగౌరవాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాపాత్యాదీనముదా

శవారణంనా స్తీత్య క్రమితివాద్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేద
కాస్యత్వస్య వాచ్యత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకం య
ద్యత్తవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్వానః లాభవా
సపాయాత్ ॥ ఏనంచోభయఘటకభాగద్వయంఘటితత్వవిశేషణన ప్రతిజ్ఞాపా
తుసముదాయాదేర్వాసరణాన్నాభాసా క్తగురుతరవిశేషణంతరప్రవేశఇతిభావః॥
*గౌరవాదితి*ననుమితితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకంయద్యత్తత్తద్భిన్నత్వ
మిత్యాదినా భేదరూపినివశస్య సిద్ధాంతకత్వేపిదుర్వాసత్వాత్తుల్యమితిచేన్న ॥
ప్రతిజ్ఞాఘటకభాగధూమాదితి హేత్వవయనోదాహరణఘటకభాగైతత్త్రితయా
దివృత్తిసముదాయత్వాదెస్సస్వమానాధికరణసాన్వసాధికరణవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదీక
త్వసత్త్వేన తద్భేదస్త్యేన తే నివేశనీయతయాగౌరవమ్ ॥ ఛట్టాచార్యమలైత
త్తముదాయత్వస్య మితితభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకత్వాభావేన తద్భేద
సాన్వనివేశాదితిగౌరవస్య సతుల్యతా ॥ సప్రత్యేనత్వాదిమతే భాగద్వయేత్వస్యవై
యభ్యుత్థాభియా స్వసమానాధికరణత్వస్థానేస్వవ్యాపకాధికరణతాకత్వసాన్వసన్యం
నివేశనిమిత్తయోక్తసముదాయత్వస్య స్వపదేన దుర్ధరతేతి తద్భేదనివేశనగౌర
వం తుల్యమితివాచ్యమ్ ॥ ప్రయోజనాంతరాభావేన రథావిశ్చేతుమశక్యత్వా
త్ ॥ భాగద్వయస్య తపిణా మైయ్యున్యమితిచత్, ఏతన్న తే తదపిదూషణమస్తు॥వ
స్తుతస్తు ఛట్టాచార్యమతేపి భాగద్వయస్య విశిష్టనివేశనాస్తీత్యగ్రేస్యక్తం॥
ఉభయావృత్తిత్వాన్ధికతాయాపివాగ్రేకరణాద్యేపరిత్యాగకాన్యాయ స్వవ్యాప
కాధికరణతాకత్వవివక్షణంసాన్వాదితిభావః ॥ యత్తు ఏతేనెత్వాదిమతే ఉభయా
వృత్తినిస్య కథంసాధకత్వమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాపాత్యాదీనముదాయత్వాదేరపి స్వ
సమానాధికరణసాన్వసాధికరణవృత్తిప్రతిజ్ఞాత్వాదీకత్వేన ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతావచ్ఛే
దకత్వాత్ ॥ ఏనంచ సమానానుపూర్వికప్రతిజ్ఞాసామాన్యం తాదృశ హేతుసా
మాన్యోభయాదిసముదాయేపి సాతివ్యాప్తైః ॥ సాన్వధికరణవృత్తిత్వసాన్వధికరణా
వృత్తిసమానానుపూర్వికప్రతిజ్ఞాసామాన్యతాదృశహేతుసామాన్యోభయవృత్తిభే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభయసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాదిమద్భిన్నఇతి ॥ త
న్న ॥ దర్శితనిదుక్తా సాన్వసాధికరణత్వేన పర్యాప్తిప్రవేశే స్వపదేనప్రతిజ్ఞాత్వా

యనారణ్యాయోభయత్వాది, ఉభయఘటక భాగద్వయావృత్తిధర్మవత్త్వాధాత్వం
తథాచ ప్రతిజ్ఞాదిఘటకతానవచ్ఛేదకత్వేనతి, ఉభయఘటక భాగద్వయావృత్తిర్యో
భర్తృప్రద్యత్తవం దలదన్యార్థః ప్రతిజ్ఞాద్యైకై కావయవఘటకభాగదన్యాయస్యాపి
యత్కించదుభయఘటకత్వాదసంభవశత్యతఃప్రతిజ్ఞాపేత్వాదన్యభయచతుష్టయ
స్య విశిష్ట్యాభయవదార్థతామహా * ఉభయంచేతి * ఇతి విశిష్టవత్తవ్య
మిత్యగ్నిమేణాన్వయః * ఇతి * ఇతిరీత్యా ప్రతిజ్ఞాపేత్వాన్యోరపి ప్రతిజ్ఞాపే
తూభయత్వాదినా నఘటకత్వాంశేవిశేషణతా తాదృశోభయఘటకభాగాప్రసి
ద్ధేః కింతు. ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాత్వపేతుత్వాదినా || తథాచ ప్రతిజ్ఞాఘటకో
యోభాగః యస్య పేతుఘటకః తదుభయాఘటితత్వమితి క్రమేణాఘటితత్వవ

దేరప్యసాదాసప్రసంగనాసంభవశ్చితి || తదనివేశే తత్సార్థక్యాత్ || తాదృశవ
రంపరాయాస్సంబంధత్వాభావాదబోషశ్చిచ్ఛేత్ || తదాప్యనివేశాదనంతాను
గతయాపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాదన్యవచ్ఛిన్నభేదానుయోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వమేవ ల
ఘీయశత్యతాత్పర్యమ్ || (కేచిత్తుస్వాధికరణవృత్తిత్వస్వాధికరణభేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వాభయసంబంధేన ప్రతిజ్ఞాత్వాదిమచ్ఛిన్నత్వస్వేకమీద భేదశ్చిచ్ఛే
తదానుగతయాపవిశిష్టప్రతిజ్ఞాత్వాదన్యవచ్ఛిన్న భేదానుయోగితావచ్ఛేదకాన్య
త్వమేవ లఘీయశత్యాహుః) || నను భాగద్వయాఘటితత్వం భాగదన్యాయవిష
యకప్రతీతివిషయత్వం ప్రతిజ్ఞాదేవప్రతీతిమాదాయప్రతిజ్ఞాపేతుసముదాయా
దావసీతి తాదృశయత్కించత్ప్రతీతివిషయ పర్యాప్తధర్మవత్త్వం వాచ్యం
తచ్చ గుర్విత్యతలహా * భాగదన్యయావృత్తితి * ప్రమేయత్వాదికంచ నప్రతీతి
భేదపంచ కానుయోగితావచ్ఛేదకం ప్రతియోగ్యవృత్తైరేవానుయోగితావచ్ఛేదక
త్వానితి తదన్యభయఘటకభాగదన్యయావృత్తి పర్యవసదత్వమాదాయైక దేశే
తివ్యాప్తిమిలితభేదపంచ కానుయోగితావచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మనివేశే
ద్యేధా ధర్మనివేశాపత్తిరతికధర్మంవిసత్తతి * తథాచేతి * ఉక్తసముదా
యాదేవప్రతిజ్ఞాత్వపేతుత్వాన్యతరధర్మవత్త్వాదాహా * యోధర్మవత్తతి * వ
క్ష్యమాణాఘటితత్వవత్తుష్టయలభాయాహా * ఇతిరీత్యేతి * ఘటకత్వాంశే *
అశ్రయత్వాంశే || అవయవదన్యయైక దేశ సముదాయస్య ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వే

తుష్టయం నివేశనీయం ॥ పృతిజ్ఞాపాత్యాద్వైక దేశభుజితనము దాయవారణాయ
 ఘటక భాగనివేశనం పృతిజ్ఞాదిఘటక త్వం చైక దేశసాధారణం పృతిజ్ఞాత్వాద్వా
 శ్రయత్వం తథాచ పృతిజ్ఞాత్వాశ్రయపాతుత్వాశ్రయోభయావృత్తిత్వాదిరూప
 విశేషణచతుష్టయంధర్మవిశేషణం పర్యవసితం ॥ 'నచైవంధూమాద్యహిమతః
 సధర్మఃపర్యతోపహిమః' ధూమాదిత్వాదిన్యాయఘటక పృతిజ్ఞాయామవాప్య
 ప్తిః తస్య హేతులక్షణాకాంతభాగఘటితత్వాత్తదావ్యవృత్తస్య సూర్వోపద
 ర్శితహేతుత్వస్యనివేశపి నిగమనైయంపదానుషంగపక్షేతత్ప్రాపనయేచావ్యా
 ప్తిదుఃశాస్త్రైవ తస్యోపనయఘటకేనాయం పదోపనయస్యచ తద్ఘటకేన
 తేన ఘటితత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ అనుషంగపక్షే ఉపనయఘటక భాగనిగమనఘట
 కభాగద్వయాఘటితత్వశరీర ఉపనయాఘటక త్వేన నిగమనఘటకస్యచ నిగమ
 నాఘటక త్వేనచాపనయఘటకస్యభాగస్యవిశేష్యవాచకపదాతిరిక్త త్వేనవాభా
 గద్వయస్య విశేషణీయత్వాత్ ॥ అయంతస్మాదిత్వాదిభాగస్యచ సత్యంతేనైవ
 వారణాత్ ॥ సాన్వినాశ్రయాంతరితభాగద్వయవృత్త్యన్యత్వేనచ ధర్మో విశేషణీ
 యః ॥ తేన హేత్వాద్వ్యంశపరిత్యాగేన పృతిజ్ఞాదాహరణాదినముదాయే న్యా
 నైవవారణాదాహా * పృతిజ్ఞైతి * ఏక దేశేతి * పృతిజ్ఞాపాతూభయఘటకత్వం
 పృతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభేదానుయోగి త్వేనతి హేతుత్వావచ్చిన్న భేదానుయోగి
 త్వం యదిస్యాత్తదా పృతిజ్ఞాఘటకభాగస్యాపి ప్రత్యేకం తాదృశ భేదద్వయా
 నుయోగితయా తదవృత్తిత్వం పృతిజ్ఞాత్వస్యనసంభవతీత్యతాఘటక త్వమేక దేశ
 సాధారణము క్తమ్ * తథాచైతి * పృతిజ్ఞాత్వాశ్రయవృత్తిత్వహేతుత్వాశ్రయ
 వృత్తిత్వాభయాభావాదిర్నిధ్యః ॥ తేన పృతిజ్ఞాపాతుసముదాయత్వాదితః
 పృతిజ్ఞాపాత్వైక దేశనముదాయత్వాదేరన్యతయా ఏకరూపిణి నివేశాసంభవేపి
 నక్షతిః * ఉపనయాఘటక త్వేన*ఉపనయత్వానాశ్రయత్వేన, అనుషక్తస్య నిగ
 మనాఘటకత్వోతుమతాంతరమ్ ॥ ఏతన్త తేన నిగమనశరీరే విశిష్టహేతుజ్ఞాన
 జ్ఞాప్య సాధ్యసంబంధ్యవగాహిశాబ్దబోధస్తేవ ప్రవేశజతినదోషః ॥ నను అ
 యంతస్మాదిత్యత్ర యథాశ్శతే ఉపనయనిగమనఘటక త్వేనయాతివాప్తిర్నిష్ఠి
 తా సాప్రకారద్యయేపి సంపాదితా అయం పదస్యోపనయఘటకనిగమనఘటక
 త్వాత్ ॥ విశేష్యవాచకపదత్వాచ్చైత్యతఃపా * అయంతస్మాదితి * సేవీతి * న
 ను సాన్వినాశ్రయాంతరితత్వంసాన్వినాశ్రయోత్పత్తిధికరణక్షణవృత్తిధ్వంసప్రాగ

యౌతగఁతేనాతిప్రసంగః ॥ వస్తుతస్తు ప్రతిజ్ఞాపాతూషత్వాదా పాత్యాదిప
దం ప్రతిజ్ఞాద్యతిరిక్తపరం తథాచాదాహరణాదేః ప్రతిజ్ఞాద్యతిరిక్తత్వాన్నహ
షః ప్రతిజ్ఞాద్యతిరిక్తఘటకత్వంచ ప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశవ్యావృత్తం ప్రతిజ్ఞాత్వాద్య
సాశ్రయత్వమేవ పర్యవసితంబోధ్యమితిదిక్ ॥

భావాన్యతరప్రతియోగిత్వంవాచ్యమ్ ॥ తథాచ పాతూత్వాదేః సాన్వనాశ్రయప్రతి
జ్ఞాద్యంతరితభాగద్యయవృత్తిత్వాదవ్యాపిసాన్వనాశ్రయోత్పత్త్యధికరణైకక్షణ
వృత్తిధ్వంసప్రాగభావప్రతియోగిత్వాక్తా గౌరవాదితిచేన్న ॥ సాన్వశ్రయీభూ
తైకభాగధ్వంసాధికరణక్షణోత్పత్తికత్వేనతి సాన్వశ్రయభాగాంతరప్రాగభావా
ధికరణక్షణోత్పత్తికసాన్వశ్రయప్రతియోగిత్వంసాధికరణోయస్సాన్వశ్రయప్రతి
యోగికప్రాగభావాధికరణస్తత్ప్రతియోగికోవాయః సాన్వనాశ్రయస్తత్సంయ
త్వం తదన్యత్వస్య విశేషణపదార్థత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదాహరణసముదాయ
త్వం నిరుక్తసాన్వనాశ్రయపాతూవాక్యత్వమేవేతినాతిప్రసంగః ॥ విశేషణపూ
రణభయాదాహ * వస్తుతస్త్వీవతి * ఏకదేశేతి * తథాచ సప్రతిజ్ఞాత్వాదవచ్చి
న్నభేదానుయోగిత్వనివేతనిబంధనానంభవః ॥ సను పాతూత్వభిన్నం యద్దేతు
త్వాశ్రయవృత్తినముదాయత్వం తచ్చిన్నత్వేనత్యవసయత్వభిన్నం యదుపనయ
త్వాశ్రయవృత్తినముదాయత్వం తచ్చిన్నత్వమేవ లాఘవాదుచితమితిచేన్న ॥ య
ది సాన్వనాశ్రయేత్వాదివిశేషణం తదా పాతూత్వాశ్రయతదనాశ్రయోభయావృ
త్తిత్వం ఉపనయత్వాశ్రయ తదనాశ్రయోభయావృత్తిత్వమేనచసమ్యక్ ॥ వస్తు
తః సాన్వనాశ్రయేత్వాదేః స్వతస్త్వఘటితత్వేన ప్రతిజ్ఞాదాహరణసముదాయ
ప్రతిజ్ఞానిగమనసముదాయోదాహరణనిగమనసముదాయప్రతిజ్ఞాదాహరణని
గమనైతత్త్రయసముదాయప్రతిజ్ఞాదాహరణైకదేశసముదాయాదివారణాయ
బహూనివిశేషణానిఃతఃప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయతదనాశ్రయయోభయావృత్తిత్వంనిగమ
నత్వాశ్రయతదనాశ్రయోభయావృత్తిత్వంచద్యయమేవేతిదీధితికృతాంతరమణీయః
పంథాః * దిగితి * తాదృశభర్తస్య పర్యాపిసంబంధేనైవావయవపదప్రతినిమి
త్తత్వాన్నేకదేశైవయవవ్యవహారః ॥ వాక్యాంతరసాధారణైకేకావయవవృత్తి
సముదాయత్వస్య తాదృశభర్తతయాఽతివ్యాపిస్తు సాన్వయాంతగఁతత్వవిశే
షణేనైవవార్యతే ॥ సప్రతిజ్ఞాన్యనవృత్తితానిరూపకాన్యత్వస్య దానేచాఘటిత

మూలస్థం శాబ్దజ్ఞానకారణశాబ్దజ్ఞానాత్మమస్యతమత్వేనానుగతయా సేవానయ
వప్రతిపాద్య తత్తద్విశిష్టార్థవిషయకశాబ్దబోధవరమతా నాననుగమః॥ తాదృ
శబోధజనకానాం వాక్యానామస్యతమత్వేనానుగమే వ్యాసజ్యేష్ఠత్తిథర్థానచ్చ
న్నానుయోగితాకాన్యోన్యాభావాసభ్యుపగమేపూర్వోపదర్శితానువపత్తిప్రసం
గాత్॥ శాబ్దబోధానామస్యతమత్వేనాపాత్తుంయ క్తత్వాదిత్యభిప్రాయేణనూ
లోక్తావయవలక్షణమస్యభావాచక్షాణానాం కేహించిత్తమాహ * ప్రతిజ్ఞాది
ప్రపాద్యతి * విశిష్యనివేశ్యానాం విశిష్టార్థవిశేషానాంసాన్యవిశిష్టవత్కాదీనాం
పరిచాయకమాత్రమేతత్ ॥ నతు ప్రతిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యత్వేన లెహంనివేశః॥ వి
శిష్టార్థవిశేషమనంతర్భావ్యప్రతిజ్ఞాత్వాదీనాం దుర్నిర్వచనతయా లెహం విశి
ష్యనివేశస్యావశ్యకత్వే తత్తద్విశిష్టార్థబోధజనకవాక్యప్రతిపాద్యత్వేన తత్త
ద్విశిష్టార్థనివేశస్య శిరోవేష్టనేన నాసికాస్పర్శతుల్యత్వాత్ ॥ ఏతత్సూచనా
యైవ తత్తదిత్యుక్తమ్ ॥ సచాత్రీనానావయవజన్యసమూహంబనబోధం ప్రతి
జ్ఞాహేత్వాదిజన్య విశిష్టార్థబోధంచాదాయ తజ్జనకసముదాయేఽతివ్యా
ప్తిః, తత్తద్విశిష్టార్థబోధనిష్ఠతదేకదేశబుద్ధిత్వాసచ్చిన్నజన్యతానిరూపిత జన
కతాశ్రయేఽనయవైకదేశేవాతీవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తత్తద్విశిష్టార్థవిషయక

త్వచతుష్టయంనదేయమితివిగర్హః ॥ దీధితికారేణ జనకత్వాంతస్య పరిచాయక
తయా ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధాత్ విశిష్య నివేశ్యవాక్యానామేవానుగమకేనాన్యత
మత్వేన నివేశోఽంగీకృతః ॥ యేషు బోధానామేవాన్యతమత్వేన నివేశంబదా
తి తన్న తమసతారయతి * మూలస్థమితి * దీధితికారమతంఖండయతి * తాదృ
శేతి * అనువపత్తిరసంభవః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యస్యతమత్వరూపపరిష్కారేచ పు
నఃపునజనకత్వనివేశేన గౌరవరూపాదోషవిచేతిభావః ॥ సన్వస్యతమబోధజన
కైకవాక్యత్వమవయవలక్షణమ్॥ తథాచ న్యాయేనాతివ్యాప్తిస్తనేకవాక్యత్వా
భావాదతీతహ * విశిష్టార్థబోధమితి * నను కేవలప్రతిజ్ఞాద్యర్థవిషయకజ్ఞాన
వ్యక్తిరవాపాదాయ తాదృశజ్ఞానపంచకాన్యతమజనకత్వనివేశానైషవదోష
ఇత్యతావిభిన్నానుపూర్వీక ప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానజన్యజ్ఞానానామేకోపాదానైఽన్యా
నుపూర్వీక ప్రతిజ్ఞాదావన్యాప్తిస్తస్య తజ్జ్ఞానాజనకత్వాత్సకలోపాదానైచా
న్యతమత్వశరీరగౌరవమితి దోషం సుబుతతయోపేక్ష్య స్థలాంత
రదోషమాహ * అవయవైకదేశేచేతి * నను వాక్యజ్ఞానస్య జనక

శాస్త్రబుద్ధితావచ్చిన్న జన్యతావన్యతమత్వేనోపాదాయ తన్నిరూపిత జనక
 తావచ్చేదకధమపర్యాప్త్యధికరణతాయానివేశనీయత్వాత్, తాదృశోధమప
 ర్యతానమ్నీమానిత్యాదివాక్యత్వమేవ, వాక్యత్వస్యవ్యాసజ్యవృత్తితయా నైక దే
 శేఽతివ్యాప్తిః, తాదృశశాస్త్రబుద్ధితావచ్చిన్నత్వంచ, తాదృశశాస్త్రబుద్ధిత్వపర్యా
 ప్రావచ్చేదకతాకత్వం, అతఃపరిజ్ఞాపేతుసముదాయాదేస్సిధ్యసిష్టపక్షావగా
 హిశాస్త్రత్వఘటితధర్మావచ్చిన్నజకత్వేపి నాతివ్రసంః ॥ వాక్యజ్ఞానస్యజనకతా
 మతేతత్తాదృశజనకతాయాం విషయతాసంబంధేన యాదృశధర్మావచ్చిన్నం యా
 దృశధర్మావచ్చిన్నవిషయకత్వంవా అనచ్చేదకం తాదృశ ధర్మపర్యాప్త్యాశ్శ్ర
 యత్వంవివక్షణీయమితి నాసంభవః, తాదృశోపధమపర్యతానమ్నీమానిత్యా
 దివాక్యత్వమేవ ॥ అథాకాంతాదిమత్పదసమూహాత్పరూపవాక్యత్వమేవ వ్యా
 సజ్యవృత్తితదవచ్చిన్నవిషయజ్ఞానత్వేనచ సశాస్త్రబుద్ధిజనకత్వంసమూహాత్పజ్ఞా
 నస్యానుపయుక్తత్వాత్ ॥ కింతానుపూర్వవిశేషాత్త కాకాంతానవచ్చిన్నవిషయక
 జ్ఞానత్వేనైవతథాత్వం, ఆనుపూర్వవిశేషస్య, ఏకవర్తనిష్టావరసర్వాసంత్యరూపాన
 వ్యాసజ్యవృత్తిరిత్యేకదేశాతివ్రసంగౌనురూపినివతావృశజనకతావచ్చేదకీమా

తామతే పరిజ్ఞానవిషయకజ్ఞానత్వమేవ జనకతావచ్చేదకం తత్పర్యాప్త్య
 ధికరణత్వస్య వాక్యేఽసత్త్వాదసంభవఇత్యేతదహా * వాక్యజ్ఞానస్యేతి * విష
 యస్యాననచ్చేదకత్వాదహా * యాదృశధర్మావచ్చిన్నవిషయకత్వంవేతి * ఆ
 ధ తాదృశశాస్త్రత్వపర్యాప్తావచ్చేదకతాకజన్యతానివేశనంభవః ॥ వ్యభిచారవా
 రణాయ తాదృశతాదృశానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానోత్తరత్వస్యాపి జన్యతావచ్చేద
 కఘటకత్వాత్ ॥ నచ యత్క్రిందిజ్ఞానోత్తరత్వసహితతత్తదధర్మశాస్త్రత్వపర్యా
 ప్రజన్యతావచ్చేదకతాకత్వంవాచ్యమేతాదృశతాదృశానుపూర్వీవిషయితాయాఅ
 పిజన్యతావచ్చేదకఘటకతయాతదనివేశే పర్యాప్త్యసంభవాదితి చైత్ ॥ అత్రైకది
 త్ ॥ యాదృశయాదృశానుపూర్వీనవచ్చిన్నజ్ఞానస్య పేతుత్వం తాదృశతాదృ
 శానుపూర్వీనవచ్చిన్నజ్ఞానావ్యవహితోత్తరత్వసహితతత్తదధర్మశాస్త్రత్వపర్యా
 ప్రావచ్చేదకజన్యతానామన్యతమత్వేననివేశః ॥ నచ తాదృశతాదృశానుపూర్వీ
 భేదేనాన్యతమత్వస్య శరీరగౌరవాత్తత్తదానుపూర్వీనవచ్చిన్నజ్ఞానావ్యవహితో
 త్తరత్వన్నజ్ఞానస్య ॥ నాంతత్తదవ్యక్తిత్వేనోపాదానముదితమితివాచ్యమ్

గవిషయితానిరూపకవర్ణనముదాయత్వమేవవివక్షణీయమనా నాతిప్రసంగఇతి
 వాద్యం || తత్ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తిభిన్నప్రతిజ్ఞాదిఘటకవర్ణనామపి తాదృశసము
 తథాసత్వేకదేశైతివ్యాప్తిప్రసంగాదితి || పరేతు యత్క్రిందిజ్ఞానావ్యవహితో
 త్రరత్వఘటితధర్మసహితతత్తదర్థవిషయకశబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజ
 న్యతానామన్యతమత్వేన నివేశిత్యాహుః || పరంతుమతద్యయపవాద్యవహితో
 త్రాత్వస్య నివిష్టతయా విషయవిషయిత్వస్య కార్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశాని
 ప్పలభతి కథం తాదృశవిషయితాఘటితధర్మేనవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశస్యం
 భవతీతిబోధ్యమ్ || వస్తుతస్తు ప్రతిజ్ఞాదివృత్తిపాద్య తత్తదధర్మశబ్దత్వం కార్యతావ
 చ్ఛేదకీకృత్య యావత్త్యః ప్రతిజ్ఞాద్యామపూర్వస్యస్తదవచ్ఛిన్నవిషయతాన్యతమ
 త్వేన కారణత్వోపగమాన్నవిషయవిషయితాఘటితధర్మే కార్యతావచ్ఛేదక
 త్వపర్యాప్తిబాధఇతిసమ్యక్ || కేచిత్తు తత్తదధర్మవిషయకశబ్దబోధవృత్త్యవయ
 వద్యయాప్రయోజ్య యత్క్రిందిజ్ఞానాన్యతమజన్యతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిజన్యత్వా
 దినిరూపితజనకతానివేశాన్తేక్షకదేశైతివ్యాప్తిః || అవయవద్యయాప్రయోజ్య
 త్వనివేశాన్నపౌత్వధర్మవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్యావచ్ఛిన్నే జన్యతామాదాయ
 ప్రతిజ్ఞావానవ్యాప్తిః || అవయవద్యయాదివారణంతు జనకతాద్యయశూన్యత్వా
 దినైవేత్యాహుః || యత్తు తత్తదధర్మశబ్దత్వవ్యాప్తజన్యతాన్యతమజన్యతానివేశః
 కార్యః || ఉక్తరీత్యావిషయవిషయితాయానివేశేపి తద్వన్నిష్ట భేదప్రతియోగి
 తావచ్ఛేదకత్వరూపవ్యాప్త్యవస్థం సకలజన్యతాన్వక్షతమ్ || లక్షణైశ్చవ్యవహితోత్త
 రత్వంననివేశ్యతేవైయథ్యాత్ || ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయాదేష్ట జనకతాద్య
 యశూన్యత్వాదివిశేషణనవారణమ్ || నచ వహ్నిసంబంధిబుద్ధితావద్యవచ్ఛిన్న
 జన్యతామాదాయైకదేశైతివ్యాప్తిః || ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వంచేతన్తతే తద్విశే
 షణంనాస్తితివాచ్యమ్ || తథాపి తాదృశశాబ్దాన్యావృత్తిత్వరూపవ్యాప్త్యవస్థే
 వనివేశాత్ || మహానసావహ్నిమానితిశాబ్దబుద్ధిసాధారణ్యాః వహ్నిమత్త్వరూ
 పామపూర్వవచ్ఛిన్నజ్ఞానావ్యవహితోత్తరతావచ్ఛిన్న జన్యతాయాసాన్యధ్యవిశి
 ష్టపక్షశాబ్దత్వవ్యభిచారిత్వాత్ || అత్యంతజన్యభిన్నవిషయకప్రత్యక్షాది సా
 ధారణ్యవాగ్ధాయ కార్యతావచ్ఛేదకకౌటా శాబ్దత్వనివేశాన్నతక్కార్యతా
 యాసాన్యశాబ్దత్వవ్యభిచారిత్వేనాసంభవఇతి || తన్న || శాబ్దత్వనివేశవిధూ

కాయఘటకతయా క్వచిదవ్యవయవస్యక్తా తాదృశసముదాయత్వాపర్యాప్తేః పృ
త్యైకమవయవస్యవహరానువపత్రైః ॥ మైవమ్ ॥ తాదృశ బోధజనకతావచ్ఛేద
కీధూతయత్క్రిందిజ్ఞానీయవిషయతానిరూపకవణాసముదాయత్వస్యవివక్షణీయ

తలం ఘటవదిత్యానుపూర్వీ పర్వతోపహ్నిమానిత్యానుపూర్వీజ్ఞానోత్తరం ధూ
తల ఘటశాబ్దబోధవీవ పృతిబంధకవశేనచ పర్వత్తోపహ్నిశాబ్దబోధోనజాత
స్తత్రా కార్యతానత్రైవీనాసంభవాత్ ॥ యదపి సమానాసమానానుపూర్వీక స
మానాథాక పృతిజ్ఞానీనజన్యతాయాం తథావిధపాత్యధీనజన్యత్వాదాచ వైల
క్షణ్యం సీవకృత్య తత్తదథాశాబ్దబోధవృత్తివిలక్షణజన్యత్వాన్యతమనివేశః కా
ర్యఇతి ॥ తత్తుచ్చమ్ ॥ కార్యతావచ్ఛేదకధర్తావచ్ఛేద్యత్వావదన్యన్య జన్యతావైల
క్షణ్యస్యాప్రామాణికత్వాత్ ॥ అన్యథాజగతీతలే యావంతా బోధాస్తత్తజ్జన్య
తావైలక్షణ్యమాదాయ న్యాయాదేరననుగతత్వాపత్రైః * తాదృశేతి * అప్ర తా
దృశైక దేశాథాబుద్ధితావచ్ఛేదకతామాదాయ పూర్వీకజన్యతాత్వనివే
శోబోధ్యః ॥ పూర్వీకృపర్యాప్తిమభిప్రేత్య సమాధత్తై * తాదృశబోధేతి *
అథ తాదృశజనకతాశ్శయయత్క్రిందిజ్ఞానవిషయవణాసముదాయత్వమైవాస్తు
కిమవచ్ఛేదకత్వాపాదానేన యత్క్రిందిత్వనివేశేన పృత్యైకమవయవస్యవహ
రాపవత్రైః ॥ యత్రైవంసతి పృతిజ్ఞాపాత్యేక దేశసముదాయాదావతివ్యాప్తిః
తజ్ఞానస్యతథావిధజనకతాద్యయశూన్యత్వాత్ ॥ నాన్వనవచ్ఛేదకవిషయితాయాం
తథావిధజనకతావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశ్యతయాతద్విశిష్టతాదృశజనకతాశూన్యత్వా
చ్ఛేత్యవచ్ఛేదకత్వముక్తమితి ॥ తన్న ॥ తాదృశసముదాయత్వన్యూనవృత్తిత్వా
నిరూపకత్వః నివేశ్యేతిథలస్యాపవాహయతుంశక్యత్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ తాదృ
శాన్యతమబోధస్వరూపయోగ్యానయవసంగ్రహయావచ్ఛేదకత్వనివేశాత్ ॥ కే
చిత్త్యవచ్ఛేదకత్వానుపాదానెపర్వతోపహ్నిసంబంధీతి నిరాకాంక్షవాక్యేతా
దృశవణాత్వసమనియతసముదాయత్వపర్యంతాక్తాతు తద్దటితసముదాయే
తివ్యాప్తిః ॥ నాన్వనవచ్ఛేదకతథావిధజనకతావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యపృతిజ్ఞావి
షయకతద్విషయకజ్ఞానవిషయత్వాత్ ॥ నచ తాదృశపృతిజ్ఞాత్వాన్యాయనిరాకాం
క్షోత్తరపాతూత్తరేత్యాద్యానుపూర్వీవిశేషావచ్ఛేదకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేద
కత్వస్య నిరాకాంక్షేనత్వాత్ ॥ సాధ్యవిశిష్టవక్షబోధకతావచ్ఛేదకవిషయితా

త్వాత్ ॥ తాదృశేంద్రజ్ఞానం తథావిధజనకతాద్యయశూన్యత్యైవ విశేషణీయం, తేన
ప్రతిజ్ఞా హేత్వాద్విసముదాయేనాతివ్యాప్తిః ॥ నచైవం హేత్వర్థఃప్రతిపాదకభా
గఘటితప్రతిజ్ఞాదిశేషి౭వ్యాప్తిః, తద్విషయకజ్ఞానై హేత్వర్థఃబోధకతానియ
మాదితివాచ్యం॥వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నజనకతాద్యయశూన్యతాయా నివే

ఘటితముదితానుపూర్వీకత్వం నివేశ్యం తథాచోక్తనిరాకాంక్షస్య న్యాయాంత
గతత్వాభావాద్వారణే కిమవచ్ఛేదకత్వనివేశేనేతివాచ్యమ్ ॥ ఏనముదితాను
పూర్వీకుటక హేతుత్వాదిగరిరె౭వచ్ఛేదకత్వనివేశమపెత్తైన్యకత్వైవ తన్నివేశే
లఘువాదిత్యాహుః॥తన్న ॥ అవచ్ఛేదకత్వాఘటితోదితానుపూర్వీకత్వనివేశే ఉ
దాసీనే౭తివ్యాప్తిః॥తదుత్తరనిరాకాంక్షహేత్వాద్వివాణ్యనుపూర్వాన్య ఉదిత
త్వాత్ ॥ ఇవంతుబోధ్యమ్ ॥ తథాప్యనయచైకదేశవారణాయ తాదృశవర్ణత్య
వ్యాపకత్వనివేశ్యమ్ ॥ ఏనమపి ప్రతిజ్ఞాహాసీనసముదాయే౭తివ్యాప్తిః॥న్యాయాంత
గతత్వైవ తదావరణమితిచేత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాహేతుఘటకవృత్తిసముదాయ
త్వమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ అనిరూపకత్వాంతైవ వారణంచేత్తర్హిత తథావిధజ
నకతాద్యయశూన్యత్వాదివైయర్థ్యమితి ॥ యదపి వర్ణాసముదాయత్వస్తేన్యక
దేశేనత్వాత్ వర్ణాత్వేనమనియతసముదాయత్వం నివేశ్యం తత్ర ప్రతిజ్ఞాహే
తుసముదాయత్వాదేనతథావిధజనకతాద్యయశూన్యత్వాదివజ్ఞానవిషయ వర్ణా
త్వవ్యాపకత్వాదివ్యాప్తిహేత్వావ్యాప్యత్వాంతనివేశః ఏనచ వ్యాప్యవిరితథావి
ధజనకతాద్యయశూన్యత్వాదివైయర్థ్యమితి వ్యాపకదిశితత్వాగ్రహక్యం ఏకదైవ వ
ర్ణాత్వాంతనివేశోచ్చుతత్వాగ్రహక్యమితి ॥ తదిహిసన్ ॥ అనిరూపకత్వాంతనివే
శేనైవోపపత్తౌ వ్యాప్యత్వాంతనివేశస్య తథావిధజనకతాద్యయశూన్యత్వాదినా
ధాన్యస్యహానుజయకత్వాదితి ॥ సదానిరూపకత్వాంతనివేశే హేత్వర్థఃబో
ధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వస్య ధూమాదితి భాగమాత్ర
వృత్తిహేతుత్వేనప్రస్యూనప్రవృత్తితానిరూపకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ యతిగృహితాదృ
శసముదాయత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితాసవచ్ఛేదకత్వైవని తద్భిన్నత్వ
స్తేన్యవనిరూపకత్వాంతార్థత్వాత్ ॥ సన్వేషమపి పక్షతోధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవ
హిమూనితి బోధమాదాయ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయే౭తివ్యాప్తిరతఃసా *
తాదృశేతి * వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నతథావిధజనకతాద్యయత్వంచ య

శనీయత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తుస్వానవచ్ఛేదకవిషయతావిశిష్టజనకతానాశ్రయత్వంజ్ఞానే
విశేషణం దేయం, స్వం, జనకతా, ప్రతిజ్ఞాపేతూభయాదివిషయకజ్ఞానంచ, ప్రతి
త్క్రించిత్రాదృశజనకతాస్వినాశ్రయవృత్తిత్వ స్వసమానాధికరణ భేదప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వాభయసంబంధేన తద్విశిష్టజనకత్వాభయత్వమ్ ॥ ఏతద్విశేషణంచ
పర్యావృత్త్యపాదానెవ్యస్యతమత్వేనుగతజన్యతానిరూపితజనకభావావచ్ఛేదకవి
షయతాత్వేనవిషయతామాదాయ ప్రతిజ్ఞాపేత్యాదిసముదాయవారణాయావ
శ్యకమితి ॥ తన్నివేశస్య పర్యావృత్త్యపాదానె ప్రయోజనం వక్ష్యతే ॥ తత్తద్బా
గవిషయత్వావచ్ఛిన్నజనకతామాదాయాసంభవవారణాయ తథావిధపదమ్ ॥ న
నూదాహరణైకథం లక్షణసమన్వయః ॥ తజ్జ్ఞానస్య వ్యాప్యవ్యాపకభావావచ్ఛ
తాదృశజనకతాద్యయశాలిత్వాత్ ॥ మైరమ్ ॥ ఉదాహరణార్థబోధీయ జనక
తాసముదాయాన్యత్వేన తాదృశజనకతాద్యయస్య విశేషణీయత్వాత్ ॥ పేతూ
దాహరణసముదాయాదౌచ శేత్వార్థబోధసంకతోదాహరణార్థబోధీయైక
జనకతైతద్యయస్య తాదృశసముదాయాన్యత్వేన నాతిప్రసంగః ॥ అవయవగుట
కతానవచ్ఛేదకీహార యత్క్రిందిజ్ఞాన సముదాయత్వసమానాధికరణ భేదప్రతి
యోగితానచ్ఛేదకత్వేనతి తద్భిన్నవిషయేన నిరూపకాంతార్థత్వాత్ ॥ వస్తుతా
ఽవయవగుటకతానవచ్ఛేదకీహారత్వేనదేయమ్ ॥ నాపి పేతూతావచ్ఛేదకవిశి
ష్టపేతువిశిష్టవిషయకత్వానన్విన్నాన్యత్వం అనిరూపకత్వాంతదలంబివేశ్యతే ॥
నిష్ప్రయోజనకత్వాత్ ॥ ప్రతిభేదకదేశపేతూభయత్వవారణంతుతత్సముదా
యత్వభేదం నివేద్యేన ॥ తానతాపిలాఘవానపాయాత్ ॥ ఉదాహరణసంగ
హాయచ నిరూపకయత్క్రిందిత్రాదృశసముదాయత్వసిష్టనూనవృత్తితానిరూపక
త్వేనత్యుదాహరణభిన్నత్వం నిరూపకత్వాంతార్థః ॥ తస్మాద్వణపర్యాప్తి
సముదాయత్వమర్థాంత్యలంపల్లదితేన ॥ యద్వా తథావిధయత్క్రిందిజ్ఞానకత్వవ
దనాశ్రయత్వేనానుగతజన్యతాన్యత్రితత్సమానాధికరణ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేద
కతథావిధజనకత్వాభయశాన్యత్వపరం వ్యాప్యవ్యాపకభావతి విశేషణార్థః
తత్తావ్యాప్తికరోభయాభావానగుటకస్సాన్వితచ్ఛేదకేత్యాద్యగ్రిమవిశేషణయో
దాహరణార్థబోధీయజన్యత్వేద్విత్వేననివేశ్యతదీయజనకతైతి, అవ రేనాపాదయే
ఇతితత్తావ్యాప్తిః * స్వానవచ్ఛేదకేతి * తాదృశపేత్యాదివిషయతాన

జ్ఞాద్యర్థబోధజనకతానవచ్ఛేదకీర్ణాత మేతాద్వివిషయతావిశిష్టతాద్యశబ్దజనకతా
శ్రయవివ, ధూమాదాలాకవాస్పర్శతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞామాత్ర విషయ
కజ్ఞానంచ, నతాదృశవిశిష్టజనకతాశ్రయిః, తన్నిష్ఠహేత్వర్థబోధజనకతావచ్ఛేద
కవిషయతాయాఅపివిశిష్టప్రతిజ్ఞార్థబోధజనకతాయామవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ ఏ
తేన వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నతథావిధజనకతాద్వయశూన్యత్వప్రవేశే ధూ
మాదాలాకవాస్పర్శతోవహ్నిమాధూమాదిత్యాది సముదాయేఽతివ్యాప్తిః
తాదృశసముదాయవిషయకజ్ఞానస్థప్రతిజ్ఞార్థబోధజనకతా హేత్వర్థబోధజన
కతయోర్వాప్యవ్యాపకభావసత్త్వాత్ వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నతథావిధ
జనకతాద్వయశూన్యతావిదినిరస్తమ్ ॥ తాదృశవాక్యవిషయకజ్ఞానీయప్రతిజ్ఞాఘట
కహేతుసమానాకారకవాక్యవిషయతాయావిశిష్టప్రతిజ్ఞార్థబోధజనకతావచ్ఛేద
కత్వేపి ప్రతిజ్ఞావాక్యవిషయతానంతఃపాతిన్యా హేతువిషయతాయాస్తాదృశజన

మానాధికరణాయాః ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానతాద్వద్యవచ్ఛిన్నజనకతాయాః కేవలప్రతిజ్ఞాది
జ్ఞానైస్తాద్విదసంభవత్యతిహేత్వపదమ్ ॥ అథ ప్రతిజ్ఞావిషయకసమూహాలంబనస్య
విశిష్టజనకతాశూన్యత్వాభావన ప్రతిజ్ఞాతౌ కథంలక్షణగమనమితిచెన్న ॥ య
తిగంచిత్తస్య జ్ఞానవిశేషణతయా ప్రతిజ్ఞామాత్రీవిషయకమేకం జ్ఞానమాదా
యేతిగృహణ ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయేఽతివ్యాప్తివారణాయ సాన్వనవ
చ్ఛేదకవిషయతావిశిష్ట తాదృశజనకతాశూన్యత్వస్యజ్ఞానైవేశే ధూమాదాలా
కవాస్పర్శతోవహ్నిమాధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ తాదృశప్ర
తిజ్ఞాజ్ఞానసాన్వీ ధూమాదిత్యానిపూర్వస్థిస్థిజ్ఞానతాద్వవచ్ఛిన్న జనకతాక
త్వాత్ ॥ తాదృశజనకత్వస్య నిరుక్తాస్యతమజన్యతానిరూపితత్వాత్ ॥ సాన్వనవ
చ్ఛేదకీర్ణాతపకవ్యతాదిపదవిషయతావత్త్వాచ్ఛేతిచెన్న ॥ తాదృశాస్యతమజన్యతా
నిరూపితాయాజనకతాసాన్వనవచ్ఛేదకవిషయతావిశిష్టతాదృశజనకతాశూన్యజ్ఞానీ
యసాన్వవచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణాసముదాయత్వమర్థః ॥ తాదృశజ్ఞానీయ
త్వసాన్వవచ్ఛేదకత్వోభయసంబంధేన జనకతావిశిష్టవిషయతైతియావత్ ॥ తథా
చ స్వపదం యజ్జనకతావ్యక్తిమాదాయ యదాలక్షణసమన్వయః కతావ్యస్త
దాతత్పరమ్ ॥ ఏవంచ ధూమాదాలాకవాస్పర్శతో వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞా
జ్ఞానతాద్వవచ్ఛిన్నాయా జనకతాదవచ్ఛేదకవిషయతావిశిష్ట తాదృశజనకతాశూ

స్వత్వం ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానస్య స్వేతిలక్షణసమన్వయసంభవాన్నానుపపత్తిః ॥ అన్య
తమనిరూపితజనకతామాతృపరత్వేతు జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ధూమీయమితిబోధజనక
తాయాపి తథాత్వేన తదనవచ్ఛేదకీహృతపర్యతోవహ్నిమానిభాగవిషయితా
విశిష్టజనకతావత్త్వేన తాదృశప్రతిజ్ఞాజ్ఞానసంగ్రహపత్తిః ॥ సచాత్మతాదృశవి
షయవిషయితాశూన్యత్వమేవ నివేషితాం కిం తాదృశజనకతాప్రవేశనేనైతివా
చ్యమ్ ॥ తథాసతి తాదృశాన్యతమజన్యతానిరూపితాయాజనకతా తదనవచ్ఛేదక
విషయితాశూన్యత్వనివేశేనైవాపపత్తౌ విషయితాయాఘనస్తాదృశాన్యతమజ
న్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకత్వరూపవిశేష్యదలవైయధ్యాపత్తిః ॥ అస్తా
కింత్వేకదేశజ్ఞానస్యాపి తాదృశతాదృశాన్యతమజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛే
దకవిషయితావిశిష్టతాదృశజనకతాశూన్యత్వాత్ ॥ ఏకదేశవాచకత్రయనకదలసా
ధాక్యాత్ ॥ అన్యథా పరస్పరనిరూప్యనిరూపకభావావన్న సకలవిషయితా
నాం తాదృశజనకతావచ్ఛేదకత్వేనేకదేశమాత్రవిషయజ్ఞానీయవిషయితాయా
అతథాత్వేనజనకతానవచ్ఛేదకతయో తత్కాంతివాన్వయ్యథ వాద్విశేషదలవైయ
ధ్యాపాతాత్ ॥ అతఏవ తాదృశవిషయస్యానివృత్తిం, అన్యత్వేకదేశజ్ఞానస్యాపి
తాదృశవిషయితావిశిష్టయనాకభజనకతాశాంతిం, చిద్రలవైయధ్యాపాతా
త్ ॥ యత్తు తాదృశవిషయితాశూన్యత్వానివేశేనవిషయితాయాఘనస్యత్వత్వ
నాన్యతత్వకాంతిమితిజనకతాన్వసాదానమ్ ॥ విషయితావిశిష్టజనకత్వాచ నా
న్యతస్యత్వత్వీతినివేశితీ ॥ అన్యత్వమ్ ॥ తథాసతి ప్రమేయత్వసాధారణతాదృ
శవిషయితావిశిష్టత్వనివృత్తి తద్వాన్వయ్యత్వేన నివేశనోపపత్తేనాదృశజనక
తాపర్యంతనివేశిత్రయ్యన్యతాన్వయత్వాత్ ॥ సన్వేషం నాన్వనచ్ఛేదకవిషయ
తావదన్యత్వేన సమ్యక్త్వవిశిష్టజనకతాశూన్యత్వనివేశనైవయోజకతీ
చేత్ ॥ తస్యోగ్యమమాషణగణమధ్యే విరిధ్యూషణస్యాపి గణనే కామ్యం, ఏ
వం ప్రాతిస్త్వికరూపేణ తాదృశజనకతాన్వయనివేశనంభవత్వైహ్యేనాన్వయ
తాదృశజనకతాన్వధావనివేశేన తాదృశజనకత్వం స్వర్థమిన్యపిమాషణమన్వరస
మధ్యమమ్ ॥ పరేమ్ ॥ స్వత్వస్యాననగతయాన్వయత్వమాదాయానుగతలక్షణ
నిరాసహితీ స్వానవచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్టతాదృశజనకతాంతియన్వయత్వంత
త్తదభావకూటపత్త్యమేనజ్ఞానేనివేశనీయం తాదృశంప్రతిజ్ఞాపాతూభయజ్ఞానా

దాపసిద్ధః తత్తదచేతుజ్ఞానతావదచ్చిన్నాజనకతానప్రవేశ్యతే॥కేంతు తదన్య
 చతుష్టయీతి నధూమాదాలోకవాస్పర్శతో వహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయామః
 వ్యాప్తిః ॥ ఏవంచ జనకత్వనివేశఖండనమప్రసక్తమేవేత్యాహుః ॥ తదపినాతీయ
 సందర్భశుద్ధంప్రతిభాతి ॥ ఈదృశరీతైస్వప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయాదివారణే త
 త్తదర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతానివేశస్య న్యర్థతావలైః ॥ అస్తాకం
 తు ప్రతిజ్ఞాపాతుజ్ఞానతావదచ్చిన్నజనకత్వం స్వపదేనాపాదాయలక్షణసమ
 న్వియసంభావనావారణాయ పర్యాప్తినివేశసమావశ్యకం స్వత్వాన్వయగమదోష
 స్తు యతిగ్రంధితైస్వదెతల్లక్షణైస్సవీరినమధ్యవేతి ॥ అత్రపదతే ॥ ప్రతిజ్ఞే
 కదేశసాతుఘటితసముదాయవారణాయపర్యాప్తినివేశసమావశ్యకం॥ అన్యథాత
 త్సముదాయత్వే చేత్సర్థవిషయకశాబ్దత్వఘటితపర్యావచ్చిన్న జన్యతానిరూపి
 తామాతద్విషయకతావదచ్చిన్నాజనకతాతదవచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకసర్వాన్య
 త్రిత్వస్య వహ్నిమత్పదవిషయతాయాశ్చప్రతిజ్ఞేకదేశచేతుజ్ఞానతావదచ్చిన్న
 జనకతావచ్ఛేదకతయా జ్ఞానే తాదృశజనకతావధావకూటవత్త్వస్యద సత్త్వేనా
 తివ్యాప్తిః ॥ పర్యాప్తినివేశేచ సాత్సర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతా
 కజన్యతాకజనకతాపాతుజ్ఞానతావదచ్చిన్నేన ॥ తదన్యస్వాన్వపచ్ఛేదకవహ్నిమ
 త్పదవిషయతావిస్తరభావిధజనకతాశూన్యస్మత్ప్రజ్ఞానీయ తదవచ్ఛేదకవిషయ
 తానిరూపకవణాసముదాయత్వాన్వైస్వసాతివ్యాప్తిః ॥ ఏవం ధూమాదాలో
 కవాస్పర్శతోవహ్నిమానిత్యాదౌ ధూమాదాలోకవస్తుస్థితిత్యాదిభాగైతి
 వ్యాప్తిః ॥ ధూమాదాలోకవాస్పర్శస్థితి భాగజ్ఞానతావదచ్చిన్నజనకతాయా
 పాత్సర్థవిషయకశాబ్దత్వఘటితపర్యావచ్చిన్నజన్యతానిరూపితత్వసత్త్వేన తజ్ఞా
 నేతాదృశజనకతావధావకూటవత్త్వస్సత్త్వేనచ తత్త్రితదవచ్ఛేదకవిషయతానిరూ
 పకవణాసముదాయత్వసత్త్వాదితి॥ అత్ర తథాపి ప్రజ్ఞేకదేశే ధూమాదితి భా
 గైతివ్యాప్తిః ॥ తత్ర పాత్సర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక జన్య
 తానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణాసముదాయత్వసత్త్వాత్ ॥
 తజ్ఞానే తాదృశజనకతావధావకూటవత్త్వాచ్చేతి భట్టాచార్యాణామన్వరసంసం
 తిరితి ॥ నచ స్వాన్వపచ్ఛేదకవిషయతాబహిర్భూతాయా తత్తదర్థవిషయక శాబ్ద
 త్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకజన్యతాస్మత్తమజన్యతానిరూపిత జనకతావచ్ఛేదకవిషయ

తా తన్నియావక సముదాయత్వ మేనసముదితార్థః ॥ తత్ర విశేష్యదలే పర్యాప్తి
 ర్నప్రవేశ్యతే ॥ కింతు యాం జనకతావచ్ఛేదకవిషయతామాదాయ లక్షణసమ
 వ్యయః పర్యాప్తిఘటితార్థకతజ్జనకతాం స్వపదేనోపాదాయ తస్యాం తదవచ్ఛే
 దకవియ తాన్యత్వమపేక్షితమ్ ॥ తథాచ హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వఘటితధర్మామ
 చ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకవిషయతాయా స్తద్విషయకశాబ్దత్వ
 పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకీహారణహ్యైలోకా
 దిమత్పదవిషయతాన్యత్వాభివాన్నోక్తస్తలేఽతివ్యాప్తిరితి ॥ ఏనంసర్వేనుగమే
 న ప్రతిజ్ఞాహేతువిషయితే ఉపాదాయ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయేఽతివ్యాప్తిస్తు
 నశంక్యా ॥ సాన్వనవచ్ఛేదకవిషయతాన్యత్వకూటనివేశాల్ ॥ విషయతాయాయ
 జ్ఞానసృత్తిస్తద్వృత్తిర్యాజనకతా స్వపదేన తస్యాఏవోపాదానాన్నప్రతిజ్ఞావి
 షయత్వాదౌ హేతుజ్ఞానత్వాన్వద్విన్నజనకతామాదాయాతివ్యాప్తిరితి వా
 చ్యమ్ ॥ తస్య లక్షణాంతరత్వాల్ ॥ ప్రకృతలక్షణపరిష్కారరూపత్వే స్వపదే
 న ప్రతిజ్ఞార్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతానిరూపితజనకతైవ
 హేతో లక్షణగమనాయ హేత్వర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక జ
 న్యతానిరూపితజనకతాయాతివ్యవధేయతయా హేతుజ్ఞానత్వాన్వద్విన్నజన
 కతానప్రవేశ్యతే కింత్వన్యచతుష్టయాత్వేనాన్వసంగతైః ॥ అతఏవాత్ర స్వపదేన
 హేతుజ్ఞానత్వాన్వద్విన్నజనకతాగృహ్యతే తథాచ సాన్వనవచ్ఛేదకవిషయైలో
 కపదాదివిషయతావిశిష్టహేతుజ్ఞానత్వాన్వద్విన్నజనకతావలైవైన తాదృశ జ్ఞాన
 స్య తత్కూటపత్వాన్విధావాదేన నాతివ్యాప్తిరితి పర్యాప్తునోపాదానంసర్వర్థమితి
 సమాహితమ్ ॥ స్వపదేన హేతుజ్ఞానత్వాన్వద్విన్నజనకత్వేనోపాదానే ధూమా
 దాలోకవాస్పద్యతావహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవాప్తిస్తే ॥ తజ్జ్ఞానస్యహే
 త్వర్థవిషయకశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతానిరూపిత జనకతానవచ్ఛే
 దకపర్యవతపదాదివిషయతావిశిష్టజనకతావత్వాన్వద్విశేషకూటాభివాదితి ॥ యది
 చ సాన్వనవచ్ఛేదకతి స్వపదేన ప్రత్యేకం తాదృశజనకతాపంచకమగృహ్యతే
 హేతుజ్ఞానత్వాన్వద్విన్నజనకతానగ్రాహ్యేతితా యథాశ్రుతహేతుత్వాన్విధివ్యా
 యేణ యోజ్యతే ॥ నచైవం నిరుక్తప్రతిజ్ఞాయామవాప్తిః ॥ తజ్జ్ఞానశాబ్దబోధ
 న్య వివక్షితహేత్వర్థావిషయకత్వాల్ ॥ తథాచ శక్తోపిదోషఇతి విధాన్యతే

కతానవచ్చెదకత్వాత్ ॥ యదిచాదాసీనపవాధావిషయితానియలవిషయితాశా
వయవస్య క్రిః పామాణికీ ॥ తదా సాన్వనవచ్చేదకవిషయితా తథావిధ జనకతా
వచ్చెదక తేన విశేషణీయా, తాదృశావయవస్య క్రివిషయకజ్ఞానే అవయవాంతర
విషయితా నైయత్సస్య పామాణిక త్వేత్విగతిరేవేతిధ్యేయమ్ ॥ సమానాశా
తదాప్రతిజ్ఞైక దౌషాత్వాదివారణాత్ ॥ సాన్వనవచ్చెదకత్వాది భట్టాచార్యో
క్రవిశేషణవైయభ్యే ఇష్టాపత్తిరితిమంతవ్యమ్ ॥ సను యథాశ్రుతమలై సాన్వ
నవచ్చెదకత్వం సాన్వనతిరిక్రన్యత్తిభిన్నత్వం తథాచ, మౌతుజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నజ
నకత్వాసాదానెపిప్రతిజ్ఞావిషయితాయాస్తదనతిరిక్రన్యత్తితయాతద్భిన్నవిషయ
తావిశిష్టజనకత్వాస్థానఫుటితహుమక్షతమితిచేత్రహే మౌతువిషయితాయాః
ప్రతిజ్ఞాజనకతాతిరిక్రన్యత్తిత్వాదవ్యాప్తిరితిచిత్ ॥ యత్తు స్వస్య స్వధర్మితా
వచ్చేదకత్వవారణాయ ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానే పత్వాదిప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా
యాఅప్రసంగమే తాదృశప్రకారతాయాసాన్వనవచ్చెదక విషయితాశూన్యత్వవి
రచాణ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిజనకతానిచేతచావచ్ఛిన్నత్వ సబంధేన తద్వి
శిష్టత్వాధావాన్నబోధపతి ॥ తదనత్ ॥ అవచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన తాదృశవిష
యితాప్రతిష్ఠానివేతే యదిచేత్వాది గ్రంథవికీర్ణాత్ ॥ ఉదాసీన పవార్థవి
షయితాయాః సాన్వనవచ్చెదక త్వేపి తాదృశజనకత్వస్య తదనవచ్ఛిన్నతయా
వ్యాప్తయోగేన విషయితాయాం తాదృశాస్యతదజనకతానచ్చేదకత్వసాన్వ
త్ప్రసరితత్వాపత్తిరితి ॥ యాదృశప్రతిజ్ఞానిజ్ఞానముదాసీనపవాధావిషయక మే
వజాయతే తాదృశ ప్రతిజ్ఞాదివ్యక్తానవ్యాప్తిమాశయ తే *యదచేతి * సమాధితై
* తదేత్వాది * దివంచ సాన్వనవచ్చెదకాయా తథావిధజనకతావచ్చేదకవిషయ
తా తద్విశిష్టతాచృశజనకతాశూన్యత్వం జ్ఞానవిశేషణమిత్యర్థః ॥ అత్ర సాన్వన
వచ్చెదక తాదృశజనకతావచ్చేదకవిషయితాశూన్యత్వమేవాస్తు భాగవిషయితా
యాస్తాదృశజనకతానవచ్చెదకత్వేన తత్కారిత్యాప్త్యైవ్యవేశ్యదలసాధక్యసం
భవాదితిబోధ్యమ్ * అగతిరేవేతి * ఇదంచాత్మాలాచనీయమ్ ॥ సాన్వన
వచ్చేదకతాదృశజనకతావచ్చెదకవిషయితావిశిష్ట స్వనూనవృత్తి జనకతాశూన్య
త్వంగతిః ॥ పంచానామవ్యవయవానాం విషయితానైయత్సప్రసంగమేపి స్వనూన్య
నవృత్తిజనకతాస్థానై స్వనూనవృత్తిసాన్వనవచ్చేదకవిషయితానివేశ్యా ॥ వస్తుత

ఈ ప్రతిజ్ఞాద్యయాద్యాత్మక సముదాయస్యావయవత్వవర్యాప్త్యశ్చయత్వమిష్ట
మేవ, తస్యాతథాత్వే తద్వారణప్రకారోపి చింతనీయః ॥ న్యాయాంతరగతత్వ
స్యాపి నివేశనీయతయానోదాసీనవాక్యసాధారణ్యమిత్యభిబోధ్యమ్ ॥ అత్యయ

స్తు సావనవచ్ఛేదకేత్యాదికమపహాయ స్వాశ్చర్యయత్వస్వసమానాధికరణభేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకవిషయత్వభయాభావమలైవ జ్ఞానవిశేష్యం సావనవచ్ఛే
దకతథావిధజనకతావచ్ఛేదకవిషయత్వానిరూపకత్వేనవాన్వోవిశేషణీయకతి ॥
అసమానాకారకప్రతిజ్ఞాద్యయో జన్యతాభేదమతే దోషాప్రసక్తస్సమానేతి * ఇ
ష్టమేవేతి * ఏకప్రతిజ్ఞాప్రతిజ్ఞాద్యయం నెతిప్రత్యయసంభవపి నావయవకతి
ప్రత్యయాసంభవాల * తస్యాతథాత్వే * ప్రతిజ్ఞాద్యయస్యావయవత్వాస్వీకార
* పరిచింతనీయకతి * ప్రతిజ్ఞాద్యయస్యాలక్ష్యతాపత్యై తాదృశ సముదాయత్వనిష్ఠ
న్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వం దేయమిన్యభిస్సాయః ॥ సన్యేతేనైవప్రతిజ్ఞాహే
తుసముదాయాతివ్యాప్తివాదకే సావనవచ్ఛేదకేత్యాదేర్నైవ్యర్థప్రసంగకతి
చేత్, ఏతత్కాల్పేషప్రకాశత్ ॥ ఆత్మాయం ధర్మాచార్యాణామాకయః ॥ ప్రతిజ్ఞే
కదేశవణాన్యత్త్రీమముదాయత్వవారణాయ తాదృశ యత్క్రిందిజ్ఞానీయవిషయ
తానిరూపక సణాత్వసమనియతనముదాయత్వనివేశాన్నప్రతిజ్ఞాహేతుసముదా
యాదానతివ్యాప్తిర్నవా సావనవచ్ఛేదకేత్యాదివిశేషణవైయధ్యక్షమ్ ॥ ఏవంప్ర
తిజ్ఞాద్యయాదివాణాకాయ తత్తత్త్రీమముదాయత్వభిన్నత్వమేననవేశ్యమ్ ॥ సచైవ
సన్విష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వం సమ్యక్, లాఘవాత్ ॥ వణాత్వసమనేయ
త్వనివేశనెనాతివ్యాప్తిసంపాద్య సావనవచ్ఛేదకేత్యాదేస్తత్త్రీమముదాయత్వ
భిన్నత్వస్యచ ప్రవేశే మహాగౌరవాదితివాచ్యమ్ ॥ ధూమాదాలొకవానిత్య
తిజ్ఞాయామవ్యాప్తిస్తన్నిష్టసముదాయత్వే ధూమాదితిభాగమాత్యన్యత్త్రీనిరుక్తస
ముదాయత్వనిష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వాత్ ॥ ఉదాహరణనిష్ఠసముదాయ
త్వస్యతదేకదేశవృత్తితథావిధయత్క్రిందిత్వముదాయత్వనిష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూ
పకత్వాత్ ॥ ధూమాదితిభాగమాత్యన్యత్త్రీమముదాయత్వస్యనిరుక్తసముదాయత్వ
రూపతయాప్రతిజ్ఞానిష్టసముదాయత్వస్య తన్నిష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వేనా
వ్యాప్తేరుక్తకల్పసేవసాధీయస్తాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యయస్యాలక్ష్యత్వమంగీకృత్యేవా
తద్వారకముక్తవిశేషణం హేయమ్ ॥ ఇత్థం చావచ్ఛేదకత్వనివేశనమపి సార్థకమ్ ॥

త్క్రిందిత్వనివేశాదననుగమోదుర్వారః ॥ ఏవం ప్రతిజ్ఞాదిఘటకపాత్యర్థప్ర
తిపాదకధాగైతివ్యాప్తిః ॥ ఏవముదాహరణస్య వాక్యద్వయాత్మకస్య సంగీ

అన్యథా పాతుప్రతిజ్ఞైక దేశజ్ఞానస్య సావనవచ్ఛేదకతాదృశాన్యతమజన్యతాని
యాపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్టజనకతాసూన్యతయా తత్సముదాయేతి
ప్రసంగాదితిద్విశేషణమండనమ్ ॥ పనులస్తు తత్రదృశాబ్ధత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదక
తాకజన్యతాన్యతమజనకతాశ్రయయత్క్రిందిజ్ఞానవిషయవణత్వ వ్యాపకనము
దాయత్వంవాచ్యం తత్రచ పూర్వోక్తస్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వం నివే
శ్యం ప్రతిజ్ఞాద్వయాదీక మలక్ష్యం అవచ్ఛేదకత్వంచ త్యాజ్యమ్ ॥ ఏవంతాదృశ
జనకతాద్వయసూన్యత్వాదీకం తత్రసముదాయత్వభిన్నత్వంచవ్యర్థమితి శత్రుండ
నమ్ ॥ నను యత్క్రిందిత్వంఏకమాత్రవృత్తిధర్మః తథాచాధేయతాసంబంధేన జ్ఞాన
వృత్తిరెకమాత్రవృత్తిర్యోగర్థస్థవిశిష్టాయాసాన్వీధికరణయత్క్రిందిద్వృత్తిత్వ
సంబంధేన జ్ఞానవిశిష్టవిషయితాయావానివేశాన్నచోషణ్యతలహా * ఏవమి
తి * దోషద్వయం జన్యతానివేశవచ్ఛేదాగ ధూమాదాలోకవాన్వర్షతలతిప్ర
తిజ్ఞాఘటకధూమాదిశ్చేక దేశేనతు పర్యతానహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాఘటక పర్యత
పదే తన్మాత్రజ్ఞానస్య తథావిధ జనకతానాశ్రయత్వాదతత్క కం పాత్యభే
తి ॥ ప్రతిజ్ఞాదిత్యదినా ధూమాదహ్నిసాధ్యకౌదాహరణాదపరిగ్రహః ॥ నన్న
త్ర సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయితాన్వీధ్యస్యతిషన్యప్రయోజ్యతానిరూపిత ప్రయోజక
తావచ్ఛేదక యత్క్రిందిద్వవిషయితావణనముదాయత్వంవాచ్యం తత్రచ ప్రకృ
తపక్షవిశేషణతావన్నప్రకృతసాధ్యానితప్రకృతపాతుదిశిష్టపాతుత్వవిషయితా
నివేశాన్నప్రతిజ్ఞాదిఘటకపాత్యర్థబోధకధాగైతివ్యాప్తిః ॥ యాదృశానుపూ
ర్వీప్రకారకజ్ఞానా తరంకదాపి తాదృశసాధ్యానితపాతుత్వవిషయితాశాలికా
ర్యానుదయః తస్మాన్యవిశేష్యతాయాలపి తాదృశసాధ్యవిషయతానిరూపితత్వా
పలక్షిత తాదృశపాతుత్వవిషయతాచ్రతి ప్రయోజకత్వాసంభవాత్ ॥ తాదృశవి
షయితాశాలిబాధే ప్రతిజ్ఞా త్రరపాతుజ్ఞానత్వేనపాతుత్వేపి పాత్యవయవస్యత
త్ప్రయోజకత్వం ॥ పాతుసాన్వర్షవిషయితాప్రయోజకత్వతివ్యవహారాత్ ॥ పాతువి
షయితాయాం వ్యాప్త్యాదివిషయితానిరూపితత్వంచేయమ్ ॥ తెననిగమనఘటక
తస్మాత్పదేనాతివ్యాప్తిరిత్యలహా * ఏవమితి * వాక్యద్వయాత్మకస్యేతి * వాక్యచతు
ష్టయార్థకస్యేత్యర్థః ॥ ననుసపక్షతావచ్ఛేదకాద్యవచ్చిన్నపాతుసాధ్యవైష్ట్యా

హయతత్ప్రతిపాద్య సాధ్యవిశిష్టధర్మవిషయకశాబ్దబుద్ధితావచ్ఛిన్నజన్యతాతథా
విధవేతువిశిష్టధర్మవిషయకశాబ్దబుద్ధితావచ్ఛిన్నజన్యతాచాన్యతమజన్యతాగ
ర్భేనివేశనీయా || తథాచతద్భుటకప్రత్యేకవాక్యైతివ్యాప్తిః || ఏతాదృశార్థద్వయ
విషయకబుద్ధిత్వంచ ససముదాయస్యాపి జన్యతావచ్ఛేదకమితి తదవచ్ఛిన్నైక
జన్యతానివేశానుభవాత్ || నచ జనకతావవాన్యతమత్వేననివేశనీయాః, తచ్చ
రీరేచాదాహరణప్రతిపాద్య తత్తద్విశిష్టాథాబుద్ధితావచ్ఛిన్ననిరూపితజనకతా
ద్వయం ద్విత్వేన నివేశనీయం, అతః ఏకేకజనకతాశ్చయప్రత్యేక భాగవిషయ
కజ్ఞానమాదాయ సప్రత్యేకభాగైతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ || ఉభయభిన్నత్వస్య
ప్రత్యేకముభయోస్సత్త్వాదుభయభిన్న భిన్నత్వస్యోభయత్రాసంభవాదన్యతమ
త్వేనోభయోపాదానానుభవాత్, వ్యాసజ్యవత్తిధర్తావచ్ఛిన్నానుయోగితాకథే

నగాహిశాబ్దత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకజన్యతామాశంక్యాథాసమాజరూపబాధ
కేన నిరాకర్యతి * తాదృశార్థద్వయేతి * (తథాచేతి * ననూదాహరణైవ్యా
ప్రకథనాన్ముఖ్యసతావ్యాప్యవ్యాపకభావానావన్నజనకతాద్వయసత్త్వాత్సాన్వి
నవచ్ఛేదకవిషయితావిష్టతాదృశజనకతాకత్వాచ్చైతిచెన్న || తథావిధయత్కిం
చిజ్జనకత్వేతదనాశ్చయప్రతి తత్ప్రమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకజనక
త్వాభయశూన్యత్వం వ్యాప్యవ్యాపకభావేతివిశేషణార్థః || ఉదాహరణేన త
థావిధం జనకతాద్వయమేవ ద్విత్వేనోదాహరణార్థబోధీయజన్యతాద్వయ ని
వేశాత్రథావిధజనకతాద్వయశూన్యత్వంచకనివేశావానావ్యాప్తిః ప్రతిజ్ఞా
వేతుజ్ఞానతావచ్ఛిన్నజనకత్వద్వయంచ సభూతంశక్యమితి నాతివ్యాప్తిః ||
సాన్వనవచ్ఛేదకత్వావివిశేషణ వహ్నిత్వేనోదాహరణార్థబోధజన్యతేప్రవేశ్యత
దీయజనకత్వే స్వపదేనోపాదేయే తాదృశజనకతాచోదాహరణజ్ఞానీయజనకత
యోర్భేదోనివేశ్యతేతి) * ద్విత్వేనైతి * ఉదాహరణభుటకవాక్యచతుష్టయవిష
యకప్రత్యేకజ్ఞానచతుష్టయనిష్టజనకతాలదాయ తన్నిష్టచతుష్టయావచ్ఛిన్నభేద
స్తేనవాన్యతమత్వకుక్షౌ నివేశాత్తాదృశజనకతాచతుష్టయావచ్ఛేదకవిషయితాని
రూపకవణాసముదాయత్వస్య సంపూర్ణావససత్త్వానైక దేశేతివ్యాప్తిరితి
భావః || యద్యపి ద్విత్వేననివేశేపి వాక్యచతుష్టయసముదాయత్వసంగ్రహాః ||
తథాపి తథానివేశే తస్యవాక్యద్వయవృత్తిసముదాయత్వనిష్ట న్యూనవృత్తితాని

దొంగమేత్తుతాదృశాన్యతమత్వాశ్రయవృత్తిజనకతామదాయాభివృద్ధిసంగన్య
దుర్వారత్వాల్ || పూర్వకల్పేతు పృథిజ్జాద్యఘటకత్వవిశేషణనైవనాతివృద్ధిసంగావ
కాశః, యోయోధూమవానిత్యాదివృత్త్యేకవాక్యస్యవాక్య(సముదాయా)ద్వయా
త్తకోదాహరణఘటకత్వాల్ || నదవాక్యద్వయసర్వా ప్రముచాహరణత్వందుర్వ
చమ్ || స్వఘటకయత్పదోపస్థాప్యధర్మిణిహేతుమత్తాబోధకంయద్వాక్యంయచ్చత
దనంతరవ్రయక్తం స్వఘటకతత్పదోపస్థాప్య తాదృశధర్మిణి సాధ్యమత్తాబో

రూపకత్వమితి చతుష్టయానుభావనం * దుర్వారత్వాదితి * అన్యతమత్వస్యా
వ్యాసజన్యవృత్తితయాపర్యాప్తివివక్షాయాః అసంభవాల్ || ఇదంతాబోధ్యమ్ ||
తథావిధజనకతాత్వావచ్చిన్నభేదాన్యతమభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మః ప
ర్యాప్త్యధికరణావచ్ఛేదకవిషయిత్యాదిక్రమేణ నివేశే ఉదాహరణేనావ్యా
ప్తిః || తదేకదేశేనాతివ్యాప్తిశ్చ || భేదాన్యతమమధ్యే ఉదాహరణప్రతిపాద్య
తత్రద్విశిష్టార్థబుద్ధిజనకతాద్యయభేదనివేశాల్ || యద్వా పృథిజ్జాప్రతిపాద్యత
ద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్చిన్నజన్యతాహేతుప్రతిపాద్యతద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్చిన్న
జన్యతావసయనిగమనప్రతిపాద్య తత్రద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్చిన్నజన్యతైవతి జ
న్యతాచతుష్టయమన్యతమత్వేన నివేశ్య తన్నిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతా
నిరూపకవర్ణనముదాయత్వాదాహరణత్వాన్యతపత్త్యంబక్షణమ్ || ఉదాహర
ణత్వంచాగ్నిమమనుగతమితిసోపిదోష్యతి || నను దీర్ఘికృష్ణైవభ్యయఘట
కభాగద్వయాఘటితత్వస్తే న్యకదేశసాధారణతయాతివ్యాప్తిమర్యాపైత్యతల
హ * పూర్వేతి * ననూదాహరణత్వస్య దుర్వచతయా కథుతద్భేదానయోగ
తావచ్ఛేదకత్వమిత్యాశయేనశంకతే * సచేతి * దుర్వచమితి * ఇతరావయ
వాసన్నితస్వాధర్మబోధకత్వం నేహోదాహరణత్వమాత్మాశ్రయాల్ || అతఃవ్యాప్య
త్వాభిమతపన్నిష్టవ్యాపకత్వాభిమతసంబంధబోధకత్వముదాహరణత్వమితిమూ
లూక్తలక్షణం పరిష్కరేతి * స్వఘటకేతి * స్వంవాక్యమ్ || స్వఘటకయత్ప
దోపస్థాప్యతావచ్ఛేదకదృష్టాంతతావచ్ఛేదకధర్మావచ్చిన్నవిశేష్యతానిరూప
తప్రకృతహేతుప్రకారతాశాలిశాబ్దబోధజనకతావచ్ఛేదకత్వతథావిధ తదవచ్చి
న్నభేదావచ్చిన్నవిశేష్యతానిరూపితప్రకృతహేతుప్రకారతాశాలిశాబ్దబోధజ
నకతావచ్ఛేదకత్వాభిమతవత్ప్రకారతాశ్రయానుపూర్వీకఘటకవర్ణనత్వ వ్యాపక

తదాశ్రయాధికరణకాలధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణధ్వంసోత్పత్త్యధికరణక్షణో
 త్పత్తికధ్వంసప్రతియోగిక్షణవృత్తివృత్తిస్సఘటకతత్వదోషస్థాప్యతావచ్ఛేదకదృ
 ష్టాంతతావచ్ఛేదకధర్మతదవచ్చిన్నభేదావచ్చిన్నవిశేష్యతానిరూఃతప్రకృతసా
 ధ్యప్రకారతాద్యయశాలిశాబ్దబోధజనకతావచ్ఛేదకప్రకారతాశ్రయానుపూర్వ
 ఘటకవణత్వవ్యాపకం సముదాయత్వమిత్యర్థః ॥ స్వమానుపూర్వ ॥ మహాన
 సత్త్వవత్సరతావదిదా భానేతు తాదృశభేదానుయోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవి
 శేష్యతానివేశ్యా ॥ ఉచితానుపూర్వకపాతుసాధ్యవిశిష్టధర్మిణ్బోధకద్వయకస
 ముదాయశ్రేయస్వేతదేవ ॥ యద్యపి ప్రకృతపాతువిశిష్టతత్తదస్యప్రకృతసాధ్య
 విశిష్టతత్తదస్యధర్మిణ్విషయకసమూహంబనబోధీయయావత్కారణతావచ్ఛేద
 కయత్కించదిష్టవయతాశ్రయవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వముపాధ్యానా
 ముదాహరణత్వంసంభవతి ॥ తథాపి సవస్మిమాణ్యయోయోధూమవానితివాక్య
 స్య వారణాయ సావశ్యయీధూతసాధ్యవిశిష్టబోధక వాక్యాన్యసవస్మాత్తరణ్య
 శూన్యపాతువిశిష్టబోధకవాక్యస్యత్తి యస్మిముదాయత్వ తద్విన్నత్వనివేశే
 గౌరవాత్తన్నోక్తమ్ ॥ ఇదముచ్యతే ॥ స్వఘటకయత్వదోషస్థాప్యధర్మి
 ణియోపాతుమత్త్వబోధః యస్యపాతాతాదృశధర్మిణ్బోధః తదస్యతరబోధజ
 నకం యద్యాకిన్యం యచ్ఛయదసంతరిప్రయక్తం స్వఘటకతత్వపాపస్థాప్యసర్వ
 ణి సాధ్యవత్తావోధః యస్య సాధ్య తాదృశధర్మిణ్బోధస్తదస్యతరబోధజనకం
 యద్యాకిన్యం తదుభయోర్ముదాహరణత్వం ॥ తెనయత్ప్రథమస్తత్కాగ్నిరిన్య
 దాహురణ్యవాన్యధి ॥ సాకృత్తతదేవాహసాధ్యతేన్యస్తేనైస్తుతస్సపాతు
 మత్తావోధకేత్యత్తి ధర్మిణ్విషయతానిరూపితపాతువిషయతాకేష్వనిబోధయో
 రనుగమస్తత్ప్రధర్మిణ్విషయతాయా పాతుతావచ్ఛేదసంబంధావచ్చిన్నాదేయ
 తాసంబంధానవచ్చిన్నప్రకారతాస్యత్వనివేశాద్ధూమోయద్యానితిబోధస్య పా
 తుతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్చిన్నప్రకారతాస్యత్వనివేశాద్ధూమోయోయద్యతిబో
 ధవ్యదాసః ॥ అయం పాతుమత్తావోధకాంతాధికః ॥ సాధ్యవత్తావోధకాంత
 స్యాప్యేవమేవాధికః ॥ ఏవంసాధ్యవత్తావోధకేత్యత్తి తథావిధసాధ్యవిషయతా
 కబోధత్వేనానుగమః ॥ తత్త సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్చిన్నాదేయతాన
 మ్బంధానవచ్చిన్నప్రకారతాస్యత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్చిన్నప్ర

ధకం యద్వాక్యం తదుభయత్వస్యేవ తథాత్వాత్ || అథాత్మాపి ప్రతిజ్ఞా
ద్యఘటకత్వం నివేశనీయమితిచేత్, తస్మి గురుశరీరస్య తాదృశవిషయతానిరూపక
వణా సముదాయత్వస్య నివేశాపేక్షయా నిరుక్తోభయఘటకభాగద్యయాఘటిత
త్వనివేశసమేవాచితమిత్యరుచిపీజమవసేయమ్ || నను న్యాయజన్యజ్ఞానస్యా
పుష్పసయార్థవ్యాప్యవత్పక్షావగాహితయా పరామర్శరూపత్వాత్పరామర్శజ
నకవాక్యత్వమేవ న్యాయత్వంకుతానోచ్యతే || ఏవంతాదృశవాక్యఘటకవాక్య
త్వమేవావయవత్వమస్తు కిముక్తగురుతరన్యాయతదవయవలక్షణానుసరణానతి

కారతాన్యత్వం విషయితయోర్నిశేషణమితి పితేషః || యోధూషవాంస్తత్రీ వ
ప్సిరిత్యాదేర్వా రణీయత్వైశ్చ తత్సముదాయత్వభేదోనివేశ్యః || మతుష్పప్రమ్యా
దేరథావత్తై గ్రతు యత్ప్రవృత్త్యాప్యయాద్యశభమ౯ జేతూభయఘటితానాం త
త్ప్రవృత్త్యాప్య తాదృశభమి౯సాధ్యోభయఘటితానాంచ యాదృశయాదృశవి
ష్టాథా౯నాం బోధకాన్యదాహరణఘటకాని సాంప్రదాయకాని తాదృశతా
దృశవిశిష్టాథాబోధానామేవ నివేశ్యః || నయియాదృశపక్షసాధ్యజేతూకానియా
దృశేయాదృశే భమి౯ణి యాదృశయాదృశవిష్టాథావత్త్వసముహంబన బో
ధజనకాన్యదాహరణానితాదృశాని|| తావద్బోధానాంపుష్క్రమ౯క్రస్వఘటక
భాగకసముదాయవారణాయ తత్తత్సముదాయత్వభేదఘటకత్వ నివేశనీయతాప
త్తై|| ఏవం స్వఘటకయత్ప్రవృత్త్యాప్యభమి౯ణిసాధ్యసామాన్యభావసాధ్యవద్భే
దబోధ౯ తాదృశాభావే తాదృశభేదభమి౯బోధంచనివేశ్య పూర్వప్రయోగా
హాంతర్ఘటకమ్ || ఏతాదృశరిత్య౯ త్తరప్రయోగాహాంతర తద్ఘటకనిరుచ్యవ్య
తిరెక్యదాహరణలక్షణంకార్యమ్ || అత్యంతాభావసాధ్యకేతు తాదృశభమి౯ణి
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నవత్తాబోధః ప్రతియోగిని తాదృశభమ౯బోధ
శ్చాధికోనివేశ్యః || భేదసాధ్యకేవ తాదృశభమి౯ణి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకబో
ధః || ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేవ తాదృశభమి౯బోధోఽధికః || మతుష్పప్రమ్యా
దేరథావత్త్వపక్షేతూహ్యమ్ || ఏవమితిరభేదాదిసాధ్యకేపి || వ్యతిరెకిన్యాయ
త్వం వ్యతిరెక్యవయవత్వంచ భిన్నమేవేతికృతమధికేన || సనూదాహరణైకద
శవారణాయ మయాపి ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వం నివేశ్యత ఇత్యతలహా * అత్మాపితి *
గుర్వీతి * సచ ఉపాధ్యాయానాం ఉదాహరణఘటకత్వమాత్రం దీధితీకృతాం

ప్రతిజ్ఞాదిపంచకస్య విశిష్టే కార్థప్రతిపాదకత్వాభిమానినామాశంకాం మూల
కృన్నిరాకరోతి * అతపివతి * తాదృశలక్షణముపేక్ష్య యథోక్తలక్షణానుస
రణాదేవ్యర్థః * పరామర్శస్య * పరామర్శమాత్రస్య * పరామర్శజనకస్య * పరా
మర్శజనకమాత్రస్య మార్గిపదాత్పూర్వోపపణితస్యాయతదవయవలక్షణఘ
టక శాబ్దబోధవిశేషా క్రమేణ వ్యవచ్ఛేద్యా || సముదాయ స్వేవప్రత్యేకవా
క్యసాధి న్యాయత్వమిష్టమేవ పరామర్శప్రయోజకవాక్యవినన్యాయవ్యవహా
రాత్తత్త్వస్య సముదాయవత్ప్రత్యేకమాత్మేపి సత్త్వాచ్చ || ఏవంచ పరామర్శ

తు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వవతుష్టయాదికం ఏవముఖయఘటకేత్యత్ప్ర జనకతాప్రభృ
తిసముదాయత్వాత్తాత్తకముపాధ్యానానాంతు తదేకమేవేతి వివరీతగౌఢం
సాన్వనవచ్ఛేదకేత్యాదివిశేషణఘటకస్య విషయితాత్వస్య భేదద్వయాత్తకస్యచ
విశేష్యఘటకస్య తస్య, సచతుష్టయస్య, భేదద్వయాత్త కాన్వతమత్వస్వేవచ
వ్యాపకతాఘటకతావచ్ఛేదకవిషయతాదిసముదాయత్వసప్రకాశప్రత్యాదితి వా
చ్యమ్ || సాన్వనవచ్ఛేదకేత్యత్ప్ర సప్తత్త్వస్యఘటకతయా విశేష్యచతుష్టయసాన్వ
తమత్వగర్భస్య నిపతేన గౌఢస్య దుర్వారత్వాత్ || న్యాయజన్యజ్ఞానస్వేత్వా
ద్యాశ్చ కామిత్యంతస్యా కనుతలలక్షణద్వయమపేక్ష్య పరామర్శప్రయోజక
వాక్యత్వం న్యాయత్వం తథావిధవాక్యఘటకవాక్యత్వమవయవత్వమితిక్రమేణ
న్యాయావయవలక్షణాలఘవాత్ || ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్యజన్యమహవాక్యభా
వోధస్యోపసయాభావిషయకత్వేన పరామర్శరూపతయా న్యాయాదౌ క్రమే
ణ లక్షణసమస్వయశ్చత్వాశంకామిత్యర్థః * నిరాకరోతి * అస్తి * నిరాకృతే
స్వీయలక్షణద్వయసాన్వతివ్యాప్తినిరాకరోతీతిర్థః || తథాచమూలస్థాతివ్యాప్తిప
దస్య పరామర్శప్రయోజకవాక్యత్వస్య న్యాయత్వమతేనహి వ్యాప్యధూమవాన
యమితివాక్యేతివ్యాప్తిః || ఏవం తాదృశవాక్యఘటకత్వసాన్వీయవలక్షణత్వ
మతే తదేకదేశేతివ్యాప్తిర్థః || స్వయంతివ్యాప్తిశంకైవనాస్తీత్యాహ || మూ
లే * తెనైతి * నను తెనేత్యాదిమూలమసంగతయథోక్తలక్షణాసత్త్వసాన్వ
లాభాదిత్యతామాత్రపదంప్రారయతి * పరామర్శమాత్రస్వేతి * విశేషాదితి * ప్ర
యోజకాంతపరిచయాదితి శేషః || తథాచ యథోక్తలక్షణాసత్త్వలాభః * త
త్త్వస్వేతి * తథాచవ్యవహారవ్యతానచ్ఛేదకసత్తానిబంధనోవ్యవహారోభ్యపే

ప్రయోజకవాక్యత్వమేవన్యాయలక్షణమితి కేచిత్తన్త తముపన్యస్యతి * యత్త్వ
 తి * సంక్షేపతః * లాఘవతః సాపిన్యాయవత్ప్రసాదస్వయః * పరామర్శ
 ప్రయోజకేతి * వహ్నివ్యావ్యధూమవానయమితివాక్యస్యాపీత్యాదిః * విశే
 షేతి * వాక్యపంచకాత్మకసముదాయాదిత్యాదిః యాదృశవాక్యప్రయోగోనా
 భావంతరాదినిబంధననిగ్రహప్రయోజకతదేవన్యాయవ్యవహారవిషయఇతనియ
 మాభిప్రాయోదమాషయతి * తన్నైతి * కథాయామ్ * విచారనమయే * ఆకాంతా
 క్రమేణేవాభిధానం * నిగ్రహప్రయోజకమితి శేషః * ఇతి * అతఃతదభిధానెనిగ్ర
 హాదిత్యగ్నిమేణాన్వయః * విశిష్టవైశిష్ట్యై * పక్షస్యవ్యాప్తివిశిష్టవేతుమత్వై * ఆ
 కాంతా * జిజ్ఞాసా * నాస్తితి * విప్రతిపత్తితఃసాధ్యతదభావనశయనతఃతదేకతర
 టిజిజ్ఞాసాప్రథమమదేతి తతః ప్రతిజ్ఞావాక్యాల్లన్నిశ్చయే తద్దేతాతత్ప్రతితా
 చ తద్దమకతాపయకవ్యాప్తౌ తదనంతరమేనవపక్షస్య తాదృశవేతుమత్వై ఇతి
 భావః * తదభిధానై * విశిష్టవైశిష్ట్యప్రతిపాదకవాక్యేచ్ఛారణే || అత్రాపి ప్రథ
 మమిత్యనుషప్యతే * అన్యథా * లాఘవమాత్రమాదృశ్య తస్య లక్షణత్వపగమే
 * పరామర్శజనకతయే * లాఘవవాచ్యావ్యక్తమప్యంతరార్థస్యపరామర్శప్రయో
 జకత్వమాత్రస్య లక్షణత్వవిత్త్యాదితిభావః || నను మన్యస్తాకాంతా యాని నిప
 త్తతే సవినన్యాయః సాచ శాబ్దత్వ ప్రకారకావషయసిద్ధినిర్వాహకః క్షాదేవ
 యత ఇతి భావః * లాఘవతః * సంగ్రహాకలాఘవాత్ * న్యాయవిష * న్యాయస్య
 నసారవిషయవిన, సాపీత్యస్యావసయోజ్యభావతః పరామర్శసియంభూతయతి ||
 * వహ్నితి * అవశ్యపెక్షానిరసస్యతి * వాక్యేతి * తథాచపి శేషఃన్యాయస్య
 వహర్వతావ్యాన రక ప్రదనచ్చిన్నభేదవ్యాప్యః భేదప్రతియోగిత్వరూప పంచ
 మ్యథాస్వయోహోధ్యః || అన్యత్ర సన్యాయస్యచహరవిషయానత్వైమాషణాసం
 గతిరత్యోయాదృశేతినియమం లంఘయితుంవిధేయంభూతయతి * నిగ్రహేతి *
 * విశిష్టేతి * సహమాహంబసత్వస్యార్థసమాజగ్రస్తతయా కన్యచిత్కార్యతాసవ
 చ్చేదకత్వాద్విశిష్టవోధావశ్యకః * చ్చేదకావతి * జిజ్ఞాసాదేహిత్యనువర్తతే || ఏ
 వమగ్రేపి || ఉపసయప్రయోగానుపపత్తినిరసస్యతి * అత్రాపితి * పన్నాకాం
 త్రావిరహఇతి మూలాసంగతిః || చక్షురాదేవహ్నివ్యావ్యసత్తాబోధకవా
 క్యస్యేవజిజ్ఞాసితవిషయకత్వాదిత్యతస్తన్నూలమవతారయతి * సన్నితి * అవతర

నివర్తతే సతు ప్రమాణాంతరాదితి నచక్షురాదేర్న్యాయత్వమిత్యతలహా * ఆ
కాంతేతి * ఆకాంతానివృత్తివిరహాత్వర్థః * తుల్యపితేతి * వ్యాప్యనత్రాబోధక
వాక్యస్య ప్రథమం ప్రయోగేపి సాధ్యసందేహాద్యధీనానాం మధ్యస్థాకాంతా
ణామనివృత్తైరితిధావః * మర్నిరూపం * అనంభవిజనకతాయావచ్ఛేదక నియ

గానుసారేణార్థమాహ * ఆకాంతానివృత్తితి * నను విజాతీయ బోధజనక
త్వమైవన్యాయత్వం విజాతీయ బోధజనకత్వమేవచ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికమ్ || ఏతా
దృశవైజాత్యస్య పరామర్శాదానకల్పనానోపసమయివ్యాప్తిరిత్యనేయమ
తముపన్యస్యతి * మూలైవేత్తితి * విజాతీయబోధజనకత్వస్య న్యాయపదకస్య
తావచ్ఛేదకతయా తత్కూడినిక్షిప్తత్వేన వైజాత్యప్రసిద్ధిః || ఏనం మన్వణో వ
హ్నిమానితివాక్యనిష్ఠం యద్విజాతీయబోధజనకత్వం తదేవ ప్రతిజ్ఞాపదకకస్య
తావచ్ఛేదకమిత్యాశయః || అత్య ప్రతిజ్ఞాపదవాచ్యానాం పర్యతావహ్నిమాని
త్యానివాక్యానాం తద్దత్వ్యక్తిత్వేన కాఠణ్యే చాలిసీన్యాదేన స్వభిచారా
త్ || అనుగతానతిప్రసక్తరూపస్య చ మిథాలితయా విజాతీయ బోధజనకత్వ
వ్యేవానుంభావితత్వేన తస్య ప్రతిజ్ఞాపదకకత్వావచ్ఛేదకత్వాభావన తద్భుటకత
యా వైజాత్యసిద్ధేరసంభవాత్తద్దత్తవిలక్షణమసంభవగ్గస్తమిత్యాశయో దూష
యతి * తత్ప్రతిజ్ఞానేతి * నను మర్నిరూపమితిమూలమసంగతం జనకతానిరూపకే
నుగతరూపానపేక్షణాదల్యావచ్ఛేదాదాధర్మాం అసంభవేతి * తథాచ కించి
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నజనకతానిరూపితకార్యతావచ్ఛేదకత్వయైవ వైజాత్యసిద్ధేర్వక్తవ్యత
యాకారణతావచ్ఛేదకత్వస్య మర్నిరూపత్వేవైజాత్యసిద్ధేరసంభవేనలక్షణమసం
భవగ్గస్తమితిధావః * తజ్జ్ఞానసేతి * తథాచ తాదృశరూపగోహమంతరేణ జన
కత్వం దుగ్రహమితిమూలాద్యః || ఇదమాపాతతః :: తాదృశరూపగోహమం
తరేణాపి జనకతాయానుగ్రహమాత్మత్ || తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టజనకతాగ్రహ
ఏవ విశేషణజ్ఞానవిధయా తద్ధర్మగ్రహస్యహేతుత్వాత్ || అత్యవ దండత్వాగ్గ
హేపిద్రవ్యే ఘటకారణతాగ్రహనిర్వాహః || నను పర్యతావహ్నిమానిత్యసం
తవాక్యనిష్ఠానుపూర్వీమత్త్వవ్యవస్థాననుగతానతిప్రసక్తస్య మిలితతయాతద్యూ
పేణ విజాతీయబోధంప్రతి జనకతాసంభవాత్తథావిధజనకత్వస్య న్యాయాదిప
దకకత్వతావచ్ఛేదకత్వవిషయిత్యతలహా * మూలైవేత్తితికారణతి * తస్యేవ

తత్వాత్తజ్ఞానస్యవచ్చేదకజ్ఞానాధీనత్వాదితిభావః॥ లక్షణాంతరసంభవస్య లక్షణాంతరామాషకతయా తస్యేవలక్షణత్వాదితిమూలమసంగతమతా దీధితికృతద్భావమాచక్షే * తథాచేతి * తాదృశానుగతరూపస్వీకారచేత్యర్థః * సాధకభావఇతి * తాదృశధర్మస్తేవ న్యాయాదిపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వసంభవేన తత్ప్రవృత్తినిమిత్తతమాజ్ఞానస్థితివిశేషసిద్ధ్యసంభవాత్, య క్త్యంతరస్యచాసత్త్వాదితిభావః ॥ బాధకమిత్యస్య ప్రతిజ్ఞాదిజన్యతావచ్చేదకజాతావిత్యాదిః, ఔన వక్ష్యమాణసంకరస్య న్యాయజన్యతావచ్చేదకజాతావసంభవేపినక్షతిః ॥ అన్యథేతి మూలస్య ప్రతిజ్ఞాదిజన్యతావచ్చేదకజాతిస్వీకారసంకీర్ణజాతిస్వీకారప్రసంగఇత్యుక్తత్వమభిప్రేత్య సంకరంవివృణోతి * న్యాయేతి * న్యాయజన్యంచజ్ఞానం విశిష్టే కార్థవిషయకం తావద్వాక్యాధురవిషయక సమాహంబనరూపంవేత్త్యన్యదెతత్ * పంచెతి * జాతయిత్యన్యగ్నిమేఘాన్వయః॥ తథాచ తత్రైవప్రతిజ్ఞాదిజన్యతావచ్చేదకపంచజాతీనాం సమావేశఇతిభావః ॥ అన్యత్రాపినామానాధికరణ్యమాహ * ద్విత్వాదీతి * మిథోవ్యభిచారితామాహ * ఏకైకేతి * నన్వేకైకజన్యనానావయవజన్యబోధగతతత్తదనయవజన్యతావచ్చేదకజాతీనానా

తాదృశానుపూర్వీమత్వస్తేవన॥ ఏనకారణవైజాత్యఘటితస్య లక్షణత్వవ్యవచ్చేదః ॥ గాదాధర్యామ్ * లక్షణాంతరేతి * ఉభయోరపిలక్షణత్వసంభవతీతిభావః * న్యాయాదీతి * లాఘవాదిత్యాదిః ॥ ఏనంద విజాతీయబాధజనకత్వస్య తథాత్వం నాపగమ్యతఇతి తద్ధటకతయా వైజాత్యసిద్ధ్యభావాత్ ॥ (తథాచ తాదృశానుపూర్వాస్యఏవలక్షణత్వసంభవే కిముక్తవైజాత్యఘటితత్వలక్షణేనైతి ॥ నను లక్షణస్య లక్షణాంతరామాషకతయోభయోరపి లక్షణత్వమితిచేన్న ॥ అనుగతానుపూర్వీకతాయాలవశ్యకత్వేన తస్యాఏవలాఘవేన ప్రతిజ్ఞాపదశక్యతావచ్చేదకత్వసిద్ధౌ విజాతీయబాధజనకత్వస్య తథాత్వేనాపగమ్యతేయేనతద్ధటకతయా వైజాత్యసిద్ధిస్సాన్విదేవంచ) వైజాత్యఘటితలక్షణమసంభవదుక్తిమితిభావః ॥ నను ప్రతిజ్ఞాదౌ విజాతీయబాధజనకత్వస్యానుపూర్వీరూపధర్మయోగుభయోరపి వినిగమనావిరచేణ శక్యతావచ్చేదకతాయాలవశ్యకతయా వైజాత్యాసిద్ధిదుర్వారైవైత్యాశంక్య తస్మిన్కారబాధకం మూలవక్ష్యతి * అన్యథేతి * నను వైజాత్యస్య నానాత్వస్వీకారాన్నసంకరావకాశఇతిచేన్న॥ తథా

నాత్వోపగమాన్నసంకరావకాశశత్యతలహ * తత్రతత్రేతి * సుతరాం మా
నాధావశతి * పృతిజ్ఞాపాత్వాదినానావయవజన్యబోధనిష్ఠపృతిజ్ఞాదిజన్యతావ
చ్ఛేదకజాతైర్వైత్వాదిజన్యతావచ్ఛేదకతయా పాత్వాదావపి పృతిజ్ఞాదిలక్షణాతి
వ్యాప్త్యా తాదృశజాతిఘటితలక్షణకరణానంభవేన తాదృశజాతౌలక్షణానుగోధ

సతి పృతిజ్ఞాపాతూభయజన్యబోధే పృతిజ్ఞాజన్యతావచ్ఛేదకవైజాత్యస్వీకారా
పత్తేః || అన్యథా తత్రతాదృశ పృతిబంధకతాకల్పనారూపగౌరవాపాతాల్ ||
తథాచ తదవచ్ఛిన్నబోధజనకత్వస్య పేతావతిప్రసక్తిః || ఏతద్భయేనగురుభూ
తమపి పృతిబంధకత్వముపగమ్య తత్ర వైజాత్యానుపగమే తత్పృతిజ్ఞాయామ
వ్యాప్తిః || నచ తాదృశబోధ తాదృశవైజాత్యానుపగమేపి నక్షతిః విజాతీయ
బోధజనకతారూపలక్షణే జనకత్వం సఫలౌపధానమపితు స్వరూపయోగ్యతేతి
కేవలపృతిజ్ఞాప్యక్త్యంతరజన్యబోధంప్రతి తత్తత్పృతిజ్ఞాప్యక్తేః ఫలావహితత్వా
భావేపి స్వరూపయోగ్యతాసద్భావేన లక్షణసమన్వయాదితివాచ్యమ్ || స్వరూ
పయోగ్యతాహి తాదృశవైజాత్యానచ్ఛిన్నబోధజనకతావచ్ఛేదకకథమవత్తవ్యం,
ఏమచ కారణతావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతస్య ధర్మస్తేవ లాభవేన లక్షణత్వస్య
పృతిజ్ఞాపదశక్యతావచ్ఛేదకత్వస్యచనంభవాదుక్తవైజాత్యావచ్ఛిన్నబోధజనక
తావచ్ఛేదకధర్మవత్తవ్యస్య గురుతయా లక్షణత్వస్య శక్యతావచ్ఛేదకత్వస్యవా
సంభవాత్తద్భుతతయో వైజాత్యసిద్ధిరభావాన్నవైజాత్యస్య నానాత్వస్వీకారస్య
ముచితశ్చతిథావః || యత్తు తత్త్వీకారేత్వేతి పృతిజ్ఞాపదశక్యతావచ్ఛేదకత
యా సిద్ధవైజాత్యాదేః కారణతావచ్ఛేదకస్య సునిరూపతయా నానుగతరూ
పస్య దుర్నిరూపతేతిభావశ్చతి || తన్న || తథాసతి తస్యేనలక్షణత్వాదిత్వస్య
తథాచ సాధకాభావశ్చతి దీప్తిత్వసంగతేః || ఉక్తరీత్యాపృతిజ్ఞాపదశక్యతావచ్ఛే
దకతయా సిద్ధవైజాత్యేస్తేన శాబ్దనిష్ఠవైజాత్యసాధకత్వసంభవాల్ || కేచిత్తత
స్యేవేతి || తథాచ సునిరూప్యత్వే తస్యేనలక్షణత్వాపత్తిభయేన సునిరూపిత
త్వస్య నస్తుమశక్యతయా తద్దుర్నిరూపమేవేతిభావః || కారణతావచ్ఛేదకస్యదు
ర్నిరూపత్వేపి జాతిసిద్ధిస్వీకారేబాధకమాహ * అన్యథేతి * ఏతదేవ దీప్తికృ
తా కేచిత్త్వీకారాదినాఽభిధాన్యతే * యక్త్యంతరస్యేతి * ప్రసృతినిమిత్తాను
పపత్తిభిన్నయక్తేః || మానాభావరూపయక్త్యభావశ్చత్యాహ * పృతిజ్ఞేతి *

రూప య క్త్యసవశాత్ ॥ ఏకై కావయవజన్య బోధవృత్తిజాతీయపాదా
య స్వరూపయోగ్యతాఘటితలక్షణస్య నిదోఽవత్సేపి ఉభయాదిజన్యబోధేత
జ్ఞాత్యభావనిర్వాహకప్రతిబధ్యప్రతిబంధకతాకల్పనే మహాగౌరవాత్ ॥ తత్త
జ్ఞాత్యనన్విన్నజనకతావచ్ఛేదకత్వేనాభివతానాంగురుశరీరాణాం యథోక్త ధ
మాణాం ప్రతిజ్ఞాదిపదప్రవృత్తినిమి తత్వోచిత్యేన తజ్ఞాతికల్పనే ప్రవృత్తినిమి
త్తలాఘవరూపాయాఅపియక్తేరనవశాశాదితిధావః ॥ అననుగమేన తత్తజ్ఞాతి
ఘటితలక్షణసంభవాత్ లక్షణానుపపత్తిరూపయక్తస్సుమారపరాహతత్వాదితి
భావనానామనుపాదేయమ్ ॥ ఏకైకజన్యబోధవృత్తిజాతిమాదాయైవ స్వరూప
యోగ్యతాఘటితలక్షణసంభవాత్ ॥ అన్యథేత్యాదిమూలమన్యథావ్యాచక్షాణానాం
మతమాహా*కేదితి*తదేత్యంతమన్యథేత్యన్యార్థః *కదాచిదితి*హేత్యాదిజన్య
ఇత్యత్రాప్యనుషజ్యతే ॥ తేన పరస్పరవ్యభిచారిలాభః*స్యాదితి*వరైవేవేర్థః ॥
నియామకాభావాదితిధావః ॥ నను నియమేన సర్వత్రైవ ప్రతిజ్ఞాదిజన్యబోధే
హేత్యాదిజన్యస్య క్రిస్తుత్తిజాతిమత్వసంభవేన పరస్పరవ్యభిచారితాయాదుర్భట
త్వాన్నసంకరావకాశాన్యత్ర బాధకాంతరంపూరయతి *సర్వేషామితి * సర్వ
త్ర సర్వజాతినల్లైవజాతీనాంసమనైయత్యాద్యేదమియలభ్యతీ సర్వజాతీయత్వ
ప్రసంగోఽసంగతిశ్చన్యథాహ * ఏకేతి * ఇత్యంత విజాతీయ శాబ్దబోధజనక
త్వఘటితప్రతిజ్ఞాదిలక్షణావసంభవం కిక మేతేతిధావః ॥ అత్రచానుగతకాంతా
న్యాయజన్యేతియావత్ * స్వరూపేతి * తత్తద్వ్యాధానుపధానైవిప్రతిజ్ఞాదిన్య
వహాన్కర్తృయే బేదిత్యేనైతి ॥ తథాచ ధర్మాణామావశ్యకతయా వైజాత్యఘటిత
విజాతీయజ్ఞానజనకత్వం స్వీకృత్య తత్ర ప్రవృత్తినిమిత్తావగమే గౌరవాదితిధా
వః ॥ మానాభావశ్చత్యస్య తాత్పర్యాంతరంపదతాం మతముత్థాపయతి * అనను
గమనైతి * వైజాత్యేకానుగతలక్షణం స్యాత్తదేవతునైర్వర్థః ॥ అయంచానంభ
వేహేతుః ॥ ఏకవైజాత్యఘటితలక్షణస్యాన్యప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరిత్యాశయః ॥
* ఏకైకేతి * అనే కావయవజన్యతావచ్ఛేదకజాతిఘటితలక్షణాదావవయవాంత
రాన్యత్వప్రవేశేగౌరవమ్ ॥ యద్యతిప్రసంజకజాతిఘటితావయవాంతరలక్షణంభవ
తి పరంతుతదా ఏతదవయవలక్షణమపి తథావిధంభవతీతిబోధ్యమ్*కదాచిత్ ॥
కద్దిత్ *స్యాదితి* సంభావనామాత్రాన్నవ్యభిచారిత్వలాభశ్చత్యతావరైవేతి ॥

భావేవ్యవస్థగతకారణఘటితసామగ్రిణాం జాతివిశేషనియామకత్వం సంభవతి
 తి నా కరీత్యాజాతిసంకరాద్యవకాశః ॥ అన్యథాఽనుమితత్వాదిజాతైరవ్యనియ
 మైన ప్రత్యక్షాదిసాధారణ్యవత్తైః ॥ తత్కాఽపి పహింవాప్యవత్తా పరామర్యా
 దీనామననుగత్యాల్ ॥ అనుగతస్య కస్యచిత్కారణస్య సంభవేపి తస్యాతివృ
 స కత్యాత్తాదృశస్య ప్రకృతేపి సంభవాద్భు ॥ సచ వ్యభిచారేణ తాదృశజాత్య
 వద్భిన్నశాబ్దబోధంప్రతి అననుగతస్య కారణత్వానంభవత్తాదృశ జాతీనాం
 కారణనియమ్యత్వం స సంభవతీ యైకకస్యాన్యజాతీయతాప్రసంగోదుర్వాచ్యతివా
 చ్యమ్ ॥ అనుమితౌ పరామద్యస్యేవాసనుగతకారణస్య కార్యతావచ్ఛేదకసం
 కోచేన వ్యభిచారవారణసంభవాదివ్యవస్థానవీజమనసేయమ్ ॥ సచానుగతీనియా
 మకాథావస్థాకించిత్యురత్వేఽనుగతానతివృస కరూపమంతరేణ దుర్నిరూప
 మితిమూలాసంగతిరితివాచ్యమ్ ॥ న్యమత్వేఽనుగతీనియామకాథావే, సనిర్భూత
 షితు న్యాయజ్యోతిర్భావౌ సతకరూపవాచకవివేచనవ్యవస్థానిత్యాయ తాదృశ
 వాచకస్య విచారానూపైర్నిపిషతిమహాల్ ॥ ఇదం పునర్నిరూపయేయమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్య
 వయవసాక్యాదిత్యాదిగూలంసజాతీయైశ్చఘటితప్రతిజ్ఞాలక్షణాభిసార్యకంతథా
 సతి తాదృశప్రతిజ్ఞాదిలక్షణస్యాప్రైవనిరాకర్తవ్యేన ప్రతిజ్ఞాదిగ్రంథేప్రతిజ్ఞానిజ
 న్యంవిజాతీయజ్ఞానమిర్వాదినః జాతీయతీ చ ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణమూసంక్యానేనైనదో

కస్యచిత్ * మనః తైః * తాదృశస్య * అతివృస క్త్యన్వయనుగతస్య ॥ తాదృశజాతీః ॥
 జాతివిశేషః * అనుగతీ * దుర్నిరూపమితి రూపవైశిష్యకేషః * అపి
 న్యతి * తథావాన్యథేత్యాదిమూషణవీన మహాకృత్యానిర్భరత్వార్థః ॥ ప్రతిజ్ఞా
 ద్యవయవాదితిమూలస్య ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణవంతాదిధితికారోక్తాం తజ్జనకేతి మూ
 లపాతమాలంబ్యుండయతి * ఇదమిర్వాదినః * అనైనైవతి * దోషభేదప్రయ
 త్తాపౌనరుక్త్యసంకా నిరాకరణాయ క్లిప్తితి న్యాయపదాదేర్వానార్యత్వే
 మానాథావాజ్ఞగతీతలే యావంతాదిభిన్నపక్షసాధ్యకహేతుకన్యాయసేమాస
 ర్వేషామనుగతలక్షణంకాన్యమ్ ॥ తిచ్చ న్యాయసామాన్యవయవైమిళిత్వే
 కస్యమూహాలంబనాత్త కోహౌఘోదాయతే ॥ తత్ర పి కంవైజాత్యన్వీకృత్య తా
 దృశవైజాత్యావద్భిన్నబోధవనకత్వేం న్యాయసామాన్యలక్షణం పివంజగతి విద్య
 మానావయవసామాన్యలక్షణమపీతి మూలకృదాశయమభిప్రేత్య ॥ అత్ర ౧౧

చేణతన్ని రాకరణస్య పౌఢమక్త్యవత్తైః ॥ కింతవయవసామాన్యలక్షణపరంవ్యక్త్యై
 కదిత్యస్యావయవాంత రాసహ కా రణైత్యర్థః ॥ తేన స్యాదజన్యబోధతోవాక్త్యై
 కవాక్యతాభీనప్రతిజ్ఞాపాత్వాదిజన్యబోధతత్వ వైలక్షణ్యలాభేన తదాత్మకసము
 దాయైతివ్యాప్తిశంకానిరాసః ॥ విజాతీయత్వంచ ప్రతిజ్ఞాద్యైక దేశజన్యబోధా
 వృత్తిజాతిమత్త్వమ్ ॥ ఏతేనావయవైకదేశేతివ్యాప్తిశంకానిరాసః ॥ మూలైజ్జనక
 శబ్దత్వో తల్లక్షణమితిపాఠః ॥ తల్లక్షణమిచ్చిస్యావయవలక్షణమిచ్ఛర్థః ॥ ఏవం
 చాన్యథేత్యాదిమూలస్య ప్రతిజ్ఞాపాత్వాదిజన్యతావచ్ఛేదకజాతీనాంపరస్పరసం
 కరపరత్వంఘటతఇతి ॥ యదిలక్షణానురోధమాత్మైజ్జనా స్వీకారస్తదాతస్మాన్య
 పక్షసాతుకన్యాయాదిలక్షణానురోధేనాపి విభిన్నసాధానిదికన్యాయజన్యబో
 ధేను విభిన్నానాం ప్రతిజ్ఞాద్యైకదేశజన్యబోధాన్యైతినానాజాతీనాం స్వీకరణ
 యతయా తానాంచ తథాదిభవ్యిప్రాదిన్యాయజన్యబోధే సమావేశేన సంగీత
 జాతిస్వీకారవ్యసంగఇతి తాదృశసూత్రాథాః ॥ యదిచ సంగతరూపదాధకభయ
 న జాతికల్పనాసంభవాజ్ఞాతిఘటితన్యాయవిశేషాదిలక్షణం ససంభవతీత్యన్య
 ధైవ తస్మాద్యపక్షపేతుకన్యాయాదియోగిర్వచసీయా ఇత్యుచ్యతే ॥ తదావ్యా
 ప్ర్యాదిపదవత్ న్యానూదిపదస్యాపి నానాధర్మకైవత్వవివేచనత్వస్సాధారణన్యా
 యత్వాదినిర్వచనానురోధేన జాత్యైకకారత్వముచితవిధిః ॥ దీర్ఘిత్వాన్తత
 త్తద్భిజనకవాక్యత్వం త తల్లక్షణమితి మూలపాఠాభీన్నాయేణ ప్రతిజ్ఞాపాత్వా
 దిజన్యతావచ్ఛేదకజాతీనాం నన్యాయజన్యబోధాదే సంగతపరయో జాతినక
 రవ్యసంగఇతి మూలం వ్యాఖ్యానవాత్ ॥ తాదృశ సాంగత్యైకస్యావయవసా
 మాన్య లక్షణపరత్వానుపపత్తైః ॥ ఏవంచ సత్సంగిత్యా భిన్నపస్తావేజా

త్యైకమిత్యాదేరైవయథ్యుక్తమాశ్చ క్యాథకభవభూషకంపరిహరతి * ప్రాప్తక
 మితి * నన్వేషం న్యానూదిసామాన్యలక్షణస్యాన్యథేత్యాదిసామాన్యలక్షణసా
 త్యతలహ * ఏవంచేతి * తదేతి * ఏవంభిత్వా సామాన్యలక్షణసిద్ధౌపై
 జాత్యంతరస్వీకారమపి స్వీకృత్య న్యానూదివిశేషలక్షణమపి క్యామితి విశే
 షలక్షణానురోధేన భిన్నభిన్నవైజాత్యస్వీకారసంకరః ॥ ఏవమవయవసామా
 న్యలక్షణతయోక్తత్వేన తద్విశేషపిసంకరధర్మభావః ॥ జాతిస్వీకారో సంకీర్ణ
 త్యాగిః * అనుదితఇతి * ఏవంచేదానీం ప్రతిజ్ఞాసామాన్యలక్షణస్యానుక్తత్వే

తిఘటితప్రతిజ్ఞాలక్షణంవిస్త్యుత్య ప్రతిజ్ఞాగ్రంథే పునస్తదాశంకేతి యథాకథం
చిదగ్గిమగ్గంథానతారోబోధ్యః ॥ *****

—ఇతి గవాధరీయోఽనయపలక్షణమ్—

సాధ్యపదమనుమితి విధేయవాచకమిత్త్యభిప్రాయేణ మణికారదూషి
తం సూత్రకారియ ప్రతిజ్ఞాలక్షణం సాధ్యపదస్య పృథ్వీతానుమితి విధేయవిశి
ష్టార్థపరతాంసీకృత్య పరిష్కారమగ్రభటే * సాధ్యేతి * సామాన్యతా
విధేయత్వస్య ధర్మితత్వస్యచ కేవలాన్వయితయా ఽనయవాంతరేవిధేయ
విశిష్టధర్మబోధకత్వమితివ్యసక్తం ॥ ఏవం ప్రతిజ్ఞా సమానాకారస్యచ బ
హిర్భూతవాక్యేషీత్యతః సాధ్యపదస్య తద్విశేషపరత్వం నిర్దేశపదస్యచ బో
ధజనకస్యానయనయూపవాక్యవిశేషపరత్వమనుస్మత్య పర్యవసితార్థమాహ
* తథాచేతి * పక్షతాపచ్ఛేదకసాధ్యతాపచ్ఛేదకయోగ్యతలైస్సనివేశః ॥ అపి
తు విశిష్టేపేతిహాచనాయ పర్యవసాదీతి వహిత్యావహిత్య ॥ తాదృశవిశిష్టవై
శిష్ట్యావగాహిత్యాబోధత్యావహిత్యా జనకయత్కించజ్ఞానీయ మణానముదా
యత్వమిహవివక్షణీయమ్ ॥ అతః త్వాన్విరావిషయకప్రతిజ్ఞార్థబోధజనకతా
యాపాత్వనయవాచిమాశ్చవిషయకబోధసాధారణ్యమితి సహాత్వనయవాదావతి
నాగ్ని తల్లక్షణోక్తౌ సమోసయ క్కమితిధావః * కథంచిదితి * తథాచ మూల
కృతామేవ విస్తరణంపునకథంబిజా సతు తత్తత్తనమాలాచయ తాం దీధీతికా
రాణామితిధావః ॥ *****

—ఇతి కృష్ణధర్మీయోఽనయపలక్షణమ్—

విషయోవిధేయః ॥ క్వచిత్త్యైవనాతః * అనయవాంతరేకాధూమాదితి హే
త్యనయవాచో తస్యాపి హేతుత్వద్వైకక ధూమవిధేయకబోధాదిజనకత్వాత్
* తద్విశేషపరత్వం * సాధ్యవత్పక్షపరత్వమ్ ॥ బోధజనకత్వత్పరి తదైకదేశే
బోధే విషయితాసంబంధేన సాధ్యవత్పక్షాన్వయః ॥ ఏవంచ సాధ్యవత్పక్షవిష
యకబోధజనకత్వేనతి స్యానయనయవత్పక్షమినిష్కర్షణః * సతతైస్సనైతి * త
థానతి స్యానయత్వఘటకప్రతిజ్ఞాయాంవిశిష్యతన్నిపేషేష్యనయవాంతరేఽతివ్యా
ప్తిః పక్షతాపచ్ఛేదకత్వాదైకేవలాన్వయిత్యాత్ * అతః * విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహి
త్యావహిత్యాజనకతానివేశాత్ * హేతితి * తస్య ప్రతిజ్ఞాసమాకారేణ హే

విశిష్ట మధనాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యజ్ఞానజనకత్వనివేశనే, నతత్రాతిపర్యసం
గః ఉపనయజన్యబోధే ఉపనయార్థవ్యాప్తిశరీరఘటక సాధ్యస్య ధర్మితావచ్చే
దకాప్రవేశాల్ || నిగమనజన్యబోధేచ సాధ్యాంశే శేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్యాధిక
స్యధానాల్ || అన్యథా పక్షతావచ్చేదకాంతర్భావేవ్యనుషంగపక్షే ౭ నిస్తారా

తస్యాఉక్తత్వాల్ || తత్రోపనయార్థధర్మితానిగమనార్థసాధ్యవైశిష్ట్యవగా
హితజ్ఞనకత్వస్య ఉపనయసాధారణ్యపిన్యాయావయవత్వవిశేషితం తాదృశజనక
త్వం నిగమనవేతినాతివ్యాప్తిః || ఇదానీంచ తథావిధయత్క్రిందిజ్ఞాననవిషయ
వణాసముదాయత్వం నవిషత్తమిత్యాశయః || యద్వా మతుప్సార్థకృమ
తేనిగమనైతివ్యాప్త్యభిధానమ్ || అన్యథా పక్షతావచ్చేదకాంతర్భావేపి అను
షంగపక్షాతి పక్షినుచననైంధాక్యావలైః || అథవా మతుప్సార్థకృమతే
పృతిజ్ఞాయాం వ్యాప్త్యంశే సాధ్యస్య యాదృశం విశేషణత్వం తాదృశ విశేషణ
త్వలాభాల్ || పరంతు సమాధానే కిందిధర్మ విశిష్టసాధ్యవిశేషణత్వమత్రానివే
శః సతు పృతిజ్ఞా సాధ్యస్య యాదృశవిశేషత్వం తన్నివేషః || మతుప్సార్థకృ
పి నిగమనైతివ్యాప్త్యసత్త్వేనశుద్ధత్వవైయర్థ్యాల్ || పరల్లక్షణే సాక్షాత్పర
మ్పరాసాధారణప్రకృతపక్షవిషయత్వం సాన్యవిషయత్వంతనవిన్దిత్వమ్ || మతుప్
నిరర్థకతాయామేవ అనిర్భరాల్ || అన్యథావిధావిధవిశేషణత్వేనైత్యేక్యావా ఉ
పనయవారణాయ కిందిధర్మ విశిష్టత్వస్య వైయర్థ్యావలైరితిధ్యాయమ్ || అసను
షంగపక్షే || అన్యథాత్వయమాపనిగమనాంతర్భాగైశ్చనుషంగపక్షానురోధనవిశే
ష్యవాదకపదాన్యోపనయనిగమనోధయఘటక భాగవ్యయాఘటితత్వస్యవాచ్య
త్వాల్ || వస్తుతస్తు వీతన్నాన్యాయవయవత్వశరీరే పృతిజ్ఞాశేతుభయఘటక
భాగవ్యయాఘటితత్వమాత్మనివేశ్యం నత్వస్యల్ || లభ్యుచిశుద్ధత్వనివేశేనేపై
తర్హిషస్య సంవారత్వాత్తేన మతుపోనిరధాకతయా కెసలనిషమనాత్సాధ్య
తావచ్చేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహితాభాజననేషివత్తతిః || (*అనుష. గపక్షాతి*
పక్షతావచ్చేదకాంతర్భావేపి జ్ఞానజన్యంధ్యక్రియాత్వాదిత్యాదౌ జ్ఞాప్యతా
యాః పంచమ్యర్థత్వాత్తత్ర ప్రకృతపక్షే సాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగా
హిత్యేపి ముఖ్యవిశేష్యతానివేశేనాపి శేతోరవాదణాల్ నశుద్ధత్వస్యావ్యక్త
త్వమిత్యేతదనుధావనమ్) || * వ్యాప్తితి * సాధ్యాధికరణత్వేనసాధ్యేనైవవా

దక్షుదాహరణమాశ్రయసరణం॥ తదప్రసదాహరణజన్యబోధేవ్యావకత్వం న
విధేయతావచ్చేదకఘటకతయాభాసతే ॥ అపితు శుద్ధవహ్నితావద్యవచ్చిన్నమే
వ సకలపాత్వస్థికరణేభాసత్యతి ప్రాచీనమతమనుస్మత్య

రూపేణాధికరణస్వనివేశాత్ ॥ సాధ్యాభావవదన్యత్రిత్వరూపవ్యాప్తావభావరూ
పసాధ్యధమితావచ్చేదకప్రచేశాచ్చ ॥ సనూదాహరణస్వవ్యావకత్వేన సా
ధ్యబాధకతయా శుద్ధత్వనివేశాదేవ వారణాకింపక్షతావచ్చేదకనివేశేనేత్యతః
హ * తదపీతి * సకలేతి * యత్తద్భువనే నెత్యాదిః ॥ యత్ర యావతాం
పాత్వస్థికరణానాంసంభవః తత్రతావతాం యేషాం విభిన్నవిషయతాలాభార్థం
యత్పదంవివక్షితం సతదధికస్య మహాససత్వాదేరపిభావమ్ ॥ నన్వత్ర శుద్ధసా
ధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టజైష్ట్యసగూహిత్యం సతావత్సాధ్యతావచ్చేదకనిష్ఠనిరవచ్చి
న్నప్రకారతావచ్చేదకతావత్త్వమ్ ॥ తథాసతి నిగమనేతివ్యాప్తేరవారణావత్తైః॥
తత్రజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వధమితావచ్చేదకసాధ్యతావచ్చేదక నిష్ఠావచ్చేదకతాయాని
రవచ్చిన్నతావత్ ॥ నాపి సాధ్యతావచ్చేదకేతరధర్మానవచ్చిన్న ప్రకారతావత్త్వ
ముపనయేచ వ్యావకతావచ్చేదకసాధ్యతావచ్చేదకభావాదేతదక్షతమితియత్క్రి
ష్ణిద్ధర్మవిశిష్టత్వత్వ కమితివాద్యమ్ ॥ తథాసతి ధూమవాక్ ధూమవ్యావకవ
హ్నిమానిస్వదాహరణజన్యబోధమాదాయాన్యతివ్యాప్తేస్సంగమయితం శక్య
తయా పక్షతావచ్చేదకనివేశేన తత్ప్రతిహరస్యనుకరణియాచ ప్రాచీనమతాను
భావనాసంగతేరితిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ సాధ్యతావచ్చేదకతావిశిష్టప్రకారతాక
త్వం తద్యవక్షిత్వమ్ ॥ జైష్ట్యం చ ॥ స్వపర్యాప్త్యనవచ్చేదకధర్మావచ్చిన్నావ
చ్చేదక త్వానిరూపకత్వస్వసామానాధికరణ్యావచ్చేదకతానిరూపకత్వాభయస
మ్పందేన॥ స్వం సాధ్యతావచ్చేదకతా, నిగమనెదస్వపర్యాప్త్యనవచ్చేదకధర్మా
జ్ఞాప్యత్వమేవేతి నాతివ్యాప్తిః ॥ సాధ్యతావచ్చేదకేతరధర్మానవచ్చిన్నసాధ్యప్ర
కారతావత్త్వనివేశేలాఘవేషి ప్రకృతపక్షనివేశవిద్యేషిభిరుదాహరణేవ్యావకతా
వచ్చేదకత్వ విశిష్టసాధ్యతావచ్చేదకభావమతే తద్వారణార్థమగత్యా గౌర
వస్యాప్యంగీకారాల్ నిరవచ్చిన్నసాధ్యతావచ్చేదకత్వాన్యావచ్చేదకత్వానిరూ
పకప్రకారతానివేశసంభవాచ్చ ॥ ఏవంచోదాహరణేతివ్యాప్తిస్సంగమసాధ్యం
ప్రాచీనమతానుసరణమావశ్యకమితి ॥ పాత్వస్థికస్య పాతుత్వం ధూమీయమితి

బోధస్యవారణాయ ద్వితియసంబంధనివేశః ॥ ఏతేన పర్యతో జ్ఞానవిషయవాని
 త్యాదిస్థలీయనిగమనైతివ్యాప్తిః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిషయత్వస్య విషయతా
 త్వేనేవభానాత్ ॥ అవచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వదలే సాక్షాత్పరంపరాసాధార
 ణావచ్ఛేదకతానివేశేన ప్రకారతాయాస్తాదృశజన్యతాదిధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
 కతానిరూపకత్వేనతదతివ్యాప్తివారణేద పర్యతోవహ్నిత్యావచ్ఛిన్నవానితిప్రతి
 జ్ఞాయావహ్నిప్రకారతాయాస్తాదృశవహ్నిత్వత్వఘటకధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
 త్వనిరూపకత్వాదవ్యాప్తిః ॥ స్వానవచ్ఛేదకేత్యత్రాపి సాక్షాత్పరంపరాసాధా
 రణావచ్ఛేదకతానివేశేతు పర్యతోధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవాఢూమాదిత్యాదిస్థలీయ
 నిగమనైతియపదానుషంగవత్తేతివ్యాప్తిరూర్వారైవేతిప్రత్యక్తమ్ ॥ తాదృ
 శవ్యాప్త్యాద్యవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వాత్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకతావ
 ర్యాప్త్యనవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపక సాధ్యతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వం శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యానగాహిత్యమిత్య
 థః ॥ యత్తు శుద్ధత్వాదేవచ్ఛేదకతావిశిష్టానసాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్టావచ్ఛేద
 కతాకప్రకారత్వమర్థః ॥ అవచ్ఛేదకతావైశిష్ట్యంచ స్వనిరూపితప్రకారతాని
 రూపితత్వస్వభిన్నత్వాన్విధయసంబంధేన తేనోపనయవారణం ఉపనయేవ్యాపక
 తావచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకధానాదత్యాయద్ధర్మవిశిష్టత్వస్యసాధకకన్యమి
 తి ॥ తన్న ॥ ఉపాహరణతత్రైవసాధ్యతావచ్ఛేదకధానైతాతివ్యాప్తిసంగతేః పా
 చీనమతానుభావసంన్వర్తంస్యాత్ ॥ యదిచ తత్త్ర వ్యాపకత్వవిధిత్తావచ్ఛేదకత
 యా తద్భావం ప్రతియోగితాగర్హితౌనాథావకత్వమాలంబ్యబూయాత్ ॥ తదో
 పసమేపి తిథా భానాద్యత్క్రిందిద్ధర్మవిశిష్టత్వస్యవైయథ్యమ్ ॥ నస్తుతస్తత్రా
 పి హేతుమత్ప్రధాన ప్రతియోగినామాన్యాభావీయ సాధ్యతాఘటకసంబం
 ధావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వనిష్టప్రతియోగితాశ్చయావచ్ఛేద్యతాకత్వ
 రూపదలస్తేననివేశేనైతి ॥ అన్యేతు నివచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్టావచ్ఛేద
 కత్వాన్యావచ్ఛేదకత్వానిరూపక ప్రకారత్వాది వివక్షణాన్నకోపి దోషఇత్యా
 హుః ॥ తన్న ॥ యత్క్రిందిద్ధర్మవిశిష్టత్వస్య వైయథ్యాపాతాత్ ॥ నన్వేవ
 ముపనయార్థస్య వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూప వ్యాప్తిఘటితయా వ్యాపక
 తావచ్ఛేదకతాయాసాధ్యతావచ్ఛేదకాంశవిశేషణత్వేన శుద్ధత్వనివేశాదేవోప

సయస్యాపి వారణాసంభవాద్యత్కించద్ధర్మవిశిష్టైశ్చసస్య వైయర్థ్యమ్ | సచానను
 షంగవ తై శుద్ధత్వస్య తాజ్యతయా తత్పక్షే ఉపనయవారణార్థమేవ తదావ
 శ్యకముపనయస్య పక్షద్వయేపి వారణీయత్వాదితివాచ్యమ్ || అగ్ర తత్త్వాగస్య
 చింతనీయతాభిధానాదితి చెన్ను || ఉపనయాథే సాధ్యవదన్యాన్య తిత్వరూపవ్యా
 ప్తిఘటకైత్యభిప్రాయేణ తిమపాదానాల్ (నతు సాధ్యాభావపదవృత్తిత్వయా
 పావ్యాప్తిరభావత్వయావసాధ్యభర్తృతావచ్ఛేదకప్రవేశాదనుయోగితాయామేవసా
 ధీయత్వనివేశాచ్చపేతుత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాదాహాతువారణాయ
 సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్య నివేశనీయత్వాల్) || ఉపనయాథే సాధ్యసంబంధి
 తావచ్ఛేదకరూపవత్త్వవ్యాప్తిఘటకైతికేచిత్ || నన్నేనంవిపక్షవ్యాన్యతత్త్వ
 స్యాదాహారణార్థతాయాః పూర్వమభిధానేన సాధ్యవదన్యాన్య తిత్వస్తేవ
 దాహారణార్థఘటక తాసంభవాద్యట్టాచార్యాణాంప్రాచీనమతేరిన్యోదాహరణం
 వ్యర్థమితిచేన్ను || ఉదాహరణార్థైవ్యాప్తిర్ఘటకా కింమాపనయాద్ధైవితత్త్రత
 ద్భానేధామవాపహ్నిమద్భిన్నోనవేతిసత్యాపనారణ్యం విశిష్టోపన్యతసక
 లపేత్వధికరణేనహ్నిమత్తాబోధకవ్యక్తఉదాహరణార్థైవ్యాప్తిప్రవేతే తద్భా
 నార్థమక్రబోధస్యాప్యహాపేక్షణీయతావైరితిప్రాచీనమతాదీనమ్యగేవ ||
 యద్యపివహ్నిమత్కాత్రీనపర్వతపక్షకేఉపనయాథే వ్యాపకసామానాధికరణ్య
 రూపవ్యాప్తిధానేపి యత్కించద్ధర్మవిశిష్టైశ్చసస్య సాధకత్వమ్ || సచ సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకావద్భిన్నప్రకారతానిరూపితముఖ్యవిశేష్యత్వావద్భిన్నత్వవ్యంఠినివేశే
 న తత్ప్రయోజనం గతార్థం సతు విశేష్యతాయాం కించిద్ధర్మావద్భిన్నత్వపర్య
 వ్రస్తేత్యాశయఇతివాచ్యమ్ || తథాసతి సాధ్యవదన్యాన్య తిత్వరూపవ్యాప్తిధా
 నేపి తావత్పర్యంతం ప్రయోజనాలాభాల్ || తథాపి హృద్ధర్మైర్వినివ్యాప్తిని
 వేశేనేవ ప్రయోజనమితిబోధ్యమ్ || వహ్నిమత్ప్రహసనకాలీనపర్వతపక్షకోపన
 యెత్వగతిరేవ || మహానసత్వావద్భిన్నై శుద్ధహ్నిత్వావద్భిన్నప్రకారకబోధ
 జనకత్వాల్ || యచిచ యత్కించద్ధర్మవిశిష్టై సాధ్యతావచ్ఛేదకావద్భిన్నప్రకా
 రతాయాం ధర్మితావచ్ఛేదకతాన్యత్వవిశేషణం, సాధ్యస్య హేత్వాది విశేషణ
 త్వే న్యాప్తిధర్మితావచ్ఛేదకత్వేనవారణం తథాచ కోపనయోగిరిత్యుచ్య
 తే తదా విశేషణంతరపూరణం || యద్యా వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూప

వ్యాప్తిర్నాన్వయపుష్పసయాభాః ఘటకతా తథాచోపసయసామాన్యేనాతివ్యాప్తిరి
 త్యాశయః ॥ వస్తుతస్తు యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్యైవనిర్భరః నిర్భరస్తుముఖ్యత్వ
 ఏవ ॥ ఏవంచోపసయే సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వేనానైవహిమన్తహానసన్యవక్ష
 ఘటక త్యైవానక్యాపిదోషఇతి ॥ కెచిత్తు ॥ దీధితాపుదాహరణసామాన్యేపక్షతా
 వచ్ఛేదకసాధ్యనివేశప్రయోజనందర్శితమ్ ॥ తదుపర్యుపసయాభా వ్యాపకసా
 మానాధికరణ్యస్త్యైవ ప్రవేశేపిభేదఃప్రతియోగితానుబంధేన వహ్నిమానిత్య
 తైవోపసయేవ్యాపకతావచ్ఛేదకవహ్నిత్వేనానైవదర్శితావచ్ఛేదకఘటకవహ్ని
 తరావృత్తిత్వే స్వరూపతా వహ్నిత్వేనానైవదర్శితావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛి
 న్నుశుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాసత్త్వాదతివ్యాప్తిమాశంక్య య
 త్కించిద్ధర్మవిశిష్టేతి నివేశ్యసమాధీయతే ॥ తథాద సంయోగేనవహ్నిదిసా
 ధ్యకోపసయసామాన్యే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకావ
 చ్ఛిన్నప్రకారతావిరహేగాతివ్యాప్త్యసత్త్వేనపిపక్షతిరిత్యాహుః ॥ అత్రవదంతి॥
 ఉపసయవాక్యాదావ్యవకత్వస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేద
 కసన్యథానెపి సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకసాధ్యప్రకారతాక బోధ
 జనకత్వం తత్ప్రాస్త్యైవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయాలవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వా
 త్ ॥ ఉదాహరణవాక్యాత్తాద్యవ్యాపకత్వేనానెపి పక్షతావచ్ఛేదకనివేశేనైవ
 తద్దావరణమితి ప్రాచీనమతానుసరణంవ్యర్థమితి ॥ వస్తుతస్తు తాదాత్మ్యేనసా
 ధ్యసాధనభావస్థలీయద్రవ్యసద్వాప్త్యవ్య భూమవాసయమిత్యుపసయవాతానాయ
 యత్ర యాద్యశంసాధ్యతావచ్ఛేదకం తత్రతాద్యశంసాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తప్ర
 కారతావచ్ఛేదకతాక బోధత్వమేవ శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతిష్టానగాహి
 బోధత్వంవాచ్యమ్ ॥ తథాద ప్రాచీనమతానుసరణమావశ్యకమితి ॥ కెచిత్తు మ
 హానసం తద్భిన్నంచ భూమవదవహ్నినుచ్ఛేతిబోధః పరంతు నన్యమకేతభేద
 నసంబంధినిః ప్రకారత్వాన్నాతివ్యాప్తిరతిః ప్రాచీనైత్యక్తమిత్యాహుః ॥ సా
 ధ్యసంబంధే స్వరూపసంబంధరూపం హేతుమత్త్వానవచ్ఛేదకత్వం భావతత్వేర్థ
 మప్యాహుః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్వేనానైవతే యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛి
 న్నే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యవగాహిత్యనివేశే సాధ్యే శుద్ధ
 త్యానివేశేపి నిగమనైనుషంగవక్షే నాతివ్యాప్తిరనుషంగపక్షసావలంబి

నిగమనే అయంపదాననుషంగపక్షే శుద్ధసాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టత్వంసనిశ్చింత్యై
షణ్ణాంతరావచ్చిన్నపక్షే నిదినాధ్యకస్యాయాంతర్గతప్రతిజ్ఞాయాం శుద్ధపక్షే
తావచ్చిన్నసాధ్యకప్రతిజ్ఞాలక్షణాతిప్రసక్తేః ప్రకృతస్యాయాంతర్గతత్వాభావే
నేపవాణ్ణాదిత్యభిప్రాయః మిదం ॥ అతోవ్యాపకత్వస్యాధికస్యాదాహరణజన్య
బొధే నేపినక్షతిరితికెచిత్ ॥ తన్న తేనిగమనాపెత్తావీజం చింతనీయమ్ ॥ యత్త
త్పదస్యాదాహరణస్థస్య సపక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నపరత్వమ్ ॥ అపితు పక్షాన్య
సాన్యవత్సాధారణరూపావచ్చిన్నపరత్వమేవ పక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నేషాతు

యత్వాత్ ॥ కేవలనిగమసాచ్చాబ్ధ బొధవీచనజాయతే నిర్ధర్మతావచ్చేదకశాబ్ద
బొధానంగీకారాత్ ॥ పర్యతోపహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాదౌ మతుపానిరథాక
త్వేపి పర్యతపదేన భేదాకాంతానిర్వాహతత్వశాబ్దబొధోపపత్తైర్వ్యదాహ
రణమాత్రాభిధానమితివదతాం మతమాహ * నిగమనఇతి * శుద్ధత్వానివేశేప
ర్వతలద్రోంధనప్రధనపహ్నిమానితివాక్యైతివ్యాప్తిమాశక్యనిరాకరోతి*వి
శేషణ్ణాంతరేతి * ప్రతిజ్ఞాయామితి * సచ తత్ర యోయోధూమవాక్ సత
ద్రోంధనప్రధనపహ్నిమానిత్యదాహరణవాచ్యమ్ ॥ తథాచ నాతివ్యాప్తిః ॥
యమూపావచ్చిన్నసాధ్యకోదాహణ్ణాది ఘటిత స్యాయాంతర్గతత్వం శుద్ధత
రూపవిశిష్టవైష్ణవగాహిబొధజనకత్వరూపప్రతిజ్ఞాలక్షణశుద్ధత్వానివేశేవ్య
క్షతైరితివాచ్యమ్ ॥ పర్యతలద్రోంధనప్రధనపహ్నిమాన్ధూమాల్ యోయో
ధూమవాక్సపహ్నిమానిత్యాదిపంచవాక్యాంతర్గతవ్యధమవాక్యన్యప్రతిజ్ఞాప
దేనా క్తత్వాత్ * సకృదేతి * తద్ధర్మావచ్చిన్నసాధ్యకోదాహణ్ణాదిఘటిత
స్యాయశరీర శుద్ధాద్ధర్మావచ్చిన్నవైష్ణవగాహిబొధజనకవాక్యత్వరూపప్ర
తిజ్ఞాత్వనివేశాత్ ॥ తాదృశస్యాయాంతర్గతత్వాభావేనత్యథః ॥ తావత్తైవవా
తిప్రసంగవారణాద్దలాంతరే శుద్ధసాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టవైష్ణవగాహిత్యనివే
శావ్యథాఇతిభావః * చింతనీయమితి * అననుషంగపక్షే కేవల నిగమనాన్న
శాబ్దబొధః ॥ కింతుపసయాథానసమమేవెతినిగమనేప్రతివ్యాప్తిసంభవాద్దీధి
తికారాణాముదాహరణమాత్రానుసరణమనర్థకమేవ ఏవమననుషంగపక్షే కేవల
నిగమనార్థమాద్యహ్నిరిత్యేవంశాబ్దబొధః ॥ మతుపానిరథాకసంప్రదాయాను
సారణ తథాపునసయాద్ధర్మకస్యాధికబొధస్యక్తిమాదాయ నిగమనేతివ్యా

మత్స్యస్య తహలాభ ఉపనయానుత్థానా తదవచ్ఛిన్నే సాధ్యవత్త్వస్యచ పరిజ్ఞా
తమలాభేనానాకాంతితత్వాచ్చేతి పక్షతావచ్ఛేదకప్రవేశేనోదాహరణాతివ్రస
జ్ఞః ॥ అత్ర యత్క్రిందిధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యక సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైశి
ష్ట్యావగాహీబుద్ధితావచ్ఛిన్నజనకత్వముదాహరణైక దేశే సప్సిమానిత్యాది
వాక్యవచనతః తస్యన్యాయావయవత్వం తచ్చ సముదాయభవ నతత్ర తాదృశ
జనకత్వమితివిశిష్య పక్షతావచ్ఛేదకానంతర్భావేపి నోదాహరణాతివ్రసంగ
ఇతినాశంకనీయమ్ ॥ జనకత్వస్య జనకయత్క్రిందిజ్ఞానవిషయవర్ణానముదాయ
త్వరూపస్యవివక్షితత్వాత్ ॥ ఉదాహరణసముదాయవిషయజ్ఞానమాదామో
దాహరణసముదాయపవాతివ్రసకైః ॥

ప్రిః ॥ యద్యపువనయవిషయజ్ఞానస్తేనవ మేతుతా తథాపి ఉపనయజ్ఞానాం
తరనిగమనజ్ఞానమాదాయాతివ్యాప్తిభ్యవశ్యేతిదితావీజయోధ్యమ్ ॥ సాధార
ణంయావసాకల్యం తచ్చ తస్యమానాభకరణేభూతయవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం మేతు
మత్త్వంవా యథామతలూధ్యమ్ * ఉపనయైతి * వ్యాప్యః పక్షేనైత్యాకాం
క్షావిరహాత్ * అనాకాంతితత్వదితి * కోసప్సిమానిత్యాకాంతాయ అను
భవాత్ ॥ శబ్దజనకతామతే పక్షతావచ్ఛేదకప్రవేశవైషయ్యకం శక్తతే * అత్రే
తి * నచ జనకతాయాః ప్రకృత్యవశ్యసంయితయా తాదృశజనకతాశయవర్ణా
త్వవ్యాపకసముదాయత్వం వివక్షణీయం తథాచోదాహరణాతివ్యాప్తిరూప
రైవ స్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వనివేశేన తద్వాచిణా ఉభయగుటక
త్యాదివిశేషణవైయర్థ్యాపాతాదితివాచ్యమ్ ॥ ఉభయగుటకత్యాదివిశేషణస్యత్యా
జ్యత్వాత్ ॥ అతవసనమాధానే తన్నిచేతయిష్యతి ॥ ఏతన్తే యత్క్రిందిత్వా
ద్యనివేశపీవేత్వసంభవోనవాచ్యః ॥ జ్ఞాయమానశబ్దస్య మేతుత్వాచితస్తదప్రా
మాణికత్వాభిప్రాయేణసమాధత్తై * జనకత్వస్యేతి * తాదృశ వర్ణాత్తేనము
దాయత్వమథః ॥ సతు తాదృశవర్ణాత్తేనమనియతనముదాయత్వం ఉభయగు
టకత్యాదివిశేషణైవ పరిజ్ఞాపేత్వాదిసముదాయస్యేత్యవశ్యేన పరిజ్ఞాత్వము
టకత్వేనదవారణాత్ ॥ యత్క్రిందిత్వంచ పాక్ష్యకం పరిజ్ఞాన్యనానాదయే
అన్యథా సమానానుపూర్వికసకలపరిజ్ఞాను ఏకజితతాశ్చయజ్ఞానవిషయాయో
కపరిజ్ఞాన్యవహరావతైః * అతివ్రసకైరితి * తద్వాచిణీయచ పక్షతావచ్ఛేద

కావచ్చిన్న త్వని వేశలవశ్యక ఇతి శేషః ॥ అతైతత్కల్పేఽఽభయఘటక భాగద్వయా
 ఘటితత్వం వ్యధేం సమానానుపూర్వక ప్రతిజ్ఞాద్వయగతసముదాయత్వావచ్చి
 న్నేతి ప్రసంగవాంఠాయ తాదృశయత్కించిచ్ఛాబ్ధిత్వావచ్చిన్న కార్యతానిరూపి
 తకారణతాశ్రయీయాధూత యత్కించిజ్ఞానవిషయతానిరూపక వణాసముదాయ
 త్వస్త్విష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వస్యావశ్యకతయా తేనైవ ప్రతిజ్ఞాపాతుసము
 దాయేఽతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞామాత్రజన్యబోధీయ కారణతాశ్ర
 యీయాధూతయత్కించిజ్ఞానవిషయతానిరూపక వణాసముదాయత్వస్త్విష్టన్యూనవృ
 త్తినిరూపకత్వస్యేవ ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయత్వేనత్వాత్ ॥ సచ తద్వ్యభ
 యఘటక భాగద్వయాఘటితత్వం నదీయతామితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి పక్షతావ
 ఛేదకనివేశత్రయధ్యాయేత్ ॥ కించిద్ధర్మావచ్చిన్న విశేష్యక సాధ్యతావచ్చేద
 కావచ్చిన్న ప్రకారక శాబ్దబోధత్వావచ్చిన్న కార్యతానిరూపిత కారణతాశ్ర
 యీయాధూత యత్కించిజ్ఞానీయవిషయతానిరూపక వణాసముదాయత్వస్య సవ
 హ్నిమానితి సముదాయస్త్విష్టన్యూనవృత్తిత్వనిరూపకతాయా ఉదాహరణగత స
 ముదాయత్వేనత్వాత్ ॥ ఇత్థంచ జనకత్వస్యేత్యాద్యతిప్రసక్తేరిత్యంతసందర్భా
 సంగతిః ॥ సచ నిరుక్తావయవత్వరూపం యత్తాదృశశాబ్దత్వావచ్చిన్న జన్యతాని
 రూపితజనకతాశ్రయీయాధూత యత్కించిజ్ఞానవిషయతానిరూపక వణాసముదా
 యత్వం తస్మిష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వనివేశాన్నాసంగతిః ॥ సవహ్నిమా
 నితి సముదాయత్వే నిరుక్తావయవత్వరూపత్వాధావేన తథావిధసముదాయత్వ
 నిష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వస్యాదాహరణసత్త్వేన పక్షతావచ్చేదకనివేశా
 వశ్యకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ న్యాయావయవత్వాత్కం తాదృశసముదాయత్వవిశే
 షణంప్రవేశ్య తస్మిష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపక తేవనాతివ్యాప్తినంపాద్య పున
 స్తదావరణాయ పక్షతావచ్చేదకనివేశస్య ప్రతిబలనాద్ధీతి న్యాయపరాహతత్వా
 త్ ॥ తథావిధైక దేశత్వస్త్విష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకతయాఽసంభవ్య వణాత్వ
 వ్యాపకత్వవిషయైవవారణాచ్చ ॥ ప్రతిజ్ఞామాత్రఘటకతానవచ్చేదకం యత్తాదృ
 శసముదాయత్వం తస్మిష్టన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వంవాచ్యమ్ ॥ సచ పక్షతా
 వచ్చేదకావచ్చిన్నై సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న ప్రకారక యత్కించిచ్ఛాబ్ధి
 ద్భిత్వావచ్చిన్న కార్యతానిరూపితకారణతాశ్రయీయాధూత యత్కించిజ్ఞానీయ విష

యితానిరూపకవర్ణనముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వమేవ నాన్య
 యావయవత్వం తథాచ నసందర్భానః గతిరితివాచ్యమ్ ॥ దీధితికృతైవ ప్రతిజ్ఞా
 హేతూఇత్యాదినా న్యాయముభయపదార్థాస్య దర్శితత్వాల్ ॥ వస్తుతస్మాద్య
 ఘటకేత్యాదివిశేషణం నైవప్రవేశ్యతే కింతుకించిద్ధర్తావచ్చిన్నే సాధ్యతావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నప్రకారకయత్క్రించిచ్చాబ్జబుద్ధితావచ్చిన్నకార్యతానిరూపిత కార
 ణతాశ్రయీయాధూతయత్క్రించిజ్ఞానీయవిషయితానిరూపకవర్ణనత్వవ్యాపక సము
 దాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వరూపలఘుతరవిశేషణమేవ, తేనైవస
 కలదూషణవారణాల్ ॥ ఏతేన ప్రతిజ్ఞాద్వయాత్మకసముదాయే ప్రతిజ్ఞాత్వవ్య
 వహారేణ తస్యాపి లక్ష్యతయా తద్వారణాయ తాదృశవిశేషణం నదేయమితి స
 మాధానంపరాస్తమ్ ॥ అత్రేదంసమాధానమ్ ॥ తథానతి వహ్నిమన్తహాసనకా
 లీనపర్వతో వహ్నిమానతి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః యత్క్రించిద్ధర్మావచ్చిన్నవి
 శేష్యకవహ్ని తావచ్చిన్నప్రకారకశబ్దతావచ్చిన్నకార్యతానిరూపితకారణ
 తాశ్రయీయాధూతయత్క్రించిజ్ఞానీయవిషయితానిరూపక వర్ణనముదాయత్వవ్యా
 పకం వహ్నిమన్తహాసనమితిసముదాయత్వం తన్నిష్ఠ న్యూనవృత్తితానిరూపక
 త్వస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వేనత్వాల్ ॥ తద్ధటకీభూతశబ్దబోధే వక్షతావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నవిశేష్యకత్వనివేశేపి వహ్నిమత్పర్వతకాలీన పర్వతో వహ్నిమానతి
 ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరతానిరూపకత్వాంతంపరిత్యజ్య ఉభయఘటకేత్యాదివి
 శేషణఘటితన్యాయావయవత్వనివేశే ఉదాహరణైతివ్యాప్తైః వక్షతావచ్ఛే
 దకానుసరణసంగతిరితి ॥ (యదాప్య ఉక్తాతివ్యాప్తివారణాయ నిరూపకత్వాంత
 ఘటకశబ్దబోధే వక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేష్యకత్వోపాదానాత్సహ్ని
 మానతిభాగవృత్తి సముదాయత్వవారణాదుదాహరణాతివ్యాప్తిసంగతి రనిరూ
 పకత్వాంతప్రవేశాద్భవ ప్రతిజ్ఞాద్వయపునరాస ఇతి) ॥ నన్వః ధట్టాచాన్తైర్జన
 కతాశ్రయయత్క్రించిజ్ఞానమేవోక్తం తథాచ తేషాంవిషయితాయాంతాదృశజన
 తావచ్ఛేదకతావర్జ్యంతంసవివక్షణీయం ప్రయోజనాధావాదిత్యభిప్రాయో లక్ష్య
 తే ॥ ఇదంతచింత్యతే॥ప్రతిజ్ఞాసహకారేణావయవాంతరస్యాపి తాదృశశబ్దబో
 ధతావచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతాశ్రయీయాధూతసమాహంబనజ్ఞానవిషయ
 తయా హేత్వనయవైతివ్యాప్తిరతావిషయితాయాంజనకతావచ్ఛేదకత్వమావ

శృంగ తాదృశజన్మతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాచ ప్రతిజ్ఞానిరూపితా
నహేత్వవయవనిరూపితేతిసంతకాత్రివ్యసంగః ॥ ఇత్థంచవక్షతావచ్ఛేదకానివేశేపి
నోదాహరణోవాన్తి ॥ కిందిద్వర్తనావచ్చిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న
ప్రకారకశాబ్దతావచ్చిన్న జన్మతానిరూపితోదాహరణజ్ఞాననిష్ఠజనకతాయాంన
వహ్నిమానిశ్యకదేశవిషయతైవావచ్ఛేదికానితూదాహరణవిషయతేతితాదృశవి
షయతానిరూపకనిష్ఠత్యైసతిసముదాయత్వస్యతత్కాభావో, ఏవంసత్సభయేషు
టకేత్యాదివిశేషణవ్యజ్యతా, యద్వాతాదృశవిషయతానిరూపకవర్ణనముదా
యత్వప్రవేశే ఉదాహరణత్వస్య తాదృశవర్ణనత్రివీనాతివాన్తిపిరితిసాధ్యసా
ధనవిశిష్టగర్భిచోధకవాక్యద్వయముఖకథాగాఢుటితత్వమపి విశేషణంతథాసతిజ
నకతావచ్ఛేదకత్వవిషయతాయాంనదేయమేన కింతుయత్క్రిందిజ్ఞానశేనా
వయవాంతరావసయికజ్ఞానమేన గానిహ్యంతుహేత్వవయవేన తివాన్తిరిత్యా
హుః ॥ తేషువచ్చిత్వంతరభేదత్వదాహరణజ్ఞానస్యాన్వయవాంతువిషయకత్వాద్య
చ్చిందిజ్ఞానవర్తేనంగుణాదేనాతివాన్తివారణవక్షతావచ్ఛేదకతైయర్థ్యసస్య
నన్యరేషత్యాత్ ॥ అయివాంతరాద్దేవతాచేమ్యహ్యకేనోదాహరణమిశ్యే
కశేషస్య కిన్తవశ్యత్యాత్ ॥ ఉభయేషుటకేత్యవిశేషణదాయకార్థపాతాచ్చ
వస్తువును పరిజ్ఞానోదాహరణమయినియితావచ్చిచకార్యవ్యవేన
ప్రతిజ్ఞాద్యుభయకమితి ॥ ౧౦వేన ॥ కతావచ్ఛేదకత్వేనప్రతిజ్ఞేమే
న ॥ కింతు హేత్వయినవారణాయతాదృశాంతకార్యయత్క్రిందిజ్ఞానీయసం
నగతతాన్యకయితార్యావస్థకంకంకార్యావస్థముదాయగ్నమేన వివక్షణీ
యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యుభయకత్వేన ప్రతిజ్ఞాద్యుభయకతావచ్ఛేదకేత్యేవముదా
యత్వభిన్నమునర్త్యమరణభేదోదాహరణజ్ఞానవిషయతావచ్ఛేదికానితూ
తిజ్ఞేకమేవప్రతిజ్ఞానముముదాయవాంయోధయేషుటకేత్యాదివిశేషణసాఫ
ల్యముదాహరణాతివాన్తివ్యయభాన్తిపేతి ॥ దాహరణముఖకథాగద్యయాఘ
టినిత్యముపేక్ష్య లాఘవాత్పుక్షతావచ్ఛేదకనివేశిత్యాహుః ॥ జనకతావచ్ఛేద
కత్వవిషయతాయాం హేతువారణాయనివేశ్యమ్ ॥ తాదృశవిషయతానిరూ
పకవర్ణనవ్యక్తిసముదాయత్వపక్షేఉభయేత్యాదివిశేషణసాధ్యమిత్వమితి ॥

॥ అత్యోపాధ్యాయాః ॥ ప్రతిజ్ఞా సహకారేణావయవాంతరస్యాపి తాదృశ బో
 ధజనకత్వాత్తత్రాతివ్యాప్తివారణాయ పక్షతావచ్ఛేదకావద్భిన్నవిశేష్యకసాధ్య
 తావచ్ఛేదకావద్భిన్నప్రకారకశాబ్దబోధత్వావద్భిన్నకార్యతానిరూపిత కారణ
 తా యాదృశానుపూర్వీ ప్రకారకజ్ఞానత్వేనావద్భిద్యతే అవయవతావచ్ఛేదక
 తాదృశానుపూర్వీమత్త్వం ప్రతిజ్ఞాత్వమిత్యేన సూత్రాఢ్యోఽఘ్యుపేయః ॥ అ
 త్రావచ్ఛేదకత్వమనతి కృత్తిత్వమ్ ॥ పర్యతావహ్నీమాఢ్య పర్యతాదహనవా
 నిత్యాదివాక్యజ్ఞానానాం విభిన్నకారణతావత్తే ఏకైకానుపూర్వీప్రకారక జ్ఞా
 నత్వస్యావ్యాపకతయాఽసంభవశత్యతమిక కారణతాపక్షోఽవలంబనీయః ॥ తథా
 చ నిగమనానుపూర్వీసాధారణాస్యతమప్రకారకజ్ఞానత్వస్య ప్రకృతపక్షేప్రకృత
 సాధ్యప్రకారకశాబ్దబోధజనకతావ్యాపకతయానిగమనైతివ్యాప్తిరతానతి కృత్తి
 త్త్వనివేషః ॥ తథాచ ప్రతిజ్ఞామాత్రవృత్తినకలానుపూర్వీస్యతమప్రకారక జ్ఞాన
 త్వస్య తత్త్వమనియతతయా తాదృశాస్యతమవత్త్వమాదాయలక్షణసమన్వయః ॥
 పక్షతావచ్ఛేదకానివేశే నిగమనైతిమత్త్వద్విచ్ఛేదకావద్భిన్నై సాధ్యతావచ్ఛేదకా
 వద్భిన్నప్రకారకశాబ్దబోధత్వావద్భిన్నకారణతాయాస్సత్త్వేన ప్రతిజ్ఞాజ్ఞాన
 త్వావత్త్వేనవాఽసంభవశత్యతః పక్షతావచ్ఛేదకప్రవేశః ॥ ఏవం సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకానుసరణస్యాపి కృత్యంబోధ్యమ్ ॥ అనుషంగవత్తేతుపేక్షసాధ్యతావచ్ఛే
 దకావద్భిన్నప్రకారకత్వమానశ్యకం తేననిగమనజ్ఞానమాదాయనానుభవః ॥ అ
 ధవా అవచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధవిశేషవన పరంత్యన్యూనానతి కృత్తి
 ధర్మవన స్వీక్రియతే ఏవంచ పక్షతావచ్ఛేదకాద్యననుసరణే ప్రతిజ్ఞానుపూర్వీప్ర
 కారకజ్ఞానత్వాపేక్షయా తాదృశకారణతాయాఅతిప్రసక్తత్వేన తత్తాన్వయావస
 మ్బంధరూపావచ్ఛేదకత్వంసంభవతీత్యసంభవవారణాయ తదనుసరణమిత్యా
 హుః ॥ అత్యేదంగదృష్టవ్యమ్ ॥ న్యాయావయవవత్త్వమత్రీ న్యాయాంతరగతత్వే
 సతి ప్రతిజ్ఞావ్యఘటకత్వమాత్రానతూభయఘటకభాగవ్యయాఘటితత్వంప్రయో
 జనాభావాత్ప్రతిజ్ఞాసాశుసముదాయనిష్ఠానుపూర్వీప్రకారక జ్ఞానత్వస్యతాదృశ
 కారణతాన్యూనవృత్తిత్వే నానవచ్ఛేదకతయాఽతివ్యాప్తేరధావాత్ తాదృశ
 కారణతాయాః ప్రతిజ్ఞామాత్రజ్ఞానైపి సత్త్వాత్ ప్రతిజ్ఞాఽఘటకత్వమపివతం
 గజానీలశత ప్రతిజ్ఞైకదేశవారణాయ (వాచ్యం తదతిక్లిష్టం అస్యతమత్వ

[illegible]

ఏవమేతల్లక్షణప్రవిష్టన్యాయవయవత్వశరీరే ప్రతిజ్ఞాహేత్వాదిసముదాయైః
 తిప్రసంగవారణాయోధయఘటక భాగద్వయాఘటితత్వమేవ నివేశనీయమ్ ॥ న
 తు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమపి ప్రయోజనాంతరవిరహాత్ ॥ ఉదాహరణైకదేశే
 తాదృశవాక్యైః తిప్రసంగస్య లఘుతరప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశనై
 జనకతావచ్ఛేదకమితి ప్రతిజ్ఞానీయవిషయితాయాః అనన్యనివేశ్యతయానాదా
 హరణాతివ్యాప్తిః ప్రసజ్యత ఇత్యత ఉదాహరణాదిప్రస్య తదేకదేశాదిత్వద్వయభి
 ప్రేత్య సవహిమూనిత్యైకదేశే తాదృశవిషయితానిరూపకత్వసత్త్వాదతివ్యాప్తిం
 ప్రద్యయతి * ఏవమితి * ఉదయేతి * యత్తుపూర్వకత్వవిరత్కల్పేహోధయై
 త్యాదివిశేషణమననుపంగపక్షఏవ, అనుపంగపక్షేతు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 న్నై శుద్ధత్వపాదానాదేవవారణాదితి ॥ తన్న ॥ అనిరూపకత్వాంతరివేశస్య
 దూషితత్వాప్రక్షతావచ్ఛేదకనివేశోత్తరం ప్రయోజనాభావేన వ్యాపకత్వమా
 త్రస్య హేయత్వాత్కేవలప్రతిజ్ఞానిష్ఠహోధమాచాయ కల్పద్వయేవి ప్రతిజ్ఞా
 హేతుసముదాయవారణాయాననుపంగప్రేక్ష్యధయైత్యాదివిశేషణస్యానన్యకత్వా
 త్ ॥ అననుపంగపక్షేతు ఆయమాదినిగమనాంతరభాగవారణాయ శుద్ధత్వనివేశా
 నన్యకః ॥ విశేష్యవాచకపదాన్యధయఘటక భాగద్వయాఘటితత్వాదితి ॥ నస్తు
 తస్మిన్సాక్షణే దక్షిణేష్యే సాధ్యవ్యకాశకశబ్దబుద్ధిత్వపర్యాప్తజన్యతావచ్ఛే
 దకతానివేశః తస్మిన్కే విశేష్యవాచకపదాన్యత్వస్యవైయధ్యాకర్మరిత్యాగోప
 తి సతాద్యుభాగైః తివ్యాప్తిరితిత్ ॥ నను ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వనివేశేపి సవ
 హిమూనితిభాగోవాన్యతిత్తి పక్షతావచ్ఛేదకం న్యన్వివిన్యతిఅహ * సత్త్వతి *
 ఏకైవ గురుతరప్రతిజ్ఞాఘటకత్వనివేశోఽన్యాయ్యితిభావః ॥ అథ న్యాయావ
 యవశ్యత్వేన న్యాయాంతరకాలేన్వనన్యధయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వమాత్రాని
 వేశే, సమాధిసాధూన్యం, సదాశివోనుదన్య, ఇతివ్యక్తైకదేశేమాధిసాధూన్యశివో
 వంద్యఇతిభాగైః తివ్యాప్తిః ॥ సమాధివాదివ్యతిపాద్యస్తేన ముఖవాదివ్యతిపా
 ద్యత్వాత్తాదృశశబ్దత్వానన్విన్నజనకతావచ్ఛేదకవిషయితాకత్వస్య తాదృశభాగ
 సత్త్వాత్ ॥ నతైతల్లక్షణమేవపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేషకసాధ్యతావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నప్రకారకశబ్దత్వానన్విన్నజన్యతానిరూపితజనకతాశ్రయసముదా
 యమేవ ప్రతిజ్ఞాత్వవ్యవహారేణ తాదృశసముదాయేపి నియామకసత్త్వేనతద్వ్య

వహారయితుముచితత్వాత్ ॥ యద్యపివం నీలవర్చతో వహ్నిమానిత్యాది ప్రతి
 వహారోన్యేష్టత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ తస్యలక్ష్మ్యేష్టతత్త్వవయవలక్షణలక్ష్మ్యతాయా
 అవశ్యకతయా అవయవలక్షణావాప్తిః ॥ రమాధవశ్చపూజ్యఇత్యాది నముదాయ
 తావపిచ్చిన్నభేదస్య మాధవశ్చపూజ్యఇతిభాగేనత్యైవన సప్తస్థితోసప్తభేదానత్యైవన
 ప్రతిజ్ఞాద్యస్యతమత్వరూపావయవత్వాభావాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వఘటితావ
 యవత్వాభావాచ్చ ॥ సహ సభాగస్తన్నాప్రియానాతగత ప్రతిజ్ఞాద్యస్యతమ
 న్యాయావయవఇతిసంగచ్ఛతే ॥ తస్మాద్వాక్యశాసనపూర్వవిశిష్టవాక్యే న్యాయా
 వయవత్వస్య ఏవహారస్తాదృశనాప్రియావయవవిశేషవిన ప్రతిజ్ఞేతివక్తవ్యమ్ ॥ ఏ
 వంచరమాధవశ్చపూజ్యఇత్యానపూర్వవిశిష్టవిన వాక్యే న్యాయావయవత్వవ్యవహా
 రేణ తస్యేవతదవయవత్వం నను తదైకదేశస్య తాదృశానపూర్వవిశిష్టవాక్యే
 వన ప్రతిజ్ఞాత్వమితివక్తవ్యమితి తదైకదేశస్య ప్రతిజ్ఞాలక్షణాలక్ష్మ్యతయా త
 త్కాంతివాప్తిప్రతిజ్ఞాతేపాయితైవ ॥ అతివిననను మతంగజానీలఇతి న్యాయాంత
 గతస్య గజానీలఇతిభాగస్య న్యాయాంతగతప్రతిజ్ఞాద్యవహారానిమిత్తత్వే
 న తత్కాంతివాప్తిప్రతిజ్ఞాలక్షణాలతరమాహ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వఇతి గోపాలనా
 ధానాం ద్విలియావయవలక్షణావతరణమపిసంగచ్ఛతే ॥ అన్యథా ప్రతిజ్ఞేకదేశ
 స్య ప్రతిజ్ఞాలక్షణోన్యేవావయవలక్షణస్యాపి లక్ష్మ్యేష్టేనతత్కాంతివాప్తికథనమన
 జ్ఞాతమేనస్యాదితి ॥ సచాత్మప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వనివేశాన్నతేవాప్తిప్రతివాద్యం
 నను ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వమపిత్వసంబంధనిరూఢాత్ ॥ ఏవంసహ్నిమానిత్యుదా
 హరణైకదేశస్య తరవినవారణ పక్షతావచ్ఛేదకానుసారేణవైయధ్యానోచ్యేతిచే
 న్ను ॥ ఈదృశైకదేశవారణాయ ప్రతిజ్ఞామాత్రఘటకత్వమేవ నివేశ్యం సతూ
 దాహారణాఘటకత్వమపి వ్యయోజనాథా వాదుదాహరణైకదేశస్య లఘుతిర ప
 క్షతావచ్ఛేదకనివేశేనేవవారణాదిభట్టాచార్యాణామాశయాదితి ॥ నను యది
 ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వం సనివేశ్యతే తదా నీలవర్చతో వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయప్ర
 తిజ్ఞాలక్షణస్య వర్చతో వహ్నిమానితి తదేకదేశేతివాన్యప్తిః ॥ సచప్రతిజ్ఞామా
 త్రాఘటకత్వముక్తమేవేతివాచ్యమ్ ॥ యత్రేథాగతత్వతోససమానాథతయా
 చక్షతావచ్ఛేదకనివేశేపి నాతివాప్తిర్వారయతుంశక్యతే తత్రత్యప్రతిజ్ఞానిశేష
 విన తదుపాదానం సవర్ణత్రేత్వాశయేనశంకతే * యద్యపితి * సన్వనుషంగప

జ్ఞేకదేశే పరవతో వహ్నిమానిత్యాదిభాగేపి వ్యావృత్తిస్సంభవతి || తథాపి స
కలప్రతిజ్ఞైకదేశే సతథాతివిశేషావాదనే ప్రయాసాధిక్యేనోదాహరణాను
భావనమితిధ్యేయమ్ || సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వనివేశే ప్రయోజ
నమాహ * ఉపనయాచ్ఛేతి * సాధ్యవైశిష్ట్యమాత్మనివేశేపి పరవతోద్రవ్యవాక్
భూమాదిత్యాదిన్యాయాంతరగాత్రే ఉపనయే తత్త్వలీయప్రతిజ్ఞాలక్షణాతివ్యాప్తిరి
తి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యసాహిత్యనివేశఇత్యవధేయమ్ || *****

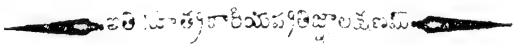
◀ ఇతి సూత్రకారీయప్రతిజ్ఞాలక్షణమ్ ▶

యథాశ్చుతసత్యవార్తస్యా వాసీనవాక్యసాధారణ్యమక్షతమేవ న్యాయాన్తర్గతవా
క్యజన్యస్యేతదనంతర్గతతాదృశవాక్యజన్యస్యాపిశబ్దబోధస్యేవనాయకజ్ఞానా

క్షేనిగమనైకదేశేయంవహ్నిమానితిభాగైతివ్యాప్తైస్సర్వత్యాగి ప్రతిజ్ఞాద్యఘ
టకత్వంనివేశనమావశ్యకమితి చెన్న || పక్షవిశేష్యక సాధ్యప్రకారకబోధైత్యం
వహ్నిమానిత్యానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానస్యేవ హేతుతయా నిగమనేతాదృశాను
పూర్వాప్యేవవాఘావేనాసతిప్రసంగాద్యథాశ్చుతాభిప్రాయేణవేదం * సకలేతి *
పరవతో వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయప్రతిజ్ఞాలక్షణస్య తదేకదేశే గీర్వాణగురుణా
పుష్పపాదయితుమశక్యత్వాదితిభావః || ఇదంతబోధ్యమ్ || తాదృశ జనకతావ
చ్ఛేదకవిషయితానిరూపకవర్ణాత్వవ్యాపకసముదాయత్వనివేశేపిప్రతిజ్ఞోదాసీ
నసముదాయైతివ్యాప్తిః || న్యాయాంతరగాత్రేత్వేన తద్వాదినేపి ప్రతిజ్ఞాహే
తుఘటకసముదాయైతివ్యాప్తిః || తద్వాదీణాయ తాదృశ సముదాయత్వనిష్ఠ
న్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వం ననివేశయితుంశక్యతే వ్యాగ్రూపితత్వాల్ కేతూ
భయఘటకేత్వేన || ఏవంసతి ప్రతిజ్ఞాదవ్యయైతివ్యాప్తిరవిషయతే సాపియత్కి
శ్చిత్ప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయితదనాశ్రయోభయఘటకభాగదవ్యయాఘటితత్వం ప్రవేశ్య
వారణీయేతి * ఉపనయఇతి * ద్రవ్యవ్యాప్యభూమన్యాపి ద్రవ్యత్వేన సాధ్య
త్వాదితిభావః || విషయితానమవాయాభ్యాం సాధ్యసాధనభావస్థలే జ్ఞానవ్యా
ప్యజ్ఞానవానితు్యపనయైకదేశేతివ్యాప్తిరితస్సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపవైశిష్ట్యమే
వనివేశ్యమ్ || ఇదమత్రానభాతవ్యమ్ || పరవతో వహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాత్వాదావస్వ
యితావచ్ఛేదకమేవ తథావిధవిషయితానిరూపకవర్ణాత్వవ్యాపకసముదాయత్వ

దివిధయాపరామర్శప్రయోజకత్వాదతస్తదర్థమాహ*ప్రకృతేతి*వహ్నివ్యాప్యధూ
 మసాధ్యకానుమితేరపికదాచిదుద్దేశ్యతయా వక్ష్యమాణాతిప్రసంగవారణాసంభ
 వాదుద్దేశ్యపదంప్రకృతాద్ధకతయావ్యావృత్తై*ఉద్దేశ్యతీతి*వహ్నిసాధ్యకోపనయ
 న్న*తత్సాధ్యకన్యాయాంతర్గతాపనయస్య*ఏతేనసత్త్వదలసత్త్వమావిష్కృతం ||
 వహ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యకత్వాదిన ఉన్యసాధకానుమితీమాదాయ విశేషదల

త్వేనప్రతియతే || తద్దర్శంధమితానచ్చదకీకృత్య ప్రతిజ్ఞాపదస్య తాదృశసము
 దాయత్వత్వేన తద్దర్శబాధకత్వాత్ || ప్రతిజ్ఞానేక దేశంతి వ్యవహారేతు ప్రతి
 జ్ఞాత్వే ఏక దేశత్వాననచ్చదకత్వమేక దేశజ్యేప్రతిజ్ఞాత్వాద్యనవచ్చేద్యత్వంవాప్రి
 తిజ్ఞాత్వసామానాధికరణ్యనైక దేశభేదోవా, పర్యతపదంప్రతిజ్ఞేతిప్రయోగస్తూద్దె
 శ్యతానచ్చదకవ్యాప్యత్వవిశిష్టపర్యాప్తిసంబంధేన విధేయాన్వయాదపి వాగ్యతే
 పర్యతపదే ప్రతిజ్ఞాత్వమితితు విధేయతానచ్చదకవ్యాప్యత్వవిశిష్టపర్యాప్తిసం
 బంధానచ్చిన్నాధేయతాసంబంధేనవిధేయాన్వయాదితి, ప్రతిజ్ఞాఽఽఽఽధ్యతేత్వాదా
 న్నసమానాధికరణ స్వవిషయకృతిభవంసాసమానకాలేన కృతేననయత్వ జన్య
 తాన్విధాన్వయః ఆద్యకృతస్సకలవకాణానుకూలత్వాత్ || ప్రతిజ్ఞాధిపన్యతిత్యా
 దా ప్రతిజ్ఞావ్యాగ్రీభావప్రతియోగ్యత్వ త్తేకత్వం భవిష్యత్త్వం తద్వ ప్రతియో
 గిత్వ సాన్విధికరణకాలభవం ప్రతియోగి స్మాగ్రభావప్రతియోగివృత్తి స్మర్యాధీన
 శాబ్దబోధానుకూలత్వోభయసంబంధేన స్మాగ్రభావసత్త్వం, ప్రతిజ్ఞాభ్యస్తే
 త్యాదా ప్రతియోగిత్వ స్వప్రతియోగివకాణాధికరణకాలభవంసాన్విధికరణకాలాత్మ
 న్ననకాణాధికశాబ్దబోధాననుకూలత్వోభయసంబంధేన భవంసవత్త్వమితిదిక్ ||

ఇతి సూత్రకారియప్రతిజ్ఞాలక్షణమ్

* తదర్థమితీ * ప్రయోజకారణప్రతిజ్ఞాపదప్రతిపాద్యదీప్యార్థబోధ పరిచాయః మా
 త్యమ్ || వాక్యపదంబోధయధిక భాగద్వయాఘోరత్వే నన్యవిశానపూర్వ
 కామయవాసుకపరమ్ || యద్యపి వాగ్యస్యార్థప్రతివిగ్రహ స్తథాపి ఫలతా వా
 క్యభేదస్య జనకీ లాభా తల్లా భక్త్యో విశేష్యభాగస్యతైయధ్యాత్మపరిత్యాగః ||
 * అన్యేతి * ఉద్దేశ్యత్వమిచ్ఛావిషయత్వం తథాచ పర్యతేనహ్నివ్యాప్య ధూ
 మసాధ్యకానుమితిదుద్దేశ్య రదిష్టగోధివ్యాపకాభావవత్తా గ్రహనివృత్త్యథంక
 భందిత్వా యత్ర పర్యతపక్షకహ్నిసాధ్యకధూమశేతుక న్యాయప్రయోగస్త

న త్వం స్ఫుటికృతం*వారణాయ*ప్రతిజ్ఞాన్యవహారవిషయతావారణాయ*ప్రకృత
తద్వయం*ప్రకృతప్రతిజ్ఞాపదార్థాధుటకన్యాయానుమిత్యః ఏకసాధ్యోచితప్ర
ప్రతిపాదకం ప్రకృతిపదవ్యయం(సాధ్యపక్షవిశేషనియంత్రితార్థకంప్రకృతపదవ్య
యం) ప్రకృతన్యాయావయవత్వపర్యంతానివేశే మహిష్వావ్యధూమసాధ్యకప్ర
తిజ్ఞానురోధేన తత్సాధ్యకానుమితేరపి ప్రకృతపదేన వివక్షణీయతయా తామా
దాయ దర్శితాపనయే, ప్రకృతానుమితిపర్యంతానివేశే మహిష్వాసాధ్యకన్యాయ
సానిపి ప్రకృతన్యాయేత్యనేన వివక్షణీయతయా తదవయవత్వమాదాయతత్ప్రతి
జ్ఞాన్యవహారస్య దుర్వారతావ్యవధాయత్ప్రకృతత్వనివేశః ॥ (ఉభావసతి
తత్పక్షసాధ్యకన్యాయాంతగతత్వసుటితప్రతిజ్ఞాపదార్థగర్భే తత్సాధ్యపక్షకా
నుమితేరేవాంతర్భావాన్నాతిప్రసంగః ఏతదేవ) తథాచసతి అభిన్నసాధ్యపక్ష
కన్యాయానుమిత్యంతర్భావే యాదృశోలక్షణార్థప్రసంగమయతి * తథాచతి *
యత్తు తాదృశోపసయేమహిష్వావ్యధూమసాధ్యక ప్రతిజ్ఞాన్యవహారవారణాయ

త్రాన్యవహారే మహిష్వావ్యధూమసాధ్యక ప్రతిజ్ఞావాన్యవహారాన్ని త్వేన సామా
న్యతాపి ప్రతిజ్ఞాన్యవహారాధావాదతివాన్యవహారాన్ని * ప్రతిజ్ఞాన్యవహారేతి *
పక్షసాధ్యవిశేషనియంత్రితసామాన్యప్రతిజ్ఞాన్యవహారేత్యర్థః ॥ దీప్తికారేణై
కదేవ ప్రకృతపదవ్యయప్రయోజనదర్శితం నతు ప్రత్యేకం వృథాగత్యయాదృ
శేత్యస్య నిష్కాననైస్యత్ప్రతాదృశేత్యసాని నిష్కాననాత్ ॥ అతస్త్వయం
వృథాప్రకృతపదయోగప్రయోజనమభిధాయైకేదైకత్యయాదృశేత్యసాన్యవహారా
దృశేత్యస్యచ ప్రవేశవర్జవసానమాహ * ప్రకృతన్యాయేత్యాదినా * ప్రతిజ్ఞా
ద్యనురోధేన * ప్రతిజ్ఞాయాం లక్షణగమనానురోధేన ॥ అత్ర ఛట్టాచారైః
ప్రతిజ్ఞాసామాన్యలక్షణాభిప్రాయకతయా దీప్తిత్యర్థాపి తా మేతు ప్రతిజ్ఞావిశే
షలక్షణాభిప్రాయకతయా దీప్తిం లాపయంతి తన్మతముద్ధాకయతి * య
త్త్వతి * ఛట్టాచార్యమతే ప్రకృతపదయోగపాదానైవ్యభిన్నపక్షసాధ్యకార్థక
తయా ఏకత్ర తన్నిష్కాననైస్యత్ప్రతాదృశేత్యసాని ఏతన్మతేచ తత్సాధ్యపక్షకా
నుమితౌ న్యాయేచ ద్విధానివేశ్యత్యేకత్రప్రకృతైవస్య నిష్కాననైస్యన్యవహార
త్వత్వమేవేతిత్యా ప్రథమదీప్తిత్యర్థకాలావనై దూషణమాహ * తత్సాధ్య
కాదినా*ప్రతిజ్ఞేతి*తథాచపర్యతేపక్షేవహానాన్యవహారాన్నివహానితివా

న్యాయే, హ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞావ్యవహారవారణాయానుమితౌ ప్రకృతత్వనివేశన
 మితి ప్రకృతదన్వయమితిర్థవతి ॥ తద్వింత్యమ్ ॥ తత్సాధ్యపక్షకప్రతిజ్ఞావ్యవహా
 రవిషయస్యాత్ర నిర్వాచ్యత్వే ప్రతిజ్ఞాపదార్థఘటకన్యాయానుమితౌ రుభయశ్చ
 సమభివ్యాహృతసాధ్యపక్షాన్వయనివేశనూచనాయ ప్రకృతదన్వయం తత్సాధ్య
 పక్షార్థకమిత్యస్తే ప్రవాభిధాతుముచితతయా తదుపేక్ష్య ప్రతిజ్ఞావ్యవహారవిష
 యతావచ్ఛేదకీహుతైకధర్మశరీరే ద్విధానివిష్టయోస్సాధ్యపక్షయోరభేదమాత్రేలా
 భాయ తథాచేత్యభిధానెసందర్భవిరోధాత్ ॥ యాదృశేత్యాదెస్వస్యేత్యాదిః ॥
 తాదృశేత్యాదెస్వనిష్ఠమిత్యాదిః*పర్యవసితార్థః* ప్రతిజ్ఞాపదప్రతిపాద్యతావ
 చ్ఛేదకతయా మూలాభిప్రాయవిషయః ॥ ఏనంచసతి ప్రతిజ్ఞాదిపదస్య నానాథ
 త్వం నహిషాయ గత్యంతరవిరహాదతి ప్రాగైవాక్తం గ్రంథకృతైవ ॥ తత్సాధ్య
 తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నతత్సాధ్యకత్వస్య న్యాయాద్యంశేఽనివేశనే ఉక్తోపనయవి
 వాతిప్రసంగః ॥ యత్పక్షకానుమితినమానవిషయకత్వంతిత్పక్షకన్యాయాంతరగ
 త్యం ప్రతిజ్ఞాతి భవత్సమ్మత్యవ్యవహారైనుమిత్యన్యూనానంతరిక్తవిషయకజ్ఞానజనక
 త్వేనతిన్యాయావయవశ్యఘటకయోర్నాన్వయానుమిత్యోపపద్యతేపక్షకత్వపహ్ని
 సాధ్యకత్వయోరన్వయాన్నపట్వతేపక్షకవహ్నివహ్నివాన్వయధూమేవాసాధ్యేవ
 హ్నివాన్వయధూమవానయమితిప్రతిజ్ఞావ్యవహారవిధిభావః*సమభివ్యాహృతైతి*
 సమభివ్యాహృతసాధ్యపక్షాన్వయస్థాపేత్యర్థః ॥ స్వం ప్రకృతపదదన్వయమ్ * అభిధాతు
 మితి * తథాచానుమితౌ న్యాయేచప్రకృతపదయో సత్సాధ్యపక్షకత్వనివేశార్థ
 కత్వే తతవినోపనయే తత్తత్త్రియప్రతిజ్ఞావ్యవహారవారణసంభవాత్ ॥ యాదృ
 శపక్షకేత్యాదినా సామాన్యరూపేణానుమితిన్యాయఘటకశాబ్దబోధవిషయసా
 ధ్యాదీనామైక్యవివక్షాయా నిర్విజత్యాపత్యైరితిభావః ॥ నన్వేషం కథముపనయ
 వారణంసతిన ప్రమ్యధాపేన పూర్వదలస్య యత్రోక్తత్వత్వత్వైవ తత్రోక్తరదల
 సత్త్వాల్ ॥ యత్రోక్తత్వదిమత్రదలసత్త్వైవ తత్రోక్తపూర్వదలసత్త్వంచేత్యతస్య
 స్వేతి స్వనిష్ఠమితిచపూరితమ్ ॥ స్వం ప్రతిజ్ఞాత్వేన భిషత్తమ్ ॥ ఇదానీం పృ
 థక్ యాదృశసాధ్యకత్వస్య వ్యాప్తిమాహ * యత్సాధ్యకత్వస్వేతి * యా
 దృశసాధ్యకత్వస్య న్యాయాంశేఽనివేశేఽనుమితావపి తాదృశసాధ్యకత్వం నా
 స్తేవ ఏకదైవ తస్యనివేశనీయత్వాల్ ॥ తథాచ యాదృశంలక్షణమవిష్టం తా
 దృశలక్షణముపనయవాక్యే ఉపపాదయతి * యత్పక్షకేతి * నను యత్పక్షకా

తత్త్వస్యాక్షతత్త్వాదితి తన్ని వెశనమ్ ॥ దృష్ట్యాప్యధూమవానయమిత్యాకారక
 దృష్ట్యాప్యవచ్చిన్నసాధ్యకోపనయవారణాయ సాధ్యతావచ్చేదకనివేశనమ్ ॥ ఏ
 తల్లక్షణఘటక న్యాయావయవత్వశరీర ఉదాహరణాద్యఘటకత్వనివేశస్య సిమా
 ధుమిమాధీన న్యాయప్రయోగానంగీకారపక్షే ప్రయోజనాంతర విరహాత్ప్రతిజ్ఞా
 ఘటకత్వమాత్రస్య తదేక దేశసాధారణస్యనివేశసీయతయా వహ్నీద్రుదిసాధ్యక
 న్యాయంత గతస్య యత్కించిద్ధర్మక వహ్నీద్రుదిసాధ్యకానుమిత్యన్యూనావతితి
 క్తవిషయకబొధజనకస్య సవహ్నిమానిత్యదాహరణైక దేశస్యవాణా దైకధ
 నుమితిసమానవిషయకత్వంచాబ్ధబొధవిసకథముక్తౌపనయైతివాప్తితిచెన్న
 వ్యాపారానుబంధవిషయతయా తద్విషయకత్వైకైః ॥ యద్వాసమానవిషయ
 కత్వమిత్యన్యూనమానవిషయకాబ్ధబొధజనకజ్ఞానవిషయత్వమిత్యన్యూనకృత్యైతి*
 దృష్ట్యాప్యధూమోపి దృష్ట్యాప్యసాధ్యకతిభావః ॥ ఏకధర్మావచ్చిన్నపక్షకత్వ
 నివేశస్య వ్యాప్యతిం వస్తుస్థూమికామారచయతి * ఏకదితి * సిమాధుమ
 యా న్యాయప్రయోగాంగీకారే యోయోధూమవాణా సవహ్నిమాణా యథాప
 ర్వతత్వత్వదాహరణసంభవస సవహ్నిమానితిభాగస్యాపిపక్షతావచ్చేదకావచ్చి
 న్నే ప్రకృతసాధ్యప్రకారకబొధజనకత్వసత్త్వైకైకధర్మావచ్చిన్నపక్షకర్షణివే
 శేవ్యైతివాప్తితితత్తదాహరణాఘటకత్వస్యానన్యక త్వేన్ద్రైకైకధర్మావచ్చిన్నప
 క్షకత్వనివేశవ్యాప్యత్తిన్నసంభవత్వేవేత్యైతస్తదనంగీకారపక్షానుసరణమ్ ॥ ఏవం
 చతత్పక్షే ప్రయోజనాధావేన తదనివేశాదుదాహరణైక దేశైతివాప్తివార
 ణాదైకధర్మావచ్చిన్నపక్షకత్వనివేశసమితిభావః * న్యాయఘటకత్వమాత్రస్యే
 తి * నచ రమాధుమిప్రాజ్యోమాధవత్వాదిత్యాచౌ మాధవస్థూజ్యైతిభాగైతి
 వ్యాప్తిః ॥ అగ్రే సమాధాన్యమానత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాఘటకమాత్రైతిపాతే మా
 త్రపదంన్యూనావతితి క్తబొధజనక హేతుపనయనిగమనాఘటకత్వస్యవైయర్థ్యం
 వస్తుమ్ * తదేక దేశైతి * ప్రతిజ్ఞాఘటకతానవచ్చేదకధర్మవత్త్వమితియావత్
 ఘటకతావచ్చేదకత్వంచ ప్రతిజ్ఞాత్వన్యూనత్వైత్యేసతి ప్రతిజ్ఞావృత్తిత్వంలేన ప్ర
 తిజ్ఞాభేదానుయోగితానవచ్చేదకత్వాక్తౌ ప్రకృతపక్షకత్వవైయర్థ్యేపిపక్షతిః ॥
 సవహ్నిమాణా యథాపామాణమయిత్యదాహరణైక దేశవాణాదైకధర్మైతి ॥
 అగ్రేచన్యధైవలక్షణంపరిష్కృతప్రపక్షతావచ్చేదకాదినివేశప్రయోజనస్య ప్రక

ర్థావచ్ఛిన్నపక్షకత్వనివేశనమ్ || వస్తుతోఽనుమిత్యన్యూనాసతి క్రివిషయకత్వం
ప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవైష్ట్యవగాహిత్వసతితాదృశవైష్ట్యవిషయతావిలక్ష
ణవిషయతాసూన్యత్వరూపమనుమితిమంతర్భావైవాగ్రేనిర్వచనీయమ్ || త
త్ప్రకృతపక్షాదినివేశ్యావృత్తిరగ్రేదర్శనీయేతి కింవావత్త్వస్థలాంతరాను
సరణేన || యత్తు || పక్షవిశేషమనంతర్భావ్యాసతి ప్రసక్తస్య న్యాయత్వస్యదు
ర్వచతయా పక్షప్రవేశనమితి తదనల్ || తథానతిపాతువిశేషమనంతర్భావ్యా
పి తస్య దుర్వచతయా యాదృశపాతుకేత్వస్యాఽపి వస్తుముదితత్వాల్ || యదిచ
న్యాయపదోపాదానాదేవ తద్దైతునియంత్రితన్యాయలాభ్యతి సతదభిహితమి
త్సుద్యతే తదా పక్షప్రవేశస్యానన్యకత్వేపి న్యాయపదాదేవ పక్షవిశేషనియ
న్మితిన్యాయలాభ్యతియాదృశపక్షకత్వేభిధానస్యాసమయకత్వేతి * పేలోర్వా
రణాయేతి * అసతి క్రివిషయకత్వం పక్షతావచ్ఛేదకపేక్షిజై యత్సాధ్యతావచ్ఛేద
కవిశిష్టవైష్ట్యవిషయకత్వం తద్విలక్షణవిషయతాసూన్యత్వం సతు ప్రకృతాను
మిత్యవిషయావిషయకత్వం న్యయమేవాగ్రేహూపణీయత్వాల్ తాదృశవిషయ

ర్శనీయత్వాల్, మాన్వీచానీం తద్వాన్వీన్మత్రితాన్వీయేనాహ * అస్తుత్యతి *
పక్షేతి * కింవిధర్థానన్విన్నపిశేష్యకానుమిత్యానిభుతచస్య సన్యాయస్విభుతక
ప్రతిజ్ఞాత్వభుతకానునానతి క్రివిషయకత్వనిర్వాహః || నిర్ధారితావచ్ఛేద
కకన్యత్వప్రసంగజ్ఞానాథావాల్ || అసతిచ క్రివిషయకత్వం పక్షిమది
త్యాదిన్యాయాస్యతైస్థావచ్ఛేదోపహామనాథావాల్ యోయోధూమవా
సపక్షిమాన్వాన్వీన్మత్రితాన్వీయేనాహ * అస్తుత్యతి *
చకస్య న్యాయత్వావత్త్వా తదాద్యవాక్యే ప్రకృతలక్షణాన్వీన్మత్రితాన్వీన్మ
స్యాలోకాల్ యోయోధూమవాన్వాన్వీన్మత్రితాన్వీయేనాహ * అస్తుత్యతి *
వాక్య వ్యాసృతస్య యత్క్రిచ్చిత్తపక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై
యత్క్రిచ్చిత్తపక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై పక్షిజై
లోపక్షిమాన్వాన్వీన్మత్రితాన్వీయేనాహ * అస్తుత్యతి *
టాకాద్యవాక్యేతీవాన్వీన్మత్రితాన్వీయేనాహ * అస్తుత్యతి *
సతిరైతి * ప్రకారాంతరేణ తన్నివేశనపక్షమాగరిత్యాన్వీన్మత్రితాన్వీన్మ
తావత్తరతస్థనిషేధితి * సత్తితి * అసతి క్రివిషయకత్వమిత్యనుషజ్యతే ||

తావిలక్షణత్వంచ, తాదృశవిషయతాశానిశ్చయతావచ్ఛిన్నానివర్త్య సంశయ
నివర్తకతావచ్ఛేదకత్వయావనిర్వృత్త్యైవినంచాత్తపేత్వనయవజన్యబోధస్యా
నుమిత్యవిషయపహ్నినిష్ఠఘామజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిషయకత్వేపి తాదృశ విషయతా
విలక్షణవిషయతాశూన్యత్వమక్షతమేతేత్యతి ప్రసక్తేరితిభావః * నిగమనవార
ణాయేతి * నిగమనజన్యబోధస్యాపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టేనాధ్యతావచ్ఛేదకవిశి
ష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్యేనాన్యూనవిషయకతయాఽతివ్యాప్తిప్రసక్తేరితిభావః * ని
గమనై * తస్మాద్వహ్నిమానిశ్చాదివాక్యసన్నిధానై * సాక్షాదితి * అనయవాంతరబ
హిర్భావేనేత్యర్థః * సమ్యగ్యత ఇతి * తథావ కథంతజన్యబోధస్యాన్యూనవిష
యకత్వమితిభావః * న్యూనతాథంగాయ * ఆకాంతాపూరణాయ || పక్షతావచ్ఛేద
కవిశిష్టపక్షే తాదృశసాధ్యవత్తాబోధనే కస్తాదృశపహ్నిమానితి నిజ్ఞాసా నివర్తతే
నహ్నిమానిత్యభిధానేన తాదృశాకాంతోత్పగతాబాయత్యత్వనుభవనిర్దమే
తేతిభావః * అనుషంగాదితి * నిగమనమభివ్యాహృతిత్వేనానుసంధానోప
గమాదిత్యర్థః || తథావతచుర్రాభ్యైవనిగమనానయవత్వంచక్యవస్యతీత్యన్యూ
నవిషయకబోధజనకస్యాయానయవత్వమాదాయ తాదృశసమదాయాతివ్యా

* ఉక్తేతి * ప్రకృతానుమిత్యవిషయావిషయ్యకత్వేప్రకృతానుమితావాలోకిత్యం
జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వంధానై సహజానిష్ఠమితి హేతుజన్యబోధస్య తత్త్వవిషయకత్వాభా
వోనాస్తీతివ్యాప్త్యలగ్నకీతావత్సావిత్యర్థః * తాదృశేతి * హేతాభూమ
జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వే వహ్నినిష్ఠతావధానేన వహ్ని తాదృశఘామజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వసంశ
యనివర్తకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వదితిభావః || అయం పదాంతర్భావే
నైవ నిగమనవ్యవస్థా ప్రకృతయో వ్యాపప్తే * రిస్తాదితి * అనయవాంతరబహి
ర్భావః || సవభిన్నానయవాఘటకత్వమ్ || ఏతచ్చ వహ్నివ్యాప్యఘామవానయ
మయం తస్మాద్వహ్నిమానితీహ్నివ్యాప్యఘామవానయతీస్తాద్వహ్నిమానితివా
నకథకసంప్రదాయఇతిసూచనాయ * క ఇతి * ఏతాదృశప్రశ్నప్రతిసాద్యాకించి
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నపక్షోద్దేశ్యకతాదృశపహ్నివిధేయకజ్ఞానేచ్ఛా పక్షతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నోద్దేశ్యకఘామజ్ఞానజ్ఞాప్యహ్నివిధేయకబోధవిషయతేతితాదృశబోధజన
కాదేవ నివర్తతే నాన్యభిధావః || సను హ్నివ్యాప్యలోకవాన్వప్యలోవ
హ్నిమానిశ్చాదావిశిష్టపక్ష్యైవహ్నిజ్ఞాపకకిమిశ్చాకాంతాప్రసక్తఇత్యతీత్య

తయోతిరిక్రవిషయకత్వం నవిచారనహం ఏవం పంచమ్యంతభాగార్థస్యాతిరిక్ర
 స్య విషయతయా తథాత్వాప్రతిపాదనైవ న్యూనస్వరూపేత్యతః పూరయతి * త
 ద్బోధౌపయికెతి * అబాధితత్వాదిబోధౌపయికెత్యర్థః * విశిష్టపేతుసంబంధ
 స్య * వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టపేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య || తస్యచ బాధితత్వాదివ్యా
 ప్యతయా తద్బోధౌపయికత్వంబోధ్యమ్ || మిశ్రమతిముపస్యస్యతి * యత్ప్రతితి *
 మ్యూనవిషయకత్వదత్తేన వారణం నాస్తీతిలభ్యతే తచ్చాయంపదానషంగమావే
 దయతీతిరిక్త్యా మణికారస్వరసలాభః || నను మూలకృతానిగమనస్యాబాధితత్వా
 దిబోధజనకత్వం ప్రదర్శ్యతివాప్తిర్వాపిరాపరితా ఇదంచనయక్తం నిగమనేతద్బో
 ధకపదాభావాత్ || నచాబాధితత్వప్రతీతిద్వయోచ్చరితత్వనిర్వాహాయ సాధ్య
 పదలక్షణయా తద్బోధకత్వేవాచ్యమ్ || పహ్నిప్రతీతిచ్చయా ధూమపహచ్చారి
 తత్వస్తేవోదీప్యమానసాదిబోధేనైవ తన్నిర్వాహే లక్షణాస్వీకారస్యాయుక్తి
 త్వాదిత్యాహ * అబాధితేతి * లక్షణాదరః * లక్షణాస్పతైరాదరః || నతు ల
 క్షణస్యాదరఇత్యర్థః || సందర్భవిరోధాత్ || అబాధితత్వం సాధ్యనిష్ఠ పక్షనిష్ఠా
 భావాప్రతియోగిత్వపక్షాచ్చత్తిసాధ్యాభావవ్యాపకత్వరూపానత్ప్రతిపక్షితత్వ
 మాదిపదగ్రాహ్యమ్ * వ్యాప్యతయేతి * సంబంధౌపదగ్ధనమబాధితత్వాదిస్త్యైతి
 ద్వారా తన్మానసజననాయ || పస్తుతిస్తు సామానాధికరణ్యాదిమాత్రస్తేవ స్థార
 కసంబంధేనానంభవాదావ్యవస్థిత్యవసంతానుభావనమ్ || తదనుమానలాభాయ
 ఏవంచ హృదౌపహ్నిమాణ జలాద్ధూమాద్యేత్యాదానబాధితత్వాదివ్యభిచారా
 త్ వ్యాప్తిపక్షధర్మతయోర్నివేశసంగతిరితిబోధ్యమ్ || కేచిత్తు || నిగమనఘటకత
 త్పదస్యాబాధితత్వాదివిశిష్టపేతౌ లక్షణౌ, తథాచాబాధితత్వాదిపేతజ్ఞానజ్ఞా
 ప్యహ్నిప్రకారకస్తతాబోధః, యద్వానిగమనాదవ్యవస్థిత్యపేతజ్ఞాన
 జ్ఞాప్యత్వేన మహ్నిద్రౌఢస్తతఏకవాక్యతయా ప్రతిజ్ఞాపేతుభ్యాం బోధి
 తస్య మహ్ని ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య బోధనే కింప్రయోజనమిత్యాకాక్షా
 యామబాధితత్వాదిబోధస్య తత్ప్రయోజకత్వంకల్ప్యతే, తథాచనిగమనస్యాబా
 ధితత్వాదిబోధౌపయికవిశిష్టపేతుసంబంధబోధజనకత్వాదితిమూలాగ్ధః || ఆత్మ
 నైగమనబోధస్యాబాధితత్వాదిబోధౌపయికత్వంకథమితిసశబ్ద్యమ్ || పేతు
 రబాధితత్వాదిమాణ సాధ్యనిష్ఠపేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వబోధకవాక్యానంతరౌత్ప
 న్నవాక్యబాధితసాధ్యనిష్ఠ పేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వఘటకపేతుత్వాదిత్వనుమానసం

పృథ్వీతరేభ్యోభిద్యతఇత్యనమస్తం ఇతరపదం పృథ్వీతరపరం ఇతరాదినసంబ
ద్వికార్థబోధకపదానాం సమభివ్యాహృతతత్పదోపస్థాప్య తత్తదభేదరత్నా
దినా నిరూఢలక్షణా అతావాదివాక్యేనావృంశిక లక్షణావిరహాపినక్షతిః ॥

ప్రతిజ్ఞాచా సర్వత్రైకేనేనపదేన సాధ్యాదినిదేశ ఇతిఫనియమః॥ తేనాగ్రయ

భవాదిత్యహుః ॥ ఇతంత్యస్య కెవలాన్వయితయా బాధమాశంక్యాహ * ఇత
రాదీతి * పూర్వకల్పే ఉపస్థితేపి బాధితత్వమానసస్య నిశ్చయత్వసంపాదకం
వ్యాప్యత్వమితి) * నిరూఢేతి * నీలపద్మతాపన్నమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాద్యను
రూఢేన వాచివాక్యే నిరూఢలక్షణాన్వీక్రియతే ॥ నను పృథ్వీతరభ్యభిద్యత్యాన
మస్తత్వే ప్రతిజ్ఞావిషయకసాధ్యవాచకపదసమానానుపూర్వకసాధ్యవాచకపదేనై
వోచాహుత్యావిషయోగఇతి నియమాద్యన్నేర ర్భ్యోభిద్యత ఇత్యాకాశప్ర
దర్శనస్య యుక్తియా తథానభిధాయ యన్నపృథ్వీతరభ్యోభిద్యతే ఇత్యన్యా
నుపూర్వప్రకారేణ సాధ్యనిదేశానంగతిభ్యంతరహ * ప్రతిజ్ఞాచాదితి *
వికేనేనసమానానుపూర్వకపదేనైవ సాధ్యాదినిదేశావపితి నియమానన్వత్యై
శ్యభేదః ॥ సర్వత్రైక్యకై క్వద్వద్వైతే సంభవేతి సమ్యగి రన్వచాహుత్యా తథా
వ్యక్తతే యతితత్ తత్ సమ్యగపిష్టమీతరభ్యో భిద్యతఇత్యాచా యన్నై
తరభిన్నం తన్నపృథ్వీత్యాద్యచాహుత్యాదౌపి కథనన్వచాయోద్ధర్మాత్ ॥
అన్వయ్యచాహుత్యాదు పద్యేన పరిమిత్యాభిద్యత భిద్యత్యాదానామైకానే
త్యాదినియమః ॥ తేనా క్రియమానానా రేణ ॥ అత్రైకేనేనపదేన సమపద
ద్యయనైవ్యర్థః ॥ తేన ప్రతిజ్ఞావాక్య ఇతి ర్భ్యోభిద్యతఇతి పదద్వయేన సాధ్య
నిదేశాశేషిరక్షుః ॥ తేనైవపద్య పృథ్వీతరభ్యోభిద్యతేనైవ వ్యాఖ్యానమశే
ర్థం తథానతి తేనాన్వయితః ప్రాకర్మప్రతిజ్ఞాచాదితి పక్ష్యానంగతిప్రసంగా
త్ ॥ పదద్వయేన సాధ్యాద్యనిదేశానియమనిరాకరణమి యన్నపృథ్వీతరభ్య
ఇత్యాదిపృథ్వీతపదనుబిహోదాహరణభంగతాయానివృత్తే ॥ సాధ్యవాచకపద
ద్వయస్య ప్రాథమికత్వేన తత్కర్మకృతాయానపదయన్తన్నిరాకరణస్యానుప
యుక్తత్వాచ్చ ॥ నను లక్షణాయానిరూఢత్వం సవాచివాక్యే తదుపగమవీజం
కింతు సామ్యత్రైకబ్రహ్మోగఇతి న్యాయవివ, సహి నిరూఢలక్షణానీలాదిపదే
తరపదేన నీలపద్మతాదిపక్షకప్రతిజ్ఞానుకరా, ఇహతు తథావిధేతరపదాన్వయపృథ్వీ

న్నుపపివితరేభ్యోభిద్యతశ్చత్సుదాహరణప్రయోగావిరోధః ॥ విశేష్యవాచకం
 పృథివీతిపదాంతర్యపూరణీయం శ్మరణపదం సమస్తమిత్యేనవా * ఉదాహ
 రణవారణాదేతి * తజ్జన్యబోధేపివక్షసాధ్యాశ్రయత్వాత్తతత్సంబంధరూపాను
 మితివిషయసకలపదార్థభానాన్యూనవిషయకత్వసత్త్వాదిత్యభిమానః * తల్ *
 అనతిరిక్తేతిపదమ్అన్యూనవిషయకత్వంహిసప్రకృతానుమితివిషయతావ్యాపకవి
 షయతాకత్వం సర్వస్థాత్కాలత్వవాసయం కాలపరిమాణవాన్ సర్వస్థాదిత్యత్య
 హేత్వవయవేతివ్యాప్తేః ॥ నాపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిషయకత్వం హే
 తుత్వంప్రమేయాద్వాచ్యత్వవత్ప్రమేయాదిత్యాదౌహేత్వవయవేతివ్యాప్తేః ॥
 నాపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిషయకత్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యవి
 షయకత్వం తద్వైవిధ్యవిషయకత్వంవాప్రమేయనిష్ఠహేతుత్వం ప్రమేయం ప్ర
 మేయాదిత్యత్యహేతావతివ్యాప్తేః ॥ తజ్జన్యబోధే ప్రమేయత్వత్వరూప సాధ్య
 తావచ్ఛేదకవిశిష్టస్య ప్రమేయపదార్థతావచ్ఛేదకస్య ఛర్మిణి వైవిధ్యభానాది
 తి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైవిధ్యానగాహిత్యం తద్వా
 చ్యం తథాచ నోక్తిదాహరణేతివ్యాప్తిత్యానయోగమానయతి * తర్హచ్చమి
 తి * సను భ్రాంతిః పృథివీపదస్య విశేష్యపరత్వం ఇతరపదస్య పృథివీతర
 రత్వమనగచ్ఛ తాదృశోదాహరణార్హ్యపీత్యవిశిష్టసాధ్యవత్త్వం ప్రత్యేతీత
 తరపదఘటితానుకరేతి విశేషం మనసికృత్యాహ * విశిష్యేతి * ప్రకృతాను
 మిత్యనివర్త్యసంశయానివర్తకత్వరూపస్యానతిరిక్తవిషయకత్వస్య సత్త్వవిదతా
 యాం కీర్తనమన్యూనవిషయకత్వంనివర్తకత్వవివక్షాతి * అన్యూనవిషయకత్వం
 హేతి * సర్వస్థాదితి * పక్షతావచ్ఛేదకకోటా సర్వస్థాదిత్యస్యానివేశేహేత్వవ
 యవేనాతివ్యాప్తిస్సంభవతి ॥ తజ్జన్యబోధేసర్వజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్యాతిరిక్తసాధ్య
 నాత్ ॥ అత స్తత్య సర్వస్థాదితినిదేశః ॥ ఏవంచ ప్రకృతానుమితావపి సర్వజ్ఞా
 నజ్ఞాప్యత్వభానాద్ధేతుజన్యబోధేపి తద్భానేప్యనతిరిక్తవిషయకత్వమక్షరమితి
 భావః ॥ ఏవమగ్రేపి ॥ పంచమ్యంతస్య పక్షతావచ్ఛేదకకొటినివేశేనేదమేవప్ర
 యోజనంద్యస్తస్యమ్ ॥ కాలికసంబంధేనహేతుతయా విభక్త్యభేదహేతుత్వాన్వ
 యాయ కాలత్వేతి ॥ ప్రమేయహేతుత్వే ప్రమేయం తాదాత్మ్యేన పక్షతావ
 ఛ్చేదకంబోధ్యమ్ ॥ ప్రమేయనిష్ఠహేతుత్వమితిపాఠాంతరం ప్రమేయాదిత్య

తాత్పర్యప్రితిత్వతలహా * తాత్పర్యభ్రమణతి * తాద్యశేతి * అన్యూనవిష
యకేత్వార్థః * అతివ్యసక్తత్వాత్ * తథాచాయమిత్యాకాంత సాధ్యవత్ప్రతా
త్పర్యభ్రమవిషయసర్వనామపదఘటితాపనయేతివాప్రత్యాత్ || తాత్పర్యభ్ర
మదశాయామపినాతివాప్రపగ్న క్రిత్యాహ * నచతావతాపీతి * ఉదాహరణస్య *
ఉదాహరణత్వపర్యాప్త్యధికరణస్య * యన్నైత్యాదేః * యన్నైత్యాదిభాగార్థ
స్య * అనన్వయాత్ * పృథివీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యేతాదృశబోధైః ప్రవేశాత్ || తథా
చాన్యూనవిషయక తాదృశబోధజనకత్వమేక దౌస్తేవ సతు యన్నైత్యాదిఘ
టితసముదాయస్య ఏక దేశస్యతున్యాయావయవత్వాభావాదేవ నాతివ్యసంగశ
జ్ఞాన్యాయాంతరగతత్వస్వేక దేశసాధారణస్యనివేశేచాసతిరిక్తవిషయకత్వ
నివేశేపి తాదృశాదాహరణైక దేశవీవాతివాప్రీతిభావః || తాత్పర్యభ్రమ
ణ యన్నైత్యాదికమంతర్భావ్య యద్భిన్నా పృథివీ ఇతరేభ్యోభిద్యత ఇన్య
త్వయబోధస్సంభవతీతినాశకసియం || జలం సదృశ్యం గంధపితౄదౌ జలభి
న్నదృశ్యం గంధపితౄత్వయబోధస్యానుభవవిరుద్ధతయా సజ్జ్ఞాదైశ్వర్యావచ్ఛే
దకకవోధస్యాప్రతిపన్నత్వాత్ || యదితరభిన్నపృథివ్యస్యపితౄకాంతో యద
ర్థవిశేష్యకవోహోఽనసంభవతి || అయంసపదతిపురుషశ్చాత్మ ఇదంపదాధే
పాకకర్తృపురుషభేదబోధస్యానుభవవిరుద్ధతయా అభావప్రకర్యోగిత్వావచ్ఛేదక
త్వేనాభ్యాతార్థభానస్య, పవతిచైత్రజవాయమిత్యానితేపాకకర్తృచైత్రాదినా
దృశ్యబోధస్యానుభవేనేతరవిశేషణవిశేషణతయా తద్భావస్వేవవాప్రతిప
త్తజ్ఞానికత్వం పంచమస్థానాదాతిమతే తస్య విశేష్యత్వేనైవభానాత్ || ప్రమ
యనిష్ఠశాతుత్వం తదభోజనోభ్యః || తథాపదసాధ్యబోధయత్వీతి తాత్పర్య
భ్రమసంభవార్థం స్పష్టనామేతి || సాధ్యవ్యాప్యబోధజనకత్వేన తాత్పర్యవిష
యంచేదు తథాపదమితి తథాభ్రమసంభవః || యేతు తాత్పర్యభ్రమం ప్రకార
ణ కల్పయిత్వాకోదాహరణైః సతిరిక్తస్పృహిత్వవిషయకత్వపచానివేశేతివాప్ర
ప్తింసంగమయంతి తన్మతాన్యనుక్రమేణదర్శయంతి * తాత్పర్యభ్రమణతి * న
జ్ఞాపదం యత్ప్రదార్థజలాదివిశేషితస్వార్థం బోధయత్వీతి తాత్పర్యభ్రమేణత్వ
ర్థః || ధూతల యద్భిన్నం తమానయేత్వాదౌ తాత్పర్యం ప్రసిద్ధమ్ * ఇతర
తి * సన్వేపంపశ్యమ్మగోధావతీత్వాదౌ దర్శనవిశేషణమృగవిశేషణతయా

న్నత్వాత్ అత్యంతే ॥ అన్యూనవిషయకత్వం వక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిషయక
త్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిషయకత్వమేవ, నతు వక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టసా
ధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్యం ఏవంచదర్శితప్యతిరెవ్యదాహరణజన్య
బోధసాగ్రి తాదృశాన్యూనవిషయకత్వదతివ్యాప్తిః ప్రసజ్యతే ॥ నచైవమపి
సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షఘటితైక వాక్యార్థబోధ
కత్వముదాహరణైక దేశస్వేన నతు తన్నప్యధీనత్వాదిధాగఘటితగముదాయ
స్వేత్వవయవత్వవిశేషణప్రవేశాదేవనాతివ్యాప్తిశంకతివాచ్యమ్ ॥ తాదృశాన్యూ

ఖ్యాతార్థధానస్యానుభవసిద్ధస్య విలోపప్రసంగః ॥ ధావతిమృగస్తంపశ్యేత్సా
దిశాద్విబోధోపకరమే వాక్యభేదోదుర్వారః ॥ అథ మృగకర్తృకం యద్ధావ
నం తత్ప్రశ్యేతిబోధోప్యత్పత్తివైదిత్వాత్ ॥ నీలాక్షబోధవతీత్వాదౌ నీలక
ర్తృకం యదసాధారణభర్తృకం భవను రేదాశ్శియోఘటితశాద్విబోధస్యాన్య
త్యన్వయం స్వీకారాదితత్త్వమ్ ॥ ఆనుంత్రియ శిష్యాభావతితిస్తి తంకులంపచ
తీత్వాదౌ తథాప్యగతిరేవతిచన్దు ॥ ధార్మభేదరచవిశేషణతావచ్ఛేదకతయా
ఖ్యాతార్థధానస్యానన్యూనమాత్ ॥ ప్రకృతేన ధానవాశ్శియమృగాదేః స్వక
ర్తృకత్వసంబంధేన దిగ్భవాదన్వయః ॥ నీతత్ప్రయోగస్యా (పప) త్పయేతం
కులంపచతీతప్రయోగవారణాయదాఖ్యాతార్థవిశేషరసామర్థక్రియయోః సా
క్షాదన్వయబోధాసంగీకారాత్ ॥ క్రిమాదముంనారదశ్శియోధిసత్త్వాదౌధా
త్వర్థజ్ఞానే నారదస్య కర్తృతాసంబంధేన ససాక్షాదన్వయః కిం తావాత్త్వస్య
మృంధానచ్ఛిన్నప్రకారితారూపేతిపచాభేద సావన్వయినస్తస్యాన్యేనాభి
ధానాన్నారదపచాత్ప్రథమాస్రాతిపదికార్థమాత్మైరదనుశాసనాత్ ॥ తాదృశ
ప్రకారితాయామేవాకృతిజ్ఞానప్రయోజ్యత్వేకగ్రమాత్పచాభేదన్వేతీతి నకో
పిచోషః ॥ అతఏవ వైత్యోధావతి మృగపశ్యతీత్వాదికాప్రతిజ్ఞా ॥ నచ పు
షంజిఘ్రితి చైత్యిత్వాదావాత్త్వత్వైత్రప్రపదార్థత్వేపి పశ్యవైత్రః పు
షంజిఘ్రితీత్వాదౌ శరీరవిశేషవిన రదర్హివాచ్యః ॥ ఆత్మనస్తదర్థత్వేలస్తిసార
భంపశ్యేతి ప్రయోగవారణాయ లోకికవిషయితాయావిన సంబంధత్వాదయో
గ్యతాపత్తిః ॥ తథాద సమవాయేన తత్రధాత్వభాశ్శియత్వాన్వయోదుష్టట
తీతివాచ్యమ్ ॥ అవచ్ఛేదకతాసంబంధావచ్ఛిన్నాశ్శియత్వాదేరాఖ్యాతార్థత్ర

నవిషయకత్వముచితగర్తావచ్చిన్ననిరూపితజనకతాపర్యంతానిచేశాల్ । వాక్యా
ర్థవ్యయవిషయకసమూహంబునబొధజనకతామాదాయాతివ్యాప్తిః ప్రసంజనా
ల్ నహి తాదృశసమూహంబునబొధజనకత్వమేకదేశేవర్యవస్యతి అపితు స

స్య గంధరౌకికసాక్షాత్కారానుకూలఘృణసమీపపుష్పనయనాదెర్వాజిఘ్రి
త్యర్థత్వస్యావగమేనాదోషాల్ ॥ అధైవమిదంగురుభ్యఃపూర్వభ్యానమోవాకం
ప్రశాస్తృహే ॥ వందేమహివతాంవాచమమృతామాత్మసంకలామిత్యాదానేయా
యికానాం కాగతిః ॥ శాబ్దికానాం వాణీప్రాప్తిరూపేదం పదార్థవిషయ
కాశాయాః స్వసమానకర్తృకాయానమపదఘటితవాక్యప్రయోగోత్తరకాలీన
తయా బోధసంభవాదిచేన్న ॥ వాక్యాంతరార్థఘటితయాతత్త్వియాపదస్యే
వం పదగ్య తత్త్వోపసంధానవైయర్థ్యస్యాశావిశేషణనేదంపదార్థప్రకారక త
త్త్వియావిశేష్యకబోధప్రసంగస్యచవారణాయ తత్ర శాబ్దికానాం వాక్యభే
దస్యేష్టతయా వైయాయికానామదోషాల్ ॥ పవతిఘటిత్యాదౌచపాకః కృతి
భావనాశ్చయతేతిసబోధః ॥ పదతిపదేఆభ్యాతాథానథాకన్యప్రసంగాల్ ॥
నాపి పాకకర్తాభావనాశ్చయితిబోధః ॥ ఆభ్యాతాద్యంత్యేద్యేత్యాభావాల్ ॥
కింతు పాకకృతిరుత్పత్త్యాశ్చయితేత్యాకారః ॥ నను పాకకృతిరుత్పత్త్యాశ్చయితి
త్యేవ బోధోస్త్వితిచేన్న ॥ ప్రత్యయార్థయోగస్వయస్యావృత్తన్నత్యాల్ ॥ అ
ధైకకర్తృకపాకకర్తృకం భవనమిత్యేనబోధోస్త్వితిచేన్న ॥ సంఖ్యాకాలాన్య
ప్రత్యయార్థస్య విశేష్యత్వేనేవ ప్రకృత్యర్థాన్వయాల్ ॥ నపచతిఘటిత్యా
దిస్తు ఆధేయతాయావప్రత్యనియామకసంబంధావచ్చిన్నాభావాసత్వాదేవసప్ర
యోగః ॥ చైత్రంపచతి భవతిత్వంపచసి భవసీత్యాదిప్రయోగానాం ప్రామాణి
కత్వే స్వకర్తృకత్వసంబంధేనేవ చైత్రసంబోధ్యాదీనాం పాకాదావన్వయితి
తిదిక్ * అనిచేశాదితి * పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవైశి
ష్టావగాహిశాబ్దత్వస్య కదాచిత్కార్యతావచ్ఛేదకత్వేపి నిరుకాన్యూనవిషయ
కశాబ్దత్వస్యాతథాత్వేనవా నివేశాసంభవాదిత్యర్థః ॥ నను ప్రమేయనిష్ఠహే
తుత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాదౌ హేత్వపయవేతివ్యాప్త్యాన్వయఃకల్పః
పూర్వమేవ దూషితః తదిదానీంతత్కల్పమనుసృత్యాతివ్యాప్తిలాపనేసందర్భా
సంగతిరిత్యతలహా * అథవేతి * అథాత్ర ప్రథమకల్పపరిష్కారప్రకారః ॥ కి
మనతి క్తవిషయకత్వః సతావత్ప్రకృతపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్ర

కృతసాధ్యనిశ్చయానివత్సర సంశయానివర్తకత్వం ప్రమేయనిష్ఠ హేతుత్వం
 ప్రమేయంప్రమేయాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిః ॥ పక్షసాధ్యవిషయతాన్య వి
 షయతాసూన్యత్వోక్తౌ సంసర్గతామాదాయాసంభవఇతిచెన్న ॥ పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యప్రకారతాసూన్యత్వస్యోక్తత్వాత్ ॥ ఘా
 మాద్యహ్నిమగస్సధర్మైత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైర్వాణాయ ప్రకృత పక్షా
 ఘటక త్వేన ప్రకృతసాధ్యప్రకారతానివేశ్యా విశిష్టహేతుసంబంధఘటక సాధ్యప్ర
 కారతాయా తాదృశవిశేష్యతానిరూపకత్వాన్నిగమనేతివ్యాప్తిః ॥ పక్ష
 తః ప్రమేయకాలీనవహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాసంగ్రహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 న్న ప్రకారతాప్రవేశ్యా హేతుత్వం ప్రమేయవద్దేతుత్వాన్వేయత్వాద్యేత్యా
 దౌ హేత్వవయవవారణాయాన్యూనదలే సాధ్యతావచ్ఛేదకనివేశః ॥ హేతుత్వం
 ప్రమేయంవాప్రమేయంప్రమేయాదిత్యాదౌధర్మితావచ్ఛేదకాప్రవేశేన తాదృశ
 విశేష్యతానిరూపితసాధ్యప్రకారతాసత్త్వాన్నితివ్యాప్తిప్రసంగః ॥ పక్షతావ
 హ్నిమాణ వహ్నిమత్పర్వతాన్య తిథర్మసూన్యత్వాదిత్యాదౌ హేత్వవయవే ధ
 ర్మితావచ్ఛేదకప్రవేశేన ప్రకృతపక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వేనాచ్యమ్ ॥ తద్వచస్వ
 నిరూపకత్వసాన్యసాధ్యాఘటకపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయత్వానిరూపక
 త్వాధయసంబంధేన తాదృశముఖ్యవిశేష్యతావత్త్వం తేనహేతుత్వంప్రమేయం
 ప్రమేయత్వత్వవద్దేతుత్వాన్వ తిథర్మ సూన్యత్వాదిత్యాదిహేతౌనాతివ్యాప్తిః ॥ సా
 ధ్యాఘటకత్వనివేశాత్పర్వతఃపర్వతకాలీనవహ్నిమానిత్యాదౌనావ్యాప్తిః (ప్రకృ
 తపక్షఘటకన్యతిరేకవ్యాప్తిఘటకప్రకృతసాధ్యాభావవ్యాపకత్వానన్వగాహిత్యం
 ప్రవేశ్యం, తేన సాధ్యాఘటితవ్యతిరేకవ్యాప్తిబోధకనిగమనవ్యుదాసః) ॥ న్యా
 యవయవశ్చోసాదానా తదేకదేశవ్యుదాసః ॥ అథవా ప్రకృతపక్షే ప్రకృ
 తసాధ్యవిషయకత్వం యచ్చహిర్భూతవిషయతాసూన్యత్వంతే ॥ తాదృశవిషయ
 తాశాలినిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వం బహిర్భూతత్వాంతార్థః ॥
 వహ్నిసామగ్రితతిలోకవాన్పర్వతౌవహ్నిమాణ వహ్నిసామగ్రిత్యాదౌ
 తాదృశానతిరక్తవిషయక ప్రకృతసాధ్యశాబ్దబోధజనకస్య హేతుత్వం ప్రమేయం
 ప్రమేయాద్యావ్యత్యవత్ప్రమేయాదిత్యాదౌ తథావిధ ప్రకృతపక్షశాబ్దబోధ
 జనకస్య హేతౌర్వాణాయాన్యూనవిషయకత్వఘటకదలప్రయనివేశః ॥ నచ

ముదాయవీవ || అథవా న్యాయంతగతత్వమేవ సత్యంతాధః || అతవీవ మి
 శ్యాణాంఘటశబ్దౌ గుణః దృవ్యకర్తాన్యత్వేనతి సత్త్వాదిత్యోదాహరణే య
 దివృతిజ్ఞానాపశబ్దవీవ దృష్టాంతత్వేన ఉపాదీయతే తదాతత్కాంతివ్యాప్తివార
 తార్థత్వాదిత్యాదిసాబ్దజ్ఞానపదస్యవ్యాప్తిహాససంగతిః తదదానెతత్కాంతివ్యా
 ప్రమేయనిష్ఠం హేతుత్వం ప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిః ||
 పక్షసమానాధికా యే హేతవస్తదస్యత్వస్యనాచ్యతావత్ || ఉత్తరకల్పసిద్ధా
 న్తకల్పేచ హేతుత్వే అధేయతాసంబంధేన ప్రమేయస్య సాధ్యత్వే న్యరూపా
 దిసంబంధేన ప్రమేయాదితి హేతావతివ్యాప్తేస్తదస్యత్వోదినా ౭వారణాచ్చ || గ.
 గనెసి సర్వత్వేనాధేయతాసత్త్వాత్కాంతిసంబంధేనవా హేతుత్వాన్నిబాహుః ||
 న్యస్య న్యధమితావశ్యేనకత్వవారణాయ నివచ్ఛిన్నవిశేష్యతాంతరీపగమే
 చతాపృశవిషయతాసవచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపిణజనకత్వం నివచ్ఛేమ || యద్యపి తా
 దృశవహిర్భూతలింగవిషయతాచ్యత్వమగ్రేన క్రవ్యం పూర్వోక్తపహిసామ
 గ్రాన్యజ్ఞానిహేతాః ఇవంజలం నిస్సేపవర్తివ్యకాంతిప్రమావిషయత్వహాసస్య
 త్యాదిత్యాదౌ యన్నజలం తన్నిస్సేపవర్తివ్యకారక ప్రమావిషయత్వత్వహా
 హరణస్య హేతుత్వం ప్రమేయాత్కేయత్వవచ్ఛిమేయాదిత్యాదౌచ హేతౌ
 రావరణాయ నివక్తాన్యూనవిషయకత్వనివేశజలి సుపదః || తథాప్రన్యూనాసతి
 రిక్తపదం విహయేతిమూలానురోధాత్తత్వగణతివలైపరశీలితీవంధాః * అతవ
 జేత్వాది * ఘటశబ్ద ఇత్యారభ్యవారణార్థత్వాదిత్యంతో మిశ్రగ్రంథః || ఘటశబ్ద ఇతి
 బ్దపదంఘాత్తరాకారోత్తరటకారోత్తరాకారత్వరూపానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నస్య
 పక్షత్వోద్భవం సతు నివిష్టంతైయథ్యావత్ * ప్రతిజ్ఞారూపశబ్దః * తదాకారశ
 బ్దః || ప్రతిజ్ఞారూప్యతేననెతివ్యత్యత్రై || తేన ప్రతిజ్ఞాశబ్దస్యదాహరణైక
 దేశత్వాధాజేహినక్షతిః || తదాకారశబ్దత్వేన తదుపాదానమితియావత్ || ఘ
 టశబ్దౌ గుణఇతిప్రతిజ్ఞాబోధస్య ఘటశబ్దౌ గుణఇతి శబ్దశబ్దస్యేత్యర్థః || అత్రి
 చానుమిత్యన్యూనాసతి క్తవిషయకశాబ్దబోధజనకత్వమిత్యత్రి శాబ్దపదం వ్య
 ర్థమ్ || అనుమిత్యన్యూనాసతి క్తవిషయకజానజనకత్వస్యేన సమ్యక్త్వాదితియ
 ద్యుచ్యేత తదాఘటశబ్దౌ గుణఇతి ప్రతిజ్ఞాఘటశబ్దస్యఘటకౌదాహరణైక దె
 శే యోయో దృవ్యకర్తాన్యత్వేనతి సత్త్వావాత్ సగుణో యథాఘటశబ్దౌ
 గుణఇతిశబ్దరూపదృష్టాంతిఘటశీధూతఘటశబ్దేతివ్యాప్తిస్తద్విశేష్యకగుణత్వా

వసితథానరూపశ్రావణప్రత్యక్షే ఘటశబ్దో గుణభిత్వాకారకేతాదృశశబ్దస్యవిషయ
విధయా జనకత్వాత్ ॥ దృష్టాంతఘటకశబ్దస్యాపి ప్రతిజ్ఞాఘటకశబ్దసమానాను
పూర్వీకతయా శ్రావణస్య తాదృశానుపూర్వరూపవక్షతావచ్ఛేదకప్రకారకత్వే
న గుణత్వరూపసాధ్యప్రకారకత్వేనచ ప్రకృతానుమిత్యన్యూనానతిరక్తవిషయ
కత్వాచ్చ సత్రాదిభాసవిరోధినామగ్రీవశాబ్దావ సత్రాద్యభానాదనుమిత్యన్యూ
నానతిరక్తవిషయకత్వమ్ ॥ అత్ర ప్రతిజ్ఞాప్రత్యక్షమూదాయ తద్ధటక యావదన్య
తేనామ నాతివ్యాప్తిరభిహితా తస్యగ్రీవవణాదన్యూనావగాహిత్యేనాతిరక్తవి
షయకత్వాత్ ॥ సన్యెసమపి ప్రతిజ్ఞాఘటకీధూతఘటకత్వవివాదివాన్తేషామతా
నాభిహితా తస్యాపి గుణత్వేనరూపేణ స్యవిషయకప్రత్యక్షజనకత్వాదిత్యేదా
హరణాభిధాననిర్విజమితీయేన్న ॥ గుణత్వేన ప్రతిజ్ఞాఘటకశబ్దప్రత్యక్షకాంత్య
తుమహాంతి ప్రతిజ్ఞాశ్రవణాత్పూర్వం గుణత్వరూపమేషణోపస్థితేరథా వాత్
విశిష్టబుద్ధౌ విశేషణజ్ఞానస్యకారకత్వాత్ ॥ ఉదాహరణఘటకశబ్దచ ఘటశబ్ద
స్య గుణత్వేనప్రత్యక్షసంబంధాంతి ॥ ఉదాహరణం ప్రతిజ్ఞాదైవ గుణాన్వితవృద్ధాంతి
తి తావత్ప్రకృతానుసరణమ్ ॥ సచ తేనగుణభిత్వజ్ఞానమైవ గుణతోవృద్ధతేన
రూపేణ ప్రతిజ్ఞాఘటకఘటకశబ్దప్రత్యక్షసంబంధాంతి తావత్ప్రకృతానుసరణం కి
మథామితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞావాక్యాంత్యాన్వయనియంతో జ్ఞానాయాస్సన్వ
త్యనత్వేనమానభావాత్ ॥ అతరవ జ్ఞానాద్యధికవాక్యానివేశాయ చైవవా
క్యానామేన న్యాయత్వముచీకృతంపేక్షితానను భుక్త్యుపాత్పదినా ప్రతిజ్ఞాయా
కథంశ్రవణం భుక్త్యావినాంపూర్వననుపస్థితేతివన్న ॥ తనువస్థితస్య గుణత్వ
స్య భానానంగీకారేప్యనుపస్థితానాం భుక్త్యావినాం భానస్య ఏద్రాంశిద్దత్వా
త్ ॥ ప్రత్యక్షభిన్నభుక్త్యావినా శబ్దజ్ఞానేషు విశేషణజ్ఞానముద్యాయ భుక్త్యావి
జ్ఞానస్య యేతుత్వాత్ ॥ ఇహాపిభుక్త్యావినిర్వికల్పకన్యకాన్యమితి ॥ ఇదంత
యాభ్యమ్ ॥ ఉత్తరత్వంధ్వంసమిద సచానుపస్థితాపి పూర్వవణాస్య సంసగణం
ఉత్తరవణాప్రత్యక్షం తత్సంసగణాం పూర్వవణోపసేవితథానాత్మకమ్ ॥ ఏనం
పూర్వవణావిశిష్టోత్తరవణోపసేవితథానాత్మకం తృతీయవణాప్రత్యక్షోత్తరమి
తిరీత్యా చరమవణాప్రత్యక్షమిత్యేకంపంథాః ॥ ధ్వంసస్య సంసగణత్వేనానా
భావాత్పదప్రత్యక్షే ఆనుపూర్వీనభానతే కింతు ధ్వంసంజ్ఞాత్వాధ్వంసరూపపూ

ప్రిప్రసక్తిః విషయవిధయా శానణప్రత్యక్షజనకత్వాత్తాదృశ దృష్టాంతరూపశబ్ద
సేతి, పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిషయకత్వమేవాన్యూనవిషయకత్వం ఏవంచతా
దృశోవాహరణైకదేశాతివ్యాప్తివారణాయైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సా
ధ్యతావచ్ఛేదకమాత్రవిశిష్టసాధ్యప్రకారకత్వార్థకమనతిరిక్తవిషయకత్వమితీతజ్ఞ
నప్రబోధస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యప్రకారకత్వాత్ || మాత్రపదా
నైర్భావాన్నిగమనప్రదానః తజ్జన్యబోధే విశిష్టహేతుసంబంధస్యాధికస్య
సాధ్యాంశే భానేన శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యప్రకారకత్వాత్ || ఏ
వం వహిన్యాప్యధూమవానయమిత్యాద్యుపనయజన్యబోధస్య వ్యాప్తిఘటకా
ధికరణాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వేపి సాధ్యాంశే వ్యాపకత్వ
స్యాధికస్య భానేన తత్ప్రాపి నాతిప్రసంగః || నచైవమపి యన్నపృథివీతరాన్య
దిత్సునాహరణైకదేశేతిప్రసంగః తజ్జన్యబోధే పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిష
యకత్వస్య శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రకారకత్వస్యచ సత్త్వాదితివాచ్యమ్ ||

దీపణోఽత్తరత్వప్రకారకం మానసమిత్యవరః పంథాఇతి * దృష్టాంతరూపశబ్ద
సేతి * సనూవాహరణఘటకస్య ఘటనద్వో గుణితివాక్యస్య ప్రతిజ్ఞావాక్య
రూపదృష్టాంతబోధకత్వస్యైవసత్త్వైవనకథంతమూపత్వమితిచెన్న || దృష్టాంతో
రూప్యతేనైతిత్వత్పత్త్యా దృష్టాంతరూపేత్యస్య దృష్టాంతబోధకేత్యథా
త్ శాబ్దపదెదత్తైద శాబ్దబోధస్య హేతువైప్రస్థానగాహిత్యాన్నితివ్యాప్తిరి
త్సుపప్తంభకనిగర్భః * సాధ్యేతి * అథావే ప్రతియోగితాసంబంధేనభేదస్యభా
నాత్ * మాత్రేత్వాది * నన్యనన్యయవ్యాప్తివిశిష్టసంబంధబోధస్థలేహేతువ్యాప
కతావచ్ఛేదకవహిత్యభానాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్నప్రకారకత్వంని
గమనైక్షతమితిచెన్న || నిదవచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావర్త్యప్రావచ్ఛేదకతా
నిరూపకత్వస్య తదర్థత్వాత్ || సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాని
జేశాదెవ వ్యతిరేకవ్యాప్తైస్సాధ్యాభావవదన్యత్తిత్వరూపవ్యాప్తైర్వానిగమనా
ర్థఘటకత్వేనహితాత్ || యత్రచ యాదృశంసాధ్యతావచ్ఛేదకం తత్ప్రార్థ్యైః
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకతాకత్వంవా వివక్షితమ్
ప్రకృతపక్షవిశేష్యకత్వావచ్ఛిన్నై ప్రకృతసాధ్యప్రకారకత్వాభావాదేవవ్యతిరే

చక్షుతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదవిశేషకతావచ్ఛేదేనతాదృశసాధ్యప్రకారకత్వస్య
 దలద్వయస్కృష్టార్థత్వాత్ తాదృశోదాహరణభాగజన్యబోధస్వేతంభేదాం
 శే నిర్ధర్త తావచ్ఛేదకతయా తాదృశప్రకారకత్వవిరహాత్ || సాధ్యతావచ్ఛేదకస
 మ్బంధనివేశనంచ యత్ర కాలికసంబంధేన కాలపరిమాణస్పందత్యాదేనసాధ్య
 తాసమవాయేనచ తస్యైవమేతుతా తత్రత్యోపసయాయవ్యాప్యంతాతిరి
 కభాగవారణాయ || సిమాధయషయాచ న్యాయప్రయోగోనాభ్యుపేయత ఇతి
 యత్రసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుతాత
 త్రత్యోపసయాయ తాదృశభాగైతిప్రసంగఇత్యస్య నావకాశః || సచైవమపి
 నిగమనీయ తస్మాదిత్యంశాతిరిక్తాంశేతివ్యాప్తిదుర్వా రైవేతి వాచ్యమ || త
 స్మాదిత్యంశార్థమనంతర్భావ్య వ్యవహితయోఃపక్షసాధ్యవద్యాచకపదయోఽన్వయ
 బోధాజనకత్వాదితిరిక్త్యా ఉక్తస్థలపివ్యాప్యత్తిదానంసంగమయంతి || అయంప
 దాసనుషంగపక్షే నిగమనేనతిరిక్తవిషయకత్వవ్యాప్యత్తిర్నసంగచ్ఛతే ఇత్యా
 శంకతే *యదిచెతి* అయమాదీత్యాదినా ఇదమాదిపరిగ్రహః * వాక్యైకవా
 క్యతయేతి*ఉపనయనిగమనవాక్యయోరేకవాక్యతయేత్సర్థః *విశిష్టలాభాత్*ప

కినిగమనవారణమ్ * పక్షతేతి * అన్యూనవిషయకం సదనతిరిక్తవిషయకమి
 త్యుద్దేశ్య విధేయభావమహిమ్నూపవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావలాభః * తాదృశే
 తి * శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేత్సర్థః || శుద్ధత్వమనుషంగపక్షే నిగమనవార
 ణాయ || సన్వేషం దర్శితసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధోపాదానఫలంసంభవతీత్యత
 ఆహ * సాధ్యతేతి * తత్రత్యేతి * కాలపరిమాణవ్యాప్య కాలపరిమాణవాస
 యమిత్యాద్యుపసయాయశుద్ధహేతుమత్తాబోధకస్య కాలపరిమాణవాసయమితి
 భాగస్యవారణాయేత్సర్థః * తస్మాదితి * అయంతస్మాద్యహిమానితి నిగమన
 స్యాయంపహిమానిత్వం శేషిత్యర్థః || పక్షపదార్థోపస్థిత్యవ్యవహితసాధ్యోప
 స్థాపకత్వరూపాసత్త్వభావేనేత్యాశయః || ఇదమాదీత్యాదినా సచ నాత్ర గం
 భఇత్యాదావత్రేత్యాదిపరిగ్రహః * వాక్యయోరితి * యద్యవ్యగ్నిహోత్రం జ
 హోతి యవాగూంపచతీత్యాదౌ అగ్నిహోత్రహోమసాధనీభూత యవాగూపా
 కానుకూలకృతిమానిష్టసాధనాగ్నిహోత్రహోమక ఇతిబోధస్వీకార్యః, అన్యథా
 యవాగూపాకస్య వైయధ్యప్రసంగాత్ || తత్రాదృష్టాసంగీకారాత్ || ఏవంచ

క్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవత్తాలాభాద్విశేషాకాంతానిన్మతైః ॥ సచపక్షవా
చకపదాననుమంగ తస్మాన్మైతరాణీత్యాదినిగమనవిరోధః అనుయోగ్యమిశ్రిత
సజ్జఘాతాబ్జబోధసాన్యైశ్చుత్పన్నతయతస్మాత్సాన్యబోధకత్వేనవాక్యత్వాభా
వాదితివాచ్యం॥ ఏతన్నతై తాదృశనిగమనానభ్యుపగమాత్ ॥ యద్యవ్యనతిరిక్త
విషయకత్వానిచేశే అన్యూసవిషయకబోధజనకత్వం తజ్జనకజ్ఞానవిషయత్వంవా
న్యాయానయనత్వవిశేషితం ప్రతిజ్ఞాపేత్యాదిజన్యబోధమాదాయ పేత్యాదా
నతిప్రసక్తం॥ తథాపి ప్రకృతవక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్యరూపాన్యూస
విషయకత్వానవచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానచ్ఛేదకయత్కించజ్ఞానవిషయ
తావద్వ్యాసముదాయత్వనివేశేనాయంబోషణతిస్థలంతరవ్యాప్యత్తిమాహుత
దేత్యాదినా*భానె*జ్ఞానె, సామాన్యతా*అధికరణత్వరూపసామాన్యధర్మావచ్చి
న్నేవిశేషరూపానవచ్చిన్నైకతివా*సాధ్యవత్తదానాత్*సాధ్యవత్తవిషయక

తత్తద్వాక్యార్థజ్ఞానసహితం యోగ్యతాజ్ఞానం, ఏకవాక్యార్థ విశిష్టాప
రనాక్యార్థప్రతీతిఃసహితతాత్పర్యజ్ఞానంచకారణమ్ ॥ తత్తద్వాక్యార్థజ్ఞానాప
యికాకాంతావాక్యత్వయనన్నిధానంబోషయజ్యతై ॥ సతు వాక్యత్వయాకాం
తా ॥ తథాచక్రమ్ “సాన్యరూపాన్యూసానామంగాంగిత్యాద్యపేక్షయా ॥
వాక్యానామేకవాక్యత్వం చునస్స హర్షభాయతీ” ఇతి ॥ తథాన్యత్రైవ వాది
తాత్పర్యాద్వాక్యక్రైవవాక్యతానామనయవాంతరైకైకబోధ్యమ్॥ ఏకవాక్యతాచ
యత్కించదేకవిషయతాప్రయోజకత్వం విషయతాంతరనిరూపితత్వస్యతద్విశేష
ణత్వాత్ * విశిష్టేతి * శుద్ధపక్షతత్వావచ్చిన్నే తాదృశవహిత్యావనవచ్చిన్న
బోధేచ్ఛాయా విశిష్టపక్షతత్వావచ్చిన్నతద్బోధజనకేన నిష్పత్త్యనంగవాదీ
ధితౌ యచితి * తాదృశేతి * తస్మాదితరేభ్యోభిధ్యత ఇత్యేవ నిగమనాపగ
మాత్ ॥ ఇయంతస్మాన్మైతరాణీతి సచపక్షపడుతితయ సంప్రదాయవిరో
ధాత్ ॥ న్యూసతాంతకతై * యద్యపేతి * భానమ్, విషయతా, తథాచ భా
నె భానాదిత్యత్రాన్వయాదాహ * జ్ఞానఇతి * సాధ్యసామానాధికరణ్యఘ
టకాధికరణస్య సాధ్యాధికరణత్వేననివేశేధికరణత్వావచ్చిన్నే సాధ్యభానం
ప్రత్యావద్య సాధ్యేనరూపేణనివేశే నిరవచ్చిన్నైతద్భానమాహ * విశేషేతి *

త్వాత్ ఉపసయస్య వారణాయ తదితియోజనా ॥ పక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యానగాహిత్య
మేవాన్యూనవిషయకత్వం సతు పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యాంతర్భావవిశిష్టభిప్రాయే
ణదం ॥ ప్రమేయాదావచ్యత్వనానయం ప్రమేయిప్రమేయాదిత్యాదిపక్ష్యమా
హేతువారణాయ పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యాంతర్భావవిశిష్టక ఇతి తదంతర్భావా
భిప్రాయేణ స్థలాంతరే వ్యావృత్తిమాహ * యత్రైతి * పక్షైతి * పక్షస్యతా
ద్యూపేణ పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారేణదృష్టాంతతయా యత్రోపన్యాసః తత్రో
దాహరణస్య, సాధ్యస్య తాద్యూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారేణ హేతుత
యా యత్రోపన్యాసః తత్రోపసయస్యవారణాయతదిత్యర్థః ॥ రూపాంత
రేణపక్షసాధ్యయోద్వృష్టాంతహేతుత్వేనోపన్యాసేచ్ఛతా న్యూనవిషయకత్వా
సంభవ ఇతి తాద్యూపేణైతి ॥ నను పక్షే సాధ్యనిచ్చయదశాయామేవ తాద్యుశ

ఉపసయస్యైతి * నిగమనేవతస్థానితి తత్ప్రధానకావాన్తిర్నుభావత్యత్యాకయః ॥
పక్షఇతి * అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనోద్దేశ్యత్వేనైకరణకవక్షేపి వ్యావృత్తిర్దోష్ట
వా ॥ ప్రాచీనతైకదేశాన్దృష్టాంతవిశిష్టతాయమితి ॥ హేతుస్సాధ్యతాన
వచ్ఛేదకావచ్ఛేదకసంబంధితాభావం ప్రమేయత్వస్య సాధ్యతానసరణమ్ * ప
క్ష్యమాణైతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకనివేశవ్యావృత్తివానాయ పంచమ్యర్థః పక్ష
కప్రతిజ్ఞాంతవిశిష్టతానా హేతుత్వం ప్రమేయాదావచ్యత్వవర్హితేయాదితియో
హేతుత్వపక్ష్యైతి తత్సాధ్యసంబంధ పక్షత్వేనైచ్ఛేతావేవ పక్షతావచ్ఛేదకనివేశవ్యా
వృత్తిర్నివృత్తిః ॥ యత్ర పక్షముఖ్యదిశేష్యకత్వనివేశాన్నాయంచోపద్రుతి ॥ తిన్న ॥
ప్రమేయాదావచ్యత్వనివృత్తిః పక్ష తాదాత్మ్యేన స్వరూపసంబంధేన వా
ప్రమేయసాధ్యం స్వరూపసంబంధేన తాదాత్మ్యసంబంధేనవా ప్రమేయంహే
తు ప్రత్యప్రమేయాదితి హేత్వసంబంధేనైవ్యాప్తిః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ
ప్రేతద్దలేనితేనస్య పక్ష్యమాణత్వాత్ ॥ అసన్దేహే పక్షతావచ్ఛేదక ప
ర్యాప్తవిశేష్యతావచ్ఛేదకతాత్పర్యనివేశాన్నాతిన్యాప్తిః ॥ కించ జన్యజ్ఞానవిష
యతాత్వాదావచ్యత్వంజన్యజ్ఞానవిషయతా జన్యజ్ఞానవిషయతాత్వప్రమాజన్యజ్ఞా
నవృత్తినిరూపితత్వసంసగతకప్రతిజ్ఞాయాం జన్యజ్ఞానవిషయతాత్వాదితి జన్య
జ్ఞానవిషయతాత్వప్రమాజన్యజ్ఞానవిషయతేతిపక్షముఖ్యదిశేష్యకసంబంధజనకహే
తావతిన్యాప్తిః ॥ జన్యజ్ఞానవిషయతాత్వప్రమాజన్యజ్ఞానవిషయతేతిబోధస్యసా

దృష్టాంతహేతుత్వసంభవశతి సంశయాభావాన్నాయమీవ నసంభవతీత్యతలహా

* తాదృశసిమాధయిషయేతి * జల్బుస్థలేసంశయస్యావశ్యకత్వేపి పాదస్థలనతథే

తి సంశయమంతరేణాపి అనుమితాస్సాధీనానుమితినిర్వాహాయ ప్రయోగసంభవా

దితిభావః || నను సిమాధయిషయా న్యాయప్రయోగోపగమే పంచమ్యర్థహేతు

త్వై యాదృశసంబంధేన ప్రకృత్యర్థస్యాన్వయస్తత్సంబంధేన వహ్నిసాధ్యక

హేతుత్వపక్షకవహ్ని హేతుక న్యాయాంతరగతహేతుత్వవయపేతివ్యాప్తిర్దుర్వా

లైపేతి సిమాధయిషయా న్యాయప్రయోగో నాంగీకృతవ్యవస్థాక్షకవ్యావృత్తి

ర్మనుగచ్ఛతే ఇత్యతస్థలాంతరమనుసరతి * యత్రచితి * పర్యవర్తనసామానా

ధికరణ్యేన సాధ్యసిద్ధ్యేత్యాద్యైతా తత్రైతత్పర్యవర్తనాపి దృష్టాంతతా న

సంభవతి ఏతత్పర్యవర్తన సాధ్యసత్తానిశ్చయస్యాపి తాదృశానుమితివిరోధిత్యా

ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన జన్యజ్ఞానవిషయతాత్వప్రమాజన్యజ్ఞానమాపసాధ్యప్ర

కారకత్వాత్ || పర్యవర్తనాధూమవాణవహ్నిరిత్యాదివారణాయ భగవద్భిన్నజ్ఞాన

జన్యజ్ఞానవిషయత్వస్య భగవద్భిన్నత్వమితితస్యపంచమ్యర్థత్వాత్ || యదిచజ్ఞాన

జ్ఞాప్యత్వేవీవ ప్రకృత్యర్థభావం తదాసన్యవిషయకప్రమాజన్యజ్ఞాన నిరూపితత్వస

మ్బంధేన జన్యజ్ఞానవిషయతాత్వసాధ్యకోక్తహేతూనతివ్యాప్తిరితి ముఖ్యత్వ సా

ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధయోర్నివేషేపి పర్యాప్తినివేశశ్చానవ్యకతమిషక్షతానచ్ఛే

దకనివేషోదుర్వారః * సంశయేతి * సంశయేన ద్వైవజ్ఞానాదయాత్ || సంది

ద్ధేభేన్యాయోప్రసరతఇతిసిద్ధాంతాత్ || వివేచితోద్భావకపరవివేచనయా న్య

యప్రయోగోజల్పః * వాదేతి * ప్రభుమతఃసంశయనిసర్వకసాధ్యనిశ్చయస్తత్వ

పి అనుమితైవానుమితిచరమకారణ పరామర్శప్రయోజక న్యాయసంపాదికేతి

భావః || జగదీశేనతు న్యాయలక్షణే సాధ్యసంశయకాలీనత్వం విశేషణముపా

త్తం తచ్చ సిమాధయిషాన్వలే ప్రతిజ్ఞాదివాక్యపంచకస్యాంక్ష్యత్వమభిప్రేత్య||

పరేతు తస్యలక్ష్యత్వమభిప్రేత్యసిమాధయిషాసాధ్యసాంక్ష్యకవివృత్తిపత్తస్య

తరకాలీనత్వం తదర్థఇత్యాహః || ఏవం సిద్ధిస్తత్వై సిమాధయిషావిరహే ప్రతి

జ్ఞాదిపంచవాక్యేతివ్యాప్తివారణాయ సిమాధయిషాకాలీనత్వందేయమితి తేనో

క్రం తత్ర సిద్ధిస్తత్వై న్యాయైవ్యాప్తిరతః పక్షతాకాలీనత్వం తదర్థఇతి త

దుభయమపి నృథేత్యపిక్షితమ్ * యాదృశేతి * హేతుత్వంవహ్నిమద్వహ్ని

దతః పర్యతత్వావచ్ఛేదేనేతి * తత్రాదాహరణస్యేతి * యద్యపి పర్యతత్వావ
 చ్ఛేదేన వహ్నిమత్తావగాహిన్యామనుమితౌ పర్యతత్వవ్యావకత్వస్యాధికస్య
 వహ్నింశే భానాత్తాదృశద్వష్టాంకఘటితాదాహరణజన్యబోధేన తదభానాద
 స్యానుమితి న్యూనవిషయకత్వమేన ॥ తథానిపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకవిశిష్టే వైశిష్ట్యేనగాహిత్యరూపం నిర్వాచ్యముద్దేశ్యానుమిత్యనున్యస
 విషయకత్వమవ్యాహతమేవేతిభావః ॥ యద్యపి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవి
 శేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యేనగాహిత్యానుచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపి
 తజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానివశే ఉదాహరణైకదేశవిష తాదృశవిషయతాన
 తు సముదాయైశ్చితి న్యాయావయవత్వనివేశాన్నాతివ్యాప్తివ్యసంగః ॥ తథాపి
 ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వగర్భ న్యాయావయవత్వంప్రకృతలక్షణప్రదత్తం తద్వయ
 రిత్యాచౌ నిరూపితత్వంసంబంధః * పర్యతత్వావచ్ఛేదేనేతి * అవచ్ఛిదకావ
 చ్ఛేదన పౌతుమత్తావగాహిత్యోత్తరోపనయః, ఉదాహరణయత్వచన్యపక్షతావ
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నైతరత్వగ్రాహకోద్యష్టాంతప్రయోగవేష, ప్రతిజ్ఞాయా యాదృశ
 బోధోజన్యతే సన్దర్భాంతేనైవోదాహరణేన తాదృశబోధోజన్యతేన
 నాకాంక్షితత్వాత్ ॥ తేనసమ్రాప్త్యగ్రాహకోద్యః ॥ తత్ర సామానాధికరణ్యేనప్ర
 తిజ్ఞాయాముదాహరణ తాదృశబోధానుచ్ఛిన్నైనుక్తత్వాపితి * నిర్వాచ్యమితి*
 అన్యునవిషయకత్వనిరే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యానివేశాపి
 తిభావః * జన్యతేతి * ఉదాహరణవారణాయజన్యతావిషయతయోర్నివేశః ॥
 * ప్రతిజ్ఞామాత్రాతి * ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణత్వేనైతి ప్రతిజ్ఞాత్వానుచ్ఛిన్న
 భేదానుయోగతానవచ్ఛేదకగర్భవత్త్వమన్యః ॥ సౌత్వావ్యభుటకత్వంతునివేశ్య
 తే ప్రయోజనాభావాపితిభావః ॥ అత్యచానతిరిక్తవిషయకత్వనివేశవత్తే సాధ్య
 తావచ్ఛేదకసంబంధవిషయకతాదృశనిర్భయానివర్తనంతయానివర్తకత్వం తద
 గ్రావివక్షణీయమే ॥ తానలైసచసామానాధికరణ్యేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాంస్వా
 ర్థమాత్రబోధమాదాయ దర్శితాదాహరణైకదేశేన నావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన త
 త్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాలక్షణాతివ్యాప్తిః ॥ అథావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యభావసంశ
 యస్యాపి తాదృశశాబ్దబోధనివర్తతయా కథంనాతివ్యాప్తిః ॥ నచ తాదృశని
 శ్చేయనివర్తతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకం యత్సంశయవృత్తివిషయితావృత్తిరూ

పం తద్విశిష్టావచ్ఛిన్ననిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వంతః
 ఘటః ॥ తాదృశేంద వక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యాభావప్రకారితాత్వ
 మితిసహోషణితివాచ్యమ్ ॥ ఏవమవ్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావసంశయ
 ప్రతిబంధకతాయాఅపి తథావిధనిశ్చయత్వవ్యాపకతయో కరూపన్యతన్నివర్త్య
 తావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకత్వాసంభవాదితిచేన్న ॥ తాదృశ నిశ్చయత్వవ్యాపికా
 సాధ్యసామానాధికరణ్యేన సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావ్యాపికాయాప్రతిబంధకతా త
 దనిరూపకసంశయః అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యాభావసంశయస్తమాదాయ
 అనతిప్రసంగాత్ ॥ అత్రాపి తన్నిరూపితనివర్త్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛేదకత్యా
 దిహిగు క్తవివక్షణమావశ్యకమన్యతోక్తసంశయస్య సామానాధికరణ్యేనసాధ్యా
 భావసంశయత్వేన తన్నివర్త్యతయాఽసంగ్రహవలైః ॥ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యా
 పకప్రతిబంధకతాకత్వసామానాధికరణ్యేన సాధ్యావగాహితావచ్ఛిన్నప్రతిబ
 ధ్యత్వోపాయశూన్యసంశయపనవాసిచ్యవ్యః ॥ అనచ్ఛిన్నత్వం స్వరూపసంబంధవి
 శేషః ॥ నచైవమవ్యసంభవఇతివాచ్యమ్ ॥ అనచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యావగా
 హితావిరహానిశ్చితతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వస్య వాచ్యత్వాత్
 సామానాధికరణ్యేన ప్రతిజ్ఞాయాం తజ్జన్యబోధస్య దేవదనచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన
 సాధ్యావగాహితేఽతివ్యాప్తిమూర్త్యా రేతిచైత్రహితా తాదృశావగాహితా బహి
 ర్భూతతాదృశవిషయితాశూన్యత్వస్యవాచ్యత్వాత్ ॥ ఉక్తసమూహంబనబోధ
 చ తాదృశబహిర్భూతసామానాధికరణ్యేన సాధ్యావగాహితాయాస్సత్త్వేనసహో
 షః ॥ తద్బహిర్భూతత్వంచ పక్షే తాదృశసాధ్యావగాహితావచ్ఛిన్నప్రతిబంధ
 కతావచ్ఛేదకత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వంవా యథావసీషము
 పాదేయమ్ ॥ నచైతాదృశప్రయాసశివోద్భవఇతివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
 బంధశాస్త్రానిరూపణయకత్వదలేన ప్రవిష్టః ప్రయోజనాభావాదిత్యగ్నిమగ్రః ధద
 ర్శనేనైతాదృశరేతరేవాభిప్రేతత్వాత్ ॥ సచ సగ్రంథః సామానాధికరణ్యేన
 ప్రతిజ్ఞాపర ఇత్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన ప్రతిజ్ఞాలక్షణ తద్దల తన్నివశే నబాధ
 కమితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశస్య ప్రయోజనసత్త్వేన తద
 భావకథనాసంగతేః ॥ తద్దలే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధవివక్షాయాఅవచ్ఛేదకా
 వచ్ఛేదేన ప్రతిజ్ఞాలక్షణేఽత్యావశ్యకత్వే తాంవిస్తృత్యదీధితికృదు కపూర్వప్ర

భాయం పర్యంతభక్త్యుదాహరణైక దేశపీత్యాశయః ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సా
ధ్యసాధనకన్యాయనివిష్టప్రతిజ్ఞా లక్షణైకవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యవైష్ట్యాసగా
హిత్యదూపాన్యూనవిషయకత్వ నివేశే నైతద్వాప్యవృత్తిసంగతిరిత్యపరితాపేణ
వ్యావృత్త్యంతరమాహ * సత్యంతస్య వేతి * అత్యాయమాశయః ॥ ఏతల్లక్షణఘ
టకన్యాయావయవత్వశరీరే ఉభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వం సనివేశనీయం

మోజనం లావయిత్వా తత్సరణమాత్రేణ తన్నిరస్య దీధితికృతాం ప్రయోజనా
న్తరాభిధానస్య ప్రామాదికత్వాపత్రైశ్చ ॥ యద్యపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధవి
షయకతాదృశనిశ్చయానివర్త్య నూతనానివర్తకబోధసామానాధికరణ్యైవ సా
ధ్యానవగాహిత్యేన విశిష్టాక్రమ్యాసమంతరేణైవావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన త
త్సాధ్యకప్రతిజ్ఞా లక్షణం సువచమ్ ॥ తథాపి విశేషణాంతరపూర్ణమపేక్ష్యానచ్ఛే
దకావచ్ఛేదేన సాధ్యావగాహిత్యఘటితాన్యూనవిషయకత్వదలప్రవేశవీచ సా
దితి తదుపేక్షేతి ॥ సామానాధికరణ్యైవ తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞా లక్షణసాన్యవచ్ఛేదకా
వచ్ఛేదేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాంతరాతివ్యాప్తిః ॥ శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధవిషయకప్రతిజ్ఞాఘటనిశ్చయే సామానాధికరణ్యమాత్రేణ సాధ్యాభావసం
యవిరోధితాయానంత్రైవ నేవాదోషాత్ ॥ ఏవంచేదానీవన్యూనవిషయకత్వదల
వీచానాయత్వాసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం సాధ్యప్రకారతాయాన్వి
వేశ్యమ్ ॥ తథాచపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞావారణాయ అ
నవచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యావగాహిత్యేనివేశ్యసామా
నాధికరణ్యైవ తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాస్సామానాధికరణ్యైవ ప్రతిజ్ఞాయాంతరాతివ్యా
ప్తివారణాయ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యావగాహిత్యం నివేశ్యావచ్ఛేదకా
వచ్ఛేదేన తత్సాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాశ్చ లక్షణం ఫలితం న్యాయత్వఘటకప్రతిజ్ఞాయా
మేతన్నివేశే ఉదాహరణైక దేశానవార్యత ఇతి విశేష్యదల తన్నివేశ్యమిత్యా
శయేనాహ * అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనేతి * యద్వైతికవిత్వాపరః ॥ అన్యూనవి
షయకత్వదలే అపాతతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశ్యదర్శితవ్యావృత్తినిరా
కరణమయక్రమిత్యాశంక్య ఉభయఘటకేత్యాదివిశేషణత్రైవ పూర్వవ్యావృత్తి
స్తత్పరిత్యాగేచాగ్నిమాపీత్యాశయవానాహయద్వేత్యవతారణీయమ్ ॥ సనుశా
త్యథావిశిష్టసాధ్యవైష్ట్యబోధమామాయ ప్రతిజ్ఞాపాఠసముదాయోతివ్యా

అనతిరి క్తవిషయక త్వవిశేషణనైవతాదృశభాగద్యయఘటితసముదాయాతిప్రసం
గవారణాత్ ॥ సచ శబ్దజ్ఞానస్త్వేన శాబ్దబోధజనకతయాజనకత్వమత్యజనకజ్ఞాన
విషయత్వమేవవాచ్యం ఏనంచ తాదృశ సముదాయవిషయకజ్ఞానమప్యేకదే
శప్రతిజ్ఞావిషయకత్వేన తథావిధబోధజనకమితిసముదాయోఽతిప్రసంగఇతివా
చ్యం ॥ తాదృశబోధజనకతావచ్ఛేదకీధాతయత్కించదేకజ్ఞానవిషయతానిరూపక
వణాసముదాయత్వస్త్వేన వివక్షణీయత్వాత్ ॥ సచ తాదృశవణాసముదాయ
త్వం తాదృశవణాత్వవ్యాపకసముదాయత్వం తాదృశంచ ప్రతిజ్ఞాపాతుసము

ప్రారంభాహ * అనతిరి * సముదాయఃప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయః ॥ తథావిధ
బోధఃప్రతిజ్ఞామాత్రాధానబోధః ॥ సచప్రతిబంధకవశాద్ధైత్యభావవిషయకబో
ధః * తాదృశబోధాతి * ప్రతిజ్ఞామాత్రవిషయతాయావవావచ్ఛేదకత్వేన తా
దృశసముదాయవిషయతాయాఅనవచ్ఛేదకతయాఽతివ్యాప్త్యభావాదితిభావః ॥
* తాదృశేతి * ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వనివేశకత్వే హేత్వస్థబోధకభాగఘటిత
ప్రతిజ్ఞామాత్రార్థబోధన్యత్రికదేశార్థబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపిత జనక
తామాదాయ హేత్వనయవైకదేశేఽతివ్యాప్తిరతావ్యాపకత్వనివేశః * తాదృ
శేతి * ప్రతిజ్ఞాపాతువిషయకజ్ఞానజన్యప్రతిజ్ఞామాత్రాధానవిషయకశాబ్దబోధని
వృజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాప్రతిజ్ఞామాత్రనిరూపితైవ తన్ని
రూపకవణాత్వసముదాయత్వస్య తాదృశసముదాయత్వోఽసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః
ప్రతిజ్ఞాపాతుజన్యప్రతిజ్ఞాపాత్వభావశాబ్దబోధనిష్ఠ జన్యతానిరూపిత జనకతావ
చ్ఛేదికాప్రతిజ్ఞాపాతునిరూపితవిషయతాపిధనతీతి తన్నిరూపకవణాత్వసముదాయ
యతిత్వస్య తత్సముదాయత్వేనత్వాదతివ్యాప్తిరతావ్యాపకతైవపదసార్థక్యం ఏ
వంచ తాదృశబోధస్యాతిరిక్తవిషయకత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి ॥ సచ ప్రతిజ్ఞాపా
త్వంతరజన్యశాబ్దబోధనిష్ఠపాతువిశేషితపాతుత్వవిషయకశాబ్దబోధత్వావచ్ఛి
న్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణాత్వసముదాయయతస
ముదాయత్వస్య హేత్వనయవేసత్త్వాత్తత్త్వాతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవదసా
ధాకన్యసంభవాద్యభావశ్రుతన్యాయావయవత్వపరిత్యాగోవ్యభావఇతివాచ్యమ్ ॥ అ
నతిరిక్తప్రదానుపాదానై నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజ
నకతాయాఃపాతుజ్ఞానేఽసత్త్వేనాతివ్యాప్త్యభావాత్ ॥ హేత్వంతసముదాయ

దాయత్వమపీతి తత్సముదాయాతిప్రసంగపవేతి తాదృశభాగద్వయాఘటితత్వ
మవశ్యమేవనిపేక్ష్యమితివాచ్యమ్ ॥ అనతిరిక్తపదసాధకకార్యయతాదృశయత్కిం
చిదేకజ్ఞానవిషయితాశాలివణత్వసమనైయత్వమేవ నివేష్య ప్రతిజ్ఞాపాత్యాది
సముదాయత్వస్యవారణీయత్వాత్ ॥ సమానాధకప్రతిజ్ఞాద్వయాది విషయక
యత్కించిజ్ఞానవిషయితాశ్రయవణత్వసమనైయత్వస్య తాదృశ ప్రతిజ్ఞాద్వ

స్య ప్రకృతపక్షవిశేష్యకపాతజ్ఞానజ్ఞాప్య ప్రకృతసాధ్యప్రకారకశాబ్దబోధత్వ
నైవ జన్యతావచ్ఛేదకతయా తద్భటకాన్యూనవిషయకత్వస్యాపి తథాత్వేనతద
వచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదికాసముదాయనిరూపితవిషయితాపిభవ
తీతి తత్కాతివాన్ప్రివారణాయానతిరిక్తపదసార్థక్యాదితి * నివేశ్యేతి * అన్య
థా ప్రతిజ్ఞాపాతునముదాయస్యోక్తిరిత్యేనవారణ తన్ని పేశనమసర్థకంస్యాది
త్యర్థః ॥ అత్యేదంబోధ్యమ్ ॥ ఏతత్కల్ప ఉభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వచ
తుప్తయంతు సనివేశాహం ప్రయోజనాభావాత్ ॥ కింతు ప్రతిజ్ఞాసాత్మాభయ
ఘటకభాగద్వయాఘటితత్వమాత్రిం తథాచయద్యపి తమసావానెవ్యయమాది
నిగమనాంతవారకతయానతిరిక్తవిషయకత్వసార్థక్యసంభవాద్దేవ్యతావారణ
పిసక్షతేరితతత్త్వాగప్రదర్శనంవ్యర్థమ్ ॥ తథాపి తేనైవ పాత్యేతివారణాత్పశ్చ
తదైవ్యయర్థ్యమభిప్రేత్య ప్రథమతపివ తత్త్వాగోదర్శితః ॥ యజ్ఞస్వయమాది
నిగమనాంతైనతిరిక్తవిషయకౌ బౌధో నాస్త్యేవాయం సహామూనితిభాగ
స్యాబోధకత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాయాంతుసాస్తీతితమాదాయ తజ్జనకతావచ్ఛేదకవి
షయితానిరూపకవణత్వవ్యాపకసముదాయత్వమాత్క్రాంతా ప్రతిజ్ఞాసాత్మాభ
యఘటకభాగద్వయాఘటితత్వమావశ్యకమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాదాహరణసముదాయత్యా
దివారణాయ ప్రతిజ్ఞాతావశ్రయతదసాశ్రయేత్వాద్యధకశ్చ ॥ తథాపియథాశ్చత
దీధితే స్తథాలాభాత్ప్రకారాంతరస్యామాపకత్వాద్వా సమనైయత్వమేవనిపి
తమితి ॥ సన్దేహం సమానార్థకప్రతిజ్ఞాద్వయాదివిషయకజ్ఞానస్య నిర్వక్తవాన్యూ
నానతిరిక్తవిషయకయతిగించిద్బాబ్ధబోధజనకతయా తత్కాతివాన్ప్రివారణ
కామిప్రాపత్త్యానిరూపదతే * సమానాధకేతి * ఉభయఘటకకార్యాదివిశేషణ
నివేశనకల్పేపి తస్య లక్ష్యతాయాపవసీకాచ్యత్వాత్ ॥ తాదృశసముదాయత్వ
నిష్ఠస్యానవృత్తిత్వానిరూపకత్వరూపవిశేషణంతు అనతిరిక్తపదవైయధ్యభి

యాదివర్యాప్తసముదాయత్వేన త్రైవిది నక్షతిః తదుభయాదపి ప్రతిజ్ఞావ్యవహారాత్ ॥ అపితు ప్రతిజ్ఞైక దేశస్యాపి తాదృశబోధనిష్ఠవహ్నిసంబంధిబుద్ధితావద్యవచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకీర్తనాత్మక్రిందిదేశజ్ఞానవిషయతాశ్రయవర్ణాసముదాయత్వమదాయైవ ప్రతిజ్ఞాత్వప్రసంగఇతి ప్రతిజ్ఞాద్యధుటకత్వం ప్రతిజ్ఞామాతృాధుటకత్వమేవవానివేశనీయమ్ ॥ ఆన్యూనానతిరిక్తవిషయకశాబ్దబుద్ధిత్వస్యకిందిజన్యతానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్చిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానివేశాసంభవాత్ ॥ ఇత్థంచాననుషంగవత్ప్రేవ్యయంతిస్తాదవహ్నిమానిలిభాగే ప్ర

యానమణిక్యత్నమృతిమితిభావః * తాదృశబోధనిష్ఠైతి * ప్రకృతానుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యసంపూర్ణార్థవిషయక బోధనిష్ఠైత్యర్థః * ప్రతిజ్ఞామాతృాధుటకత్వమేవేతి * ప్రతిజ్ఞాత్వసమానాధికరణత్వేనతిప్రతిజ్ఞాత్వావచ్చిన్నభాదానుయోగితావచ్ఛేదకాయోగ్యత్వవచ్చిన్నధర్మవత్త్వమేవేత్యర్థః ॥ సత్తైత్త్వత్వ ఉదాహరణాదిధుటకసహస్మామానిత్యానిభాగవారణమశక్యమితివాచ్యమ్ ॥ పూర్వకత్వే స్వరూపయోగ్యతారూపజనకతానివేశేష్యతత్కల్పే ఫలూపధానరూపజనకతాయానివేశనీయత్వాత్ ॥ సన్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వావచ్చిన్నజన్యతానివేశేనేతైక దేశాతివ్యాప్తివారణసంభవే ప్రతిజ్ఞామాతృాధుటకత్వమపిసంభవ్యతే ప్రయోజనాభావాదిత్యాశంకానిరస్యతి * ఆన్యూనేతి * నను ప్రతిజ్ఞామాతృాధుటకత్వేనతి ఆన్యూనానతిరిక్తవిషయకశాబ్దబోధవృత్తిజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవర్ణాత్వసమనీయతనముదాయత్వంవశ్యవసితం తత్ర వ్యాపకత్వంస్వర్థం హేత్వీద్ధబోధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాస్థితే హేతుజ్ఞానస్య తాదృశబోధానువధాయకత్వాదిత్యేషన్న ॥ అతిసాన్నిధ్యేన తద్విషయకప్రతిజ్ఞావిషయకసమాహారంబసే ఫలూపధానం సంభవతీతి హేత్వేకదేశైతివ్యాప్తిర్నూదాహరణాదిధుటకవహ్నిమన్తహసనాదివిషయకప్రతిజ్ఞావిషయకజ్ఞానఇత్యభిప్రాయాత్ ॥ అత్రచ హేత్వీద్ధబోధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాయామపి ప్రతిజ్ఞామాతృార్థబోధవీవాధిసంధిస్తేన తత్ర ప్రతిజ్ఞాహేత్వీధాబోధమాదాయ హేతౌ సంపూర్ణాలక్షణోపరి అతివ్యాప్తిగ్రాభిధానేజీనసంధర్భాసంగతిః ॥ అన్యూనవిషయకత్వావచ్చిన్నజన్యతానివేశేన తద్వారణాత్తత్వత్వే అవయవాధుటకత్వస్యవైయధ్యుమ్ ॥ తత్రచ స్వరూపయోగ్యతారూపజన

తిజ్ఞాదిహేత్వంతథాగపివ్యావృత్తిస్సంభవతీతి * అవయవాఘటకతి * సచ త
దుపాదానేపి ధూమాదాలాకవాన్పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞార్థమాత్రవి
షయక బోధనిష్ఠ ధూమవిశేషిత హేతుత్వవిషయక శాబ్దత్వావచ్ఛిన్న కా
రణధూమాదిత్యాది హేతువిషయక జ్ఞానవిషయతామాదాయా వయవాఘటక
తాదృశ హేతావతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవిషయక బోధనిష్ఠ పక్షతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్యరూపా
న్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్ఞానవి
షయతానిరూపకవణానముదాయత్వనివేశస్యావశ్యకతయా అవయవాఘటకత్వ
నివేశసంవిష్కృత్యాజనమితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశ హేతువారణాయ అవయవా
ఘటకేత్యనెన అవయవైకదేశమాత్రవిషయకజ్ఞాననిష్ఠజనకతావ్యావృత్తావయవత్వ
పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిద్ధర్మవ్యాపకవిషయతాకాన్యజ్ఞానవృత్తిత్వావచ్ఛి
న్నభేదస్త్రీవాన్యూనానతిరిక్తవిషయకబోధజనకతాయాం వివక్షణీయత్వాల్ ॥

కతాయావవ ప్రవేశాత్ప్రతిజ్ఞైకదేశవారణాయ వ్యాపకత్వం హేత్వంతరవార
ణాయ వ్యావృత్త్యమనతిరిక్తవిషయకత్వంచ నివేశనీయమితిభాసః ॥ అవయవా
ఘటకత్వం ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వం ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వంవా, అత్యానతిరిక్తవి
షయకత్వోపాదానెవ్యన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానివేశావశ్యకతాంప్ర
దర్శ్యావయవాఘటకత్వనివేశవైయర్థ్యమాశంకతే * నచతి * అన్యూనవి
షయకత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వమేవ జన్యతాయాం నివేశ్యం నత్వవచ్ఛేదక
తాపర్యాప్తిరితినక్ష్యతే ॥ అన్యథా ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయేఽతివ్యాప్త్యప్ర
సక్తేః ॥ తాదృశసముదాయజనితో యోవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబోధస్తన్నిష్ఠ వి
శిష్టవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నజన్యతాయానిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వపర్యాప్తజన్యతావచ్ఛే
దకతాకత్వాభివాల్ ॥ వ్యావృత్తాంతరూపలక్షణంసతులక్షణఘటకమ్ ॥ ఏకదె
శవారణాయ పర్యాప్తినివేశః ॥ అతి ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాదీనాంపంచానామే
వావయవత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతయా తాదృశపంచధర్మవ్యాపకం న్యాయత్వమే
యత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయత్వమేవతి తాదృశవిషయతాకాన్యత్వస్య కేవలం ప్ర
తిజ్ఞాదివిషయకజ్ఞానేపిసత్త్వేనాసంభవశత్యతాయత్కించిద్ధర్మైతి ॥ తాదృశ విష
యతాకం యజ్ఞానంతదన్యేత్యర్థః ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా

అవయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీర్ణత ప్రతిజ్ఞాత్వయావ్యతిక్రందిత్యర్థవ్యాపకత
 యాప్రతిజ్ఞాజ్ఞానే తాదృశవిషయతాకత్వసత్త్వేన సతాదృశవిషయతాకాన్యత్వమ
 స్తీతిభావః ॥ హేత్వాదినిష్ఠసముదాయత్వవ్యాపకవిషయతాక భేదకుటనివేశా
 న్నాసంభవః ॥ నచ పూర్వోక్తప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వశరీరే ప్రతిజ్ఞాత్వసా
 మాసాధికరణ్యాప్రవేశాన్నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరితికంతథావిషయతానైతివాద్యమ్ ॥
 ఏవమపి తథావిషయతా ప్రతిజ్ఞామాత్రాఘటకత్వసంపూర్ణామైన నివేశ్యమిత్య
 భిప్రాయాత్ ॥ నిష్ప్రయోజనమితి ప్రతిజ్ఞేకదేశస్య తావతాపివాతణాత్ ప్ర
 తిజ్ఞాత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వనివేశే ప్రతిజ్ఞాత్వమాత్రనివేశేనైవ నిర్వాహే
 శేషవైయధ్యంసాన్యదతావిషయత్వపర్యాప్తుస్సపాదానమ్ ॥ తేనాయమాదినిగ
 మనాంశభాగవ్యతివ్యాప్తిసంగతిః ॥ అసంభవవాతణాయ వ్యాపకత్వనివేశః ఆ
 నుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయతాయావ్యాపకత్వసవచ్ఛిన్నవిషయతాకాన్యత్వనిచ్ఛ
 త్తిః ॥ నను తథాపి ధూమాదాలాకవాత్ పవనతత్త్వాదౌ ధూమాదితి హేత్వ
 వయపేతివ్యాప్తిః ॥ ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్రత్వవిషయకశబ్దబుద్ధిత్యావచ్ఛిన్న జన్య
 తానిరూపితజనకతాయాఅపి తత్రహేతుత్వరూపయత్క్రిందిత్యర్థవ్యాపకవిషయ
 తాకాన్యజ్ఞానవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నభిన్నత్వాత్ ॥ మైనమ్ ॥ హేత్వవయసమానా
 కారప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితిభాగస్య విషయితహేతుత్వానాక్యాంతత్వేనతత్త్వప
 యజ్ఞానస్య హేతుత్వవ్యాపకవిషయతాకాన్యత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితి
 భాగజ్ఞానవృత్తిజనకతామపేక్ష్య ధూమాదితి హేత్వవయనవిషయకజ్ఞానవృత్తిజన
 కత్వసాభిన్నత్వాత్ ॥ తథాచోక్త తాదృశ భర్తృప్ర హేత్వవయవాదివృత్తి
 సముదాయత్వం తత్రచ సప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశమాత్రవిషయజ్ఞానవిషయత్వం ఆ
 నుపూర్వీసామ్యేపి సముదాయత్వస్య భిన్నత్వాదితి ॥ అక్రేదంబిత్యతే దీక్షితి
 కృతాం నైతాదృశోఽభిప్రాయః ॥ అన్యూనసదవైయధ్యాత్ ॥ తత్పదంబినా
 పి తత్త్రుతీయహేత్వవయవేతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ హేత్వవయవజ్ఞానని
 వృజనకత్వస్య ప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితిభాగజ్ఞానవృత్తిజనకతాజన్యత్వాదితి ॥ క
 చిత్తు పర్యవృత్త్యావచ్ఛేదేన వహ్నోసాగ్ధ్యత్వ ఉదాహరణకుటకైసవహ్నిమా
 యథాపర్యవృత్తిభాగేతివ్యాప్తిః ॥ ఉదాహరణకుటకత్వమనివేశ్యవయవత్వ
 పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకంనిరుచ్య తాదృశావచ్ఛేదకం యతాదృశభాగత్వం తదుపా

దాయ తాదృశజ్ఞానే ఉక్తివిశేషణస్యపపాదనాల్ సామానాధికరణ్యసవహ్ని
 శాబ్దబోధజనకతాయాఽన్యూనపదేన వాఽణాఽచ్చత్వాహుః ॥ వస్తుత్వ కార
 ణత్వం కారణతావచ్ఛేదకధర్తభేదేనభిద్యతే ॥ తాదృశధర్తశ్చానుపూర్వీవిశేషవి
 వః ॥ ఏవంచావయవాఘటకేత్యస్యావయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేత్యాద్యధికరణే
 పి నాన్యూనపదవైయధ్యక్షం వహ్నిస్సంయోగవత్సధర్తా పర్యవత్సంయోగీదహ
 నాదిత్యాదౌ హేత్వవయవవాఽణాయ తత్సాధక్యసంభవాల్ అన్యథా హేతు
 మాత్రాజన్యాసతిరిక్తవిషయక హేతువిశేషితహేతుత్వవిషయక శాబ్దబుద్ధిత్వావ
 చ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపక వణాసముదాయ
 తస్య హేతౌసత్త్వాదతివ్యాప్తేః ॥ అన్యూనపదదానేద తాదృశశాబ్దబోధస్య
 నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశాన్యూనవిషయక శా
 బ్దబోధకజనకతావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకభాగవిషయతాయామేవ స
 త్వేన హేత్వవయవవిషయతాయామసత్త్వాత్తత్ప్రతాదృశభాగహేత్వవయవయో
 రానుపూర్వీ భేదేన తదనచ్చిన్న విషయితయో ధ్యేదాల్ ఏవం ప్రతిజ్ఞాఘ
 టకభాగజ్ఞానస్థాయానిరుక్తానతిరిక్తవిషయకశాబ్దబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజన
 కతాయాఅవయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిధర్త వ్యాపక విషయతాకాన్య
 వృత్తిత్వేపి హేత్వవయవజ్ఞాననిష్ఠజనకతాతద్భిన్నైవ దహనాదితి హేత్వవయవ
 జ్ఞాననిష్ఠజనకతాయాం దహనపదోత్తరపంచమీపదత్వరూపానుపూర్వాప్యవహ
 వచ్ఛేదకతియావహ్నిపదోత్తరపంచమీపదత్వరూపవహ్నిరిభాగవత్త్వాననుపూ
 ర్వీరూపావచ్ఛేదకస్య తిత్వాన్యతయా కాఽణతావచ్ఛేదభేదేన కారణతాభేదాది
 తినాన్యూనపదవైయధ్యక్షమ్ ॥ నచైతత్త్వనీయహేతువాఽణాయాన్యూనపదనివే
 శే ధూమాదాలోకవానితి దీప్తివిరోధఇతివాచ్యమ్ ॥ తత్ప్రత్యాక్షపదేనైతద్ధర్మ
 హణే తద్విరోధాభావాల్ ॥ సచ తథావ్యత్రైవ ప్రతిజ్ఞాహేత్వభోధయవిష
 యకసమూహాలంబనబోధన్యాన్యానతిరిక్తవృత్తైజనకతియా హేతావతివ్యా
 ప్తియైర్వారైవేతివాచ్యమ్ ॥ ముఖ్యవిశేష్యతాద్యయానిరూపకత్వేన బోధవి
 శేషణాల్ ॥ యత్ప్రత్యైవ ప్రతిజ్ఞాహేతుభయవిషయకజ్ఞానాత్కృతచిత్ప్రతిజ్ఞా
 ధామాత్రబోధస్తత్ప్రతిజ్ఞామాత్రవిషయత్వైవ జనకతావచ్ఛేదికేతి సప్రతి
 జ్ఞాహేతుసముదాయే హేతౌవాఽతిప్రసంగః ॥ సాంప్రదాయకాస్తుప్రతిజ్ఞాఘ

టకభాగసాధారణపాతుజ్ఞానకారణతాయా హేతుత్వవ్యాపకవిషయతాన్వజ్ఞాన
వృత్తిత్వేనైవ హేతువారణాదన్యూపపదవైయధ్యమితి నశంక్యమ్ || తద్ద
లవివక్షణేయైశాదృశార్థే ౭ వయవాఘటకపదస్య స్వరసతః సంపాదకత్వా
త్ || తాదృశావచ్ఛిన్నజన్యతాఘటితస్య లక్షణాంతరత్వాత్ ఏతదస్వరసేనే
వవా కల్పాంతరానుసరణాదిత్యాహుః || యత్తుక్తే శ్చిచ్ఛంకితం తాదృశాన్యూ
నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతాభిధానే హేతుముపేక్ష్య ప్రతి
జ్ఞాహేతుసముదాయేననతిరిక్తవిషయకత్వదలవాన్యవృత్తిదానైసంధర్భవిరోధః ||
హేత్వంతాథావిషయకశాబ్దబోధనిష్ఠహేతువిశేషితహేతుత్వవిషయకశాబ్దబో
ధత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపకవణా సము
దాయత్వస్య హేతాసత్త్వాత్తత్యాతివ్యాప్తేః || అనతిరిక్తపదోపాదానేచహే
త్వంతాథావిషయకశాబ్దబోధన్యాతిరిక్తవిషయకతయా తద్వాఽణానంభవాచ్చ
తస్తాత్పందర్భవిరోధపరిహారాయాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతావివక్షణ
స్యావశ్యకతయా౭వయవాఘటకత్వంస్వర్థమితి || తదపేక్షలమ్ || ఆన్యూనవిష
యకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానభిధానే కీదృశబోధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తిఃప్ర
సజ్యతే, హేత్వర్థవిషయకసమూహలంబనబోధన్యోక్తవిశేషణన వాఽణాద్ధైవ్య
ర్థవిశిష్టప్రైష్ట్యావగాహిబోధమాదాయేతిచేత్ || ఉక్తవిశేషణస్థానే వక్షముఖ్య
విశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యతానవచ్ఛిన్నత్వవిశేషణంప్రవేశ్యాతివ్యాప్తివార
ణస్యసుకరత్వాత్ || ఏవంచావయవాఘటకత్వం వహ్నిమత్పదవారణాయావశ్య
కమ్ || హేతుత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యాహౌ ప్రతిజ్ఞాహేత్వర్థబోధమా
దాయహేతావతివ్యాప్తావపి సహేతుసామాన్యసేతి || సస్తుతస్తూపేక్షాబీజవిశేష
ణస్య నావశ్యకతా హేతుమాత్యాతివ్యాప్తిరాదాధ్యకప్రకాశనార్థత్వాదితి కథ
మవయవాఘటకత్వంస్వర్థంస్యాదితివదంతి || అత్యాన్యూనపదదానై లాఘవేనా
న్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానివేశాదవయవాఘటకత్వంస్వర్థమిత్యాశయే
నవస్తుత స్త్వితగ్గింథావతారః || సంప్రదాయమతే దీధితికారాణాంపక్షతావచ్ఛే
దకవిశిష్టత్యాదినిష్పచనవిరోధోప్యవతారతత్వతిబోధ్యమ్ || కేచిత్త్వన్యూనాన
తిరిక్తవిషయకశాబ్దబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతైత్యత్యా
వచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వంబోధ్యమ్ || తేనానతిరిక్తపదానుపాదానై౭

న్యూనాతిరిక్తవిషయకపాత్వంతార్థవిషయకశబ్దబోధనిష్ఠపాతువిశేషితపాతు
 త్విషయకశబ్దత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకయత్కించజ్ఞాన
 విషయతానిరూపకవర్ణానముదాయత్వస్య పాత్వవయవే సత్త్వతల్లైవాతి
 వ్యాప్తి కుతానాకైతిమాషణం సమాహితం॥ పాతుమాత్రిజన్యపాత్వధమాత్రివి
 షయకశబ్దబోధనిరూపితజనకతాసతిపాతుమాత్రివిషయకజ్ఞానె పాతువిషయ
 తాయాస్సత్వేస్యన్యూనవిషయక శబ్దబోధజనకతాయాఅసత్త్వేన తస్మాత్తద
 సవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ అతఏవ దీధితికారాణాం హేతుముపేక్ష్య ప్రతిజ్ఞాపాతు
 సముదాయేనతిరిక్తవదాపాదానవ్యాప్తిరపి సాధుసంగచ్ఛతే ॥ సముదా
 యవిషయకజ్ఞానమాత్రిన్యూనవిషయకశబ్దబోధజనకతాయాస్సత్త్వేన సము
 దాయవిషయతాయాత్తదవచ్ఛేదకతయా తత్రాశివ్యాప్తివారణాయాసతిరిక్త
 పదసార్థక్యసంభవాత్ ॥ జనకత్వంచాత్రిస్వరూపయోగ్యత్వవిషయతం సతు ధ
 లోపహితమ్ ॥ తేన ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానాత్కదాదిత్రాదృశశబ్దబోధాజననేపి తద్విష
 యితాయా జనకతాసతిరిక్తప్రతిత్విరూపావచ్ఛేదకత్వక్షతిః ॥ సచైవ దేశమాత్రి
 విషయకజ్ఞానజనకతావ్యాప్తుత్వం కురిత క్రిమితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ధూమా
 దాలాకేవానిత్యాదోధూమాదితి హేర్విసయచేతివ్యాప్తేస్తాదృశాన్యూనానతి
 రిక్తశబ్దబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానిరూపక వర్ణాన
 ముదాయత్వస్యతత్రిసత్త్వాత్ ॥ తద్వివక్షణైవ ప్రతిజ్ఞాఘటకభాగజ్ఞానప్రతిత్వా
 వచ్ఛిన్నభేదస్య పాత్వవయవజ్ఞాననిష్ఠజనకతాయామసత్త్వాదతివ్యాప్త్యేభావా
 త్ ॥ తత్రి కారణతావచ్ఛేదకధర్మభేదాభావనకారణతాయాదిక్యాత్ ప్రతి
 జ్ఞాఘటకధూమపదోత్తరపంచమిత్తమపేక్ష్య హేత్వవయవనిష్ఠ ధూమపదోత్త
 రపంచమిత్తరూపానుపూర్వాపిభిన్నత్వాత్ ॥ సచాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛి
 న్నజన్యతానిచశాదేవ హేతూర్వాకౌడవయనత్వపర్యాప్త్యాదిన్యధ్విమితివా
 చ్యమ్ ॥ అనతిరిక్తవిషయకశబ్దబోధనిష్ఠనిర్కాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజ
 న్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయవర్ణానముదాయత్వస్య వాచ్య
 తయా ప్రకృతే ప్రతిజ్ఞాఘటక హేతుసమానానుపూర్వీకభాగవృత్తానినుపూర్వ్యవ
 చ్ఛిన్నవిషయితాయాఅపిఘటకవిషయతాశ్చైవతాదృశాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛి
 న్యజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకతయా తన్నిరూపకవర్ణానముదాయత్వస్య

హేత్వవయవేషసత్త్వనాతివృత్తసంగత్యాత్ ॥ హేత్వవయవానుపూర్వ్యపేక్ష
యా ప్రతిజ్ఞాఘటకనిష్ఠానుపూర్వ్యాః ధేదాభావన తద్విషయతాయావిశ్వాద
తోఽవయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేత్వసాధ్యవశ్యకత్వాత్ ॥ అతపివ తదుపాదా
నేపిత్యాది నాఽశంకైర్క దేశవాప్యత్తజనకతానివేశ్య భట్టాచార్యస్సమాహి
తం సతు నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతా తత్రనా
స్తీతినదంతి॥ అతైత్త త్వేషిమాన్దూమాదిత్యాదౌ హేత్వవయవాపేక్షాబీజమ
సంగతమ్ ॥ హేతుమాత్రవిషయకజ్ఞానేపి హేత్వధావగహ్యన్యూనవిషయకశా
బ్దబోధస్వరూపయోగ్యతారూపజనకతాసత్త్వాదితిచేన్న ॥ ఆన్యూనాసతి క్తవి
షయకశాబ్దబోధజనకతాసతి క్తవృత్తివిషయతానిరూపకవణత్వ సమనియత
సముదాయత్వం సముదాయార్థః ॥ తత్రాసతి క్తపదానుపాదానేఽన్యూనవి
షయకోయోయోబోధస్తజనకతా తాదృశబోధజనకతాసామాన్యంవా యద్య
శానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నయత్కించిద్విషయతావ్యాపకతాదృశానుపూర్వ్యవచ్ఛి
న్నవిషయతానిరూపకవణత్వసమనియతైత్యాత్యధాభిపాయేణ తదుక్తేః ॥
అతపవచాంతేఽన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితజనకతాయా హేతుప్రతి
జ్ఞాఘటకభాగసాధారణానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వాసంభవేషియ
త్కించిద్విషయతావ్యాపకత్వసంభవాత్తాదృశవిషయయా హేత్వవయవానవార
యతుంశక్యతైద్యత్యధిభాససంగతిః ॥ నహి హేతుప్రతిజ్ఞాఘటక భాగవిషయత
యోరైకత్వంసంభవతి ॥ ప్రథమవిషయతాయాః పదాంతరవిషయత్వానిరూపిత
త్వాత్ ॥ ద్వితీయవిషయతాయాస్తు తన్నిరూపితత్వాదితి ॥ ఏతచ్చౌపేక్షాబీజ
ముత్పాదయతుమేనఅసతి క్తపదానుపాదానెతు సవిషయానిషప్రయోజనత్వాత్ ॥
నాపి సామాన్యపదార్థవిషయా ॥ తథాసతి తథాపి ధూమాదాలాకవానిత్యగ్రిమ
గ్రంథాసంగతేః ॥ సామాన్యంతః పాతిప్రతిజ్ఞాజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నజనకతాయా
హేత్వవయవవిషయత్వావ్యాపకత్వాత్ ॥ అసతి క్తవృత్తిత్వరూపమవచ్ఛేదక
త్వమస్తి తదపివానాస్తి స్వరూపసంబంధరూపమేవ తన్నివిష్టమ్ ॥ ఏతదభిప్ర
త్యైవా తపివేత్తాన్యూనవిషయకభాభిభాసమ్ ॥ తత్రా ద్యేహేత్వర్థవిశిష్టవైష్య
బోధజనకతాయాః ప్రతిజ్ఞా హేత్వానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వేపి
ఆన్యూనాసతి క్తవిషయకబోధజనకతాయాంప్రతిజ్ఞానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నవిషయ

అవయవత్వంచేదం న్యాయాంతరగతత్వవిశేషణశూన్యం॥ తేన ప్రతిజ్ఞాసమానా
కారోదాసీనవాక్యజ్ఞానే ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానీయకారణతాయాస్సత్త్వపితత్వంగ్రహః

తావ్యాపకత్వసద్భావేన తాదృశవిషయత్వాసమనేయత్వాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ య
త్కించిజ్ఞానవిషయతాయాం స్వసామానాధికరణ్యనివేశాచ్ఛాలినీన్యాయేన త
త్తత్ప్రతిజ్ఞాత్వస్య తత్తజ్ఞానవిషయతాశూన్యవృత్తిత్వేపినానంభవః ॥ ద్వితీయ
పక్షేతు అంతిమాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యత్వానివేశనిరాకరణగ్రంథో
హేయః ॥ హేత్వనయనవిషయతాయాస్తాదృశజనకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ య
ద్వా హేతుపేక్షాబీజంప్రాగ్వత్ ॥ అనతిరిక్తపదోపాదానేషు అన్యూనానతి
రిక్తవిషయకశాబ్దబోధజనకతానతిరిక్తవృత్తివిషయతానిరూపకవణతత్వవ్యాప
కసముదాయత్వమేవాధానే ॥ అనతిరిక్తపదానుపాదానేచ ప్రతిజ్ఞాహేతుజన్య
బోధమాదాయైవాతివ్యాప్తిరతస్త్వనిచేకః ॥ యద్యపి తదుపాదానెపి ప్రతిజ్ఞా
మాత్రజన్యశాబ్దబోధజనకతాప్రతిజ్ఞాహేతుధయవిషయతావ్యాపికేతి పునరతి
వ్యాప్తిస్తథాపి ఏతదస్వరసాదేవాయమాదిగమనాంతాతివ్యాప్తివారణఫలక
త్వమనతిరిక్తపదస్య ॥ హేత్వంతరవారణంతు తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠాన్యూ
నవృత్తిత్వానిరూపకనివేశాదేన భట్టాచార్యాణాం సమనైయత్కాభిధానంచయ
థాశ్రుతాభిప్రాయేజ్ఞాతిప్రతిభాతి ॥ నన్వనయనత్వం న్యాయాంతరగతత్వేషుటి
తం తత్పర్యాప్త్యనచ్ఛేదకంచ నపర్వతోహేమామానితివాక్యత్వం తస్మాదాసీన
సాధారణ్యోత్ ॥ కింతు తత్తద్వాక్యత్వం తథాచ తత్తత్ప్రతిజ్ఞావిషయతానా
మేవ తద్వాక్యపకత్వాత్త్వనిరూపకాన్యజ్ఞానవృత్తిత్వస్యోదాసీనజ్ఞానసాధార
ణకారణతాయాం సత్త్వాదసంభవశత్యతాహా * అవయవత్వంచేతి * ప్రతిజ్ఞా
ద్యఘటకత్వదలసత్త్వేన ధూమాదిత్వేకదేశసముదాయత్వస్యానయవత్వపర్యా
ప్త్యనచ్ఛేదకత్వేపి తద్వాక్యవృత్తిః ॥ నచోదాసీనవాక్యవృత్తివిషయతాయాఅ
పి తాదృశానుసూర్యనవచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన వ్యాపకత్వసంభవాన్నాన్యాయాం
తరగతత్వోపాదానెపిక్షతిరితివాచ్యమ్ ॥ ఏకదేశవిషయతానువిషయతాత్వేనప్ర
తిజ్ఞాఘటకధూమాదిభాగవిషయతాయావాతాదృశానుసూర్యనవచ్ఛిన్నవిషయ
తాత్వేనవ్యాపకత్వాదతివ్రసంగత్యతి ॥ స్వవిషయతాత్వేనవ్యాపకత్వనివేశాద్వా
వాక్యభేదేన విషయతాభేదాత్ ॥ కేచిత్తు తాదృశజనకతాయామేవావయవవాఘ

తాదృశోదాసీనవాక్యేపి తథావిధానయవత్సవర్యామైః ॥ వస్తుతస్తు అవయవ
 త్సృణుటకవిశేష్యదలపరిత్యాగమాత్రేణైవ వ్యావృత్తిస్సంగచ్ఛత ఇతి తాదృశ
 జనకతావధ్యంతనివేశనె పృతిజ్ఞాఘటకత్వదలపరిత్యాగసంభవేపితత్పరిత్యాగస్య
 ప్రకృతానువయ క్రత్వమిత్వేతల్లాభాయైవ అవయవాఘటకత్వభిహితమితి ॥ క
 చిత్తు యత్ర పృతిజ్ఞైక దేశస్యాపి కథంచిత్ప్రతిజ్ఞాసమానార్థకత్వం సంభవతి
 తత్రైక దేశేతిప్రసంగవారణాయావయవాఘటకత్వ నివేశన మావశ్యకమిత్యా
 హుః ॥ తదనన్త ॥ పృతిజ్ఞాప్రతిపాద్య విశిష్టార్థబోధకతాయాటక దేశేనంభవేపి
 తన్మాత్రస్య తథావిధబోధవరత్వాభివాల్ తథాత్వే సముదాయప్రయోగా

టకత్వం తచ్చ తాదృశబోధవృత్తియత్కించిజ్ఞానజన్యతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిజన్య
 త్వాదనిరూపకత్వం పృతిజ్ఞైక దేశధూమాదితి పదజ్ఞానవృత్తిజనకతాయాం తా
 దృశజన్యతాశూన్యధూమవిశిష్టమేతుత్వమాత్ర జ్ఞానవృత్తిజన్యతానిరూపకత్వా
 న్నాతిప్రసంగఇతిపాఠాః ॥ సన్దేహమగ్రేవక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛే
 దకవిశిష్టవైశిష్ట్యానగాహిత్యమిత్యన్యూనవిషయకత్వనిర్వచనవిరోధభ్యతలహా ॥
 * వస్తుతస్త్వతి * విశేష్యదలతి * ఉభయఘటకేత్యాదిదలత్యర్థః * ప్రకృతా
 నువయ క్రత్వమితి * తథాచావయవాఘటకత్వవిస్మయార్థమేవ పరిచ్ఛిదాసీము
 భయఘటకేత్యాదిదలవైయథ్యైకథనెన వ్యావృత్తిస్సంభవతీతి అవయవాఘటక
 త్వవైయథ్యైకసంభవేపి తత్కథనమిదాసీమనువయ క్రం తదకథనెపి వ్యా
 వృత్తిసంభవాదిత్యర్థః ॥ అదితిఃపుత్రసతీత్యాదౌ దితిః పుత్రసతీత్యాద్యేక దేశవా
 రణాయసమానెతి ॥ రమేశ్వరఃపూజ్యస్సౌదామినీద్రవ్యమిత్యాదౌ మేశ్వరఃపూ
 జ్యదామినీద్రవ్యమిత్యాది తథావిధబోధజనకతావచ్ఛేదకత్వేన తత్రైచ్ఛావిష
 యవిషయశానివేశ్యదూషయతి * పృతిజ్ఞైతి * (మతంగజానీలఇతి వాక్యార్థజే
 నీలత్వబోధో జాయతామితివక్తృశాస్త్రధ్యంవాచ్యమ్ ॥ తథాచాశ్రయత్వస్య
 ప్రకారకవక్త్రీచ్ఛావిషయశాన్యభయసంబంధేన వక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నై ప్ర
 కృతసాధ్యప్రకారకత్వావచ్ఛిన్నబోధజనకతావచ్ఛేదకతావిశిష్టాయాయత్కిం
 చిజ్ఞానీయవషయశాన్యనిరూపకమణాపర్యాప్తసముదాయత్వవర్థః ॥ మతం
 గజవిషయతానిరూపితగజశబ్దవిషయత్రైవోభయసంబంధేనావచ్ఛేదకతాయా
 ఆశ్రయోనతు తదనిరూపితగజారాదివిషయలెతి, ననుగజానీలఇతివాక్యాదు

నుపపత్తిః || కథంచిత్ర్యయోగేపి వైయధ్యేన తత్ర సముదాయమంతర్భావ్య
 న్యాయత్వానంగీకారాత్ || అవ్యక్తార్థపరవాక్యవారణాయ వాస్తవతథావిధ
 తాత్పర్య సత్తాయా లక్షణాని వేశనీయతయా ఏకదేశమాత్మ
 స్య తాదృశార్థపరత్వాధివే నాతిప్రసంగానవకాశాదితి * హేత్వంతస్యేతి *
 కథితాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానివేశన తత్తద్భాగ
 ప్రతిపాద్య విశిష్టార్థబోధజనకత్వమదాయ కేవలహేత్వాదాపతివ్యాప్తిర్నసం
 భవతీతినిగమనమాత్త్రం హేతుమాత్త్రంచాపేక్షితం || అన్యూనానతిర్క్తవిషయక
 తస్య స్య ప్రకృతానుమితివిషయస్యాన్యూనవిషయస్సన్ననతిర్క్తోవిషయో యస్యే
 తివ్యుత్పత్తైరనుమితి విషయనిష్ఠభదప్రతియోగితానవచ్ఛిదకల్వేనత్యనుమితివిష
 యాతిరిక్తావృత్తియద్విషయత్వంతత్త్వమితియథాశ్రుతార్థమాక్షిపతి*యద్యపితి*

క్రబోధోజాయతామితిచ్ఛయా మతంగజానీలఇతి ప్రయోగాభవత్సేవ వినాపి
 వక్త్రీచ్ఛాంశుకాదేప్రయోగదర్శనాదత్యగజానీలోమతంగజానీలఇతివాక్యయో
 గ్నాకాంతాధదః, యతస్తస్యాం మతం శబ్దఘటకచరమన్యోత్తరల్వేగకారో
 నవిశేషణీయః కింతుతాదృశన్యోత్తరన్యోత్తరాస్తరానుత్తరల్వేనజనకతా, యద్వానీల
 పదస్యగజపదవిషయతానిరూపితతాదృశవిషయతానిరూపితన్యోత్తరవిషయత్వాని
 రూపితగకారవిషయితాఘటితవిషయితాల్వేనగజానీలఇతివాక్యవిషయతాసాధా
 రణ్యేనేవ|| యద్వా నీలపదస్య గజపదసమభివ్యాహరోవిశేషవ్యాపికయాగజో
 నీలఇత్యానుపూర్వాస్య మతంగజానీలఇత్యాదిసాధారణాకాంతాల్వేన, వినంద
 గర్భితతాత్పర్యజ్ఞానతావృశాకాంతాజ్ఞానమోఽపి పరస్పరసహకారత్వసంభవా
 న్నాతిసార్థక్యమిత్యశంకాం నిరాకరోతి*కథంచిత్ర్యమితి* మతంగజానీలఇతి వా
 క్యాధీనశబ్దబోధోపయోగాకాంతాయాభలతోస్తత్ప్రవృత్తం) || యదిమేత్వ
 రగ పూజ్యఇతివాక్యాత్తాదృశబోధోజాయతామితిచ్ఛయామపిమేత్వరగపూజ్య
 ఇతిప్రతిజ్ఞాతత్ర తత్సార్థక్యశంకానిరాదప్తైకకథంచిత్ర్యమితి * న్యాయత్వానంగీకా
 రాదితి*తథాచానయవాఘటకత్వంన్యర్థమేవెతిభాషః||ననుతత్త్వత్వానివేశితత్వ
 దసార్థక్యంస్యాదిత్యతస్తరత్వస్యావశ్యకతామాహ *అవ్యక్తార్థపరతి* తచ్చనా
 నార్థకహర్యాదిపదఘటితం లక్షణాయాజలాద్యర్థకహర్నాదిపదఘటితంచబోధ్యం
 తత్తద్భాగేతి* ప్రతిజ్ఞాఘటక హేతుసమానార్థకభాగత్వర్థః|| తథాచాన్యూనా

యద్యపి ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పక్షక ప్రకృత సాధ్యతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నసాధ్యకయత్కించదనుమిత్యవిషయవిషయకత్వంపర్వతోపనిషా
నిత్యాది ప్రతిజ్ఞాజన్యనిఖిలబోధానామేవేతి తాదృశానుమితివిషయత్వ సామా
న్యాభావావివక్షణీయః తథాచ కేవలాభిధేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నపక్షక స్థలప్ర
తిరిక్తాప్రసిద్ధిరస్త్యేవతథాప్రప్రసిద్ధింస్ఫుటికర్తుంఅభిధేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నపక్ష
కప్రమేయత్వాదిసాధ్యకస్థలే విశ్వమేవానుమితివిషయఇత్యేతల్లాభాయ సర్వమి
త్యుక్తమ్ || సర్వభోగ్యదన్యపూర్ణమాసావిత్యత్యేవ ప్రకాంతకతిపయపదార్థ
మాత్రవృత్తిసర్వత్వావచ్ఛిన్నతాత్పర్యేణాపి విశేష్యవాచకపదాంతరాసవభి

సతిక్రవిషయకత్వాదినిరుక్త తాదృశ విషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యోపపాదాన
స్యావశ్యకతయాసతిక్ర విషయకత్వానుపాదాన సకత్రాపిహేతావతివ్యా
ప్తిరిత్యర్థః || తత్తద్భాగేత్యస్య తత్తద్ధేత్వితివాక్యః || ఏతచ్చ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటక
త్వకథనం నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానివేశలాభాయైవ || తత్ర
పర్యాప్త్యనివేశాన్నాసతిక్రపదవైయర్థ్యమితిభావనాన్యూనవిషయక బాధ
వృత్తిజనకతానివేశేచ తాదృశ ప్రతిజ్ఞార్థబోధవృత్తిహేతువిశిష్టహేతుత్వబాధ
త్వావచ్ఛిన్నజనకతామాచాయ హేత్వీకయవే హేతువిశిష్టసాధ్యమాత్ర బాధ
త్వావచ్ఛిన్నజనకతామాదాయనిగమనేచాతివ్యాప్తిస్సాన్యధిత్వర్థః || ఏతచ్ఛావ
తారికాయాముక్తమ్ || సర్వవిభిధేయం ప్రమేయమితి దీధితీకృదుక్రసర్వపద
వైయర్థ్యశంకతే * యద్యపితి * అనుమితివిషయాతిరిక్తావిషయకత్వస్య య
త్కించదనుమిత్యేవిషయత్వాభావసన్నిష్టవిషయతాకత్వస్యానుమిత్యేవిషయత్వం
యత్కించిత్రదభావసన్నిష్టవిషయతాకత్వస్యవాచకావరూపత్వే విషయ
తాయాః స్వరూపసంబంధరూపత్వేనాసంభవఇతి తత్సామాన్యభావసవేశే స
ర్వపదవైయర్థ్యమిత్యర్థః * కేవలేతి * అభిధేయత్వసామాన్యకరణత్వేన తత్త
దభిధేయనానుమితీసంభవేపి తాదృశానుమితివిషయత్వసామాన్యభావస్యాప్ర
సిద్ధిరిత్యర్థః * స్ఫుటికర్తుం*సామాన్యభావపర్యంతాదివక్షణేపి శిష్యేణ గ్రా
హయితుం || సర్వవిభిధేయమిత్యత్రాభిధేయపదప్రయోజనమాహ * సర్వభ్య
ఇతి * పుత్రపౌత్రాదిన్మగవశ్యాదిన్మగ్నలోద్దేశేనెత్యర్థః || కతవావితిశే
షః * ప్రకాంతేతి * పూర్వవాక్యజన్యతాబాధవిషయత్వం పూర్వోపస్థిత

వ్యాహృతే సర్వపదప్రయోగసంభవాత్సర్వం ప్రమేయమిత్యుక్తావనుమితివిష
యతాయా కెవలాన్వయిత్యాంభాదభిధేయమిత్యుక్తమ్ ॥ ఏవంచ కిందిద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నాంతేభేదేన స్యాథావిశేషణకబోధపరసంబంధస్యతద్ధర్మవ్యాపకవిధేయ
వ్యాప్య సర్వత్వబోధకతాప్యత్వత్వైరభిధేయత్వవ్యాపకసర్వత్వలాభాన్నానుమి
తేషితిపయవస్తుమాత్రవిషయకత్వశంకేతిభావః*ఆతిరిక్తాప్రసిద్ధిః*ప్రకృతానుమి
తివిషయాతిరిక్తాప్రసిద్ధిః॥ ప్రమేయత్వం పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగినవేతిసంశయస
మ్భవశ్చత్వత్వత్వంగ్రహాయాన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వమన్యథానిర్వక్తి * ప్ర

త్వంవా ప్రకాంతత్వం ॥ యద్యపి మిలితానాం తావత్ఫలానాం సదృశపౌణా
మాపకతావ్యతాప్రయోజకామనావిషయకత్వం సర్వపదేన మిలితత్వేన ఫలా
నుపస్థానాత్ ॥ తథాపి యావద్ధర్మావచ్ఛిన్నాః ప్రకాంతాః ప్రకృతాః తావ
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నానామేవోపస్థితౌ వాక్యభేదప్రసంగశ్చితితావత్సముదాయత్వరూ
పసర్వత్వోపస్థితిమాత్రం ఫలతామప్రాప్తికేతిబోధ్యమ్ ॥ ఉద్దేశ్యతావచ్ఛే
దకవ్యాపకసర్వత్వ తాత్పర్యాసంభవమాచనాయకతిపయైతి॥విధేయవ్యాప్యత్వం
వ్యభిచారితానుబంధేన విధేయసాన్యత్వం ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకసర్వత్వ
మాత్రబోధకత్వేనోపాపి ఘటస్సుందరశ్చితిప్రయోగప్రసంగః నిజలఘటవృ
త్తిసర్వత్వస్య ఘటత్వవ్యాపకత్వాదితి విధేయవ్యాప్యత్వముక్తమ్ ॥ తథాచతత్త్వ
సాంద్యవ్యాప్యత్వావధానాన్నతత్ప్రయోగః ॥ ఏవంచవ్యాప్యత్వమాత్రోక్తా ఘట
చతుష్టయమాత్రస్యత్వసర్వత్వమాదాయ దర్శితప్రయోగప్రసంగతాదనష్టమితి
ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వనివేశః ॥ తాదృశసర్వత్వస్యచోద్దేశ్యతావచ్ఛేదక
ఘటత్వావ్యాపకత్వాన్నితాపత్తిః॥ప్రకృతైవాభిధేయపదసమభివ్యాహృతసర్వ
పదస్యాభిధేయత్వవ్యాపకసర్వత్వబోధకత్వముక్తప్యత్వత్వైరితి జగన్మాత్రస్యత్వ
సర్వత్వమేవాభిధేయత్వవ్యాపకం సకతిపయమాత్రస్యత్వసర్వత్వమిలితాదృశసర్వ
పదస్య సకతిపయస్యత్వసర్వత్వబోధకత్వమితిభావః ॥ యద్యపి సర్వంగగనం శ
బ్దవశితి వ్యవహారవారణాయ తద్ధర్మసమానాధికరణభేదప్రతియోగిత్వమపి ప్రవృ
త్తిసమిత్తశరీరే ప్రవేశ్యం భేదశ్చ సామానాధికరణనిరూపకత్వోపాయసంబం
ధేన ప్రతియోగితావిశిష్టాన్యోగ్యాహ్వః ॥ తేన ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదసత్త్వే
షివక్షతిః ఏకధర్మంపరిత్యజ్యచ నాపరధర్మావచ్ఛిన్నతాత్పర్యేణ తాదృశప్రయో

కృతేతి * స్వవిషయతావ్యాపకప్రకృతానుమితివిషయతావ్యాపక విషయతా
కత్వమిత్యర్థః ॥ స్వవిషయైనుమితివిషయామ్యానత్వస్య స్వవిషయత్వేతద్విష
యతావ్యాపకత్వవర్జనసితత్వాత్ స్వవిషయైనుమితివిషయానతి కత్వస్యచ
తద్విషయత్వే స్వవిషయతావ్యాపకత్వవర్జనసితత్వాదితిభాషః ॥ యద్యపి స
మూహంబనాత్కప్రకృతపక్షకనహ్నివిధేయకానుమితివిషయతాయావిశ్వవృ
త్తితయాపర్వతోహహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధో నతాదృశానుమితివిషయతా
సమనియతవిషయతాకః వాక్యాంతగసహితతజ్జన్య సమూహంబనబోధజనక
యత్కించిజ్ఞానవిషయవర్ణనముదాయత్వం సతనాత్యపర్యాప్తం యత్కించ
చిత్ప్రకృతానుమితిస్య క్రివిషయతాసమనేయత్వస్య వివక్షణేపిచ నిగమనాద్యతి
వ్యాప్తిమహారావృతైవ తజ్జన్యబోధస్యాపి పర్వతోహహ్నిమాన్ ధూమజ్ఞానజ్ఞా
ప్య హహ్నిమాంశ్చేత్యాకరసమూహంబనానుమితి విషయతాసమనియతవి
షయతాకత్వాత్ ॥ తథాపి ప్రకృతపక్షకప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యవత్తా పరామర్శ
తావచ్ఛిన్నజనకతానిరూపితజన్యతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వేన యద్విషయతా

గః ॥ తథాపి తద్ధర్మవ్యాపకవిధేయవ్యాప్యపర్యాప్తికధర్మత్వేన ప్రసృత్తినిమి
త్తత్వపక్షమన తత్ప్రవేశః నత్వేతత్ప్రక్షణశ్చానయః ॥ ద్వేధానుమితివిషయతా
నివేశే గౌరవాదాహ * స్వేతి * స్వశాబ్దబోధః అనుమితివిషయతావ్యాపక
త్వసంపత్తయే ప్రకృతేతి * సమూహేతి * పర్వతోహహ్నిమాన్ సర్వం ప్రచే
యమిత్యాకారికేత్యర్థః ॥ సమూహంబనశాబ్దబోధవిషయతాయానత్వమనై
యత్వేప్యాహ * వాక్యాంతగసహితతనితి * యత్కించితి * అసమూహంబ
నప్రకృతానుమితిః * యతితి * ప్రతిజ్ఞాజన్యశాబ్దబోధసామాన్యపరం ॥ తేన
తత్తద్ధాబ్దబోధవిషయతాయాః పరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వావ్యా
పకత్వేపినక్షతిః ॥ తాదృశపరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకవిషయతావ్యాపకతావచ్ఛే
దకస్వనిరూపకసృత్తివిషయతాత్వకత్వాత్తావా ఏకైకశాబ్దబోధపరం ॥ ఇదంత
చింత్యతే ॥ పరామర్శవైష్ట్యస్తేవకార్యతావచ్ఛేదకత్వం నతు విషయవిషయ
కత్వస్యాపి తత్రప్రవేశః ॥ యత్తుపక్షతాకార్యతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వేన సమ
నైయత్వమితి ॥ తన్న ॥ ధూమలింగకేచ్ఛావిరహవిశిష్టసిద్ధివిశిష్టాన్యానుమితిత్వ
స్తేన తత్కార్యతావచ్ఛేదకత్వాత్తత్రాపిరదప్రవేశాత్ ॥ బాధాభావజన్యతా

సమనైయత్యంతత్వస్యవిషక్షితత్వాన్నదోషః ॥ సన్వేపంసత్స్య కథలీయోపనయో
 ఒతివ్యాప్తిః తజ్జన్యబోధస్యాపి విశ్వవిషయకత్వేన తథావిధానుమితివిషయో
 తానుమనియతవిషయతాకత్వాదిత్యతా విషయతాపదస్య ప్రకారత్వాభిప్రాయే
 తాన్యథా తదర్థంనిర్వక్తి * పృక్కలైతి * తాదృశోపనయజన్యబోధే ప్రకారీభ
 వతోఒభావత్వాదైస్తాదృశానుమితావప్రకారత్వా స్మతత్ప్రకారతాయాస్సమనై
 యత్యమితి నాతివ్యాప్తిరితిభావః * సకలైతి * సకలాభిధేయస్మత్తిధర్తనదిదం
 ద్రిష్టమితియోజనా ॥ తాదృశానుమితావివ తత్త్వలీయోపనయజన్యబోధే విశ్వ
 స్వేవాభిధేయత్వేన ప్రకారతయా తస్యకారతాయాస్సమనైయత్యమక్షతమే
 వేతధవత్యతివ్యాప్తిరితిభావః ॥ నను విశేషణానవచ్చిన్నప్రకారతానాం సమనై
 యత్యంవిషక్షణీయమతానాతివ్యాప్తిః ॥ ఉపనయజన్యబోధేఒభావత్వాదౌ
 తాదృశప్రకారతాసత్త్వాదుక్తానుమితేస్తాదృశప్రకారతాయాశ్చ తత్రాసత్త్వా
 దిత్వతోఒనుమితావపి తేషాంతథావిధప్రకారతాఘటనాయస్థలంతరైతివ్యా
 ప్తిమాహ*సకలాభిధేయేతి*తత్రాభావత్యప్రతియోగిత్వత్వాదీనాం స్వరూపత్య
 వచ్చేదకవిషయతాత్వేన సమనైయత్యమితికేచిత్ ॥ వస్తువస్తువ్యాప్త్యనత్రాపరా
 మర్శ్యత్వేతిభిన్నస్వరసాత్ వ్యాపకసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తిత్వే హేతు
 తావచ్చేదధర్త సంబంధభేదేపి సావచ్చిన్నవ్యాపకసామానాధికరణ్యసావ్యక్త్య
 త్వోదయసంబంధేన ధర్తనత్త్వంవ్యాప్త్యవ్యవసంగతం ॥ సాధ్యాభావవిషయత్తి
 త్వస్య వ్యాప్తిత్వేన హేతుతావచ్చేదకసంబంధాన్యహేతువ్యతియోగికి సంబంధా
 నవచ్చిన్నత్వస్య పరిచాయకతయా హేతుతావచ్చేదకసంబంధవిషయతాయాః
 కారణతావచ్చేదకకొటినివేశే ప్రయోజనాభావాన్నకొపిదోషః ॥ ఏవం లింగ
 భేదానియంత్రిత పక్షతాకత్వ పక్షతాకార్యతావచ్చేదకత్వమపి సంభవతీతి ॥ స
 కలాభిధేయోత్యనేన గగనస్యాపిసంగ్రహః * విశ్వస్వేపేతి * వ్యాక్తిఘటకీ
 భూతాభావత్వాదీనామపి అభిధేయత్వేనానుమితౌ ప్రకారత్వమితి సూచనా
 ము దృష్టాంతకథనం కేవలాన్వయ్యనురోధేనచేత్సత్త్వత్రాపిసాధ్యే పక్షనిష్ఠాభా
 వప్రతియోగిత్వనీరేవ బాధస్తదావిశేషణానవచ్చిన్నైతి విశేషణపదాలవచ్చిన్న
 త్వసామాన్యాభావలాభాయ * తేషాం * అభావత్వాదీనాం సమనివచ్చిన్న
 ప్రకారతా సమనైయత్యనివేశేపక్షేఒత్యంశాభావాప్రతియోగ్యాకాశాభావవ

పక్షతావచ్ఛేదకత్వాద్భవతి తథాత్వమితిభావః ॥ దృష్టమితి విపరీతకోటివ్యసి
ద్భ్యర్థః*విశిష్టపక్షబోధకఇతి* ఉపనయ స్థేదంపదేనవిశేష్యమాత్రపరామర్శేఽ
న్యూనవిషయకత్వం నసంభవతీతి భ్రమనిరాకరణాయ॥వ్యాప్తిశరీరే సాధనసా
ధ్యప్రకారేణైవ తదధికరణాంతర్యావః సత్వధికరణత్వేనాపీత్యనుమితౌ తస్యత
త్వస్యవా స్వరూపతఃప్రకారత్వవిరహేపి నాసంగతిః ॥ హేతురవ్యత్రేదంత్యం
సమవాయేన దృష్టమేవవబోధ్యః॥ గుణాదెస్తథాత్వేహేతుతావచ్ఛేదకగుణ
త్వాదః స్వరూపతః ఉపనయజన్యబోధే భానేకథితప్రకారతాసమనైయత్యాను
పపత్తైః ॥ నచాభేదేన విషయతానమనైయత్యాక్తాననుమితివిషయతాత్వసమని

త్వైవ పక్షత్వేపి ఉపనయాతివ్యాప్తినంభవాత్సకలాభిధేయనిర్దేశ్యత్వమ్ ॥మై
వమ్ ॥ కేవలవిషయతానాం సమనైయత్వపక్షేప్రుపనయాతివ్యాప్తివక్తుంతదు
పాదానం ॥ ప్రమేయత్వానుషంగత్యాగపీజమాహ * దృష్టమితి * అన్యూన
విషయకత్వమ్* అనుమితివిషయతావ్యాపకవిషయతాకత్వం సమనైయత్వఘట
కమ్॥ ననునిరవచ్ఛిన్నప్రకారతానాంసమనైయత్వనివేశపక్షేకముక్తౌపనయేఽ
తివ్యాప్తిః॥తస్యవ్యాప్తిబోధకత్వేనతద్ధృతక హేతుసామానాధికరణ్యసాధ్యసామా
నాధికరణ్యఘటకాధికరణానాం హేత్వధికరణత్వేనసాధ్యాధికరణత్వేనైవనివేశే
తాదృశాధికరణత్వస్యాధికరణతాత్వస్యవా స్వరూపతాపనయజన్యబోధేభానే
నానుమితౌత్వభానేన నిరవచ్ఛిన్నప్రకారతాసమనైయత్యాభావాదిత్యాశంకాః
సాధ్యేనసాధనేనేవచాధికరణప్రవేశంస్వీకృత్యనిరస్యతి*వ్యాప్తి*అత్రిసకలాభి
ధేయనిష్ఠాత్వంతాధావాపృతియోగ్యాకాశాధావవదిదం దృష్టమిత్వైత్రానుమితౌ
దృష్టత్వం స్వరూపతాసప్రకారః సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణైవ ప్రకారత్వాది
త్యాశయేనేదంత్యము కం ఇదంత్యస్య స్వరూపతవప పక్షతావచ్ఛేదకత్వే ఉద్యే
శ్యవిధేయభావస్పృశకత్వేన ఘటకత్వేవా తస్యహేతుత్వేవా తస్యహేతుత్వస్వ
రూపతఇదంత్యస్యవానుమితానభావాల్ సాధ్యతావచ్ఛేదకభూత దృష్టేతరావృ
త్తిత్వఘటకతయా స్వరూపతాదృష్టత్వంభాసతఇతిదృష్ట్యంహేతుకృతమ్ ॥ దృ
ష్టత్వంసహేతుః ॥ సిమధయిషయా న్యాయప్రయోగావత్తైః * కథితైతి * అ
నుమితౌ స్వరూపతా గుణత్వాద్యభానేనాపనయబోధేద తథా తద్భావేనాతి
వ్యాప్తైరలగ్నకతాపత్రితిభావః ॥ ఉక్తౌపనయైవ్యాప్తినిరసితుంశంకతైః * స
చేతి * ఏవంచానుముతివిషయత్వోపనయజన్యబోధవిషయత్వయోర్నిరూప్య

యతస్సవిషయతాత్వకత్వాక్తా నాయం దోషఇతివాచ్యమ్ ॥ హేత్వర్థః ఘటితా
 ర్థకప్రతిజ్ఞాఘటకస్యాయాంతరగత హేతుజన్యబోధవిషయతాయామనుమితిసి
 రూపితవిషయతాత్వాభావాదనుమితివిషయతాత్వవ్యాప్త్యస్సవిషయతాత్వకత్వా
 భావాదేవ తాదృశబోధవారణసంభవేనా న్యూనవిషయకత్వాంత్రైయధ్యాయ
 తైః ॥ నహి సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నసాధ్యవిశిష్ట ప్రకృతపక్షతావచ్చేదకావ
 చ్చిన్నవిషయతాబహిర్భూతవిషయతా అనుమితినిరూపితా ॥ సమూహాలంబనా
 నుమితినిరూపితత్వమాదాయ నాతిప్రసంగావకాశః ప్రకృతపరామర్శజన్యతా
 వచ్చేదకవిషయతాత్వస్వేప నివేశనీయత్వాదన్యథాఽనంభవాపాతాదితి ॥ ఉప
 నయవిశేషాతివ్యాప్త్యభిధానంచోపలక్షణపరం అన్యూనవిషయకత్వస్య నిరుక్తా
 నిరూపకభావభేదేన మహాత్ భేదఇతిననునైయత్వమితి నాతివ్యాప్తిరితిభావః ॥
 * హేత్వర్థేతి * ధూమాదాలాకవాన్ సర్వతోవహ్నిమా ధూమాదిత్యాది
 న్యాయస్థలీయహేతుజన్యేత్వర్థః * అన్యూనేతి * నిగమనార్థబోధస్య సర్వ
 స్యాప్యనుమితివిషయతాశాలిత్వే బాధకాభావాదన్యూనవిషయకత్వ మాత్రాపా
 దానే నిగమనవారణాసంభవాత్ అనతిరిక్తవిషయకత్వమావశ్యకమిత్యాశయే
 నాన్యూనవిషయకత్వమాత్రైయధ్యాయభిధానబోధ్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞార్థః హేత్వ
 ర్థః సమూహాలంబనమాదాయ హేత్వంత్రైయవారణాయానతిరిక్తవిషయకత్వస్సాన్ధ
 క్యంబోధ్యమ్ * సమూహేతి * హేతుజన్యబోధమాదాయ దీప్తితిత్వాంతి
 ప్రసంగందర్శయితుం సమూహాలంబనానుధావనమ్ ॥ అనతిరిక్తవిషయకత్వా
 పాదానేపి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధకత్వావచ్చిన్నజన్యతాకమాదాయ దోషాస్తీతి త
 త్త్యాగః * ప్రకృతేతి * యద్యపి యత్క్రిందితనుమితివిషయతాత్వసనువ్యాపక
 స్సవిషయతాత్వకత్వనివేశాన్నాన్యూనవిషయకత్వత్రైయర్థ్యం హేతుప్రతిజ్ఞార్థ
 సమూహాలంబనమాదాయ హేత్వంత్రైయవారణాయానతిరిక్తవిషయకత్వస్సాన్ధక
 త్వాదిత్యేతదారంభోవ్యర్థస్తథాపి సమూహాలంబనానుమితిశాబ్దబోధావాదా
 యధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ హేతావత్త్వైస్తదుపేక్షితమ్ ॥ అసంభవః
 పూర్వోక్తసమూహాలంబనానుమితిమాదాయ న్యూనతాభంగాయ ॥ అన్యూన
 విషయకత్వవ్యాఖ్యాబీజంపూరయతి * ఉపనయేతి * దోషద్వయమపియథాశ్చ
 తనిష్క్రుష్టానతిరిక్తవిషయకత్వకల్పయోర్బోధ్యమ్ ॥ హేత్వనయవజన్యబోధ

భక్త త్వే సర్వస్మాత్కాలత్వవానయం కాలవతిమాణవా నర్వస్తాదిత్యత్ర పాత్వ
 మయవేవ్యతివ్యాప్తిర్పిద్ధ్యా తజ్జన్యబోధవిషయతాయాః విశ్వవృత్తివేనాను
 మితివిషయతావ్యాపకత్వాత్ || ఏవం తాదృశాన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వస్య
 కించిజ్జన్యతానవచ్ఛేదక త్వేన తదవచ్ఛిన్నజన్యతావిషయతాసంభవేన ప్రతిజ్ఞాపే
 తుజన్యసమూహంబనబోధమాదాయ తన్నిష్ఠపేత్వర్థవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజ
 న్యతానిరూపితజనకతాశ్రయే ధూమాదాలోకవాస్పర్శతోవహ్నిమాణ ధూమా
 దిత్యాదౌ పేత్వసయవేతివ్యాప్తిమూర్త్యారా తస్యాశవచ్ఛిన్నప్రకారతా
 వ్యాపకప్రకారకతావిషయకయాపి వారణాసంభవాదిత్యపిబోధ్యం || ఏతద్దోష
 వారణాయ ప్రభవతోఽనుమిత్యన్యూనవిషయకత్వమన్యథానిర్వక్తే * తథాపి
 వ్యక్తతేతి*ఏతచ్చ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టార్థకం తదనుపాదానై ప్రమేయాదా
 వ్యత్యవనయంప్రమేయః ప్రమేయాదిత్యాదౌపేత్వసయవే, యత్క్రిందిధర్మా
 వచ్ఛిన్నతావపాదానెసి ఘటాన్యత్వవహ్నివఘటాన్యతరస్తాత్ ఘటాన్యోవిష
 విషయతాయా ఆలూకాద్యపుత్రిత్యాన్ధూమాదాలొకవానిత్యాదివ్యన్ధిధౌపేత్వస
 యవోపేక్షా || పూర్వోక్తసమూహంబనమాదాయ దూషణాంతరమాహ*ఏ
 నమితి * ప్రమేయాదిత్యాకారకపేతువాక్యఘటక ప్రమేయఇత్యేకదేశైత్య
 ర్థః * ప్రమేయాదిత్యాదావితి * పేత్వసయవఇత్యనేనాన్వయః || ప్రతిజ్ఞార్థ
 బోధమాదాయ దోషస్సుఫలోపధాననివేశిపినువారణానమూహంబనానుధా
 వనం ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధపేత్వర్థవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతావర్తతే ఇతిద్యో
 తనాయేత్యన్యైతజ్జన్యబోధేచ పంచమ్యర్థేప్రమేయభావే ప్రమేయత్వస్యాపి
 భానై సాధ్యతావచ్ఛేదకీధూత ప్రమేయత్వత్వవిశిష్టప్రమేయత్వరూపసాధ్యస్య
 ప్రమేయరూపపక్షే వైశిష్ట్యావగాహిజనకత్వస్య ప్రమేయాదితి వాక్యఘటకేప్ర
 మేయేతిభాగైస్తావద్భవత్ప్రతివ్యాప్తిరితిధానః || సస్తుతస్తు తాదాత్మ్యేన ప్రమే
 యస్య సాధ్యత్వే ప్రమేయాదితిపేతావతివ్యాప్తిః || అన్యూనవిషయకత్వనరే
 నంబంధానివేశస్య పక్షమాణత్వాత్ || సను పేతుజన్యబోధస్య ప్రమేయా
 శేనిర్ధర్తావచ్ఛేదకతయాకిందిధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వంనివేశ్యాపిపేతావతి
 వ్యాప్తిశ్శక్యేనైవారయతుమిత్యతఃస్థలాంతరే వ్యావృత్తిమాహ*యత్క్రిందిదితి*
 ఘటాన్యత్వంకపాలన ర్తతే తత్ర కపాలయాపం ఘటస్త్వవ ర్తతే ఏవంచ స్వరూప

శ్చ సర్వాభూతాభూతస్య త్వమానిత్యాకార్యా, యా సామానాధికరణ్యసంబంధేన ఘటాన్యత్వసాధ్యకపరిజ్ఞాతఘటితస్యా యాస్తర్గతే రూపఘటాన్యతరత్వావచ్చిన్నాం శే సామానాధికరణ్యసంబంధేన విశేషణతాపన్నఘటాన్యత్వఘటితతాదృశసంబంధావచ్చిన్నమేతుతాక విశిష్టాన్యతరరూపమేతుప్రతిపాదకే మేత్వవయవేతి వ్యాప్తిః ॥ ఘటత్వాదౌ సామానాధికరణ్యసంబంధేన రూపవతి వ్యభిచారవారకతయా ఘటాన్యత్వాత్తకవిశేషణస్య భమిభేదేన విశేష్యస్య

సమవాయోభయఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేన ఘటాన్యత్వవిశిష్టఘటరూపాన్యతరతకపాలీయరూపఘటాన్యతరదేవ తాదృశాన్యతరత్వావచ్చిన్నజ్ఞానజ్ఞాప్యఘటాన్యత్వస్య సామానాధికరణ్యసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకఘటకత్వంబాధవారణాయ సమవాయస్వరూపఘటితసామానాధికరణ్యస్య సాధ్యతాఘటకసంబంధత్వమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన పశ్యతసాధ్యమగాహిత్యవర్జితసత్త్వేపి వ్యాన్యత్తిదానాయ పక్షమూణాసతి కవిషయకత్వరక్షణాయ తస్య మేతుఘటకసంబంధత్వం స్వరూపాసిద్ధ్యాఽవారణాయ తస్యైవమేతుతాఘటకసంబంధత్వంచోక్తమ్ ॥ తాదృశజేతుదేవదర్శయతి * రూపఘటాన్యతరత్వావచ్చిన్నాం శేషతి * సామాన్యవే ఘటాన్యత్వసదూపఘటాన్యతరస్థానిత్యాదౌ ॥ సను కేవలరూపఘటాన్యతరస్యైవ సామానాధికరణ్యసంబంధేన మేతుత్వమ్ సత్త్వత్వాశక్య ఘటాదిరూపస్యాప్యన్యతరాంతరగతతయా సామానాధికరణ్యేన తస్య ఘటత్వానాసత్త్వేన వ్యభిచారమాహ * ఘటత్వాదావతి * ఘటాన్యత్వరూపవిశేషణప్రవేశేన తద్వేషిష్ట్యం కపాలరూపస్యైవ తస్య సామానాధికరణ్యసంబంధేన ఘటత్వాదావసత్త్వాన్నవ్యభిచారి ॥ సను ఘటాన్యత్వస్యైవ ఘటాన్యత్వవిశిష్టరూపస్యైవ సామాన్యరూపసమవాయోభయఘటితసామానాధికరణ్యసంబంధేన మేతుతాస్త్రకి విశేషదలప్రవేశేనైత్యతకహ * ధర్మభేదేనైతి * రూపభిన్నస్య ఘటస్యాః ప్రవేశేనైత్యర్థః * విశేష్యస్య * రూపఘటాన్యతరస్య ॥ ఘటమాత్రవిశేష్యత్వై ఘటాన్యత్వం వ్యర్థం రూపమాత్రవిశేష్యత్వపక్షవిశేష్యకత్వనివేశేనాపి వారణం సంభవతి త్యన్యతరదుపాత్తమ్ ॥ తథాచ వ్యభిచారావారకత్వేపి మహిమా మహిమదస్యావృత్తైరితి వద్ధర్మభేదాన్నవైయ రన్యమిత్యర్థః ॥ ఘటాన్యత్వంతునమేతుః ! సిషాధయషాయాలనుసరణావత్తైః

ఘటాన్యత్వనమానాధికరణసత్తానమానాధికరణః ఘటరూపాదౌ వ్యభిచారహా
 రకతయాచ విశేష్యతావచ్ఛేదకస్య సాధాక్యమిత్వసంభేదము ॥ సామానాధిక
 రణ్యసంబంధస్య వృత్త్యనియామకతయావ్యాపకత్వాఘటకత్వపి నిత్యదృవ్యావృ
 త్తిధర్మశూన్యత్వాన్నిరవయవంగగనం నిత్యం నిత్యదృవ్యావృత్తిధర్మశూన్యత్వా
 త్ వహ్నిమత్పర్వతావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదాలాకవాన్వర్వతౌ వహ్నిమాన్వ
 ప్నివిశిష్ట పర్వతావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యాదౌ హేత్వవయవైతివ్యాప్తి
 వారణాయ పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశనమావశ్యకమ్ ॥ అఖండాభావఘటక
 తయా హేతుఘటకదృశ్యత్వపర్వతత్వాదీనామవైయర్థ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక
 విశిష్టసాధ్యనివేశనప్రయోజనమాహ *పంచవ్యర్థైః* హేతుత్వప్రమేయాదాన్వ

నను సామానాధికరణ్యన ఘటాన్యత్వవిశిష్టస్వేవ హేతుత్వవస్తు ఏవంచ రూ
 పఘటాన్యతరస్వేవ ఘటాన్యత్వవైశిష్ట్యేన రూపేణహేతుత్వసంభవే కిమన్య
 తరత్వేనరూపేణ హేతుత్వనేత్యాశంకాం తథాసతి సత్తాయాలపి కపాలంత
 రాబ్ధివేణ ఘటాన్యత్వవిశిష్టతయా తస్య ఘటత్వఘటరూపాదౌ సత్త్వేనవ్యభి
 చారస్సాన్వదితి మనసికృత్యపరిహరతి *ఘటాన్యత్వేతి* ఘటాన్యత్వవిశిష్టస్వే
 వ హేతుత్వేతు సామానాధికరణ్యసంబంధేనాపి సఘటరూపాదౌ వ్యభిచారజ
 త్యుపలక్షితస్య హేతుత్వంబోధ్యమ్ ॥ విశిష్టహేతుకేచనప్రయోజనమితి తత్త్వా
 గః * విశేష్యతావచ్ఛేదకస్య* రూపఘటాన్యతరత్వరూపస్య*స్వత్వేతి*సామా
 నాధికరణ్యసంబంధేన సాధ్యత్వే వ్యాప్తిరేవసంభవతి తస్య వృత్త్యనియామక
 తయా హేతుసమానాధికరణాభావీయతత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వాప్రసి
 ధైరిత్యుదాహరణాభావాన్నన్యయిత్త్యాశయః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధే
 న ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యఘటతాయావ్యాప్తిర్నిష్క్రవ్యతయా తత్కల్పేతి
 దాహరణంసంభవతీత్యాశయేనాహ * వ్యాపకత్వాఘటకత్వైతి * విశేష్యతా
 వచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిపర్యంతవ్యావృత్తిదానాయాహ * వహ్నిమదితి* పక్షము
 ఖ్యవిశేష్యతానవిచైత్యాశయః * హేత్వవయవే* హేత్వవయవైకదేశేననుని
 త్యావృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యస్వేవ సమ్యక్తే వద్యవ్యపదమనర్థకమ్ ॥ ఏవంచ
 హ్నిమదవృత్తిధర్మశూన్యత్వాదిత్యస్వేవ సమ్యక్తే వర్వతపదమనర్థకమిత్య
 తతిహా * అఖండైః * ప్రమేయాదాన్వచ్యత్వవదితి * తత్త్వవాద్యస్వేవ సాధ్య

చక్రవర్తిమేయాదిత్యాదౌ హేతుజన్యబోధస్య విభక్త్యర్థహేతుత్వేష్య
మేయాద్వాత్తకప్రకృత్యర్థవైప్రీప్యవగాహిత్యేపి ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకవి
శిష్టవైప్రీప్యవగాహిత్యాన్నితివాప్తిరితిభావః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవి
శేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాత్పర్యమేవ పర్యవసితా
భావః ॥ సంబంధవిశేషశ్చేత్తద్దత్తప్రవేశ్యః ప్రయోజనవిరహాదతః పంచమ్యుక్తే
ప్రకృత్యర్థస్య యాదృశసంబద్ధేనాన్వయస్తస్యవృత్తనియామకతయా వ్యాపక
త్వం సతువాచ్యత్వస్య తథాసతి జన్యత్వపక్షకోక్తసాధ్యహేతుకస్తలేజ్యత్వనైన
వాచ్యత్వసాధ్యకస్థలస్తేన పరామర్శే తత్సమీయహేతువాప్తివృత్తిదానాసంగ
తీస్సాన్విత ॥ ప్రమేయాదిత్యస్య ప్రమేయపదస్య లక్షణయా ప్రమేయజ్ఞానబో
ధకతయా వాచ్యత్వబోధకత్వాసంభవాత్ ॥ వాచ్యస్యసాధ్యత్వేతు ప్రమేయ
జ్ఞానస్యాపివాద్యతయా సాధ్యబోధకత్వంసంభవతీతిభావః ॥ అత్ర ప్రమేయా
ద్వాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మసాధ్యః ॥ అన్యథాహేతుకవాక్యత్వాభావేన
న్యాయానవతారాత్ ॥ ప్రమేయాద్వాచ్యత్వపదిత్యత్ర పాతే వాచ్యత్వేప్రమే
యాదిత్యస్యాన్వయేపి తదన్విత ॥ తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యంతత్రైవచ హే
తువాక్యాభావస్యైతి తాదృశధర్మస్యసాధ్యత్వానుపగమేపి నక్షతిరిత్యపి
సంభవతి * పక్షతేతి * ప్రమేయస్థమేతుత్వం ప్రమేయం ప్రమేయాదిత్యా
దౌ హేతువాక్యానాం నిరూప్యనిరూపకభావనివేశః ॥ నన్వత్ర సాధ్యతావచ్ఛే
దకవైప్రీప్యనివేశోన్యర్థః ॥ స్వరూపసంబంధేన వాచ్యసాధ్యకస్థలే హేతావ
తివాప్తిరివాణతాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యప్రకారతాయావిననివే
శ్యత్వాత్ ॥ నచోక్తసంబంధానివేశేపి పంచమ్యుక్తే ప్రకృత్యర్థస్య నిరూపి
తత్వసంబంధేనైవాన్వయాలైసంబంధేన ప్రమేయాద్వాచ్యసాధ్యక ప్రమే
యాదితహేతావతివాప్తిః ॥ తస్య ప్రకృతపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకీధూతనిరూపి
తత్వసంబంధేన సాధ్యవత్త్వబోధకత్వాదితి సాధ్యతావచ్ఛేదకనివేశలవశ్యకత్వ
వాద్యమ్ ॥ తత్సంబంధస్య వృత్తనియామకతయా తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా న్యాయస్తేవాభావాదిత్యాశంకానిరన్వతి * సంబంధవి
శేషశ్చేతి * ప్రకృత్యర్థస్సాధ్యః ॥ నను జ్ఞాప్యత్వంప్రమేయం ప్రమేయత్వా
దిత్యాదౌ స్వరూపసంబంధకాలికవిశేషణకాభ్యాం సాధ్యసాధనభావేనాత్మవ

తావఘటకత్వేపి నైతదావ్యవృత్తసంగతిః ॥ యదిదజన్యగ్రహణమేత్యయా
 ప పంచమ్యుక్తైక దేశజన్యత్వే ప్రకృత్యధిస్యతే మేతుజ్ఞానస్యాన్వయః సతుపరం
 పరాసంబంధేనతాదృశవిషయత్వే తదాజన్యత్వవత్కోక్తసాధ్యమేతుకథలేవ్యా
 వృత్తిర్బోధ్యా ॥ పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వవ్యంతానివచాత్ సతుతాదృశవిషయ
 త్వతావచ్చిన్నపక్షకథిత మేతుజన్యబోధస్య తాదృశవిశిష్టవత్తే ఇతరవైశిష్ట్యా
 సనగాహిత్యాత్ * తాదృశవిషయతావిలక్షణేతి * సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధాను
 చ్చిన్నసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న ప్రకారతా నిరూపిత పక్షతావచ్చేదకావచ్చి
 న్నువిషయతావిలక్షణేత్యర్థకం ॥ తద్విలక్షణం సత్యద్భిన్నత్వో పశ్యజ్ఞానస్య
 బోధీయసాధ్యానివిషయతాయాస్తద్భిన్నత్వేనాసంభవాపాతాల్ ॥ తాదృశవిషయ
 తివ్యాప్తిః ॥ సదస్వరూపాసిద్ధిః ॥ విషయతాయానియతిత్వాత్ ॥ సమానకాలిన
 తస్య సాధనతాఘటకసంబంధత్వాద్యేతి తత్సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధనివేతనమ
 శ్యక ఇతి యేన్న ॥ ఉత్తరదలనత్వాత్ ॥ సమాకర్తవ్యమేతు సాధ్యతావచ్చే
 దకవైశిష్ట్యనివేతనావృత్తిర్నంగచ్ఛతే యతః ప్రమేయాదిత్యతా ప్రమేయ
 పదం లక్షణయా ప్రమేయజ్ఞానపరం జన్యజ్ఞానవిషయత్వం పంచమ్యుక్త సదేకదే
 శజన్యత్వే ప్రమేయజ్ఞానరూపసాధ్యవైశిష్ట్యబోధకత్వేపి పక్షతావచ్చేదకీధూత
 విషయతాత్వావచ్చిన్నే సాధ్యవత్త్వాబోధకత్వావచ్చేదకత్వే * యదిచేతి * వ
 రుపరాసంబంధేన * స్వజన్యజ్ఞాననిరూపితత్వసంబంధేన * వ్యావృత్తిరితి * తా
 చిత్తు పూర్వంప్రమేయాదావ్యవృత్తమేవ సాధ్యవచ్చేదకీధూతమేవ సాదుస్తత్ర
 ప్రమేయపదస్య ప్రమేయజ్ఞానపరత్వేపి ధర్మపారలక్ష్యేనా ప్రమేయస్య జన్య
 త్వేవ్యవస్థాభిప్రేయేష్యదమిత్యాహుః ॥ పక్షముఖ్యవిశేష్యత్వోపాదానేపి
 వ్యావృత్తిరిత్యభిమాననిరాకరణీతి * సత్త్వేతి * ఇతిలేతి * సాధ్యత్వేతి ॥ ప
 క్షతావచ్చేదక విశేష్యతావచ్చేదకతావర్త్యాప్తినైవైవేద్యం ॥ సత్త్వేతి కేవల
 విషయతాత్వావచ్చిన్నపక్షకోక్తకథితే నైకప్రకారతాభంగావత్త్వా తత్ర జన్య
 జ్ఞానాత్తకసాధ్యవైశిష్ట్యసాధానాదిసూచనాయేతరపదం, ఏవంచ తాదృశవిశిష్ట
 పక్షఇతి విశిష్టపదమసప్రయోజనం వైశిష్ట్యానవగాహిత్యపరివర్ధనార్థాత్ * తద్భి
 న్నుత్తేన * పక్షనిష్ఠవిశేష్యతాభిన్నత్వేన ॥ ప్రకారతాయావిశేష్యతాస్యత్వ
 నియమాల్ * తాదృశేతి * పక్షతావచ్చేదకప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయా

యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వవివక్షనా సంభవోద్ధారే నిగమనాతివ్యాప్తితాదనస్థానాత్ || అన్యూనవిషయకత్వదలవైయధ్యక్షాచ్చ ధూమాదాలోకపాన్పర్యతోపహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పాత్వవిషయవజస్యబోధీయపాతత్వనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాయాస్తాదృశవిషయతాభిన్నత్వాత్ || ఏతేన తాదృశవిషయతాసంతఃపాతిత్వంప్రకృతవరామగృజన్యతానవచ్ఛేదకత్వంవాతదిత్యపినిరస్తం || ఉక్తస్థలే ఆలోకాద్యంశే పాతుత్వప్రకారతాయాపవ తాదృశవిషయతాంతఃపాతిత్వాత్ ప్రకృతవరామగృజన్యతానవచ్ఛేదకత్వాచ్చ పాతుజన్యబోధీయ తద్విషయతాయాఅతథాత్వాత్ || నచతథావిధవిషయతానవచ్ఛేదకకోట్యప్రకృతస్థధర్మానచ్చిన్న

అతిరిక్తత్వమలే తద్బోధోపనివేశ్యః || అన్యూనవిషయకత్వానచ్చిన్న జన్యతాయాం తాదృశముఖ్యవిశేష్యకత్వానవచ్చిన్నత్వంవానివేశ్యం పూర్వమనతిరిక్తవిషయకత్వాపహదానేత్యంపచానుషంగమై నిగమనావ్యాప్తైరుక్తత్వాదిదానీ తన్నివేశేపి తద్బోధపాదవస్థనమేదేశ్యాహ * తాదనస్థానితి * ననుప్రకారతానవచ్ఛేదకతానర్వాప్తినివేశాన్నిగమనవ్యాప్తత్రివిధతహ * అన్యూనెతి * నిగమనవారకం ప్రకారాంతరమపినిరస్యతి * ఏతేనెతి * కేచిత్తుతాదృశవిషయతాశానినిశ్చయత్వావరకారణతానవచ్ఛేదకత్వమనంతఃపాతిత్వం ఏవంచ నాన్యూనవిషయకత్వదలవైయధ్యక్షంపవానిగమనాదిష్యోవ్యాప్తిరిత్యాహుః || తదనత్ || పహ్నివ్యాప్త్యధూమాదాలోకవత్ప్రధర్మాపర్యతోపహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ నిగమనేతివ్యాప్త్యే || నచ జ్ఞాప్యత్వవిషయతానిరూపితనిరస్తహ్నివిషయైవ సేతివాచ్యం || నహ్నివిషయతాయాఅపి పహ్నిమాన్పర్యతఇతి విశిష్టబుద్ధినిరూపితకారణతానవచ్ఛేదకత్వాత్ తాదృశకారణతాయాశ్చ తథాత్వాత్ || అతఃకారణతాయాం తత్సమనియతత్వంబయం తథాచాన్యూనదలవైయధ్యక్షమ్ || అనంతఃపాతిత్వమఘటకత్వమ్ || స్వవిషయతాశూన్యప్రతితిష్ఠత్రివిషయతాకత్వమవ్యాపకత్వమితియావత్ * తద్విషయతాయాఅతథాత్వాత్ * అనంతఃపాతిత్వాత్ జన్యతానవచ్ఛేదకత్వాద్య || నచ తాదృశవిషయతాశూన్యత్వస్యతాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్తేన స్వరూపయోగ్యతామాదాయ పాతానతివ్యాప్తిరితి తాదృశానగాహిత్యాత్ తాన్యూనవిషయకత్వానచ్చిన్న జన్యతానివేశఅవశ్యకఇతివాచ్యమ్ || జన్యతాయాం గురుతరతాదృశానచ్చిన్నత్వనివేశమపేక్ష్యల్లాఘ

విషయతాహూస్యత్వనివేశాన్నవోషణత్వః సాధు,యత్రప్రమేయసామన్యస్యపక్ష
తావచ్ఛేదకాదిఘటకతా తత్ర తాదృశవిషయతావచ్ఛేదకోట్యప్రవిష్టాప్రసిద్ధేః
విలక్షణావచ్ఛేదకతానివేశేపి ద్రవ్యవ్యాప్యధూమాదాలాకవా పరివృత్తావహ్ని
మాణ ధూమాదిత్యాదౌ న్యాయంతర్గతనిగమనాదావతివ్యాప్తిస్తజ్జ్యోబోధ
విషయతావచ్ఛేదక ధూమత్వాదేస్తాదృశవిషయతావచ్ఛేదః కొటిప్రవిష్టత్వనియ
మాత్ || అపితు తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయశాస్త్రవద్విన్నానివర్త్య సంశయని
వతఃకతావచ్ఛేదకత్వమేవతత్ || నిగమనాదిజన్యబోధీయజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాదివిషయ
తాయాస్తాదృశనిశ్చయత్వావద్విన్నానివర్త్య జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాదిసంశయప్రతిబంధ
కతావచ్ఛేదకతీయితద్వారణం || ఉక్త హేత్వసయవజన్యబోధనివర్త్యస్య హేతు
త్వం ధూమీయం సవేత్వాదిసంశయస్య ధూమాదిజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వఘటిత పక్షతావ
చ్ఛేదకావద్విన్నపక్షకసాధ్యతావచ్ఛేదకావద్విన్నప్రకారకనిశ్చయ నివర్త్యత

వేన తాదృశవిషయత్వావద్విన్నత్వనివేశేనైవ విషయతాత్వేన ముఖ్యేశేష్య
త్వావద్విన్నజన్యతాక హేతువారణసంభవాత్ || యథాసన్నివేశేనైవైవ్యభేదిత
ద్దుస్యాసతిప్రయోజకతయా న్యూనతానుద్ధారాదితి * యశ్చ * సకలాభిధేయ
వృత్తి ధర్మవదిత్యాదౌ * విలక్షణతి * వైలక్షణ్యం నిరవద్విన్నంతథాద తా
దృశవిషయతానిరూపితనిరవద్విన్నావచ్ఛేదకత్వహూస్యధర్మ నిష్ఠ నిరవద్విన్నావ
చ్ఛేదకతాకవిషయతాహూస్యత్వమథః || ప్రమేయావద్విన్నవిషయతావాణ్ణా
య ద్వితీయవైలక్షణ్యనివేశః || సచ తాదృశధర్మ నిష్ఠనిరవద్విన్న విషయతాహూ
స్యత్వమేవాస్తు || పరివృత్తప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతామదాయాసంభవా
త్ || ధూమాదాలాక వానిత్యాదిస్థలీయనిగమనే వ్యాప్త్యాదివిషయతాసత్త్వాత్సక
లాభిధేయనిష్టాభావప్రతియోగ్యాకాశాభావనదితినిగమనేద జ్ఞాప్యత్వాదివిషయ
తాసత్త్వాదాహ * ద్రవ్యేతి * నైగమనోధేదబాధితత్వాదిభాసనాస్తీత్యాశయ
నేదమ్ || సచ నిగమనవాణ్ణాయతథావిధవిషయతావచ్ఛేదకతాన్యవచ్ఛేదకతా
కవిషయతాహూస్యత్వమేవాస్తు || ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వావద్విన్నపక్షాత్ప
విషయతాయాస్తాదృశద్రవ్యత్వవిషయతాన్యత్వాదితివాద్యం || ఆమ్యాసవిషయక
త్వవైయథ్యాత్ * ఉక్తైతి * ధూమాదాలాక వానిత్యాదిస్థలీయేత్వర్థః || యది
విషయవిశేషి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధానాంసంసర్వసంశయరొధివిషయతా తదాతాదృ

యా తాదృశో బోధవిషయతాయా సతథావిధ విషయతావిలక్షణతెన్మన్యూనప
దన్య వ్యావృత్తిసంగతిః ॥ సర్వేమామేవ సంశయానాం స్వవిరోధి విషయకత
థావిధ విషయతాశాలి సమూహంబన నిశ్చయనివర్తనీయతయా తాదృశ నిశ్చ
యానివర్త్య సంశయాప్రసిద్ధిరతిః తాదృశ నిశ్చయతా వచచ్ఛిన్నైతి ॥ ఇత్థం
చాధికమవగాహమానేపి నిగమనజన్యబాధే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సా
ధ్యవిశిష్ట పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పక్షవిషయకత్వస్యాక్షరతాయా ధూమజ్ఞా
నజ్ఞాప్యత్యాదిసంశయస్య తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయనివర్త్యతావనుపపత్తిరి
త్యపి సమాహితం ॥ అవచ్ఛిన్నత్వంచాన్యూనవృత్తిత్వం వ్యాపకస్వరూపసేవితమ
తాజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ధూమీయం నవేతి సంశయనిరూపిత ప్రతిబంధకతాయాం
ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్యాదిరిక్తప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యధాగవిషయతాఘటితధర్మస్య స్వ
రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవిరహేపి నాన్యూనపదవ్యావృత్తిసంగతిః ॥

శనిశ్చయానివర్త్యసంశయప్రసిద్ధైరాహ * ఇత్థంచైతి * నాన్యూనపదవ్యావృ
త్తిసంగతిరితి * అత్యేదంబోధ్యమ్ ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాని
రూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిష్ఠావచ్ఛేదక తాకప్రతిబంధక తా
నివేశనే ధూమాదాలాకవాణ వర్షలంఘిమీనితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥
పేతుత్వం ధూమీయం నవేత్యాదిసంశయస్య తన్నిరూపిత ప్రతిబంధకతాశూన్య
త్వాత్ ॥ ఉత్తరకల్పేచ వహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామపి వర్షితత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యతానిరూపితపహ్నిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతానిష్ఠావచ్ఛేదక తాకప్రతిబ
ంధకతాయావలక్షణఘటకతయా సంబంధసహ్నిమాన్న వేతिसంశయస్యతన్నిరూ
పితప్రతిబంధకతాశూన్యత్వాత్ ॥ ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాని
రూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వాద్యపా
దానెపూర్వహ్యమ్ ॥ ఏతాదృశబోధవారణాయైవ వ్యాపకత్వరూపమవచ్ఛిన్న
త్వంనివేశ్యం సర్వమన్యూనపదవ్యావృత్తిసంగతిపరిహారాయేతి ॥ అథ దీధితికా
రోక్తాన్యూనపదవ్యావృత్తిసంగతావహినిక్షతిః ॥ ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ
ప్రతిజ్ఞాపేతుభయాథాబోధనిష్ఠపేత్వర్థవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపి
తజనకతావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకవర్ణాసముదాయత్వమాదాయపేతుమా
త్యేతివాస్తవైరావరణాయ స్వయమన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానివేశ

అపొమాన్యజ్ఞానాన్కుండితస్య నిగమనాదిజన్యబాధస్య సంశయాప్రతిబంధకత
యా తజ్జనకత్వమాదాయాతిప్రసంగస్యవారణాయ తాదృశసంశయానివర్తకత్వ
ముపేక్ష్య తన్నివర్తకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్యేవ బోధోవిశేషితః॥ ప
క్షతావచ్ఛేదకాద్యనివేశే తదనవచ్ఛిన్నపక్షాదివిషయతాశాలినిశ్చయసముదాయ
స్యకమపిసంశయంప్రతిప్రతిబంధకతయాతాదృశనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్ననివర్తనం

లాభార్థతయా తత్ప్రబోధాదానస్యనక్తవ్యత్వాదితిచెన్ను ॥ ఏవమపి స్వరూప
సంబంధరూపప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతానివేశేనే ధూమాదాలాకవాన్వగ్వతో
వహ్నిమానిత్వాదిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తేయైర్వాస్తవైః ॥ నిదుత్తావచ్ఛేదకని
వేశే కేవల ప్రతిజ్ఞార్థబోధవత్ప్రతిజ్ఞాపేతూధయార్థబోధస్యాపి తద్బటితా
నతిరిక్తవిషయకత్వాభావేన దృశ్యతాతివ్యాప్తేరసత్త్వావచ్ఛ ॥ సను తథాపి తాదృశ
విషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబద్ధతాశూన్యసంశయప్రతిబంధ
కతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వమెవమతానకృత్మ ॥ అవచ్ఛిన్నత్వంస్వరూప
సంబంధవిశేషః ॥ తథాన్యనాహార్యాప్రొమాన్యజ్ఞానానాన్కుండితనిశ్చయత్వా
నివేశేనవలాఘవాత్ ॥ ధూమాదాలాకవానిత్వాదిప్రతిజ్ఞాయాశ్చసంగ్రహార్థం
విషయతాయాం స్యాన్యాయోన్యసాన్యాయవిషయత్వానిరూపకత్వాన్యాయసంబ
ధేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వసత్త్వస్తేననివేశ్యత్వాదిత్యన్యూనవిషయకత్వం
వ్యభాజితమితిచెన్ను ॥ తథాసతి నిగమనైతివ్యాప్తేః వహ్నిజ్ఞానజ్ఞాప్యసచేతి
సంశయస్య తాదృశప్రతిబంధకత్వేవైవ్యక్తసంబధేన తత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
కత్వవత్త్వావిషయతాయాలభావాత్ ॥ ధూమజ్ఞాజ్ఞాప్యవహ్నిమాన్వచేతి సంశ
యప్రతిబంధకతాయాశ్చ తాదృశవిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ యదిచ ప్రతిబం
ధకతాయాం తాదృశవిషయత్వానంతఃపాతివిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వం విశేష ము
చ్యతే॥ తదా సిద్ధమన్నమితి న్యాయాపాతాదగ్రంథకారోవ్యాపకత్వరూపమవచ్ఛి
న్నత్వమన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాంచ వ్యాపకత్వైవైతిసిద్ధిరేతితతో
తన్నివర్తకతావచ్ఛేదకవిషయత్వాత్ సనిగమనవారణమితితదవచ్ఛేదకవిష
యతాశూన్యత్వముక్తమితి * వ్యాపకత్వేతి * తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబం
ధకత్వశూన్యేత్యభిప్రాయః * సముదాయస్యేతి * కేవలపక్షవిషయకత్వస్య దృశ్య
త్వవృద్ధిత్వమైత్యాదినా పక్షవిషయకజ్ఞానసాధారణతయా తాదృశ పక్షవిష

శయాప్రసిద్ధిరత స్తన్ని పాశ ఇతి, ఇత్థంచనతి క్తవిషయక త్వముటక సాధ్యతావచ్చే
 దకావచ్చిన్న సాధ్యవిశిష్ట పక్షతావచ్చే దకావచ్చిన్న విషయతాయాం స్వనిష్ఠత్వని
 వేశితేనైవ న్యూనవిషయక దర్శిత హేతుజన్యబోధవారణసంభవే పృథగన్యూనవి
 షయకత్వవి శేషణమనధాకమిత్యపి సమాహితం తాదృశవిషయతాయాం స్వనిష్ఠ
 త్వవి శేషణ నిగమనాదిజన్యబోధస్యజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశేషితసాధ్యవిశిష్ట పక్షవిష
 య కాశాలిత్వనియమాత్ స్వనిష్ఠనిరుక్తవిషయ కాశాలి నిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతి
 బంధక తాకజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాదిసంశయాన్యసంశయాప్రతిబంధక తయానతిరుక్తవిష
 య తాక తాప్తవ త్రైదుర్వారత్వాత్ || సత్యంతస్య న్యాయావయవత్వమధాః ని
 గమనైవ పక్షవాచక పదమనుషజ్యలైఇతి తద్వారణమనతిరుక్తవి శేషణప్రయో
 జనమితి మతమనుసృత్య లఘుశరీరమనతిరుక్త విషయకత్వం నిర్వక్తి * ప్రకృతే
 తి * ప్రకృతహేతు కాయాప్రకృతసాధ్యసిద్ధ్యాపయికావ్యాప్తిస్తదవిషయకత్వమి
 త్యర్థః, యద్యూసావచ్చిన్న విశేషితప్రకృతహేతుతావచ్చే దకావచ్చిన్న హేతువి
 శిష్టప్రకృతపక్షతావచ్చే దకావచ్చిన్న విషయక నిశ్చయత్వం ప్రకృతపక్షతావచ్చే
 దకావచ్చిన్న పక్షక ప్రకృతసాధ్యతావచ్చే దకావచ్చిన్న సాధ్యకానుమితి జనకతా
 నతిరుక్తవృత్తి త్రయూపావచ్చిన్నా విషయక త్వమితి తుపద్యవసితం తాదృశంచరూ
 పం తద్దైతుతావచ్చే దకావచ్చిన్న తద్దైతువ్యాపక ప్రకృత సాధ్యసామానాధికర
 ణ్యత్వం తత్తత్సాధ్యతావచ్చే దకావచ్చిన్న సాధ్యాభావ వ్యాపకాభావప్రతియోగి
 తాత్వంచ || నిగమనస్థతత్పదస్యచ వ్యాప్తిపక్షధర్మ తావిశిష్ట హేతుపరతయా తజ్జన్య

యక నిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధక తాప్రసిద్ధిరత్యర్థః * ఇత్థంచ * గ్రన్థదూషణస్యా
 భిధానీయత్వేచ | స్వపదుయాద్య శబ్దబోధమాదాయలక్షణం సం గమనీయంతా
 ద్యశబ్దబోధపరం నిగమనజన్యబోధవృత్తిత్వవిశిష్టతాదృశప్రకారతామాదాయ
 దూషయితి * తాదృశేతి * నిగమనాదీతి * నిగమనజన్యబోధీయసాధ్యాదివిషయతా
 యాఅన్యక్రూధావాత్ | వ్యాప్త్యవిషయకత్వక త్పహేత్వం తైతి వ్యాప్తిశంకాం
 పరిహర్తుం తంకల్పమవతారయతి * సత్యంతస్యేతి * నిగమనైచైతి * తథాచాన్యూ
 నవిషయకత్వనిర్వాహః * యద్యూపేతి * నచ యద్యూపావచ్చిన్న ప్రకారతా
 నిరూపిత ప్రకృతహేతుప్రకారతానిరూపితప్రకృతపక్షవిశేష్యత్వం తాదృశజ

బాధస్య తాదృశయాపావచ్చిన్న విషయకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః అన్వయస్యతిరేక
వ్యాప్త్యాన్విరివిశ్యైకతరనివేళే అన్వయిని వ్యతిరేకిణానిగమనేతివ్యాప్తిరితిని
రుక్తయాపావచ్చిన్న త్వేనద్యయోరనుగమః॥యదిచయత్వతత్వయోర్నివేళాన్నా
నుగమశ్చకృత్యతిభావ్యతే॥తదాఅభావద్యయమేవబోధేనివేళనీయంఏతల్లాభాద్యై
వచోపయికాంతమితిధ్యేయం ॥ యద్యపునదాహరణజన్యబోధస్య సనిరుక్తయా

సకతాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవదిత్యేవోచితం నిశ్చయత్యా
ద్యనివేళే సలాఘనాదితివాద్యం । వహ్నిసమానాధికరణభూమికాల్పీనవన్వితావ
హ్నిమాణా భూమాదిత్యాదౌ తథావిధాం సాధ్యసామానాధికరణ్యత్యావచ్చి
న్న హేతుప్రకారతానిరూపితపక్షవిశేష్యతామాదాయాతివ్యాప్తేః * అభావ
ద్యయం * అన్వయవ్యాప్త్యవిషయకత్వస్యతిరేక వ్యాప్త్యవిషయకత్వాభయం
ఏతత్కల్పేదౌపయికాన్తవైయధ్యమాశంక్యాహ * ఏతదితి * కేదిత్తుప్రకృత
పక్షవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నధర్మితానిరూపితయతిగం
చిత్ప్రకారతా శూన్యత్వమనతిరిక్తవిషయకత్వమ్ । సచపర్వతోభూమాద్భూమ
ప్రాగభావాదావహ్నిమాణా భూమాదిత్యాదౌ ఆవ్యాప్తిస్తజ్జన్యబాధస్య తా
దృశజ్ఞాప్యత్వ ప్రకారతాకత్వాదితివాద్యం । సాధ్యతావచ్ఛేదకపిర్యాప్తపక్షర్పి
తావచ్ఛేదకతానివేళాత్ । ఏవంచ తాదృశ్యర్పితాత్వేనలేన్నిరూపితప్రకారతా
నివేళాన్నావ్యాప్తిః । యద్యపినిగమనేజ్ఞాప్యత్వప్రకారతానిరూపకత్వః సాధ్య
ధర్మితాత్వేనేవ నతుపక్షవిశేష్యతా నిరూపితసాధ్యధర్మితాత్వేన కించః క్ష
విశేష్యతానిరూపిత సాధ్యధర్మితాకత్వమప్సిద్ధం తథాపిపక్షవిశేష్యతా ని
రూపితనిష్ఠసాధ్యధర్మితాత్వనివేళాన్నదోషః । నిగమనేత్రకత్వద్యయమితి రి
త్యానవహ్నిత్వజ్ఞాప్యత్వయోభావనసంభవఇతిపదంతి । హేత్వజన్యత్వముటిత ని
రుక్తాత్వేనోదాహరణాదిప్రసాదానతిమూలానురోధాదిగత్యా వ్యాపకత్వమేవా
నుగమనీయం అత్రేతేవ్యాప్త్యనుగమేపి తస్మాదనుగతిస్సంబంధయతి*యద్యపి
త్యాదిసానాతిప్రసంగఇత్సంలేన *తథాచైతత్కల్పే యోయోభూమవాణా సవ
హ్నిమాణాయథాపర్వతఇత్సదాహరణం వసీకార్యం అన్యథాతస్యనిరుక్తాన్య
సవిషయకత్వేన వ్యాప్తిబాధనైతాత్పర్యాభావాదతివ్యాప్తేదుర్వారావృత్త్యా పా
రాదితి । ఆతవివానుపదంసిషాధయిషాధీనన్యాయప్రయోగానుపగమఇతివక్ష్యతి

పాపబుద్ధిన్యవిషయకత్వం తథాపి సిమాధయిమాధీనన్యాయప్రయోగానుపగమేన
తత్ర పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవైష్ట్యవగాహిత్యరూపా
న్యూనవిషయకత్వవిరహాదేవనాతిప్రసక్తిః, హేత్వవధానచసత్యస్తాభావాన్నాతి
వ్యాప్తిరిత్యవధేయం॥ వహ్నివ్యాప్తివిశిష్టస్యాలోకస్యవర్జితత్వావచ్ఛేదవిశేషణ
త్వే (సిమాధయిషయాన్యాయప్రయోగానుపగమే) తద్విశిష్టేపిపర్యంతే తద్వృత్తి
రర్థతాలాభేనాథాత సత్ర ప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యగమకతాలాభాన్న హేత్వవ
యవాభిధానప్రయోజకా కాక్షావసరశ్శత్యతస్యధర్మైః తస్యాః * పృతిజ్ఞాయాః॥ న
న్యేనమపి యత్రప్రకృతహేతుకప్రకృతసాధ్యకవ్యాప్తిరేవాంతర్భవతిపక్షగర్భేత
త్రిత్యప్రతిజ్ఞాయాఅసక్తిహిత్యాశంకాంపరిహరతి * వహ్నితి * విశిష్టేతి * పక్షతా
వచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షేత్వర్థః * తాదృశవ్యాప్తితి * ప్రకృతహేతుకప్రకృతసాధ్యసిద్ధౌ
వయికవ్యాప్తిత్వర్థః * ఉదాహరణైతి * యద్వపి దర్శితస్థల విశిష్టవత్సంస్థాపక
పదార్థప్రకృతహేతువిశిష్టపక్షవృత్తిత్వస్యాప్రవృత్తతః ప్రతిత్యా ఉపనయాదిప్ర
యోజకా కాంత్రాయాఅప్యసవకాశః॥ తథాపి ధామనత్వస్థానేధామనత్వాసర్వస్య
వివేకేనే తస్యాస్పృంధనశ్చితి ఉదాహరణమాలోపాదానం * అన్యథా * ఆకాంత్రా
దివిరహేన్యభిధానేతి * అతిప్రసంగాత్ * హేతుద్వయాదేరప్యభిధానప్రసంగాత్

* సిమాధయిషేతి * తిమపగమేను । అనాయత్వాఉదాహరణాఘటకత్వం అ
నుగతివ్యాపకత్వావిషయకత్వే సత్యన్యూనవిషయకత్వంవానివేశ్యమితిభావః ।
న్యాయాంతరగతత్వాపేక్షావిజమాహ * హేత్వంతేతి * తస్యశుద్ధపర్యత వృ
త్తిస్య లాభేన సప్రకృతపక్షవృత్తిత్వలాభశ్చత్యతావిశిష్టేతి । తద్వృత్తివిశిష్టా
లోకస్య త్రిర్ముఖశుద్ధాలోకివృత్తిః । శాబ్దబోధేతుల్యవిత్రినెద్యత్వాప్రసరెపి
మానసస్తప్తస్థానశ్చేదనాథామధత ఇత్యక్తం * అథత ఇతి * ప్రకృత
సాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టప్రకృతపక్షవృత్తిత్వంచ తాదృశగమకత్వాభావవ్యావరణకర
యా తథావిధగమకతామానసేపుసయజ్యతే ॥ ఇతిమపలక్షణం ॥ తాదృశస్థల
సందేశాభావాన్నయానుంభవోపి దృష్టన్యః * సదర్శైతి * ఏతేనవ్యాప్తివిశిష్ట
స్యాలోకాదేర్విశిష్టవత్సావృత్తిత్వశంకానుచ్ఛేదాద్ధత్వాకాంతేతిసూచితం * త
స్యాఃప్రతిజ్ఞాయాశ్చితి * ప్రకృతహేతుసాధ్యకశాబ్దజ్ఞానజనకత్వా నమిత్యావ
యికత్వసుటకతయాతత్రప్రయోజనతాత్పర్యంతస్యాః ఆకాంత్రాయాః ఉక్తరీత్యా

అతవ అనాకాశ్చితానభిధానాదెవ*ఏకదా*ఏకస్వామ్యపరమోగదామోం
 ఉభయవ్యాప్తితి అన్వయవ్యాప్తివ్యతిరేకవ్యాప్తిద్వయేత్యర్థః || వ్యాప్తిద్వయే
 స్యక్రమేనైవాభిధాతుం శక్యతయావధమోవన్వయవ్యాప్తివృత్తిత్యైవ సమీహి
 తనిర్వాహేణ వ్యాప్యంతరాకాంతానుదయాదితిధాః || ఏతేనాన్వయవ్యతిరే
 కోదాహరణా కాంతాఘటితాన్వయవ్యతిరేకీహేతులక్షణానంతరమవరతల్లక్షణ
 ముభిధాన్వయోమణికృతః ప్రథమలక్షణానిర్ధరబీజమావిష్కృతం, అతఏవైతాదృశ
 శాతిప్రసంగస్యపృథగభిధానం || ౧౭ || పహ్నోదిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయావవ్యాప్త్యయం
 ధోవనః తలక్షణమాత్మీవతి *యదిచేతి* అత్రవాసంభవాసంభవమావిష్కృతం
 కతివయప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య యథోపనః తానుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయ
 కత్వం వ్యవస్థాపయతి *ప్రేత్రాద్యాదినా * అయంగారిత్వేత్ర గోత్వస్య సా
 ధ్యత్వేవత్తే సాధ్యతానచ్చేదకగోత్వత్వ విశిష్టప్రకారజ్ఞానజనకత్వానవ్యవా
 దాహ *తాదాత్మ్యేనైతి * నను భవతు గోసాధ్యకప్రతిజ్ఞాతాదృశీ తథాపియ
 ది సమవాయేన గోత్వస్య సాధ్యత్వేపి తథావిధప్రతిజ్ఞానమ్ప్రదాయానుమతా
 తదా తత్సాధ్యకతాదృశప్రతిజ్ఞాయాదర్శితబోధజనకత్వానవ్యవాత్ సామ్య
 తస్తథాకారప్రతిజ్ఞాయాస్తథాత్వాభిధానమసంగతమిత్యాశంకాయాం తస్మాన్
 గోత్వాదిసాధ్యకత్వం నిరాకరోతి *గోత్వత్వాన్వయపప్తిత్వేతి* తాదృశప్రతిజ్ఞావా
 క్యాదిత్యాదిః, తత్ప్రతిశేషః *అనుపపత్తైరితి* ప్రతిజ్ఞాయాసాధ్యతానచ్చేదకావ

పనయాకాంతానత్వాదాహ *ఉదాహరణమాలేఖి* అతివ్యాప్తిభానస్తేనత
 త్ప్రయోజ్యత్వాత్ *ఏతేన* ఏకదానవ్యాప్తిద్వయభిధానమితిదీక్షితకారోక్తే
 న* అన్వయేతి * అన్వయవ్యతిరేకోదాహరణాకాంతాజనకశబ్దజ్ఞానజనకావ
 యవత్వరూపం *తల్లక్షణం* హేతులక్షణం | పక్షసపక్షసతోవిపక్షాసతోహే
 తోన్వచనమిత్యేవంరూపమ్ | ఆన్యథేత్యాదినా దోషకథనేనాతపివేత్వాదినా
 దోహంతరకథనమసంగతమిత్యాశంకాంవారయతి *అతఏవైతి * సన్వతి * అ
 యంగారితి ప్రతిజ్ఞాయాగోసాధ్యకత్వం యదుక్తంతదేవదీక్షితకారస్సన్వయమేవ
 ద్రథయేతిసన్విత్యవతారణతాత్పర్యంయాదృశప్రతిజ్ఞావాక్యాన్వోక్త్యోపపత్తిస్త
 త్తద్గోత్వస్యసాధ్యత్వసంభవాద్గోత్వాదేరిత్యసంగతమిత్యాశంకానిరస్యతి *త
 త్రైతి * ననుప్రతిజ్ఞాయాః సాధ్యతావచ్చేదకరూపేణసాధ్యబోధకత్వ నియ

వకత్వనియమాత్ అన్యథా సుందరమహిమోన్మత్తసాధ్యకన్దలేపి వహ్నిమా
 విత్యాకారకప్రతిజ్ఞాప్రసంగాదిభావః॥ యద్యపి నమవాయేనర కత్వవిస్తదం
 తావద్భిన్నసాధ్యకర కదండిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయానసమవాయేన ర కత్వవిస్త
 ప్రసాధ్యతావచ్ఛేదకబాధకతాసమ్భవః॥ తథాపి తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటకప
 దాధానామేన విశకలితానాం తాదృశప్రతిజ్ఞావాక్యాదుపస్థితైః తదధీనసాధ్య
 తావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవిషయకమానసబాధేనాపి తత్ర విశిష్టసాధ్యసంశయప్ర
 యోజ్యజిజ్ఞాసావిషయసిద్ధిసమ్భవః పశ్యతేతు విశకలితానామపి గోత్వత్వాదిఘ
 టకపదాధానాం నాపస్థితిరితిశేషః ॥ గోత్వాదేన్నాధ్యత్వే చోమాంతరమా
 హాపదాధేతి * జాలేపదార్థతావచ్ఛేదకత్వంపదాధాంతరాన్వయిత్వాన
 మ్భవప్రయోజక త్వేనాభిసేతం ॥ ఇదముపలక్షణం ॥ అన్వయితావచ్ఛేదకయా
 పేణానుపస్థితత్వమపి తథావోధ్యం ॥ నను పర్యతోపహ్నిమానిత్యాద్యాకారక
 వృత్తిజ్ఞానమహిమసాధికాపిత్వభేదేన మహిమత్వాన్వికైవ తథాచ తిజ్జన్యబాధ

మోఽసంగతః । యత్రసమవాయేనర కరూపవిశిష్టదండదే సాధ్యతావచ్ఛేద
 కత్వంతర్థస్థలీయాయావృత్తిజ్ఞాయార క్తరూపసంబంధ్యభిన్నదండబాధకత్వాత్ ।
 అన్యథానామాధాయోరితి వ్యుత్పత్తిభంగావలైః తాదృశదండస్తుసాధ్యతావ
 చ్ఛేదకఇత్యానయేనశంకలైః * యద్యపితి * వృత్తిజ్ఞాయాఇతి * రక్షాభేదావ
 గాహిశాబ్దబోధజనకత్వేఇతిశేషః । అనుమానెవిలంబాన్తానసానుభావనమ్ ।
 ఈదృశస్థలెతాత్మ్యవిషయాధుతసాధ్యతావచ్ఛేదకోపస్థితిమాదాయతత్ప్రయో
 జకస్యాపి జిజ్ఞాసానివర్తకత్వముపయమ్ । అన్యగతికత్వాత్ । పదాధాంత
 రం జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ఇతరపదాధాప్రకారకశాబ్దబోధంప్రతిస్వాతంత్ర్యోహోప
 స్థితైః కారణత్వేపి సంబంధికస్థలవదనుభవానురోధేనైతాదృశస్థలెపి కథంచి
 దుపస్థితేరుపయోగఇత్యుక్తానన్యాహ * ఇదమితి * తథాపదాధాంతరాన్వ
 యిత్వా సంభవప్రయోజకమ్ । అన్యథాబాధాప్రతిబధ్యతావతిః । తథాచగో
 త్వస్యజాతిరూపత్వేనస్వరూపతాభానెస్వరూపతోభానమానపదాధే పదా
 ధాంతరస్య జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్యాన్వయోసంభవతీత్యధః । ఇదంతుబోధ్యమ్ ।
 పదాధాంతావచ్ఛేదకజాతౌఇతి జాతిపదముపాదదతాదీధితికృతైవ స్వరూపతా
 భావమానతయా ఇతరపదాధాన్వయో దుర్వచఇత్యుక్తమితి భట్టాచార్యా

విషయతాయాః అభేదేన సహ్యమత్సాధ్యకామమితివిషయతాతో సవైలక్షణ్యమహానతత్కావ్యాప్తవహకాశః ఇత్యతలహ * తథైవతి * తాదృశప్రతిజ్ఞాయామహిసాధ్యకత్వేనేవైత్యర్థః * ఇత్యపనయసంగమాత్ * ఇత్త్యాకారకస్యాపనయస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాఘటితస్యాంతరగతత్వోపపత్తైః, సహ్యమతసాధ్యకత్వేవహిమవాప్యవ్యవహిత్యాకారకస్యేవాపనయస్యసమ్భవాదితిభావః * శబ్దజ్ఞానైః సహ్యమాని జ్యేతాదృశప్రతిజ్ఞావాక్యజన్యజ్ఞానైః అభేదఇతి భావతత్త్వసషజ్యతే సతువహ్యై స్సంయోగఇతి శేషః నామార్థయోగ్యే దాన్వయబోధస్యాత్మ్యత్వస్మత్సావిదిత్యుదయం || తథాచ తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనిరుక్తమనూనవిషయకత్వమితి క్రివిషయకత్వంచ ససమ్భవతీతిభావః * భేదే శబ్దప్రతియోగివిశేషితేవా * ఇత్త్యాదౌ * ఇత్త్యాదివత్ప్రతిజ్ఞాయాం ఆదిపవాదితరభ్యోభిద్యతే ఇతరభిన్నమిత్యాదిపరగ్రహః * వైలక్షణ్యం * ఆనుమితిపేలక్షణబోధజనకత్వం శబ్దభేదసాధ్యకానుమితౌ భేదస్యానుయోగితయా, ఇతరావచ్చిన్నభేదసాధ్యకానుమితౌ అనుయోగితయా తద్విశేషితస్యతస్యవిశేషణతావిశేషణ, భిద్యతఇతి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేద ఆఖ్యాతాంతోపస్థాప్యభేదాశ్చయత్వస్య, ఇతిరేభ్యోభిద్యత ఇత్త్యాది జన్యే పంచమ్యంతాభేదలక్షణప్రతియోగికత్వవిశేషిత భేదాశ్చయత్వస్య తేనసమ్మేధేన, భిన్నమిత్యాది జన్యేచ నిష్కాంతోపస్థాప్య భేదాశ్చయత్వావచ్చిన్నస్య, ఇతిరేభ్యో భిన్నమిత్వాదిజన్యేచేతరప్రతియోగికత్వవిశేషిత

తాం ఘనస్తత్కథన మనుదితిమితి । సహజాలైః కిందిమూర్షేణభానమప్రిసద్ధం యేనజాతావిత్కృత్తిమా తేణస్వరూపతాభానమానత్వలభ్యతే ఇతి ఇట్టాచార్యా తాం సతత్కథనాసంగతిః । ఏకవాక్యతాజ్ఞానహీనప్రత్యేవవ్యాఖ్యానాదేరుపయోగాదిత్యనేయ * సహ్యమతఇతి * ప్రతిజ్ఞాపనయయోరెకరూపావచ్చిన్న సాధ్యబోధత్వానియమాత్ । హృదయమిన్ద్రస్పర్శసూచనాయ సచ తదస్యా స్తస్మిన్నితిమతమ్ ” ఇతిసూత్రే స్యాస్తిన్నిత్యనేనసాధోవికల్ప్యతే । పౌనరుక్త్యప్రసంగాత్ । సచసంబంధవాసంబంధావచ్చిన్నాధికరణత్వవాలశ్చపు ధగర్థితాదృశాధికరణతాయాః సంబంధరూపత్వాత్ । తస్మాన్మతః ప్రభేద సంబంధేనాన్వయప్రయోజకాకాంతాఘటితమాత్రస్యాపిలాభాయాస్తిన్నితి తత్కాక్రం । తదభాశ్చసమభివ్యాహృతపదోపస్థాప్యాధికరణేభేదసంబంధేనాన్వయ్య

భేదాశ్రయత్వావచ్ఛిన్నస్య, ఇతరభిన్నమిత్యాదిజన్యభేదేన ఇతరప్రతియోగికవిశేషితభేదాశ్రయత్వావచ్ఛిన్నస్య, ఇతరేభ్యోఽన్యదిత్యాదిజన్య ఇతరప్రతియోగికత్వవిశేషితభేదావచ్ఛిన్నస్య, ఇతరాన్యదిత్యాదిజన్య అభేదేనేతరప్రతియోగికవిశేషితభేదావచ్ఛిన్నస్య, అభేదేనపక్షాం శేవిశేషణత్వాదితిలనుమితే స్తాద్యశబ్దోధవైలక్షణ్యానితిభావః ॥ ఇదముపలక్షణం ॥ ఈద్యశబ్దాప్రకృతవిధేయాం శేధానఇవఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాంశేభానేపి వైలక్షణ్యమవసేయం ॥ గంధాద్యవచ్ఛిన్నపక్షకానుమితౌ గంధాదెస్సత్వాద్విధేయధర్మతావచ్ఛేదకత్వాత్ గంధవతీఇతరేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాద్యాకారకతాద్యశప్రతిజ్ఞాజన్య బోధేనగంధాదిసంబంధస్త్రీవతథాత్వాదితి ॥ ఉద్దేశ్యానుమితిపదస్య యాద్యశబ్దాప్రార్థబోధఃప్రతిజ్ఞయాజన్యతే త్రాద్యశ విశిష్టార్థబోధపరతేత్యభిప్రేత్యసమాధత్తైః * యాద్యశేతి * యాద్యశరూపావచ్ఛిన్నపక్షకయాద్యశరూపావచ్ఛిన్నసాధ్యకసమప్రదాయసిద్ధప్రతిజ్ఞాః యాద్యశరూపావచ్ఛిన్నపక్షే యాద్యశరూపావచ్ఛిన్న ప్రకారక బోధజనికాః తాద్యశరూపావచ్ఛిన్నే తాద్యశరూపావచ్ఛిన్నప్రకారకబోధానివత్సానంశయానివత్తేకతాద్యశబ్దోధాన్యతమ బోధజనకత్వేనతి తాద్యశ

ధర్మబోధకా న్నతుపస్యాదితి । ప్రైత్యోధనీత్యాదావస్యేత్యర్థేమతుప్ నాన్హిన్నిత్యధైతిప్రవాదస్సంబంధసంసర్గకశాబ్దసానువగమపరః । అన్యథాచేత్త్రానధనీత్యాదావృత్తనియామకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యయాపత్తైః । ప్రతియోగ్యన్వయసత్వాత్ । యద్యపిసంబంధపారతంత్యేణ తత్సంబంధేనవహ్నిధానమభిప్రేత్యవమణికృతానిరుక్తాన్యానానతిరిక్తవిషయకత్వనివేశే నైతాద్యశపూర్వపక్షానవతారవివేచి । తథాపి పర్వతోపహ్నిసంబంధీనవేదినంశయస్యవక్షేసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తానిణాయానిర్వర్త్యస్య నివర్తకత్వాదవ్యాప్తైః । యత్రవిషయవిశేష నియమతః సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నతదంతురాధావరూపబాధగృహోత్తరవివవక్షేతదంతురసంబంధ్యభేదబోధస్తత్ప్రతిజ్ఞాయామన్యూనవిషయకబోధజనకత్వాసత్వేనావ్యాప్తేశ్చవతేనవ్యాప్త్యవిషయకత్వరూపానతిరిక్తవిషయకత్వనివేశోపసంశయః । ఏవంపాకకృతిమానిత్యాదాభావకృతానిరర్థకత్వమూహ్యం । భేదస్యవిశేషణతావిశేషణపక్షాంశేవిశేషణత్వాదిత్యన్వయః ఏవంతస్యేత్యాదావపి శాబ్దబోధస్యభేదాశ్రయత్వప్రకారకతయానుమిత్యపేక్ష

రూపావచ్ఛిన్నపక్షక తాదృశరూపావచ్ఛిన్నసాధ్యకన్యాయంతగతత్వంప్రతి
 జ్ఞాత్యమిత్యధః, అత్రచజనికావత్సంతం బోధవిశేషస్య పరిచాయకమాత్రం
 తు తదథఃస్య లక్షణనివేశః॥ బోధాశ్చ విషయవిశేషానివేశ్యవిశిష్టైవోపా
 దేయః అతానాత్తాశ్రయశంకావకాశః- ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థ
 నామననుగమేన ఏకధర్మావచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యకనిఖలప్రతిజ్ఞాసాధారణమపి ప్ర
 తిజ్ఞాత్వం నైకంసంభవతీతిబోధానామన్యతమత్వేనానుగమః తేనరూపేణజన
 కతాంతవచ బోధానాంవిశేషణతా శతునివర్త్యత్వాంచేపి బోధానామననుగ
 మేపి తాదృశతాదృశ బోధనివర్త్యత్వాభావకూటఘటిత ధర్మసామ్యసంగతత్వా
 తేతాదృశతాదృశభేదకూటవచ్ఛిన్నస్వరూపాద్యస్యతమత్వపన్నివర్త్యత్వసామా
 న్యాభావస్థలే తాదృశతాదృశబోధనివర్త్యత్వాభావకూటస్యలాఘవేననివేశయి
 యాఏకంతైలక్షణ్యమపరించ పంచమ్యర్థధూతేతరప్రతియోగికత్వి ప్రకారకత
 దేత్వాదికసూహ్యమ్ । ఏవమన్యధాదవతీతరెట్టోభేదవతీతరభేదవతీత్యాది
 ప్రతిజ్ఞార్థబోధః అనుషంగపక్షేనైతరాణీతి ప్రతిజ్ఞార్థబోధశ్చద్రష్టవ్యః । యా
 దృశపక్షోపాదానప్రయోజనంపూరయతి * ఇదమితి * ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధజనక
 త్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వేతత్తాశ్రయదాహ * అత్రచేతి * బోధేతి * ప్రతిజ్ఞాజన్య
 త్వేన తాదృశబోధవచయ సజ్జనకత్వం ప్రతిజ్ఞాత్వంతథాచదీధిత్వం యాదృశప
 క్షకేత్వాసంభవప్రదాయసిద్ధాంతంతఃపరిచాయకమితిధావః * ఏవంచతి * భి
 ద్యతేభిన్నమిత్యాదౌప్రతిజ్ఞార్థబోధానాంవిశిష్టోపాదానచేత్యర్థః, అన్యతమ
 త్వేనానుగమః సఫలభవతీతిశేషః, అన్యథాప్రతిజ్ఞార్థత్వేనానుగమయ్య తాదృ
 శార్థవిషయకశాబ్దబోధానివర్త్యసంశయానివర్తకప్రతిజ్ఞార్థబోధజనకత్వమిత్య
 స్తేనవసవ్యక్తైవస్యతమత్వనివేశోవ్యర్థవిషయాదిభిధావః * ఏకేతి * విభిన్నసా
 ధ్యాదిస్థలియ ప్రతిజ్ఞాసాధారణమనుగతంలక్షణంతునాస్తేన ఇదానీమేకధర్మావ
 చ్ఛిన్నసాధ్యకనిఖలప్రతిజ్ఞాసాధారణలక్షణమప్యనుగతం నిర్దిష్టమశక్యమేవస్యా
 దతోన్యతమత్వనివేశనమిత్యర్థః * కూటఘటితధర్మసేతి * తాదృశకూటవత్సం
 శయవ్రతిబంధకత్వసామాన్యాభావవిశిష్టబోధనిష్ఠస్యతాదృశబోధనిష్ఠపక్ష్యమా
 ణజన్యతానిష్ఠస్యవాన్యతమత్వస్యేత్యర్థః * తాదృశేతి * సమాక్రీత్యాతాదృశాన్య
 తమబోధనిష్ఠనివర్తకతాకత్వసామాన్యాభావవత్సంశయస్యాప్రసిద్ధిః, ఏవంతాదృ

తుముచితత్వాత్ । ఏవంచ తాదృశాధావకూటనివేశనూచనాదైవాన్యతమేనాపీ
 త్యుక్తం ॥ ఏతేష సామాన్యాధావనివేశనూచనాయాపికారణతి కస్యచిద్వాన్య
 భావనమనాదయః । విశేష్యదళే అన్యతమత్వనివేశనమపి యత్ర ప్రతిజ్ఞార్థా
 తాన్యతమత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతానివేశోపినసంభవతితివాచ్యమ్ । తాదృశతా
 దృశనిశ్చయేషాధావనిశ్చయత్వ వ్యాపకతాన్యతమవ్యాపకతాశ్చయ ప్రతిబంధకతాక
 త్వేసామాన్యాధావన్య పర్యవసితవ్యాపకతాభేదకూటవద్భిన్నత్వఘటితన్య కిం
 చాతాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతాన్యతమనివర్తకతాకత్వ సామాన్యా
 ధావన్య ప్రతిబంధకతాభేదకూటవద్భిన్నత్వఘటితస్యాభిప్రేతత్వాత్ । నచైవ
 మపితాదృశతాదృశబోధభేదకూటవద్భిన్నత్వరూపేతిగ్రంథానంగతిరితివాచ్యం ॥
 అన్యతమత్వన్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపత్వాత్ ।
 నివర్త్యత్వే సామాన్యాధావన్యనివర్త్యత్వ నిష్ఠాన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాధావనూ
 చత్వాదిత్వసంగత్య భావాత్ । వస్తుతస్తుతాదృశతాదృశబోధః ప్రతిజ్ఞార్థమ
 త్రబోధస్తదన్యక్తిత్వేనైవాన్యతమత్వఘటక ఇతి అన్యతమనిరూపితనివర్త్యత్వ
 సామాన్యాధావనితయథాశ్చర్యమేవసమ్యక్ నచస్వనివర్తకతాన్యూహవృత్తితా
 దృశతాదృశనిశ్చయాన్యతమత్వకత్వనివర్త్యత్వ సామాన్యాధావాంతార్థః । సంశ
 యవిశేషణంఏవంచతత్తదన్యక్తిత్వేనసంశయాదీనాముపాహానాత్తత్తదనివర్తక
 త్వ కూటనివేశాన్నాననుగమయితివాచ్యమ్ ॥ తథాపిసంబంధీవహ్నిమాన్నవేతి
 సంశయస్యన్వపదేనాపాహానసంభవాదవ్యాప్తిః * తాదృశేతి * తాదృశతా
 దృశనిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యత్వాధావకూటస్వేచ
 త్యర్థః * అన్యతమేనాపీతి * అన్యతమమధ్య కేనాపీత్యథాంతాదృశకూటలా
 భః ॥ ఏతేనతాదృశబోధనివర్త్యత్వేనతి తాదృశశాబ్దబోధనివర్త్యత్వం య
 దన్యతమబోధనివర్త్యత్వంతదానకలసంశయాసంగ్యపేక్షాసంభవశత్యపాస్తమ్
 * ఎతేనేతి * త్వత్ప్రతిబలాదేవసామాన్యాధావబలాదపి కారవైయర్థ్యం చే
 త్యపిబోధ్యం ॥ అన్యతమత్వ ఘటితలక్షణంతుభేదాదిసాధ్యకస్థలఏవాదరణీయం
 నతువహ్నిదిసాధ్యకస్థలపి తత్రతాదృశశాబ్దబోధానివర్త్యత్వంసంశయానివర్తక
 త్వ బోధజనకత్వస్వేవసమ్యక్త్వాత్ । అన్యథాతాదృశశాబ్దబోధాన్యతమత్వాప
 నిష్ఠాన్యతవ్యాప్తిరికాన్య * విశేష్యదలైతి * అన్యతమబోధదలేశత్యర్థః ॥

నాం నానాత్వం తత్రైవ, పర్వతాదిపక్షకే వహ్నిదీసాధ్యకస్థలవర్జితాహ్
వహ్నిదిమదభేదరూపేణైకవిధబోధస్తేయవృత్తిజ్ఞయా జననాన్నతత్త్వేనై
వేళః ॥ ఏతేనేకవిధబోధమాదాయాన్యతమత్వస్యానంభవేపి నక్షతిః శబ్దాభేద
స్యావ్యయోజకత్వాత్ ॥ వహ్నిత్వావచ్చిన్నసాధ్యకవృత్తిజ్ఞయా ఘటవద్భూత
లాదిఘటితధర్మావచ్చిన్నవిశేష్యకః పర్వతత్వావచ్చిన్నపక్షకవృత్తిజ్ఞయాచరా
దృశధర్మావచ్చిన్నప్రకారకోపి బోధోజన్యతే తన్నిసర్వేశ్చ ఘాతలఁఘటవ
న్నవేత్వాదిసంశయోపేతి పృతిజ్ఞాయాం ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నపక్షక
త్వస్య ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నసాధ్యకత్వస్య వానుపాదానే తావ
ద్బోధానిసర్వేశ్వసంశయాప్రసిద్ధిరతస్తదుపాదానం ॥ యత్కించిద్రూపావచ్చిన్న
పక్షసాధ్యకవృత్తిజ్ఞాదిప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థబోధజనకత్వస్య యత్కించిద్రూపా
వచ్చిన్నపక్షసాధ్యక న్యాయాంతగతత్వస్య నివేశనేఽతిప్రసంగః పాగుస
దర్శితవేతి యాదృశరూపావచ్చిన్నపక్షసాధ్యక వృత్తిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థ
బోధానిసర్వేశ్వసంశయానివర్తకబోధజనకత్వం తాదృశరూపావచ్చిన్నపక్షసా

ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ పృతిజ్ఞార్థవిషయకనిశ్చయిత్వవ్యాపకవృత్తిబంధ
కతాకత్వాభావవిషయవైశ్యం సత్తుతత్కూటంబివంచ పర్వతోవహ్నిమాధూమా
దిత్వాదావశ్యనిరూప్యనిరూపకభావావన్నవిషయకత్వ నివేశనంతదుభయత్యత
త్ప్రయోజనాభిప్రాయేణ నిరూప్యనిరూపకభావవర్జితనివేశ ప్రయోజనస్య
ధూమాదాలాకవానిత్యాదావపి సంభవాదితిబోధ్యమ్ ॥ పర్వతోవహ్నిమా
ధూమాదిత్వాదౌ న్యూనవిషయకత్వ మపిచేయమితి బోధ్యం । ఆత్రయాదృ
శపదసాధ్యకావచ్చిన్నదిపరిచాయకఘటకస్య ప్రకృతపక్షసాధ్యకార్థకత్వైవపిత
త్త్వే యాదృశరూపావచ్చిన్నపక్షై యాదృశరూపావచ్చిన్నప్రకారకబోధలాభా
న్నివర్తకత్వాన్వయినాం జనకత్వాన్వయినాంచ బోధానాంయాదృశ రూపావ
చ్చిన్నసాధ్యపక్షవిషయకత్వస్యలాభఇతి వ్యభవతః పరిచాయకప్రవిష్టయోః ప్ర
కృతపక్షసాధ్యయోః ప్రత్యేకప్రయోజనమాహ * వహ్నిత్వేతి * పక్షతావచ్ఛే
దకావచ్చిన్నత్వానివేశే ఘటవద్భూతలసమానకాలీనః పర్వతోవహ్నిమానితి
సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వానివేశే పర్వతోఘటవద్భూతలకాలీనవహ్నిమాని
తిచబోధేఇత్యర్థః * సంశయోపేతి * సంశయాప్రసిద్ధౌపాతుః । ననుప్రకృ

శ్రీకృష్ణానామకాండః ప్రథమోఽధ్యాయః ॥ అధికంత్వతి నామయేన సాధ్యం శే చా-
 తుజ్ఞానజ్ఞానస్వరూపమనామనామనామనిగమనాదిజన్యబోధే ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవి-
 శిష్టార్థవిషయకత్వస్యాక్షరతయా నిగమనాద్యతివ్యాప్తివాచకాయ తిద్ధూపా-
 వద్భిన్నవిశేష్యక తయూపావద్భిన్నప్రకారకబోధానివర్త్యసంశయనివర్తక-
 తత్వరూపతాదృశబోధానతిరక్తవిషయకత్వం బోధవిశేషణం॥ ఇత్యుత ప్రతిజ్ఞా-
 న్యబోధానివర్త్యస్య వహ్నిధూమజ్ఞానజ్ఞావాన్సవేత్సాదిసంశయస్యనివర్తక-
 తయా తాదృశబోధవారణం॥ నచ ప్రతిజ్ఞావ్యవహారస్య పర్యతత్వాద్భవద్భిన్నవి-
 శేష్యకవహ్నిమత్యాద్యవద్భిన్నప్రకారకబోధక్వేనైవోపాదేయతయా నిగమ-
 నాదిజన్యబోధస్యాపి తథాత్మాతన్నివర్త్యత్వముక్త సంశయస్యాక్షరమేవ
 తపక్షసాధ్యయోరెకత్వస్య నివేశితాదృశశాబ్దాన్వేనద్భిన్న నివర్తకతానివేశ-
 యద్భిన్నత్వం వ్యాపకత్వమేనవాచ్యమ్ । ఏవ చ తాదృశబోధత్వవ్యాపక ని-
 వర్తకతాయా అపూరిద్ధిరేవాభిసంసీమానతు సంశయాప్రతిర్ధితిః॥ నివర్త-
 కతాయాంస్వరూపసంబధరూపావద్భిన్నత్వం నివర్తమిత్యభిప్రాయాత్ *పా-
 గుపదశితమవతిప్రసంగఇతియోజనా * వహ్నిసాధ్యకోపనయస్యవహ్నివ్యా-
 వ్యధూమసాధ్యకచాతిజ్ఞానబోధకత్వాద్భవహ్నిసాధ్యకన్యాయాంతరగత-
 త్వాచ్చ ప్రతిజ్ఞాత్వాప్తయూవాన్వేతిప్రసంగ ఇత్యుధాః । నేనతాదృశాన్యతా-
 బోధజనకత్వమేవాస్తుఇత్యతలాహ * అధికంత్వతి * అక్షరతయేతి * పర్యాప్త-
 నివేశాదితిభావః । నిగమనాదీత్యాదినాన్వేనతిరక్త విషయకత్వములక నాధ్యతా-
 వ్యాదకసంబంధనివేశవ్యాప్యతిస్థలస్య హేతుత్వం ప్రాప్తేయం ప్రాప్తేయాదిత్యా-
 దౌ పాత్వవచనస్యపరిగ్రహః * సంశయాన్వేదితి * నచైవ నిగమనాతి-
 వ్యాప్తిశంకాయాః అసంకాశఇతివాచ్య । దత్తాంతత్వాల్ యత్తు, పర్యతత్వా-
 ద్యవద్భిన్న విశేష్యతానిరూపిత సంబంధప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్యావద్భి-
 న్నప్రకారత్వావద్భిన్న నివర్తకతాయాఉపాదానే నిగమనజన్యబోధీయతా-
 శవహ్నిత్యావద్భిన్న ప్రకారతాయాః * వహ్నిత్యావద్భిన్న విశేష్యతాన్వే-
 న్యరూపసంబంధరూపనివర్తకతావచ్ఛేదకత్వమితి, తన్ను నిగమనాథః ఘటక-
 వ్యాప్త్యాదిఘటకైకపదార్థైకభావిభావరూపదాధాన సంశయస్యవహ్నిసం-
 బంధిహ్నిమన్నవేతి సంశయస్యత తాదృశసన్నిధౌత్వావద్భిన్నానివర్తకత్వా-

తివాచ్యం॥ అపారమాణ్యజ్ఞానానాసగ్గదితతాదృశవిశిష్టార్థవిషయక నిశ్చయ
త్వావచ్చిన్నానివర్త్యత్వస్వేవ నివేశనీయత్వాత్ ఉక్తసంశయస్య భూమజ్ఞాన
జ్ఞాప్యత్వావిషయకవహ్నియత్పర్యతనిశ్చయానివర్త్యత్వేన తథావిధ నిశ్చయ
త్వావచ్చిన్నానివర్త్యత్వాత్కైతః॥ ఏతేన సర్వేషామేవసంశయానాం వహ్నియ
త్పర్యతాదివిషయకసమాహారంబనాత్త కన్యవిరోధనిశ్చయనివర్తనీయతయా తా
దృశబోధానివర్త్యసంశయాప్రసిద్ధిర్నిత్యపి నిరస్తం॥ తాదృశనిశ్చయత్వనిష్ఠఽనివ
ర్తకతావచ్చేదకత్వంచ నన్వరూపసంబంధరూపకేంత్యసతిరిక్తవృత్తిత్వం తేన
సంబంధీ వహ్నిమాన్న వేత్త్యాద్యాకారకైకదేశసంశయంప్రతి వహ్నిసంబంధ్య
భిన్నపర్యతాదినిశ్చయత్వేనాప్రతిబంధకత్వేపి తాదృశసంశయనివర్తకవ్యతిజ్ఞా
జన్యబోధస్యనాసంగహః॥ అతవ వ భూమాదాలోకే వాచ్యత్వో వహ్నిమాని
త్వాహౌ హేతుజన్యబోధనివర్త్యం హేతుత్వఽధూమీయం సవేతిసంశయంప్ర
తివ్యతిజ్ఞాప్రతిపాద్య విశిష్టార్థవిషయక నిశ్చయత్వేనాప్రతిబంధకత్వేపి సచే
ష్యదర్శనైయథ్యం॥ వహ్నియత్వాద్యవచ్చిన్నప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్చిన్నసం
ర్త్యస్య పర్యతత్వాద్యవచ్చిన్నవిశేష్యక నిశ్చయత్వావచ్చిన్న నివర్త్యస్యచాప్ర
సిద్ధితోవిశిష్యవిశేష్యప్రకారోభయనివేశనం॥ యద్యవ్యతిప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్య
స్య విధేయనిర్వహణమితి నాదృశవిశిష్టార్థైకత్వసాదాసంభవఇతియాదృ
శ విశిష్టార్థబోధికా ఇత్యుపేక్ష్య విశేష్యప్రకారయోః బంధకపాదాన

త్ ॥ విశేష్యదలం తాదృశశాబ్దబోధాన్యతమదలం * వహ్నియత్వాదీతి * పూ
ర్వమేకతరధర్మావచ్చిన్నవిషయతాకత్వనివేశనీయత్వక్తః ఆయంచ ధర్మద్వయ
స్యప్రత్యేకావచ్చిన్నవిషయతయోర్నివేశఇతి భేదః ॥ యదాస్య పూర్వమేకతర
ధర్మావచ్చిన్న విషయతాకత్వావచ్చిన్న నివర్తకతాయా ఇదానీంద తా
దృశ విషయతాకత్వవ్యాపక నివర్తకతాయా నివేశఇతి భేదః ॥ నన్వభేదసం
బంధేన సాధ్యవద్విశిష్ట పక్షవిషయకత్వ రూపవిశిష్టవిషయకత్వమేవాసతిరిక్తవి
షయకత్వ ఘటకబోధవిశేషణమితి భిమసాధారణనిరూప్య నిరూపకభావా
వన్నవిషయితాశాలిత్వేన బోధాగ్నినాం నివేశస్య పక్షే యాదృశ విశిష్టవత్త్వ
బోధికాఇతి గ్రంథేన దీక్షితకృతాం ప్రదర్శనవైయథ్యమిత్యాశంకతి * య
ద్యసీతి * యాదృశ విశిష్టార్థబోధజనకా ఇత్యుక్తా వాస్తవ విశిష్ట విష

నూచనాయ పత్యే యాదృశ విశిష్టార్థబోధికా ఇత్యభిధానమనుచితమ్ || త
 థాపి ధూమాదాలోకవాస్పర్యతోపహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞార్థమే
 త్వీర్థవిషయకసమూహాలంబనబోధజనకమేత్వంతే మేతావా న్యాయవయవ
 త్వంపరిత్యజ్య న్యాయాంతగతత్వనివేశనపత్యే ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధనిష్టై కదేశవి
 షయకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపిత జనకతామదాయైకదేశేచాతివ్రసం
 గవారణాయ విశిష్టార్థవిషయకబోధత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాప్రతియోగిక జనకత్వని
 వేశే పర్వతోపహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాలంకరహః పహ్నినదిసూన్య ప
 ర్యతాదావహ్నిమత్త్వాద్యవగాహిభౌమాత్తకశబ్దబోధసాధారణ్యానురోధేనత
 త్తత్పదార్థానాం పరస్పరముపక్లేషేషావగాహిత్యస్తేన తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యతా
 వచ్ఛేదకత్వావగమాత్ తత్తద్విశిష్టార్థవిషయకత్వస్యాతథాత్వాదితి || అనంతరి
 క్తవిషయకబోధనిష్టతాదృశపరస్పరోపక్లేషేషావగాహిత్యావచ్ఛిన్న జన్యతా ప్రతి
 యోగిజనకతాయానివేశనూచనాయ తథాభిధానం తాదృశ పరస్పరోపక్లేషేషావ
 గాహిత్యాత్వే జన్యతాపచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనివేశనాన్ననంతరి క్తవిషయకత్వ
 దశవైయస్యమిత్వనధేయం || భేదాదిస్వాకస్థలే వృధీవితరేభ్యోభిద్యతే ఇ

యితాశాలిబోధప్రదర్శనేజనకతాస్వపి బోధేషవాస్తవవిశిష్టవిషయతాశాలిత్వ
 లాధాదనంధమనన్తం ధూమికామారదయతి || తథాపీత్యాదినా || మేత్వీర్థకా
 మాత్రవిషయకబోధోపాదానైతస్యవాస్తవప్రతిజ్ఞార్థా విషయకత్వేనాన్యత
 మాంతగతత్వాధావశ్యక్రిమరిత్యాపేత్వీర్థవిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యవగాహి బోధ
 న్యనానంతరి క్తవిషయకత్వమితిసమూహాలంబనానుసరణమ్ || న్యాయవయవత్వ
 ముభయఘటకేత్యాదివిశేషణాఘటితమిత్యాశయేన మేత్వంతే తన్నివేశ మభి
 ప్రేత్యచమేతావిత్సృక్తం || ఏకదేశేవృత్తివాన్తిమాహ * ప్రతిజ్ఞాజన్యేతి * ఏ
 కదేశేచేతి * ప్రతిజ్ఞాఘటకేధూమాదిభాగ ఆలొకవానితిభాగే వహ్నిమానితిభా
 గచెత్కర్త * ఆతథాత్వాదితి * యెనరూపేణ విషయితాయా అవచ్ఛేదకత్వం
 తస్యాస్తేనేన రూపేణస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతయానివేశః | అన్యథావి
 శిష్టవిషయితానివేశేకథంతాస్యాత్తన్నివేశేవృత్తిమాయాయోగ్యతాయానిర్వహ్ని
 వర్వతపర పర్యతోపహ్నిమానితి వాక్యవారణాయావశ్యకత్వాదితి బోధ్యమ్ ||
 * వైయస్యమితి * పర్యాప్త్యుపాదానైచనిగమనజన్యబోధస్యాధికావగాహి

త్యాదిప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యభేదాశ్రయశాన్తిరూపయత్కించదేశాద్భవిష్యేక నిశ్చయ
 యాప్రతిబధ్యభేదాదికోటిక సంశయంప్రతి పృథివీనేతరాణీశాన్తిప్రతిజ్ఞాజన్య
 భేదాదిప్రకారక నిశ్చయస్య ప్రతిబంధకతయా సకస్యాశ్చిదపిప్రతిజ్ఞాయస్తాద్య
 శసంశయానివర్తకబోధజనకత్వమత స్తద్విశిష్టార్థనిశ్చయ నివశ్యోత్యాన్వభావకా
 తునివేశనం || ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య స్వసమానాకారానుమితౌసిద్ధివిధయాప్రతి
 బంధకత్వాల్ తాదృశానుమితేశ్వ సిపాధయపాకాలీన తాదృశబోధాప్రతిబధ్య
 తయా తాదృశాపామ్రాణ్యజ్ఞానానాస్కండితప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టార్థనిశ్చ
 యత్వానవిచ్ఛిన్న ప్రతిబంధక తాన్యత్వాదసంభవశక్తితా జ్ఞానసామీప్యముపే
 క్త్య సంశయపర్యంతానుధావనమ్ || సచానుమితేస్తాదృశ నిశ్చయత్వానవిచ్ఛిన్న
 ప్రతిబంధక తాకాన్యత్వేపి తదప్రతిబంధక సిపాధయపాకాలీన బోధజనకత్వ
 మాదాయ ప్రతిజ్ఞాయాం లక్షణసమన్వయస్సంభవతీతి సంశయపదమనర్థకం

త్వాత్తద్వైయస్యకంస్యాదితిభావః || సనుపర్యా వ్యనివేశే ధూమాదాలాక
 వాపర్యతోవహ్నిమాణ్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాపాతుసముదాయైతివ్యా
 ప్తిర్మూర్త్యైవతాదృశవాక్యదన్వయజన్యవిశిష్టవైష్ట్యా నగాహిబోధనిష్ఠపాత్య
 ధ్వవిశిష్టప్రతిజ్ఞాభావిషయకత్వానవిచ్ఛిన్న జన్యతాయాః ప్రతిజ్ఞాభావిషయక
 త్వానవిచ్ఛిన్నతయా తన్నిరూపితజనకతాశాలిత్యాల్ | సచతాదృశవిశిష్టవైష్ట్య
 బోధోనానతిరిక్తవిషయః | వహ్నిధూమజ్ఞానజ్ఞాప్రసవేతి సంశయస్తేన
 ప్రతిజ్ఞాన్యభావానివర్త్యతయాతన్నివర్తకత్వాదితివాచ్యమ్ || ఏవమపి ధూ
 మాదప్రహ్నిమతః సధర్మాపర్యతోవహ్నిమాణ్ ధూమాదిత్యాదౌపాత్యంలేతి
 వ్యాప్తేః | విశిష్టవైష్ట్యానగాహిబోధనివర్త్యత్యస్య వహ్నిధూమజ్ఞానజ్ఞా
 ప్రసవేతిసంశయేనతేనసతదనివర్త్యసంశయానివర్తకత్వస్యాక్షతత్వాదితిచేన్న ||
 ఏవమపి తాదృశప్రతిజ్ఞాభావిషయక నిశ్చయత్వవ్యాపకనివర్తకతాన్యస్య పర్య
 తాధూమజ్ఞానజ్ఞాన్యసహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్యనివర్తకతయైవాదోమాదితిన
 పర్యాప్తినివేశకవ్యకశ్చతి || సనుధూమాదప్రహ్నిమత్పర్యతినధర్మాపర్యతౌ ప
 హ్నిమాణ్ ధూమాదిత్యాదౌపాత్యంలేతివ్యాప్తిః | తత్రవిశిష్టవైష్ట్యానగా
 హిబోధనివర్త్యతాయా ఉక్తసంశయేక్షతత్వాదితిచేన్న | ఉపసయానుత్థా
 నసతాదృశప్రతిజ్ఞాయావివాసత్వాల్ | సనుపర్యతోవహ్నిమాణ్ ధూమాదిత్యా

స్వయాపయోగ్యతాయాపజనకతాయాపనివేశనీయతయాఽవ్యాపైరప్యనవకాతా
 దితివాచ్యం ॥ అనివతాకత్వంహి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీర్ణతావిషయతాశూన్య
 త్వం నతు ప్రతిబంధకత్వాభావః తథానతి అప్రామాణ్యజ్ఞానాన్కదిత బోధ
 మదాయ సిగమనాతివాప్య పితాదవస్థాల్ తథాచ సిమాధయిమాకాలీనస ధైర
 ప్రతిబంధకత్వేపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీర్ణతా విషయతాశాలిత్వేనానుమిత్యని
 వతాకత్వాసంభవాల్ ॥ నచ సిద్ధాఃపూర్వం పరతొవాసిమాధయిమయాడిత్వా
 దస్థత ద్వితీయక్షణేపృథమక్షణేవా సిమాధయిమావిరహవిశిష్టత్వమక్షతమేవేతిసి
 మాధయిమాయామపిసిద్ధా అనుమితిప్రతిబంధకత్వమక్షతమేవేతికథంతస్యాప్రా
 మాణ్యజ్ఞానానాన్కదితతాదృశవిశిష్టార్థనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాకా
 న్యత్వమితివాచ్యం ॥ యాదృశసిద్ధాఃపూర్వం పరతశ్చ సిమాధయిమాత్వాడః తాదృ
 శసిద్ధైరేవాప్రతిబంధకత్వాల్ ॥ ప్రత్యక్షనిశ్చయేవివిశేషదర్శనకాలీనవిపరీతనిశ్చ
 యస్యాప్రతిబంధకతామతేతస్యాసిప్రతిజ్ఞాభావనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాప్రతిబంధకత
 యా ఉక్తదిశా సంభవంతి ప్రత్యక్షసామాన్యముపేక్ష్య సః శయపర్యంతానుధా
 తామోత్పర్ధవిశిష్టప్రతిజ్ఞాభావిషయకబోధజనక మోక్షంలేఽతీవ్యాప్తిరేవనా
 సిసాధ్యతావచ్ఛేదకకర్మకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశాదితి చేన్న ॥ అనతి
 రిక్తవిషయకత్వదలేనేవవారణాత్తత్పర్యాప్తిరపిసనివేశ్యత ఇక్ష్వాభిప్రాయాల్ ।
 * అవ్యాపైరపీతి * సిమాధయిమావిరహకాలీనబోధజనకేతత్వాదిః * సిద్ధాః * ప్ర
 తిజ్ఞాఽన్యబోధన్య * అప్రతిబంధకత్వేపి * అనుమిత్యప్రతిబంధకత్వేపి * పునఃసం
 శయత్వనివారయిభ్యవశంతి * సచేతి * తస్యాః * అనుమితిః * తస్యాపి * ప్ర
 త్యక్షస్యాపి * ప్రతిజ్ఞాభావనిశ్చయసత్వేపి తద్వేదవ్యాప్యవత్తానిశ్చయాదినాజని
 తేతద్బేదవ్యతిరేక తాదృశప్రతిబంధకతాకాన్యత్వబోధ్యమ్ । ననుప్రతిబంధక
 త్వాభావస్తేననివేశః సమ్యక్ । ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాపర్యంత నివ
 శేఽసంభవాల్ । ఎహిమత్వాద్యవచ్ఛేదేనఘటాభావావగాహిగ్రహేణవహి
 మత్వాదౌ ఘటవ్యాప్త్యనిగాహిగ్రహేణవాసహితస్య ప్రతిజ్ఞాభావబోధన్య ప
 ర్యవఘటవాన్నవతి సంశయనివతాకత్వాల్ । గ్రాహ్యత్వస్యకెవలాన్వయత
 యా గ్రాహ్యభావావగాహిత్వేనాననుగమేనచ తత్తదభావావగాహిత్వేన ప్రతి
 బంధకత్వనివేశాసంభవాల్ । ప్రతిబంధకత్వాభావనివేశేత్వనచ్ఛేదకధర్మక

వశం । అత్యంత తత్త్వవిస్తారవిషయకనిశ్చయత్వానవచ్చిన్నసంశయప్రతిబంధక త్వశూన్యత్వస్య జ్ఞానవిశేషణత్వావగమనైవాతిరిక్తవిషయకస్య హేత్వంతాది భాగజన్యబోధస్య తథావిధధూమజ్ఞానజ్ఞాపకత్వాదిసంశయప్రతిబంధకతాశ్చయస్య వారణసంభవాత్తాదృశ ప్రతిబంధకతాత్వేనైవ తథావిధ నిశ్చయత్వావచ్చిన్నప్రతిబంధకతాకాన్యసంశయప్రతిబంధకతానివేశః నతు తథావిధనిశ్చయత్వావచ్చిన్నప్రతిబంధకతాకాన్యసంశయప్రతిబంధకతాత్వేనైవ గౌరవాదిత్యవ

ర్కసశూన్య కాలీనప్రతిజ్ఞాజన్యబోధమాదాయలక్షణసమన్వయసంభవాదితి ప్రేమం । జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్చిన్నప్రతిబంధకతాయా ఏవోపాదానాత్ । పరేతుతాదృశసంశయప్రతిబంధకత్వాభావవిశిష్టాప్రామాణ్యగ్రహభావ విశిష్టబోధజనకత్వమథః । అప్రామాణ్యగ్రహభావనివేశాత్తాదృశనిగమనత్వదానః ॥ నచైవం ప్రత్యక్షసామాన్యోపాదానైపి తాదృశబోధానివర్తకస్య విశేషదర్శనకాలీనవివరితనిశ్చయస్యాప్రతిబంధకంయద్యి శేషదర్శనకాలీనజ్ఞానంతత్సవరూపయోగ్యత్వసత్వేన లక్షణసమన్వయసంభవాత్స శయపర్యంతానుధావనవైయర్థ్యమితివాచ్యం । విశేషదర్శనకాలీనస్వాధుబోధజనకత్వమాదాయనిగమనాతివ్యాప్తైరతస్తాదృశప్రతిబంధకాప్రామాణ్యగ్రహభావవిశిష్ట విశేషదర్శనాభావ విశిష్టబోధజనకత్వస్య వాచ్యతయాసంశయపదసార్థక్యాదితి ప్రతిబంధకత్వాభావనివేశపక్షంరూపయంతాత్ప్రసంగయాం శేవిశిష్టభేదకూటనివేశమపేక్ష్యప్రతిబంధకతాయాం తాదృశనిశ్చయత్వానవచ్చిన్నత్వ నివేశేలాఘవమాదర్శయంతి * అత్యంతేత్యాదినా * అనవచ్చిన్నత్వమవ్యాపకత్వం తాదృశతాదృశనిశ్చయ నిష్పజ్ఞేదస్యతియోగితావచ్ఛేదకత్వకూటంకూటోపాదానప్రయోజనంస్ఫుటమేవ! స్వరూపసంబంధావచ్చిన్నత్వాభావనివేశే విశేషదలవైయర్థ్యాపత్తైః । సంబంధీ వహిమన్నవేత్యాదినంతయప్రతిబంధకతామాదాయావ్యాప్తేశ్చజ్ఞానంబోధః॥ * హేత్వంతాదీతి * నిగమనఘటక హేతుభాగైతితునార్థః ॥ తత్రాన్యూనవిషయకత్వాభావాత్ । కేచిత్తు, అప్రామాణ్యగ్రహభావవిశిష్టతాదృశతాదృశశాబ్దత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాకాన్యసంశయప్రతిబంధకత్వం నిరుక్త శాబ్దత్వావ్యాపక సంశయప్రతిబంధకత్వాభావోవా యుక్తః । అనాహార్యనిశ్చయత్వయోరనివేశేన లాఘవాదితి పరిమూర్ఖ్యంతి తేషామనుపశ్చాంతిజ్ఞానమితి

ధేయం ॥ ఉక్తమేతద్వాదానాం తాదృశబోధాన్యతమేతి ప్రకృతప్రతిజ్ఞాజన్య
తావచ్ఛాదకీభూతం యాదృశయాదృశబుద్ధిత్యం తాదృశతాదృశబుద్ధితావచ్ఛాదా
న్యతమజన్యతానిరూపితజనకతాపర్యంతస్య వివక్షణీయతయోక్తసమాహంబ
నబోధమాదాయనతతాగ్రతిప్రసంగఇత్యుక్తపాఠ్యమ్ * గవాభేదస్యేత్యాది * సక
లషష్ఠ్యంతైస్సమం బోధావిశిష్టాధర్తావ్యాఇత్యగ్నిమస్యాన్వయః ॥ యద్యపి తా
దాత్మ్యసంబంధేన గోసాధ్యకస్తతః అనుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయక బోధ
జనకత్వం ప్రతిజ్ఞాయాస్సంఘపరితిపాగభిహితం తావత్తైవ గవాభేదః ప్రతిజ్ఞా
ప్రతిపాద్యఇత్యస్య లాభాత్తత్ర తాదృశబోధమాదాయ లక్షణం కర్తవ్యమితి
స్ఫుటమేవ ॥ తథాపి తత్రతాదృశవష బోధోల్లక్షణఘటకః సత్వస్యవిధోబోధ
ఇతి స్ఫుటికతుల్యతదుపాదానమ్ ॥ తాదాత్మ్యేన వహ్నీసాధ్యేయం వహ్ని
రిత్యేన ప్రతిజ్ఞానాయతే తత్రచనవహ్నిమదభేదబోధోల్లక్షణఘటకః ఇత్యత
న్యాయోగేన సమవాయేన వేతి ॥ తాదాత్మ్యాతిరిక్తసంబంధేనైత్యథః ॥ వహ్నివి
త్యాదిసప్రయ్యంతత్రయం సాధ్యఇతిపాగ్క్రనేనాన్వితం * వహ్నిమదభేదస్యేతి *
అత్యాప్యేతాదృశబోధస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యతాయాః పాగ్గుపదర్శితత్వేపి

శ్చుత్పత్తివిరోధః । మితిపదన్యశాబ్ధత్వేనావాచకత్వాత్ । శాబ్దబోధాదేపి
సన్యమతేసంశయాదిరూపతయా యథాస్థితస్తేన జన్యయస్తావచ్చ * ఉక్తేతి *
ధూమాదాలాకవానిత్యాదిస్థలీయేత్యథః ॥ నను బోధాన్యతమత్వనివేశే హే
త్వథాబోధకభాగఘటితప్రతిజ్ఞాస్థలీయహేతావతివాన్ పిరితస్తత్పరిత్యేజ్యజన్య
తాన్యతమత్వనివేశయతి * ప్రకృతేతి * పక్షే సాధ్యవైష్ట్యావగాహిత్యం నా
న్యూనవిషయకత్వం కేతు తాదృశతాదృశబుద్ధిత్యమితిభావః * ఉక్తేతి * ధూ
మాదాలాకవాన్ పర్యటోనస్మిన్ వాన్ హేతుత్వేన ధూమీయమిత్యుక్తేత్యర్థః
జన్యతాయాం తాదృశవిషయతావచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి పూర్వాభిధానే
నైవ జన్యతాన్వస్యతమత్వం లబ్ధమితి పాఠ్యపదమ్ । సత్వస్యవిధఇతి స్ఫుటిక
రణాయతాదృశస్తలేన్యతమత్వం సలక్షణఘటకమితి దీధితిక్తుతైవన్యంతరమ్ । తా
దాత్మ్యేతి కాలికాదిసంబంధసంగ్రహాయ * వక్తేతి * పదతీత్యాచాకాలానభా
నతే । అతీతత్వాద్యవివక్షాయామేవ వర్తమానే లక్షిత్యనుశాసనప్రవృత్తైః । అ
తఏవాపాక్షిల్ పక్ష్యతీతితత్రసప్రతిజ్ఞా । ఏనం త్వంపశుసేత్యాదికాసాధవిష్యతి

అన్యవిధబోధాసంభవమావిష్కృతుఁ మేతదుపాదాఫమ్ *పాకకృతిమత్తవస్యే
 తి || పాకకృతినమవాయస్యేత్యథః || పచతీతిప్రతిజ్ఞాతస్తద్భూధాదితిభావః * పా
 కకర్తృభేదస్యేతి * పాకకృత్వపచ్చిన్నాభేదస్య పాకకృతిమత్తావపచ్చిన్నా
 భేదస్యైత్యథః || పక్తాపాకకృతిమానిత్యాదివ్యతిజ్ఞాతః తద్బోధాదితిభావః ||
 * ఇతరభేదవత్త్వవత్త్వస్యేతి * ఇతరభేదాశ్రయతాసంబంధస్యేత్యథః || ఇత
 రేభ్యోభిద్యతేఇత్యాదితః తాదృశబోధాదయాదితిభావః * ఇతరాన్యభేదస్యే
 తి * ఇతరభేదావచ్చిన్నాభేదస్యేత్యథః || ఇతరాన్యేతిప్రతిజ్ఞాతస్తద్భూధాది
 తిభావః * ఇతరభేదవత్త్వస్యేతి * ఇతరభేదసంసర్గస్యేత్యధః నేతరాణీత్యేతః తద్బో
 ధాదితిభావః * ఇతరభిన్నాభేదస్యేతి * ఇతరభేదాశ్రయత్వావచ్చిన్నాభేద
 సతుపచతీతి యుష్మద్ధర్మకృత్వోర్ధ్వమద్యపస్థాపితత్వేపి ఉద్దేశ్య విధేయ
 భావేన ఉద్దేశ్యవాచకపదస్య విధేయవాచకపదస్థానస్యైతిత్యానన్యకతాప్తే ।
 అన్యథా శాలాదిపదాద్యేకస్తాదప్యతాహ శాలాదిబోధావత్తైః || కథంబదేక
 త్యావరబోధేపి వివిక్తపక్షానుపస్థానాత్ । ఏవమేకవిభక్త్యంతపదరూపాపి వి
 భక్త్యంతం పక్షీకృత్వ క్రియానామాథాసాధ్యకా పచతి రాజ్యఇత్యాదికాన
 సేతిబోధ్యమ్ * ఇతరేతి * ఇతరేభ్యోన్యా ఇతరేభ్యోభిన్నా ఇతరభేదవతీతిరేభ్యో
 భేదవతీనేతరాణీతచద్రష్టవ్యమ్ * భిద్యంతి * భిదభాతోఽర్థకతయీతదుత్తభా
 వాఖ్యాతానధర్మకఇతితునశంక్యమ్ । భేదస్యేతే అభేదివాదసూలఇతి ప్రయో
 గవశాత్తస్యసర్వకతాప్తే । ఏవం భేదప్రయోజకోవ్యాపారపవధాత్వేత్యథః । భే
 దస్తవయవవిభాగః । అతవపభిద్యతేకుసూలః స్వయమేవేతేర్థకర్తృభ్యయో
 గఇత్యపి సశంక్యమ్ । వ్యావత్సర్యావతేకయోద్భేద్యభేదః స్వసహాదర్యనేన
 ఆన్యోన్యాభావప్రయోజకవ్యాపారేపి తచ్చక్తిః ధేః । అతవపభిద్యతే హృద
 యగ్రంధిరివచనేదిజ్జడతాదాత్మ్యాభిమాననివర్తకం జ్ఞాయమానభేదమపి వ్యా
 పారవిశేషప్రయోజ్యం ధాత్వేత్యంజేనిరెసాంఖ్యాః । వ్యాపారప్రయోజ్య
 తావద్యంతస్తు ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేన భాసలైతాత్పర్యాగోచరతాప్తే । సచ ఫల
 మాత్రతాత్పర్యేణగమ్యతే గ్రామఇతిప్రయోగప్రసంగః । భిద్యతఇత్యాహవ్యా
 ప్రాదివిశిష్టపాతుమత్సరూపవ్యాపారస్యవిషయితయా భేదావచ్చిన్న జన్యతా
 ప్రయోజకతేన తత్ప్రయోజకస్యోపసయాంతనిర్వాహ్యతయా భాక్తదర్శనేపిగ

స్వేత్యధాః ॥ ఇతరభిన్నేత్యానివృత్తిజ్ఞానస్తవోద్ధాదిభావః ॥ అనతిరిక్తవిషయకత్వదశాధాః పూర్వవదేవ అన్యూనవిషయకత్వం తావదోద్భవనిర్వయవత్సంశయానివర్తకత్వం దర్శితచేతుజన్యబోధస్య జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ధూమీయం నవేత్యాదివృత్తిజ్ఞానస్యబోధనివర్తకసియసంశయప్రతిబంధకత్వేపి తాదృశయావత్సంశయాంతిగతవర్తతావహిమాన్నవేత్యాది సంశయానివర్తకత్వేన వారణసంభవాదినివర్తతోమతమాహ * తావదితి * తత్తద్విశిష్టాధావిషయకేత్యధాః * తావదోద్భవనివర్తకయావత్సంశయేతి * తత్తద్విశిష్టాధాబోధాన్యతమయత్కించీద్భవనివర్తకయావత్సంశయేత్యధాః ॥ తేనభేదాదిసాధ్యకస్థ

మృతశత్యాదౌ తదభావస్యనిర్బిజత్వాత్ । వ్యాపారావిశేష్యఫలబోధనేకర్తృప్రత్యయోమఘటఇత్యపి న్యఫలవ్యాపారయోఃపృథ్వాత్విధకతామతేఫలవిషయకవ్యాపారివిషయకబోధంజనయత్వితిశక్తినివేత్య ఫలవాచకాత్కర్తృప్రత్యయముపగమ్య ఫలమాతృతాత్పర్యఘటితసామగ్ర్యాంధాతుకర్తృప్రత్యయయోరానుసూర్యజ్ఞానస్యప్రవేశ్యత్వాన్వితిచిత్ । మతాంతరమవతారయతి * అనతిరి * పూర్వవదేవేతి * తావదోద్భవనివర్తకయావత్సంశయానివర్తకేతి యావత్సంశయఘటితపాతే సామాన్యభావనివేశ్యవలఘవేనొచితః ఇతిబోధ్యమ్ * దర్శితచేత్వేతి * ధూమాదాలోకవానిత్యాదినేత్యాదిః । నను తావద్భిర్బుధైర్నినర్త్యాసంశయాయానంతః ఇత్యేథేకవక్ష్యమాణహోషాదాహ * తత్తద్విశిష్టాధేతి * ఘటనమ్భూతలాదిసంశయానామః ఘటనమ్భూతలాదివిషయకవృత్తిజ్ఞాధాబోధనిష్ఠనివర్తకతాకత్వేన తస్యేత్యనివర్తకబోధానాంతిరిక్తవిషయకత్వం నివర్తకతాయాంచాన్యతమబోధత్వవ్యాపకత్వం నివేశయితుమశక్యమేవ అత్యంతిరిచిత్తస్వముక్తమ్ । నచ యత్కించీద్భవనివర్తకత్వనివేశేపి భేదసాధ్యకయావత్వృత్తిజ్ఞానుసలక్షణసమన్వయసంభవః పృథివీతరభిన్నైతి వృత్తిజ్ఞానస్యబోధస్య పృథివీతరేభ్యోభివ్యతిఇతివృత్తిజ్ఞానివృత్తిపాద్యాధాబోధనివర్తకసంశయానివర్తకత్వానితివాచ్యమ్ ॥ యత్కించీత్పదేనాన్యతమబోధఘటకీధూతయావదోద్భవనామపి ప్రత్యేకం సంగ్రహసంభవేన సకలవృత్తిజ్ఞాసంగ్రహసంభవాత్ । యత్తునిరుక్తాన్యూనానతిరిక్తవిషయకస్యసకలవృత్తిజ్ఞాధావగాహి శమూహాలంబనబోధస్య తాదృశత్వాన్లక్షణసమన్వయఇతి॥తత్తుచ్చమ్

లే భేదతదాశ్రయత్వాదికోటిక నానావిధసంశయానామేవ ప్రకృతసాధ్యవత్కః
ప్రతిజ్ఞాభవోధనివర్తకయావత్సంశయాంతగతతయా (తావత్సంశయనివర్తకః
తాయాః పృథివీనేతరాణి పృథివీతరభోభిద్యతేఇత్యాది ప్రత్యేకప్రతిజ్ఞాజన్య
బోధేనైవైవినీకృతిః ॥ తాదృశసకలవాక్యజన్యసమూహంబనబోధస్య తా
వత్సంశయనివర్తకత్వాత్) ॥ తావత్సంశయనివర్తకత్వం నకన్యాపీతినిరస్తం
తావత్సంశయనివర్తకతాయాః పృథివీనేతరాణిపృథివీతరభోభిద్యతేఇత్యాది
ప్రత్యేకప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనైవైప్యేతాదృశ సకలవాక్యజన్యసమూహంబన
బోధస్య తావత్సంశయనివర్తకత్వాత్ ॥ తత్రచ నిరుక్తానతిర్క్త విషయక
త్వస్యాపిసత్త్వాత్ తజ్జనకత్వమాదాయైవప్రత్యేకప్రతిజ్ఞా సులక్షణసమన్వయో
(వా)బోధ్యః॥ అత్రచ స్వమతాపేక్షయా గౌరవమేవాన్వరణసీజలబోధ్యమ్ ॥

తథానతితావత్ప్రతిజ్ఞాభవవిషయకబోధత్వవ్యాపకనివర్తకతాకయావత్సంశయ
నివర్తకత్వేనేవ ఘటనమృతలాదిసంశయమాదాయ దోషవారణాదన్యతమయ
త్కించిత్త్వయోరైవైయథ్యాత్ ॥ అథ సమూహంబనబోధాప్రసిద్ధిస్థలే లక్ష
ణసమన్వయార్థ తథాకృతం ॥ ఏవం తత్తద్బోధనినర్తకతాకూలనద్యానత్సం
శయనివర్తకత్వమపి సమూహంబనసంశయాప్రసిద్ధిస్థలగ్రస్తత్వాన్నకృతమితిచే
దుక్తరీత్యా తత్ర కథంలక్షణసంగతిరితి ॥ ధూమాదాలాకవాస్పర్షతో నహ్ని
మాధూమాదిత్యాదౌ హేత్వనయనవారణాయ సంశయే యావత్సంశయః *
నానాదిభిః * ఘటనమృతలాదివిషయక నానావిధోదాసీతసంశయానామిత్య
భావంతి కేచిత్ తదసత్ ॥ ఉదాసీనవిషయకత్వేవ్యవ్యాప్తివారణసంభవాత్
* గౌరవమేవేతి ॥ అత్ర ధూమాదాలాకవాస్పర్షతోనహ్నిమానిత్యాదౌ ప్ర
తిజ్ఞాపాత్యభావసమూహంబనబోధస్య నిరుక్తాన్యూనానతిర్క్తవిషయకతయా
తజ్జనక హేత్వనయవైచిత్ర్యాప్తిః తస్య ధూమీయపాతుతాబోధకతయా హే
త్వనయవస్యాపి తజ్జనకత్వాత్ ॥ తత్తద్విశిష్టార్థబుద్ధితావచ్ఛిన్నత్వస్య జన్యతా
యాం నివేశేననుగమాత్ ॥ అతోఽన్యతమత్వేన తాదృశజన్యతానుగమస్యా
వశ్యకత్వే నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వరూపబోధవిశేషణంవ్యభావమితిబోధ్యమ్॥అ
త్రనిష్కమానుసారిణః॥ తేనభేదతదాశ్రయత్వాదికోటిక నానావిధసంశయానా
మేవ ప్రకృతపక్షసాధ్యకప్రతిజ్ఞాభవోధనిర్వృతతయా తావత్సంశయనివర్తకతా

యాః ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాదిజన్యబోధేన త్వేషి సకలవాక్యజన్యస్యసమాహం
 లంబనబోధస్య తావత్సంశయనివర్తకత్వాత్ తత్ప్రచ నిరుక్తానతిరిక్తవిషయక
 త్వేన త్వత్ప్రజ్ఞనకత్వమాదాయైవ ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాను లక్షణసమన్వయోబోధస్య
 ఇతిపాతః । న నేవేషమపి ధూమాదాలాకవాక్ పరస్పరావహ్నిమాధూమాది
 త్యాదౌ పౌత్యం తేషాతావతివ్యాప్తిదుర్వా రైద తస్యాపి నిరుక్తాన్యూనానతి
 రిక్తవిషయకప్రకృతప్రతిజ్ఞార్థపౌత్యభోగభయవిషయక సమాహం లంబనబో
 ధజనకత్వాత్ । న చాన్యూనానతిరిక్తవిషయకబోధస్య ప్రకృతప్రతిజ్ఞాప్రతిపా
 ద్యాభ్యుపవిషయకత్వానచ్చిన్నజన్యతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వేన విశేష
 తాన్నదోషఇతివాచ్యమ్ । తథాసతి భేదసాధ్యకప్రతిజ్ఞాను తత్త్వలీయ నిఖిలప్ర
 తిజ్ఞార్థవిషయకసమాహం లంబనబోధమాదాయైవ లక్షణసమన్వయస్యవాచ్య
 తయా తాదృశసమాహం లంబనబోధస్య నిఖిలజన్యతామాదాయ పరస్పరాసవ
 చ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వేనావ్యాప్తిరితిచేన్న । ఉక్తకథేదాదిసాధ్యకస్థలపీవా
 న్యతమత్వనుటితం లక్షణం తత్తైవదతాదృశవిషయతాశూన్యత్వనివేశోసంభ
 వతి । ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ బోధే తాదృశవిషయతాశూన్యత్వమావ
 శ్యకం లక్షణస్యాన్యతమత్వానుటితత్వాత్ । గంధాద్యసవతీవృక్షిషితైరభ్యాభి
 ద్యతైశ్చ త్యాదౌ తత్తత్ప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యాభ్యుపవిషయకత్వాన్యతమావచ్చిన్నజ
 న్యతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వం నివేశ్య । న తా కథేదాదిసాధ్యకతన్నివ
 శః వైయథ్యాత్, నాపి ధూమాదాలాకవానిత్యాదౌ, అన్యతమవిషయత్వాప్ర
 సిద్ధౌ ఉభయశ్రావిషయతాశూన్యత్వం విషయత్వావసచ్చిన్నత్వే రూపంజన్య
 తావిశేషణం కార్యం తేన ప్రతిజ్ఞార్థమాత్రబోధమాదాయధూమాదా లాక
 వానిత్యాదౌ పౌతానాతివ్యాప్తిః । లక్ష్యభేదేన లక్షణభేదస్యేవత్వాత్ । న
 నేవేషవిశేషణదానేనిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వనివేశ వైయథ్యమితిచేదన్యూనవి
 షయకత్వదలేనాస్త్యేవ విపక్షణాత్ । స్వరూపసంభరూప ప్రతిజ్ఞార్థవిష
 యకత్వానచ్చిన్నత్వ నివేశాన్నిగమనేతివ్యాప్తిరతిః నిరుక్తానతిరిక్తవిషయక
 త్వనివేశైశ్చాహుః ॥ వస్తుతస్తు, నిరుక్తాన్యూనానతిరిక్తవిషయకబోధత్వవ్యాప
 కముఖ్యవిశేష్యత్వావచ్చిన్న జన్యతానిరూపిత జనకతాశాలివాక్యత్వమేవలక్ష
 ã మిదంచసర్వానుగతం । ధూమాదాలాకవాస్పర్శతోపహ్నిమానిత్యాది స్థితి

సనువిషయతానుబంధేన పాకాద్యవచ్చిన్నకృత్యాదెభ్యత్రసాధ్యతాతత్రకిద్యతో
 పసయఃసతావత్పాకకృతివ్యాప్యవానిత్యాకారకఃతత్రతత్పురుషఘటకపాకాదిపద
 స్యపాకాదివిషయకాదిలాక్షణికరయాపాకవిషయతాభిన్నకృతిత్వాద్యవచ్చిన్న
 నిరూపితవ్యాప్తైరేవలాభాల్ ప్యకృతసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న నిరూపితాయా
 వ్యాప్తైరలాభేనాధాంతరప్రసంగాదిత్యనాహ * చైత్రీఇతి*సాధ్య*విశిష్టసా
 ధ్యశరీరే*విషయిత్వానుయోగిత్వయోరితి*కృతిభేదాంతశిక్ష్యాదిః || సంబంధవిధ
 యైవేత్యేనకారణవిశేషణవిధయాన్యవచ్ఛేదః||విషయత్వాద్యవస్తాపకపదాభా
 వస తయోర్విశేషణత్వాసంభవాదితిభావః || నిపాతార్థేననామాధేన్యభేదా
 వ్యయదియోప్యత్పత్త్యవిరుద్ధతయా నేతరాణీత్యాచౌ ప్రథమాయాఅనుయోగి
 యప్రతిజ్ఞాపేత్వర్థవిషయకసమాహుంబనబోధీయపేత్వర్థముఖ్యవిశేష్య
 తాతునకాదృశబోధిత్వవ్యాపికాకేవలప్రతిజ్ఞార్థబోధేరవభావాల్ ఇతితా
 దృశసమాహుంబన నిషపేత్వర్థ విషయకత్వావచ్చిన్నజన్యతాయాలక్షణాఘ
 టకత్వాన్నపాతావతివ్యాప్తిః || సచైవమన్యూనవిషయకత్వీవ్యర్థం || తస్య
 పాతాయత్వాది (తస్యలక్షణాంతరత్వాదితి) ననుచైత్రీఃపచరీత్యాదే రుపనయస్య
 దుర్వచత్వేనన్యాయాభావాత్పై ప్రతిజ్ఞాత్వమేవ ససంభవతీతి దీధితికృతాంతత్రల
 బోపనణానమసంగతమిత్యభిప్రాయేగాశంకతే * సన్వితీ * అథాంతరేతి *
 యమూపావచ్చిన్న సాధ్యబోధికాప్రతిజ్ఞాతమూపావచ్చిన్న సాధ్యవ్యాప్య
 ప్రేవవత్తే ఉపనేయత్వాదితిభావః * నిపాతార్థేనైతి * నిపాతాతిరిక్తనామా
 థేన్య తాదృశనామాధేదేదసంబంధేనాన్వయోఽప్యత్పన్నమితి సహానిపా
 తత్వేన తదథాభావేనేతరపదాథాన్వయేబాధకాభావాల్ హృదయమిత్య
 స్వరసః | సచానుయోగితాయాన్యసంగతావాదినా అనుయోగితానేతరీయేతి
 భేదానుయోగిత్వాభావవానితి ద్వివిధబోధంప్రతితత్సంసంగకశాబ్దసామగ్ర్యః
 ప్రతిబంధకత్వంకల్ప్యమితి శౌరవం | తత్ప్రకారతావాదినాతుభేదానుయోగి
 తాసంబంధావచ్చిన్నేతరాభావవానిత్యేక విభబోధం ప్రత్యేవేతిలాఘవమితి ||
 యఃపాకకృతిసామగ్రిమాణసఃపాకకృతిమానిత్యువాహరణోపదర్శితపాక విష
 యకాభిన్నకృతి వ్యాప్యత్వవిశిష్టైవక్షధమత్వావపదర్శకః పాకకృతివ్యాప్య
 వానిత్యుపనయః సువచశిత్వాశంకాం వారయతుంఅన్యత్రానువాహరణత్వం

తాథాశత్యమసిద్ధమితిహృదయమ్ * యథోపదర్శితేతి * ప్రతిజ్ఞాపస్తాపితేత్య
 థః*ఉపనేయత్వాల్ *ఉపసయేనబోధనీయత్వాల్ తాదృశవ్యాపైరేవాకాంక్షి
 తత్తేన యఃపాకకృతినామగ్గీమాత్సపతీత్యుదాహరణేన ప్రతిపాదనాత్తాదృ
 శవ్యాప్తివిశిష్టస్య పక్షధర్మ తాకాంక్షయైవోపసయప్రయోగఇతిభావః * సువచ
 ఏవైతి*తథాశబ్దేన తాదృశవ్యాప్తివిశిష్టచేతుమతమివోపస్తాపనాదిభావః ||న
 ను మణికృతా ధాల్పుత్యయాథాంవిత్కృత్య తస్మాత్తథేతినిగమనస్య నిరాకర
 ణీయతయా తథా పదఘటితోపపయేపి తద్దోషగ్రాసఇత్యస్యాసనుమతస్తాదృ
 శోపసయఇత్యతమిత్వ తమనుస్యత్వాహ * నవ్యానామితి * నను తత్ప్రదేనయ
 థోపదర్శితసాధ్యస్తేన తాదృశసాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టచేతోరపి పరామర్శసంభవ
 ఇతివ్యాప్త్యాదిపదప్రయోగవైయధ్యమిత్వాశయేనాహ * తద్వాన్వేతి * న
 ను పక్షాదేరపి ప్రకాంతత్వాత్తస్యేన కథనోపసయస్థ తచ్చబ్దేన పరామర్శ
 ఇత్యతలహ * యోగ్యతేతి * తాత్పర్యవశాదిత్యథః || వ్యాప్తివిశిష్టచేతుమ
 త్వస్తేనవాకాంక్షితేనతత్పురతాయావనతత్యగ్గ్రహణిభావః*తదా*తచ్చబ్దేన
 సూచయన్నాహ * ప్రతిజ్ఞాపస్తాపితేతి * అన్యసాధ్యేన్వయః | రక్తదండాది
 సాధ్యోపసయాదిసంగ్రహాయ ప్రకృతసాధ్యోపేక్షా * విరక్తేతి * యదిత
 థాశబ్దస్య ప్రకాంతంయద్విశేష్యం సవీవాథాస్తదోపసయజన్యబుద్ధౌ మే
 తుమతమివవిశేష్యత్వాత్తస్మాద్దేమమానిత్యథఃస్యాల్ | మేతుమతిచ మేతా
 వామేతుమద్భావజ్ఞప్యత్వాన్వయోనసంభవతి | అసనుభవాల్ | యదిప్రకాం
 తప్రకారోథాస్తదోపసయజన్యబాధవిశేష్యస్య పక్షస్యసామాన్యతాన్వయ
 వ్యాప్తౌప్రచేశేన ప్రకారతయోక్తవీవదోషః | యదిప్రకాంతసాదృశ్యం | తదా
 కెవలాన్వయిని ప్రకాంతాయ ఉపసయజన్యబాధవిశేష్యప్రత్యాసృజ్య పగ్గిర్ధి
 రితి నిగమననిరాకరణేన ప్రకాంతంధృష్టాంతరూపంవిశేష్యం తదభేదస్య దా
 ధాల్ | కెవలాన్వయితత్సాదృశ్యాపగ్గిర్ధేనోపసయనిరాకరణసిద్ధేరితి * ప్ర
 కాంతత్వాదితి * వ్యాప్తివిశిష్టచేతుమత్పక్షబాధకః సఇత్యేవోపసయః త
 తోనేతితునశంక్యం | తథాప్రకరమాధావాల్ || ఏవంతాదాత్త్యసంబంధేన మే
 తాతద్వానిత్యేవోపసయః సతు సచాయమిత్యనుమితోవ్యక్తీకృతమ్ | యోగ్య
 తాయావీతరాథాబోధకత్వానంభవాదాహ * తాత్పర్యేతి * శబ్దబోధేతు వ

*సాధ్య సేతి*వ్రథమకల్పం*తదావ్యవస్థ సేతి ద్విరీయక మ్మమభిప్రేత్య*పరస్
తావహ్నిమానిత్యాదెర్నాయస్యవహ్నిసాధ్యక త్వం నిరాకృత్య సహ్నివాన్
వ్యధూమవాంశ్చాయమిత్యాద్యాకారణోపనయం నిరాకుర్వతాం మతమాహ* క
చిత్రితి * విప్రతిపత్తౌ కోటిత్వం తజ్జన్యస్త్రివిషయత్వం తజ్జన్యవ్రజ్యేకశా
బ్దబోధప్రకారత్వంవా సతుతదధీన సంశయప్రకారత్వం॥అతానసంశయేచేత్య
స్య వైయథ్యం॥ తత్ప్రదర్శనంచ సంశయే కోటితానిరావహకత్వేన తస్య నవ
తోజ్జ్ఞాసాయామతంత్రీత్వాదిత్వవధేయమ్ ॥ యద్యపి సహ్ని మతఉపస్థితిదశా
యాంవహ్నిరప్యసస్థితయతాద్యశవిప్రతిపత్తివాక్యాదవహ్నికోటిక సంశయో
భవతు మహాతి॥తథాపి సావితంత్ర్యేణ కోట్యవస్థితిస్సంశయేవ్యయోజిత్యభి
ప్రాయోజ్యదమిత్వవధేయమ్ ॥ అథవా విప్రతిపత్తివాక్యాచ్చాబ్దవిసంశయఇతి
మతానుసారేజ్ఞదం ॥ సస్తుతా వహ్నిధావస్య కోటితాయామేవసహ్నికోటి

హ్నిమతోఽభేదఇతి మతేఽన్యూనాతిరిక్తవిషయకత్వం యథాశ్చరిమస్తీతి నవ
రసతైవ దీధితికృతాకేచిత్త్రితుక్తం తదనతారయతి * పర్యతెతి * తత్తద్వి
శిష్టాథావోధగర్భలక్షణంతుప్రతిజ్ఞాధానాం నానాత్వవిచేత్యాశయః ॥ * వ
హ్నితి * వహ్నిమతః సిద్ధాంతథారేవన వహ్నిసిద్ధాంతహ్నిభావావసంశయ
నిస్సత్వాదిసంభవాత్ । సవ యమూపావచ్ఛిన్న ప్రకారప్రదర్శనాప్రతిజ్ఞా త
దూపావచ్ఛిన్నప్రకారఘటితాథాతాత్పర్యక వివాపనయఇతి నియమాత్ప్ర
తిజ్ఞాయా వహ్నిసాధ్యకత్వానిరాకరణేపి ఉపనయస్య తథాకారత్వం నిరాకృ
తమేవేతివాచ్యం । మతువో నిరధికత్యవాదిసం ప్రతి ఉక్తనియమాసంగిక
త్వేతత్సాధకక్యవాదిసం ప్రతిచప్రతిజ్ఞాయా స్తథాత్వనిరాకరణాత్ । వాక్య
ద్వయాభిప్రాయేణాహ * తజ్జన్యేతి * యథాశ్చరితాథాంనిరస్యతి * సత్త్వేతి *
సనువిప్రతిపత్తౌ కోటిప్రదర్శనం కిమథామిత్వతలహ * తత్ప్రదర్శనంచేతి *
తథావసాధారణథమాద్యన త్వేపి సక్షతిః * తస్య * విప్రతిపత్తికోటిత్వస్య ॥
* సావితంత్ర్యేణాతి * తద్విశిష్టబుద్ధౌ తన్మృగ్యవిశేష్యశిజ్ఞానత్వేన మేతుత్వా
దితిథావః । సనుశాబ్దబోధజనకవహ్నివదార్థోపస్థితైరెవసావితంత్ర్యేణ కోట్య
వస్థితిరూపాయాస్సత్వాత్కుతో సవహ్నికోటిక సంశయఇత్యతలహ*అథవేతి*
విప్రతిపత్తికోటిత్వంచ శ్చట్ఠటకపదజన్య స్త్రికోటిత్వం । పరోక్షజ్ఞానం నిస్స
యా త్త మేవేతిసిద్ధాంతమనురుధ్యాహ * సస్తురఇతి* సనుతథాపివహ్నిమధ్యే

కసంశయఉపపద్యతే || నతు సహ్నిమద్భేదస్య స్వసావధానప్రకారకజ్ఞానప్రే-
 ష స్వసంశయత్వాత్ ప్రకృతేచ వహ్నిభావనావస్థితః అపితు తద్వద్భేదమి-
 యేతి వహ్నిభావస్య కోటిత్వాసంభవాత్ వహ్నిసంశయోనసంభవతీత్యభిప్రాయః || ఏతత్సూచనాయైవచ వహ్నిమద్భేదస్య కోటిత్వమభిహితమ్ || తదభి-
 ధానస్య ప్రయోజనాంతరాధావాత్ || యద్వా ధర్మిణితత్ప్రకారకబోధాపయి-
 కాకాంతానత్పదజస్య తదుపస్థితిరెవధర్మిణి తత్కొటికసంశయజనికా పర్వణో-
 వహ్నిరభావశత్యాదితావాక్యావ్యహర్యద్యుపస్థితాపర్వతాదౌ వహ్నిదిసంశ-
 యానుదయాత్ తథాచ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాది వాక్యస్థవహ్నిదిపదమపి-
 నపర్వతాదౌ వహ్నిదేర్భేదాన్నయాపయికాకాంతానదితి సతాదృశవిప్రతి-
 పత్తివాక్యావ్యహర్యదికోటికసంశయజతిపరమాథణః || ననీనమతమనుస్మత్యా-
 హ * వహ్నిమద్వ్యవస్థితి * పాఠ్యూరితి * ప్రకర్తేనాత్మాసంసాధానాను-
 చితః || ఫలోపధాయకతారూపజనకతానిదేశికయా ప్రసక్తాం తాదృశశాబ్ద-
 బోధానుపధాయకప్రతిజ్ఞాయామన్యాప్తిం యోగ్యతావిషయనిరాకరోతి *
 యత్యచేతి * అంతరేతి * శాస్త్రాధికారివిషయకశాబ్దబోధసామగ్గ్యనుత్తర-
 మిత్యథణః || ఏతేన ఫలోపధానవిషయజాతినయవాంతరాథణవిషయకశాబ్దబో-
 ధనాత్మోపధాయకప్రతిజ్ఞాయామన్యాప్తిః ప్రసక్తతే అసతిరిక్తవిషయకశాబ్ద-
 బోధానుపధాయకత్వాదిత్యానిరమ * తాదృశేతి * తాదృశశాబ్దబోధజనక-
 జ్ఞానవిషయేత్యథణః || తాకాంతానదేకాత్ పర్వతోవహ్నిస్సంబంధిత్యాదినిరా-
 కాంతానాన్యప్రదానః || సచ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిశాబ్దప్రతినిరాకాం-
 దంకోటికృత్వా నహ్నికోటికసంశయోనానుపవహ్నిబోధకాధావాదవహ్ని-
 భావమహాససీయహ్నికోటికసంశయనదలలిహ * యద్వేతి * ననుయయాప్ర-
 తిజ్ఞయానయవాంతర సహకారేణైవ బోధోజనితతాదృశప్రతిజ్ఞాయాంతరి-
 క్తవిషయకబోధజనకత్వాత్తిత్వాన్యాప్రేరీధానితావకథనాన్నునలైత్యాకంశ-
 తిత్సంగిహాథణమంతరాపదస్యాథణమాహ * హేర్వదైతి * ఏవంచవిశేషా-
 భావవతాం మధ్యసామాన్యాభావవతాపి ప్రవిష్టత్వమితి అజనితాన్వయబోధ-
 కప్రతిజ్ఞాయా అసంగ్యహః | న్యూనతాంస్సుటికరోతి * ఏతేనైత్యాదినా * ని-
 రాకాంతైతి * ననునిరాకాంతవాక్యస్య కథంన్యాయాంతరగాతత్వమితిచైత్

క్షతాదృశవాక్యవిషయకజ్ఞానత్వేనాజనకత్వాత్తాదృశశబ్దబోధజనకతావచ్ఛేద
కవిషయతాకత్వనివేశవేనైవోపపత్తావాకాంతానివేశనమఫలమితివాచ్యమ్ || వ
ర్షతావహ్నిమానిత్యాదివాక్యనుపూర్వీకకారక భ్రమాత్తకతాదృశనిరాకాం
క్షవిషయకజ్ఞానస్యాపి తథావిధశబ్దభీజనకతయా తదీయవిషయతాయాలపి జన
కతావచ్ఛేదకత్వేన తజ్జనకతావచ్ఛేదక ప్రకారతాశ్రయానుపూర్వీకరూపాకాం
క్షాశాలిత్యనివేశస్యావశ్యకత్వాత్ || తచ్ఛాలిత్యేన తద్ధటితవర్ణాసముదాయ
త్వం 'తజ్జనకతావచ్ఛేదకీధాతభ్రమాన్యయత్కించిజ్ఞానసృతివిషయతానిరూప
కవర్ణాసముదాయత్వమితితువర్ణవసితోధాః || హృదోవహ్నిమానిత్యాదిభ్ర
మానుమితిసమానవిషయకతాదృశబోధజనకవాక్యస్య వారణాయయోగ్యతాని
వేశనీయా||యోగ్యత్వంచాబాధితార్థకత్వంప్రకృతసాధ్యవిష్టప్రకృతవక్షబోధ
కత్వమితియానల్ || ప్రతిష్ఠ్యంచవాస్తవం నతు వైజ్ఞానికమ్ || యద్యపిస్వాతంత్ర్య
ణ యోగ్యతానివేశానిరర్థకః అన్యూనవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతాప్రతి
యోగికజనకతాయాలవశ్యం విసక్షణీయతీయా వాస్తవవైశిష్ట్య ఘటితసాధ్యవిశి
ఉపసయఘటకవహ్నిపదసంబంధపదాయంపదానామైవ న్యాయాంతరగతతతి
యా తెషేవానుపూర్వీభ్రమస్యాభిప్రేతత్వాత్ | ఏతేనప్రతిజ్ఞావిషయకనిరా
కాంక్షవిషయకభ్రమపరత్వం సంభవతీతి నిరాకాంక్షవిషయతాయా జనకతా
నవచ్ఛేదకత్వాదితి ప్రతివ్యక్తం | తచ్ఛాలిత్యస్యాంత్యవర్ణావవచిత్యాంశైరాహ
* తచ్ఛాలిత్యేనచేతి * ఆనుపూర్వీఘటకవర్ణాత్ప్రవ్యాపకసముదాయత్వేన న
ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞాసుతథాసతి యత్కించద్భాసవిషయవర్ణాత్ప్రవ్యాపకత్వ మేక
శేషేపిత్యతః ప్రతిజ్ఞాఘటకవర్ణా తద్ధటకవర్ణాత్ప్రభ్రమాత్తకాకాంతావారణా
య భ్రమాన్యత్వం పోగుక్రీత్యాయత్కించత్ప్రకారతాస్థానైవిషయతాంచ ని
వేశయన్ గురుతరమాకాంతాఘటకత్వంపరిత్యజ్యతి * తజ్జనకేతి * భ్రమాన్య
త్తిత్వనివేశేవిశిష్టప్రతిజ్ఞావిషయతాయాలపిభ్రమన్యత్తిత్వాదసంభవతీతి భ్రమా
నేతీతి | యత్కించిత్యనివేశవ్యాప్త్యైః పూర్వసల్ | అన్యూనవిషయకత్వదలవా
స్తవవైశిష్ట్యనివేశేభ్రమసాధారణజన్య తాకప్రతిజ్ఞాయా మసంభవమాహ* అ
న్యూనేతి * యద్యపివాస్తవవైశిష్ట్యఘటితాన్యూనవిషయకత్వేపి యాదృశవిశి
ష్టార్థ విషయతానిరూపితయాదృశవిశిష్టార్థవిషయతాత్వేన స్వరూపసంబంధ

ష్టపక్షవిషయకత్వరూపన్యూనవిషయకత్వనిర్దేశానంభవేపి ఆయోగ్యవాక్యప్రతి
 పాద్యవిశిష్టాధాన్యప్రసిద్ధ్యా సంప్రదాయసిద్ధప్రతిజ్ఞాప్రతిపాద్యవిశిష్టాధాన్య
 ధానివర్త్యసంశయానివర్తకత్వరూపానతిరిక్తవిషయకత్వఘటితలక్షణస్యత్రై
 తివ్యావ్యవ్రసక్తేః ॥ తథాపి వాస్తవప్రతిష్ఠ్యఘటితానతిరిక్తవిషయకత్వనివశ
 సూచనాయ యోగ్యతాపాదానం॥ ఆదిపదాత్పాత్యవిశేషపరిగ్రహః తేన ని
 స్తాత్పర్యకస్య శుకాద్యుచ్చరితప్రతిజ్ఞానమానాకాఠికవాక్యస్యాధాన్యతరపరతా
 దృశవాక్యస్యదత్తుదాశః ॥ నన్వాకాంతాదినివేశే శాబ్దవాక్యపదయోరైవీయ
 ధ్వణం ఆకాంతాదేజ్ఞానాంతరౌపయికత్వవిరహాత్ వాక్యాతిరిక్తైరన్తర్వాప్త
 ఆనుమితిజనకపరామర్శాదౌ శాబ్దధీజనకయోగ్యతాజ్ఞానాదావతిప్రసంగాన
 నకాశాదివ్యతితికాంతాదిమత్త్వలాభాధాన్యతయతాదృశపవోపాదానంసార్థక
 యతి * తల్లాభశ్చైతి * తల్లాభః శాబ్దబోధంప్రతి ఆకాంతాదిమత్తేషవ వాక్య
 న్యజనకతయాఆకాంతాదిమత్త్వలాభః॥ తాదృశపదద్వయోపాదానాదితిభావః ॥
 శాబ్దపదస్యయోగేన శబ్దజన్యాధాన్యకత్వేన తల్లాభః ఆకాంతాదినివేశాత్సాపి శ
 బ్దస్య శబ్దజన్యప్రతిపాతుత్వాదంతాబాతివిశేషావస్థాపకేతి ॥ యథ్యానుభ
 వనిష్ఠశాబ్దప్రసూపజాత్యవచ్ఛిన్నోపస్థాపకాధాన్యకాంతాశాబ్దబోధంప్రతిఆకాంతా
 దిరహితసాన్యపియోగ్యతాజ్ఞానాదేహేతుతయా వాక్యపదానుపాదానైకవల
 శాబ్దపదాన్వతల్లాభశ్చైతి వాక్యపదానుపాదానాపేక్షేతిభావః ॥యత్తుతల్లాభశ్చైతి
 అన్యూన(సానతిరిక్త)సంయక్తశాబ్దత్వానచ్ఛిన్నోపస్థాయికాకాంతాదిమత్త్వలాభ
 రూపావచ్ఛేదకత్వం సంభవతి ॥ తథాపి రిద్ధివద్యాయా నప్రతిష్ఠితిబలభ్యతా
 అన్యూనవిషయకబోధజనకతాపదాత్ తదప్రతిష్ఠితికింతుస్వరసక లక్షణాదిల
 ఙ్గ్యతీతత్పరిత్యాగః ॥ విశిష్టాధాన్యధర్మ ప్రమాత్తకవనకతాదృశవాక్యక*ప్రతి
 జ్ఞానమానాకాఠికవాక్యం । వాక్యపదేనాకాంతాదిమత్త్వలాభే శాబ్దపదాపే
 ఖ్యాదిధితికృతైవోపవహితాతాం స్ఫుటికరేతి * శాబ్దేతి * స్వయంశాబ్దపద
 స్యతల్లాభేవాక్యే పదాపేక్షాంఘ్ర్యత్వాదయతి*శాబ్దబోధంప్రతి*జ్ఞానాదే*
 యోగ్యతాజ్ఞానాదే । ఏవంచ ఛట్టాచార్యవాన్విఖ్యాత్యాంశాబ్దవాక్యపదయోగు
 భయోరేవాకాంతాదిమత్త్వలాభకత్వం యత్ప్రతిష్ఠిమతేచ వాక్యపదాదాకాం
 తాదిలాభః । శాబ్దపదాద్విజాతీయశాబ్దలాభఇత్యేనమతయోర్భేదఇతిబోధ్యం ।

శ్చైత్యధాః || శాబ్దపదస్యావయవశక్త్యా శబ్దజన్యజ్ఞానత్వావచ్చిన్నాధాకశ్చైత్యో
 బ్దజన్యతావచ్చేదకజాతివిశేషానుపస్థిత్యా తదవచ్చిన్నజన్యతావ్యతియోగిక జన
 కతాలాభోనభవతిత్యతఉక్తం జాతివిశేషానుపస్థాపకేతి || తథాచ శాన్యదిశి శాబ్ద
 వదేన శాబ్దత్వజాతైః కారణదిశిచ వాక్యవదేనాశాన్త్యాదిమత్త్వస్యలాభాత్తా
 దృశశాబ్దత్వావచ్చిన్నావయవాశాన్త్యాదిమత్త్వలాభఇతిభావఇతివాన్యభ్యాసమ్
 ||తదసత్ | అవచ్చేదకతాపర్యాప్తనిపెశాన్నిరుక్తాన్యూనవిషయకత్వావచ్చిన్న
 జన్యతానివేశమాత్రేణైవోపపత్త్యా శాబ్దత్వనివేశనే ప్యయోజనాభావాత్తదుప
 స్థితైరప్రయోజకత్వాత్ ||నచ తత్తదధావిషయకత్వస్యశాబ్దత్వనిష్ఠజన్యతావచ్చే
 దకతాయామేవావచ్చేదకతయాజన్యతాయాం తదవచ్చిన్నత్వవిహితే అన్యూ
 నవిషయకశాబ్దత్వావచ్చిన్నత్వేనైవ జన్యతానివేశనీయేతివాచ్యమ్ || వినిగమనా
 విరచాణశాబ్దత్వవిశిష్టతత్తదధావిషయకత్వస్యాపి జన్యతావచ్చేదకత్వాత్ || ౧౭ ||
 ||నన్వన్యూనానతిక్రమదపరిత్యాగే అనుమితివిషయకశాబ్దధీజనకమిచ్ఛవశిష్య
 తే తథాచ పర్వతోపహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞావాక్యస్యానుమిత్యబోధకతయా
 జాత్యుపస్థాపకేతి వక్తవ్యవిశేష పహిపాదానధలంద్యయతి * శాబ్దపదస్యే
 తి * ఆశాన్త్యాదికంచాచితానుపూర్వీకత్వముటకప్రతిజ్ఞాయాంచాచిశిష్యదతా
 వానివేశ్యం | ఇదంతుబోధ్యం | ప్రతిజ్ఞాతరహేనూత్తరోదాహరణోత్తరోప
 నయోత్తరనిగమనత్వావచ్చిన్నభేదప్రతియోగితావచ్చేదకత్వం నాచితానుపూ
 ర్వీకత్వం కింతునిగమన పూర్వోపనయపూర్వోదాహరణ పూర్వమేతు పూర్వ
 త్వావచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదప్రతియోగితావచ్చేదకత్వంపేతు పూర్వ
 త్వాంతం వాప్రతిజ్ఞాత్వానివేశనలాభువాత్ | ఏవంచపర్వతోపహ్నిః సంబంధీతి
 నిరాశాన్తవాక్యవృద్ధాసఇతి పశ్చిర్యథాశ్రుతైవసంగచ్ఛతే | న్యాయా
 సంతగతతాదృశవాక్యేవృద్ధితానుపూర్వీకత్వసంభవాత్ | నచప్రగభావాను
 పగమేతర్హ్యత్వం తదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తికధ్వనప్రతియోగిత్యముత్పత్తిః
 తితయగుర్వితివాచ్యమ్ | సంసగతయతన్నివేశేన లక్షణగ్రహస్యతర్గ
 హంవినిపిభావాత్ | సామాన్యలక్షణాయాముత్పత్త్యనుగమప్రకారస్యదర్శిత
 త్యాశ్చ | తస్మాద్విశేష్యదల ఏవ నివేశః || ౧౮ || ఉక్తరీత్యాకారణాసంతర్యస్యజ
 న్యతావచ్చేదక కొటిప్రవేశమలెన్యానవిషయకత్వస్యాపి నజన్యతావచ్చేదకత్వ

వ్యాప్తిః శ్రావణం పరిజీహీషణం దనుమితిః షమోవిషయోయస్యేతి మధ్యమవద
 లూపినమాసాభిప్రాయేణ సముదితలక్షణవర్ణవసితాథాన్వ్యాచక్షతథాచేతి
 దృష్టాంతవతఇతి * అస్యాగ్నిమేహోదాహరణస్యేత్యాదినాఽన్వయః । అ
 న్వయ్యుదాహరణస్య లింగబోధకత్వాద్వ్యతిరేకవర్ణంతానుధావనమ్ । యో
 యోధూమవాణసవహ్నిమానితి వ్యతిరేక్యదాహరణస్య వహ్నిభావాదియా
 వలింగాబోధకత్వాత్ పక్షవిషయకత్వమాత్మనివేశేనైవ తాదృశోదాహరణవార
 ణసంభవేన పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వపర్యంతస్య వివక్షణీయస్య వ్యావృత్తిదానా
 య యథా హృదభిన్నమిత్యాదిదృష్టాంతఘటితదనుసరణం ॥ దృష్టాంతాఘటి
 తోదాహరణేవ్యావృత్తిమాహ * హృదావృత్తితి * ఉపనయవారణాదేతి *
 పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నపక్షవిశేష్యకత్వనివేశస్యప్రయోజనాంతరవిరహాపేక్ష
 తదథామేన తన్నివేశేఽననుషంగపక్షైనిగమనాతివ్యాప్తిర్నసంభవోత్పభిప్ర
 యేణ నిగమనోపేక్షా ॥ తస్మాత్ ఇతరేభ్యోభిద్యతఇత్యాదినిగమనస్యపక్షవిశే
 ష్యకబోధజనకత్వాభావాన్నిగమనసామాన్యేనాతివ్యాప్తేస్సంభవ ఇత్యభిప్ర
 యేణవా ॥ వస్తుతః పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వనివేశేమి గోత్వంసాస్మాభావవల్ గో
 త్వాభావాదిత్యత్ర యత్త్రసాస్మాతత్ప్రగోత్వమిత్థిపాదాహరణే పక్షముఖ్యవి

మిత్యనుశయేనాన్యూనాంతరిక్రపదంవిహయేతిమూలమ్ * ఆవ్యాప్తితి * అ
 నుమితిజ్ఞానమిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయాంలక్షణగమనాత్ * ప్రయోజనాంతరేతి *
 లింగావిషయకత్వనివేశాత్పశ్యాదితి శేషః । పక్షతావచ్ఛేదకనివేశేపి లింగావిష
 యకొక్తదాహరణేతివ్యాప్తైర్దృఢ్యత్వనివేశేనద్వైయభ్యాత్ * ఏతదర్థమేవ * ని
 గమనాతివ్యాప్తివారణార్థమేవ నిగమనెమతుబద్ధసంబంధిత్వేనపక్షధానమభిప్ర
 త్యేదం । ఉపనయాతివ్యాప్తైరేతదివక్షయా చుర్వారతానూచనాయైవకారః * వ
 త్తేతి * ఇతరభేదాశ్రయతే త్యేవబోధః । ఆఖ్యాతాథాన్వయతాయావీవ ముఖ్యవి
 శేష్యత్వాత్ । సతుధమిహోనివేశః । ఉపనయసామాన్యేత్వనివ్యాప్తిర్భవత్యేవేతి
 భావః । పూర్వంనిగమనేతివ్యాప్తిర్నాస్తీతివత్తం ప్రయోజనాంతరాభావేపి
 తద్వారణార్థమేవ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వం దేయమిత్త్య
 క్తమ్ । ఇదానీం పక్షతావచ్ఛేదకప్రతిష్ఠ్యనివేశస్య ప్రయోజనాంతరం దర్శయ
 న్నైవ నిగమనాతివ్యాప్తిర్నాస్తీత్యాహ * వస్తుతఇతి * ఏనంచ నిగమనవిశే

శేషబొధజనకైతివాన్ ప్రియరావైవ పక్షమాత్రముఖ్యవిశేషస్యకత్వనివేశ
చవిశ్వపక్షస్థలై, మాత్రాధాన్యసిద్ధ్యాన్వైవై ప్రితిపక్షతా వచ్చేదకానవద్భి,
న్న ముఖ్యవిశేషకాన్వనిరూపకత్వ మేవవిషయేణ్యం తథాచ నిగమనేననుషం.
గపక్షైన్వైవై ప్రిర్నుసంభవత్యేవేత్యవధేయంలింగత్వస్య కెలలాన్వయితయానా.

పైపి నాతివాన్ ప్రితిభావః *పక్షతావచ్చేదకానవద్భిన్న ముఖ్యవిశేషకాన్వని.
రూపకత్వమేవతి* ముఖ్యత్వనివేశఫలంసుగమమ్ | అత్యేదంబొధ్యమ్ | యత్యై
సమవాయసంబంధావద్భిన్న గోతాన్వభావసాధ్యః కాలికసంబంధావద్భిన్న
గోతాన్వభావా హేతుస్తత్యై యత్యై గోత్యం తత్యై గోత్యమితుహారణైన్వై
వాన్ పిః | తత్యైన్వైముఖ్యవిశేషకాన్వనిస్యపక్షతావచ్చేదకీధూత గోత్యకాన్వ,
నవద్భిన్నకాన్వనిసంభవాల్ | నను సమవాయావద్భిన్నగోతాన్వభావస్య సాధ్యత్వే
కాలికసంబంధావద్భిన్నగోతాన్వభావాన్వభిచారిత్యైత్యైదాహరణాభావా
ల్ కాన్వనివాన్ పిః | నచ కాలికసంబంధావద్భిన్నగోతాన్వభావవివసాధ్యః సమ
వాయావద్భిన్నగోతాన్వభావా హేతుస్తత్యై నన్వభిచారణైవాచ్యమ్ | తాదృశ
సాధ్యస్య కెలలాన్వయితయా సాధ్యనద్యైదాహరణైవై ప్రతియోగివైయ్యధికర
ణ్యవిశిష్టసాధ్యాభివ్యుత్పత్తివ్యతిరేకీ వ్యాప్త్యవ్యసేధ్యః | తద్భిత్తిసాధ్యాభివ్యు
త్పత్తితత్త్వాన్వైవ్యవ్యసేధ్యై | ఘటాచరణికాలికసంబంధేన గోత్యవత్తయా
తత్యైసమవాయేనతదస్త్రాన్వై | మైవమ్ | సమవాయకాదార్త్యైవ్యుత్పత్తి సామా
నాధికరణ్యసంబంధేన గోతాన్వభావస్య హేతుత్వాల్ | యద్వాపేద్యసమవాయ
సంబంధావద్భిన్నగోతాన్వభావవికః గోత్యత్వవిశిష్టగోత్యనిరూపితసమవాయన
వ్యుత్పత్తిసాధ్యాభివ్యుత్పత్తివ్యతిరేకీ వ్యాప్త్యవ్యసేధ్యః | నచవిశేషరూపణసంసగతాన్వైకా
రాప త్రితివాచ్యత్వి | విశిష్టవైశిష్ట్యబోధస్తలానుబంధేన తాదృశ విశిష్టసమవా
యస్య సంసగతాయాన్వైవైరుపగమాల్ | అథవాసమవాయావద్భిన్నాధా
రణాసంబంధావద్భిన్నగోతాన్వభావాన్వపరస్తత్యైస్య సాధ్యత్వేన్వైవ్యవ్య హే
తుత్వంద్యైవ్యవ్యమ్ || యద్వా గోధేదసాధ్యః సమవాయావద్భిన్న గోతాన్వభా
వా హేతుస్తత్యైదాహరణైన్వైవాన్ పిః | యదిచ గోత్యవద్భిన్వానాన్వై గు
రుభూతావద్భిన్నప్రతియోగికాన్వైత్వాల్ | యమూపావద్భిన్నప్రతియోగికాన్వ
భేదసాధ్యః కిందిమూపావద్భిన్నతద్యైవబొధకంచ నాదాహరణమితిమన్వ

తె తదా పరమమహాద్భుదస్సాధ్యః పరమమహాత్మాభావాహితాః పరమమహాత్మ్యంపక్షః తత్ర యత్ర పరమమహాత్మ్యం తత్ర పరమమహాత్మ్యమిత్యుదాహరణైఃతేవ్యపిర్దురావృతైః । పరమమహాత్మ్యవృత్త్యస్య జాతిత్వాన్నగురుభిర్మానవచ్చిన్నభేదస్వీకారప్రసంగః । అత్రకేచిత్తమాదభతి । ముఖ్యవిశేష్యతాద్యయశూన్యత్వం తద్దలార్థాంతరతదపరే నక్షమం తేతదాసతి నిగమనాపేక్షానిర్బిజాస్యాదితి । తదపరేనమృష్యంతి । నహి విశేష్యతాద్యయశూన్యత్వం ద్విత్వావచ్చిన్నతదభావః । కింతు ఏకవిశేష్యతాశూన్యత్వేనత్యవగవిశేష్యతాశూన్యత్వంఏకవిశేష్యతాశూన్యత్వపక్షనిష్ఠైకముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాపరముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వేనత్యవక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యా యోబోధస్తజ్జనకత్వం వగ్యవసితార్థః । అత్ర యత్ర గోత్యం తత్ర గోత్యమిత్యుదాహరణవారణాయనత్వంతమ్ । యత్రసాన్నా తత్రగోత్యమిత్యుదాహరణవారణాయ విశేష్యమ్ । అత్రనియతననూహంబనంనాస్త్యేవేతిహృదయమ్ । తేనాదాసీనప్రతిజ్ఞావిషయకజ్ఞానజన్యశాబ్దబోధస్యాదాసీనవాక్యాన్త్యవిషయతానియతప్రతిజ్ఞార్థవిషయతాకర్తృవి సక్షతిః । ఇత్థంచనిగమనజన్యబోధస్య తాదృశవిశేష్యతాశూన్యత్వాభావాన్నిగమనాపేక్షాసంభవతీతినకించదనుపపన్నమితి । అపరేతునమాదభతి । స్వాన్యముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వసంబంధేన పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేష్యతాకత్వం । స్వాన్యముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వసంబంధేన స్వీయపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేష్యతానదన్యత్వం స్వీయపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నయత్కించద్విశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వంవా తద్దలార్థః । అహంసతాదృశాదాహరణితిప్రసంగః । అసమ్భవవారణాయ భేదప్రతియోగివిషయతాయాం స్వీయత్వనివేశః । ఏవంచ నిగమనాపేక్షాపీతి । నచ యత్కించత్పక్షవిశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వాభావనివేశేనైవ విశ్వపక్షకైఃప్రసిద్ధివారణ సంభవే పక్షతావచ్ఛేదకనివేశసం నావశ్యకమితివాచ్యమ్ । అఖండాభావఘటకత్వేనసార్థక్యాదితి । అత్యకేచిత్ । యత్కించత్పక్షవిశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వమేవ సమ్మ్యక్ । నతు పక్షతావచ్ఛేదకస్యాప్రవశ్యనివేశః ప్రయోజనాభావాత్ । యత్ర గోత్యంతత్రగోత్యంయత్రగోత్యంతత్రసాస్త్యుదాహరణాదేసేనైవ వార

తాత్ . విశ్వపక్షస్థతవృత్తిజన్యబోధస్య యతిహించిద్విశేష్యతాభిన్నము
 త్వవచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వమహాయ తదనిరూపకత్వ సత్త్వకామపత్త్య
 భావాత్ . నిగమనవారణాయ తన్నిపకేత్వసందర్భఇతి వస్తుత్త్వత్వాదిగా త
 ట్టాచార్యగాం నిగమనోపేక్షావీజవణానం సందర్భవిరుద్ధమేవత్యాహః । త
 దవరేనమృష్యంతి! యత్క్రిందిత్పక్షవిశేష్యతాభిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూ
 పకత్వస్య తద్దలాభాత్వే వస్మిమత్పర్యతకాలీనః పర్వతోవస్మిమానితిప్రతిజ్ఞా
 యామవ్యాప్తిః । పక్షతావచ్ఛేదకఘటకీఘాతపర్యతస్యవిశిష్టపర్వతాభిన్న తేషన
 పక్షతయా తన్నిష్ఠవిశేష్యతాన్యముఖ్యవిశేష్యతాకత్వాభావస్య తజ్జన్యబోధే
 సత్త్వాత్ . నచ భేదప్రతియోగివిశేష్యతాయామపి ముఖ్యత్వం నివేశ్యతఇతి న
 దోషఇతివాచ్యమ్ । దలచ్యయే ముఖ్యత్వమపేక్ష్య తస్యాం పక్షతావచ్ఛేదకా
 వచ్చిన్నత్వనివేశనలూపహత్ । అస్తువా ముఖ్యవిశేష్యతాద్వయనివేశః తథా
 పి స్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వేవారణాయ ధర్మితావచ్ఛేదక ప్రకారతాని
 రూపితవిశేష్యత్వాంతరమావశ్యకం తథాచాసంభవః । పర్వతోవస్మిమానితిబో
 ధస్యాపి విశేష్యతాద్వయశాలిత్వాత్ । అతః పక్షతావచ్ఛేదకనివేశనమావశ్య
 కమ్ । నచ పక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నవిశేష్యతామాహాయ నవినదోషఇతివా
 చ్యమ్ । పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నయత్క్రిందిద్విశేష్యతాభిన్నకిందిద్ధమావచ్చి
 న్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వస్థేన దివక్షణీయతయా అనుపపత్త్యభావా
 త్ ॥ పక్షతావచ్ఛేదకానివేశచాసంభవతాదవస్థాదితి ॥ ధర్మితావచ్ఛేదకావ
 చ్చిన్నవిశేష్యతాధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయా అ
 న్యత్వే విధేయకోటిప్రవిష్టపదార్థీయప్రకారతాచేత్వాని అగ్రిమభట్టాచార్యరే
 ఖవన ప్రమాణమితి దిగితి ॥ అన్యేతు సమాదధతి ॥ స్వనిరూపకత్వస్వభిన్న
 పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త నిధికరణధర్మావచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూప
 కత్వోపాయసంబంధేనపక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త నిధికరణధర్మావచ్చిన్నము
 ఖ్యవిశేష్యతావదస్యత్వమపి బోధవీశేషణం దేయమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాసామాన్యసంగ్ర
 హాయ స్వనిరూపకత్వేతి ॥ ధూమాదాలోకవాణ్ పర్వతోవస్మిమానిత్యాదా
 వాలోకప్రకారతానిరూపితపర్వతత్వావచ్చిన్నవిశేష్యతాం స్వపదనోపాదా
 యావ్యాప్తిరితిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటా పర్యాప్తినివేశః । తత్తైవవి

శిష్యపర్యంతత్వానవచ్చిన్నవిశేష్యతాం స్వపదేనోపాదాయ తదన్యతాకప్రకార
తానియావత శిష్యపర్యంతత్వానవచ్చిన్నవిశేష్యతానైవ్యాప్తిరితి ద్వితీయసం
బంధే పర్యాప్తినివేశః ॥ నచ ప్రమేయగోత్యత్వేన పక్షతాయాం పూర్వవర్ణ
త్వభావస్య సాధ్యతాపాతుతావ తత్ర స్వతిరెక్యదాహరణాదిభయసంబంధేన
పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్త్యధికరణధర్మానవచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్య శావదన్యత్వేన
త్వాదతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఇత్రాచార్యోక్తపక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నైత్యాది
దుస్య పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మానవచ్చిన్నవిశేష్యత్వాననన్య
న్నతాదృశధర్మానవచ్చిన్నవిశేష్యత్వానిరూపకత్వమథః ॥ ఏవంచ నిరుక్త
దాహరణజన్యబోధస్య పక్షతావచ్ఛేదకైకదేశగోత్యత్వానవచ్చిన్నవిశేష తా
చాలిత్వేపిసాతివ్యాప్తిః ॥ ధూమాదాలాకవాన్యత్వోపగ్మామానిత్యాదౌ శి
ష్యపర్యంతత్వానవచ్చిన్నవిశేష్యతామాదాయావ్యాప్తిరతఃసాధమికానవచ్చిన్నా
స్తనివేశః ॥ ప్రత్యుత్పక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నవిశేష్యతామాదాయా సంభవోఽ
తాద్వితీయానవచ్చిన్నాంతనివేశః ॥ తత్రచప్రమేయగోత్యపక్షకస్వతిరెక్యదా
హరణవారణాయ పర్యాప్తినివేశశితి ॥ పరమం సంబంధిత్యానవచ్చిన్నః ॥ క
హ్నిసాధ్యకనిగమనవారణం లింగవిషయకత్వంవిశాఽశక్యమేవేద్యబోధ్యమ్ ॥ ౬
త్ర విధేయకోటావధికావగాహిశాబ్దబోధానుపగమపక్షముపగమ్య సంబంధివ
హ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞానుపగమసంభవాన్తతుపానిరధికత్వమతే ఉపసయాధః ని
గమసాధాయోద్వయోరెవబోధాదభయషంగపక్షీయనిగమనాపేక్షావీణ్యంగ
తిరితిబోధ్యమ్ ॥ పరేతుసమాదధతి ॥ పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకా
భ్యముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వమేవ తద్దూఢః ॥ యత్రగోత్యం తత్ర గో
త్యమిత్యాదౌ వ్యాపకత్వభావస్వీకారాన్తోత్పవ్యాపకత్వవిశిష్టగోత్యస్వేన్యవిశే
ష్యతయా తస్యాః పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వాభావేనైవ తద్వ్యుదా
సశితి ॥ యత్తు ॥ ఏవంసతి పక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ముఖ్యవిశే
ష్యతాకత్వనివేశేనైవ యత్రగోత్యం తత్రసాన్నేత్యామ్యదాహరణవారణసంభ
వాత్పక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వపర్యంతవిషయా
యధ్యాదితి ॥ తన్న ॥ యత్రగోత్యం తత్రగోత్యమిత్యాదౌ తథావిధగోత్య
విశేష్యత్వాంతరమాదాయాతివ్యాప్తేః ॥ గోత్యాభావవా సాన్నాభావవా

దృశోపనయాసంగతః అన్యథావృథావీతరేభ్యోభిద్యతే గంధసమవాయకారణా
తావచ్ఛేదకరూపవత్వాదిత్యాదావపి తథోపనయప్రయోగావత్తైరితి॥తథాపి తా
దాత్తైవనవృథావీతేతుకస్థలాభిప్రాయైశ్చదం॥ అదిపదాన్నచనేయం గంధసతి
త్యాకారకస్య సచనాత్రిగంధవత్త్యాకారకస్యోపనయస్యపరిగ్రహః॥ అత్రచే
త్సభావాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వాభానేపి సత్తతిః ప్రాచీనమతే ఉదాహర
ణాదేవవ్యాప్తిలాభేన పక్షధర్మకామాత్రిస్యఉపనేయత్వా దతపివ ప్రాచీనామి
త్యుక్తం॥ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వాదౌచవ్యాపకాంతముపలక్షణార్థకం॥ నను
సచ నేయం వృథావీత్యాదికఃప్రాచీనానుమతౌపనయోసంగతఃసర్వార్థాభావస్య

ర్శస్త్యేన జపకత్వాదితిభావః * తాదృశోపనయేతి* వృథావీత్వత్వానుపస్థాపకో
పనయోశ్చః *అన్యథా*యోనరూపేణ యస్య సాతువాగ్యాధైత్యపఙ్కితిస్త
ద్యూపావచ్ఛిన్నత్వావిశేషిత తదవచ్ఛిన్నభేదేసాధ్యాభావవ్యాపకతాయాపివా
కాంత్యోపసంగమే యత్ర నేతరభేదస్తన్నవృథావీత్యుదాహరణత్వారతి శే
షః * తాదాత్మ్యేనైతి * సచ వృథావ్యాపివ సాతుత్వేపి వృథావీత్యేదాభావస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవృథావీత్వరూపతయా కథంవృథావీత్యేదాభావత్వేన వృథావీ
భావమితవాచ్యమ॥ భేదాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపత్వసత్ప్రతియో
గిరూపత్వస్యాపి స్వీకారాత్॥ అతపివ మధురానాభేనాపి అన్యోన్యభావా
భావస్య ప్రతియోగిరూపత్వం స్వీక్రియత ఇతి నాపసిద్ధాంతః॥ గంధవద్ధేతు
కోపనయంవృద్ధ్య గంధసాతుకంతమాహ * సచనాత్రితి * సన్వేషమపి స
చనేయంవృథావీత్యుపనయోసంగతః॥ సాధ్యాభావవ్యాపకతాయాః బోధక
శబ్దాభావేనాధానాదిశ్చేతకమా * అత్రేతి * ప్రాచీనైతి * యథాన్వయ్యవనె
యం పక్షధర్మకామాత్రిం తథాస్యతిరేఖ్యవనెయమపి తదేవేతిభావః॥ సప్యమ
తచ వ్యాప్యః పక్షేవతేనవేతి ఆకాంతానురూపేన వ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యబూ
ధకవినోపనయః॥ ఇదంతుబోధ్యమ్॥ స్వతంత్ర్యేపేత్వభావధర్మికసాధ్యాభా
వవ్యాపకతాగ్రహవిశిష్టతదభావః వ్యాగ్రహద్యయసాధారణకారణతాయావ్యవస్థా
పసాధైత్వభావాభావః పక్షేవతేనవేతి ఆకాంతయైవ సవినానాం దర్శితౌ
పనయః సువచ ఇతి॥ నను దీధితౌ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వేనసంగతమతకమా॥
* సాధ్యాభావేతి * ఉపలక్షణార్థకమితి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్యప్రవి

ప్రతియోగ్యనుయోగ్యపరాగజైవ శాస్త్రానుభవేభానాఽన్యోన్యభావతాదే స
మానవిభక్తికప్రతియోగ్యనుయోగివాచక పదసమభివ్యాహరస్య సంసర్గా
భావబోధేచ సప్తమ్యంతానుయోగివాచకపదసమభివ్యాహర స్యాపేక్షితత్వాల్
ప్రకృతేచానుయోగివాచకపదాభావన పృథివీభేదగంధాభావాదిబోధానంభవా
దితి నవీనానుమతఇతరత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి పృథివీత్వసరితాదృ
శగంధసతీచేయమిత్యాద్యాకారకోపనయవవాదరణీయః తత్రాతాతాఃపక్షతావ
చేదకత్వే దక్షిణతత్వత్వద్వివిరోధోదుష్ప్రసంగరవితేత్యాలోచ్యనవ్యవసనమా
ధానమాహః * యదిచేతి * ఉచ్యతేఇత్యగ్నిమేవాన్వయః * త... శిష్ట...
తద్దమంధమితావచ్ఛేదకీకృత్యఇతగా విశేషిత... ద్దమావచ్ఛేద... న...
బోధస్తేన వ్యుత్పత్తివిరుద్ధత్వాదిత్యథః * నానుపపత్తితి * వ్యుత్పత్తి...
తావచ్ఛేదకాద్యనుటకవ్యాప్తైర్వేదేయతావచ్ఛేదకనుటక...
తథాచ గంధసతీతరభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్యాదిన్యాయస్యాపి నిష్పన్నత్వము
యా లింగవిషయకతాదృశస్యాయాంతగతప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిమేకాన్వయైవే
ష్టముదాహరణార్థమాశ్రమిత్వథః * సజ్జాతేతి * సచ నేయంపృథివీత్వాది
త్యాచా సత పృథివీనేయమితియోజనాతత్ర సచ పృథివీత్యేత్యనవృథివీధిద్వంద్వః
ప్రథమాంతానుయోగివాచకపదాభావాల్ || నేయమితిసజ్జాతే నాత్యంతా
భావః || సప్తమ్యంతానుయోగివాచకపదాభావాదిత్యథః || ఇదమిదబోధ్యం
సచ నేయంపృథివీత్వాదావన్వయబోధనిరాకరణమన గతమ్ || ప్రతియోగ్యభా
వాన్వయాతుల్యయోగతేమాదితివ్యుత్పత్తిః | ఇయంసపృథివీప్రతియోగ్యన్వయ
సత్త్వాదభావాన్వయరూపత్వాచ్చ అతానజ్జాతాంతరవిశేషణతానాపన్నాన్య
స్యాభావబోధనజ్జాతాంతరవిశేష్యతానాపన్నసంసర్గాభావబోధేచాక్షర్య
త్వత్తి | అన్యోన్యస్యాభావాత్యంతాభావబోధేచాన్యోన్యస్యాభావప్రతియోగివాచక
పదతదత్వంతాభావానుయోగివాచకపదయోః సమానవిభక్తికత్వమ్ || అన్యంతా
భావాత్యంతాభావబోధేచాత్యంతాభావప్రతియోగివాచకస్య ప్రథమాంతత్వం త
దత్వంతాభావానుయోగివాచకస్యసప్తమ్యంతత్వంచావశ్యకం తేన సచ నేయం
పృథివీ సచ నాత్రగంధఇత్యభయోర్నకోపివ్యుత్పత్తిభంగః || అన్యథా బహుతర
శబ్దోద్భవప్రయోగవ్యాకోపాపలైరితిదిక్ * దర్శితవ్యుత్పత్తిః * ఉద్దేశ్యతానవ్యుత్పత్తిః

తిభావః॥ నను పక్షావిశేషణతయా యల్లింగవిషయత్వం తచ్చూన్యత్వం వివక్ష
ణీయమనానాకావ్యా పిరు క్తస్థలేపక్షవిశేషణతయైవవింగవిషయతానత్వేన విశి
ష్టాభావసత్వాదిత్యతలహా * పక్షావిశేషణత్వేనైతి * అయంపహ్నిసామగ్రీమా
న్వహ్నిరిత్యాదావితతి * అవ్యాపకమిత్యగ్నిజ్ఞేణాన్వయః॥ అథపక్షావిశేషణత్వం
పక్షనిరూపిత విశేషణతాభిన్నత్వం తస్యవింగవిషయతావిశేషణత్వే చాయంప
హ్ని సామగ్రీమాన్వహ్నిరిత్యాదావవ్యాప్త్యాశంకానవకాశః తత్త్రాపి పక్షవిశే
షణతావన్నసాధ్యనిరూపితవిశేషణతా త్కలింగవిషయతాయాః పరంపరయాపక్ష
నిరూపితత్వాల్ గంధపతీప్యధిపితరేభ్యోభిద్యతఇత్యాదావపిమత్స్వర్థసంబంధాం
శే విశేషణీభూతగంధవిషయతాయాః గంధసమానకాలీన రూపపతీప్యధిపితరే
భ్యోభిద్యతఇత్యాదాతద్విషయతాయాః సాక్షాత్పక్షనిరూపిత విశేషణతానా
త్తక త్వేన సాక్షాత్పరంపరాసాధారణనిరూపితత్వ స్తేననివేశనీయత్వాదితీచేన్న
పక్షావిశేషణత్వం యద్యుక్తాథాకం తదానిగమనాతివ్యాప్తైః॥ నచనిగమనే అ
యంపదాననుషంగపక్షేఉక్తయుక్త్యాపక్షతావచ్ఛేదకానవచ్చిన్న ముఖ్యవిశేష్య
తాకాన్యత్వపర్యంతస్తేతదనురోధేనేవవా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నముఖ్యవిశే
ష్యకత్వస్య విషయకాంతాథాన్యవివక్షణీయతయాసాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం॥ ఏవ
మప్యనుషంగపక్షేతత్త్రాతివ్యాప్తైర్ముఃర్వారత్వాల్ అతఃపక్షతావచ్ఛేదక ప్రకార
తానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాకాన్యత్వమేవతదథోవాచ్యఃపక్షతా
ధకవిధేయయోరైక్యేనశాబ్దబోధఇతివ్యుత్పత్తిః * పక్షనిరూపితత్వాది * య
త్సాక్షాత్పరంపరాసాధారణపక్షవిషయతానిరూపితత్వనిద్విశేషణత్వంతద్భిన్నం
యల్లింగవిషయత్వం తచ్చూన్యత్వమథాః ॥ మతుబోధిరథాకత్వపక్షేవ్యాహ
* గంధసమానైతి * తదానిగమనైతి * అననుషంగపక్షేపి సంబంధిత్వేన పక్ష
భానాల్ ॥ ఉపపయనిగమనయోరేకవాక్యతయైవబోధాచ్చ । అథాత్మకిముపన
యోపేదాబీజమ్ । నహివ్యాపకత్వనిరూపితయా హేతువిషయకత్వం తస్యాపి
పరంపరయా పక్షవిశేషణత్వాల్ ॥ యది నిరూపితనిరూపితమాత్రసాధారణమే
వ పక్షనిరూపితత్వం సత్ప్రధికపరంపరాసాధారణమపినివేశ్యతత్తత్త్యచ్యతే॥ తదా
నిగమనే విశిష్టహేతుసంబంధభానేవైశిష్ట్యఘటకవ్యాపకత్వనిరూపకతయాపక్షా
విశేషణలింగవిషయతానత్వేనాతివ్యాప్త్యసంగతిః॥ తాదృశలింగవిషయతాయా

వచ్చెదక ప్రకారతాంతఃపాతినీసరైవప్రకారతా తాదృశవిశేష్యతానిరూపితాఞ్చ
యాస్తువిశేషః కన్దవిత్సాక్షాత్ స్వవిత్పరంపరయాతథేవి విధేయ కొనిప్రవిష్ట ప
దార్థప్రకారతాచ నధర్మితావచ్చెదక ప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపి
తావిధేయనిరూపితవిశేష్యతాయాధర్మితావచ్చెదకావచ్చిన్నతయా ధర్మితావ
చ్చెద ప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయాశ్చ స్వస్యస్వధర్మితానవచ్చెదక శ్వే
తదనవచ్చిన్నతయా విధేయత్వధర్మితావచ్చెదక ప్రకారతానిరూపకవిశేష్య
తయో ర్భేదాదితనిగమనాదిజన్యబాధీయ విధేయకోటిప్రవిష్ట లింగవిషయతాన
పక్షతావచ్చెదక ప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితవిశేష్యతా త్తికేతన ని
గమనాద్యతివ్యాప్తిః ఏవంచ వహ్నిసామగ్నిమాన్వహ్నిరీత్యాదావవ్యాప్తిః ॥

వ్యాపకతాఘటకాధికరణాత్తకపక్షనిరూపితత్వాత్తత్ర తత్సంగతిరీత్యక్తావోపన
యోపేక్షాదుఘటా, ఏవముక్తార్థకపక్షతావచ్చెదకావచ్చిన్నావిశేషణత్వరూప
పక్షావిశేషణత్వోక్తానపి అధికానధికవరంపరానిరూపితత్వయో రెకతరంపరేత
నుషంగపక్షైనిగమనసంగ్రహః ॥ ఉపనయవరిహారశ్చనసంభవతి ॥ వస్తుతస్తుగం
ధవ్యాపకసత్తానమానకాలీనరూపవశీతరెభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్వాదిప్రతిజ్ఞాసం
గ్రహాయాతివరంపరాసాధారణనిరూపితత్వప్రవేశే తమపేక్షాదుఘటైవ ఏతే
నాన్వయవ్యాప్తిఘటక హేతుసామానాధికరణ్యఘటక హేతువిషయతాతథావిధవి
షయతాభిన్నేత్యుపనయోపేక్షేత్యపాస్తమిక్ మైవమ్ ॥ అతివ్యాపకంచోపనయ
సేతి యథాశ్చోతగ్గంధాలాచనమేవేతి * పక్షతావచ్చెదకతి * పక్షతావచ్చె
దకవిషయతాద్వివిధా విధేయధర్మితానవచ్చెదకతాత్తికాతదన్యాచ ॥ తత్రప్రకా
రతావచ్చెదకతానైవ అన్యథా నిగమనాతివ్యాప్తిః ॥ విధేయప్రకారతాయాః
పక్షతావచ్చెదకనిష్ఠావచ్చెదకతారూపప్రకారతానిరూపక విశేష్యతానిరూపక
విశేష్యతానిరూపితత్వాత్ ॥ అత్ర తదన్యలింగవిషయతావచ్చెదకతాన్యానిచే
శ్యా అన్యథానవచ్చెదకతామాదాయప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ తథాచ పక్షతా
వచ్చెదకనిష్ఠప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకారతాన్యధర్మితాన
వచ్చెదకతాభిన్నలింగవిషయతామాన్వత్వంపర్యవసితార్థః ॥ ఏవంచవిశేష్యతా
వచ్చెదకతావచ్చెదకగంధత్వాదావపి విషయతాద్వయమితిలింగపదోపాదానం
తువిధేయప్రకారతామాదాయాసంభవవారణాయ విధేయప్రకారతాయాంత శ్చ

ప్రసజ్యతమివేతి ఏతేన వర్వతోపహ్నిమాకా ధూమాదిత్యాది ప్రసిద్ధన్యాయారి
 తగఁతోపనయేతివాప్తిప్రసంజక తేన నేతద్వివక్షణం శంకాప్రథమారోహ
 తి॥ నచాయందోషోఽతివ్యాపకంచోపనయస్యత్యనేనస్వయమేవవక్ష్యతఇతిసా
 నుపపత్తిరితివాచ్యం॥ ఉపనయవారణార్థక తయైవవింగావిషయక త్వవిశేషణస్య
 స్వయంప్రాగ్వాప్యభ్యాతతయా ఉపనయమాత్రపివయాద్యశవివక్షాయామతివాప్తి
 ప్తిస్తాదృశవివక్షాయాం సందర్భవిరోధస్య జాగరూకత్వాదిత్యపి సమాహితం
 నచైవమతివాప్తిపకంచోపనయస్యేతిగ్రంథానంగతిః॥ తాదృశగ్రంథస్యధూమవా
 స్వహ్నిమాకాధూమాదిత్యాదిన్యాయాంతగఁతోపనయివిశేషపరత్వాల్ తత్రప్రే
 తోరెవవక్షతావచ్ఛేదకతయా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాంచేయద్విశేషణత్వం
 తస్యాపిపక్షతావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వాల్ ఏవం
 వరంసరానిరూపితత్వమపీత్యాహ *విధేయేతి* నధర్మిణితి*తితుధర్మిణావ
 త్తేదకావచ్చిన్నవిశేష్యతానిరూపితైవేతిశిషః *స్వస్యేతి* నచ ధర్మిణావ
 త్తేదకకాప్రకారతావచ్ఛేదకతయారైక్యేపినక్షతిః తదవచ్చిన్నవిశేష్యతాత్వేన
 చిన్నిష్టప్రకారతానిరూపితత్వానుపగమేనాదోషాదితివాచ్యమ్ ॥ గౌరవాపత్తైః
 పక్షవిశేషణత్వం యథాశ్రుతిమిత్తిభిమానైన కేహించిద్దూషణముద్ధరితి *ఏతే
 నేతి * ఏతేననిరవచ్చిన్నవిశేష్యతాం వ్యవస్థాప్య పక్షవిశేషణత్వస్య నిరక్తార్థ
 తస్యస్వీకారేణైత్యర్థః *సమాహితమితి* ఉక్తరీత్యా ప్రసిద్ధోపనయవారణా
 ల్ ॥ నను తాదృశవిశేష్యతాస్వీకారేఽతివ్యాపకంచేత్సుపనయతివాప్తిప్రద
 శకఃకదిపిత్యసంగతిరిత్యాశంకతై *నచైవమితి * పక్షతావచ్ఛేదకేతి * విధేయ
 తాత్పర్యేత్యాదిః ॥ తథాచ విధేయధూతధూమస్య పక్షతావచ్ఛేదకతయాపక్షతా
 వచ్ఛేదకనిష్టప్రకారతేనైవ ధూమనిష్ఠవిధేయతాయాగ్రహణసంభవాదితిభావః
 విధేయ స్వస్య స్వధర్మిణావచ్ఛేదకతావారక ప్రకారతాశ్రయణాపి నక్షతిః॥
 వివమువనయార్థః ఘటక వ్యాపకతాఘటక సామానాధికరణ్యఘటక ధూమప్రకార
 తామాః పక్షతావచ్ఛేదకనిష్టప్రకారతాశబ్దేనోపాహానమాహ * ఏవమితి *తి
 త్తావిధేయతాన్యత్వం ॥ పక్షతావచ్ఛేదకనిష్టప్రకారతాయాం విశేషణం తేన విధే
 యతాన్యపక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపకప్రకారతాన్యత్వ
 త్త్య విధేయతాయాం సత్త్వాన్నితివాప్తిపిరితినశంక్యమ్ ॥ భట్టాచార్యాణాం మ

వ్యాపకనిరూపకతయా హేతువిషయతాయాఅపిసాన్విత్తక పక్షతావచ్ఛేదకప్ర
కారకానిరూపకాధికరణ నిష్ఠవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకారతాత్తకతయా అతి
వ్యాప్తిసంగతిః ॥ యత్తుపక్షతావచ్ఛేదక హేతుకవ్యతిరేక్యపనయపర్యంతపరత
యా తాదృశగ్రంథసంగమనమవ్యవస్థయ్యవసయజన్యబోధేవ్యాప్తిఘటకతయా
లింగవిషయత్వసత్త్వైనాతివ్యాప్తిర్నుసంభవతీత్యభిమానేనకమాంచినైతంతదేతే
నసశృద్ధేయం *పక్షావిశేషణత్వేన సాధ్యావిశేషణత్వేనచేతి* పక్షతావచ్ఛేదక

తే ప్రకారకావిధేయతయోర్నాభేదః । కింతు సాహచర్యమాత్రమిత్యస్య పక్ష
తాగ్రంథవ్యక్తత్వాత్ ॥ విధేయనిష్ఠప్రకారతాయాఅపి విధేయత్వాన్వత్వాత్ ॥
(నచ తాదృశప్రకారతాన్వత్వం విధేయతాయామవ్యాహతమితివాద్యం ॥ విధేయ
తాప్రకారతయోరేకవిశేష్యతానిరూపితతయా తాదృశవిశేష్యతానిరూపక విష
యతాన్వత్వస్యాసత్త్వాదన్యతరాధావప్రతియోగికోటా ప్రకారత్వనివేశాత్ ॥ వ
స్తుత్వస్తు ధర్మితావచ్ఛేదకతాభేదనివేశాత్పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితసం
సర్గనిరూపకత్వాన్వేతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి) *వ్యతిరేక్యపనయేతి * గంధ
వతీతరేభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్యాదావితగత్వవ్యాపకీభూతాధావప్రతియోగిగన్ధ
తీయమితి వహ్నిభావవాణ్ ధూమాభావవాణ్ వహ్నిభావాదిత్యాదౌధూమ
వ్యాపకవహ్నిభావవాసయమిత్యాద్యుపనయైత్యర్థః ॥ ఏతేన ఏవమప్యాదినా
హేతురన్వయవ్యాప్తిఘటకత్వేపి తస్య పక్షావిశేషణతాం నిరాకృత్యాన్వయ్య
పనయాతివ్యాప్తిసంభవేన తథాచ వ్యతిరేక్యపనయపర్యంతానుసరణవైయధ్యే
మశృద్ధాదీజంబోధ్యమ్ ॥ యత్తు కిం తావత్పక్షావిశేషణత్వేన లింగావిషయత్వం
నతావత్పక్షవిశేషణతాన్యలింగవిషయత్వాభావః గంధవతీతరేభ్యో భిద్యతేఇత్యా
దౌ ప్రతిజ్ఞాయాం పక్షవిశేషణతాన్వత్వస్యగంధత్వాంశే విశేష్యత్వరూపలింగ
విషయత్వస్య సత్త్వైనాతివ్యాప్తితాదనస్థ్యాత్ ॥ ప్రకారతావిశేష్యత్వయోరేవమి
థానిరూప్యనిరూపకభావో నతువిశేష్యత్వయోరితి వక్షనిష్ఠవిషయత్వానిరూపి
ంలింగవిషయత్వాభావస్యాపి వస్తుమశక్యత్వాత్ । నాపి పక్షవిశేషణతాతిరిక్తం
యద్ధేతుతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవిషయత్వం తదభావార్థః । ఉక్తప్రతిజ్ఞాయాం
గంధత్వాంశవిశేష్యత్వస్య గంధత్వానవచ్ఛిన్నత్వాన్నావ్యాప్తిరితిసశక్యమిసు
రభిగంధవతీతరేభ్యో భిద్యతే గంధాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః । సౌర

ప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాభిన్న త్వేనతిసాధ్యతా వచ్చేద
కప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాభిన్న యల్లింగవిషయత్వంత
భాంశే గంధత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వసత్త్వాత్ ప్రకృతపక్షవిషయత్వావ్యాపకలిం
గవిషయత్వాభావాధాత్వపినః॥ ప్రమేయత్వనిష్ఠచేతుత్వం ప్రమేయప్రమే
యాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిః హేతుజన్యబోధీయలింగవిషయత్వస్య పక్ష
విషయత్వావ్యాపకత్వాభావాత్ । జ్ఞానభేదేనవిషయతాభేదవిరహాత్ । ఏవంధర్మద్ర
వ్యమిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్త్యభిధానాసంగతిశ్చ । పక్షవిషయత్వావ్యాప
కత్వేనతి సాధ్యవిషయత్వావ్యాపకం యల్లింగవిషయత్వంతదభావసత్త్వాత్ ॥ ప
క్షతావచ్చేదకావచ్ఛిన్నవిషయతావచ్చేదకతాభిన్నం యత్సాక్ష్యతావచ్చేదకా
వచ్ఛిన్న విషయతావచ్చేదకతాభిన్నం యల్లింగవిషయత్వం తదభావత్యపినస
త్ ॥ అతివ్యాపకంచాపనయస్యేతిగ్రంథానంగత్యావత్తైరితిప్రకాశికారణ మ
హతాప్రబంధేనాభ్యధాయి॥ తదప్యేతేనపరాస్తమ్ ॥ నచ తథాపిప్రమేయత్వని
ష్ఠచేతుత్వంచాప్యప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిర్హేతూరైనైవతి
వాచ్యమ్ । హేతువాక్యజన్యబోధే హేతుప్రకారతాయాహేతుత్వత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యతాయావీచనిరూపితత్వం నతు హేతుత్వత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్య
తాయాభిసామంజస్యాత్ ॥నచప్రమేయవచాచ్యంప్రమేయాదిత్యాదౌహేతా
వతివ్యాప్తిః । ప్రమేయవిషయతాయాః పక్షతావచ్చేదకప్రకారతానిరూపితవిశే
ష్యతానిరూపిత ప్రకారతాన్యత్వాభావాదితివాచ్యమ్ । ప్రకృతపక్షవిశేష్యక
త్వదలేన తద్వాంశాదితి । అథాత్రగంధవతీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాది ప్రతిజ్ఞాసు
గంధత్వనిరూపితవిశేష్యతాయాః ప్రకారతాన్యత్వమతే తదన్యత్వముక్తం త
థాచ గంధవతీతరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదౌ ప్రకారతావిశేష్యతయోర్భిన్నత్వమ
తే తథావిధలింగవిశేష్యతామాదాయావ్యాప్తిః । తదనవచ్ఛిన్నత్వనివేశేచ త
థావిధ గంధప్రకారతాయాః ప్రకారతానవచ్ఛిన్నత్వాదవ్యాప్తిః । వస్తుతాదం
డిపురుషవద్భూతలమితరేభ్యోభిద్యత ఇత్యాదౌవాచ్యమ్ । పురుషత్వావచ్ఛిన్న
విషయతాయాః పక్షతావచ్చేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకా
రతాన్యత్వాత్ । అతవీచ తాదృశప్రకారతాన్యలింగతావచ్చేదకావచ్ఛిన్నవిషయ
త్వవిషయకపినస్తాః । మైవమ్ । గంధవతీత్యాదౌపక్షతావచ్చేదకసృష్టిప్రకారతా

చూచున్మృత్యుమిత్యర్థః॥ సాధ్యవిశేషణతయేత్వస్యయథాశృతార్థకత్వేనిగమనేపర
 పురయసాధ్యవిశేషణతయైవవిజ్ఞభానాదతివ్యాప్త్యావత్తైః॥ సచేవమపిజ్ఞానవిష
 యవాఽధూమాదిత్యాదివ్యాయాంతిగతనిగమనేతివ్యాప్తిస్తదవస్థేవజ్ఞానవిషయ
 త్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వగ్యమేతు
 ప్రకారతాయాంసత్త్వాల్ ఏవంవహ్నిసాధ్యకేనిగమనజన్యబోధీయమేతుజ్ఞానజ్ఞా
 యాపివనిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నత్వం తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాస్త్రగంధ
 త్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వమేవేతి ఏవం ద్వితీయేపి ప్రకారత్వం పురుషత్వావచ్ఛి
 న్నువిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నతత్త్వాభ్యయత్రగంధతావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా అ
 సత్త్వావచ్ఛిన్నదోషః । తాదృశవిశేష్యత్వం తద్దావరణాయ తాదృశవిశేష్యతాని
 రూపితప్రకారతాన్యత్వం తాదృశప్రకారతాన్య విశిష్టభిన్నత్వంవైశిష్ట్యేంచసాన్వి
 శ్చయత్వ సాన్విశ్చయీధూతప్రకారత్వావచ్ఛేదకవిశేష్యతాత్వాన్యతర సంబద్ధై
 నేతి సదాపః *యథాశృతార్థైః*సాక్షాత్సాధ్యనిరూపితవిశేషణతాభిన్నత్వో
 క్తావహ్నికాలీనద్రవ్యసామగ్రిమాఽవహ్నోరిత్యాదావవ్యాప్తైః । సాక్షాత్పరం
 వరాసాధారణనిరూపితత్వం నివేష్యదశికేతాధికత్వేద సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటక
 ప్రకారతామాత్రవిససాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపక విశేష్యతానిరూపిత
 త్వం సతు తద్ఘటకవిధేయధూతపంచమ్యంతాధిక నివిష్టప్రకారతాసుసప్తస్య సప్త
 ధర్మితావచ్ఛేదకత్వవారణాయంతరా ధర్మితావచ్ఛేదక వృత్తిప్రకారతాని
 రూపితవిశేష్యతాస్వీకారాదితినాతిప్రసంగః * సత్త్వాదితి * యద్యపి పంచ
 మ్యథజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాంచే ధూమస్యవిధేయతయోక్తయ్యక్తాజ్ఞాప్యత్వత్వ ప్రకా
 రతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వం మేతుప్రకారతాయాంసంసంధవతి ॥ తథా
 పి ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితత్వేబాధకాభావా
 ద్ధూమానన్నితపంచమ్యథాఽభానాచ్ఛాతివ్యాప్తిసంగతిః ॥ ఏవం జన్యజ్ఞానవిష
 యత్వసాధ్యకే పిబాధ్యమ్ ॥ వక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వంససాధ్యేబాధితత్వ
 మసంధవత్ ॥ కింతు తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛే
 ఛేదకవత్త్వం ఏవంచ ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వమాత్రం సతదున్నాయకమ్॥ అలా
 కాదిసాధారణతయా తద్వ్యభిచారిత్వాల్ ॥ అపితు తద్విశిష్టవహ్నిత్వాదిక మే
 వేతి నిగమనై తద్భావమేవ స్వీకార్యం వహ్నిత్వాప్రవేశాచ్చ సచైయధ్యక్ష

వ్యత్యవిశిష్టవహ్నిత్యాదిప్రకారకవిషయతాయాంసాధ్యతావచ్చేదకాదప్రకారతా
 త్వసాధికత్విత్యాదిన్యాయోవాత్తతయాతాదృశప్రకారతాఘటకహేతువిషయ
 తాయాఃవిదుక్తవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాకాన్యత్వవిరహత్తత్యాప్యతివ్యాప్తి
 తాదవస్థ్యమితివాచ్యం॥శుద్ధసాధ్యతావచ్చేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతాయా
 వహ్నిసమయోగికత్వవిశిష్టసమవాయన తద్విశిష్టధర్మః ॥ తాదాత్మ్యసంబంధే
 న తద్విశిష్టవహ్నిరాసితమన్నాయకః ॥ అథవా వహ్నిత్యై యా అథేయతావ్య
 క్తిస్తద్వ టితసామానాధికరణ్యసంబంధేన తాదృశజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టధర్మోవహ్నిత్వమే
 వ తథాచ నిగమససామాన్యైతివ్యాప్తిరిత్యాహ * ఏవమితి * సాధ్యతావ
 చెప్పదకావచ్చిన్నాది నిరూపిత ప్రకారతాత్వస్యేతదుపాదాశుచ విధేయ
 కోటిప్రవిష్టత్యైపి సాధ్యతావచ్చేదకవృత్తి ప్రకారతాశబ్దేన విశిష్ట వహ్నిత్వ
 వృత్తి ప్రకారతాగ్రహణ భవత్సేవేతి సూచనాయ ॥ (అత్ర వహ్నిత్వాదిప్ర
 కారఘటక విషయతాయాం సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నాది నిరూపితప్రకార
 తాలభ్యేతి దశాంతరేప్యేవమేవ విశిష్ట హేతువిషయత్వావచ్చిన్న జనకతాని
 రూపితజన్యతావచ్చేదకవిషయితాయా ఆలౌకాదౌ న్యభిచారాభావాన్నిగమ
 నసామాన్యైతివ్యాప్తిశ్చిన్యా) * శుద్ధైతి * ఉక్తస్థలచ సాధ్యరూప జ్ఞానవిష
 యాంశే ధూమాదిత్యంతార్థధూమజ్ఞానజన్యజ్ఞానవిషయత్వరూపధూమాదివిశిష్ట
 సాధ్యతావచ్చేదకప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య హేతుప్రకారతా
 యాం సత్త్వాన్నదోషః ॥ శుద్ధత్వంచ యత్ర యాదృశం సాధ్యతావచ్చేదకం త
 త్రతాదృశతత్పర్యాప్తత్వంఫలతః ప్రకారతావిశేషణం తేనజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వరూపవం
 చమ్యుక్తైక దేశజ్ఞానే ప్రకృత్యర్థాన్వయపక్షేపి నక్షతిః ॥ ధూమజ్ఞానజన్యజ్ఞా
 నవిషయవాక్ ధూమాదిత్యాదౌ నిగమనైతివ్యాప్తిస్తుసశంక్యా॥నిగమనజన్య
 బౌధేవ్యాప్తిభానెనశుద్ధసాధ్యతావచ్చేదకప్రకారక తావల్ తుల్యవిత్తివేద్యత్వా
 దినాధూమేజ్ఞాపకతాయాలవగమాత్కుత ఇత్యాకాంతానుపగమాచ్చ * ద్వస్యేవ
 కేతి*దృశ్యత్వవ్యాప్యవ్యాప్యతయా దధిత్యస్యనపరమాణువృత్తిత్వంమూర్తత్వం
 తునజాతిరితిభావః॥ ననునిరుక్తపక్షావిశేషణత్వేన నిరుక్తసాధ్యవిశేషణత్వేనచ
 యల్లింగప్రకారత్వం తచ్ఛాన్యత్వస్య వాచ్యత్వాన్నదధిద్రవ్యం దధ్నుఇతిదోష
 త్రయసాన్యవకాశఇతిచెన్న । సిసాధయిషయాన్యాప్యయోగోపగమే దధిః

ఏవవివక్షణీమత్కార్యం । ననుపక్షధమేలింగావిషయక త్వవివక్షణాదధిద్యవ్యం ౬
 ధన్వత్కార్యం నావ్యాప్త్యవకాశః దధిద్యవ్యమితిబోధస్యదధిద్యవ్యణుకవిషయ
 కస్య దధిసమవేతదధ్యవిషయక త్వసంభవాదతః స్థలాంతరమాహ * ప్రమేయ
 త్వమితి * ననుప్రమేయత్వంప్రమావిషయత్వం తచ్చవిషయభేదాద్భిన్నం ఏవం
 చ ఘటాదినిష్ఠప్రమేయత్వ విషయకస్యప్రమేయత్వ మభిధేయమితిబోధస్యప్ర
 మేయత్వరూప పక్షనిష్ఠప్రమేయత్వా విషయకస్యసంభవాన్న తత్కార్య్యాప్తిర
 తః స్థలాంతరమనుసరతి * గొత్వాభావఇతి * ననుపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవిష
 యతా సంతఃపాతిలింగవిషయతాశూన్యత్వనివేశేనాపదశీత పేతుపక్షకప్రతి
 జ్ఞాయా అసంగ్రహః తదంతఃపాతిత్వంచ పక్షతావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపిత
 సంసగతానిరూపకత్వం పక్షతావచ్ఛేదక ప్రకారతాపక్షవిశేష తానాధారణ
 మిత్యాలోచ్య అతివ్యాప్తిమాహ * అతివ్యాపకంచేతి * పక్షతావచ్ఛేదకవిశి

ధిమద్దన్నఇత్యాదౌ సమవాయేనసాధ్య సాధనభావే తథావిధ సాధ్యప్రకారతా
 మాదాయావ్యాప్తిః । తదనుపగమేపి కాలికసంబంధేన దధనిసాచ్ఛేకాలికసమ
 వాయోభయసామానాధికరణ్యన దధినిపాతాత్తక్రమేణావ్యాప్తిః । పక్షధ
 మిణక పేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనపేతుమత్తాగ్రహస్య పక్షేసాధ్యతావచ్ఛేద
 కసంబంధేనసాధ్యసత్తానిశ్చయరూపసిద్ధిభిన్నత్వాదితి * ననుపక్షలేతి * ప్రకా
 శికాకారేణాదంభూర్వమేవవివక్షితం తత్రచ దదద్యవ్యమిత్యాదిగ్రంథానంగతిరితి
 న్యాయంతద్గ్రంథంయోజయి త్వేదమభిహితమితిభ్యేయం ॥ నన్వసంతః పాతిత్వమ
 వ్యాపకత్వం తథాచ ప్రమేయత్వనిష్ఠపేతుత్వంప్రమేయం ప్రమేయత్వాదిత్యా
 దౌ పేతుతావతివ్యాప్తిరితి తద్వాన్వితప్తే * పక్షతావచ్ఛేదకేతి * నన్వయమా
 భాసోసంగతః । దధిద్యవ్యమిత్యాదిస్థలత్రయేపి దధితావిద్యప్రకారతానిరూపిత
 సంసగతానిరూపకతాకత్వస్య దధితావిద్యవచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా మసత్త్వా
 దవ్యాప్తైరవారణాదితేన్న ॥ దధితావిద్యిష్టావచ్ఛేదకత్వాపేక్షయా ప్రకారతా
 యాః అవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాపేక్షయా అనవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాశ్చభిన్నత్వే
 పి తత్రప్రకారతానిరూపకావచ్ఛేదకతానిరూపక సంసగతావ్యాప్త్యేర్భేదోనాం
 గీక్రియతే తథాచతాద్యశసంసగతానిరూపకవిషయతాభిన్నలింగవిషయతాశూ
 న్యమక్షతపేతితత్సంగతః । నన్వైవంశస్య న్యధమితావచ్ఛేదకత్వాపత్తిః ।

నవచ్చిన్న విశేష తానూస్తాదృశసంసర్గతానిరూపితత్వాదితివాచ్యమ్ || రథా
 నత్యపిధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితత్వాభావే నాదోషాత్ || అథవా
 సంసర్గతాన్యక్త్యభేదేః తన్నిష్ఠా అవచ్చిన్న విశేష తానిరూపకతావచ్ఛే
 దకనిరవచ్చిన్న విశేష తానిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మాభిన్నా స్వీక్రియేతే
 తథాద ధర్మితావచ్ఛేదకనిష్ఠ ప్రకారతాయాం అనవచ్చిన్న విశేష తానిరూ
 పకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్చిన్న సంసర్గతానిరూపకత్వప్రేక్ష్యం సత్త్వేన నిరవ
 చ్చిన్న విశేష తానిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్చిన్న సంసర్గతానిరూపితత్వా
 భావాన్నన్వేష్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వావత్తిః | తాదృశధర్మశ్చధర్మితావ
 చ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితత్వాదిః | నచ్చైవం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న విశేష
 తాద్వారా హేతువిషయతాయాఅపి తాదృశసంసర్గతానిరూపితత్వేనోపనయ
 సామాన్యనిగమనసామాన్యయోరతివాద్యైః సందర్భవిరోధఇతివాచ్యమ్ || తా
 దృశసంసర్గతానిరూపితత్వస్య సాక్షాన్నిరూపితత్వరూపస్య నివేశాత్ | గం
 ధసమానకాలినరూపవశీత్యాదౌ గంధాదేః పక్షతావచ్ఛేదకఘటకస్యాపిపక్షతా
 వచ్ఛేదకత్వాత్ || అన్యథా పక్షతావచ్ఛేదకశబ్దేన పక్షతావచ్ఛేదకఘటకప్రేక్ష్య
 విపక్షణాదితి | వస్తుత్వస్తు సంసర్గతాభేదేపిపక్షతిః || ధర్మితావచ్ఛేదకఘటక
 ప్రకారతానిరూపిత సంసర్గతానిరూపక విషయతాన్యత్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్న ప్రకారతానిరూపితసంసర్గతానిరూపకవిషయతాన్యత్వేనతి సంస
 ర్గతాన్యాయా సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితవిశేషతానిరూపకవిషయ
 తాన్యాలింగవిషయతా తదన్యత్వంవివక్షితమ్ || ఉత్తస్థలేచదధిత్యప్రకారతానిరూ
 పితసంసర్గతానిరూపకవిషయతాదధిత్యప్రకారతానవచ్చిన్న దధివిశేషతాచత
 దన్యాసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న ప్రకారతానిరూపితసంసర్గతానిరూపకవిషయ
 తాసాధ్యప్రకారతాపక్షతావచ్ఛేదకీహూతదధిత్యావచ్చిన్న విశేషతాచ తదన్యా
 చ యల్లింగవిషయతాతచ్ఛాన్యత్వమాదాయాభాససంగతిరితి దిక్ || అతివ్యాప
 కంచెతి ప్రదర్శితార్థకం ధూమవాశహిష్ణవాన్యధూమవానిత్యుపనయే పక్ష
 తావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపితసంసర్గతాన్నిరూపకలింగవిషయత్వం కేవలధూ
 మఇతి జ్ఞానీయమేవ హేతుత్వం ప్రమేయం హేతుత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్య
 నహేతౌనాతివ్యాప్తిః || తాదాత్మ్యేన వ్యాప్త్యనంగీకారాత్ || హేతవ్యవత్వా

మైతి * పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న పక్షవిశేష్యతానిరూపితాయా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న సాధ్యప్రకారతానిరూపిత వైశిష్ట్యవిషయతా తద్వహిర్భూత లింగవిషయతా సూక్ష్మత్వమిత్యర్థః ॥ అథ తద్వహిర్భూతత్వం ససాక్షాత్పు రంపరాసాధారణం య త్తన్నిరూపకత్వం తచ్ఛూన్యత్వం ॥ పక్షతావచ్ఛేదకప్ర కారతాయా ఉక్తయక్త్యా తదనిరూపకత్వాత్ కథంచిన్నిరూపకత్వోపపాద నేపి యత్ర సంయోగేనవచ్ఛేదసాధ్యతా వహ్నిసంయోగత్వేన హేతుతాతత్ర త్య ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః । హేతుభూతవైశిష్ట్యవిషయతాయాః స్వనిరూపక త్వవిదహత్, ఏవంసాక్షాత్పురంపరాసాధారణానుగతనిరూప్యనిరూపకభావోపిదు ర్వచః పరంపరయానిరూపితత్వస్య తన్నిరూపిత నిరూపితత్వాద్యాత్మకత్వాత్ ॥ ఏతేనతాదృశవైశిష్ట్యవిషయతానిరూపకవిషయత్వానిరూపితత్వం తాదృశవిషయ తాబహిర్భూతత్వం తచ్చ వైశిష్ట్యవిషయతాసాధారణం తన్నిరూపకప్రకార

భావాచ్చ ఏతేన హేతుఃప్రమేయం ధూమాదిత్యాదౌ పంచమ్యర్థప్రకార కోహేతుజన్యోబోధః ప్రామాణిక స్తదాహేతావతివ్యాప్తిః పరాస్తా * పక్షతే త్యాది*గోత్యాభావాదిపక్షకౌక్తప్రతిజ్ఞానంగ్రహయప్రథమంచిరూపితత్వాంతం ఉక్తవహ్నిసామగ్గీసాధ్యకాయా అత్తాజ్ఞానవాజ్ఞానాదిత్యాదివిషయతానంబం ధేన జ్ఞానసాధ్యకాయాశ్చ తస్యాస్సంగ్రహయద్వితీయంతత్ ॥ పర్వతో వహ్ని మా వహ్నిసంయోగాదిత్యాదేః సంగ్రహయవైశిష్ట్యనివేశః * నిరూపకత్వమి తి * వైశిష్ట్యవిషయతానిరూపకత్వమర్థః ॥ గోత్యాభావే పృథివ్యాదిపక్షకౌక్త ప్రతిజ్ఞయోః సంగ్రహయ సాక్షాత్పురంపరయేత్వభయోపాదానమ్ * పక్షతేతి* ధర్మితావచ్ఛేదకతాభిన్న త్యాదితిభావః * కథంచిదితి * స్వనిరూపకవిషయ తాద్వారా అగ్నిమరీత్యా స్వతంత్రప్రకారతాయాలనుగమేనవా * స్వనిరూప త్వేతి * స్వస్తిస్వరంపరయాపి స్వనిరూపకత్వానంగీకారాత్ ॥ సను లింగతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయతాప్రవేశ్యా సంసగ్తేతావచ్ఛేదకసంయోగత్వాదేరభా నాన్నదోషః ॥ యది అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాం పక్ష తావచ్ఛేదకవ్యాపకతావచ్ఛేదకసంసగ్తేతావచ్ఛేదకరూపలింగతావచ్ఛేదకంభా సతే ॥ తదా విషయతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిర్నివేశ్యేత్యతలహ * ఏవమితి * పర్వతోవహ్నిమా వహ్నిసంయోగాదిత్యాదావవ్యాప్తిముద్ధరతాం మతమాహ * ఏతేనతి * తాదృశనిరూప్యనిరూపకభావస్య దుర్వచత్వేనేత్యర్థః * తచ్చ*తా

తావిశేష్యతా నిరూపితత్వమాదాయతన్నిరూపకవిశేష్యతాప్రకారతాసాధారణం చెత్త్యక్తావసినస్తారథితీచేస్తు ॥ తథావిధవైష్ణవవిషయతాశాలినిశ్చయత్వ సమనియత ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వమేవ తద్బహిర్భూతత్వం ॥ నిగమసజ న్యబోధీయ హేతువిషయతాచ యాదృశ కృతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటా నిజే శ్యతే తాదృశీనకూపిప్రతిబంధకతాతథావిధనిశ్చయత్వ వ్యాపికాహేతువిషయ క తాదృశవైష్ణవ విషయతాశాలిజ్ఞానసాధారణ్యాత్ అతస్తథావిధహేతువిష యతాయాస్తద్బహిర్భూతత్వోపపత్తిరిత్యనుషంగపక్షేపి సనిగమనాతివ్యాప్తిః

దృశవైష్ణవవిషయతానిరూపక త్వంచ *ననిస్తారథితీ*విషయత్వానిరూపితత్వత్రా నిరూపితనిరూపితత్వాదివప్రవేశే పృథివ్యాదిపక్షకపరిజ్ఞాయాం సాక్షాన్నిరూపిత త్వప్రవేశే గంధసమానకాలీనరూపవదాదిపక్షకపరిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరిత్యర్థః * తథావిధేతి * అవచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధవిశేషః ॥ అత్ర తథావిధవైశిష్ట్యవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాప్రవేశే నిశ్చయత్వాద్యనివేశేన లాఘవేపి అధికంత్యతి న్యాయేననిగమనేపి వైశిష్ట్యవిషయతావచ్ఛిన్నాయాపక్షస్తస్మాద్వి హ్నిమాన్నవేతి సంశయప్రతిబంధకతాయాః అవచ్ఛేదకైవ లింగవిషయతేతి ని గమనాతివ్యాప్తేః ॥ నను ధూమాదాలాకవానిత్యాదావవ్యాప్తిః హేతుత్వం ధూమీయం నవేతి సంశయప్రతిబంధకతాయావైష్ణవవిషయతానవచ్ఛిన్నత్వేపి లింగవిషయతాయాం పక్షోపహ్నిమాన్నవేతి సంశయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ నిత్యోత్ ॥ ఏవం తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాప్యప్రతిబంధకతానివేశే ధూమజ్ఞానజ్ఞా ప్యవహ్నిమాన్నవా పర్వతఇతిసంశయప్రతిబంధకతాయాస్తాదృశనిశ్చయత్వవ్యా ప్యతయా తదనవచ్ఛేదకీధూతలింగవిషయతాశూన్యబోధమాదాయ నిగమనేతి వ్యాప్తిరతావ్యాపకత్వనివేశత్యాహ *నిగమనఇతి*నచతదనవచ్ఛిన్నప్రతిబం ధకతావచ్ఛేదకత్వం బహిర్భూతః కుతోనోక్తఇతివాచ్యమ్ ॥ స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛిన్నత్వప్రవేశేధూమాదాలాకవాన్ పర్వతఇత్యాదావవ్యాప్తేః ॥ స చ తాదృశవైష్ణవవిషయతాంతఃపాతివిషయతానవచ్ఛిన్నత్వనివేశేననిస్తారః ॥ త త్రైవహేతావతివ్యాప్తేః ॥ ఏతేనతాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాయా స్తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వేనతి తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాప్య ప్రతిబంధకతా యాశ్చ నివశోఽపాస్త్రః ॥ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యభిచారిప్రతిబంధకతానివేశేతు

తాదృశనిష్ఠయత్వ వ్యాపకత్వమాత్మస్య ప్రతిబంధకతావిశేషణత్వే ధూమాదా
 లోకవాక్ పర్యటోపహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర హేత్వవయవేతివ్యాప్తిః తా
 దృశహేతునిష్ఠాయాః హేతుత్వంధూమీయం సవతీసంశయప్రతిబంధకతావచ్ఛే
 దకతాదృశబోధవిషయతాయా నిరుక్తవిషయతాబహిర్భూతత్వానుపపత్తైః అత
 స్తాదృశనిష్ఠయత్వవ్యాప్త్యవ్యతిరేకమపి ప్రతిబంధకతావిశేషణం॥ సచ పక్షతావచ్ఛేద
 తావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతాకత్వనివేశనావశ్యకతయా నైతాదృశాతివ్యాప్తి
 సంభావనేతివ్యభాతం వ్యాప్యత్వనివేశనమితి వాచ్యం॥ తథాప్యనుషంగపక్షేధూ
 మాద్యహేతుత్వసంధర్మాపర్యటోపహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాది న్యాయస్థలీయ
 నిగమనహేతుత్వంప్రమేయాద్వాచ్యత్వవత్ ప్రమేయాదిత్యాదిన్యాయస్థలీయ
 ధూమాదాలోకవానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ హేత్వవ్యతిరేకస్యాన్య
 నాసతిరిక్తవిషయకాంతథాగత్యాగపక్షీయత్వాదెతత్పక్షే సమవ్యాపకత్వమభి
 ప్రేతం తత్ర వ్యాప్యహేతుపాదానప్రయోజనమాహ * తాదృశ నిష్ఠయత్వ
 వ్యాపకత్వమాత్మస్యేతి * తాదృశో ధూమాదిరూపః * తథాపీతి* నిగమనఘ
 టక తచ్ఛబ్దస్య లింగమాత్మపరత్వం సాధ్యవచన్యావృత్తిత్వ రూపావ్యాప్తి
 స్తద్భుతికీతివాచ్యమితివ్యాప్త్యభిధానం ధూమాదాలోకవానిత్యా
 దౌచ ఆలోకో ధూమజ్ఞానజ్ఞావాన్ సవతీ సంశయస్యేవ హేతుత్వం ధూమీ
 యం సవేశ్యా లోకనిష్ఠవిశేష్యతాక సంశయస్యాపి ప్రతిబంధకతాయాః
 వ్యాపకత్వేపి నిష్ఠాకోటిప్రదిప్తవహ్నినిష్ఠధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యర్థవిషయతాచదనన
 చ్ఛేదితైః సమావయవైః త్వం ప్రతిబంధకతామత ఇతి తమపెక్షా ॥ ననుహే
 ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యఇతినిష్ఠయేపి హేతుత్వాప్తివిశిష్ట పక్షధర్మతావిశిష్ట ధూ
 మజ్ఞానజ్ఞావాన్ సవతీ సంశయోజాయతే తదుచ్ఛేదాయచతస్సాద్యహేతుమానితి త
 త్పదస్య వ్యాప్త్యానివేశిస్తాథాకత్వమావశ్యకం తథాచవ్యాప్తిఘటకధూమాధిక
 రణత్వత్త్రోధూమవిషయతాయా స్తద్భిన్నతయా నాతివ్యాప్తిమణిక్వద్భిన్నతత్వ
 దస్య వ్యాపకసామాన్యధికరణ రూపవ్యాప్యత్వవిశిష్ట హేతుపరతాయా ఏవా
 వలంబనీయత్వాదిత్యతలహ * హేతుత్వమితి* ఇదముపలక్షణమ్ ॥ ప్రమేయా
 ద్వాచ్యత్వ సమానాధికరణజ్ఞేయత్వాదేః సాధ్యత్వేడక్తహేతురపిబోధ్యః॥ య
 ద్యపి సమవ్యాపకత్వ మపేక్ష్యలాఘవాత్ తాదృశనిష్ఠయత్వపర్యాప్తితావచ్ఛే

చకతాక ప్రతిబంధకతైవప్రవేశ్యాత్తథాపి నిగమనాదివారణాసంభవాత్ || అ
తావచ్చేదకావచ్చే దెన సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వం పక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నవిశే
ష్యతానిరూపితవిశేషతా సంబంధావచ్చిన్నసాధ్యాభావ ప్రకారతాశూన్య
త్వేనతి తాదృశవిశేష్యతా నిరూపితపక్షతావచ్చేదకవ్యాపకతావిశిష్ట సాధ్యతా
వచ్చేదక సంబంధావచ్చిన్న సాధ్యప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వం సామానాధికరణ్య
న సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వంచ తాదృశవిశేష్యతానిరూపితపక్షతావచ్చేదకవ్యాప
కత్వవిశిష్టవిశేషణతాసంబంధావచ్చిన్న సాధ్యాభావప్రకారతాశూన్య త్వేనతితా
దృశవిశేష్యతా నిరూపితసాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న సాధ్యప్రకారతా
శాలిజ్ఞానత్వం నతుసావచ్చిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్చేదకత్వ
స్వసమానాధికరణత్వోభయసంబంధేన విషయితావిశిష్టవిషయితాశూన్యత్వంఏక
ధమికవిరుద్ధకోటిదవ్యయ ప్రకారకాన్యజ్ఞానత్వంవానాహార్యత్వానివేశేనలఘు||
తత్రస్వరూపసంబంధరూపావచ్చేదకత్వాభావాత్ | నచతాణావహ్నీనిదిసా
ధ్యకప్రతిజ్ఞాయామవాన్యేప్తిః | తాదృశనిశ్చయత్వస్యతాణావహ్నిమాన్ వహ్ని
సామాన్యాభావవాన్ నచేతి సంశయసాధారణ్యాత్ || పర్యాప్తిమప్రవేశ్యసా
ధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నప్రతియోగితాకాభావనివేశేపర్యత స్తాణావహ్నిమాన
తారణవహ్నిమాన్నచేతి నిశ్చయాసంగ్రహః, సాధ్యతావచ్చేదకాన్యధరాసవచ్చి
న్నాభావనివేశే అంతతః పర్యతఃతారణవహ్నిమానభావవాన్ శ్చేతి నిశ్చయాసం
గ్రహజ్ఞతివాచ్యం | నిశ్చయవిశేషిసామాన్యాభావాప్రకారకత్వస్యాపి నివేశా
త్ || భేదాదికోటికసంశయవారణంతూహ్యం | సాధ్యవత్తానిశ్చయస్యనివర్తే
త్వేనతి నివర్తకో యో నిశ్చయస్తద్విషయతావచ్చేదకం యమూపావచ్చిన్నా
భావత్వం తమూపావచ్చిన్నాభావతావచ్చిన్నాప్రకారకత్వం వానుగతనివే
శ్యం | 'ఏవంసాధ్యవిశిష్టశుద్ధపర్యతావగాహ్యసవగాహిణః నీలపర్యతోఽహ్ని
మాన్నచేతిసంశయయోః సంగ్రహసంగ్రహప్రకారవిరిచింతనీయః | వైశిష్ట్యవ
దాపాహానేనచ తాదృశవైశిష్ట్యవిషయతా ఘటితనిశ్చయత్వస్య తత్రతత్రనా
లాభః||తథాపి పర్యాప్త్యథాపర్యాలోచనాయాంమహాగౌరవంఽర్హస్తవ్యం || కిం
చభ్రమసాధారణధర్మస్తేవ పర్యాప్త్యధికరణతయా తన్నివేశే హృదావహ్ని
మానిత్యాదావతివ్యాప్తిః | సాధ్యవత్తతావగాహజ్ఞానవృత్తిత్వస్య ప్రతిబంధక

హేత్వసయవేచాతివ్యాపైదుర్వారత్వాత్తన్ని వేశస్యావశ్యకత్వాదితి || నచధ
 మితావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారత్వం నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమపితుత త్తన్నిష్ఠవి
 శేష్యతావచ్ఛేదకత్వమేవ తథాచ గంధవతీతరెభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదిప్రతిజ్ఞా
 జన్యబోధీయహేతు ప్రకారతాయా స్తద్బహిర్భూతత్వాన్విదితవాచ్యం ||
 విశేష్యతావచ్ఛేదకతాయా ఏవప్రకారతాత్వావగమేన తాదృశబోధేతదన్యప్ర
 కారతానభ్యుపగమాత్ || ఏవంసతివ్రస క్తస్యభూతలంఘటవదిత్యాది జ్ఞానస్యభూ
 తలత్వాం శేతద్ధమితావచ్ఛేదకత్వస్యప్రకారాంతరేణవారణసంభవాతోఽస్తువా
 విశేష్యతావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయతాప్రకారతాత్వాన్వైవతథాపినక్షతిః తాదృశవిష
 యతాబహిర్భూతవిషయతాశూన్యత్వంజ్ఞానవిశేషణముపేక్ష్యతాదృశబహిర్భూ
 తవిషయతానవన్భిన్నజన్యతానిరూపితజనకతాయావాక్యవిశేషణత్వావగమేన
 తాయాం నివేశమహగౌరవం | అత్రపరివృత్తాధూమాద్యహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాయామ
 వ్యాప్తిః | ధూమాద్యహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యభావమాన్మజేతిసంశయానరో
 ధేనతాదృశనిశ్చయత్వేనవచ్ఛేదకతావర్యాప్తిర్నైతినశంక్యం | ధూమాద్యహ్నిమాని
 తి(వహ్నిభావవాసీతి)నిశ్చేష్టబుద్ధిప్రతిబంధకతామాదాయపర్యాప్త్యుపపత్తయైః | అ
 త్రేదంబింత్యైః || సమన్వయేత్వాపాదానేపిహేతుత్వంసహ్నిమద్యహ్నిరిత్యా
 దౌహేతువారణామైవశక్త్యై హేతుస్యత్వమావశ్యకంతథాచతేనైవోక్తహేతు
 వారణాల్ వ్యాప్యత్వవిషక్షణంవ్యగ్రం | తథాచసాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకస్థయ
 త్వవాపకత్వమార్హనివేశేనేవోపపత్తౌ పృథక్యోగ్యతాపినవిషక్షణీయా (స
 మన్వయేత్వపక్షే సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకత్వనివేశాసంభవేనసాధ్యవత్ప్రతౌ నగా
 హిత్వస్య పృథగ్నిదేశావత్తైరితి) || ఇదం ఘనరిశావధేయమ్ || పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సా
 ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాసామాన్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వేన నివే
 శ్యతావచ్ఛేదకతేహేతునిగమనయోర్వాతరణసంభవాన్నిశ్చయత్వానివేశ లా
 ఘనాదుర్వాచం | ప్రకృతసాధ్యవిష్టప్రకృతపక్షవిషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వం
 వావిషక్షణీయమితి సయోగ్యతానివేశః | హేతుత్వం సహ్నిమద్యహ్నిరిత్యా
 దౌ దౌషస్తునమానఇతి *నప్రతితి* కనలగంధవతీతి జ్ఞానస్యకుత్సాప్రప్రతిబం
 ధకత్వాల్ *తదితి* భూతలత్వేత్యథాః | ప్రకారాంతరంచస్వధమితావచ్ఛేదక

త్వంస్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితస్వాన్యవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వంస్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితత్వావచ్ఛేదకతాత్వాశ్చయత్వం. వానిరూపితత్వస్యావ్యాసజ్యవృత్తిత్వేనస్వనిష్ఠస్వప్రకారతాత్వేనేవతాదృశవిశేష్యతానిరూపితత్వం సత్త్వవచ్ఛేదకతాత్వేనేతి । స్వప్రకారతానిరూపితత్వేనస్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వస్యావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావశతివా॥ సనుస్వస్యస్వధర్మతావచ్ఛేదకత్వావగమేకోదోషశతిచేత్ ॥ ఇచ్ఛాసత్త్వేభూతలంఘనవిద్యాదితాభూతలంఘనతలంపెతినంశయాపత్రైః । ఆస్థానంతుసామగ్గీఘటకదాధనిశ్చయాసత్త్వాన్నదోషః । సను ఇచ్ఛాయాలసత్త్వైతాదృశబాధవశాదుక్తనంశయాదుపవత్తిస్తుసన్వస్యాహార్యత్వేనేవతదాపత్త్యనుపపత్రైః భూతలభూతలత్వ ప్రకారకజ్ఞానానుస్యవసాయాపత్రైశ్చ । సనుయదిధర్మితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రకారతాయావత్త్వం తదోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతానిరూపకసంసర్గతానిరూపకవిషయతాస్యత్వేనతి సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠవిధేయతావచ్ఛేదకతానిరూపిత సంసర్గతానిరూపకవిషయతాస్యత్వేనతి సంసర్గతాస్యలింగ విషయతా శూన్యత్వమేవాస్త్రాం । బహిర్భూతత్వానివేశేనలాఘనాత్ । ఉద్దేశ్యతావిధేయతా వచ్ఛేదకతేనాత్మాత్మరంపరాసాధారణై సంసర్గతానిరూపకత్వంతు సాత్మాదేవ । ఆస్యథానిగమనజన్యబోధీయలింగవిషయతానాం విశేష్యతాదివాస్వరాతన్నిరూపకతయా బహిర్భూతవానుపపత్రైః । గంధవతిగంధసమాసకాలినయావసీత్యాదైః । దధిద్రవ్యందధ్నైత్యాదైశ్చ సంగ్రహాయపగ్ధమంసత్వంతే । తాదృశసంసర్గతానిరూపకత్వస్యావచ్ఛేదకతావిశేష్యతయోః సత్త్వాత్ । ప్రకారతామదాయావ్యాప్తివారణాయావచ్ఛేదకతాప్రకారతయోర్దైక్యమతానలంబః । ఏన్నసామగ్యాదిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాసంగ్రహయద్వితీయంసత్త్వంతే॥ తత్త్రేనిగమ నేజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టపన్నితావదేర్విధేయతావచ్ఛేదకతయా తివ్యాప్తిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠేతి ఏవంచ కపాలంఘటవద్భూదిత్యాదౌ కాచిసమవాయసంబంధాభ్యాం సాధ్యతాధనభావే ప్రలయఃప్రలయత్వాదిత్యాదౌ కా చిత్తైకికేశేపణతాభ్యాంచ తత్త్రీనావ్యాప్తిః । సాధ్యవిధేయతాయాః సంసర్గతానిరూపకత్వాత్ । పర్వతోపహ్నిమాణా పహ్నిసంయోగాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతః సంసర్గతాస్యత్వనివేశః । వస్తుశః శాబ్దబోధినహ్నిమలాభదశతిసిద్ధాంతితత్వాత్ ప

విశేష్యతావచ్ఛేదకతాభిన్నగంధాదివిషయతాయాః ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేన త్వేదిత
సాః ప్రతిజ్ఞాజన్యతావచ్ఛేదకకోటివిశేషే ప్రయోజనాధావేన తన్నిస్థధర్మితా
వచ్ఛేదకతాయావిన తత్రనివేశనీయతయా అవ్యాప్త్యనవకాశాల్ తాదృశబహి
ర్భూతవిషయతాసామన్యశూన్యత్వనివేశేతినుమితి సమానవిషయకత్వ నివేశ
నస్య మూలాపాతస్య వైయ్యధ్యక్షప్రసంగః ఇతి ఈదృశలింగవిషయతా సూ
న్యత్వనివేశనం అఖండాభావస్య ఘటకతయానలింగంశవైయ్యధ్యక్షం ఉక్తరీత్యా
విహిర్భూతత్వనిర్వచనాయా నవిచ్ఛేదాత్కల్పంతరమాశ్రయతే * నస్తుత ఇతి *

త్వాం శేఽభేదసంబంధేన విశేషణతావన్నాం శే విషయతాన్యత్వం వివక్షణీయమ్ ॥
ఏవంపృథివీతరేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదిః సంగ్రహాయయాదృశపక్షసాధ్యక ప్రతి
జ్ఞా యమూపావచ్ఛిన్నే యమూసావచ్ఛిన్నబోధితా స్తమూపనివృత్త్యం సాధ్య
తావచ్ఛేదకనిస్థత్వశక్తేన వివక్షణీయమ్ ॥ ఆత్మైవనకలప్రతిజ్ఞాసంగ్రహః ॥ తత్త
దూపనివృత్తయతావచ్ఛేదకతానియామకసంగతానిరూపకవిషయతాన్యత్వ
కూటనివేశాల్ ఏవంచ భూమవా తవహ్నివాప్యభూమవానిత్యుపనయేపి
నాతివ్యాప్రితి ॥ మైవమ్ ॥ ఉద్దేశ్యతాదినిరూపితావచ్ఛేదకత్వనివేశస్య సాక్షాత్ప్య
రంపరాసాధారణనిరూపితత్వస్య మాషణగ్రస్తత్వాత్ ॥ సనునిర్వక్తవిషయతా
బహిర్భూత విషయతాశూన్యత్వైవ సామంజస్వేలింగపదంవ్యర్థమిత్యేత
అహ * తాదృశేతి * అనుమితీతి * పక్షముఖ్యవిశేష్యసామేత్యర్థః * వై
య్యధ్యక్షేతి * హ్రస్వానిర్భూమోనిర్వహ్నిత్యాదిత్యాదాపుకోదాహరణ జన్య
బోధస్యనిరుక్త ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశాలిత్యేన వారణసంభవాల్
అఖండాభావఘటకతయానింగనివేశేతి తత్సాన్ధ్యక్వమిత్యాహ * తాదృశేతి *
కల్పంతరమవతారయతి * ఉక్తేతి * విచ్ఛేదావేతి * ఉత్తరకల్పే తాదృశవి
షయతాత్వేన పక్షవిశేషణతావన్నైతి కారణతావచ్ఛేదకగ్రాహకప్రమాణేనకా
రణవిశేషణతావన్నవినకారణతావచ్ఛేదకత్వస్యతద్విశేషణతావన్నవినతదవచ్ఛే
దకత్వస్య విషయాకరణాల్ ॥ తద్గ్రాహకమానంచ తాదృశవిస్తం కారణమితి
జ్ఞానం అసతివాధకే ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకేవిధేయతావచ్ఛేదకశ్వభాసాల్ ప్రకృతే
పుద్గైశ్యతావచ్ఛేదకాదా విధేయతావచ్ఛేదకత్వ భానాదిత్యభిప్రాయః బహి
ర్భూతత్వాన్తాపూరణేనరన్నిర్వచనాయాసానైతిభావః ॥ లింగత్వంపౌతుత్వం త

శిలింగత్వమితి * వ్యాప్తిరిత్యర్థః || నన్వత్కాననుగతయోరన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్త్యా
 స్థుటకవ్యాపకత్వయోర్వాటికతరమాత్యవిషయతాయాఉపాదానెలన్యతర బో
 ధకోపనయాదావతివ్యాప్తిరిత్యాశంకయా తాదృశవ్యాప్తిఘటకవ్యాపకతాదవ
 య విషయత్వయోరనుగత రూపేణాధావం నివేశయతి * తథాచైతి * ప్రకృతహే
 తుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న స్వేతి గమకత్వాన్వితం || వ్యాప్తివిషయకత్వమిత్యత్యవ్యా
 ప్తిపదువ్యాపకత్వ విషయతానిష్ఠసాధ్యతా వచ్ఛేదకాదివిషయతావ్యావృత్తవిల
 క్షణాపయికతానివేశనూచనాయ || అధకిమిదం తాదృశగమకతౌపకయికత్వం
 సతావత్ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుకప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్న సాధ్యకానుమిత్యావచ్ఛిన్న జనకతావచ్ఛేదకత్వం, పక్షధర్మాత్వావి
 షయకౌదాహరణజన్యబోధీయవ్యాపకత్వాదివిషయతాయా అనుమితిజనకతావ
 చ్ఛేదకకొట్ట ప్రవిష్టతయా తత్రాతివ్యాప్తైః || సచ హేతువ్యాపకత్వాదివి
 షయతాత్వేనైవ తదివిషయతానాం జనకతావచ్ఛేదకకౌటానివేశా దనుమిత్య
 జనకస్యాపి తాదృశజ్ఞానస్య విషయతానాం తాదృశరూపాకాన్తానాం తథాత్వ
 మక్షతమేవేతివాక్యం || తాదృశవిషయతాత్వేన పక్షవిశేషణతాపన్నే హేతువి
 శేషణతాపన్నసామానాధికరణ్య విశేషణతాపన్నసాధ్యాదివిషయతా నిరూపిత
 వ్యాపకత్వవిషయతాయావినకారణతావచ్ఛేదకఘటకత్వాదతాదృశ్యాస్తదవచ్ఛే
 దకత్వాభావాత్ || యద్యూపావచ్ఛిన్నవిషయితాజనకతావచ్ఛేదికాతద్యూపావ
 చ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వ నివేశేచ సాధ్యతావచ్ఛేదకాద్య వచ్ఛిన్నవిషయతా
 యా అవ్యనుమితి జనకతావచ్ఛేదకకొటి ప్రవిష్టతయా తాదృశ విషయతాశూ
 న్యత్వస్యతాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేవ్యసత్త్వాదసంభవం | యద్యూపావచ్ఛిన్ననిరూ
 పిత వ్యాపకత్వవిషయితాజనకతావచ్ఛేదికాతద్యూపావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యాపక

చ్చవ్యాప్తిరెవనతువ్యాప్తిపక్షధర్తతాకత్వం ఉదాహరణజన్యబోధే పక్షధర్త
 త్యావ్యాసాదిత్యాశయేనాహ * వ్యాప్తిరితీతి * ననువ్యాప్త్యవిషయకత్వా నివే
 శేఽన్వయ్యదాహరణేఽతివ్యాప్తిః ఏతత్కల్పేపక్షవిశేష్యకత్వానత్త్వాదతత
 హ * తద్ధటకేతి * అసంభవవారణాయవ్యావృత్తాంతంవైలక్షణ్యహేతుగర్భం
 గమకత్వమనుమితి జనకత్వంబేషయికత్వమవచ్ఛేదకత్వమిత్యాశయేనాహ * న
 తానదితి * తత్రేతి * ఏతత్కల్పేపక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వస్యా నివేశనీయత్వా

త్వానవగాహిత్యనివేశే చ కించిద్యూపావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వంసాధ్యస్యవత్సన్య వా
ఘటకంయత్రతత్త్వనీయపరిజ్ఞాయాఅసజ్జహః॥యత్త్వతత్త్వనివేశాదనుగమానవ
కాశశ్చేతిచేన్న—॥పక్షతానచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేషతానిరూపితవిషయ
తానిరూపితాయావిషయతానన్నిరూపితవిషయతానిరూపితవిషయతాంశేవిశేష
విధిధర్మావ్యక్తతానుమితి జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్త్యధికర
ణధర్మవత్త్వేనహేతువ్యాపకతా విశిష్టసాధ్యవిషయత్వ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వ
విశిష్టహేతుభావవిషయత్వేనుగమయ్యతదధావన్యనివేశనెనానుపపత్త్యభావాల్

ల్ । పక్షేత్యాధికధనం తాదృశవిషయతాయాఅతిరిక్తత్వ సూచనాయ *కించిది
తి* పర్వతలలాకవ్యాపకద్రవ్యకాలీనవహ్నిమాం అలాకవ్యాపకద్రవ్యవాహ
పర్వతావహ్నిమానిత్యాదావిత్సర్ఘః । ననుతథాపిచతుర్థవిషయతానిరూపితయ
ద్యూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వానగాహ
త్వం వ్యక్తతానుమితిజనకతానతిరిక్తవృత్తితదవచ్ఛేదకంవా తద్యూపావచ్ఛిన్న
విషయతానిరూపితతద్యూపావచ్ఛిన్న వ్యాపకతానవగాహిత్యం వినశ్చిత్తమ్ ॥
వహ్నిధర్మామవ్యాపకఇతిజ్ఞానమాచార్య తాదృశవ్యాపక తానగాహితాయాఅ
తిరిక్తవృత్తిత్వేపి తాదృశవిషయతానిరూపితత్వేన విశేషణయత్వాన్నదోష ఇ
త్యతలహ *యత్త్వతత్త్వేతి * పక్షతానచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాది* యత్తువిశే
షణ విధయేత్వస్యానుసాహనేపి తాదృశానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక
తాపర్యాప్త్యధికరణత్వేన ధర్మానుగమఃకార్యఇతిత్తుచ్ఛమ్ ॥ తథానతి ప
క్షాదివిషయతానిరూపితత్వసహితహేతువ్యాపకసాధ్యవిషయతాత్వస్త్యేన తా
దృశపర్యాప్త్యధికరణతయోదాహరణైతివాప్తేర్యజ్రలేపత్వాల్ ॥ అస్మాకం
తు చతుర్థవిషయతానిరూపితత్వవిశిష్టాంశేవిశేషణతావన్న త్సలాభాన్నదోషః
చతుర్థవిషయతానిరూపితత్వస్యస్వవిశిష్టాంశేవిశేషణత్వాల్ ॥చతుర్థవిషయతా
నిరూపితత్వహేతువ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యాది విషయతాత్వయోధామితావచ్ఛే
దకప్రకారభావావన్నయోరేవావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతయాధర్మితావచ్ఛేదకవ్యా
వృత్తప్రకారతావన్నధర్మానిష్ఠపర్యాప్తిరేవానుగమఘటికానతుతత్సాధారణ
మనిష్ఠపర్యాప్తిరితిసూచనాయవా విశేషణవిధయేతి ॥ ఏతచ్ఛ జనకతావచ్ఛే
దకవిషయతాన్యత్రైరవ జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాదినియమమనురుధ్య

॥ తథాహి ॥ ప్రకృతానుమితః జనకతావచ్ఛేదకాయా అస్వయంపరామశీయో
 హేతువ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యవిషయతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశే
 ష్యతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపితాధ్యయత్వ విషయతానిరూపితాధికరణ
 విషయతానిరూపితత్వవత్ వ్యతిరేకిపరామశీయసాధ్యాభావవ్యాపకత్వావచ్ఛి
 న్న హేతుభావవిషయ తాయాః పితాద్యశ విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గీయ
 విషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపిత వ్యతియోగిత్వవిషయతానిరూపిత
 త్వేన సాధ్యాభావ వ్యాపకతావిశిష్ట హేతుభావ విషయతాత్వస్యాపి హేతు
 వ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవిషయతాత్వ వన్నిరుక్తవిషయత్వే విశేషణవిధయా అను
 మితజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాయాః పర్యావృత్తిధికరణత్వాత్ ॥

వస్తువును జనతావచ్ఛేదకతాయాః త్వేనపాఠః ॥ తాదృశవిషయతావృత్తైరేవ జ
 నకతావచ్ఛేదకత్వాదిత్యచనియమః । అతఏవ వ్యాప్యవత్ప్రభయైశిష్టా నగాహి
 నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నకారణతావ్యతియోగిక కార్యతాయా అనచ్ఛేదికాజ్ఞానవృత్తి
 జాతిరిత్యనుమితలక్షణసావచ్ఛిన్నవిధేయకత్వాదిరూపపరంపరాయా సంబద్ధ
 త్వేనానాభావాన్నసహితత్వాదః కార్యతావచ్ఛేదకత్వమితి జ్ఞానవృత్తిత్వవై
 యధ్యక్షమాశక్య జన్యతావచ్ఛేదకవిషయతావృత్తైరేవ ధర్మస్య విషయతావిశేష
 ణతయాజన్యతావచ్ఛేదకత్వమితినియమమనుబద్ధసహితత్వాదివారకతయాతత్వా
 ధర్మకృముక్తమ్ ॥ దివంకార్యతాగ్రహీయస్వసమానాధికరణవిషయత్వైక్యమేవకార్య
 త్వైక్యనియామకం అనుమితిః పరామర్శ కాగ్యేతిస్వగ్రహేననుమితి నిష్ఠవిషయతై
 క్యాచ్యుతదేక్యమితితత్త్వైక్యాక్రతావ్తద్రీత్యాగ్రహేపివారణత్వైక్యంబోధ్యమ్ ॥
 తదీయవిలక్షణతావచ్ఛేదకతాసామానాధికరణ్యచ తదవచ్ఛేదకతానియామక
 మితి నాసిద్ధిః । తదీయావచ్ఛేదకతాసామానాధికరణ్యమాత్రనిబంధనాయాః చ త
 దవచ్ఛేదకతాయాం శుభర్తస్యాన్యూనానతిక్రన్తృత్వస్పేక్షా అతథాభూతా
 యాః చ తదపేక్షేతి జనకతావచ్ఛేదకతాపర్యావృత్తిధికరణత్వేన నవిశేషణమా
 త్రానుగమశ్చన్యతాపితభావిధవ ర్యాప్యస్పేక్షాబోధ్యా సనుసంసర్గవిషయతా
 యాః పంచమవిషయతావచ్ఛేదనివేశ్యతిరేకిపరామర్శీయసాధ్యాభావవ్యాపక
 హేతుభావవిషయతాయాః పంచమీత్వానుపపత్తిః తన్నివేశ్యయపరామర్శీయ
 హేతువ్యాపకసాధ్యవిషయతాయాస్తదనుపపత్తిరిత్యతలహా *ప్రకృతేతి* తథా

చ వ్యతిరేకవ్యాప్తిస్థలే ధూమపర్వతయోగ్యస్సంయోగస్తన్నిష్ఠవిషయతామంత
 ర్భావ్య పర్వతవిషయతానిరూపిత సంయోగవిషయతానిరూపిత హేతువిషయ
 తానిరూపితప్రతియోగిత్వవిషయతానిరూపితతాదృశహేత్వభావవిషయతా పం
 చమీ, అభ్యయవ్యాప్తిస్థలెతుసంయోగవిషయతామంతర్భావ్యతాదృశసాధ్యవిష
 యతాపంచమీత్యర్థః । వ్యతిరేకపరామర్శీయవిషయతాయాశ్చతుర్థవిషయతాని
 రూపితత్వేనప్రయపరామర్శీయవిషయతాయాస్తన్నిరూపితత్వం దృష్టాంతః ॥
 తేన వినిగమనావిరహేణ పక్షవిశేష్యతానిరూపితసాంసగికవిషయతానిరూపి
 తహేతువిషయతైత్యాదిక్రమేణ తద్విశేష్యతానిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకసంబం
 ధావచ్చిన్నహేతువిషయతైత్యాదిక్రమేణచ కార్యకారణభావాద్వయోరపి పం
 చమీత్యోవపత్తిః ॥ ఏవంసత్వాధేయతావిషయతాయాఅననుగమాపత్తిరితిచేత్ ॥
 కాక్షతిః ॥ ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధే తదధానాత్ ॥ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వస
 మానాధికరణధర్మవాక్ పర్వతావహిమాధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామ
 వ్యాప్తిః ॥ ధూమవ్యాపకవహిసమానాధికరణధూమవాక్ ప్రమేయత్వవ్యాప
 కవాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మవాక్ పర్వతఇతిపరామర్శీయపక్షతావచ్ఛేదకకొ
 టిప్రవిష్టపంచమవిషయతాంశేవిశేషణవిధయానుమితిజనకతావచ్ఛేదకతాపర్యా
 వృద్ధికరణం యత్ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాత్వం తద్విషయతా
 యాఃప్రతిజ్ఞాజన్యబోధే సత్త్వాదితి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వనివేశః ॥ తత్రా
 పి పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వమాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్యవారణాయ ప
 క్షవిషయతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వాన్యవిషయతాలాభార్థంతన్నివేశః ॥ యదితు
 పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతాయాం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వవిశిష్టవిశేష్యతా
 నిరూపితత్వంనాంగీకీయతే॥అన్యథా స్వస్యస్వధర్మితావచ్ఛేదకతాపత్తిః ॥కిం
 తు హేతుత్వాదిప్రకారణాయామెవ ॥ తదాతత్తైవనివక్షణీయం సతు అవచ్ఛే
 దకతాన్యత్వమితి ॥ యత్తు పర్వతత్వవ్యాపకద్రవ్యత్వవాక్ పర్వతావహిమాధూ
 మాదిత్యాదౌ వహివ్యాప్యధూమవత్పర్వతత్వవ్యాపకద్రవ్యత్వవత్పర్వతకా
 లీనాయమితి జ్ఞానమాదాయావ్యాప్తిః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వముక్త
 మితి ॥తన్న॥ తస్య పక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వాభావేనాజనకత్వాల్ ॥ ఏవంధూమ
 వ్యాపకసమానాధికరణధూమవాక్పక్షితి జ్ఞానస్యాజనకత్వాన్నపర్వతా భూ

మన్యాపకకాలీనవహ్నిమానిత్యాద్యసంగ్రహః । అధైవమపి చిక్తస్థలే పక్షవిషయతానిరూపితావచ్ఛేదకతాన్యసంగ్రహవిషయతానిరూపితభూమిశాధ్యత్వవిషయతానిరూపితవిషయతాయాం పంచమ్యాం ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వాధికరణవిషయతాన్యమితి తద్విషయతావత్త్వేనావ్యాప్తిరేవ ॥ ఏనం ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవల్ జ్ఞేయత్వవదభిధేయత్వవత్ప్రసితోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాం అవచ్ఛేదకతాన్యసంగ్రహవిషయతామహాయ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాపంచమ్యైవేత్యవ్యాప్తిః । నచ ద్వితీయవిషయతాయాం సంసర్గతాన్యత్వం నివేశయతుంశక్యతే వ్యతిరేక్యదాహరణాతివ్యాప్తైః । వ్యతిరేకవ్యాప్తిః పుటకప్రతియోగిత్వస్య సంగ్రహత్వాల్ ॥ చతుర్థవిషయతాయామభావావృత్తిత్వకల్పే సంసర్గీభూతప్రతియోగిత్వవిషయతామపరిగృహ్యచేద్యాద్యతే తదా వహ్నిభావవ్యాపకమేయత్వవాక్ పరస్య తోవహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞావ్యాప్తైః । ఏతేష పక్షతావచ్ఛేదకతానుటకసంగ్రహే సంసర్గతాన్యత్వోక్తావపినిస్తారః । యత్ర పక్షతావచ్ఛేదకసాత్వోరకవీచసంసర్గస్తత్రవ్యతిరేక్యదాహరణావారణాదితీచేన్న ॥ అవచ్ఛేదకతానిరూపితసంసర్గతాన్యత్వోపాదానాల్ ॥ ధూమవాక్ వహ్నిభావవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిభూమవానిత్యాదిపరామర్శే అవచ్ఛేదకతానిరూపితప్రకారతానిరూపితసంసర్గతయోర్భేదవీచ సచ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వనర్హటకాలీనపర్యతోవహ్నిమాన్ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవజ్ఞేయత్వవిధూమాదిత్యాదౌ సీలధూమత్వాదేర్వైతృతావచ్ఛేదకతామతే ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః వహ్నివ్యాప్యతథావిధధూమవాన్సక్షితిపరామర్శీయ పక్షవిషయతానిరూపితావచ్ఛేదకతాన్యధూమవిషయతానిరూపితసంసర్గవిషయతానిరూపితజ్ఞేయత్వవిషయతానిరూపితప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాయాః పంచమీత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ తృతీయతురీయవిషయతయోరవచ్ఛేదకతాన్యత్వోపాదానాల్ ॥ యత్ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వనదవహ్నిభావాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయాం ధూమవ్యాపకతథావిధపహ్నిభావవాక్ పక్షజతి వ్యతిరేకపరామర్శీయపక్షవిషయతేత్యాదిక్రమేణ మేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతాయాః పంచమీత్వాదవ్యాప్తిరతిః చతుర్థవిషయతా

యద్భుత యథా పరువరయా పక్షవిశేషణానిరూపితోదాహరణజన్య బో
 ధీయహేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యాదివిషయతానానుమితజనకతావచ్ఛేదికా త
 థా తన్నిరూపితవ్యాపకత్వాదివిషయతాపితతథేతి తదీయసాధ్యాదివిషయతావి
 శేషణతయావ్యాపకత్వ విషయత్వ నిరూపితత్వసానుమిత జనకతావచ్ఛేదకతా
 వచ్ఛేదకప్రవేశోనసంభవతిజనకతావచ్ఛేదకవిషయతావృత్తైరెవధర్మస్యతాదృశవి
 షయతావిశేషణతయా జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాదితి నిరుక్తపక్ష
 విషయతాపంచమవిషయతాం శేవిశేషణతయా అవచ్ఛేదకత్వపర్యావృత్తిధికరణం
 యత్సాధనాదివ్యాపకత్వ విషయతానిరూపితత్వ సహితంసాధ్యాదివిషయతాత్వం
 తస్మాదాహరణ జన్యబోధీయసాధ్యాది విషయతాసాధారణం తథాచోదాహ
 యాం వ్యాపకత్వవిషయత్వానిరూపితత్వం దేయం తథాచ పక్షవిషయతానిరూ
 పితనంసర్గవిషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపిత ప్రతియోగిత్వవిషయతా
 యాశ్చతుర్థాః వ్యాపకత్వవిషయత్వానిరూపితత్వేపి పంచమ్యవ్యాపకతాద్వ
 యవిశిష్టసమ్మేదివిషయతాయాఅనంత్రాన్నాతివ్యాప్తిరితి || తిన్న || అథావావృత్తిత్వ
 కల్పే ఆలూకపహ్నికాలీనహృదో నిర్మాణమలూకవ్యాపక వహ్నిభావాది
 త్యాచో ద్వితీయహేతువిషయతామాదాయావ్యాప్తితాదవస్థానో || అత్రగరు
 ధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయాతాదృశవహ్నిభావరూప హేతురెవా
 ప్రసిద్ధతావిధాన్యమ్ || ఉక్తవీత్యానుగమేపు దాహరణైతివ్యాప్తిమాశంకతే
 యన్యపీతి అనిరూపితాంతం హేతుగర్భం ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికర
 ణధూమవాక్ పక్షఇత్యేవజనకజ్ఞానం తత్ర పరఃపరయా పక్షవిషయతానిరూ
 పితాయా హేతువ్యాపకతావిశిష్ట సాధ్యాది విషయతాసాజనకతావచ్ఛేదికా,
 అతోమహానసం ధూమవర్ధరూపవ్యాపకవహ్నిమన్తహానసాన్యచ్చ ధూమవర్ధూ
 మవ్యాపకవహ్నిమచ్ఛేత్సుదాహరణార్థబోధీయానానావచ్ఛేదికా పక్షవిషయ
 తయానిరూపితత్వాదితిభావః * తన్నిరూపితేతి * పక్షవిశేష్యత్వానిరూపి
 తసాధ్యవిషయతానిరూపితేత్యర్థః || వ్యాపకత్వవిషయతాయాః పరామర్శీయ
 త్వ విషయితా అనతిరిక్తత్వభ్రమేణ తద్విశిష్టసాధ్యవిషయతాయాః జనకతావ
 ఛేదకప్రవేశశంకావారణాయ * తదీయేతి * ఉదాహరణజన్యబోధీయత్వర్థః
 * తన్నేతి * సచ హేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యాదివిషయతాత్వం పరామర్శీ

రణతివ్యాపిమూర్ఖారైవ ॥ తథాపి నిరుక్తజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతా వ
 ర్యాప్తస్థితిరణధర్మావచ్ఛిన్నవిషయత్వావచ్ఛిన్నాపరిమళంధకతాతదవచ్ఛే
 వకవిషయతాత్వేనోదాహరణజన్యబోధీయ హేతువ్యాపకసాధ్యాది విషయతా
 యాః సంగ్రహోబోధ్యః॥ అనుమితిజనకతావచ్ఛేదకపరామర్శియసాధ్యాదివి
 షయతాయాః హేతువ్యాపకత్వాదివిషయతానిరూపిత సాధ్యాదివిషయతాత్వేన
 సాధ్యంహేతువ్యాపకం నవెత్యాది సంతయపరిమళంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ తా
 దృశపరిమళంధకతాయాం తాదృశరూపేణోదాహరణ జన్యబోధీయ సాధ్యాదివి
 యవిశిష్టసాధ్యవిషయతావృత్త్యనుమితిజనకతానిరూపిత నిరుక్తావచ్ఛేదకతా వ
 ర్యాప్తస్థితిరణంతచ్ఛాదాహరణజన్యబోధీయవిశిష్టసాధ్యాదివిషయతాసా ధా
 రణమేవ విశిష్టసాధ్యాదిరూపవిషయతాభేదాదితివాచ్యమ్ ॥ భూతత్వకపరామ
 ర్శసాధారణ్యయతాదృశవిశిష్టఘటకతత్త్వదార్థవిషయతాకూటస్త్రీవవరస్పరని
 తూప్యనిరూపకాభావావన్నసృజనకతావచ్ఛేద కైవేకేనీయత్వాత్ ఏవంచతాదృశ
 హేతువ్యాపకత్వవిషయతానిరూపితత్వసహితసాధ్యాదివిషయతాత్వఘటకాయా
 జనకతావచ్ఛేదక ధర్మఘటక పంచమవిషయతానిష్ఠనిరూపితత్వ వ్యక్తతాను
 మితి జనకతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టతయా తాదృశవ్యక్తైర్నిష్ఠతయోదాహరణజ
 న్యబోధీయవిషయతాయాం తదనంత్రేనాతివ్యాపిరస్త్యేవేతిభావః * నిరుక్తైః
 నచ తాదృశ పంచమవిషయత్వావచ్ఛిన్నమేవ పరిమళంధకతాయాం నివేశ్యం
 కింతాదృశధర్మకవద్విషయత్వావచ్ఛిన్నత్వేనైతివాచ్యమ్ ॥ తథాగతి ముఖ్యత్వస
 త్రైవి గొత్వాభావఃప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవత్సాన్నిభావవాగొత్వా
 భావాదిత్యాదౌ పరిజ్ఞాయామవ్యాప్తేః॥ తత్రతాదృశపంచమవిషయతానిష్ఠాసా
 న్నాభావః ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవాన్నవేతినంతయనిరూపితప్రతిమంధక
 తావచ్ఛేదకతాపి భవతీతి తాదృశధర్మరూపేణతాదృశవిషయతానిష్ఠప్రతిమంధ
 కతావచ్ఛేదకత్వప్రవేశాత్ ॥ సంతయూయపరిమళంధకతామాతామపంచమ విష
 మాయాం తదవచ్ఛేదకత్వం ప్రదశ్యంతదుదాహరణజన్యబోధీయవ్యాపకత్వ
 విషయతాయా ముపసాదయతి * అనుమితితి * అత్ర వదంతి యోయంప్రతి
 మంధకతాఘటిత పరిష్కారః సనసర్వసమ్మతః తథాహివ్యాపకత్వవిషయతాని
 రూపితత్వస్య భిన్నత్వేపి నిరూపితత్వస్యానుగతతయా తేనరూపేణ తస్యప్ర

పరిభాషణ అవ్యవచ్ఛేదకత్వాత్ । ముఖ్యవిశేష్యతానివేశాద్గోత్రాద్వాధావః ప్ర
 మేయత్వ వ్యాపకవాద్యత్వవత్సాన్నాభావవాత్ గోత్రాద్వాధావాదిత్యత్ర తాదృశ
 విశిష్టసాధ్యత ప్రకృతానుమితజనకపరామర్శీయ స్వాత్మకపక్షవిశేషణతాపన్న
 గోత్రాద్వాధావిషయతానిరూపితాధేయత్వ విషయతానిరూపితాధికరణ విషయతా
 నిరూపిత సాన్నాభావిషయతా నిరూపితవిషయతానేవిశేషణవిధయాఅనచ్ఛే
 దకతావచ్ఛేదకత్వాయాః పర్యావృత్తధికరణధర్మవత్ ప్రమేయత్వవ్యాపక వా
 చ్యత్వ విషయతాయాఃపరిజ్ఞాజన్యబాధేన త్వేపి నక్షతి॥జనకతాచ సాధ్యవ్యా
 వేశే క్షత్యభావాత్ । అన్యథా నిరూపితత్వస్య భిన్నత్వేభ్యమపమానాధార
 తైకపరిబంధకతాపిదుర్వచాస్యాత్ । తథాచ పేతువిషయతానిరూపితవ్యాపక
 త్వవిషయతా నిరూపితసాధ్యవిషయతాత్వమనుగతేషేవేతి నానుపపత్తిరితి తా
 దృశపరిష్కారవైయధ్యమితి * ముఖ్యేతి * స్వాత్మకేతి * స్వగోత్రాద్వాధావః॥
 అత్రగోత్రాద్వాధావమాప పేతువిషయతామాదాయపంచమిగ్నాహ్య*విషయతా
 యాఇతి*తథాచ పరామర్శీయాయాస్తస్యాః పరిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవత్
 పరిజ్ఞాజన్యబాధీయ ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవిషయతాయాః పరిబంధ
 కతావచ్ఛేదకత్వ మిత్యాశయః । నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకాశ్రయ పేతువ్యాపక
 తావచ్ఛేదకత్వావగాహి పరామర్శస్తేన జనకతయా నావ్యాప్తిరితి ముఖ్య
 త్వం వ్యధం ॥ ఏకవ్యక్తిసాధ్యకే భేదఘటితవ్యాపకతాభిప్రాయేతదుక్తః ।
 ఏవంలింగవిశేష్యకపరామర్శస్యాపి పేతుశ్చేషముఖ్యత్వ నివేశేన్యనిస్తారాత్పక్ష
 విశేష్యకపరామర్శఏవపేతురితి నవ్యమతేనాయమనుగమోబోధ్యః । అత్రాశ
 రంతి ॥ ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవత్సాన్నాభావవ్యాప్యగోత్రాద్వాధావవాత్
 గోత్రాద్వాధావఇతి పరామర్శీయగోత్రాద్వాధావమాప లింగవిషయతాయా ఉపాదా
 నేపి నక్షతిః పాత్వంశేవిశేషాదుతవ్యాప్తైః ప్రకారతావచ్ఛేదకతయాతద్విష
 యతాయా మవచ్ఛేదక తాన్యత్వాద్వాధావత్ ॥విశేష్యతావచ్ఛేదకతా భేదం నివేశ్య
 ముఖ్యత్వసాధకస్య ప్రక్షాలన ధీన్యాయగ్రస్తత్వాత్ । తథాచ యథాశ్ర
 తాభిప్రాయేనైదం ప్రయోజనమితి ॥అత్రేదంచిత్యం ॥ పర్వతలలాకవ్యాపకప
 హ్నిమాధూమాదిత్యాదౌ పరిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః । ధూమవ్యాపకాలోకవ్యా
 పక పహ్నిసమానాధికరణధూమవాత్పర్వతఇతి పరామర్శీయపర్వతత్వావచ్ఛి

వ్యతానవచ్చిన్న ధర్మితాకాన్యపరామర్శియాగ్రాహ్యః । తేన తద్ధర్మితకళరా
మర్శిమాదాయాపి నోక్తప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ నచ సాధ్యాభావవ్యాపక
హేత్వభావప్రతియోగి హేతుమానితి పరామర్శియ పక్షవిశేష్యతానిరూపిత
హేతువిషయతానిరూపిత ప్రతియోగిత్యవిషయతానిరూపితాభావ విషయతాని
రూపితవ్యాపకత్యవిషయతాయాఅపినిరుక్తవిషయతాత్వాత్తాదృశవిషయత్వవిశే
షగతయాఽవచ్ఛేదకీధూతం సాధ్యాభావవ్యాపకత్యవిషయతాత్వమపీతిసహస్య
భావవ్యాపక ప్రమేయత్వవాస్పర్యశో నహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయామవ్యా

న్నముఖ్యవిశేష్యతైత్యాదిక్రమేణయా వంచమి అలాకవ్యాపకవహ్నివిషయ
తాతదం శైవిశేషణవిధయాజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం
దాలాకవ్యాపకవహ్నివిషయతాత్వం తద్విషయతాహస్యత్వస్య తజ్జన్య శాబ్ద
బోధేఽసత్త్వాత్ ॥ అథసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయతానిరూపితాధికరణ
విషయతానిరూపితాభేయత్వవిషయతానిరూపిత హేతువిషయతానిరూపిత పక్ష
తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వావ్యాపికాయానిరుక్తవంచమివి
షయతాతదం శైవిశేషణవిధయాఅనుమితిజనకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం
తద్విషయతాహస్యత్వనివేశాన్నాకప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ అలాకవ్యాపక
త్వవహ్నివిషయతాయా సాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వాత్ ॥ హేతువ్యాపకత్వ
విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న విషయతాయా సాధ్యాభావవ్యాపకత్వవిశిష్ట
హేత్వభావవిషయతాయాశ్చ తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాత్తత్ర లక్షణసమ
న్వయః । కేవలసాధ్యసమానాధికరణహేతుమాన్ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షవితి
జ్ఞానేపి తాదృశనిశ్చయత్వ సత్త్వేనతత్ర తాదృశవిశిష్ట విషయతాయా అసత్త్వా
దితిచేన్న । తథాసతి ముఖ్యపదస్య పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నైత్యన్యకించిదావ్య
వకత్వ విశిష్టనిరూపితత్వస్య దీధితికారోక్తసాధ్యతాహేతుతావచ్ఛేదకోపా
దానన్యచవైయ్యథ్యావపత్తైః ॥ తథాహి- గొత్వాభావః ప్రమేయత్వవ్యాపక
వాచ్యత్వవత్సాన్నిభావవా గొత్వాభావాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వ వ్యాపక
త్వవిశిష్టవాచ్యత్వ విషయతాయాః ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వసమానాధిక
రణ ధర్మవానిత్యాదౌ తాదృశవాచ్యత్వ విషయతాయా వహ్నిభావవ్యాప
క ప్రమేయత్వవాస్పర్యశోనహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నిభావవ్యాపకత్వ విశిష్ట

ప్రమేయత్వవిషయతాయాద్యస్వత్వవ్యాప్త్యసంయోగవద్వ్యతిధర్మవానిత్యాదౌ
 సంయోగవ్యాపకత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవిషయతాయాగుణవ్యాప్త్యరూపవానయంస్థ
 శఃవానిత్యాదౌ రూపవ్యాపకత్వవిశిష్టగుణవిషయతాయాశ్చ తాదృశనిశ్చయత్వ
 వ్యాపకత్వాల్ । కింతు తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకీధూతసౌతుతావచ్చేదకావచ్చి
 ఘ్నవ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న విషయతైవతితామాహాయతిత్ర
 లక్షణస్త్రేవగమనాదితి॥ కించ గోత్వాభివాంసోత్వాభివాంసవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సా
 న్నాభావవాగ్గోత్వాభివాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాయామవాప్తిః॥ తాదృశనిశ్చయ
 త్వావ్యాపికాయా గోత్వాభివాంసవ్యాపకతా విశిష్టసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న వి
 షయతా తదంశే యథా తాదృశవిషయతాత్వమవచ్చేదకతాపర్యావృత్తిరణం
 తథాగోత్వాభివాంసవ్యాపకతావిశిష్టవిషయతాత్వరూపసామాన్యధర్మపి తత్పర్యా
 వృత్తిరణమితీతత్ప్రతిజ్ఞాజన్యబాధతద్విషయతాసూన్యత్వాసత్వాల్ ॥ సచ త
 దంశే అవచ్చేదకతాపర్యావృత్తిరణధర్మవ తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వే
 నవిశేషణీయః గోత్వాభివాంసవ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న విష
 యతా శే తాదృశసామాన్యధర్మసావచ్చేదకతాపర్యావృత్తిరణత్వేపి తాదృ
 శనిశ్చయత్వావ్యాపకతావచ్చేదకత్వవిరహాల్ ॥ తాదృశవిషయతాత్వస్త్రేవతా
 దృశత్వేన తద్విషయతాసూన్యత్వస్య తత్ప్రసత్తాదేవ నాతివాప్తిరితి వా
 చ్యమ్ । ఏవమపి గోత్వాభివాంసవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సాన్నాభావవానితి ప్రతిజ్ఞా
 యామవాప్తిపైడుకర్వాల్ ॥ యత్ర ప్రమేయవత్సాన్నాభావసమానాధి
 కరణగోత్వాభివాంస గోత్వాభివాంసవిశిష్టగోత్వాభివాంసవ్యాపకవాచ్యత్వస్య ప్ర
 మేయత్వేన భానం తత్ర గోత్వాభివాంసవ్యాపకతావిశిష్ట వాచ్యత్వత్వావచ్చిన్న
 విషయత్వా సత్త్వేన తాదృశవిషయతాత్వస్య తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకతావ
 చ్చేదకతయా వంచమవిషయతాయామవచ్చేదకతాపర్యావృత్తిరణత్వేనచా
 నుగతతద్విషయతాసూన్యత్వస్య తత్రాభావాల్ ॥ ఏవం ప్రమేయత్వవ్యా
 పకవాచ్యత్వసమానాధికరణధూమవా ప్రమేయవానితి ప్రతిజ్ఞాయామవాప్తిః
 యత్ర ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వస్య ప్రమేయత్వేనభానం తత్ర ప్రమేయ
 త్వేనసమానాధికరణధూమవా ప్రమేయసమానాధికరణధూమవానితి నిశ్చయే
 తాదృశనిశ్చయత్వసత్త్వేన ప్రమేయత్వవ్యాపకత్వత్వావచ్చిన్న ప్రకారతానిరూపి

వాచ్యత్వత్వావచ్చిన్నవిశేష్యతాయా అనన్యతా తాదృశవిశేష్యతా త్వస్య
 క్రూపాకాంతత్వత్ ॥ అథ సాధ్యతావచ్చేదకఘటకతావచ్చేదకతాతి త్తాన
 వచ్చిన్నావచ్చేదకతాకసాధ్యవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతేత్యాద్యక్రమేణ
 తాదృశనిశ్చయత్వం నిరుచ్యతాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకతావచ్చేదకత్వం వాచ్యత్వ
 త్తక్తస్థలే ప్రమేయత్వస్య ఘటకతావచ్చేదకతయనదోషః । ఏవం పక్షతావ
 చ్చేదకతావచ్చేదకతాతిక్రానవచ్చిన్నావచ్చేదకతాకవక్షవిశేష్యతాకాలినిశ్చ
 యత్వం నిర్వాచ్యమతోనా క్తవోషణతిచేన్న । ఏవమపిగోత్వాభా వోగోత్వాభా
 వవ్యాపకప్రమేయత్వవత్సాసాభావవాప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్య త్వ సమా
 నాధికరణధూమవాస్పర్యతావస్థామానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిర్యజిలే
 పత్వాత్ । ప్రమేయత్వస్యాపిసాధ్యతావచ్చేదకతాఘటకతావచ్చేదకత్వాత్ ॥ ప
 క్షతావచ్చేదకఘటకతావచ్చేదకత్వాచ్చ । అథ(అత్యాహుః) యద్యూపావచ్చి
 న్నస్య యస్య సాధ్యతావచ్చేదకఘటకత్వం తద్యూపాతిక్రూపావచ్చిన్న
 తన్నిష్ఠావచ్చేదకతాకసాధ్యవిషయతేత్యాద్యక్రమేణ తాదృశనిశ్చయత్వం వాచ్యం
 తథాచా క్తస్థలే ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వత్వరూపేణ తాదృశరూపస్యసాధ్య
 తావచ్చేదకఘటకతయోక్తినిశ్చయత్వస్య వాచ్యతావతిక్ర ప్రమేయత్వావచ్చి
 న్నవాచ్యత్వనిష్ఠావచ్చేదకతాకసాధ్యనిష్ఠవిషయతాకతయా తాదృశనిశ్చయత్వా
 వ్యాపకత్వస్యాసత్తావన్నదోషః ॥ ఏవం యద్యద్యూపావచ్చిన్నస్య యస్య య
 స్య పక్షతావచ్చేదకఘటకత్వం తద్యూపాతిక్రానవచ్చిన్న తత్తన్నిష్ఠావచ్చేదక
 తాకపక్షనిష్ఠవిశేష్యతాకాలినిశ్చయత్వం నిరుచ్య తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకతా
 వచ్చేదకత్వం వాచ్యమితిచేత్తర్హి పక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్న ముఖ్యవిశేష్య
 తేత్యాదినివేశాదేవోపపత్తైః(నివేశాపేక్షయాకిం లాఘవం) । నచ తాదృశ పరి
 మ్మారానాద రెతలోకవ్యాపకవహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరితివాచ్యం
 వహ్నివ్యాప్యతామవాస్పర్యతావిషయరామర్మీయధూమవ్యాపకవహ్నితావచ్చి
 న్న విషయతారూపాయ పంచమీ తస్యాం వహ్నితావచ్చిన్న విషయతాత్వంధ
 ర్మస్తద్విద్విషయతాహస్యతావసత్తావదవ్యాప్తిరితావచ్చేదకతాపర్యాప్తిరూపా
 త్తా సాచ హేతువ్యాపకతావదివిశిష్టప్రకృతసాధ్యాదివిషయతాత్వేవేతి పర్య
 తలలోకవ్యాపకవహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరూపపక్షవినాసతరతిత్వ

రణవిషయతైవేతి తాదృశోధర్మోపేతు వ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యవద్విషయతాత్వ
 మేవ తదవచ్ఛిన్నవిషయతాహుస్యత్వస్థితోపాపచరణజన్యబోధేనత్వాత్ స
 చ చతుర్థవిషయతాయాం హేత్వభావత్యానవచ్ఛిన్నత్వంవివక్షితమ్ । తథా
 సతి ధూమవ్యాపకమేయత్వవాక్ హృదానిర్ధూమో నిర్వహిత్యాదిత్యాదౌ
 ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః ॥ ధూమవ్యాపకవహ్నిభావవాక్ తాదృశహృదఇతి
 పరామర్శీయాయా హేతుసంసర్గవిషయత్వాఘటితచతుర్థవిషయతాయా వ
 హ్నిత్యావచ్ఛిన్నాయా హేత్వభావత్యానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ తాదృశచతుర్థవిష
 యతానిరూపితపంచమీధూమవ్యాపకత్వవిషయతాపీతి ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య త
 చ్చూన్యత్వాభావాత్ ॥ తృతీయవిషయతాయాస్సంసర్గతాన్యత్వనివేశేతి నైత
 డ్దోషవారణసంభవః ॥ తావతాపి హేతుసంసర్గవిషయతాఘటితప్రతియోగి
 త్వసంసర్గవిషయత్వాఘటితచతుర్థ్యా వహ్నిత్యానవచ్ఛిన్నవిషయతాయాహే
 త్వభావత్యానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ నాపి చతుర్థవిషయతాయాం సాధ్యాధికరణ
 ప్రతియోగిత్యాన్యతరవృత్తిత్వంవివక్షితమితీశంక్యమ్ ॥ తథాపున్యక్తస్తతే ధూమ
 వ్యాపకత్వస్యసాధ్యవత్తయా తన్నిష్ఠచతుర్థవిషయతానిరూపితపంచమీధూమ
 వన్నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వవిషయతా తస్యాం తాదృశోధర్మస్సధావిధవిషయతా
 త్వం తద్వద్విషయతాహుస్యత్వాభావాదవ్యాప్తైర్జన్యరేషత్వాత్ ॥ అథ హేతు
 ధూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వం చతుర్థవిషయతాయాంవి
 వక్షితమితిచేత్ ॥ ఏవమపి హేతుసంసర్గవిషయత్వాఘటిత వహ్నిరూపప్రతి
 యోగిసంసర్గవిషయత్వాఘటితనిరుక్తవిశేషణాక్రాంత చతుర్థి ధూమవ్యాప
 కత్వవిషయతాతన్నిరూపితపంచమీధూమవద్వత్ప్రభావప్రతియోగిత్వవిషయ
 తైత్యుక్తరీత్యావ్యాప్తైః ॥ సచ తృతీయవిషయతాయాం హేత్వాధేయత్వాన్య
 తరవృత్తిత్వం దేయం ప్రకృతేచ తృతీయావహ్నివృత్తిరేవేతి సదోషఇతి వా
 చ్యమ్ ॥ పృథివీత్వవ్యాపకమేయత్వవద్గగనం పృథివీత్వాభావవత్ అవృత్తిత్వా
 దిత్వాదౌ పృథివీత్వవ్యాపకాధేయతాహుస్యం తాదృశగగనమితి పరామర్శీ
 యతృతీయవిషయతాయాఽధేయతాయాఽధేయతావృత్తితయా తన్నిరూపితా చ
 తుర్థవిషయకత్వనిష్ఠవిషయతాయాస్తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నతయాక్తకృమేణ ప్ర
 తిజ్ఞాయామవాప్త్యైః ॥ సచ చతుర్థవిషయతాయాం వ్యాపకత్వత్వహేతుప్రతి

యోగితావచ్ఛేదకాన్యతర ధర్మానవచ్చిన్నత్వమేవనివేద్యతే తథాతోక్తస్థలే అ
 ధయత్వవిషయతైవ పంచమీతినావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ వాచ్యత్వం స్వరూపన
 మ్బంధావచ్చిన్నఘటవృత్తిత్వవత్ స్వరూపసంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగిత్వ
 విశేషాభావాదిత్యాదౌ వ్యతిరేకిపరామర్శీయాయాస్తథావిధ చతుర్థావిషయ
 తాయాలప్యసిద్ధేర్వ్యతిరేక్యదాహరణౌచావతివ్యాప్తైః ॥ ఏవంపర్యతౌపహ్ని
 మాః వహ్నిసమానాధికరణధూమాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకఘటకవహ్నివి
 షయతాత్వం పంచమీవిషయతావృత్తితాదృశోధర్మస్తదవద్విషయతాయాఏవ
 బోధనత్వాత్ పర్యతౌపహ్నిమాః ఇతి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరతౌద్వితీయ
 విషయతానిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకప్రకారతాత్వసంసగతాత్వాన్యతరధర్మవన్ని
 ష్టనిరూపకతాకవిషయతానిష్ఠాధేయత్వత్వావచ్చిన్న విషయతాత్వ హేతుతావ
 చ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయతాత్వాన్యతరధర్మావచ్చిన్ననిరూపకతాకవిషయతైత్యా
 దిక్రమేగావశ్యం వాచ్యతయా ధూమవ్యాపకమేయత్వవాక్ హృదోనిర్థూమో
 నిగవహ్నిత్యాదిత్యాదౌ ధూమవ్యాపకవహ్నిభావవానితి పరామర్శీయ పక్ష
 ముఖ్యవిశేషతామారభ్య పంచమి ధూమసమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వ
 విషయతైవేత్యుక్తగ్రమేణ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తేరితిచేత్ ॥ గోత్వంప్రమేయం
 గోత్వాభావాదిత్యాదౌ గోత్వాభావవ్యాపకప్రమేయత్వసమానాధికరణ గో
 త్వాభావవద్గోత్వమితిదృష్టాంతగోచరపరామర్శస్య యా'పంచమీవిషయతా త
 న్నిష్ఠతాదృశధర్మవద్విషయతాసూన్యత్వస్య యత్యగోత్వాభావస్తత్రప్రమేయ
 త్వమితుద్దాహరణేనత్యావన్నప్రథమోదోషః ॥ వస్తుతౌహేత్వభావాప్రవేశ
 స్య వాచ్యతయా నైతచ్ఛంకానమారోహణితిబోధ్యమ్ ॥ తాదృశ హృదోనిర్థూ
 మోనిగవహ్నిత్యాదిత్యాదౌ ధూమవ్యాపకాభావప్రతియోగివహ్నిభావవాని
 త్యైవపరామర్శః కారణముపగమ్యతే నతు ధూమవ్యాపకవహ్నిభావవాక్
 ఇతి పరామర్శస్తత్రచతుర్థిప్రతియోగిత్వవిషయతైవేతినద్వితీయోపిదోషః ॥
 అనువా ధూమవ్యాపకప్రమేయత్వవాక్ హృదో ధూమవ్యాపకవహ్నిభావ
 వాక్ పృథివీత్వవ్యాపకమేయత్వవద్ధగనం పృథివీత్వవ్యాపకాధేయత్వాభావవ
 దిత్యాదిపరామర్శాదేరపి కారణత్వం అభావత్వానవచ్చిన్నప్రతియోగిత్వరూ
 పసంసగతవిషయతాం హేతుసంసగతవిషయతాఘటితామాదాయ లక్షణస్థం

గతేః ॥ సంసర్గవిషయత్వానుతిత ధూమవ్యాపకత్వవిషయతాం వాచమీయా
 చాయోక్తదోషశ్చిచెత్ ॥ చతుర్థవిషయతాయాహేతుఘాతాభావప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకానవచ్చిన్నతైస్సాపి విశేషణీయత్వాత్ ॥ వాచ్యత్వం ఘటవృత్తి
 త్యావ్యక్తస్థితఘటవృత్తిత్వావవ్యాపకప్రతియోగిత్యాభావవానితి వరామ
 ర్శీయచతుర్థవిషయతాయాం ప్రతియోగిత్యవ్యాపకవచ్చిన్నవిషయతాభిన్నప్రతి
 యోగిత్యవ్యాపకవచ్చిన్నప్రతియోగిత్యావచ్చిన్నవిషయతాత్మకతయాసహాపః ॥
 ఏవం చతుర్థ్యావచ్ఛేదకానరూపవ్యాపకతావిషయతాయావచ్ఛేదకవచ్చిన్నత్యా
 వచ్ఛేదకః ॥ ఏవం వ్యాపకత్వీయస్వరూపసంబంధవిషయతామాదాయావ్యాప్తి
 వారణాయచతుర్థ్యాం సంసర్గతావ్యవస్థామపి దేయమ్ ॥ ప్రతియోగిత్యప్రకా
 రకవరామరూపాయ తత్ప్రసిద్ధిర్బుధ్యా ॥ యపి ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదక
 వచ్చిన్నమైన ధూమవ్యాపకత్వం ॥ తిహతు హేతుసంసర్గవచ్చిన్నసంసర్గయో
 రెకతరసంసర్గవిషయతానుతితా వంచమితేధావిధనమ్ ॥ త్యావచ్చిన్నవిషయ
 తా ॥ హేతుఘాతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావృత్తిత్వం చతుర్థవిషయతా
 యాం నివేశ్యం తేన సంసర్గవిషయతానుతితవిషయతామాదాయచతుర్థ్యా
 వచ్చిన్నత్యావచ్చిన్నత్వేనానంతరీయతా ॥ ఏమి తావచ్ఛేదకావ్యవస్థరూప హేతుతా
 వచ్ఛేదకకావ్యవస్థావచ్ఛేదకావ్యాపకవిషయతావంచవిశేషణాన్నత్యతీయదోషః ॥ అ
 భావనిష్ఠత్వంచ అభావత్యావచ్చిన్నత్వమ్ ॥ తేనాభావవక్షకప్రతిజ్ఞాయాఅసం
 గ్రహః ॥ అభావత్వం సప్రమవదాభావమాత్మీయత్వనివేశ్యం నతు హేతుభావ
 త్యావచ్చిన్నత్యావచ్ఛేదకావ్యాపకప్రతియోగిత్యావచ్ఛేదకావ్యాపకవాచ్యత్వవత్సా
 న్నాభావవాగ్దోత్యాభావానిత్యాదౌ శుభ్యత్వానుసాదానెపిగోత్యాభావద్య
 యలింగవిషయతామాదాయచతుర్థ్యాః సాన్నాభావనిష్ఠవిషయతాయాఅభావవృ
 త్తితయావ్యాప్త్యభావావ్యాప్త్యత్వంస్వర్తమితి నాచ్యమ్ ॥ తథాపి అధేయత్వం ప
 ష్యే ॥ సాధ్యం పూర్వోక్తమేవ అధేయత్వాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవ్యాపకవా
 చ్యత్వవత్ సాన్నాభావవ్యాప్త్యాధేయతావరాధేయత్వమితి వరామర్శీయవ్యాప్తి
 ఘటక అధేయతావిషయతా మాదాయాభావావృత్తిచతుర్థి సంసర్గవిషయ
 తావాచ్యత్వవిషయతాచ తన్నిరూపితపంచమప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవి
 షయతావ్యాపకత్వవిషయతాచేత్యవ్యాప్తిర్దుభ్యత్వనివేశాత్ * అతివ్యాప్త్యభా

పోత * అన్యథా వహ్నిస్సధావాధావతావనద్భిన్నై ధూమవ్యాపకతాననగాహిత్యై
 నాతివ్యాప్త్యపత్తైరితిభావః ॥ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగవానితిత నా కం విశి
 ష్టేపి పక్షే సంయోగవత్తాయాఅర్థతాలాభేన హేత్వద్భిధానాకాంతావిలయా
 వత్తైః * ద్వితియేతి * రూపత్వావద్భిన్ననిరూపితాఇత్యాదిః ॥ అథ పక్షతావ
 చ్చేదకావద్భిన్నముఖ్యవిశేష్యతేత్యాద్యనుగమస్య భట్టాచార్యకృతస్య ద్వితి
 కారాభిప్రేతత్వే ఏతద్దీనిత్యసంగతిః ॥ ప్రథమేద్రవ్యత్వవ్యాప్యగుణవాక్ ద్ర
 వ్యత్వవ్యాప్య సంయోగవద్వ్యతిధర్మవాసయమితిపరామర్శీయజనకతాయా
 మవచ్ఛేదకీధూతాపంచమీవిషయతాగుణత్వావద్భిన్ననిరూపితవ్యాపకత్వ విశిష్ట
 ద్రవ్యవిషయత్వైవనతుసంయోగత్వావద్భిన్ననిరూపితవ్యాపకతావిశిష్టద్రవ్యత్వావ
 ద్భిన్నవిషయతాతయూచ్యన్యత్వంచనప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్యేతి హేతుతావచ్ఛేదకప
 దంవ్యర్థం ॥ ఏవంద్వితియేస్పృశ్యావ్యాప్యరూపవాక్ గుణవ్యాప్యరూపవాసయమితి
 పరామర్శీయజనకతాయా మవచ్ఛేదకీధూతా రూపవ్యాపకతా విశిష్టస్పృశ
 త్వావద్భిన్నవిషయత్వైవ నతురూపవ్యాపకతా విశిష్టగుణత్వావద్భిన్న విషయ
 తేతినాధ్యతావచ్ఛేదకపదమవిన్యథామ ॥ అథోక్తవ్యలేతాద్యత పరామర్శీయవ
 త్తతావచ్ఛేదకీమాత తాదృశధర్మావద్భిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితాయాధ
 మ్మానిష్ఠవిషయతా తన్నిరూపితాధేయత్వవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతా
 నిరూపితాపంచమీద్రవ్యత్వవ్యాప్య సంయోగత్వావద్భిన్న విషయతా ఏవంద్వి
 తియేరూపవ్యాపకతావిశిష్టగుణవిషయతేతి తన్నిష్ఠ విషయతాత్వస్య జనకతావ
 చ్ఛేదకతాపర్యావృత్తిధికరణత్వేన తద్విషయతాశూన్యత్వాన్యథావాదవ్యాప్తైస్త
 దుభయోపాదానమితిచెన్న ॥ సస్వస్యస్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వాపత్త్యా ద్రవ్యత్వ
 వ్యాప్యసంయోగ సమానాధికరణధర్మావద్భిన్నవిశేష్యతా నిరూపితప్ర
 కారతాయా స్తాదృశసమానాధికరణ ధర్మాదానసంగీకారాత్ ॥ అన్యథాత
 దుభయోపాదానమి ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మావాక్
 పర్యతోనహ్నిమాక్ ధూమాదిత్యాచో ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తేః ॥ తాదృశ పక్ష
 తావచ్ఛేదకా వద్భిన్నవిశేష్యతానిరూపిత విషయతాయాఃపక్షతావచ్ఛేదకేణ
 పగమేన తత్ప్రమేయప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవిషయతాత్వస్యతర్యాప్త్య
 ధికరణతయాతద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య తజ్జన్యబోధేనస్త్రాన్యత్ ॥ సస్వసమి

తా తజ్జనకీర్తనాత పరామశేఖరాచ్యకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న విశేష్యక
త్వం ననివశ్యతే ప్రయోజనాధావాత్ । తథాచైదంత్యావచ్చిన్నోద్దేశ్యకద్ర
వ్యత్వత్వావచ్చిన్న విధేయకానుమితిజనకోయః అయంద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయో
గవానితి ఇదంత్యావచ్చిన్న విశేష్యకపరామశేఖరస్సోక్తక్రమేణ చ పంచమీ
యానంయోగత్వావచ్చిన్ననిరూపిత వ్యాపకత్వవిశిష్ట ద్రవ్యత్వవిషయతాతత్వం
సంయోగత్వావచ్చిన్నగుణపేతుకానుమితి జనకతావచ్ఛేదకతాపర్యావృత్తిధిక
రణ ధర్మస్తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య ప్రథమప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనస్త్యావద
వ్యాప్తిరతాపేతుకతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న పేతుకత్వస్యానుమితౌ లాభాయ
పేతుకతావచ్ఛేదకపదోపాదానమ్ ॥ ఏవమిదంత్యావచ్చిన్నోద్దేశ్యకోయోగుణ
త్వావచ్చిన్నవిధేయకానుమితి జనకఃగుణవ్యాప్యరూపవానయమితిపరామశేఖ
రస్సోక్తక్రమేణ పంచమ్యాంవిషయతాయాం రూపవ్యాప్యకతావిశిష్టవిషయతా
త్వం గుణత్వేన స్పృశవిధేయకానుమితి జనకతావచ్ఛేదకతా పర్యావృత్తిధిక
రణం తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య ద్వితీయప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేనస్త్యావదవ్యాప్తి
తత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిధేయకత్వలాభాయసాధ్యతావచ్ఛేదకపదో
పాదానమితిచేన్న । తథానతిప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మ
వాక్ పర్వలోపహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః । తాదృశపరామశేఖర
వర్వతత్వావచ్చిన్న ముఖ్యవిశేష్యతామరభ్య పంచమ్యాంప్రమేయత్వ వ్యాప
కవాచ్యత్వవిషయతాత్వస్త్యాత్ ॥ ఏవం ధూమవ్యాపకాలాకసమానాధికరణ
ధూమవాక్ పర్వలోపహ్నిమాన్ ధూమాదిత్వాదౌప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తిరతః
అనుమితౌపరామశేఖరచక్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న విషయకత్వం నిజేశ్యం
తాదృశపరామశేఖరచక్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యతామరభ్య
ప్రమేయత్వ వ్యాపకత్వవిశిష్టవాచ్యత్వ విషయతానపంచమీ కింతు ధూమవ్యా
పకత్వ విశిష్టపహ్నివిషయత్రైవేతి నావ్యాప్తిః । నచైవమపి సంయోగత్వావచ్చి
న్న పేతుకాయా గుణత్వావచ్చిన్న పేతుకాయాశ్చ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగ
వద్వృత్తిధర్మవానయం ద్రవ్యత్వవానిత్యనుమితే రేకాకారతయా తాదృశా
నుమితిజనక సంయోగత్వావచ్చిన్నప్రకారకపరామశేఖరయపంచమీ విషయతా
మాదాయావ్యాప్తివారణాయ పేతుకావచ్ఛేదకపదం తథాచ గుణత్వావ

చ్ఛిన్న ప్రకాశపరామర్శిణం పంచమవిషయతామాదాయ సావ్యాప్తిరతి
 హావ్యమ్ ॥ సంయోగత్వవచ్చిన్న హేతుక తాదృశానుమిత్యప్రసిద్ధః ॥ ద్రవ్య
 త్వవ్యాప్త్య సంయోగవదవృత్తిధర్మవాసయం ద్రవ్యత్వవ్యాప్త్య సంయోగాదిత్యా
 చిన్తాయప్రయోగాభావాత్ ॥ అతఏవదీధితికృతా వహ్నివ్యాప్త్యధూమవాక్ ప
 ర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిసంస్థాయప్రయోగజత్వక్రమ ॥ తథాచభట్టాచార్య
 శాం కథమనుగమవ్యకారజతి॥అన్యోచ్యతే॥ స్యాయప్రయోగానుభవేనపరాధా
 నుమిత్యప్రసిద్ధ్యా తాదృశానుమితి జనకపరామర్శిణినిరుక్తపంచమవిషయతా
 మా అప్యవసేధత్వేన తచ్చాన్యశాబ్దబోధ జనకత్వరూపప్రతిజ్ఞాలక్షణస్యోక్త
 ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తే నైవసాదానం॥ తథాచానుమిత్య ప్రసిద్ధావపిగుణత్వా
 వచ్చిన్న హేతుకతాదృశపరామర్శానుమితి ప్రసిద్ధ్యాతామాదాయైవ లక్షణగ
 మనా న్నావ్యాప్తిః ॥ అథవా పరాధానానుమితిరేవగ్రాహ్యేతి ననియమః కిం
 తుస్యాథనాధారణీతీసంయోగత్వవచ్చిన్న హేతుకతాదృశపరాధానానుమితే
 ప్రసిద్ధత్వేపిసంయోగత్వవచ్చిన్న హేతుకతాదృశసాధారణానుమితే ప్రసిద్ధత
 యా తామాదాయతత్ప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తిరతిః హేతుతావచ్ఛేదకపదంత
 థాచద్రవ్యత్వవ్యాప్త్యసంయోగ వదవృత్తిధర్మవాసయంద్రవ్యత్వవ్యాప్త్య సా
 యోగవానితి పరామర్శస్యగుణత్వవచ్చిన్నాప్రకారత్వేపి తాదృశధర్మవా
 సయం ద్రవ్యత్వవ్యాప్త్యగుణవానితి పరామర్శస్త్యేనతథాత్వే నతదియనిరుక్తవి
 షయతాశూన్యబోధజనకత్వాన్నావ్యాప్తిః ॥ ఏవంగుణవ్యాప్త్యరూపవాసయం
 స్పృశవాక్ రూపాదిత్యాచా గుణవ్యాప్త్యరూపవాసయం గుణవానిత్వనుమితి
 జనకపరామర్శమాదాయావ్యాప్తిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకపదంప్రకృతసాధ్యతా
 వచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిధేయకత్వలంభార్థమితి ॥ వస్తుతస్త్వ హేతువ్యాపకతావి
 శిష్ట సాధ్యవిషయతాసాధ్యాభావవ్యాపకతావిశిష్ట హేతుభావవిషయతయోర్నా
 ద్యూప్యేణినివేశః॥కింతుపంచమవిషయతాత్వేవినాచతాదృశసాధ్యాదివిషయతా
 తదస్యావాభవతు పరంతునయథాకథంచితే పంచమవిషయతాత్వేన కింతుపక్ష
 తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నేత్యాది క్రమేణ తథాత్వేనేతి సూచనార్థం తత్పదమ్ ॥
 ఉపాత్తే తస్మిన్స్తత్రీ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న విశేష్యతానిరూపితా గుణ
 త్వవచ్చిన్న విషయతాగ్రాహ్య ॥ యథాపంచమసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్న

విషయకాధుని స్వీనతువక్షతావచ్చెదకనిష్ఠప్రకారతాతస్యాస్తదవచ్చిన్నవిశేషస్య
 త్వనిరూపితత్వాదితి । తాదృశప్రకారతాయాస్తాదృశవిశేషత్వానిరూపితత్వ
 త్వత్వాదకోవ్యయమేవగ్రంథఇతి । అపరేతుతచ్చేత్వాదినా విశిష్టాన్వయవ్య
 తిరకవ్యాపకత్వానవగాహిత్యయోర్నిపేకకల్పాపి భట్టాచార్యసంమతః । దీధి
 తావాకారాద్యభావేపి స్వయంవిశిష్టాపి తదవగాహిత్యనేత్యాద్యభిధానాత్
 వినంన తత్కల్పనచాయంగ్రంథోసత్వసుగత రూపావచ్చిన్న నివేశకల్ప ఇ
 త్యామలః ॥ తథాసతితచ్చేత్వైతవాన్విఖ్యానస్యాహానాక్తానుగమవిరోధఇత్య
 పసంహారస్యచాసామంజస్య । సర్వగ్రంథస్యానుగమపరత్వేచతాదృశధర్మః ఇత్యా
 కాంక్షాయాం తచ్చేత్వాదినావిశిష్టతమభయవగాహిత్యప్రదశనసంగతిః వి
 శిష్టాపీత్యభిధానంచ పౌనరుక్త్యమాత్రసూచక మితిప్రతిభాతి ॥ పరేతుద్రవ్య
 త్వన్యాప్య సంయోగవదవ్యుత్పత్తిమేవాత్ ద్రవ్యత్వేవాప్య గుణవానిత్యన్వయ
 వ్యతిరేకపరామర్శీయ హేతుతావచ్చెదకావచ్చిన్న విషయత్వైసద్విటీయాదివిష
 యకాశబ్దేన గ్రాహ్య ॥ ఏమ గుణవాన్వయరూపవాత్ స్పృశవాన్వయరూపవా
 నిత్యన్వయవ్యతిరేక పరామర్శీయా పంచమి సాధ్యతావచ్చెదకావచ్చిన్న మో
 త్యభావత్వావచ్చిన్నాన్వితక విషయతాగ్రాహ్యేతి కృధక్ సూచకద్వయ లాభా
 యయధాశ్రుతేవాన్వయ త్యభిధానం ॥ తథాహాత్తం పక్షవిశేషతామదా
 యాన్వయవ్యతిరేక వ్యాపకత్వానవచ్చిన్న విషయతయోపపదమిత్వం సాధ్యతావ
 చెదకాదినివేశ వినసంభవతీతి నైతవాన్వయ త్యసంగతిరితిభ్యేయమితివదంతి॥
 ఇదంపురత్రాలోచనీయమ్ ॥ భట్టాచార్యసంమతే పక్షధర్మీవిశేషతావ
 న్నసావరధర్మీవిశేషణతావన్నస్య ప్రకారత్వవిశేష వ్యవయోభేదాన్నాయ
 మనుగమః సాధీయాత్ ॥ తథాహి । అన్వయపరామర్శీయపక్షముఖ్యవిశేష వ్య
 తామారభ్యహేతువ్యాపకతావిషయతానిరూపిత సాధ్యవిశేషతా నవమి వ్య
 తిరేకపరామర్శీస్తలే సాధ్యాభావవ్యాపక హేత్వభావవిషయతా పక్షవిశేషతా
 మారభ్యస్థమితి పక్షసంసర్గమాదాయాపి సనిస్తారజతిచేత్ ॥ అత్యామలః ॥ వ్యతి
 రేక పరామర్శీయథాపక్షవిశేషతానిరూపితసాంసర్గికవిషయతాధర్మవ్యాత
 తైవాపరాపితౌప్రతియోగిత్యవిషయతానిరూపితాప్రతియోగిత్వహేత్వభావ
 విషయతానిరూపితావాసాంసర్గికవిషయతాధర్మవ్యేతినసవమీత్వానుపపత్తిరితి

తా తడవచ్చిన్న వ్యాపకత్వావచ్చిన్న ప్రకారతానిరూపితసాధ్యుని విశేష్యత్వా
వచ్చిన్నాం పక్షిభూమవ్యాపకం నచేత్వాదిసంశయప్రతిబంధకతామాదామై
వ పక్షిణసమన్వయాన్ని క్తదోషణతివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి పక్షతావచ్చేదకావ
చ్చిన్నముఖ్యవిశేష్యతానివేశేపి గోత్వాభావఃప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవ
త్సాన్నిభావవా గోత్వాభావాదిత్వాదౌ ప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాపైషణ్యార్వా
రత్వాత్ ॥ తత్రాన్వయపరామర్శియప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వప్రకారతా
నిరూపితసాన్నిభావవిశేష్యతాయాలపి నిరుక్తరూపవద్విషయత్వావచ్చిన్నత
యా తాదృశప్రతిజ్ఞాయాన్నిభావవిశేష్యకతాదృశవాచ్యత్వప్రకారక సంశ
యాదిప్రతిబంధకతావచ్చేదకవిషయతాసూన్యబోధజనకత్వాత్ ॥ నచసాధ్యతా
వచ్చేదకావచ్చిన్నవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతానిరూపితాధేయతా విష
యతానిరూపితహేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్న విషయతానిరూపిత పక్షతావచ్చేద
కావచ్చిన్నవిషయతాశానిశ్చయత్వావ్యాపకత్వేన తాదృశవిశేష్యత్వావచ్చి
న్నప్రతిబంధకతావిశేషగాన్నాయందోషః ॥ సాధ్యతావచ్చేదకఘటకపదార్థ
విషయసంశయాదిప్రతిబంధకతాయాస్తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వవిరహాత్ ॥ ఏ
వం యత్ర ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వత్వన్యోత్వాభావత్వాదినా పక్షతాహే
తుతావ సాన్నిభావసాన్యధ్యస్తత్త్వలీయప్రతిజ్ఞాయాంపక్షవిషయతానిరూపితసం
సగ్గవిషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపితసంసగ్గవిషయతానిరూపిత
తాదృశవాచ్యత్వవిషయతాం పంచమవిషయతాత్వేనోపాదాయ, యత్ర వాతేన
రూపేణ కేవలపక్షతావచ్చేదకఘటకతా తత్రత్వప్రతిజ్ఞాయాం పక్షవిషయతాని
రూపితసాన్సగ్గవిషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపితతదీయ సాన్సగ్గ
కవిషయతానిరూపితవిషయతాత్వేనపునఃపక్షవిషయతామాదామైవావ్యాప్తిరపి
ప్రత్యుక్తా ॥ తత్తద్విషయత్వావచ్చిన్నవిశేష్యత్వావచ్చిన్న ప్రతిబంధకతాయా
స్తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాభావాత్ ॥ యదిచ ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్య
త్వఘటితస్య విశేషణవైయధ్యేనసంసగ్గలైతిమన్యతే తదా ఘటవృత్తిగంధకా
లీనఘటః గంధవిశేషవాఘటఘటవృత్తిగంధవతఃతత్వాదౌ తాదాత్వేనహేతుతా
యాం పక్షవిషయతానిరూపిత సంసగ్గవిషయతానిరూపిత హేతువిషయతాని
రూపిత సంసగ్గవిషయతానిరూపితవిషయతాంశేఘటవృత్తిగంధవిషయతాత్వం

తాదృశభవః ఇతి పరిభాషాయామవ్యాప్తినిరాసోద్యుష్టవ్యః! గంధస్యచ వ్యభిచా
రిత్వాద్విశిష్టస్య హేతుత్వమ్ ॥ ఏవం ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వసమానాధిక
రణధూమవాపర్యతోవహ్నిమాఢధూమాదిత్యత్రాపి అవ్యాప్తిశ్చ ప్రత్యు
క్తేతివాచ్యమ్ ॥ పక్షవిశేష్యతాయాం ముఖ్యత్వోపాదానాసంగతేః ॥ గొత్వా
భావపక్షకప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వసత్సాధావసాధ్యకగోత్వాభావహే
తుకప్రతిభాషాయామవ్యాప్తివారణరూపతత్ప్రయోజనస్య నిరుక్తవిశేషణనైవస
మ్భవాత్ ॥ తథాపి తాదృశపంచమవిషయతాయాం ప్రకృతానుమితిజనకతాన
చ్ఛేదకతామోత్రనివేశేనైవోపపత్తౌ తదంతే విశేషణవిధయా జనకతావచ్ఛేదక
తాపర్యావ్యధికరణధర్మవత్త్వనివేశస్య వైయధ్యాపవలైశ్చేతి ॥ అత్రాహుః ॥
వ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యసహాపేక్షేనైవానుమితీకారణత్వమ్ ॥ తద్విశిష్టవైశిష్ట్య
వగాహిత్యం తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిశిష్టసంసర్గావగాహిత్యమ్ ॥ న
తు తన్నిష్ఠవిలక్షణావచ్ఛేదకతానిరూపకప్రకారతాకత్వమ్ ॥ అంతరాభాసమా
నపదార్థనిష్ఠప్రకారతావిశేష్యతయోశ్చావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావోనత్యభేద
ఇత్యభిప్రాయకోయంగ్రంథః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతేత్యా
దిపంచమవిషయతాంతైత్యంతస్య పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతా
నిరూపితవిషయతావిశిష్టవిషయతావిశిష్టవిషయతావిశిష్టవిషయతాంతే ఇత్యర్థః ॥
ద్వితీయతృతీయవిషయతావైశిష్ట్యంసాన్నిరూపితత్వ సన్నిరూపితవిశేష్యతానిరూ
పితప్రకారత్యావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వభయ సంబంధావచ్ఛిన్న సప్తస్థావచ్ఛే
దకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వసంబంధేనద్వితీయవిషయతాసంసర్గాతాప్ర
కారతావాతస్యావస విశేష్యతానిరూపితత్వాత్ ॥ తద్విశిష్టాపితత్వైవ ॥ తథాహి ॥
యవి స్వపదేన సంసర్గాతాధీయతే తత్ర ప్రకారతాయామేవసాన్నిరూపితత్వ
విరహాత్ ॥ ప్రకారతాయత్రస్థియతే ॥ తత్రాపి ప్రకారతాయామేవ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాఘటకద్వితీయసంబంధవిరహాత్ ॥ తస్యావస తాదృశభదవ
త్త్వసంబంధేన స్వవిశిష్టత్వాత్ ॥ యద్యపి స్యావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వమేవ ద్వ
ితీయసంబంధస్సంభవతి తథాపి సంసర్గాతాయత్రస్వపదేనధృతా తత్రసంబంధ
వసిష్ట్యర్థం గురుతరారంభః, ప్రతియోగితీయసంసర్గాతాయాః స్వపదేనాపా
తానైవ పంచమిత్వవసిద్ధయే అయమేవసంబంధఉక్తిః ॥ ఉక్తక్రమేణవిశేష్య

తాయా'సఖాత్వసంభవసి తామాదాయ దొమగ్ననిరాకరణీయః॥నిరూపితత్వం
చ సర్వత్రసాక్షాదేవ ॥ నాతో'న్యవహితప్రకారతానంసగతో'హదానదో
షః ॥ పృతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనస్వప్రతిష్ఠ్యం విశేషణత్వాదో
ప్రసిద్ధమ్ ॥ ఏవం చతుర్థవిషయతాప్రతిష్ఠ్యం స్వనిరూపితప్రకారతాన్వవచ్ఛి
న్నత్వస్వనిరూపితవిశేషతానిరూపితప్రకారతాన్వవచ్ఛిన్ననిరూపితప్రకారతాన్వ
సవచ్ఛిన్నత్వోపభయనంబంధావచ్ఛిన్నభేదవత్త్వసంబంధేన, ఏతాదృశసంబంధే
న తద్విశిష్టాపంచమవిషయతావిశేష్యతైవ, పూర్వోక్తైః ॥ ఏవంచజనకతావ
చ్ఛేదకంప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకంచవిశేష్యతాత్వమేవేతానాసంభవః
సచైవమపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవాచ్యత్వాదిప్రకారతానిరూపితసాస్నాభా'వాదివి
శేష్యతాయాలపి నిరుక్తపంచమవిషయతాత్వేన గోత్వాభావప్రమేయత్వవ్యా
పకవాచ్యత్వవత్సాస్నాభావవాక్ గోత్వాభా'వాదిత్వాదిస్థలీయ ప్రతిజ్ఞాయాం
ముఖ్యవిశేష్యతానివేశ్యవ్యాప్తితావదస్థ్యమితివాచ్యమ్ ॥ స్వస్య స్వధర్మి
తావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రకారాంతరేణ వారణీయతయా తాదృశవిశేష్యతాతఃప్ర
కృతహేతువ్యాపకత్వప్రకారతానిరూపితత్వవిశేష్యతాయావా తత్పవభేదోప
గమేన విశేషణవిధయా జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యావృత్తిధికరణం
యత్ప్రకృతహేతువ్యాపకత్వప్రకారతానిరూపితత్వసహితం తాదృశవిశేష్యతా
త్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాహుస్యబోధజనకేష్వసా'వ్యా
ప్తైరభావాత్ ॥ ఏతేన పంచమవిషయతాయాం ప్రకృతానుమితి జనకతావచ్ఛే
దకత్వనివేశేనేవోపపత్తౌ తాదృశరూపవత్త్వపర్యంతనివేశనమఫలమితిశక్త్యా
నవకాశః॥తాదృశరూపవత్త్వస్యప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వో'పావిశేషణవిధయాని
వేశపీవోక్తప్రతిజ్ఞాయాస్సంగ్రహ సంభవేనతదనివేశేతస్యాపినదుఃసంగ్రహత్వా
వత్తైః॥గోత్వాభావప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వ వర్గో'త్వాభావవత్సాస్నాభావ
వాక్ తాదృశగోత్వాభావాదిత్వాదో'హేతుతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టపదార్థవిష
యతాంప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవర్గో'త్వాభావవర్గో'త్వాభావసాస్నాభావ
వాక్ గో'త్వాభావాదిత్వాదో'త్వత్క్రమేణపక్షతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టవిషయ
తాంచాదాయదోషఃప్రతిబంధకతాయాంప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిష
యతానిరూపితప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాకాలినిభృయత్వావ్యా

అన్వయస్యతి రేకవ్యాప్తిమహావ్యాపకతాదన్వయవిషయతయోర్విశిష్యాభావవ్యయ
నివేతనరో నాయం గ్రంథః, తథాచ సతి ప్రకృతచేతుతావచ్చేదకేత్యాద్యనుగతశ
జ్ఞేనోధయోక్తిరతశచైవ ధ్యానాపాతాల్ విశిష్యాది తదుభయావగాహిత్వా
స్య తచ్చేత్యాదివాదర్శనీయతయా ప్రథమతపన విశిష్ట తదుభయావగాహిత్వా
థాకత్వాపనణానానాదిత్యాల్ తచ్చేతి తాదృశగమకత్వాపయిక విషయత్వం
చేత్యథాః * హేతువితి * హేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవిషయత్వేమిత్యర్థః, అతో
నోక్తానుగమవిరోధః * హేతుధూతాభావప్రతియోగితావచ్చేదకేతి * తాదృశ
ప్రతియోగితావచ్చేదకంచ ధూమాది భావచేతుకస్థలే ధూమాభావత్వాదికం వ
హ్నుభావాది హేతుకస్థలేచ వహ్నిత్వాదికం ఎతదసంగ్రహభయేనైవ హే
త్విభావత్వావచ్చిన్న ఇతి నా క్తం || తథాసతి అయం నిర్మామో నిర్వహిత్వాది
త్యాదాయత్ర ధూమస్తత్యవహ్నిర్ధూమవ్యాపకవహ్నుభావవాంశ్చాయమిత్యా
ద్యాకారకమో రెవోదాహరణోపనయియోః ప్రయోగాదప్రహిత్యాద్యవచ్చి
న్న ఎవసాధ్యాభావవ్యాపకతాయా స్తతః ప్రతితిర్గుతువహ్నుభావాద్యభావత్వా
ద్యవచ్చిన్న ఇతి తత్ప్రతివ్యాప్త్యభావావతిపాదనేన న్యూనతావలైః, హేతుతావ
చ్చేదక సాధ్యతావచ్చేదకనివేతనప్రయోజనమాహ * ద్వ్యవృత్తితి * ప్రతిజ్ఞానం
గ్రహణేతి * ప్రథమోపదర్శితప్రతిజ్ఞావిషయసంయోగత్వావచ్చిన్న నిరూపిత
వ్యాపకతాయా అపి సంయోగత్వేన గుణహేతుకద్రవ్యత్వత్వావచ్చిన్నానుమితే
ర్ద్వితీయప్రతిజ్ఞా విషయగుణత్వావచ్చిన్న వ్యాపకతాయా గుణత్వేన స్పర్శసా
ధ్యక రూపత్వావచ్చిన్న హేతుకానుమితేః ప్రయోజకతయాఽవచ్చేదకద్య
యానుపాదానే తత్ర తత్ప్రతివ్యాప్తిరతిభావః || నన్వేవః యోగత్వావిషయకత్వవిశే
షణేనైవోదాహరణసాపేక్షి వారణాపూర్వోక్తానుమితం నమానవిషయకత్వ విశే
షణస్య వ్యాప్తిర్న సంగచ్ఛత ఇతి సన్యంతో త్తే విషయాంతర్భాగవరిత్యాగన్వే
పకతానివేత్యవారణీయ ఇతి న కావ్యనుపపత్తిః || అన్యేతువిశేష్యే విశేషణమితి రి
త్యావ్యాప్త్యవగాహిపరామర్శే న్యేవానుమితకారణత్వమ్ | అంతరాధానమా
నపదార్థేయప్రకారతావిశేష్యతయోశ్చ భేదఇతి భిప్రాయేణాదం | తథాచ సా
ధ్యాదివ్యాపకత్వప్రకారతానిరూపిత విశేష్యత్వాదిక మేవ జనకతావచ్చేదకం || త
దేవచ ప్రతిబంధకతావచ్చేదకమితి న కావ్యనుపపత్తి రితి త్వస్య త్వత్వం పూర్వపదితివ
దన్తి ఇతి కృతం పల్లవి తేన * ౧౭ || సత్యంతో త్త రేతి * మాలా క్తప్రతిజ్ఞాలక్షణముకి

వాచనశ్శక్త త్వేనాన్యూనానతిరక్త పడమాశ్రయరిత్యాగపడమూల విరోధఇత్యా
 ఖాచ్యతాదృశ మూలస్యచ తథావిధనముదాయపరిత్యాగపరత్వమేవాహ *అ
 న్మానేతి * నన్వేతత్కల్పే హేతువారణాయైవ పక్షవిశేష్యకత్వ పథ్యవసిత
 తాదృశ విశేషణోపాదాన మావశ్యకం తజ్జన్యబోధన్య వ్యాపకత్వావిషయత్వై
 ననిగత్వావిషయకత్వదానెనావారణాదితికథం సముదాయపరిత్యాగ ఇత్యతే
 హ* హేతుత్వమితి *పంచమ్యర్థపక్షక ఇతి* తథాచపక్షముఖ్యవిశేష్యకత్వమపి
 తాదృశహేతుజన్యబోధే అక్షరమితి న తేన తద్వారణసంభవఇతిభావః॥ పంచమ్య
 న్మానృత్వస్య నివేశేఘటానందాత్ పటానందందాదిత్యాది ప్రతిజ్ఞాయాలసం
 గ్రహమాలావ్యక్తలృప్తతర మాహ *హేత్వన్యేతి * అవశ్యంవాచ్యత్వాదితి*
 తథాచతత్పవ సకలహేతువారణైక సముదాయదశ పరిత్యాగో నక్షతిమా
 వహతితిభావః॥ సనుజ్ఞాపకత్వం పంచమ్యర్థః సచప్రకృత్యర్థస్య విశేషణతయైవ
 భాసతేనతు విశేష్యతీయా తథాచకథంపంచమ్యర్థపక్షక న్యాయంతర్గత నా
 తోపక్షముఖ్యవిశేష్యకబోధజన్యకత్వమతేహ*సంఖ్యతి*విభక్త్యర్థస్త్రైకత్వా
 దేఃప్రకృత్యర్థఃస్యవిశేషణతయాబోధఅనుభావికతస్యవిశేష్యత్వేఘటమిత్యా
 దితవకత్వం కమత్వంచ ఘటీయమిత్యాద్యాకారకస్య సర్వాసనుభవ విద్యధన
 మాహాలంబన బోధస్యావత్రైతరః సంఖ్యాతిరిక్రేతి సుబద్ధవిశేషణం॥తిజర్థఃస్య
 పైరాధనత్యాదేః ప్రకృత్యర్థస్యవిశేషణతయాథానాత్ ప్రత్యయాధనామాన్య
 పేక్షా॥విశేష్యత్వేనైవేత్యత్రయ్య కిమాహ*ప్రాతిపదికార్థయోరితి *సమా
 నవిభక్తికనామార్థయోఃకియావిశేషణీధాత ద్వితీయాంతనామాథాధాత్వర్థయో
 శ్చాధిదాన్వయబోధోత్పత్త్యాభేదేనేతి॥తయోఽపి విభక్త్యర్థమంతరాకృత్య ప
 రంపరయా భేదాన్వయబోధాత్సాక్షాదితి * అవ్యుత్పత్తై నిక్షిప్తమాణత్వాది
 తి * భూతలం ఘటఇత్యాదావాధారాభేయభావాది సుబద్ధైన ఘటభూత
 లాద్యోఃతదబలః పచతీత్యాదాచ క్రియాకర్తాదిభావేనతండుల పాకావ్యుర
 భూతసత్వంతాయ త్రైత్యర్థః॥ తేనజన్యత్వేనతిత్వంతస్యనత్యాగః॥ఘటాదందా
 దితి ప్రతిజ్ఞానుపగమేత్పహ *పటఃతి*తిజర్థఃస్యేతి * స్వగతామోయజైతే
 త్యాదా విధ్యర్థకలిజ్జప్రత్యయః తిజ్జరూపస్తదధకఇష్టసాధనత్వం తస్యధా
 త్వర్థకభానం *సమానేత్యాది * నీలాఘటః స్త్రాకంపంచరీత్యాదా ॥

స్వయంబోధానుదయాదిభావః॥ తథాచసంభూతిరికస్యఘటాగ్నిప్రాతిపదికా
 ధావిశేషణైవిభక్త్యర్థస్యాంతరాభాసేన ప్రాతిపదికాగ్నిభూతలతం
 తులాదేః ఘటపాకాదావాధారాధేయత్వైకర్తృత్వాదినబద్ధేన సాక్షాదేవా
 న్స్వయంబోధస్యభూతలేఘటః స్తండులంపంచతిత్వాదితః స్వీకరణీయతయా
 తాదృశప్రవృత్తివిరోధఇత్యాశయః॥ నచభూతలేఘటఇత్యాదౌఘటాధికరణంభూ
 తలమిత్యాద్యాకారకవివాదస్వయంబోధ ఉపేయితేనాతఉపదర్శిత ప్రవృత్తివిరో
 ధఇతివాచ్యః॥ తథాసతి శబ్దబోధేననుభవసిద్ధస్యప్రథమాంతార్థముఖ్యవిశేష్య
 కత్వస్య భంగప్రసంగాత్ ॥ ననువిభక్త్యధః సంసగతయైవ భానతేనతువిశే
 ష్యతయా ఘటాదావాధేయత్వాది సంబద్ధేనభూతలాది ప్రకారకబోధేన నప్త
 మ్యాదివిభక్త్యంతిభూతలాదివాచకపదసమభివ్యాహరస్యనియామకత్వాన్నొక్తా
 తిప్రసంగః, ॥ నచైవంభూతలే ధూమాదిత్వాదిభాగమాత్యస్యాసనుభావకత్వప్ర

* ఆధేయత్వేతి * భూతలే ఘటఇత్యావాధారకావద్భూతలవాఽఘటైవబో
 ధస్యాత్తత్ర దీప్తికృద్దశేతనామాథయోరితి ప్రవృత్తివిరోధఇత్యధః ॥ న
 ప్రవృత్తిభేదాధికరణత్వమేవ తత్రఘటాన్వయః । ఘటాన్వితాధికరణత్వస్యభూ
 తలేఇతిప్రత్యయాథాన్యవిశేషణవిధయాన్వయ స్వీకారేపి నప్రవృత్తివిరోధ
 ఇత్యాశంకతే * నచేతి * నొక్తాతిప్రసంగః * నభూతలంఘటఇత్వాదితోభూ
 తలవాఽఘటఇత్వాదిబోధప్రసంగః, ఆధేయతాసంబద్ధేనభూతలప్రకారకఘ
 టవిశేష్యకబోధేనప్రవృత్త భూతలంపంచతిత్వాప్రత ఘట పదజ్ఞానస్వే
 వ హేతుత్వాదితి భావః ॥ భూతలే ఇత్యాదితో ధూమాదితి ప్రత్యేకం వాక్య
 ప్రయోగే బోధాన స్వాదిత్యధః । దృష్టత్వాదిత్యధికమాషణాభిధానం చై
 త్రస్వేత్వాదిదూషణస్య ధాధ్యలాభాధానం । కేవలభూతలేఇత్యాదౌభూతలేర
 విశేషణతయాలభికరణత్వస్వేనభానాన్నానుభావకత్వాపరితిసమాధానస్స
 తాయవిభక్త్యధః, సంసగతయైవతి పక్షం పరిత్యజ్యతగ్యవిశేషణతయా
 పిధానమంగీకృత్యనామాథయోరితిప్రవృత్తిం పరిభూయభేదసంబద్ధేనేన నా
 మాథయోరప్రవయముపగమ్యోక్తసమభివ్యాహరజ్ఞానకారణత్వాపగమేన భూ
 తలంఘటఇత్వాది ప్రయోగాపత్తింవారయతాముపరిచైత్రస్వేత్వాదిదూషణాంత

సంగః॥ ఇష్టత్వం॥ అనువాదిభక్త్యర్థాధికరణత్వజ్ఞాపకత్వాదివిశేషిస్త్యవయ
 కృత్యథాస్యకుల్యవిత్తివేద్యాధేయత్వజ్ఞాప్యత్వాదిసంబంధసాన్వయః ఇత్యలూది
 భక్త్యథాస్యావిశేష్యత్వేనేదం మైత్ర్యస్యేత్యాదా మైత్ర్యాదివిశేషితస్వత్వాదియ
 పస్యాభావ పరితియోగినోఽవాంతరవాక్యాదనుపస్థిత్యానభావాన్వయ బోధా
 నుసపత్రిమాహ * చైత్ర్యస్యేదమిత్యాది * మైత్ర్యాదేరభావానభావోఽన్యతే స
 తుస్వత్వస్యేత్యాశంకాం నిరాదికీర్ముణా తమవగమైచైత్ర్యయథనేపిసంయోగ
 సమవాయాదినా చైత్ర్యాద్యభావనత్వేన యత్రచైత్ర్యస్యేదమితి వ్యవహారః త
 త్ర సచైత్ర్యస్యేత్యపి వ్యవహారః స్యాదితి సూచయతుం చైత్ర్యస్యేత్యుక్తమ్ ॥
 సను చైత్ర్య పరితియోగిణాభావ బోధనే ప్రథమాంత చైత్ర్యపద సమభివ్యా
 హారపద నియామక ఇత్యతలహ * మైత్ర్యస్యేదమిత్యాది * సచస్వత్వాదిసంబ
 ధే నైవ ప్రకృత్యథాస్యాభావా దశితస్థలే సభాబోధ్యతే తథాచ నాక్రాంతి
 ప్రసంగ ఇతివాచ్యం ॥ నృత్యనియామక రియాన్వత్వాదెరభావపరితియోగితా వ
 చ్చేదక సంబంధత్వాభావాత్, నామాథాపరితియోగిణాభావస్యానుయోగినిసప్త
 మించినానభావోఽధ్యయతుమశక్యత్వాచ్చ॥ నృత్యనియామక సంబంధస్యాభావపరితి
 యోగితావచ్ఛేదకత్వాపకమేపిస్వత్వాదిసంబంధానన్విన్నాభావస్యషష్ఠ్యాద్యం
 తనమభివ్యాహృతసభాబోధనీతనుయోగినిసప్తమ్యనపేక్షణాపి ద్వయోరధంనే
 దమేక స్యేత్యాదావగత్యే ॥ తథాహి॥ స్వత్వస్యవిశేష్యత్వేననిరూపక నిష్ఠభే
 దాపరితియోగినిరూపితంయత్స్వత్వంతదభావాధనస్వత్వప్రత్యయతేలపరితియో
 గ్యంతమేకపదార్థః సర్వత్రీనమభివ్యాహృతపదార్థానంసగీనిసభేదాపరితి
 యోగిప్రరూపస్వసజాతీయద్వితీయంహితత్వస్త్రేక పదార్థాత్వాత్ స్వత్వం ష
 ష్ట్యథః తథావిధంఛైకమాత్రనిరూపితంస్వత్వంసతూభయనిరూపితంతన్నిరూ
 పమవశాంతితి * అస్తు కి * అధికరణత్వంభూతలేఇత్యత్ర జ్ఞాపక వం ధూ
 మాదిత్యత్రాస్యాదితి * సచైత్ర్యస్యేదమితి * మైత్ర్యధనేపివతాదృశవ్యవహారోభవతితి
 నేష్టాపత్తితి సూచనాయమైత్ర్యస్యేత్యపున్యక్తమితిబోధ్యం॥ తాదృశస్వత్వమేక
 మాత్రనిరూపితం * యదీతి * స్వమిత్యనువర్తతే * తాదృశేతి * సమభివ్యా
 హృతపదార్థేత్యర్థః ॥ యదిసాంబంధభూతస్వత్వావశ్యయాన్వమినిష్ఠభేదాపరితియో
 గీవకపదార్థాస్తదాప్యాహతివకమాత్రస్వత్వవదితి * ఇదమేతాదృశకన్యసత్వ

చక్రస్యేకపుటపస్య తన్నిరూపకపుటమంతస్థివధః పృతియోగితయా తథావి
 థభేదాపృతియోగ్య పృసిద్ధైరితాదృశస్వత్వాభావ ఉభయధనే అదాధితః || స్య
 త్వసంబంధేన ఏకపదార్థాన్యభావాయదిసభాబోధ్యతేతదాతు స్వస్వామిని
 వృథేదాపృతియోగ్యేకపదార్థోవాచ్యస్తత్రయదిస్వమభావస్యానుయోగీధనం, త
 దాఽప్రసిద్ధిఃప్రమేయమాత్రస్త్రేయోభయస్వామికంయద్ధనంతత్సాన్వమినివృథేద
 పృతియోగిత్వాత్, యదిధనాంతరమేకమాత్రనిరూపితంస్వత్వవోతదాతస్యసమ
 భివ్యాహృతపదార్థాత్వాభావాదేకపదస్యతాదృశార్థా సంబంధినివృథేదాపృతి
 యోగిబోధకత్వప్రత్యుత్త్రభిభంగః|| ఏకమాత్రస్వత్వవృద్ధనాంతరస్వామిచేత్రమైత్రా
 భయధనేనేదమేక స్వేతివ్యవహారానుపపత్తిశ్చ|| ఏతదభిప్రాయేనైవద్వయోరిదమి
 త్యాద్యనుసృతం|| ఇదమత్యావధేయం|| నేదమేక స్వేత్యత్వస్వనిరూపకనిష్ఠభేదా
 పృతియోగినిరూపితయత్కించిత్స్వత్వస్వాభావ బోధనేఏకమాత్రధనేమి తథావి
 థననాంతర నిష్ఠస్వత్వాభావ సత్త్వాత్తాదృశప్రయోగప్రసంగః తాదృశస్వత్వ
 సామాన్యస్యచైకాభావనసంభవతి పృతియోగితావచ్ఛేదకస్యస్వత్వపుటితత్వే
 నాననుగమత్ అభావకూటస్యచానర్వజ్ఞమజ్ఞేయత్వమి త్యేకత్వసంఖ్యావచ్చి
 త్న ఏకపదార్థఃతదన్వితస్వత్వస్యచోభయస్వత్వానిరూపితవిశేషణతావిశేష
 ణస్వత్వస్య సమవేత త్వేతాదృశసమవాయేనవాఽభావఃప్రతీయతఇత్యవగంత
 వ్యం, తథాచ ఉభయానిరూపిత స్వత్వసంబంధేన ప్రకృత్యర్థాభావబోధోపి

దోషాభావప్రకాశనార్థం ఏకత్వరక్షార్థంచ స్వత్వసంబంధేన తథావిధచైత్రమే
 త్రయోః ప్రత్యేకస్యతత్వసత్త్వాత్ | అథత్రయోణామిదం నద్వయోరిత్యత్ర కీదృ
 శోబోధః | సజాతీయత్వతీయరాహిత్యస్య దుర్వచత్వాదితిచెన్న | తస్యతత్త
 స్వనిరూపక నిష్ఠభేదపృతియోగితావచ్ఛేదకీభూతప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదక రూప
 త్వాత్ *ఏతదభిప్రాయేనైవ* సజాతీయద్వితీయరాహిత్యమేకపదార్థఇత్యభి
 ప్రాయేనైవ| అత్రసజాతీయద్వితీయాంతర్గతైక స్వత్వాభావపరతయాపిద్వయోరి
 దంనైక స్వేతి వ్యవహారఆనుభవిక స్తన్నిర్యాహాయ నక్ష్యమాణప్రకారాదరేచ
 దీధితికారీయస్వత్వసంసర్గతామతమాషణస్యావృద్ధారోభవతీత్యాశయేనదూ
 షయతి * ఇదమత్రేతి * ద్వయోరిదంనేదమేక స్వేతిఇదం పదద్వయనమూహ
 లంబనాభిప్రాయేణ *ఉభయస్వత్వేతి * ఏకమాత్రస్వత్వవృద్ధనాంతరాప్రసిద్ధి

సంభవతి ఉభయానిరూపితత్వంచ స్వనిరూపితత్వ స్వభిన్ననిరూపితత్వైశ్చ
 యసంబంధేన కించిద్విశిష్టం యత్తదన్యత్వమితి ॥ నమన్వత్వస్య విశేష్యత్వేపి
 నెదంమైత్ర్యస్యేత్యాదితః కథంస్వత్వసంసర్గాభావబోధః సంసర్గాభావబో
 ధమాత్ర్య ఏవసర్వానుయోగిని నస్తమ్యపేక్షణాదిత్యతలమా * మైత్ర్యసంపదతీ
 తి* నామాధావృత్తియోగికాభావబోధవీవానుయోగినిస్తమ్యపేక్షణాదిభి
 యః॥ యథాశుశ్రుతింగావిషయకత్వనివేశేన గంధవతీతరభ్యోభిద్యతే గంధాదిత్యా
 దావవ్యాప్తింప్రకారాంతరేణ వారయతామతమాహ * హేతువిషయకతి* కా
 సాంచిత్యైతిజ్ఞానాంహేతువిషయకజ్ఞానజనకత్వేపిప్రతిజ్ఞాత్వస్య హేతువిషయక
 జ్ఞానజనకత్వానియతత్వాత్తన్నియతన్యావావయవతావచ్ఛేదకానిహేతుత్వోపస
 యత్వనిగమనత్వాన్యేవనతుప్రతిజ్ఞాత్వమితి నావ్యాప్తిః హేతుబోధకప్రతిజ్ఞానిష్ఠ
 తత్ప్రతిజ్ఞాత్వాదేస్తాదృశజ్ఞానజనకత్వనియతత్వాదవ్యాప్తితాదసన్ధ్యమతావయ
 వతావచ్ఛేదకతి॥ అభావహేతుకన్యతిరేష్యదాహరణస్యలింగావిషయకజ్ఞానజన
 కస్యసంభవాదుదాహరణత్వస్య తాదృశజ్ఞానజనకత్వానియతత్వాదుదాహరణా
 తివ్యాప్తిరతఉదాహరణాన్యేతి॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదేహేతుపక్షసాధ్యభేదేన భిన్న
 తాన్ద్రుధవతీతరేభ్యాసిభిద్యతే గంధాదిత్యాదావవ్యాప్తిః తదవస్థేన తాదృశప్ర
 తిజ్ఞానిష్ఠప్రతిజ్ఞాత్వస్య హేతువిషయకజ్ఞానజనకత్వనియతత్వాత్ హేత్వాదిభే
 దవ్యయోర్తద్భేద్యతీకస్తస్యేతికమేణవ్యభిచరణసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తేవ
 ప్రత్యయః । అత్రస్వనిరూపకవ్యక్తివృత్తిభిదావృత్తియోగ్యవ ఏకపదార్థఇతి
 తుససత్ । నిరూపితత్వసంబంధేన తద్విశిష్టస్వత్వస్థేన సత్త్వాత్ ॥ ఏకమాత్ర
 సన్వత్వస్యాప్రసిద్ధేః సంబంధవిశేషస్యానన్యకత్వేచకారవాత్ ॥ ఇదమత్రావధా
 తవ్యమ్ । నవ్యమతేఉభయానిరూపితత్వత్వేన సంసర్గాతావిరహేపి నానుపవ
 త్తిః । తథాపి ఏకత్వ సంఖ్యావచ్ఛిన్నఏకపదార్థః । ఉభయానిరూపిత స్వత్వ
 స్వీకారే ఉభయానిరూపితత్వంపస్త్యర్థః । నానాస్వత్వస్వీకారస్వత్వాసమానా
 ధికరణస్వత్వంతదర్థః ॥ సామానాధికరణ్యంచైకకాలావచ్ఛేదనైకధర్మివృత్తిత్వ
 మితి ॥ ఇదంతందింత్యతే ॥ ద్వయోర్తద్భేదకత్వేత్యర్థఇత్యవశే షష్ట్యర్థాప్రసి
 ధ్యావత్తైః ॥ భట్టాచార్యమతేతునాయందోషఇతి * అభావేతి* అయంనిర్మా
 ణో నిర్వహిత్యాదిత్యాదిస్థలీయస్య యోయోధూమవా సవహ్నిమానిత్యా

ప్రతిజ్ఞా లక్షణము యందు పరకృత పాతకుని పదములు నున్నవి నయితా నయవతా
 వచ్చెదక నైవ వాప్రసిద్ధిరైనా పాతకుక పాత్యవయవాది సాధారణపాతకత్వా
 దేరప్యతిభాత్యాదిత్యసర్వసమాచనాయ కిదితి || జిజ్ఞాసా ఫలోపధాయకత్వ
 స్యావ్యాప్తిమాశంక్యాహం *జిజ్ఞాసేతి* ఉదాసీనాతివ్యాప్తివారణాయన్యాయా
 నయవత్సన్యానశ్యం నివేశనీయతయావాక్యభిన్నాతివ్యాప్త్యప్రసక్తే రావ్యకృప
 దోషాదాన మనభూత మిత్యాశంకాయాం వాక్యపదస్తేన న్యానానయవార్థ
 కతామాహ *వాక్యత్వమితి* గుఢవతీతరెభ్యోభిద్యతె గుఢాదిత్యాదావవ్యా
 ప్తివారణాయలింగావిషయకేతితి *పూర్వపదర్థితార్థకమితి* సాధ్యతావచ్చేద
 కావచ్చిన్న సాధ్యవిశిష్టపక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్న పక్షవిషయతాబహిర్భూతలిం
 గవిషయతాసూన్యాధికమిత్విధాః | *అభావపాతకేతి* సహస్రభావ పా
 తుకేత్యధికం యోధూమవాక్ సహస్రమానిత్యదాహరణస్య లింగావిషయ
 కత్వాదితిభావః || భావపాతకస్య వ్యతిరేక్యదాహరణస్య పాత్యభావ
 త్వేనైవ వ్యతిరేకబోధతయాన లింగావిషయకత్వసంభవః ఏవమభావపాతక
 స్యాన్వయ్యదాహరణస్య సతథాత్వసంభవః ఇత్యభావపాతకత్వవ్యతిరేకత్వా
 నుధావనం *లింగసాధ్యమితి* లింగమన్యాస్తీతిత్వత్వత్వాల్లింగవిషయలింగత్వని
 రూపకార్థకత్వాదితిభావః || వక్ష్యమాణోదాహరణేసాధ్యవిషయకత్వ స
 త్యాదతివ్యాప్తేరాహ *తత్త్వవిషయకత్వమితి* తద్వద్విశేష్యకం *తద్వన్వఖ్యవిశేష్య
 కం నిష్పేహత్వసూక్యత్వం స్పేహవసత్తద్ధేతు త్వే ఉదాహరణజన్యబోధస్యనలిం
 గావిషయకత్వసంభవఇతి తిత్ప్రకారక ప్రమావిషయత్వ సూన్యత్వానుధావనం

దేః ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యభేదేత్వేతితు సవిజాతీయజ్ఞానజనకత్వరూపప్రతిజ్ఞా లక్షణస్య
 వైజాత్యాప్రామాణ్యన దూషయిష్యమాణత్వంసూచితమ్ | సాధ్యాదేరపి పాతక
 త్యాదాహ *ప్రకృతేతి* సమయసంబంధాదినా జిజ్ఞాసానుదయస్యమూలేష్వక్తత్వా
 దాహ *అవ్యాప్తిమితి* తాదృశబహిర్భూతత్వం తచ్చాల్లినిశ్చయత్వసమన్వయతప్ర
 తిబంధకతానవచ్చేదకత్వం || అత్ర స్వరూపసంబంధరూపావచ్చేదకత్వనివేతేని
 గమనైజ్ఞేయత్వాద్యాద్యత్వవ్యాద్యశం పాతకత్వం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదా
 చ పాతకవతివ్యాప్తేరావ్యవసరత్వవ్యాప్త్యయోర్నివేశః *ముఖ్యేతి* జలత్వాద్య
 భావప్రతియోగితావచ్చేదకఘటకతయా జలభావపాతకస్తత్రాతివ్యాప్తితాద

తద్భూతానామౌగ్రితా తయాతతిరిక్తమితిహృదయం॥ జలత్వసంబంధకాయా
జలాన్యత్వస్య సందిగ్ధతయా తత్ప్రకారకప్రమావిషయత్వ వాసినందిగ్ధమితి త
ద్భూతాన్యత్వస్య హేతుతయోపన్యాసోనసంభవతీతి ప్రథమసాధ్యేతదుపేక్షితం
ఉత్పత్తికాలేజలస్యాపి నిష్పేహతయాద్యన్యత్వసాధ్యక జలాన్యత్వ ప్రకారకప్ర
మావిషయత్వసూన్యత్వహేతుకస్థలాంతమనుస్మృతం॥ అయోక్తయ్యజలత్వసా
ధ్యోపేక్షా॥ యత్తుజలాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వసూన్యత్వమపి లాఘవాజ్ఞ
లత్వస్వరూపమేవేతిజలత్వస్యసాధ్యత్యేనోదాహరణజన్యబోధస్యసాధ్యవిషయ
కస్య లింగావిషయకత్వసంభవఇతిద్యోప్యత్వసాధ్యకానుభావమితి॥ తన్న॥ జలాద్య
న్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వసూన్యత్వస్యజలత్వస్వరూపత్వేయిన్నదన్యం త
జ్జలాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వత్వదాహరణజన్యబోధస్యావ్యన్యత్వ ప్రతి
యోగితావచ్చేదకతయాలింగవిషయకత్వేనాసంగతే॥ పూర్వవద్వాప్యప్రవిషయ
కత్వస్యలింగావిషయకపదార్థత్వే ఉదాహరణస్యవ్యాప్తిబోధకతయాలత్రిలిం
గివిషయకత్వ విశేషణవాన్యత్వత్వసంభవతీత్యాశయేన తన్నతే స్థలాంతతే వ్యా
వృత్తిమాహ * లింగేతి* పూర్వోక్తేతి* ఉక్తానుగతరూపావచ్ఛిన్నైత్యర్థః* హే
తువారణాయేతి* ఇతరేషాంత్రయాణాంవ్యాప్తి విషయకత్వేనేవ వారణాదిభా
వః* ప్రకృతేతి* హేతుతావచ్ఛేదకహేతుత్వవిషయతానాం భేదనివేశేనా
ధ్యస్య హేతుతావచ్ఛేదకాదిరూపత్వేహేతుతావచ్ఛేదకాదివిషయతాభిన్న సా
ధ్యవిషయత్వాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తిరితివిశిష్టవిషయతాబహిర్భావనివేశః ॥ తాదృశ

వస్థ్యమ్ * జలస్యాపీతి * తథాచావయవిజల హేత్వసిద్ధిరితిభావః * ఉక్తయ
క్త్యా * సాధ్యన్యజలత్వస్య సందిగ్ధత్వే జలాన్యత్వసాపి సందిగ్ధతయాసందిగ్ధ
హేతురపీతి యక్త్యా । ననుపక్షవిషయత్వానిరూపితవ్యాపకత్వవిషయతాయాః
హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య ప్రకృతసాధ్యగమకతాపయికత్వాభావాన్న
దాహరణవారణంభవతీత్యతహా * ఉక్తేతి * నిరుక్తపంచమవిషయతాంశే త
థావిధపర్యాప్తిమద్దమవిషయతాసూన్యత్వమితిత్యర్థః * సాధ్యస్యేతి * అ
యంవహ్నిమాహ వహ్నిసామగ్రిమత్తావదిత్యాదౌ । నను తద్వహ్నిరాభవస్తన్ని
రూపకత్వాభావఃసాక్షాత్పరంపరాసాధారణనిరూపకత్వాప్రసిద్ధ్యా దురితే

విషయతామూర్తాః పూర్వమున్ను రావచ్చును. నర తాదృశవిషయతామూర్త్యా
తవిషయతామూర్తనివేశేనైవ పాతువారణసంభవేనాధ్యాత్మనివేశసంవ్యర్థమితి
వాచ్యం॥ తాదృశవిషయతాస్తర్భూతసాధ్యవిషయతాభిన్నత్వేనైవ వాత్రబహిర్భూ
తేనైత్యంతేన వివక్షితతయాదశితకేతౌ తాదృశ సాధ్యవిషయతాభిన్నకేతు
త్వాదివిషయతామాదాయాతిప్రసంగస్యవారక తయాతత్సాధ్యకార్యత్వే॥ భేదప్రతి
యోగికోటా నివిష్టస్యసాధ్యాంశస్యచాఖండాభావముటకతయాఽనైయర్థాత్ ॥
యత్రచప్రకృతకేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టకేతువిశిష్టకేతుత్వవిషయతాం తర్భూ
తసాధ్యవిషయతాయా అప్రసిద్ధి తత్రబహిర్భూతత్వాంతమనుపాదేయమేవ శ
బ్దే కస్యసాధ్యవివక్షితత్వాదితి నావాన్తిప్తిః ॥ తాదృశ విషయతాంతర్భూతత్వసా
ధ్యయత్వ ఉభయాభావమనవా బహిర్భూతవైత్యంతాధ్యక్షః॥ కేతుతావచ్ఛేదక
కేతుకేతుత్వానానివేశస్యప్రయోజనకృమశఃప్రదశయతి*తేనైతి*తత్వే
నైతి*కేతుత్వేనకేతుత్వత్వేనచేత్వర్థః॥ కేతుకేతుత్వయోస్తాదాత్వసంబం

వేశిత్యతాపహ * పూర్వవిధి * ప్రకృతకేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టకేతుత్వవి
ష్టకేతుత్వత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకత్వవివక్షిత్యధః ॥ ధూమాదాలోకివానిత్యాదౌతథావిధినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న
ప్రతిబంధకతామాదాయావ్యాపైర్వాప్యవకత్వనివేశః ॥ జన్యత్వమ్ ॥ నిరూపక
తాసంబంధిన జ్ఞానస్య జ్ఞానజన్యత్వస్యవాసాధ్యత్వే తద్వత్త్వేన ప్రమీయమాణ
త్వాదితి కేతౌ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకత్వసత్త్వాదన్యాపైర్నిశ్చ
యత్వవ్యాప్యత్వమపిదేయమ్ * విషయతామాలైతి * విషయతాశాలిబాధజన
కత్వేత్యధః * తాదృశేతి * కేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టకేతువిశిష్టకేతుత్వవి
షయతాంతర్భూతాయాసాధ్యవిషయతాత్విన్నైవైత్యధః॥ అంతర్భూతత్వం త
చ్ఛానినిశ్చయత్వసమవ్యాపకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం ॥ వ్యాప్యత్వవివేశప్ర
యోజనంప్రాగ్వత్॥ మహిమాధూమాదిత్యాదౌకేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టకే
తువిశిష్టకేతువిషయతాంతర్భూతసాధ్యవిషయత్వా ప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిమాశం
శ్యతత్రలక్షణంభిన్నమేవేత్యాహ*యత్రచైతి* సర్వత్రైక్యశబ్దాభిలప్యం లక్షణ
మాహ * తాదృశేతి* తాదృశోభయాభావవిశిష్టసాధ్యవిషయతాశాలిబాధజనక

ధనసాధ్యత్వంబోధ్యం॥ హేతుత్వావచ్చిన్నసాధ్యకస్థలే హేతుత్వసప్రభీయమున
త్వరూప ప్రకృతహేతోరపిసాధ్యతావచ్చేదకాక్రాంతతయా హేతుజన్య బోధ
స్యసాధ్యవిషయకత్వమక్షతమేన సాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్ట నిరూపితవిషయతావ
ర్యంతస్యావిషయతత్వాదితిహేతు విషయతా బహిర్భావ నివేశ వ్యావృత్తిసంగ
తిః॥నచ హేతువిషయతాబహిర్భూతత్వనివేశాపేక్షయాసాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టవి
షయకత్వనివేశన మేవలాఘవేనాదితిమితివాచ్యం॥ విశిష్టవిషయతా బహిర్భావ
నివేశనీయే హేతువిషయతా బహిర్భావస్యస్వాంతంత్వేనానివేశనీయతయాశా
రవాసవకాశాత్ ॥ హేత్వంశమనివేశ్యవిశిష్టస్య దుర్నివేశతయా విశిష్టనివేశ
నేన తన్నివేశాల్ హేత్వంశాప్రవేశవహేతుతావచ్చేదకవిషయత్వహేతుత్వ
విషయత్వయోబహిర్భావస్యపృథగ్నివేశనీయతయా శారవాల్ ॥ ఏవంచప్ర
మేయత్వాద్యవచ్చిన్నసాధ్యకస్థలే హేత్వంశనివేశన ప్రయోజనసంభవాద
యం హేతురిత్యుపలక్షణపరంబోధ్యం ॥లింగవిషయకత్వస్య పూర్వవత్సాధ్య

వాక్యత్వమథః * హేత్వీతి * ఆయం హేతురిత్యత్ర హేతోరేవ తా
దాత్వేన సాధ్యత్వం ఇదం హేతుత్వమిత్యగ్రద హేతుత్వస్య తాదాత్వేన
సాధ్యత్వం దీధితికారాధిపేతిమ్ ॥ అన్యథా ప్రథమ హేతుత్వస్య సాధ్యత్వేత
త్వేన ప్రమీయమాణత్వాదితిహేతుజన్యబోధే హేతుత్వాంతే హేతుత్వయా
వసాధ్యాధానాల్ ॥ ద్వితీయే హేతుత్వత్వస్య సాధ్యత్వ ఉక్తహేతుజన్యబో
ధే హేత్వంశే హేతుత్వత్వరూపసాధ్యాధానాదసంగతః ॥ విశిష్టవిషయతాబ
హిర్భావశ్చ సబహిర్భావత్రయం । కింతు ఏకఏవ తథాచ సాధ్యతావచ్చేదకా
వచ్చిన్నవిషయతానివేశమతే హేతుతావచ్చేదకబహిర్భూతత్వహేతుత్వవిహి
ర్భూతత్వయోరావశ్యకత్వేన శారవమితి విశిష్టవిషయతాబహిర్భావనివేశఇత్యా
శయోనాహ * విశిష్టేతి * హేత్వంశమనివేశ్య విశిష్టస్యదుర్నివేశతయా విశిష్ట
నివేశే తన్నివేశాదిత్యనాహ * స్వాంతంత్వేనాదితి * శారవేతి * హేతుతావచ్చే
దకావిసరిష్టసాధ్యకప్రతిజ్ఞాయానుకూల్యాప్రీత్యబోధ్యా ॥ తాదాత్వేన ప్ర
మేయసాధ్యకం ద్రవ్యసాధ్యకంవా ధూమాదిత్యాదికం న్యూనతాపరిహారాయద
ర్శయతి * ఏవంచైతి * నను లింగవిషయకత్వస్య సాధ్యవస్తుభ్యవిశేష్యకత్వాద్ధ
కత్వంపరిత్యజ్య దర్శితవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయకత్వరూప గురుత
రారంభః కిమథఃఇత్యతలహ * లింగేతి * సాధ్యవత్తయా వాస్తవికత్వాదిః ॥

విద్యైష్యకాథకత్వాపగమేవహ్నిమాన్వహ్నిసామగ్రిమత్వాదయం హేతుః
తత్త్వేనప్రమియమాణత్వాత్ అనయోరతిప్రసంగ వారణసంభవేషి ఇదం హేతుః
త్వమిత్యాదౌ పంచమ్యథాస్య తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతయా సాధ్యప్ర
కారతానిరూపిత విశేష్యకాథకత్వేపిస్వరూపసంబంధేన హేతుత్వసాధ్యకస్థ
తే నిరూపితత్వసంబంధేన జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకజనకతాత్వావచ్ఛిన్నపక్షక
స్థలేద హేతావతివ్యాప్తివారణంసంభవతీతి గురుతరారంభః ॥ లింగవిషయతా
యాః పూర్వోపదర్శితవిషయతాయాబహిర్భావనివేశేనం లింగపదస్య ధర్మప
రతాంచ ఇనైవ లింగబాధకప్రతిజ్ఞావిశేషైవ్యాప్తిలింగపదవిషయపదయోః
సాధ్యవద్విశేష్యపరతాంచినైవ దర్శితవ్యతిరేక్యదాహరణైవతివ్యాప్తిం ప్రకా
రంతరేణవారయతాం మహిమపన్యస్యరూపయతి * లింగేతి * నిగమనస్య
దాహరణస్యదహరణాయనియతాంతద్వయమవయవతావచ్ఛేదకవిశేషణం ప్రతి
జ్ఞాత్వాదాహరణత్వయోరపి లింగలింగి విషయకజ్ఞానజనకత్వసమానాధికరణతే
యా అసంభవాదతిప్రసంగాదతస్మామానాధికరణము పెద్దవ్యభియత్రనియతత్వే

* జ్ఞానత్వేతి * విషయితావచ్ఛేదజ్ఞానసాధ్యకేతు ముఖ్యత్వపర్యంతప్రయోజనమా
హ్యమ్ * గుర్వీతి * ఆయంచ లింగావిషయకత్వేత్తే లింగం లింగత్వమితివత్తే
వ్యాపకత్వవిషయతాహస్యత్వాధికత్వవిన సతు పథమకల్పే ఉదాహరణవిశే
షైవతివ్యాప్తిలింగివోధ్యమ్ ॥ మతాంతరమవతారయతి * లింగీతి * ధర్మలింగ
త్వమ్ * దగ్ధేతి * యన్నజలం తన్నిస్నేహత్వప్రకారకప్రమాదిషయః య
న్నద్రవ్యం తజ్జలాన్యత్వప్రకారకప్రమాదిషయకతిప్రదర్శితేత్యధికః * నిగమన
స్యేతి * లింగివిషయకజ్ఞానజనకత్వనియతావయవతావచ్ఛేదకరూపవత్త్వమా
త్రోక్తా నిగమనే లింగావిషయకబాధజనకత్వా నియతావచ్ఛేద్యతావచ్ఛేదక
రూపవత్త్వమాత్రోక్తాశ్చ దాహరణవాతివ్యాప్తిలింగి దలద్వయం నివేశితమిత్యర్థః
* నిగమనస్యేతి * హేతుపసయయోస్తేష్టకేతవిశేషణనాపి సువారత్వాత్ప్ర
గః * ప్రతిజ్ఞాత్వేతి * లింగావిషయకజ్ఞానజనకత్వానియతేత్యత్రసామానాధికర
ణ్యప్రవేశేనసంభవః ॥ గంధవతీతరేభ్యోభిద్యతేషత్వాదిప్రతిజ్ఞాంతభావేణ ప్ర
తిజ్ఞాత్వస్య తత్ప్రమానాధికరణత్వాత్ ॥ దలంతరే సామానాధికరణ్యప్రవేశే
తూదాహరణేవతివ్యాప్తిలింగ్యధికః ॥ ఉదాహరణవిశేషత్వం యన్నజలంతన్ని

ప్రకృతసం॥ ఉదాహరణవిశేషత్వమదామౌతిప్రసంగవారణాయవచ్చేదకాం
 తం॥ అదివదాత్పంచమివిధి మత్స్వనియతలింగవిషయకజ్ఞానజనకత్వనియతావయ
 వతావచ్చేదకరూపవత్త్వాదిపరిగ్రహః * రూపాంతరేతి * యద్యపి నిరుక్తస్యా
 పిరూపస్యాపరిచయాదంతరపదమనర్థకం॥ తథాప్యాత్మాశ్రయభయేన తథావిధ
 రూపాంతరపరిచయోపేక్షణీయః॥ తచ్చ రూపమనుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిష
 యకశబ్దధిజనకవాక్యత్వాదికమే తథాచ తస్యైవ తద్భుటకస్య 'లక్షణత్వసంభ
 వాద్యస్యధావిశేషణతా॥ నచ తస్యవిశిష్టానుభవకత్వాన్నన్యధావిశేషణతేతివా
 చ్యం॥ ప్రతిజ్ఞాత్వసాతుత్వాదిసాధారణస్యావచ్చేదకత్వస్య దుఘటతయావి
 శిష్టేన తన్నివేశనస్యావశ్యకత్వాదిత్వేల్లాభాయాంతరపదమ్॥ అత్యదసాధ్యా
 దిభేదేనాభిన్నప్రతిజ్ఞాత్వం యద్యవచ్చేదకత్వేన నివేశ్యత్వేతదా తస్యప్రకృత
 సాధ్యవిషయకత్వనియతత్వాసంభవాదప్రసిద్ధిః॥ యదిచ సాధ్యాదిభేదేన భి
 న్నం తత్ తదా యాద్యససాధ్యపక్షకప్రతిజ్ఞాయాం ప్రకృతలింగబోధకత్వని
 యతం తత్ప్రాప్త్యాపిరిత్యపి దూషణంబోధ్యమ్॥ *****

— ఇతి గదాధరీయే ప్రతిజ్ఞాలక్షణమ్ —

స్తేహాత్వప్రకారకప్రమావిషయఇత్యాకారకనిష్ఠ తద్యక్తిత్వాదిరూపవత్త్వాది
 త్యాదినా మేతుత్వబోధకవిధక్తిసుటిలక్షణపరిగ్రహః * ఆత్మాశ్రయేతి * అ
 వయవతావచ్చేదకతాగ్రహేనవయవతావచ్చేదకత్వ విశిష్టరూపగ్రహాపేక్ష
 తఇత్యాశయః॥ తథావిధరూపాంతరపరిచయవతామేవలక్షణస్యసంగ్రహేత్య
 తలహ * తథాచేతి * విశిష్టానుమిత్యన్యూనైకాదీయాపేణ స్వయం దూ
 షణాంతరమాహ * అత్యచేతి * క్రిం॥ —॥ కేదిత్తు సాధ్యపక్షవిశే
 షనియంతిశం నప్రతిజ్ఞాత్వం తథానతి ప్రతిజ్ఞాపదస్య నానార్థత్వం స్యా
 త్క్రింతుజాతివిశేషః కార్యతావచ్చేదకత్వాదీనామివ శక్యతావచ్చేదకతాయాల
 పి జాతిసాధకత్వాదితివదంతి॥ తన్మతం దూషయతి మూలే * ప్రతిజ్ఞాత్వమి
 తి * అనతిప్రసక్తపదోపాదానంచ న్యాయబహిర్భూత ప్రతిజ్ఞానమానాకార
 వాక్యసాధారణ్యశుకావారణాయ * తాంత్రికేతి * శక్యతావచ్చేదకత్వైవజాతి
 సాధికావ్యవహరస్తు తాంత్రికేషు ప్రసిద్ధఇతిభావః * దేవదత్తప్రభవత్తాదెన్వి

తి • దేవదత్తప్రభవతావచ్ఛేదక వైజాత్యనేత్యభావః ॥ అగ్రేతద్వైజాత్యం దేవదత్త
 ప్రజన్యపంచాశద్వైజాత్యం నుగతం తథాచైతద్వైజాత్యం విహాయప్రతిజ్ఞాత్వం య
 జ్జదత్తాద్చురితప్రతిజ్ఞాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వం విహాయ నిరుక్తవైజాత్యముదాసీనపక్షే
 దేవదత్తాద్చురితప్రతిజ్ఞాయాంచ తద్వైజాత్యమునమావేశరూపసంకరభూతసంభవతి ॥
 నిరుక్తవైజాత్యస్త్వేవ సిద్ధౌ లైంగీకర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ తస్య పంచాశద్వైజాత్య
 నుగతతయా కత్యగత్యాదినాసంకరాత్ ॥ తాదృశవైజాత్యం విహాయ కత్యా
 దియజ్జదత్తాద్చురితక కారాదా కత్యాదికం విహాయ తాదృశవైజాత్యం దేవదత్తా
 చ్చురిత భిక్షారాదా దేవదత్తాద్చురితక కారాదా కత్య తాదృశవైజాత్యయోః
 సమావేశాత్ ॥ యదిచ పంచాశద్వైజాత్యం దేవదత్తప్రభవతావచ్ఛేదక వైజాత్య
 మేకమనుగతం నస్వీక్రియతే యేనాక్రమాపన్నాస్యత్క్రియదేవదత్తమాత్రాద్చు
 రితక కారమాత్రసామాన్యేన పరిపంచ దేవదత్తమాత్రాద్చురితక కారసామాన్యవృ
 త్తివైజాత్యం విహాయ ప్రతిజ్ఞాత్వస్య యజ్జదత్తాద్చురితప్రతిజ్ఞాదా ప్రతిజ్ఞాత్వం
 తాదృశవైజాత్యస్య దేవదత్తమాత్రాద్చురితక కారేన త్వాత్ ॥ దేవదత్తాద్చురితక క
 రఘటితప్రతిజ్ఞాయా ఉభయోః సమావేశభిక్షాంకవ్యమువ్యతే, తదా కత్యాదిక
 మాదాయేవ ప్రతిజ్ఞాత్వస్య సాంకత్యం సంభవతి ॥ కత్యం విహాయ ప్రతిజ్ఞాత్వం క
 కారఘటితప్రతిజ్ఞాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వం విహాయ కత్యముదాసీనక కారేక కారఘటి
 తప్రతిజ్ఞాయాం సమావేశాది దేవదత్తప్రభవత్వానుభావనమనుగతమేవేతి ఛేత్
 మేవమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వస్య జాతిత్వవాదిభిరే దేశాతివ్యాప్తివారణాయ వ్యాసభ్య
 వృత్తిత్వం స్వీకార్యం । అగ్నికత్వంచనమామయ తుల్యయైర్వాపరికల్ప్యం । వై
 జాత్యమపి న్యాయాంతర్గతపక్షోపహ్నిమానితివాక్యోదాసీన పర్యవశాన
 హ్నిమానితి వాక్యసాధారణం । దేవదత్తమాత్రాద్చురిత పక్షోపహ్నిమానితి
 వాక్యవృత్తిరేకం ఏవంచ దేవదత్తమాత్రాద్చురితవాక్యవృత్తితాదృశవైజాత్యం వి
 హాయ ప్రతిజ్ఞాత్వం యజ్జదత్తాద్చురితపక్షోపహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయాం ప్రతి
 జ్ఞాత్వం తాదృశవైజాత్యం దేవదత్తాద్చురితాదాసీనపక్షోపహ్నిమానితి వా
 క్య తదుభయనుమావేశశ్చ దేవదత్తాద్చురితన్యాయాంతర్గతపక్షోపహ్నిమా
 నితి ప్రతిజ్ఞాయాం కల్పితవైజాత్యమపి వ్యాసభ్యవృత్త్యైవేతి ఏకధర్మావచ్ఛిన్న
 పర్యావృత్త్యయాపేక్షత్ర సమావేశభిక్షాంకవైజాత్యానుసరణం ॥ ఏవంచ క

విత్తజాత్యస్య ప్రతిజ్ఞాత్వస్యచ కత్వాదినాసహ నైకధర్మావచ్చిన్నవర్త్యతే
 త్వరూప ఏకత్యసమావేశః । కత్వాదీనామవ్యాసభ్యవృత్తిత్వాదితి సతత్సాంకధ్య
 శంకావకాశః * ఏతేనేత్యాది * వృత్త్యంతమవృత్త్యంతంచ పరిచాయకంతే
 నైకదేశస్యప్రతిజ్ఞా తదితరసముదాయస్యచక్రదాసః*సాధనాంగమ*నాన్యాయ
 ఘటికా*పక్షపరిగ్రహే*పక్షేసాధ్యగ్రహే* ప్రమాణం*జ్ఞాపకం*ప్రాధమ్యా
 త్ *ప్రథమముచితత్వాత్* సమయబంధః* సద్భూతాంతాదాహరణనశద్ధాని
 త్యత్వం సాధనీయమిత్యాదినంకెతాభిప్రాయః । శద్ధానిత్యత్వంసాధయేత్వాకాం
 త్రాయాం శద్ధానిత్యత్వంకథమితి ప్రశ్నేవాదినఃప్రతివాదినః । యద్యపివిప్రతిప
 త్తిః తత్సంశయోత్తరంపర్వతేవహ్నినిర్ణయోజాయతామిత్వేకతచకోటికనిర్ణ
 యేచ్ఛైవయుక్తాతథాపి ప్రతివాదివన్నధ్యస్తస్యాపి పక్షతస్యపన్నాభావత్వవి
 పనిధరాంతోవహ్నిమానిత్వేవాకాంతైతి ప్రదగ్ధనాయ వాదినణత్యస్యాప్య
 భిధానం ॥ తథాచానిత్యః కర్ణత్వేవాకాంత్రాబోధ్యా । యద్వాపేత్వవిధా
 న్వయాయ యదిసాధ్యవానిత్వేవ ప్రతిజ్ఞానీయాత్తదా కోవహ్నిమానితిజ్ఞానా
 న్యాదతఃపక్షః సాధ్యవానితిప్రతిజ్ఞాకార్యేతి దీధితికారాభిప్రాయః । సాధ్యం
 హేతుావన్యాసేన*సాధ్యనిదేశ* ప్రతిజ్ఞాంతథాచహేత్వవయవార్థస్యసా
 ధ్యేఽన్వయంవినా జ్ఞానానిన్యత్త్యసంభవాత్ సాధ్యోపస్థితయై ప్రతిజ్ఞాఽఽ
 వశ్యకీతిభావః*అతిప్రసంగాత్ * పదానుపస్థితస్యవిశేష్యతయాఽన్వయే దృ
 వ్యత్వావచ్చిన్నేపి ధూమాదిత్వాదిహేత్వవయవార్థాన్వయప్రసంగాత్ *ప్ర
 తివాదీని * ఉక్తవిప్రతిపత్తిరభావకోటావేవ ప్రమాణమితి । విరుద్ధప్రతిపత్తి
 జనకవాక్యేనేత్యర్థః । యది విప్రతిపత్తిపదం తదేకదేశపరం తదా నేత్యా
 కారకప్రతివాదివాక్యమేవ ప్రతివాదివిప్రతిపత్తిరితిబోధ్యమ్ * ప్రమాణాదీతి*
 న్యాయమతేనేన మయాశద్ధానిత్యేప్రమాణంప కస్యమిత్యాది సమయబంధే
 నైత్యర్థః । సర్వమిదం తయోరావశ్యకత్వేస్యాత్తదేవనైత్యతలహ * పరేతి *
 నిరాకాంతత్వాదితి * జనితాన్వయబోధకత్వాదితిభావః * శంకతే*నచేతి*అ
 వయవాంతరాణామ్*ఉదాహరణాదీనామ్*అతదర్థత్వాత్ * హేత్వన్వయ
 యోగ్యసాధ్యోపస్థాపకత్వాన్వయంభవాత్ । పక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యస్తేన హే
 త్వన్వయయోగ్యత్వాదితిభావః*తదనుపస్థానాత్*ప్రాక్ నిగమనోపస్థానానం

భవాత్ || కథాయామాశాక్షాత్ప్రవేశైవాభిధానాదితిభావః | అనయవాంతరే
 కేత్యాదిమూలకన్వదిన్నదృశ్యతే * అనయవాంతరేణ * ఉపనయేన | న్యతిరి
 క్యదాహరణాధ్యవాచకపదాభావాచ్ఛంకాయాస్తుచ్ఛత్వమితి ఉదాహరణ
 త్యాగః * అక్షేపాత్ * ఉపనయేనప్రతితస్వాధానుపపత్త్యా సాధ్యవత్తయా ప
 త్నానుమానాదిత్యధః | తిథాచ లేప హేత్వన్వయయోగ్యసాధోపస్థితిరితిభా
 వః * సాధ్యాన్వయేఇతి * సాధ్యే హేత్వవయవాధాన్వయేఉదాహరణానంత
 రం సాధ్యవ్యాప్యవాః కథిత్యాకాంతయోపనయాభిధానమిత్యధః || దూష
 గాంతరమాహ * తస్మాదితి * ఉపనయాదిత్యధః | పక్షస్యసాధ్యవత్త్వం వి
 నాపి తద్వాప్యవ్యవత్త్వప్రతీతిసంభవాదితిభావః | అయంచలపూర్వస్య వాచ్య
 తాంవినా యాగస్య కామికతత్వప్రకాశాధన్యధావినః అనుపపత్త్యా మిమాంస
 తైరుపేతః | ప్రతీతిసాధ్యవ్యాప్యవత్త్వాన్వధానుపపత్త్యాసాధ్యవత్త్వకల్పనస్యా
 పనయాత్తరకాలసతయా హేత్వవయవప్రయోగవిన సభవేదితిభావః | పదోప
 స్థితార్థస్తేన శాబ్దబోధేనానాత్ తథావిధపక్షస్యసాధ్యవత్త్వమప్రయోజక
 మిత్యపిదృష్టవ్యమ్ | నిబంధనకృతాంమతమాహ * అన్యైవ్వితి * న కాంతాః
 నప్రశ్నః * విశిష్టే * శబ్దానిత్యసిద్ధిగామికత్వవిశిష్టాః శక్త్యాభిధానమ్ * నవిశిష్ట
 బోధాభిప్రాయస్యక్త హేత్వవయవేన బోధయితుంశక్యం * వాదీతి * వా
 దిప్రతివాదిసాధ్యవివాదేనసుగత్యా యత్సన్యంతప్రశ్నాభావాదిత్యధః

[illegible]

(౧౬) ॥ అన్యథా ॥ ప్రతిజ్ఞాంవి నా ॥ ననుపేతువిధక్రిమత్రప్రమిత్తస్యహే
 తుత్వబోధకవిధక్రిమత్రప్రమిత్తస్యః ॥ తత్రే ధూమాదాలాకవాక్ పర్యతాప
 హ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయా యోయోధూమవాక్ సవహ్నిమాక్ యథాధూమాలే
 ద్వహ్నిమస్తహంసమిత్సదాహరణైః పర్యతో ధూమాదాలాకవదవృత్తివహ్ని
 మానిత్యాదిస్థలీయధూమాదాలాకసమానాధికరణహ్నివ్యాప్యధూమవానిత్య
 పనయేవ కింవాలోకాద్వహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాదాహరణోపనయేషు చాతివ్యా
 పెరకథనైషన్యూనతైశ్చాన్యశంక్యాహగదాధర్యాం *ప్రతిజ్ఞేతి* వివక్షణీయేతి*

హేతువిభక్తిమత్స్వవిశేషశాసన వారణసంభవాన్నతదుక్తం || ననుసాధ్యావిషయకబోధజనకత్వనివేశే హేతుమాన్వహింసామగ్నిమత్స్వాదిత్వాదుక్తకహేతానవాన్యపిరతతహా * సాధ్యావిషయకత్వం చెతి * బహిర్భావేనేతి * విషక్షణీయమితి శేషః || సాధ్యాంహోపాదానం హేతువిభక్తిమత్స్వదశసాధానాన్యాయే || ఏతత్కర్మైతాదృశసాధ్యావిషయకత్వప్రతియోగికోటా సాధ్యాంశముపాదాయదితాస్త్రోపాదానం ప్రత్యేకసాధ్యతాన్వయేన సందర్భనిర్దేశమతిఃకల్పంతే మాత్రయతి * పూర్వోతి * తస్మాద్విహింసానిత్యాది నిగమనే మత్స్వభావద్యుతశమసాధ్యస్యవిశేషణతయా అతివ్యాప్తిరిత్యతిః సాక్షాత్పరంపరాసాధారణైతి || తథాచ తత్ర సాధ్యస్య పరంపరయా పక్షవిశేషణత్వాన్నదోషః || హేతుత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదిత్వాదౌ ప్రమేయత్వాదిసాధ్యకే హేత్వవయజేవాన్యప్తిః హేతుతావచ్ఛేదకీర్ణతసాధ్యస్య పరంపరయా పక్షవిశేషణత్వదశః పూర్వోపదర్శితైతి || ప్రకృతసాధ్యపక్షప్రతిజ్ఞాజన్యబోధే యాదృశయాదృశం పక్షాంతే సాధ్యస్య విశేషణత్వం తాదృశేచ్ఛేదః || తచ్చ సాధ్యత్వావచ్ఛేదకసంబంధా

తథాహో కస్థలేమ యథాశక్తికాథా ౭ తివ్యాపైరగ్రైకక్ష్యమాణ పరిష్కృత హేతువిభక్తిమత్స్వనివేశే ౭ భావాన్నిగమనమాత్రానుసరణమితి || నను తాదృశవిషయతాబహిర్భావతవిషయతాశూన్యత్వమేవానుక్తిం సాధ్యాంశనివేశేనేత్యతతహా * సాధ్యాంశేతి * అఖండాధానఘటకసాధ్యాంశానివేశే ౭ గ్నిమవ్యతిరెక్కుదాహరణస్య నిరుక్తవిషయతాబహిర్భావతవిషయతాశాలిబోధజనకత్వేనేవవారణసంభవాత్తదేవైయన్యంస్యాత్ || నచ విషతాంతర్భూతి సాధ్యవిషయతాభిన్నా తాదృశవిషయతాంతర్భూతత్వ సాధ్యయత్వాభివ్యభావనవాయాసాధ్యవిషయతాతత్త్వాన్వయత్వమిత్థేభోగస్థితివాచ్యం || ద్వితీయస్యసాధ్యస్యాసంభవవారకత్వేన ప్రభుమవ్యతిస్యాఖండాధాన సంపాదకత్వా నపాయాద్ధౌరవస్యత్వానికాన్యాత్ * చలాంతరం * హేతువిభక్తిమత్స్వదశం || ఇదంతబోధ్యం || పూర్వోపదశిః తేత్యాద్యగ్నిమన్వయానుషంగపక్షాభిప్రాయకతియా ౭ నను షంగపక్షే ఇవమేవసాధ్యావిషయకత్వమావశ్యకం | అవతారికాశూలనుషంగపక్షేబోధ్యేతి * పూర్వోతి * ప్రతిజ్ఞాపక్షజాత్యుతః * ప్రకృతైతి * అత్రపూర్వోపదశిః తప్రతిజ్ఞాజన్యబోధీయసాధ్యవిషయతాశూన్యత్వంననివేశ్యం నిగమసాతివ్యాప్తిరిత్యతతహా * తచ్చేతి * తాదృశసంబంధావద్భిన్న పక్షవిశేష్యతా

వచ్చిన్నం సాక్షాత్పక్షనిరూపితం పక్షం శే అభేదాదిసంబంధన విశేషణతావ
 వ్నసంబంధ్యాదినిరూపితంచ తాదృశవిశేషణతాత్క సాధ్యవిషయతా సూక్ష్మ్యవృత్త
 సముదితాభావః॥ అయంవహ్నిమాణ వహ్నిమత్పర్వతావృత్తిధర్మశూన్యత్వాది
 త్యాదిహేతావవాప్తివారణాయవ్యక్తతేతి, పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నార్థకమ్॥
 నచైవమననుషంగపక్షే నిగమనజన్యబోధేసాధ్యస్యపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నా
 విశేషణత్వాదతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితివాచ్యమ్ ॥ అననుషంగపక్షే పక్షనిష్ఠ ము.

నిరూపితసాధ్యప్రకారతాయాఃవ్యక్తతపక్షవిశేష్యతానిరూపితాభేదసంబంధావ
 చ్చిన్నప్రకారతా సంబంధ్యం శే నిరూపితత్వసంబంధావచ్చిన్నసాధ్యప్రకారతా
 యా అనుగతరూపేణశూన్యత్వం తథాచ నిగమనజన్యబోధీయ సాధ్యవిషయ
 తాయాః తాదృశవిషయతానిరూపితసంబంధవిషయతానిరూపితవిషయతా రూప
 త్యాన్నితివ్యాప్తిరితి వహ్నిగ్రదిసాధ్యకనిగమనవారణాయైకవిధసాధ్యవిషయ
 కత్వ నివేశితరథదాది సాధ్యకనిగమనానాం వారణాయతాదృశతాదృశసా
 ధ్యవిషయతాశూన్యత్వకూటందృష్టవ్యమ్! హేతుత్వంప్రమేయంప్రమేయాదిత్యా
 చా హేతుజన్యబోధేహేతుత్వే ఆధేయతాసంబంధనై విశేషణతావన్న ప్రమే
 యాంశేవప్రకారత్వం నతుఅభేదసంబంధనై విశేషణతావన్నప్రమేయాంశే ప్ర
 కారత్వం ప్రమేయత్వస్యేతినావ్యాప్తిః*సాక్షాత్* పక్షతీత్యాచా ఏకచ్ఛపరం
 పరాసాధారణనిరూపితత్వంనా స్థితిసూచకమ్ *పక్షాంశేఇత్యాది* వహ్నిమా
 గిత్యాచా *పక్షతేతి* నస్వయంవహ్నిమాణ వహ్నిమత్పర్వతావృత్తిధర్మశూ
 న్యత్వాదిత్యాచా హేతావవ మవ్యవ్యాప్తిరితిచెన్న ! సిమాధయిపయాన్యా
 యప్రయోగానంగీకారాత్ । తదంగీకారేతుప్రకారతావచ్ఛేదకతానావన్న త్వే
 స పక్షతావచ్ఛేదకంవిశేషణీయమ్ । ఏతేనపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యసా
 ధనసోద్యైవ్యత్వైతత్వానూనాధికరణ్యైవ సాధ్యస్యహేతుగుణకత్వేసిమాధయిమా
 యాలనపక్షణైవ సక్షతిః ॥ కేచిత్తు తదవ్యాప్తివారణాయపక్షముఖ్యవిశేష్యత్వ
 స్యానశ్యకతయా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వం స్వర్ణమేవేత్యాహుః *ఆన
 నుషంగపక్షేతి * ఇదంవిశేషణం అనుషంగపక్షేనిగమనసామాన్యవారకం నత్య
 ననుషంగపక్షే ఏకత్వ యేహిపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వ విసత్కాత్యాగేపి వ
 హ్నిమవన్యత్రిధర్మశూన్యత్వాదితి హేతుసంగ్రహీయ ముఖ్యవిశేష్యతాపాదా

శ్చవిశేషతానుమాపివృకారతావన్నత్వయాపం వక్షవిశేషణతావన్నత్వం యో
 దినివేస్త్యై తదా సక్షతావచ్చేదకావచ్చిన్నత్వావివక్షణి తస్మాదితరభ్యోభి
 ద్యతేఇత్యాదినిగమనాతివ్యాపెరశక్యపడిహారతయావితత్కల్పసామ్యనుషంగపక్షా
 భిసామ్యకత్వాత్ ॥ అయం ధూమాభావవాక్ వహ్నిభావాదిత్యాదౌ యో
 యోధూమవాక్ సవహ్నిమానిత్యాదేర్వ్యతిరెక్కుదాహరణస్య యథాశ్చోతసా
 తువిభక్తిమత్వ నివేషనేనాపి వారణానుభవాద్వివక్షణీయస్య ప్రకృత సా
 ధ్యాన్వయబోధసక్షమార్థోపస్థితిప్రయోజకమేతువిభక్తిమత్త్విస్య వ్యావృత్తిస్థల
 మాహ* ఇదమితి* ఉదాహరణస్య సాధ్యావిషయకత్వరక్షణా మతిభావసాధ్యకా
 నుధావనం ॥ మేతువిభక్తిపదస్య జ్ఞాపకత్వరూపమేతుత్వబోధకవిభక్తికర్థా
 కత్వే ప్రథమోదాహరణనాతివ్యాప్తిసత్త్రి జనిధాన్వయోత్పత్తినివృత్తప్రయో
 జ్యత్వస్త్యేన పంచమ్యథాత్వాదతస్థలాంతరమాహ * అయమితి * వ్యతిరెక్కు
 దాహరణస్యేతి* యద్దండజ్ఞాతంతద్దండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావనోయో
 యోధూమాదాహోకవాక్ సత్యద్రేఽంధనవానిత్యాద్యాకారకస్యేతిశేషః ॥సా
 ధ్యావిషయకత్వరక్షాయైవ్యతిరేకివర్యనానుధావనం ॥ యద్యవ్యవ్యయ్యదాహ

నెపి తస్మాద్వహ్నిమానిత్యాదికారకతిపయనిగమనమేవవాచ్యతే ససర్వవత్త్వాదిత
 రేభ్యోభిద్యతేఇత్యాదౌభేదాశ్చయతాయా ఏవాభ్యాతాభావస్య ముఖ్యత్వేన
 భానాదితిభావః * వితత్కల్పస్య * ద్విలియకల్పస్య॥ అయం తస్మాదితరేభ్యో
 భిద్యతేఇత్యనుషంగపక్షః * యద్దండాదితి * దండసంయోగాజన్యత్వమాత్మో
 క్తౌపండూపేవ్యభిచారవాంతాయద్రవ్యత్వనివేషః । ద్రవ్యత్వమాత్మస్యఘటా
 దౌవ్యభిచారఇతి దండసంయోగాజన్యత్వనివేషః । యద్దండజ్ఞాతం తద్దండసం
 యోగాజన్యద్రవ్యమితితునోదాహరణందండరూపేవ్యభిచారాత్ । హేత్వభా
 వాలాభావచ్చ దండరూపేచదండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావసత్త్వాన్న స్యభి
 చారః । సిద్ధాంతేతువిశిష్టాభావసామితి క్తతయావ్యాపకత్వమ్ । అనతిరిక్తత్వేతు
 వైశిష్ట్యావచ్చిన్నస్యోగితాకాభావత్వేనవాచ్యం * అన్వయ్యదాహరణస్యే
 తి * యద్దండసంయోగాజన్యద్రవ్యత్వేన తన్నదండజ్ఞాతమిత్యాదేః వహ్ని
 మాధూమాదిత్యాదిస్థలీయస్త్యేనవాచ్యవచాన్వయ్యదాహరణ ఏవాతివ్యాప్తి
 ఫలవే వ్యతిరేకివర్యంతానుధావనం వ్యథామిత్యాశయః । అత్యద్దండజ్ఞాత

సాధ్యసాధ్యవిషయకత్వేన పక్షావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవిశేషణకత్వేన
వాన్మత్తీకవత్వేన చ ద్వితియకత్వేన || తథాపి ప్రథమకత్వేన వ్యావృత్తిమటనా
య అభావసాధ్యకవృత్తి రెకన్యమసరణంబుకాద్యవోదాహరణస్ససాధ్యాన్వితస్యా
భావోధక పదశాలిత్యనివేశనెనైన వారణసంభవాత్తాద్యశబ్దక్రిమత్త్వవర్జిత
స్య వ్యావృత్తిస్థలమహా * హేతుత్వపక్షకేతి * సాధ్యాన్వితేతి * నిగమనోపస్థా
ప్య సాధ్యాన్వితేత్యర్థః || విశేషణతయా సాధ్యాన్వితత్వస్యావివక్షణాదితిభా
వః || సచోపనయే వ్యాప్తిఘటకతయః సాధ్యవిషయకత్వసత్త్వాన్నితివాన్మత్తి
ప్రసజ్యతే అనుషంగపక్షే నిగమనోపస్థాప్య సాధ్యేనసమమిదంపదార్థస్య
హేతుత్వస్యానన్వయోద్వాన్మత్తిదానస్యాననుషంగపక్షాభిప్రాయకతయా అ

త్వాభావాభావతద్ద డ సంయోగాజన్యద్రవ్యత్వాభావనదితి వృత్తిరెకన్యదాహ
రణస్యాపిసంభవాచన్వయపదందిత్యమ్ | ప్రథమకత్వేన బహిర్భూత సాధ్యవిష
యతాసత్త్వాదేవాతివాన్మత్తీకావాద్వితియకత్వైతి || సనుసాధ్యవిషయతా ని
రూపితస్యాభావవిషయతాకబోధోననివేశ్యతే యేనా క్తవాపవారణాయవిభక్తి
నివేశః స్యాత్ కింతుసాధ్యవిశేష్యతానిరూపితస్వాభావప్రకారతాకబోధ ఎవవి
భక్తిత్వానివేశేన లాఘవాదిత్యతాహా * విశేషణ తేతి * నిష్ఠవిభక్తిత్వనివేశాను
రోధేన విశేషణత్వస్యేన నివేశోనా స్తీతిభావః || అత్య దీక్షితకారణం హే
తుత్వమభిధేయం ఇతంభిన్నంవాహేతుత్వాదిత్యాదిస్థలీయోపనయేవిభక్తివ్యా
వృత్తిప్రదర్శనం కింప్రథమకత్వ కింవాద్వితియకత్వమభిప్రేత్యఉభయభాపియం
భవతిత్వాశక్తతే * సచేతి * వ్యాప్తిఘటకతయేతి * ఇతరధేదసాధ్యకే పున్వ
నయేఅన్వయవ్యాప్తిప్రవేశమభిప్రేత్యద్వితియకత్వంభిప్రాయకత్వం చేదాన్వ
వృత్తిదానస్యాచ్యతే తదాతివాన్మత్తిలాపనం నా స్తీత్యాహ * అనుషంగపక్షైతి *
* ఇదంపదార్థస్య * ఉపనయఘటకపంపదార్థస్య || ఎతేన సాధ్యాన్వితస్వాభా
వోధకపదశాలిత్యమాత్రేజైవవారణముక్తం * అనన్వయాత్ * భిన్నవాక్యత్వేనే
త్యాదిః || సనుపనయఘటకాయంపదస్యావృత్తిరేవానుషంగః తథాచ నిగమ
నోపస్థాప్య సాధ్యాన్విత స్వాభావోధకత్వం హేతుత్వ బోధకోపనయ
ఘటకాయం పదస్యాక్షతమేవేతి వ్యావృత్తిస్సమ్భవతీతిచెన్న || ఉపనయఘట
కాయంపదసదృశపదాంతరస్యావృత్తిరేవానుషంగః | సనుపనయఘటకత్వేనా

ఘనుషంగపక్షేచనిరుక్తవిశిష్టవిషయతాబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యత్వస్తేన్య
 వసాధ్యావిషయకత్వపదార్థతయా పక్షవిశేషణతయా సాధ్యావిషయకత్వసాన్య
 ప్రయోజకత్వాదితివాద్యమ్ । ఉపనయపదస్య ఇతిరత్నవ్యాపకీభూతాభావప్రతి
 యోగిమదిదమిత్యాద్యాకారకాభావసాధ్యకవ్యతిరెక్కుపనయపరత్వాల్ * ప్ర
 కృతసాధ్యేతి * ప్రకృతసాధ్యాన్వితసాన్వీధ౯బోధప్రయోజకాకాంతాదిమధైతు
 విభక్తిమత్త్వమిత్యథః ॥ ఉపదర్శితస్థలేచ ధూమజ్జ్వానజ్జ్వాప్యాలాకాభావాది
 వృత్తిస్తథేతిద్వితీయకల్పే అతివ్యాప్త్యలగ్నకలెత్వాశయః॥ సచ తథాపినిగమ
 సమటకాయంపదస్య యోధ౯స ఏవోపనయఘటక తత్పదస్యాపీతి ద్వితీయక
 ల్పసాధ్యాన్వితసాన్వీధ౯బోధకత్వ సంభవాదతివ్యాప్తిలగ్నత్యైవేతివాచ్యమ్ ॥
 న్యజన్యపదార్థోపస్థితిసహకారణ సాధ్యాన్వితసాన్వీధ౯బోధకత్వాసంభవాదతి
 వ్యాప్త్యలగ్నకలెత్వాశయాల్ ॥ తథాపి పక్షవిశేషణతయా సాధ్యవిషయత్వ
 మాదాయవ్యాప్తిసాన్వీదిత్యతలహ * అననుషంగపక్షేచైతి * అప్రయోజక
 త్వాదితి * తస్యానుషంగపక్షాభిప్రాయకత్వాదితిభావః * అభావసాధ్యకేతి *
 హేతుత్వ పక్షకేతిరథేదసాధ్యకహేతుత్వత్వాది హేతుకేల్పిర్థః * ప్రకృతే
 తి * అయంసధూమాద్భుతత్వాభావవాత్ రూపత్వాదిత్వాదాయః ధూమాద్భు
 తత్వాభావవాత్ సరూపత్వాభావవానిత్యుదాహరణస్యధూమాద్భుతత్వాభావ
 స్య యఃకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః
 విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావోవాతస్యవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభా
 వస్యసాధ్యత్వేకాలత్వాదౌ హేతౌయః ధూమాద్భుతత్వాభావస్యయఃకాలికసం
 బంధావచ్ఛిన్నాద్యభావవాత్ సకాలత్వాభావవాత్ ఇత్యాదుదాహరణస్యచ
 వారణాయప్రకృతేతి * సాన్వీధ౯బోధజనకేతి * సాన్వీధ౯భావప్రయోజకేత్వ
 థః । కష్టమిత్తధైరసౌతః । శాబ్దబోధస్వరూపయోగ్యహేత్వవయవసంగ్రహ
 యకాంతాదీతి ॥ నిరుక్తసాధ్యవిషయత్వశూన్యశాబ్దబోధజనకత్వంకేవల హే
 త్వధ౯బోధమాదాయసాధ్యాన్వితసాన్వీధ౯బోధకవిభక్తిమత్త్వంతు ప్రతిజ్ఞాహే
 త్వధ౯విశిష్టవైశిష్ట్యబోధమాదాయేతి ఏకభాషాబ్దబోధనివేశానసంభవతితి ధ్యే
 యం ॥ యద్యపి సాధ్యాన్వితసాన్వీధ౯భావప్రయోజకాకాంతాసాధ్యవాచకపదే
 నైవేతితన్నివేశస్తువ్యర్థః॥ తథాపి ధూమాదాలొకవానితిపూర్వోక్తోదాహరణ

రూపసాధ్యంశే పంచమ్యథాః సన్వయాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః॥ నన్నేవంహేతుపదమనర్థకం సాధ్యాన్వితసాన్వర్థబోధకవిభక్తిశాలినో హేత్వతిరిక్తావయవస్య సాధ్యవిషయకత్వనివేశపత్తే జ్ఞానాదిసాధ్యక యజ్ఞచ్ఛతినజానాతీత్యుదాహరణజ్ఞానాదిరూపసాధ్యాన్వితసాన్వర్థబోధకాభ్యానలవిభక్తిశాలిని విశేషణవిభక్త్యాదేదాదర్థకత్వమతే ప్రమేయత్వాదిపక్షకప్రమేయత్వాదిసాధ్యకోపనయోపక్షిఘాత సాధ్యాన్వితాదేదబోధక ప్రమాదిభక్తిశాలినచ అతివ్యాప్తివాఙ్మయ హేతుపదోపాదానమావశ్యకమితివాచ్యమ్ ॥ పక్షవిశేషణతయాసాధ్యావిషయకత్వనివేశపత్తే హేతుపదోపాదానేపి యోయోధూమవాన్ సవహ్నిమాన్ యథా ధూమాదప్సహ్నిమన్తహానసమితిసద్భ్రష్టంతోదాహరణైతివ్యాప్తైః తద్వాఙ్మయ వ్యక్తతపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితార్థబోధకత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతయా తాదృశోదాహరణావసయయోః తథావిధ సాధ్యాన్వితసాన్వర్థబోధకవిభక్తిమత్త్యపిరహేతాతివ్యసంగానవకాశాదిత్యతతహా * హేత్వితీతి * ఇదముపలక్షణం ॥ పక్షవిశేషణతయా సాధ్యావిషయకత్వనివేశకల్పే

ఆద్యేఽంగనశూన్యత్వాదితియాపంచమితిస్యాః సాధ్యాన్వితసాన్వర్థకవిషయతాప్రయోజక తేష్వితత్తే వ్యసభ్యమవిషయోదాహరణసుటకపంచమ్యఅపి ప్రయోజకత్వాదతివ్యాప్తిరితిః ఆకాంతాప్రకృతినమభివ్యాహరూపానివిష్టాః ఆదినాయోగ్యతాతాత్పర్యపరిగ్రహః । తత్ప్రయోగ్యతాసాన్వర్థకరూపవిశిష్టవిషయకత్వం నతు సాన్వర్థకసుటకపదార్థేయనిరూప్యనిరూపకభావాపన్న విషయతాకూటం తేన పరవతోపహ్నిమాన్ద్రవాదిశ్యాదిస్థితద్రవాదిత్యాచౌ నాతివ్యాప్తిః । ద్రివ్యనిష్పన్నజ్ఞానజనక భ్రమాన్యజ్ఞానవిషయత్వానిరూపకత్వ బోధస్య భ్రమాన్యత్వానగాహిత్యేపి తాదృశవిశిష్ట విషయకత్వాత్ తాత్పర్యంచనిస్తాత్పర్యకశుకాద్యక్తస్యాథాఽంతరపరస్యచ ధూమాదిత్యాదివాక్యస్యవాఙ్మయ ॥ అనుషంగపత్తే హేతుపదసాధ్యకన్యంశకతే * సచైతి * విశేషణతి * ప్రమేయవ్యాప్యవాచ్యత్వవదిదమిశ్యుపనయేఇదమంశే అభేదన్యదివేశణత్వాత్పక్షిఘాతసాధ్యాన్విత సాన్వర్థబోధకత్వం ప్రథమాదిభక్తైర్నిత్యతివ్యాప్తిరిత్యర్థః * యోయఇతి * ధూమాదప్సహ్నిమన్తహానసద్భ్రష్టన్నేధూమవాన్ ధూమాదప్సహ్నిమన్తహా

విభక్తిమత్త్వమపి నోపాదేయము || తత్కల్పస్యానుషంగపక్షవరతయా తత్క
క్షే ఉపనయస్య నిగమనేకవాక్యకావిరచాణ సాధ్యాన్వితస్వాధాబోధక పద
శాలిత్వాభావాద్భృతవిభక్తిపదవ్యావృత్తైశ్చ అనుషంగపక్షవివసంగతే స్తతూ
ల్యై వ్యావృత్త్యభావాదితికెదిత్ || వస్తుతస్తు అనుషంగపక్షే ఉపనయభ్రష్ట్యైవ
పక్షబోధకేదంపదస్య నిగమనఘటకీభూయ సాధ్యాన్వితాధాబోధకతయా తా

నసస్తద్భిన్నః ధూమవ్యాపకవహ్నిమాంశ్చేతిబోధః | వ్యాపకతాయామానస
బోధవిషయతాపక్షేధూమాదన్వహ్నిమన్తహససోపహ్నిమానితి బోధానుదయా
త్ || అథవహ్నిరుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకకోటి నివిష్టతయాతథావిభజితేన బాధక
మితిచెన్న || రక్తదండవాణ్ దండవానిత్యాదాశాబ్దబోధవారణాయదండవతః
టవాణ్ దండవానిత్యాదేః సంగ్రహాయచావచ్ఛేదకవిశేషణతానాపన్నోద్దేశ్య
తావచ్ఛేదకతాయా ఎవదాధకత్వాదితి || యేతూద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త
ధికరణస్య విధేయతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తధికరణత్వే శాబ్దబోధః రక్తదండ
వాణ్ దండవానిత్యాదాపసిదండవాణ్ రక్తదండవానితివత్ భవత్యేవేతివదంతి
తేషాముక్తబోధోభవత్యేవేతి || ఇదమిత్యాది కేచిదిత్యంతం మతాంతరమ్ ||
అనుషంగపక్షేప్రకృతపాతువిశిష్టపాతుత్వవిశిష్టపాతుత్వవిషయతాబహిర్భూ
తసాధ్యవిషయతాశూన్యశాబ్దబోధజనకత్వేనతి సాధ్యాన్వితస్వాధాబోధకవిభ
క్తిశాలిత్వంలక్షణమ్ || అనుషంగపక్షేతుప్రకృతపక్షవిశేషణతయాసాధ్యవిషయ
కత్వశూన్యశాబ్దబోధజనకత్వేనతి ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితస్వా
ధాబోధకపదశాలిత్వంలక్షణం నతుపదేవిభక్తిమత్త్వమపి ప్రయోజనాభావాత్
పక్షవిశేషణతాపన్నసద్భావానసద్భావాభ్యాంలక్షణభేదస్యేష్టత్వాదితి భావః ||
* సాధ్యాన్వితేతి * పక్షవిశేషణతాపన్నైత్యధాః * తత్కల్పే * అనుషంగక
ల్పై ఉపనయఘటకస్యైవాయంపదస్యాన్వృత్తిః అనుసంధానరూపానతుతత్సద్భృత
పదస్యేత్యాశయేనసిద్ధాంతయతి * వస్తుతస్తితి * నిగమనతి * తదథాసాధ్యవి
షయతానిరూపితేదంపదాధావిషయతాబోధజనకత్వేన | ననువిభక్తిత్వం సు
పితిత్ వతదన్యతరత్వం తన్నివేశేగౌరవం అనుషంగపక్షేఇదంపదాధాసాధ్య
బోధానిగమనజన్యవినోపనయజన్యఇతిబోధైలాఘవేనస్వజన్యత్వ స్వేవనివే

దృశబోధేచ పృయోజనాంతరవిరచాః స్వజన్యత్వానివేశనాదుపనయే విభక్తి
పదవ్యాన్యత్రిస్సంధవతీశ్యవధేయమ్ || నను పృథమసాధ్యావిషయకత్వనిర్వచన
వత్తే పర్వతః పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావవాత్ తాదృశజ్ఞానాభావాల్
యఃపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే సపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే యథా పర్వతభిన్న
త్వజ్ఞానాభావాదుత్పన్నజ్ఞానంశత్యాదౌ విశేష్యతాసంబంధావచ్ఛిన్న పృతి
యోగితాకాభావసాధ్యపాతుకవ్యతిరేక్యహామరణతివ్యాప్తిః తత్ర పాతుతా
వచ్ఛేదకవిశిష్టపాతువిశిష్టపాతుత్వవిషయతానైర్భూతాయాపివ సాధ్యవిషయ
తాయాస్సత్వాత్ || సాద్భీభూతతాదృశాభావాన్వితసాన్వర్థబోధకపజ్ఞామీవి
భక్తిమత్త్వాచ్చ పృథమకల్పసాధ్య పక్షవిశేషణతాపన్నత్వానివేశాల్ దృష్టా

శాదుపనయవారూపిత్వతలహా * తాదృశబోధేచైతి * సాద్భీభూతైతి * జ్ఞా
నాభావాదుత్పన్నమిత్యత్రపంచమీవిభక్త్యర్థస్యవిశేష్యతయాప్రకృత్యధై ప
ర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావే అన్వితత్వేనతాదృశప్రకృత్యర్థస్య సాధ్యత
యాచెత్యాదిః । నన్వేతావతాపి నాతివ్యాప్తిర్భవతి పక్షవిశేషణతాపన్న సా
ధ్యాన్వితసాన్వర్థబోధకతాయా విభక్తావభావాదిత్యతలహా * పృథమేతి * త
థావపృథమకల్ప * వలసాధ్యాన్వితసాన్వర్థబోధకత్వమేవవిభక్తౌనివిష్టం నతుపక్ష
విశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వితసాన్వర్థబోధకత్వమిత్యర్థః || ననుతథాపి పంచ
మ్యుక్తోనిరూపితత్వమేవనతుపాతుత్వం తథాచ పాతుతావచ్ఛేదక విశిష్టపా
తువిశిష్టపాతుత్వవిషయతాబహిర్భూతప్రకృత్యర్థరూపసాధ్యవిషయతా శాలి
రావత్కథమతివ్యాప్తిరితి చేన్న || నహ్యత్రపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావ
జన్యమితి దృష్టాంతః కింతుపర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ప్రమేయత్వవ
త్పర్వతత్వజ్ఞానం తస్మైవపర్వతభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నత్వాదితి
దీధిక్షిధావః || అయంచపంచమ్యాః ప్రమేయత్వాన్వయేజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వాన్వర్థక త
యాతథావిధబహిర్భూతసాధ్యవిషయతాశూన్యత్వాదిత్యతివ్యాప్తిః || అత్రపర్వ
తభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ప్రమేయత్వం తాదృశజ్ఞానాభావాత్ప్రమే
యత్వవద్ధటావాడత్పన్నపదపరిత్యాగేన తాదృశజ్ఞానాభావాజ్ఞానమితివ్యాఖ్యా
నానిబోధ్యాని * పృథమకల్పేతి * ద్వితీయకల్పేతత్రనివిశాదేన తత్రనా
తివ్యాప్తిః || నను ఇత్యతలహా యదిచెత్సంకతమితిచేన్న || ఇత్యత ఇత్యాశంకా

స్తావధావ్యస్య తాదృశసాధ్యస్య వక్షానన్వితత్వస్యాకిచ్చత్కరత్యాదివ్యతతమా

* యదిచేతి * సిపాధయిషయా స్యాయప్రయోగస్యసవివాదతయాయదిచేత్య

క్తుం తస్యచోచ్యత ఇత్యనేనాన్వయః ॥ సమవాయసమ్మంభావద్భిన్నాభావ

స్య సాధ్యత్వే జ్ఞానస్య సమవాయే జ్ఞానమావప్రతియోగ్యనధికరణతయానన్వ

తిరేకదృష్టాన్తత్వసంభవఇతివిశేష్యతయేత్యుక్తుమ్ ॥ అతఏవమహానసత్వాదిప్రకా

రకజ్ఞానాభావస్సాధ్యతయాఉపేక్షితః విశేష్యతయాపిజ్ఞానస్యతాదృశజ్ఞానవత్వా

భావాత్ ॥ సాధ్యస్య హేతుతాయామేవ హేతుత్వవిశేషణతాపన్నతథావిధసా

ధ్యవిషయతాయాః హేతుతావచ్చేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయతాన్తర్భా

వస్సంభవతీతి తదాచరః * జ్ఞానాభావాదుత్పన్నమితి * అనుసంకారగ్రహవిధయా

తాదృశజ్ఞానాభావస్య పర్యతత్వప్రకారానిత్యావదకత్వబోధ్యం వ్యతిరేకి

యా యదిచేత్యాదిసాకృతాయాంతరేత్యాదిన సమాధానమాహేత్యైరేనాసంజ్ఞతిః

* సమవాయేతి * సమవాయరూపంభావద్భిన్నతథావిధజ్ఞానాభావస్య సాధ్యహే

తుభావేయః పర్యతథాన్తేవసజానాతిసపర్యతథాన్తేవసజానాతియథావత్పరిభి

న్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాత్ ఉపేక్షజ్ఞానవాక్యప్రమేయత్వవైత్పత్త్యావేతి

పరదృష్టాంతోదాహరణసంభవః । జన్యజ్ఞానస్యావ్యాప్యవృత్తియాసాధ్యానధి

కరణానజీవః । ఈశ్వరస్తుహిత్తున్నజ్ఞానవాక్ నాపివ్యవర్థిన్నన్యప్రకారకజ్ఞా

నాభావవాక్ యేవరజ్జ్యప్రమేయత్వవాక్ స్యాత్ దృష్టత్యావస్సతావాక్ గుణ

త్యావ్యప్రయోగాదిత్యసయోగ్నదృష్టాంతతాసంభవతీతి తదఉపేక్షితమ్ * తాదృ

శేతి * మహానసత్వప్రకారకత్వగః * సాధ్యత్వేతి * పర్యతభిన్నత్వేనజ్ఞా

నాభావవాక్ పర్యతరూపాదిత్యాచార్యః పర్యతభిన్నత్వేన జ్ఞాయతేనవ్యత

రూపసూన్యాయథాపర్యతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నం జ్ఞానమిత్య

దాహరణేన పథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వమ్ । పర్యతరూపవాక్పర్యతభి

న్నత్వేనజ్ఞానాభావాదిత్యాదాపుదాహరణేన సాధ్యాన్వితసాన్వయబోధక విభ

క్తిమత్త్యమితి సాధ్యహేతుత్వైర్యాదకత్వోపగః * అనుసంకారగ్రహవిధయా *

దాధకజ్ఞానాభావవిధయా * తాదృశజ్ఞానాభావస్య * పర్యతభిన్నత్వప్రకారక

జ్ఞానాభావస్య ॥ అయంపర్యతఇతి జ్ఞానంప్రతిఅయంపర్యతాన్వయేతి జ్ఞాన్యబాధ

ముద్రయావిరోధిత్యాత్మదధావస్యహేతుతాబోధ్యా ॥ నన్వవయవాంతరేత్యాది

పర్యవసానముగాను, విశిష్టవిషయకావహియ్యతసాధ్యవిషయకావహియ్యతసా
 య, ప్రకృతసాధ్య విశేషణతయా అన్వితాయ సాన్వితాభావ తద్వీధకత్వంచదర్శిత
 హేతుత్వపక్షకోపనయ సేదంపదస్య సా సీతితద్వివక్షణ విభక్తిపదవైయర్థస్య
 మితి విశేష్యవిశేషణసాధారణమేవాన్వితత్వం నివేదనీయం ఇత్యుక్తౌ దాహు
 ణజన్యబోధే పశ్యాన్వయభాగస్య సాధ్యవిశేష్యతేషాం సప్తవిధసంగపితేత్యభిప్రాయః
 * అవయవాంతరేతి * స్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యపద్ధతినహకారేణ సాన్వ
 ఘటకపదజన్యపద్ధతినహకారేణవా తత్పదార్థాన్వితసాన్వభావోధక విభక్తి
 మత్తవిమిత్యభావః తేన తాదృశసాధ్యస్య ప్రతిజ్ఞాద్యవయవస్థపదోపిస్తాపితేష్య
 పినాతివాప్తిః ॥ నచైవమనుషంగపతే సాధ్యవిషయకత్వ విశేషణమనర్థకం
 నిగమనస్య తత్పతే ఉపనయైక నాకృతావిరహేణావయవాంతరేపస్తాపితార్థా
 న్వితసాన్వభావోధకవిభక్తిమత్తాన్వభావాదాన్వితస్య సంగతేరితి దాహ్యమ్ ॥ యై
 త్త్యపవతివాకకృతసామగ్రిమత్తాన్వదిత్యాదౌ పాకకృత్యాదీనాధ్యకప్రతిజ్ఞాయాం
 దీధితిరసంగతా ॥ యః పర్యవతేభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే స పర్యవతేభిన్నత్వేన జ్ఞాయతే
 యథాపర్యవతేభిన్నత్వ ప్రకారక జ్ఞానాధానాదుత్పన్నజ్ఞానమిత్యుదాహరణం
 చమ్యః ప్రకృత్యధాన్వితత్వం వతేతదేవ ॥ ప్రకృత్యధాన్వితత్వం సప్తగత్యా ప
 ర్యవతః పర్యవతేభిన్నత్వ ప్రకారకజ్ఞానాధానానిప్రతిజ్ఞాఘటకపదోపిస్తాధా
 కతయా అవయవాంతరేపద్ధతాన్వితసాన్వభావోధకతాయా అక్షతతయా అతి
 వ్యాప్తితాదనస్థావిత్వతతహ * స్వభిన్నేతి * ఉదాహరణాన్వితేజననీయే
 స్వఘటకపదజన్యపద్ధతయవసామగ్రిఘటకాః । ననుప్రతిజ్ఞాఘటక పదజన్యవ
 ర్యవతేభిన్నత్వప్రకారజ్ఞానాధానాన్వితే సభావ తస్మాదన్వితాయా ఉదాహరణ
 ఘటకపదజన్యపద్ధతే రేక సామగ్రిఘటకతాన్వభావేన స్వభిన్నావయవఘటకప
 దజన్యపద్ధతినహకారేణ అవయవాంతరఘటకపదోపిస్తాధాన్వితసాన్వభా
 వోధకతాన్వభావాన్వాతివాప్తిపిరితిధావః ॥ స్వభిన్నత్వేంద్యదన్వనీయో వయవ
 త్వపర్యావృత్తసాధికరణత్వం తదానవినదోషః అనుయోగితయా వయవత్వ ప
 ర్యావృత్తసాధికరణప్రవేశేగౌరవమతస్స వఘటకేతి అన్వయ విశేష్యవిశేషణ సా
 త్తత్పరంపరాసాధారణః తేన విభక్తిత్వవైయర్థ్యమ్ * నచైవమనుషంగపత
 తేతి * అత్యయద్యపి స్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యపద్ధతినహకారేణ తత్ప

హేతవ్యవయవస్థపజ్జుమ్మవస్థాప్య హేతుత్వాన్వితస్వాధాబోధకాభ్యాతవిభక్తి
మశ్యామతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యావిషయకత్వాపాదానస్యావశ్యకత్వాత్ ॥

దాధాన్వితస్వాధాబోధకత్వ ఘటితమితికల్పః ॥ స్వఘటకపదజన్యోపస్థితిస
హకారేణ తత్పదాధాన్వితస్వాధాబోధకత్వఘటితౌపరోఽనయోశ్చకల్ప
యోస్తస్మాదప్సహానితి నిగమనేఽనుషంగపక్షే ఉపనయైకవాక్యతాసత్త్వే
పి తథావిధ స్యాధాబోధకవిభక్తిమత్తాప్రభావాత్సాధ్యావిషయకత్వమనధాక
మేవేత్యనుషంగపక్ష ఇత్యయక్తమ్ ॥ తథాపి అనుషంగపక్షే తస్మాదితరే
భ్యో భిద్యతే ఇతి నిగమనేఽశక్యవాప్తిః ॥ ఉపనయఘటకాయం పదాధాన్
విత్వాభ్యాతాధాన్యతాబోధక ఘటకత్వాదతిః సాధ్యావిషయకత్వం సా
ధాకం భవతీత్యనుషంగపక్షఇత్యక్తం తత్పక్షేతూపనయ ఘటకమయంపదం ని
గమనఘటకమేవేతి స్యాఘటకపదజన్యోపస్థితిసహకారేణైత్యనైనైవ దధిత
నిగమన వారణాత్సాధ్యావిషయకత్వవైయర్థ్యమితి ॥ అదైవమనుషంగపక్షేపి
స్యాఘటకేతీత్యాదికల్పే తత్సాధాన్విత్వావేపి స్వభిన్నావయవఘటకేత్యాది
కల్పే తస్మాదితరేభ్యోభిద్యతే ఇతి నిగమనే వహనుషంగపక్షే ఉపనయఘటకస్యే
వాయం పదస్యాచ్యుత్తిరనుషంగఇతిస్వభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితి సహ
కారేణాభ్యాతాధాన్యతాబోధకత్వాదతివ్యాప్తిరతిః సాధ్యావిషయకత్వం
సాధాకమేవ ॥ ఉపనయఘటకస్యావయంపదస్య స్వఘటకత్వేపి స్వభిన్నావయ
వసాధకత్వాదితిచెన్న ॥ ఉపనయఘటకస్యావయంపదస్యేవావృత్తిర్నానుషంగ
పదాధాకః కింతుపనయఘటకాయంపదసదృశస్యావయంపదస్యేతిఉపనయఘట
కాయంపదస్యస్వభిన్నావయవఘటకత్వేపి తత్సహకారేణనిగమనస్యనబోధజ
నకత్వమిత్యాశయాత్ ॥ తథాచ స్వభిన్నావయవేత్యాదిప్రథమకల్పనాయం
దోషఇతి ॥ సన్వేపవైయర్థ్యశంకాలాపనెపి సందర్భశుద్ధిరేవ హేతుతావ
చ్చేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టేత్యాదిప్రథమరిత్యాసాధ్యావిషయకత్వనివేశకల్పే యది
చేత్యాదిసాదీధితికారైరుదాహరణైఽతివ్యాప్తిమాశంక్యా నయవాంతరొపస్థా
పితితి సమాధానస్యప్రదక్షిణత్యాత్మస్యస్వభిన్నావయవఘటకేత్యాదిపదిషా
రసన్యకతత్వేనప్రథమరిత్యాసాధ్యావిషయకత్వస్యచానుషంగ పక్షాభిప్రాయక
త్వాభావాదనుషంగపక్షమనలంబ్య సాధ్యావిషయకత్వ వైయర్థ్యాభిధానస్యా

ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకత్వనిష్ఠచనస్యాననుషంగపక్షాత్ అనుషంగపక్షే
న సంభవాత్ అననుషంగపక్షేపరేయంవివక్షా అనుషంగపక్షే ఉదాహరణా
ప్రీత్యవిశేషతేనానుషంగోద్దాహరణం వాఙ్మయమిత్యపివదంతి ||

యత్తత్వాదితిచెన్న || ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకత్వకల్పస్యాననుషంగా నను
షంగోభయపక్షాభిప్రాయకత్వేదాధికాభావాదనుషంగపక్షమాదాయాపి శంకా
సంభవత్యేవ || ఇయంతుశక్త్యాసాక్షిఘటకావయవేత్యాదిపరిష్కారే కృత్యైవాగ
తేతిధ్యేయమ్ || అత్యప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వస్యాననుషంగాననుషంగోభ
యపక్షాభిప్రాయకత్వేపి అనయవాంతరేత్యాది పరిష్కారః ప్రథమరీత్యా సా
ధ్యావిషయకత్వఘటితలక్షణకార్యఇతిచేత్యః పచతీత్యాదిప్రతిజ్ఞాహ్యలోచయ
త్యూతాం భట్టాచార్యాణామభిప్రాయః | యేతుతాదృశప్రతిజ్ఞామనాలోచయం
తఃప్రథమరీత్యాసాధ్యావిషయకత్వస్యాననుషంగాననుషంగపక్షాభిప్రాయకతయా
యదిచెత్వాదినోదాహరణతివ్యాప్తిరుక్తా తత్ర తదేత్యాదినా సమాధానద్వ
యముక్తం తత్ప్రతిజ్ఞమననుషంగపక్షపివఅనుషంగపక్షేతు ద్వితీయమితివదంతి
తన్తతమాహ * ప్రథమరీత్యేతి * ఇయంతవయవాంతరోపస్థాపితేత్యాదిప్రథమ
రీత్యాసాధ్యావిషయకబోధజనకత్వసతిసాక్షిఘటకపదజన్యోపస్థితినహకారేణత
త్పదాధాన్వితసాక్షిభోధకవిభక్తి మన్నాన్యయావయవత్వమననుషంగపక్షేని
గచ్ఛతితాథాః || నచాననుషంగపక్షమభిప్రేత్యభవత్వయంవివక్షాసాధ్యావిషయక
త్వం సాధకమితిశంక్యమ్ || ఏతన్తతేపి తన్నాదితరేభ్యాభిద్యతేతినిగమనవా
రణాయతత్సాధకత్వాత్ || సప్రభిన్నావయవఘటకపదజన్యోపస్థితి సహకారే
ణాయంపదాధాన్వితసాక్షిభోధకాభ్యాతశాచిత్వాదితిఉక్తోదాహరణం*
పర్వతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావసాధ్యమేతకస్థలీయోదాహరణమ్ || ఉదా
హరణాన్యత్వేనతి ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిషయకబోధజనకత్వేనతిసాధ్యాన్వి
తసాక్షిభోధజనకవిభక్తి మన్నాన్యయావయవత్వం నిగచ్ఛతితాథాః || ఏవంచ
నిగమనవారణాయ సాధ్యావిషయకత్వనివేశః || సాక్షిఘటకపదజన్యోపస్థితినహ
కారేణ తత్పదాధాన్వితసాక్షిభోధకసుబ్విభక్తి మత్తస్యాన్యయావయవత్వం
త్వనివేశ్య మిత్యుక్తాత్వననుషంగాననుషంగపక్షయోసాధ్యావిషయకత్వంవ్యర్థ
మితితత్త్వాగః || ఇదమత్రానధేయమ్ || సిద్ధాంతే ప్రథమరీత్యా సాధ్యావిష

సాధ్యఘటితార్థబోధకోక్తమౌతావవాప్యప్తిం పౌతువిభక్తిమదుక్తోదాహరణా
తివ్యాప్తించప్రకారాంతరేణవారయతాంమతమాహ * కచిత్ప్రతి * నిగమనే
పౌతువిభక్తిమత్త్వనైయత్వాదతివ్యాప్తివారణాయానియతాంతమ్ || పౌతుత్వ
స్వాపి సాధ్యబోధకోక్తమౌతువృత్తితయా అసంభవశ్చి అసామానాధికరణ్యము
పెక్ష్య అనియతత్వనివేశః || ఉదాహరణోపనయయోస్సాధ్యబోధకయోరపి
సంభవాదుదాహరణోపనయసామాన్యవారణాయ నియతాంతం || పౌతువిభక్తి
మద్దర్శితావాహరణవృత్త్యుదాహరణత్వమాదాయాతిప్రసంగవారణాయ సా
మానాధికరణ్యముపెక్ష్య నియతత్వనివేశసంవిభక్తిమత్త్వమనుపాదేయం పౌ
తుత్వప్రతిపాదకపదవత్త్వనైయత్వనివేశేనైవానభిప్రసంగాల్ పౌతుత్వప్రతిపా
దకపదవత్త్వనైయత్వాత్ప్రతిపాదకవిభక్తిమత్త్వనైయత్వయో రైవకల్పకము
పాదానంవా || తత్త్వచ ద్వితీయకల్ప విశేషణవిభక్తిర్నిరర్థకత్వ మతాభిప్రాయ

యకత్వం సాధ్యాంశఘటితం తదఘటితంచ అతివచ ద్వితీయరీత్యా సాధ్యావిష
యకత్వస్వావసారికాయాం ప్రయోజనార్థీత్యామేన తత్పరిత్యాగకల్పావ్యయ
క్తః || తత్రాద్యే దశాంతరే పక్షవిశేషణతాపన్నత్వానివేశమాత్రింసూచితం ||
ద్వితీయేతు దశాంతరౌపాదానవైయభ్యుక్తం అతో ద్వితీయరీత్యా సాధ్యావిష
యకత్వం దర్శితమ్ || తత్ర పౌతువిభక్తిమత్త్వమిన్యస్యసాధక్యంచ || తత్ర
పౌతౌ పౌతుత్వస్య ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నప్రకృతసాధ్యాన్విత స్వాధికా
న్య బోధికావిభక్తిరిత్యథాత్తదేతత్పదవైయభ్యుక్తం సాధ్యాంశఘటితసంభవ
రీత్యా తస్యతుపక్షద్యయాభిప్రాయకతయా తత్రపౌతౌ పౌతుత్వస్వావయవాం
తరౌపస్థాపితాథాన్వితస్వాధికాన్య బోధకత్వభేదః || ఉదాహరణాన్యత్వంని
వేశ్య సమాధానంతస్వావయతి * సాధ్యేతి * పహ్నిసామగ్రిమత్త్వాదిత్యా
దౌ * ఉక్తేతి * ధూమాదాలోకాధావాదిసాధ్యకేత్యభేదః * ఉక్తేతి * పహ్ని
సామగ్రిమత్త్వాదిత్యభేదః * ఉదేతి * అభావసాధ్యకత్వతిరేకణోరీత్యాదిః *
నియతాంతమితి * పౌతువిభక్తిమత్త్వనియతేతిపరిత్యాగే ఉభయత్వావ్యతి
వ్యాపిరిత్యభేదః * దర్శితేతి * యఃపక్షతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతే సపక్షతభిన్న
త్వేనజ్ఞాయతే యథాపక్షతభిన్నత్వప్రకారకజ్ఞానాభావాదుత్పన్నజ్ఞానమిత్త్య
దాహరణవృత్తీత్యర్థః * వైకల్పికమితి * ఏకలక్షణాద్యయోర్నప్రవేశాద్యభేదః * నిర

యోగః ఉదాహరణవిశేషతస్మాదాయోక్తోదాహరణైరతివ్యసంగవారణాయావ
యవతావచ్ఛేదకతి * చింత్యమితి * చింతావీజం పూర్వవత్ || యథాశ్చుతప్రతిర
ద్విరీమలక్షణార్థస్య నిగమనసాధారణతయా ఉచ్యతావ్యాచక్షే * విభక్త్య
థాతి * విభక్తిజన్యహేతుత్వోపస్థితివాచరా హేతుత్వముఖ్యవిశేష్యకశాబ్ద
ధీజనకన్యాయావయవత్సమిత్యథః || తేనహేతుత్వే విభక్త్యథాత్వవిశేషణ
స్యావ్యావరణక త్వేపిపక్షతిః * నిగమనవారణాయేతి * తత్ర తిజర్థస్య విశేష్య
త్వాదితిధావః * విశేష్యరీతి * హేతుత్వవిశేష్యకత్వస్య తక్రావినలైవన ముఖ్య
విశేష్యతావత్యస్తానివశనే తక్రాతివ్యాప్తిరెవతిధావః || నను ఘటోదండాది
త్వాదిప్రతిజ్ఞాఘటితఘటాదిపక్షకనిరూపకతానన్యగత దండాదినిష్ఠహేతుతా
సాధ్యకన్యాయాంతరగాతే తస్మాద్దండాదిత్వాంతరనిగమనే అననుషంగపక్షే వి
భక్త్యథాహేతుత్వవిశేష్యకబోధావకైతివ్యాప్తిరతితా * ఘటోదండా
దితి * జ్ఞాపకత్వరూపహేతుత్వస్వేన ప్రకృతే నివేశనీయతయా జనకత్వరూ

థాక త్వేతి * తత్సాధ్యకత్వే ఉదాహరణ ఉపనయవతివ్యాప్తిఃస్యాత్ * ఉ
దాహరణేతి * యఃపర్వతభిన్నత్వేనజ్ఞాయతేతత్సాధ్యదీప్యథః * పూర్వవదితి *
ఆత్మాశ్రియభయేన తథావిధానచ్ఛేదకయాసాంతుస్య పరిచయోఽపేక్షితః || త
చ్చ రూపం యదినిరుక్తసాధ్యవిషయకశాబ్దబోధావకత్వేనతి నిరుక్తహేతు
విభక్తిమన్నాన్యాయావయవత్వాది తదా తస్మైసంలక్షణత్వావ్యవర్థకవిశేషణతా
వీవం సాధ్యదిధేదేన హేతుత్వభేదే హేతుసామగ్రిమత్త్వాదివృత్తిహేతుత్వస్య
సాధ్యవిషయకజ్ఞానజనకతానియతత్వాదవ్యాప్తిః || ధూమాదాలూకాభావసా
ధ్యకోపనయావావతివ్యాప్తిః || సాధ్యదిధేదేన హేతుత్వాభేదేన మానాభా
వవత్సథః * విభక్తి * విభక్తిజన్యహేతుత్వోపస్థితిజన్యేత్వథః || నను
హేతుత్వం ప్రమేయాద్యావ్యవత్సవత్తాదాత్వేన హేతుత్వాదిత్వాదా ప్రతి
జ్ఞాయామవ్యాప్తిః విభక్త్యజన్యహేతుత్వోపస్థితిజన్యేత్వత్తా తత్తే ప్రమేయా
వవ్యాప్తిరీతిచెన్న || విభక్తిజన్యహేతుత్వోపస్థితిజన్యవధావప్రయిక్త హేతు
త్వముఖ్యవిశేష్యకశాబ్దబోధాభావకత్వస్య తాదృశోపస్థితిభావప్రతియోగిత
స్తుఖ్యవిశేష్యతాప్రయోజకత్వవద్యవసితస్యవాచ్యత్వాత్ || అకారణవిరహస్యా
ప్రయోజకతయోక్తప్రతిజ్ఞాయానావ్యాప్తిః || అనుషంగపక్షే పక్షస్వేన వి

పహేతుత్వసాధ్యకవృథమన్తలేనాతివ్యాప్తిప్రసక్తిర్యతావహ్నిపక్షక భూమని
 వృహేతుతాసాధ్యకస్థలాంతరానుసరణమ్ * తదవృత్తైరితి * తాదాత్మ్యాతిరిక్తవృ
 త్తనినియామకసంబంధేన వ్యాపకత్వానధ్యుపగమాదిభావః॥ తాదాత్మ్యేనసన్
 స్య సవధర్మవ్యాపకత్వసత్త్వాదాహ * అతదాత్మనశ్చతి*తద్ధర్మేతి * తదవృ
 త్తిధర్మేత్యర్థః॥జ్ఞాప్యతాయావననపీనమతే పశ్యమ్యర్థతయా జ్ఞాప్యత్వ
 సాధ్యకతాదృశప్రతిజ్ఞాసంభవత్వేన తథాచాసంభవవారణాయలక్షణస్థపాతుత్వ
 పదేనాపి తాదృశస్య పాతుత్వరూపార్థస్తేన వివక్షణీయతయా తత్ప్రత్యనిగ
 మనైతివ్యాప్తితాదవస్థస్మిత్వాశజ్ఞాన్యహ * సంప్రదాయవిరోధాచ్ఛేతి *
 న్యాయాంతరగతస్య ధూమాదిత్వాదివాక్యస్యోదాహరణప్రయోజకజ్ఞానోప
 ధాయకత్వవిరచేపి తత్ప్రసిరూపయోగ్యతామాదాయాతివ్యాప్తిప్రసజ్య న్యా
 యావయవత్వదళం సార్థకీదికీర్ణజ్ఞానకపదస్య స్వరూపయోగ్యతావరత్వం
 స్ఫుటయతి * క్వదిదితి * అధ్యుపేత్వ ఫలూపధాననివేశేపి న్యాయావయవ
 త్వనివేశనమావశ్యకమిత్యాహ * ఉదాహరణత్వంచేతి* వైయధ్యాల్ * ప్ర
 యోజనాంతరాభావాత్॥ తథాచ యన్యోదాహరణాంతమేనప్రయత్నం తత్ప్ర
 ప్త్యుదాహరణప్రయోజకజ్ఞానాఫలూపధానసంభవేనాతివ్యాప్తివారణాయన్యా
 యావయవత్వనివేశనం జనకపదస్యఫలూపధానపరత్వేప్యావశ్యకమేవేతిభావః
 చతుర్థలక్షణే ప్రసిద్ధప్రతిజ్ఞానిగమనయోన్యాధ్యావిషయకత్వవిశేషణవ్యావృత్తి
 ర్ముఖుటతే పంచమ్యస్తవాధావాదితి పంచమ్యంతరత్వశేషతదావ్యవృత్తిమా
 హ * అయంనదండాదితి * అయందండాదిత్వాదిప్రతిజ్ఞాయాస్సంప్రదాయవి
 రుద్ధత్వం పాగభిహితమిత్యధావసాధ్యకానుధావనం ॥ వహ్నిమాన్వహ్నిసా
 మగ్నిమత్వాదిత్వాదౌ యథాప్యతైవ్యాప్తిరూహ * వ్యాఖ్యానార్థమితి *

శేష్యతయానతిప్రసంగాదాహ * అనుసంగపక్షశ్చతి* తాదాత్మ్యేనైతి *
 ఏతేన తర్కాలజ్ఞానాణాం యదావ్యస్తీవాదే తత్ప్రత్యే సాన్విమితాదినంబం
 ధేన వ్యాపకత్వప్రసిద్ధ్యభిధానం తదీదృశదీధితికారప్రదర్శితనియమవిరుద్ధమి
 త్యావిష్కృతమ్ * అనుంభవేతి * అన్యవిధపాతుత్వనివేశిత్యాదిః * అధ్యు
 పేత్వేతి * యేనపాతువాక్యేన ఉదాహరణజ్ఞానానజనితా తత్ప్రవాప్తిరూ
 పం దోషమధ్యుపేత్వేత్యర్థః ॥ ఏవంచ స్వరూపయోగ్యతానివేశనన న్యా

హేతుకావచ్చేదకవిశిష్టేత్యాదిన్త్యాదిః * ఉపనయవిశేషేతి * సాధ్యావిష
యకబోధజనకాభావసాధ్యకవ్యతిరెక్కువనయఇత్యర్థః || ఉదాహరణస్యచపం
చమ్యంతస్యాపి సంభవాత్తద్వాదతాయోదాహరణాన్యత్వస్య నివేశనీయతయా
తతపివోదాహరణసామాన్యవారణసంభవాదుపనయపర్యంతానుభావనం || ధూమా
దాలోకాభావాదిసాధ్యకే ధూమాదాలోకవ్యావకాభావ ప్రియోగిమానయ
మిత్వాద్యుపసయేతివ్యాప్తివారకతయా అంతపదసాధకన్యంబోధ్యమ్ || ఉపశ
యస్య కన్యదిదపి పంచమ్యంతత్వాసంభవాద్దేతుపదవైయర్థ్యమాశక్యాహ
* హేతుత్వబోధకార్థమితి * హేతుత్వేతి * తాదృశార్థక హేతుపదస్యపం
చమీపదస్యచ వైకల్పికముపాదానమిత్యర్థః || తథాచ హేతుత్వ బోధకాం
తత్వం పంచమ్యంతత్వంపునశ్చివేస్య లక్షణద్వయంకరణీయమిత్యర్థః || సన్వే
పం ప్రథమలక్షణే హేతుత్వపక్షకే తద్బోధకేదం పదాంతోపసయేతివ్యాప్తి
రిత్యతతహ * ఉపనయస్యచేతి * హ్యయమాణవిధ క్త్యంతత్వాభావాదనుసం
ధీయమానేతి || తథాచ తస్య హేతుత్వబోధకాస్తత్వాభావాదేవనాతివ్యాప్తిరితి
భావః || నను ద్వితీయలక్షణే అయంసగుణోద్యవ్యాసమవేతత్వాదిత్యాదౌ యథా
యావయవత్వసాధక క్రిమితిమంతస్యమ్ || ఫలౌపాధాననివేశేపి తత్సంభవాత్ ల
క్షణంతు న్వహాపయోగ్యతాఘటితమేవ కాన్యమితి నావ్యాప్తిరితిభావః || ఫలో
పహితమాత్రిస్య లక్ష్యతామధ్యపేక్ష్యేతివార్థః * సాధ్యేతి * హేతుత్వపక్ష
కేతుభేదసాధ్యకస్థలీయేతరత్వ వ్యావకాభావప్రియోగిమదిదమిత్వాకారకస్యే
త్యర్థః || సమావసయవిశేషానుభావసంబద్ధ్యర్థం ధూమాదాలోకాభావసాధ్య
కవ్యతిరెక్కువ హేతురణావవ్యాప్తిసంభవాదిత్యతహ * ఉదాహరణస్యచే
తి * యత్రపతే దండజన్యత్వావభావస్సోన్యస్య స్థలీయస్య యో దండగంయోగా
జన్యద్రావ్యత్వాభావవాక్ సదంబాదిత్యాదౌ పర్యతిః పర్యతిభిన్నత్వప్రకాశక
జ్ఞానాభావవాక్ పర్యతిత్వాత్ యఃపర్యతిభిన్నత్వసజ్ఞాయతే ససర్వతిత్వాభా
వవాక్ యథా సమామదిత్యాదేర్వ స్యతిరెక్కువ హేతురణాన్యత్వార్థః * హేతు
త్వేతి * సాక్షుకుకభాగపూర్వత్వాభావప్రేక్షుత్వబోధకపదక త్వమర్థః || ఏవం
పంచమ్యంతేత్యత్రాపి * ద్రావ్యానమవేతత్వాదితి * ద్రావ్యపదంసంపాతాయా
తమ్ || భిన్నగమిక తావదవైయర్థ్యంవా స్వంవాక్యం దృష్టాంతశబ్దస్వరూ

బండాదిత్యాదిస్వపరవంచమ్యంతపగళుటతదృష్టాంతశాలిని స్వతిరెకన్యదాహర
 జాలతివాన్. ప్రితిత్యతలహా * ఏవమితి * దృష్టాంతస్యేత్యానుసంధీయమానవ్య
 భమైవాంతశిత్వనుపజ్యతే * అన్వయాయోగాదితి * ప్రథమాంతత్వంవిహ సమాను
 విభక్తిక త్యాభావేనతాదృశశబ్దబోధే ప్రథమాంతపదోపస్థాప్యసా(ధ్య)భ్యాభా
 వ)సాధనాభావవదభేదాన్వయానుపపత్తైరిత్యర్థః || నన్వేనమపి అయంచమటాదం
 దాజన్యత్వాల్ యోగుటస్సదండాదిత్యాదౌ ఉదాహరణలక్షణద్వయాతి వ్యా
 ప్తిదుర్వారైవ సాధ్యావిషయబోధజనకత్వాల్ పంచమ్యంతత్వాచ్చైత్యతల
 హా * కస్యచిదితి * పూర్వవదితి * అవయవాంతరోపస్థాపితాథాన్వితిసాన్వర్థబోధక
 తోవదాహరణాస్యత్యయోగస్యతరవిశేషణ నైర్విధః || ననుపంచమ్యాస్తసిరి
 త్యత్ర పంచమ్యాశ్చత్యస్య పంచమ్యంతత్వాథకత్యపత్తే పరస్మాదప్సామాన్వ
 పమ్ * ఉదాహరణ * స్వతిరెకేణి, క్విదిత్పు స్తకేద్వితీయలక్షణేఇదంద్యవ్యసమవే
 త గుణత్వాదితిపాతః ఉదాహరణ ఇత్యసంతరం ద్వితీయరీత్యా సాధ్యావిషయ
 కత్వే నిర్వచనపత్తే గుణత్వాభావసాధ్యకే తాదృశస్వతిరెకదృష్టాంతశాలిన్యదా
 హరణేఇతి క్వచిత్పాతః * ప్రథమైవాంతశితి * యద్యపుదాహరణస్య ప్రథ
 మాంతత్వాభావేపినదోషః పక్ష్యమాణానాదాహరణాస్య శ్చేద్యైవ తద్దాహరణా
 ల్ || తథాపి పంచమ్యంతాస్యత్వాభావేనైవవారణసంభవాదుదాహరణాస్యత్వా
 నురోధవైయర్థ్యమిత్యాశయః || సాధ్యసాధనవదభేదేతిపాతస్సుగమః * నదండాదితి *
 అత్యేతు ప్రథమాంతత్వంనాస్త్యేవ || పంచమ్యర్థస్య ప్రత్యయార్థత్వేన భేదసం
 బంధేనాన్వయే ప్రథమాయాఅనుసంధానంనాపేక్షితం అభేదసంబంధస్థలవవత
 స్యానుసంధానాపేక్షణాదితిభావః || యథాదండాదిత్యాది స్వపరస్యేవస్వత
 యా తత్ర హేతుత్వ బోధకాంతత్వం పంచమ్యంతత్వంవా నాస్త్యేవతితదు
 పెక్షా * అవయవాంతరేతి * అవయవాంతరోపస్థాపితాథాన్వితిసాధక హేతు
 త్వప్రతిపాదకపదాంతత్వ తాదృశపంచమ్యంతత్వంవెత్త్యర్థః || అంతత్వంతువ్య
 ర్థమ్ || ఉదాహరణాస్యత్వకల్పేతు అంతత్వసాక్ష్యంపూర్వవల్ * పంచమ్య
 నేతి * తథాచ పంచమ్యావరోస్తసిస్సాన్వితిసూత్యార్థః | నన్వేనమర్థవద్భా
 వ స్వేత్యకాను వక్తృప్రమాతృత్యత్ర తస్య హేతుపంచమ్యంతత్వాభావవీవ ||

మృదేస్త్రలాదేశ్యపరిగ్రహః * నానుపపత్తిరితి * తథాసతిశనిలవహేతుత్వప్రతి
పాదకత్వాల్ పంచమిత్యాచ్యైగిభావః తనిలాదేశ్యపంచమ్యనాదేశతాపక్షేడక్రమ
తావవ్యాప్తివారణాయపంచమ్యతత్వమవివక్షతాం మతిమాహ * కేచిత్ప్రతి * హే
తుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వమితి * తథాచపంచమ్యస్తత్వానివేశాత్తనిలఃపంచమ్య
నాదేశతాపక్షేపిసతిదంతపాశావవ్యాప్తిరితిభావః ॥ నను హేతుత్వప్రతిపాదకప
దస్యాంతత్వావివక్షణా దక్షిణతస్యతిరేకుప్రసవయోజితవ్యాప్తితాదవస్థ్యమిత్యేతలహ
* పూర్వపదితి * ప్రకృతసాధ్యాన్వితసాన్వీధాబౌధికతాదృశపదశాలిత్వరూపమి
త్యధః ॥ ఏవంచ ప్రథమలక్షణతాన్యశస్వార్థబౌధికవిధి క్రిశాలిత్వసాధ్యావిషయ
కధీజనకత్వంచనిదుక్తవిశిష్టవిషయతాబహిష్కృతసాధ్యావిషయతా శూన్యధీజనక
త్వరూపం నివిష్టం అత్రైత తాదృశహేతుత్వప్రతిపాదకపదశాలిత్వం సాధ్యావి
షయకజ్ఞానజనకత్వంచ నిర్వక్ష్యమాణమన్యవిధి ప్రవిష్టమితి భేదభేదస్యేదే
యం ॥ పరస్పరావహానిత్యాదిసన్యాసాంతర్గతప్రతిజ్ఞాదేర్నిర్వాచ్యసాధ్యావి

ద్యపి నప్రమాణదేః పరస్త్రలాదిరిచ్ఛతోపి నప్రమాణస్త్రల్ ఇత్యాదెన్నంభవతి
ఏవంచ ప్రత్యయప్రకరణాదదేశకథనమపి నాస్తి తథాపి నప్రమాణ్యవసథా నేన
కుత్సేతిప్రయోగోనన్యాత్ కుతహారిత్యనుశాసనావిషయత్వాల్ ఆతస్త్రయ
థావస్థీస్వీక్రియతే తథా కుతశితిప్రయోగానురోధేన ఇహాపిష్యప్యేవయకేతిదృ
ష్టాంతార్థమాదిపదమ్ ॥ అత్ర పంచమిలోపేన తకారాదిప్రత్యయావ్యవధా
నన్యాశ్రయణానుభవాదన్వరసహచనాయ ద్వితాతుకారః ॥ నప్రమాణదేరి
త్యావిషదాధ్యాం నర్వాసాంవిధక్రిశాంతసేచ్ఛపరిగ్రహః * దక్షిణతేతి * హే
తుత్వపక్షకేత్యధః * ప్రథమలక్షణా * అనుమితికాంతిభూతేత్యాదికే ॥ త
థాచప్రథమలక్షణ హేతుత్వప్రతిపాదకస్య విధిక్రిత్యేనప్రవేశః ॥ అత్రైత
హేతుత్వప్రతిపాదకపదత్వేనైవేత్యభేదః ॥ నచసాధ్యావిషయకత్వజ్ఞానజనకత్వ
స్యచేతిసముచ్చయార్థకచకారేణతాదృశపదశాలిత్వేపి నిర్వక్ష్యమాణతాలభ్య
తే తథాచపూర్వపదితిదీధితివిరోధభేదవాచ్యం ॥ చకారపవకారార్థస్తథాచ
సాధ్యావిషయకత్వమేవనిర్వక్ష్యమాణమిత్యధః ॥ నతుతాదృశపదశాలిత్వం తస్య
పూర్వమేవ నిర్వక్ష్యత్వాల్ ॥ సనుప్రకృతసాధ్యాన్వితసాన్వీధాబౌధికపదశాలిత్వ
మేవాస్తుహేతుత్వప్రతిపాదకేతి కిమథమిత్యత్రాహ * పరస్పరావహానిత్యాదికే విశేష్య

పయకజ్ఞానజనకతాతానినావారణాయపేతుత్వప్రతిపాదకపదోపాదానం ॥ వ
 హ్నిద్రావ్యత్వవాప్తిమాప్తిమాప్తిప్రమేయమిహ్యది న్యాయాన్తర్గత
 ప్రతిజ్ఞాదావతివ్యాప్తివారణాయవిశేషతయాసాధ్యానిత్యనివేశనేపిసుందర
 వహ్నిమత్సగర్భాపర్వతావహ్నిమానిత్యాదావతివ్యాప్తి వారణాయతదావశ్యక
 త్వం॥నచైవమప్యాలోకాగన్వహ్నిమత్సగర్భాపర్వతా వహ్నిమానిత్యాదావతి
 వ్యాప్తిర్నైవతత్వాపివివక్షణీయప్రకృతపేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపేతు
 విశిష్టసాధ్యవిషయకజ్ఞానజనకత్వన్యాక్షతత్వాదితివాద్యం॥పేతుత్వప్రతిపాదకే
 త్యన్యప్రకృతపేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపేతువిశిష్టపేతుత్వప్రతిపాదకాథ
 కత్వాత్ ॥ యథాశ్చుతంసాధ్యావిషయకజ్ఞానజనకత్వంలయంవహ్నిమాన్వహ్నిసా
 మగ్నిమత్తాద్విత్వాదిన్యాయస్థలేపేత్వవయవేవ్యాపకంపూర్వనిరుక్తత్వనివేశ
 చసాధ్యానితసాన్వర్థబోధకపేతుత్వప్రతిపాదకపదకాలిత్వవిశేషణపేతుత్వప్ర
 తిపాదకత్వన్యవైయర్థ్యప్రతిజ్ఞాయానిరుక్తసాధ్యావిషయకజ్ఞానజనకత్వాభావా
 తయాసాధ్యానిత్యాధికపదం పర్వతపదాదిమతుపాదివాతిచ్ఛాదిత్వాదతివ్యా
 ప్తిచిత్త్యథః ॥ ననుపేతుత్వప్రతిపాదకత్వనివేశేపివ్యతివ్యాప్తిసాన్యతర్థ
 యోనవివక్షణాంతరకరణేతుపేతుత్వప్రతిపాదకత్వవైయర్థ్యమిత్తతః ప
 యోజనాంతరమాహ * వహ్నిరితి * పంచమ్యథాపేతుత్వస్యవిశేష్యవిధ
 యాన్వయలభాధానంపక్షతావచ్ఛేదకావహ్నిరితి ॥ తథాచప్రకృతసా
 ధ్యానితసాన్వర్థబోధకపేతుత్వప్రతిపాదకపంచమీయాపపదఘటితత్వాదతి
 వ్యాప్తిః * సుందరేతి * సుందరవహ్నితిభాగమాదాయేతిశేషః * తదావశ్య
 కత్వం * పేతుత్వప్రతిపాదకపదన్యావశ్యకత్వం * వివక్షణీయేతి * వతేనధూ
 మాద్వహ్నిమత్సగర్భమాపర్వతావహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాపరిత్యాగబీజమావి
 స్మృతమ్ ॥ తత్త్రధూమాద్వహ్నితిభాగమాదాయైవప్రకృతపేతుత్వవిశిష్టపే
 తువిశిష్టసాధ్యజ్ఞానజనకత్వన్యైవవారణసంభవాత్ * పూర్వనిరుక్తత్వనివేశచ *
 పేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టపేతుత్వవిషయతా బహిర్భూతసాధ్యవిషయతాహసన్య
 జ్ఞానజనకత్వనివేశేచిత్త్యథః * ప్రతిజ్ఞాయాః * సుందరవహ్నిమత్సగర్భమాప
 ర్వతావహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాః ॥ స్వనిగమనం తథాచ తాదృశంయన్ని
 గమనం తదన్యత్వం నేతావితిభావః ॥ నన్వితరనేరపేక్ష్యేణైవ్యథాం లాఘ

దేవవారణాదతస్సాధ్యవిషయకజ్ఞానజనకత్వమన్యథానిర్వృత్తిసాధ్యతా * ఏవం
 చపర్యతోపహ్నిమానత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాస్సన్యవిషయక జ్ఞానజనకత్వపీతర నైర
 పెత్త్యేణ హేతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయక జ్ఞానజనకతయాసాధ్యవిషయకత్యాది
 నాఽవారణాల్ హేతుత్వప్రతిపాదకత్వం పదవిశేషగమర్థవద్భవతి హేత్వవయవ
 స్యాపిప్రతిజ్ఞాసహకారేణ హేతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయజ్ఞాన జనకతయాఅసంభవ
 వారణాయేతరనైరపెత్త్యేజేతి॥సాన్వముటకపదాసహకారేజేత్యర్థకం అజనికేత్య
 న్యప్రతియోగివి శేషణం॥తథాచస్యేతరావయవాజన్యహేతుత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయ
 కజ్ఞానజనకంయత్తదన్యత్వమితిసముదాయార్థః॥ జనకపదన్య జనకతావచ్ఛేదక
 ధర్మపర్యాప్త్యాశ్రయనముదాయత్వలాభాయేతరనైరపెత్త్యేజేతి॥హేత్వవయవ
 న్య ప్రతిజ్ఞాసహకారేణ తాదృశబోధజనకత్వేపి తాదృశధర్మపర్యాప్త్యాశ్రయ
 నముదాయభేదస్యాక్షతతయాఇతరనైరపెత్త్యప్రవేశేపిలక్షణసమన్వయం అ
 యంధూమాదప్రహ్నిమాన్ ధూమాదప్రహ్నిమతోఽన్యత్యావర్తమాన ధర్మాది
 త్యాదిహేతోర్ధూమనిష్ఠహేతుతావిశిష్ట సాధ్యజ్ఞానజనకన్య సంగ్రహాయప్రకృ
 తేతి ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశిష్టేనన్యథాకం॥ ప్రకృతహేతుతాన్య
 చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువిశిష్టహేతుత్వమితరావిశేషణతయా అవగాహిత ఏవ
 జ్ఞానస్యేతరనిరపేక్షహేతువాక్యేనజనసారాదృశహేతుత్వప్రకారకజ్ఞాన సామా
 న్యజనకత్వస్త్వేనసకలహేత్వవయవసాధారణ్యోల్ సాధ్యంతోపాదాన మన
 థాకమితి తత్పరిత్యజతి*సాధ్యంచేతి*అత్రసాధ్యన్వితసాన్వధాబోధకత్వనివేశే

దేవజనకతావచ్ఛేదక ధర్మపర్యాప్తిమత్త్వస్త్వేననివేశేన తాదృశప్రతిజ్ఞాహేతు
 సముదాయత్వ రూపధర్మపర్యాప్త్యసాశ్రయత్వేనైవలక్షణగమనాదిత్యతలహ
 * ఏవంచేతి * ఇతరనైరపెత్త్యేణచేత్యర్థః * తాదృశధర్మః * ప్రతిజ్ఞాహే
 తుసముదాయత్వరూపః * ధూమాదితి * ఏహిమాత్రస్యసాధ్యత్వే హేతౌ
 ధూమాదితివ్యధాన్యోల్ సాధ్య తన్నివేశేతు అయోగోశకే వ్యభిచారస్సాన్వ
 దత్యత్రతన్నివేశః ॥ నన్వత్ర హేతుతావచ్ఛేదకగ్రహణైవ వ్యాప్తిగ్రహణ
 దాహరణాకాంతానుపపత్తిరిత్యన్న ॥ సాధ్యభావపదవృత్తిత్వన్య వ్యాప్త్య
 శాత్కత్యాల్ ॥ ధూమాదప్రహ్నిమత్ప్రవృత్తాదన్యత్యావర్తమానధర్మస్యవాహే
 తుత్వాల్ ॥ ధూమసూన్యపహ్నిమత్ప్రవృత్తే వ్యభిచారవారణాయ హేతౌ ధూ
 మాదినివేశాల్ * అనర్థాకమితి * అఖండాభావముటకత్వేపి ప్రయోజనినక

తి మోతుత్వ పక్షకోపనయేనాధ్యాన్వితార్థబోధేనవ్యవస్థానవేతే అనుషంగ
పక్షే సాధ్యాన్వితపక్షబోధస్యోపనయాజన్యతయా తద్వారణాప్యననుషంగపక్షే
నిగమనోపస్థాపితసాధ్యాన్వితమోతుత్వబోధకేదంపదశాలిన్యతివ్యాప్తైః ॥ సచ
మోతుతావచ్చేదకావచ్చిన్న మోతువిశిష్టమోతుత్వ ప్రతిపాదకపదశాలిన్యనివేశ
కాన్న తత్ప్రతివ్యాప్తినితి వాచ్యం ॥ గోత్వాభావవిశిష్టమోతుత్వం సాన్నాభా
వవల్ గోత్వాభావాదిత్యాది న్యాయాంతర్గతావయవే తథాప్యతివ్యాప్తైర
వారణాల్ అనుషంగపక్షేపుక్తన్యాయాంతర్గతప్రతిజ్ఞాయా వతివ్యాప్తే
శ్చ, విశేషణతయా సాధ్యాన్వితసార్థబోధకత్వం నివేశ్య తద్వారణా సా
ధ్యాంతవైయర్థ్యం అనుషంగపక్షేపుక్తపనయధేదంపదార్థాన్యత్యాపి విశేషణ
తా విరహాల్ పదాంతరీపస్థాపితప్రకృతమోతునా సాక్షాద్విశేషితమోతుత్వ

లమిత్యర్థః * మోతుత్వపక్షకోపనయే * పృతిరెకిణి * ఉక్తైతి * గోత్వాభా
వవిశిష్టమోతుత్వపక్షసాన్నాభావసాధ్యకస్థలీయేత్యర్థః ॥ నిరుక్తమోతుత్వప్ర
కారకసాధ్యవిశేష్యకజ్ఞానాజనకత్వసత్త్వాల్ * సాధ్యాన్వేతి * సాధ్యాన్విత
సావధేత్యత్రైత్యాదిః * సాక్షాదితి * గోత్వాభావవిశిష్టమోతుత్వం సాన్నా
భావవదిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ పదాంతరీభూత స్వఘటకగోత్వాభావ
పదార్థేభూతేన వైశిష్ట్యద్వారా పరంపరయాన్వితమోతుత్వప్రతిపాదకపద
శాలిన్యదలసాక్షాత్పదమ్ ॥ తత్ర సాక్షాద్గోత్వాభావాన్వితత్వంనాస్తి ॥ కింతు
వైశిష్ట్యమేవేనాతివ్యాప్తిః * ప్రకృతైతి * మూలసాధ్యావిషయకత్వత్ర విద్య
మానస్యసజఃప్రత్యాసంకృత్యా జనకత్వమిత్యసేనసంయోజ్య అజనకత్వార్థక
త్వంవ్యర్థమ్ ॥ సాధ్యావిషయకత్యాదేః ప్రకృతమోతువిశిష్ట మోతుత్వవిశిష్ట
సాధ్యావిషయకత్యాద్యర్థస్నేహసమ్మత్వాదిత్యర్థః ॥ వారణాపీత్యపిపదంచప
దాంతరీపస్థాపితేత్యాద్యవివక్షణాపిసజఃప్రత్యాసాదేర్వైయర్థ్యసూచనార్థం ॥
ప్రతిజ్ఞావాక్యధీజన్యైతిపంచమం మూలే మోతులక్షణం, పక్షేసాధ్యజ్ఞాపకాకాం
క్షానివర్తకశాబ్దజ్ఞానజనకత్వేనతి న్యాయావయవత్వమర్థః ॥ మోతువిభక్తిమ
త్త్వం స్వరూపకీర్తనం సతు లక్షణఘటకం వైయర్థ్యాల్ ॥ యద్వామోతు
విభక్తిమత్త్వంపంచమ్యంతత్వమ్ ॥ ఏవంచ ప్రతిజ్ఞాదాహరణనిగమనవిశేషా
ణాం వారణాయ జనకాంతప్రతిజ్ఞాదాహరణనిగమనాన్యత్యావధకమ్ ॥ ఏ

ప్రతిపాదకపదశాలిత్యం నివశ్యో కవిశిష్టహేతుత్వపక్షకప్రతిజ్ఞాపనయయోః
 వారణాపిప్రకృత హేతుత్వవిశిష్టావిషయజ్ఞానజనకత్వనివశేనేవాపవత్సానజో
 వ్యత్యాసస్యేతరస్తేరపేక్ష్యేణైత్యభిధానసాక్షిచిత్తరక్ష్యమిత్యసంసరః ॥—
 పంచమ్యాలాక్షణికత్వం వ్యవస్థాప్యతిద్యత్వేన నిగమనైతివాన్ పింపసంజయో
 పజ్ఞాప్యస్తవదం సాధకాయతి * హేతుత్వాదావతి * హేతుత్వంజనకత్వం
 ఆదినాజ్ఞాపకత్వపరిగ్రహః జనకత్వాపాదానంద్యుష్టాస్తవిధయా ॥ గురుశరీరం త
 త్క్రియానాశ్రయత్వేనతి తిజ్జ్యువిధాగాశ్రయస్వరూపమపాదానత్వంవాద్యుష్టా
 స్తవిధయాఆదిపదగ్రాహ్యం హేతుత్వంజ్ఞాపకత్వమేవ తర్హి కుతీతచ్చ కిరిత్యపే
 త్తాయామాహ * నృత్యాదితి * ఇత్యాదౌ * ఇత్యాదివాన్యస్తవపజ్ఞామీప్రతిపాద్యే వి
 నిగమనాదిరహం నిరాకరతి * లాఘవేనేతి * నృత్యాదిస్థానధిత్వస్య నిరూపక
 త్యాదినంబన్ధేనవిధాగేఅన్వయసంభవేపి ననృత్యాదిత్యాదౌ నృత్యాదినీమానధితా
 యాఆశ్రయతాసంబంధావచ్చిన్నాభివన్యనృత్యాద్యనధికవిధాగేపిసత్త్వేనాతిప్ర
 సంగభియా తాదృశబోధోపగమాసంభవాల్ వ్యత్యనియామకనిరూపకత్వసం
 బంధసాధానప్రతియోగితానవచ్చేదకత్యాద్యవిధాగనిష్ఠనృత్యాదినయాపిత మనధిమ
 త్వమేవపజ్ఞాప్యప్రతిపాద్యనధి * నన్యమతానుసారేణాహ * అవధిమత్వై
 నేతి * నన్యవధిమత్వమవధితానిరూపకత్వమేవ తత్తనృత్యాదేనధికాయామే
 వంచోపనయవారణాయ పంచమ్యంతత్వనివేశః ॥ వాక్యభిప్రాయానయవ
 త్యమ్ ॥ దీధితా * అనుమితివారతి * కేదంతు అనుమితిపరవాక్యత్వమవయ
 వత్వమితి వ్యాఖ్యానాంతరమేవ పంచమ్యంతరవాతధానంయక్తమ్ ॥ చతు
 థలక్షణస్థతిత్వదవాభ్యాసేన పన్థలక్షణస్థతిత్వదన్యవాభ్యాసిత్యాదీతి పా
 హః గదాధరీయే * పంచమ్యంతరథాచ లాక్షణికపదవత్త్వమాత్మాక్రాంతానిగ
 మనెపంచమ్యాలాక్షణికత్యాదీత్యాన్ ప్రిరతిపంచమ్యంతేతి ॥ తథాచ తత్ర పంచ
 మ్యంతస్య తత్త్వదన్యాలాక్షణికత్యాన్ ప్రిరవాన్ ప్రిరన్యగ్రేస్తుపత్ ॥ నన్విత్యా
 దౌశక్తైః కృష్ణత్వాదితి దీధితరసంగతోపాధికత్యాదీత్యాన్ వ్యాద్యైః * ఇత్యాదితి *
 వినిగమనాదిరహం * యథానవధిత్వైవన్యమత్త్వేనాశక్తిః సీక్రియతే తథానా
 రుత్వాదావపి సాన్వీక్రియతామితీతన్మూలశంకా * లాఘవేనేతి * తథాచ గా
 రవాన్న హేతుత్వాదౌ శక్తిరిధిధానః * ననృత్యాదితి * విధజతఇతిప్రకృతమ్ *

వాన్వయస్యాపగంతవ్యతయాపక దేశాన్వయాచాపః నిరూపకత్వంచతత్త్వానజనక
జ్ఞానవిషయకత్వమితిజ్ఞాపకత్వాపేక్షయాగౌరవమేవేత్యతాపహః*ద్యవ్యనిష్ఠమితి*
*సంబంధవిశేషః*అవధిమన్నిష్ఠోవధితానిరూపితసంబద్ధవిశేషః॥అవధిమత్స్వమే
వస్వరూపసంబద్ధవిశేషః తన్నిరూపకత్వమేవావధిత్వమితైవరీత్యస్యాపి సంభ
వేనవినిగమనావిగహాదికభావః*అస్య దేతమితి*అనతిరికత్వేవ్యవధితాత్వాదేరను
గమకధర్తస్యానుగతధర్తవృత్తిస్యరోధేనాన్వయకత్వాత్తస్యప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన
లాఘవాదితిభావః॥ నన్వవధిత్యావాపేవపంచమ్యాశ్శక్తౌజ్ఞాపకత్వాదావవధిత్యా
దిసంబంధాగ్రహేషు త్యగ్రహేణవజ్ఞాప్యః జ్ఞాపకత్వబోధకత్వగ్రహాసంభవా
త్ తత్ప్రకారాయనెచ్చయాపంచమిప్రయోగోనస్యాదిత్యతాపహః*తత్సంబంధా
గ్రహేష్వీతి* జ్ఞాపకత్వాదావవధిత్వసంబంధాగ్రహేషీత్యర్థః*స్వసహజః*జ్ఞాప
కత్వాదిపరపంచమిప్రయోగః*శక్తిగ్రహాత్* జ్ఞాపకత్వాదౌ శక్తిగ్రహాత్॥అ
పాదానతాఘటకవిభాగత్వేనాభ్యవచ్ఛన్నే శక్తివాదినాం మతముపన్యస్యతి*పు
ష్కాదతి* అపైతీత్యగోపకమస్సృష్టదమాత్మీం నను విభాగావచ్ఛన్న స్పష్టః
తేహే త్యజతుల్యతయో గాత్విధే తావత్తేదకవిభాగాశ్రయతయో వృక్షాద్య
పాదానన్వయ కమకావప్రసంగాత్ నాభ్యుత్తరసంయోగావచ్ఛన్నసంపదః
పుష్కాహ్యమిప్రయాతీతినో వృక్షాహ్యమిప్రైతీతిప్రయోగప్రసంగాత్పర
తీర్థికార్యధస్సయోగావచ్ఛన్న స్పష్టదస్సృష్టశాన్వాతరజాత్యవచ్ఛన్నోవాపత
త్యథః ఉభయత్రవృక్షావచ్ఛన్నం గజనకత్వం పంచమీలభ్యమేవేతి ప్రవృత్తిని
మిత్తలాఘవాద్యభాగవైవరీత్యోనోక్తిరన్వయః॥నన్వయఃజనకత్వం కుశాల్బ
తదుపభావేన నిక్కాద నజ్ఞాపకత్వాద్యపేక్షయా లాఘవమిత్యతాపహః*జనక

అతిప్రసంగః * వ్యత్యమితిప్రసంగః * జ్ఞానేతి * అవధితాజ్ఞానేత్యథః॥
* అవధిమత్స్వమేవేతి * మన్వచచ్ఛిన్నమన స్వరూపసంబంధరూపత్వం స్వీక్రి
యతేనావధిమత్స్వేతిదావధిమత్స్వేతివ స్వరూపసంబంధరూపత్వం స్వీక్రియ
తాం సత్త్వవధిత్వేతిప్రసంగమనామిదేనాన్వయత్యోభయోరేవ స్వరూపసమ్మ
న్ధరూపత్వంభవతీతిగ్రంథః*పుత్యగ్రహేణ*అక్షతాయాఅగ్రహేణ*అవధిత్యా
దిసంబంధః * అవధిత్యానరూపనాకీన్యసంబద్ధ *వత్తరసంయోగేతి * అగ్రయో
నఘటకత్యతః కమకాత్వాపత్రిసంగతిః * అధస్సంయోగేతి * అశ్రయోఘటక

త్వంచేతి * అథవత్కాదేః స్వనిష్ఠవిభాగానుకూలక్రియాశ్రయత్వాద్విభాగమాత్రే
స్య పశ్చిమ్యథాత్వేస్వస్థాత్వత్వంవతతీత్యాదేరపి ప్రయోగస్సాన్యదితి భేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వసహితవవిభాగః పశ్చిమ్యథాత్వాచ్యుతః స్వనిష్ఠక్రియా
యాన్యనిష్ఠవిభాగజనకత్వేపిస్వనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవిరహాన్న
క్తాతిప్రసంగతి కుతోలాఘవమితిచెన్న || భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే లక్ష
ణయైవోపపత్తౌ తదంతర్భావేశక్తేరకల్పనాదితి తాత్పర్యవశాచ్ఛక్యలక్ష్యాన్త
యోరపి యగవదన్వయోపగమాదితి లక్ష్యాథేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వవినిమోక్షేణ పంచమ్యవిభాగా బోధకత్వత్వత్వత్వైర్నవిభాగమాత్రతా
త్వర్యేణన్వం స్వస్థాత్వతతీతి ప్రయోగప్రసంగః || అథవాకెవలవిభాగే పూర్వ
పూర్వప్రయోగాభావాదేవప్రయోగః || వస్తుతోభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వస్య పశ్చిమ్యథాత్వేపి వృత్తాత్వత్వంపతీత్యత్వప్రకారత్వత్వంవతతీతి ప్రయో
గోదుర్వారః ప్రకారనిష్ఠభేదమాదాయ తతః ప్రత్యేతవ్యస్య పత్రనిష్ఠభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసతి పత్రనిష్ఠవిభాగజనకత్వస్యపత్రనిష్ఠక్రియాయామ
బాధాత్ || సచ భేదవచ పశ్చిమ్యథాత్వః తస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యా
శ్రయనిష్ఠవిభాగజనకత్వాభయసంబంధేన క్రియాన్వయోవాచ్యతే నొక్తాతిప్ర
సంగః తత్ప్రతినిష్ఠ క్రియావచ్చిన్న ప్రతియోగితాకభేదాశ్రయ ప్రకారని
ష్ఠ విభాగజనకతాయాస్తత్ప్రతిక్రియాయామసలైవ తస్యాభయసంబంధేన ప
రకారాన్విత భేదాన్వయాయోగ్యత్వావతివాచ్యమ్ || ప్రకారనిష్ఠతత్త్వ
యావచ్చిన్నభేదస్య వృత్తేపిసలైవ తచ్ఛేదాశ్రయవృత్తనిష్ఠవిభాగజనకతాయా
స్తత్క్రియాయామసలైవప్రకారాన్వితనిష్ఠభేదస్యైక్తసంబంధేనతత్క్రియాన్వయ
యోగ్యతాయాత్వతేఅధికరణభేదేనాధావభేదాధావాత్ || అథవత్కాద్యత్కాద్య
యతా సంబంధేనప్రవిశిష్టభేదఉపత్తిస్తే విశిష్టస్వేనచస్వాశ్రయనిష్ఠవిభాగజనకత

ఇతితర్కకత్వనిర్వాహః * స్వనిష్ఠేతి * స్వంపంచమ్యంతావస్థాప్యవృత్తాది * స
హితఇతి * సాహిత్యంస్వరూపజనకతాఘటితసామాన్యధికరణ్య * యగవదితి *
క్రియాయామిత్యాదిః * అప్రయోగః * స్వస్థాత్వత్వంవతతీతినప్రయోగః || తథా
చ విభాగమాత్రేపంచమిత్యేతి || భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచ ప్రయోగో
పాధిరితిభావః || తహిం విభాగవచకైరస్త్వితి విభాగే శక్తిమపనంహర్తం
యక్తియానా * వస్తుశిక్ష్యాదిగా * విశిష్టస్వేనచతి * భేదస్వేతిశేషః || క్రి

త్వ యతిః భయసంబంధే నాన్వయః విశిష్టస్యాధికరణమేవ విశిష్టనిరూపిత పరం
 రాసంబంధస్థుటకం పత్రాధేయత్వవిశిష్టస్యేవచాభేదయతాసంబంధైవత్యవిశిష్టస్యా
 ధికరణం విశేషణీభూత పత్రమేవశున్ముఖః అహానాక్తోభయసంబంధైవత్యవిశిష్ట
 భేదస్య తత్త్వియాన్వయయోగ్యతా॥ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వదశరత్నయై
 స్వపదేన పత్రాంతరవిశిష్టభేదస్యేవాపాదయత్వాత్ తదుపాదానైతహాశ్యయ
 పత్రాంతరవిభాగజనకత్వస్య తత్త్వియాయాం ఘటయితుమశక్యతాన్వదితి ఛల్
 తేహావిభాగవినశ క్రిస్తుతస్యేవాభేదయతాసంబంధైవత్యత్వధ్వవిశిష్టస్యాన్వయ
 యస్థిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసహితజనకతాసంబంధనతల్ క్రియాయా
 మన్వయఉపేయతాంతావతాపుకస్తలే పత్రాత్పత్రంవతితి పత్రయోగవారణ
 సంభవాల్ అభేదయతయా యత్పత్రవిశిష్టవిభాగజనకత్వం తత్త్వియాయా స్తా
 దృశవిశిష్టాశ్చయతత్పత్ర నిష్టభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య తత్త్వియాయా
 మభావాదిత్యలమధికేన॥ అత్రజనకతాసంబంధస్య వృత్తనియామకలియాపూర్వవ
 దాకాశాత్పత్రతినవృక్షాదిత్యవావనుపపత్తిరితివిభాగ జనకత్వజేవాథోవా
 చ్యఇతికన్వలఘుమిత్యస్వరసః * అత ఇతి * నిగమనస్తాయ తస్మాదితివజ్ఞాన్యః లా
 క్షణికత్వాన్నిగమననారణాయేతి శేషః * వజ్ఞాన్యైః * తిథాచమజ్ఞామీపదస్యవ
 జ్ఞాన్యస్తత్వాభివాన్నాతివాప్తిరితిభావః సన్యేవమపివజ్ఞాన్యస్తత్త్విదస్యతా
 దృశభూమాదిపదసద్ధూమాదిజ్ఞానేలాక్షణికత్వాద్దుర్వాతైవనిగమనతవాప్తిరీత
 అహ * తస్మాదిత్య త్పతి * తత్త్విదేలక్షణాతి * సద్ధూమాదిజ్ఞానేతి క్రియా ఇత్యధః॥

యాయామన్వయః * భేదేతి * పత్రా తరవిశిష్టభేదేన్వయః * తత్పత్రనిష్టప్ర
 తియోగితావచ్ఛేదకత్వవాధాల్ * తివానామేతి * తత్త్విదస్యపత్రాంతరవిశిష్ట
 భేదాధః॥ ఏనుసతి వృక్షాంతరతాత్పర్యేణాపి వృక్షాన్నిజానంతరీతిప్రయో
 గాపత్తిమర్యాదా॥ యోగ్యతాయావనపాయాదితీదంబిత్వమ్॥ విభాగవినే
 త్యేవకారేణ భేదస్యవచ్ఛేదః॥ భేదస్యస్యాభివాధికత్వప్రమాణాభావః॥ వి
 భాగత్వస్య శక్యతావచ్ఛేదకత్వేలాఘవంచవాదితిమ్ * పూర్వవల్ * అవధిత్య
 స్య పందమ్యంతతామతనల్॥ అత్ర తత్త్విదేన లక్షణాదిధితేః కిం నిగమనఘ
 టకతత్త్విదస్య భూమజ్ఞానే లక్షణానాస్తీత్యధః అహాన్వీల్ తస్య లక్షణాయా
 వవృత్తినహకారేణ భూమజ్ఞానబోధజనకత్వంనాస్తీత్యధః॥ తత్కాద్యందూష

తేనతత్పదశశ్యధూమాదిసాతజ్ఞానస్యసంబంధసత్త్వాద్భక్తిజ్ఞానశూన్యకాలేశక్యసం
బంధగహత్పదాస్తం ప్రేయతత్పదస్యాపితాద్యశాధాబోధకతాయాఅశిశ్యాపలా
పత్యావచ్చ తత్పదేలక్షణాయాస్తయాబోధకత్వస్యద మరపవాదకత్వేపి నక్షతిః
లక్షణైవ లాక్షణికత్యం శశ్యాధాతాత్పర్యరాహిత్యం అతానిగమనేతత్పదస్య
తాత్పర్యవిషయాధూతధూమజ్ఞానలాక్షణికత్వేపి సాతవాప్య పిరిత్యవధేయః శక్త్య
వతిః తత్పదస్య కృబుద్ధిసవాదకత్వాద్ధూమాదిజ్ఞానతాత్పర్యేణదపకృతతత్ప
దప్రయోగోజ్ఞానస్య కృబుద్ధిస్థితాయాఅనన్యకత్వాలే విశిష్టతాతుజ్ఞానస్యా ప
క్యా నత్వేపి నక్షతిరితి ధావః॥ సన్దేహంతత్పదేన యత్రితాతుని దేశశతత్యపజ్ఞ
మ్యస్తలాక్షణికపదాభావాదవ్యా పిరిత్యతతహః పర్యవశతిః పహ్నిమాతస్తాది
త్యత్రితాతుధూతధూమాదెప్రక్యా నత్వద్వైతాః పక్రా నతవీరతాయై వహ్ని
సామగ్రిమానితి॥ అత్రితహ్నిమాపహ్నితాః పక్యా నత్వేన త్వేదేనస్ఫుటతర త
త్పరామశాః దితి ధావః॥ సంప్రదాయాననురోధసాం తథాపత్రియోగోదుర్వార
వీవేత్సత్రిలక్షణపద స్థితిస్త్వేనసహా తః॥ ప్రతిజ్ఞాస్తసాధ్యవాచకపదస్యజ్ఞానలా

యతి * తత్పదస్యేతి * తత్పదశశ్యధూమాదినా జ్ఞానస్య సమ్బంధసత్త్వాల్ల
క్షణాయామరపవాదత్వేనీతియోజనా ॥ ద్వితీయాయాషయతి * శక్తిజ్ఞానైతి *
తచ్ఛబ్దస్య బుద్ధిసవాదకత్వేపి తస్యధూమజ్ఞానైతీతిశేషః * తథా*బోధకత్వల
క్షణయో ధూమజ్ఞానబోధకత్వస్య ॥ సన్దేహం నిగమనే పంచమ్యంతలాక్షణిక
పదవత్త్వసంబంధతాత్పర్యా ప్రికతతహః * లక్షణైవేతి * తథావ పంచమ్యంతశ
శ్యాధాతాత్పర్యరాహిత్యవచనత్వేనీతి నిష్పన్నః ॥ ధూమాదిత్యాదౌధూమా
దిమాపశశ్యాధే తాత్పర్యం నాస్తీతిలక్షణసంగతిః ॥ తత్పదతాత్పర్యస్య ధూ
మజ్ఞానమాపశశ్యాధేనసత్త్వాన్ననిగమనాతివ్యాప్తిః ॥ నిగమనస్య తత్పదస్య శ
క్తిరావలక్షణావా విశిష్టధూమజ్ఞానైవన ఉభయథాపి తాత్పర్యంతత్యైవ ॥ స
చశశ్యాధేవవేతి శక్త్యైవప్రేయనకారోపాదానసంగతిః ॥ తత్ర తత్పదస్యప్ర
క్యాంతవాచియా ధూమజ్ఞానేనక్రిమకథుతేత్యాశలకాంనిరాకరోతి * తత్ప
దస్యేతి * తత్ప్రయోగేన * తత్పదప్రయోగేన * లాక్షణికపదేతి * శశ్యాధ
తాత్పర్యశూన్యపదేత్యధావః * అప్రక్యాంతత్వాదితి * ఏతేన తత్పదస్యబుద్ధి
స్థవాచకత్వంప్రథమసంగతిస్సూచితా ॥ అతవీవానుపదమగ్రిస్ఫుటతరైతీతరక్ష

క్షణికత్వాత్ ప్రతిజ్ఞాయామపిపశ్యమ్యంతిపదవ్యావృత్తిః సంభవతీతి మతముప
 న్యసన్యదూషయతి*యత్త్వితీతి*అథవానిగమనస్థవహ్నోదిపదస్యవహ్నోదిజ్ఞానేలా
 క్షణికతయాతస్మాదితిపశ్యమ్యజనకత్వంజన్యత్వంవాఽథః॥తిథాచపశ్యమీమా
 దాయనిగమనేనవ్యావృత్తినన్యతిః అవధిత్యాదెరివజనకత్వాదేపి స్వరూపసం
 బద్ధరూపతయా వినిగమకాథావేన జన్యత్వస్యాపివాచ్యత్వేన పశ్యమ్యలాక్ష
 ణికత్వాదితివాదినామతంమూషయతి*యత్త్వితీతి*వంచాగ్రజన్యత్వేకత్వావజ్ఞా
 వ్యత్వేలక్షణైవేత్యవసంహరణంగచ్ఛతే *శేత్వన్వయానురోధాదితి * శే
 త్వనుశిష్ట పశ్యమ్యజన్యజనక భావపవాధః సతుజ్ఞాపజ్ఞావకభావః శేతు
 ర్నాకారణవీజమితికొశాద్ధైతుకారణపదయోః పర్యాయతాస్థితేః జ్ఞాపకాథా
 కతాయా శేతుపదస్య కోశాదానదశానాత్ తథాచపశ్యమిజ్ఞాప్తవహ్నోదిపద
 స్య ముఖ్యాథావరణ్యే ముఖ్యార్థస్య వహ్నోదేహుక మజ్ఞానాద్య జన్యత్వేన
 జ్ఞానెలక్షణాంవినాపశ్యమ్యథాకన్వయానుపపత్తిఃసాన్వదితిభావః*జ్ఞానెలక్షణా*
 వహ్నోదిజ్ఞానెలక్షణాతత్త్వేనలన్యనిషయతాసంబద్ధవసమేతబధః*జ్ఞానవిషయ
 తావర్యస్తమేవవాహ్నోదిపదదాథావరణితథావ*జ్ఞానకన్వయితీతి*వక్రస్యథావృ
 త్తిక ర్తత్వాదీనాంనుబధాతావాదిపాదీనమతేన*జ్ఞాప్యత్వేనేతి*సన్యమతేన*
 తత్త్వ*వహ్నోదిపదెలక్షణాయా *లక్షణనిర్వాహక తార్కిర్యే*మానాభావా
 దితి*జన్యజనక భావస్యపశ్యమ్యర్థత్వేపితిల్లాక్షణికతాయాఅవశ్యకత్వాత్తల్లోప
 జ్ఞానాంతర్భావదేహిపశ్యమ్యథావరణితత్త్వాయా తయ కత్వాదితిభావః॥నదను

పాత్రః * వంచమిమితి * శివ పహ్నిచపమాదాయ నిగమనెవ్యావృత్తినంభ
 పెపినక్షతిః ॥ తస్మాన్నదంబాదితినిగమనే నగవీవాధానజ్ఞానెలక్షణా సతుపంచ
 మీపదెనాస్తీతినవంచమీమాదాయ వ్యావృత్తినంభవః॥ వీరిచ్చాగ్రిమోపసంహ
 రానురోధనాభిప్రాయమాత్రిమ్ ॥ నిధాంస్తు పర్యయవతారికాయామెవేతి
 బోధ్యమ్ * విషయతా * విశేష్యతా ॥ అభేదేనేతిపాతే మతుబధః మతుబ్ధ
 న్యప్రతీతిప్రకారః । మతాపస్యమ్యుద్ద్యథాకత్వానురోధాదాహ * జ్ఞానెతి *
 జన్యజనక భావస్యేతి * స్వరూపసమ్మన్దరూపస్య తిస్యాసంభవేన తత్త్వ పంచ
 మ్యాంలక్షణాయాఅవశ్యకత్వాదితిభావః॥తత్త్వలక్ష్యాథజ్ఞాపకత్వాదావిభక్తేఃపశ్య
 మ్యాదే*పశ్యాదితి* కర్తుక ర్కణోక్తితీతిసూత్రికృత్యోగేకతావికర్కణచ

బివభక్తేరానుశాసనికాతిరిక్తార్థైసలక్షణా అశాసనం వివాపి తల్లిత్యాదైవిభ
క్తేస్సాధుత్వైకమత్వాదిరూపలక్ష్యార్థైషప్యోద్యనుశాసన వైయ్యభ్యాదివిభ
మేతదివాచ్యం॥ హేతావితిత్యతీయాబాధకసూత్రస్థహేతుపదస్య కారణజ్ఞాపకౌ
భయపరతయాతదనువృత్తిమతావిభాషాగుణైః (స్త్రీ)యామితిసూత్రేణజ్ఞాపకత్వై
పిషజ్ఞమ్యాఅనుశిష్టత్వాత్॥ యద్యపితత్రిగుణపదంనవైశేషికసిద్ధగుణపరంపుణ్యా
భావాన్నసుఖత్యాదౌ పజ్చమ్యానుపపత్తిరితి పరాశ్రిత పరంతల్ పరా
శ్రితత్వంచ సాధ్యపదధికరణాశ్రితత్వం తథాసతి ఉక్తస్థల పుణ్యాభావాప్రయో
జ్యసుఖాద్యభావాశ్రియవృత్తితయాతత్ప్రయోజకత్వాత్పంచమ్యుపపత్తిః తథా
చజ్ఞాపకరణతావాదిమతేధూమాదిపదార్థజ్ఞాన రూపహేతుః సాధ్యసతి సనమ
వాయాదినావతేతల్తథాపి విషయతీయైవ తత్రివృత్తిరితినానుపపత్తిః॥ ఏవం
సతి ధూమజ్ఞానాద్యహిమానితి ప్రయోగస్సాదితితునదేశ్యం॥ జ్ఞాపకతాబాధ
కపంచమ్యస్తతత్తదర్థవాచకపదస్య తత్తదర్థజ్ఞానఏవానాదితాత్పర్యాల్ ధూ
మజ్ఞానపదస్య ధూమజ్ఞానజ్ఞానఏవ తాత్పర్యాల్॥ జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్య పంచమ్య
ర్థతామతేచ జ్ఞానవిషయధూమాదిరూపహేతోస్సంయోగాదినైవ సాధ్యపదా
శ్రియతత్వాన్నానుపపత్తిగంధాపి॥ ప్రతిజ్ఞాస్తవహ్నోవిపదస్య ముఖ్యాధికార
త్వై మణికుతాపి స్వరసందర్శయతి * అతఏవోక్తమితి * అపృత్తావితి* తేన
గ్రింధేన పునరనుసంధీయమానస్య ప్రతివాదివాక్యసహకారేణ మధ్యస్థసూత్రయ
జనకస్య పూర్వోక్తసాధ్యపదమిదోధకవాదివాక్యస్యప్రతిజ్ఞాత్వవధ్యుపగతు
తత్రిచ వహ్నోవిపదం సతిజ్ఞానాదిపరం తథాసతి విషయసంచాయకత్వానంభ

షష్ఠీస్యాదితివృత్తిః॥ కృదంతశబ్దయోగ కర్తృవాచకాత్సర్వవాచకాచశబ్దా
ల్షష్ఠీభవతీతితదర్థః॥ భారతస్యశ్రవణంవ్యాసస్యకృతిరిత్యాద్యుదాహరణం ఏ
వంచేచ్ఛాయాఏవలక్షణకల్పననియామకత్వైకత్వకర్తృణోకృతీతిసూత్రవైయ
ధ్యమితితదర్థః॥ ఉభయపరతావ్యాఖ్యానాల్ విభాషాగుణైః (స్త్రీ)యాం అ
(స్త్రీ)లింగాల్ గుణవాచకాల్ వికల్పేన పంచమీజాయతేఇతితదర్థః * పుణ్యా
భావేతి * వాక్యమితి * తచ్చబ్రస్య సతజ్ఞానే లక్షణేతిసూచనాయ స్వప్రయో
జ్యేతి * తథాతాత్పర్యాల్ * అనాదితాత్పర్యాల్ * పంచమ్యర్థతామతేచ
తి * ఏతన్నతే ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాదిపదస్యముఖ్యాధికరణయా నైతల్లక్షణ
మితితుబాధ్యమ్ * తజ్ఞానాదీతి * వహ్నిజ్ఞానాదీత్యధ్య * పరతాపీతి * అ

వాద్విప్రతిపత్తివాక్యాభ్యాం కోఽన్యపస్థితిద్వారా మానసస్సంశయోజనస్థితభి
 సిద్ధాంతిభిరపి వహ్నిఃపర్వతోఽభావఇత్యాదిత ఆకాశాదిరహితాచ్ఛబ్దాత్సం
 శయానుదయేన ధర్మిణి తత్తదభావకోట్యాఃప్రత్యేకం శబ్దధీజనకసామగ్రి
 భ్యామేవపరస్పరవిరోధేన శబ్దబోధమనుత్పాద్యమానస్సంశయోజనస్థితభి
 ఘ్నస్వగమాత్ ప్రతివాదినివృత్తయే పర్వతేవహ్నిసాన్నిధనీయః ఇత్యభిసంధేః ప్ర
 థమతోఽనియమాత్ శబ్దాదేవ పర్వతోవహ్నినిశ్చయోభవిష్యత్యభిప్రాయే
 తాపి ప్రథమం పర్వతోవహ్నిమానితి ప్రయోగాత్పర్వప్రయ క్తవహ్నిపదస్య
 సర్వత్ర జ్ఞానపరత్వాసంభవాచ్చేతిభావః ॥ వధామనోపాధ్యానానామపిపం
 చమ్యాజ్ఞాపకత్వబోధకత్వే నంవాదమాహ * అతః కేతి * యథాసంభవమితి*
 సమభివ్యాహృతద్రవ్యాదిపచాఢేజన్యనిత్యరూపేతత్తదప్రయయోగ్యతానుసా
 రణైత్యథః ॥ పన్నావృత్తౌ నైవప్రతిక్షేతి మఃకికృతాభ్యుపగమవాదః నతు త
 త్ర నిర్భరః మధ్యస్థ సంశయాత్పరతో హేతువాక్య సమభివ్యాహృత సాధ్యని
 దేశస్య సాంప్రదాయికత్వాత్ ॥ హేతుత్వం యథాసంభవమితుపాధ్యా
 యగ్నింహృది పంచమి ప్రతిపాద్యం హేతుత్వం క్వచిత్సమభివ్యాహృతపదము
 ఖ్యాతం నిరూపితం క్వచిచ్ఛబ్దార్థం నిరూపితం కారణత్వమిత్యథాత్మ
 యోపపద్యతే, యదపుక్తముభయపదే లక్షణానాచిత్వమితి, తదపిశిఖిలం జ్ఞాప
 కతాయాః పంచమ్యథాత్మే సూత్రస్థ హేతుపదసోభయపరతయా వాక్యభేదా
 పత్తేః అనుశాసనానురోధేనోభయశ్రులక్షణాయావనాచితత్వాదిత్యతాయుక్త్య
 నంతరమపేత్యథః ॥ తథాచ పునర్నిదేశ్యమానప్రతిజ్ఞాస్థసాధ్యపదస్య తజ్ఞానా
 థాకత్వముపేయతఇతిభావః । ముఖ్యాన్ధోజన్యద్రవ్యాదిః లక్ష్యాన్ధోనిత్యద్ర
 వ్యాదిజ్ఞానమ్ * ఉభయపరతయా* కారణజ్ఞాపకోభయపరతయా అన్యతరపరత్వే
 తస్యతరబోధఃస్వాత్ । అబుద్ధిజ్ఞానాయాఉత్తరాననుకూలత్వాదాహ ॥

నచవహ్నిసామగ్రిఘటకతయా హేతోర్వహ్నేఃప్రకాంతత్వేపిజ్ఞానస్యాప్ర
 సత్త్వాత్తత్పదేన బోధనాసంభవంవహ్నిశ్చయోగ్యతయానహేత్వర్థాన్వయ్య
 మ్భవఇతివాచ్యమ్॥ప్రమితవహ్నిసామగ్రిమత్త్వాదేనాస్సధ్యత్వేవహ్నిజ్ఞానా
 ప్రకాంతత్వేనపంచమ్యథాహేతుత్వాన్వయోపపత్తేః॥౧౯౨పుట-౧౨
 భావః సంప్రదాయేత్యేకావంతరాఽయంగ్రంథః క్వచిదధికపాఠత్వే

స్తరమాహ * అతపివతి * జిజ్ఞాసాప్రశ్నః * ధూమవత్త్వాదిత్యుత్తరంచెతి *
 ప్రయజ్యత ఇతి శేషః॥ ఉపప్లంభం విన్యసోతి * సహిత * జ్ఞానప్రశ్న ఇతి * ప్రశ్నస్థ
 పన్నాపదం వహ్నిజ్ఞానపరమిత్యర్థః ॥ వహ్నిరేవ జిజ్ఞాసితత్వాదితి శేషః * ల
 క్షణయాజ్ఞానెనోత్తరయేదితి * లక్ష్యాధా జ్ఞానపరముత్తరం వాక్యమిన్యథాః ॥ అ
 పితు ప్రశ్నసమానవిషయకత్వానురోధాన్యుఖ్యాధా వహ్నిపరమేవ తాదృశో
 త్తరంప్రయుక్తమితి శేషః॥ తథాచ తత్ప్రవహ్నా కుత ఇతి ధూమాదిత్య ప్రశ్నోత్త
 రవాక్యయోర్యేపంచమ్యా తదథాన్వయానురోధేన జ్ఞాపకత్వంజ్ఞాప్యత్వంవా
 ఇచ్చమ్యథోవాచ్య ఇతి భావః ॥ నను ప్రథమప్రశ్నానురోధాద్వహ్నిపదస్య వ
 హ్నివిరత్వవత్కుత ఇతి ప్రశ్నస్థ పంచమ్యథాన్వయానురోధాత్తదుత్తరధూమా
 దితి పంచమ్యథాన్వయానురోధాచ్చ జ్ఞానపరత్వమప్యవిరోధాదేకదాశక్యం
 త్యూర్ధానస్యయేపివహ్నింబోధయిత్వావహ్నిజ్ఞానంబోధయిష్యతీత్యభిప్రాయే
 యైవైకపదప్రయోగేబాధకాభావాదతపవతేథావిధితాత్పర్యానురోధేన నానాధ
 స్థలేతన్మత్రిత్యతతహ * నవేతి * పరకీయభావిప్రశ్నానురోధాదితి * తాదృ
 శప్రశ్నసీయతదుత్తరవాక్యద్వయస్థపంచమ్యథాన్వయానురోధాదిత్యర్థః ॥
 * అజిజ్ఞాసితాభిధానం * ప్రథమజిజ్ఞాసావిషయజ్ఞానప్రత్యాయినేచ్ఛయా వహ్నిప
 దప్రయోగః పరకీయత్వేన భావిత్వేనచప్రథమం కుత ఇతి ప్రశ్నస్యాజ్ఞానాల్ ప
 రకీయవహ్నిజ్ఞానమేతుజిజ్ఞాసాయా అజ్ఞానేన వహ్నిజ్ఞానప్రత్యాయినేచ్ఛాయాః
 * ప్రశ్న ఇతి * తేనజిజ్ఞాసాయాఃకుత ఇత్యాకారకత్యాభావాత్ప్రశ్న ఇత్యుక్తమి
 తిపరాస్తమ్ ॥ తావతాకేవలజిజ్ఞాసాయాఉత్తరానుకూలత్వకథంతాయాఅనివృత్తై
 ననుజ్ఞానప్రశ్న ఇత్యసంగతం కిం వహ్నిమదిత్యవాక్యస్యజ్ఞానజిజ్ఞాసాబోధకవా
 క్యత్వసంభవాదతతహ * ప్రశ్నస్థేతి * వహ్నిరేవేత్యేవకారణం వహ్నిజ్ఞాన
 త్యుదాసః । ప్రథమప్రశ్నః కింవహ్నిమదిత్యేవంయావః * వహ్నిపదస్య * గృ
 హంవహ్నిమదిత్యుత్తరస్థస్యేత్యాదిః * నానాధాస్థలే * స్తేంధవమానయేత్యాదౌ
 ప్రశ్నః కుత ఇత్యాకారః * తదుత్తరవాక్యం * ధూమాదిత్యాదిః * ప్రశ్నస్య * ప్ర
 శ్నవాక్యస్య * మేతుజిజ్ఞాసాయాః * కింవహ్నిజ్ఞానజనకమితిజిజ్ఞాసాయాః ॥
 చీవమగ్రపి * అజ్ఞానేన * శబ్దబోధానుదయేన *

ప్రథమమసంభవాదితి శాత్రుసూచనాయ పరకీయత్వభావిత్వాభిధానమ్ || తను
తత్ర జ్ఞాతమిత్యధ్యాహారాత్కుత ఇత్యాదిపంచమ్యథాస్య జ్ఞానేనన్వయో నతు
వహ్నిదావిత్వతలహ * సచేతి * ప్రశ్నస్థపదస్య ఉత్తరవాక్యేననుపంగస్య
త్వత్పత్తిసద్దత్వాత్కుత ఇత్యత్ర జ్ఞాతమిత్యధ్యాహారేనైవ ధూమాదిత్యత్రాపిజ్ఞా
నాన్వయసంభవాత్ తత్రాధ్యాహారంతరవిరహేపి సక్షతిరిత్యతః కుత ఇత్య
త్రైవ తిధ్యాహారశ్శంకితః * మానాభావాదితి * పదార్థాంతరాన్వయస్య
వక్తరసభిప్రేతత్వనిశ్చయేపి బోధనానుభావికత్వాన్వయత్రాశ్చుతపడకల్పనాన
మ్యువాదిత్యధికః || ఇదంత్యవధేయమ్ || గృహం వహ్నిమదితి ప్రయోక్తురహ్నివ
దేజ్ఞానతాత్పర్యంకుత ఇతివాక్యజన్యజ్ఞానైజ్ఞానశాత్రుజ్ఞానాబోధేననుపయక్తం
స్వాభిప్రాయస్య స్వబోధాశాత్రుత్వాత్ కుత ఇతిపృచ్ఛకపురుషతాత్పర్యస్తే
వతత్రాప్రయోగాత్ || తథాచ న్యజ్ఞానాంబోధయితుకామస్య కుత ఇతిప్రయో
క్తుః పరప్రయక్తసహివదోపస్థాపితజ్ఞానమాదాయ కుత ఇతి పంచమ్యథాన్వ
యబోధోభవత్విత్యభిప్రాయజ్ఞాత్రైవ ప్రతిపక్వాప్రస్తుహ్నిజ్ఞానశాత్రుజ్ఞా
నాం కుత ఇతికద్బాదమషజ్ఞమానస్య క్రవహ్నిపదసహితాత్ జ్ఞానస్యతి ఏవం గృ
హంవహ్నిమదితి ప్రయోక్తుః ప్రథమం వహ్నిపదే జ్ఞానతాత్పర్యవిరహేపి కుత
ఇతి ప్రశ్నానంతరం ప్రస్తుహ్నిజ్ఞానశాత్రుజ్ఞానాయజ్ఞానే కిమథామన్యదప్య
హ్నిపదం ప్రయోక్తవ్యం పూర్వంవహ్నిపదాల్లక్షణయోపస్థాపితజ్ఞానమాదా
యైవధూమాదితివాక్యంధూమజ్ఞానే వహ్నిన్యాపకతాంబోధయిత్విత్యభిప్రాయ
సంభవాత్ తజ్ఞానేనధూమాదితిపంచమ్యర్థస్య జ్ఞానాన్వయోభవిష్యతీతికిమ
నుపవన్నమ్ || సహి ప్రయోక్తపురుషస్తే కాథాతాత్పర్యం పురుషాంతరస్యా
న్యాథాతాత్పర్యవిరోధిత్యన్వైరప్యన్యతాత్పర్యేణ ప్రయక్తాన్యపిపదాన్యాదా
యాన్యాథాపరక్షాకస్య మానినానిబంధనాత్ || నవాన్వయప్రాధమికమన్యతా

పదార్థాంతరైతి * ప్రశ్నలైజ్ఞాతమిత్యధ్యాహృతంపదంబోధ్యమ్ || తత్రగృహంవ
హ్నిమదిత్యుత్తరస్థవహ్నిపదస్యప్రథమప్రశ్నానురోధాచ్ఛక్యాథాపరత్రైవ నతు
ద్వితీయప్రశ్నానురోధాత్తజ్ఞానార్థతాపీతి క్తదూషయతి * ఇదంత్యితి * శా
త్రుజ్ఞానేతి * శాత్రుజ్ఞానకస్య జ్ఞానేత్యధికః || ఏవం శాత్రుజ్ఞానాయామి
త్యత్రాపి * తజ్ఞానేన * అభిప్రాయజ్ఞానేన || శాత్రున్వయాహాప్రశ్నజ్ఞా
నా తాదృశప్రశ్నతదుత్తరయోశ్చసాధ్యపదస్యసాధ్యజ్ఞానలక్షణాన్వయస్థాపయతి

త్పర్యముదీచ్యమపరతాత్పర్యంవిరుద్ధి బీజాభావాత్ || యజ్యతేచ వహ్నిదివ
దస్య వహ్నిదిప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వే లక్షణా, సాధ్యాన్వయి జప్యజ్ఞానవిషయ
త్వస్య పంచమ్యథాత్వే గుణస్సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్వాదిప్రయోగస్యదుర్వా
రతాపాతాల్ ద్రవ్యత్వాదిజ్ఞాప్యసత్త్వాదేర్గుణాదావపి, సత్త్వాల్ (అభాధాల్) సా
ధ్యవాచకపదస్య లక్షణిక త్వే పక్షాన్వయి సాధ్యతావచ్చేదకవిశిష్టసాధ్యప్రకార
కజ్ఞానవిషయత్వరూపసాధ్యవాచకపదార్థే పంచమ్యంతాథే లింగజ్ఞానప్రయో
జ్యత్వాన్వయాల్ ద్రవ్యత్వాదిప్రకారకజ్ఞానప్రయోజ్యసత్త్వాదిప్రకారకజ్ఞానవి
షయత్వస్య గుణాదా బాధేన కథితాతిప్రసంగవారణసంభవాల్ || నత జప్యజ్ఞా
నవిషయత్వరూపపంచమ్యథాస్య సాధ్యవిశిష్టపక్షేన్వయస్సేక్రియతే సత్త్వా
దిరూపసాధ్యవిశిష్టగుణాదిరూపపక్షస్యచ నద్రవ్యత్వాదిలింగజ్ఞాప్యతేతి నాతిప్ర
సంగః వహ్నిదిమతేపర్యతాదేః ద్రవ్యత్వాదిరూపసాధ్యవిశిష్టస్య పృథివీత్వా
దిజ్ఞాప్యత్వేపి వహ్నిదివిశిష్టస్య నతథాత్వమితి విశేషణావచ్చిన్న ఏవ పంచ
మ్యః జ్ఞాప్యత్వబోధకత్వాల్ నపర్యతావహ్నిమాన్ పృథివీత్వాదిత్వాదిప్రయో
గః విషయతాయాః పర్యాప్తిసంబంధేన విశిష్టేన్వయోపగమాల్ ద్రవ్యత్వాది
రూపసాధ్యవత్త్వేన వహ్నిదిరూపపక్షతావచ్చేదకవిశిష్టపర్యతాదాపృథివీత్వా
దిజ్ఞాప్యత్వేపి నక్షతిరితివాచ్యమ్ || ఏవమపి ద్రవ్యత్వవాన్ పర్యతావహ్నిమాన్
ధూమాన్న పృథివీత్వాదిత్వాదా నజిథాన్వయానుపపత్తేర్దుర్వారావరతాల్ పృ
థివీత్వజ్ఞాప్యతాపర్యాప్త్యధికరణద్రవ్యత్వవిశిష్టపర్యతాదా వహ్నిదిరూప వి
శేషణాంతరావచ్చిన్నేపి తజ్ఞాప్యత్వవిరహసంభవాల్ || అస్తన్త, లేచ తత్రవ
ర్యతాద్యన్వయిని వహ్నిదిప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వే పృథివీత్వాదిరూపలింగజ్ఞా
నప్రయోజ్యత్వస్య పంచమ్యంతాథే సాధ్యావాన్వయాత్తదభావస్య తత్తాబాధే
నానుపపత్తివిరహాల్ || ఏవం సాధ్యజ్ఞాప్యత్వాన్వయపక్షేపి ఉక్తప్రయోగాను
పపత్తిద్రవ్యత్వవహ్నిదేహి ప్రమేయత్వాదినాపృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వాల్ ||
యదిచ ప్రయోజ్యత్వం సమభివ్యాప్యతపక్షవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్చే
దకావచ్చిన్నవిధేయతాచ ఖండకో లక్షణయాపంచమ్యథాః అన్వయబలాత్సా

* యజ్యతేచేతి * ద్రవ్యత్వాదితి * జ్ఞానం * ప్రమా * విషయతాయాః వి
శేష్యతారూపాయాః * విరహసంభవాదితి * విశేష్యపర్యాప్తస్యవిశిష్టాను

భేద్య పక్షాంతేన తత్తద్యూపేణ హేతుజ్ఞాప్యతాభావః సజ్జమభివ్యాహరణలే
చ లింగజ్ఞానాన్వితప్రయోజ్యత్వయాపైకార్థస్య నిరుక్తవిధేయతారూపాపరప
జ్ఞాప్యథాఽభావోనశాప్రత్యాన్వితశత్యచ్యుతే॥ తదా సాధ్యతావచ్ఛేదకప
క్షతావచ్ఛేదకాదేర్విధాధానాద్గౌరవం సాధ్యాన్వయినీ పక్షవిశేష్యతానిరూ
పితవిధేయతా, పక్షాన్వయినీ సాధ్యవిధేయతానిరూపితవిశేష్యతావాపంచమ్యర్థ
ఇతి వినిగమనాదిరహః, ఏకపదస్యాథాద్యయే ౪౬౬ శ్లోలక్షణా, పదద్వయస్త్రేయ
వా ప్రత్యేకమథాద్యయే లక్షణత్యత్ర కొవిశేషఇతి॥—ప్రసంగతఃపంచమ్యాః
జనకత్వజ్ఞాపకత్వాథాకత్వం సజ్జభావాన్వయస్థలే అనుపపత్తిప్రకర్షనైవ నిరాకు
ర్వత్ జన్యత్వజ్ఞాప్యత్వాన్వయాకతాంశ్యనస్థాపయతి * దాహాదహనాదిత్యాది
నా * గంధస్యాజ్ఞాపకత్వం పక్షధర్మతాదిరహేణ శబ్దస్యాతేధాత్వంవ్యాపైరపివి
రహేణేతివృద్ధ్యానాథాముభయోపాదానమ్ * సజ్జభావాన్వయానురోధాదితి *
జనకత్వజ్ఞాపకత్వయోః పంచమ్యథాత్వేనిరూపకతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావా
ప్రసిద్ధ్యా ఆశ్రయతాసమ్పన్నావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యయపవ దాహాస్పర్శాదౌ
స్వీకార్యః తథాచ తత్రజలగన్ధనిష్ఠజనకత్వజ్ఞాపకత్వయోరేవ దాహరూపాదినిష్ఠ
యోరపి తయోరభావనలైవనదాహానదహనాత్ జలంస్పర్శవన్నరూపాదిత్యపి
స్యాదితిభావః ॥ నచ దాహాదివిశేషితజనకత్వాదేరేవాభావః తత్రజలాదిరూప
ప్రకృత్యథేవ ప్రతీయతేఇతివాచ్యమ్ ॥ ప్రథమాస్తాథాస్య పంచమ్యథావిశేష్య
తయైవ శబ్దాత్ప్రతీతేర్దాహాదివిశేషిత జనకత్వాదిరూపప్రతియోగినశ్శబ్దాదను
పస్థితస్య సజ్జాఽభావబొధనాసమ్భవాత్ పంచమ్యథాస్య ప్రకృత్యథాన్వ
పదార్థావిశేషితస్యాపి సజ్జమభివ్యాహరణలే భావోపగమేభ్యత్వత్రిభేదా
ద్గౌరవమ్ ॥ సర్వత్రైవప్రకృత్యథేవ విభక్త్యర్థోవిశేషణం తత్రనిరూపకత
యా సమభివ్యాహృతపదార్థాన్తరమితిచానుభవసిద్ధప్రథమాన్త పదార్థావి

యోగికాభావానుపగమాత్ * వినిగమనాదిరహేణి * పంచమ్యంతపాలేప్రథ
మాంతపాలేవగౌరవంబొధ్యమ్॥ సనుపదద్వయేలక్షణామపేక్ష్యకపదేలక్షణా
లఘీయసీత్యతలహా*ఏకపదస్త్రేతి*పంచమీపదస్త్రేత్యర్థః*పదద్వయస్త్రేయ*పం
చమీసాధ్యపదయోరేవ ॥ ఏవంపంచమ్యంతత్వానుపాదానెప్రతిజ్ఞాయా మతి
వ్యాప్తిథావత్వేవేతిబొధ్యమ్ * త్యత్వేతిభేదాదితి * ప్రత్యయానామితి త్య
త్వత్రిభంగశ్చ బోధ్యః * పదార్థాంతరమితి * విశేషణమితిపూర్వేణాన్వయః

శైష్యతాభిగణానమ్మవదుక్తిమ్ || ఇద్దనస్య దాహోదహనాదిత్యాదౌతుల్య
యక్త్యా దహనాదేదాహజనకత్వాదివిశేష్యత్వవిద్ధనాదేరపి దాహసమ్మ
న్ధాదివిశేష్యతయా ఇద్దనం దాహసమ్మన్ద్రిదహనో దాహజనకత్వాది సమాహ
లంబనబోధస్య స్వీకారేణవాక్యభేద ప్రసంగాత్ || యత్రాస్యస్య దాహోదహ
నానైతదింధన స్వతత్త్వైతదింధనస్య దాహోదహనాదితి వ్యయోగానుపపత్తి
శ్చేతి || అత్యవదంతి || జన్యతాయాః పంచమ్యథా త్వే దాహోదహనాన్న పరమాణు
పరిమాణాదిత్యాదిప్రయోగానుపపత్తిః || పారిమాండల్యస్య కాద్యసామాన్యే లజ
నకతయా పరమాణుపరిమాణాదిజన్యత్వాప్రసిద్ధేః సజ్జాతాప్రతియోగితయా అ
న్వయా సంభవాత్, దాహోద్యన్వయినిజన్యత్వే ప్రకృత్యర్థకస్య నిరూపితత్వసంబం
ధేనాథావబోధోపగమేచ వృత్తనియామక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావాభ్యుప
గమః, లక్షణయా ప్రకృత్యర్థక నిరూపితత్వస్య ప్రకృత్యర్థకస్యాభావాన్వయో
పగమేపి గగనం పరమాణుపరిమాణాదిత్యాదౌ జన్యత్వాన్వయయోగ్యత్వాను
నుపపత్తిః, పారిమాండల్యనిరూపితత్వాభావవజ్జన్యత్వాభావవద్గగనమిత్యాకారి
కాయాద్విధానజ్జాతానగాహప్రతిలేరుపగమేచ ఘటానఘటజనకాదిత్వపి స్యా
త్ ఘటజనకాద్యనిరూపిత జన్యత్వాభావస్య ఘటాదావబాధాత్, దండాద్య
నిరూపిత జన్యత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య పటాదౌ బాధేన పటానందండాది
త్యాదేరనుపపత్తేః, గగనాదేజన్యత్వభ్రమదశాయాం గగనం పారిమాండ
ల్యాదిత్యాది వాక్యస్యాబోధకతావత్తైః పంచమ్యథాజన్యతా సామాన్యే లక్ష
ణయా ప్రకృత్యుపస్థాప్య పారిమాండల్య నిరూపితత్వ గగనవృత్తివ్యభిధయత్వా

* అస్య స్వేతి * అస్య దాహసంబంధిదహనశ్చ దాహజనకతావానిత్యర్థః. * వీర
దింధన స్వేతి * దాహసంబంధివీరదింధనం దాహజనకత్వాభావవద్దహన ఇతి బో
ధః స్యాదిత్యాశయః || సిద్ధాంతేదహనపద స్వేతిద్దహనపరతయావీరదింధనదా
హవీరద్దహనాజన్య ఇతి తస్య యథాశ్చితార్థపరతయా దహనజన్య దాహవీరదింధ
నాసంబంధితివాబోధోబోధ్యః * జన్యత్వే * పంచమ్యథై * లక్షణయేతి * మః
కృతేరితి శేషః * ఘటజనకాదితి * దండాదిత్యాద్యుక్తౌకపాలాదిజన్యతాయా
సత్త్వాన్నాపత్తిస్సాధరః సామాన్యేనఘటకజనకత్వేనాభిధానమ్ * జన్య
త్వభ్రమేతి * అగ్నిమ్ జలాదౌ కార్యాజనకత్వభ్రమేతి విరోధిజ్ఞాన సంపా

వచ్చినా భావబోధోపగమేన జనకతాయాఃపశ్చ మ్యథాత్వేపితత్సామాన్యేల
క్షణయాప్త కృత్యవస్థాప్యపారిమాండల్యన్యత్తిత్వగగననిరూపితత్వాభయత్వా
వచ్చినా భావబోధోపగమేన సామంజస్యంనచతత్కలక్షణాయా అవశ్యకత్వే
పి దాహోనజలాదిత్యాదాలక్షణం విస్తేవాపపతాజన్యత్వస్య పంచమ్యథా
త్వమితివాచ్యం జలాదేరిపి కార్యాజనకత్వభ్రమదశాయాం దాహోనపారిమా
ణ్లాభాదిత్యాదావివాన్వయబోధస్యానుభవిక తయా తదనురోధేన తత్రాపిజన్య
తాయాం జలాదినిరూపితత్వాభావబోధస్యావశ్యోపేయత్వాదితి || అత్రేదంత
త్వం || శశవిషాణంనాస్తీతి వాక్యవల్ దాహోనపారిమాండలాభాదిత్యాదివాక్య మ
ప్రమాణమేవ తద్వాక్యస్య ప్రామాణ్యనురోధేన లక్షణయాపారిమాండలాభ
దినిరూపితత్వాభావ బోధస్యకర్తవ్యమిదమ్యుపగమేపిదాహోనజలాదిత్యాది వాక్య
తోలక్షణజ్ఞానశూన్యకాలెవ్యన్వయ బోధస్యానుభవికతయా జన్యత్వాభావ
బోధకతాపితాదృశ వాక్యస్యోపగంతవ్యేతి జన్యత్వంపంచమ్యథాత్వ ఇతి * జన్య
జ్ఞానవిషయత్వేతి* జన్యత్వాన్వయిప్రకృత్యథా జ్ఞానం భ్రమభిన్నంగాహ్యం అ
దనమ్ *తత్త్వ*గగనంపారిమాండలాభాదిత్యాదా * అవశ్యోపేయత్వాదితి *య
ద్యపిపంచమ్యర్థోజన్యత్వేనసంస్థలచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనైవ ప్రకృత్యథానిరూ
పితత్వాభావబోధోప్యత్ప్రసిద్ధః | తదసంభవచ ప్రకృత్యథానిరూపితత్వా
భావబోధోనైవజాయతేపిపంచ దాహోనపారిమాండలాభాదిత్యాదేప్రామాణ్యం
ఘటానఘటజనకాదిత్యాదేశ్చ అప్రామాణ్యముపపద్యతే | జన్యతాభ్రమస్థలచ
భ్రాంతస్యతాదృశభ్రమమివాపేయతేనతు ద్వేధాభావాన్వయ ఇతి పరిష్కారః
సంభవత్యేన || తథాపినిఖిలసంస్థలె వీవోధయాభావబోధస్సంభవతితితదాదర
ణంద్యస్తవ్యం * శశవిషాణంనాస్తీతి * న్యధిక రణధర్మావచ్చినా భావం నిరా
కృత్యమణీకృతాశశేషంగాభావఇత్యథాస్య ప్రాప్త్యక్షికప్రతీతేరేవదధితత్వాల్
శశపదన్యశశీయత్వప్రకారకజ్ఞానవిషయలక్షణాయాశ్చ సార్వత్రికత్వాత్తదపే
క్షయాతద్వాక్యస్యభ్రమకరణతాయా ఏవౌచిత్యాదితి * జన్యజ్ఞానవిషయత్వ
మితి * ఏతన్యధమితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వవిశిష్టాశ్రయతానంబంధేన సాధ్యే
ఽన్వయః || తేనవహ్నియదేమేయత్వాదినా పృథివీత్వాదిజ్ఞాప్యత్వేపివర్తమా
వహ్నిమాణ్ పృథివీత్వాదితి నప్రయోగః || తత్త్వేషాన్వత్వేనైవ ధర్మితా

తోవ్యాప్తిపక్షధర్మతా వగాహిభిమరూప ప్రాదత్వాదిజ్ఞానస్య పర్యతాదౌవ
 హ్నిద్యనుమాపక త్వేపివర్యతోవహ్నిమాప్తాదత్వాదిత్యాదిప్రయోగస్యానా
 పత్తిః, నవాపర్యతోవహ్నిమాప్తా ధూమలో నప్రాదత్వాదిత్యాదిప్రయోగానుపప
 త్తిః॥ యద్యపియత్కిందిద్విషయక భ్రమాన్యత్వంభ్రమసాధారణంభ్రమసామాన్యా
 న్యత్వం దతదభావవతితత్త్వక్రూరకత్వరూప భ్రమత్వస్య తత్తత్ప్రకారసంబంధ
 విశేష ఘటితత్వేనాననుగతతయా జగద్గతయావద్యస్తుభ్రమాణాంతత్తదన్యస్తు
 భ్రమత్వావచ్చిన్నభేదకూటరూపమితి దుష్టేయం ॥ తథాపి పృక్యతసాధ్య
 హేతుపక్షకపరామర్శే ప్రకారీభూతాద్యేయోతత్తత్ప్రకారక భ్రమభిన్నత్వమేవ
 విశేషణదేయం॥ యద్యపి భూమానిమత్వపివర్యతాదౌ సమవాయాదిసంబంధావ
 చ్చిన్న భూమాద్యభావసత్త్వో పర్యతాదౌ భూమాదిప్రమాయాస్సంగ్రహాయ
 యత్సంబంధైవ హేతుప్రకారకంజ్ఞానం యత్ర హేతువాచకపదేనవివక్షితం తత్తత
 త్వంబంధావగాహితత్ప్రకారక భ్రమాన్యత్వం ప్రతీయత ఇత్యపేయం తథాచన్య
 రూపాదిసంబంధైవప్రమేయత్వాదేః యత్ర హేతుత్వం తత్సంబంధైవ తద్భ్రమా
 ప్రసిద్ధ్యాతదన్యత్వం దుగ్రహం॥ తథాపి తత్ప్రకారక భ్రమాన్యత్వం ప్రతీతిరే
 చేధకత్వాత్ ॥ పంచేవమపి పర్యతోవహ్నిమాప్తవాచ్యశ్చేతి సమూహాలంబనా
 నుమితేః పృథివీక్షజ్ఞానజన్యాయాప్రయోగోదుర్వారణివాచ్యమ్ ॥ జన్యతావ
 ఛేధకవిషయత్వవివక్షణాత్ । సచ గుణస్యత్వావాద్యన్యత్యాదిత్యాదిప్రయో
 గప్రసంగఇతివాచ్యమ్ । తస్యపక్షవిశేష్యతానిరూపితత్వేన విశేషణాత్ ॥ వస్తు
 తస్తు పంచమ్యథావిశిష్ట సాధ్యవైశిష్ట్యభానోపగమాస్సక్షతిః ॥ ద్రివ్యనిష్ఠవిశే
 ష్యతానిరూపితవిధేయతా విశిష్టత్య ద్రివ్యభిన్నేదాధాత్ పటాదౌఘటత్వ ప్ర
 కారక జ్ఞానసత్త్వేపి ఘటత్వప్రకారకత్వవిశిష్టానత్వనత్ ॥ ఏతేనాక్తవిశేషణ
 ప్రత్యేపేనానాథత్వంసాధ్యిత్యపాస్తం * పృక్యత్వరైతి * భూమాదిత్యాదౌ
 లక్షణిక భూమాదివపార్థో భూమాదిజ్ఞానమ్ * తాదృశేతి * తద్వాక్యస్య పంచ
 మిపృక్యతేతి శేషః ॥ యోభ్రమోపగ్నిర్ధస్తదన్యత్వమాత్రం నప్రతీయతే యస్తు
 నప్రసిద్ధస్తదన్యత్వంతుప్రతీయతమితిహుచనాయ తాదృశేత్యుక్తమ్ ॥ ననున్య
 రూపసంబంధావచ్చిన్నఘటాద్యభావే హేత్యాభాసేపక్ష్యమాణరీత్యాప్రమేయ
 త్వాదేభ్యోమన్సంభవత్యైవతిచేత్తర్హితదన్యత్వం ప్రతీయతమివ ॥

స నన్విక్రియతే అతానవాషః ॥ వస్తుతస్తు సావనుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపి
తత్వ స్వ త్రియోగినిష్ఠత్వసావచ్చన్నతైవతత్త్రియసంబంధేనసంబంధ విశి
ష్టాస్య ప్రకారతాళితత్వమేవానుగతభ్రమత్వం సువచం అతోభ్రమవిషయత
యైవప్రమేయత్వాదివాచ్యత్వాదిజ్ఞాపకమితి భ్రమదశాయాం వాచ్యంప్రమేయ
త్వాదిత్వాదిప్రయోగస్య తాదృశప్రయోగాధీనబోధస్యచ వారణాయ ప్రమే
అత్రభ్రమత్వంనరదభావవద్విశేష్యకతత్త్వికారకజ్ఞానత్వంతత్త్వదార్థాననుగమా
త్ ॥ నాపిప్రమాసామాన్యభిన్నత్వంప్రమాత్వస్థాననుగమాత్ 'తత్తద్భ్రమభ
ద కూటస్యాప్రత్యయాత్ ఆశనుభవాద్యక్ష్యమాణవామాచ్ఛాహ * వస్తుతస్త్వి
తి * స్వేతి * స్వసంబంధః పహ్నిప్రతియోగిక హృదానుయోగికసంయోగా
భ్యాంప్రవాది విశేష్యకవహ్నిప్రతిప్రకారకభ్రమద్యయస్య సమవాచేన పరి
తాది విశేష్యకవహ్నిప్రతిప్రకారకభ్రమద్యయస్య సంగ్రహభావంక్రమేన సంబంధ
త్రయోపాదానం ఆన్యథాప్రకారతాయా ఆచ్యేత్విత్తియస్మత్త్రియసంబంధాభ్యాం
ద్విత్తియేప్రథమత్వత్తియసంబంధాభ్యాం తృతీయేప్రథమద్విత్తియసంబంధాభ్యాం
సంయోగాది మత్తయానంగప్రసంగాత్ ॥ సవవాచ్యమాహవాచ ఇతిసమ
వాచేనభ్రమాసంగ్రహః సమవాయస్త్యేకత్వానితివాచ్యమ్ ॥ సావశ్యేయనిష్ఠవిశే
ష్యతానిరూపితత్వ స్వనిరూపకసంబంధ ప్రతియోగితాత్త్వేయవృత్తిత్వ స్వనిరూ
పకసంబంధావచ్ఛిన్నతైవతత్త్రియసంబంధేన సంబంధానుయోగితా విశిష్టాస్య
త్వస్యవివక్షితత్వాత్ ॥ ననుతథాపి లాపితః స్ఫుటికృతిసావశ్యేయసంయోగాత్త
క పరంపరాసంబంధేన ప్రమామాయమతివ్యాప్తిః ॥ స్వపదేనసంయోగాపాదానై
ప్రకారతాయాః స్వప్రతియోగినిష్ఠత్వాభావాత్ సమవాయోపాదానైచ తదను
యోగినిష్ఠవిశేష్యతాకత్వాభావాత్ ॥ నచస్వపదేనపరంపరాసంబంధో గ్రాహ్య
ఇతివాచ్యమ్ ॥ పరంపరాయాః ప్రత్యేకానన్యత్వాదితిచేన్న ॥ సావనుయోగిని
ష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వనేనసావనుచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూ
పితసంగతాశ్చయానుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య నిరూపకసంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రకారతామతితోక్తస్యవాచాచ్యత్వాత్ ॥ నచపరంపరాసంబంధ
స్థిత ప్రత్యేకంసంగతాయా ఉపగమేవిశేష్యతాయా స్తన్నిరూపితత్వాప
త్తిరితివాచ్యమ్ ॥ పర్యవోనిర్వహ్నిరితిజ్ఞానస్య పరంపరయా పస్యతేనహ్నిమ

క్రాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వ వారణాయప్రకారతా విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గత
యో ర్భేదోపగమాత్ || కచిత్తు- సమవాయేక్యమతే రూపప్రతియోగికత్వ విశి
ష్టసమవాయేనవాయాదౌ రూపాదిభిమేఽవ్యాప్తిరిస్వవిశిష్టవర్యాప్తావచ్ఛే
దకతాకత్వ సావపచ్చిన్నపప్రతియోగినిష్ఠత్వ స్వవిశిష్టావచ్చిన్న ప్రకారతా
నిరూపిత విశేష్యతానిరూపిత సంసర్గతావచ్ఛేదకీర్మాతథర్మవిశిష్టానుయో
గినిష్ఠ విశేష్యతానిరూపితత్వై తత్త్రితయసంబంధేన సంసర్గతావచ్ఛేదక
విశిష్టాన్యప్రకారతా శాలితేనానుగమః సమవాయేన వాయూ రూపవాని
తిప్రమైవ | పరంపరాసంబంధేన ప్రమావారణాయ భూతాంతమిశ్యాహుః ||
తదసత్ || స్రాదోపహ్నిమానితిభిమాసంగ్రహాత్ || వహ్నిప్రతియోగికైకసం
బంధః హృదానుయోగికైకసంబంధ స్తద్వయసంసర్గకస్రాదోపహ్నిమానితిభి
మాసంగ్రహాచ్ఛ -వస్తుతస్తు -సావశ్యయావచ్చిన్నత్వసావశ్యయప్రతియోగివృత్తి
త్వసావశ్యయావచ్చిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా విశిష్టసంసర్గతావిశిష్టా
నుయోగితావచ్ఛేదకీర్మాతానిరూపితత్వై తత్త్రితయసంబంధేన సంసర్గతావిశిష్టా
న్యప్రకారతాశాలితేనానుగమః | అనుయోగితాయా సంసర్గతావైశిష్ట్యంచ
సావశ్యయనిరూపితత్వ సావపచ్ఛేదకావచ్చిన్న నిరూపితలోపథయసంబంధేన || తే
నస్రాదో వహ్నిమా వాయూరూపవానితిభిమయోఃసంగ్రహః || ఉక్తసం
యోగద్వయావగాహిభిమసంగ్రహాయచ స్వనిరూపితత్వసావశ్యమానాధికరణవృ
త్తిత్వోపథయసంబంధేనవిశేష్యతావైశిష్ట్యం బోధ్యమ్ || నచ తాదృశవిశేష్యతా
నిరూపితసంసర్గతావిశిష్టానుయోగితావ్యాపకవిశేష్యతానివశోత్పివైవాచ్యం
ఘటోరూపవానితిప్రమాయామతివాన్తే || సచతద్వారణాయసంసర్గతావ్యాపక
ప్రతియోగికాకానుయోగితాశ్రయవిశేష్యతానివేశ్యా పటఘటోభయసంగయోగ
వానితిసంయోగాభ్యాంఘటపద్భూతలమితిభిమాసంగ్రహాత్ | అస్మాకంతుస్సాశ్ర
యప్రతియోగ్యప్రతియోగికావృత్తిత్వేనసంసర్గతావిశేష్యాన్నదోషః || ఏవంసతి
కహ్నిప్రతియోగికస్రాదానుయోగిక సంయోగాభ్యాంభిమస్య వారణ యత్రై
వఏవఘటః విభిన్నాధికరణయోస్సంయోగాభ్యాంవతతతేతతదేకతరాధికరణ
తాభ్యాంసంయోగాభ్యాం తద్భటభిమసంగ్రహాయ సావశ్యమానాధికరణావృత్తి
త్వసావశ్యకత్వం బోధ్యమ్ || వస్తుతస్తు | ఉపదేశితసంయోగద్వయావగాహి

యత్నాద్విజ్ఞానస్యాపి తద్భ్రమాన్యత్వేన పంచమప్రకృత్యథాతావాద్యా సా
చాప్రసిద్ధ్యాననమ్మనశీతిమాపణమనవకాశం, నిగమనస్తపశ్చమ్యుఃలాక్షణికత్వ
ముపసంహరతి * ఏవంచేతి * ఎవంచ * వశ్చమ్యుజన్యజ్ఞాప్యధావాధాకత్వసి
ద్ధాచ * శేతుమత్వైజన్యత్వైజ్ఞాప్యత్వైలక్షణైవేతి * జన్యత్వాపేక్షయాత
స్య శరీరగౌరవాదితిభావః * నచేతి * ధూమాదాలాకవాక్ పర్వతా వహ్ని
మానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాఘటితస్యాయే ఆలూకాదేహేతత్వత్వై ప్రకృతహేత్వస్య
తాథాకపశ్చమీనివేశనాప్యతివ్యాప్తివారణ నమ్మవాధూమాదితి హేత్వభి
ధానం. అత్ర పశ్చమ్యుఃప్రకృతసాధ్యాన్వితస్వాధాబోధకత్వవిశేషణమాత్రే
ణాతివ్యాప్తివారణనమ్మవాల్ తాదృశసాధ్యే విశేషణీయోపస్థాపితాంతవిశేషణ
వ్యాప్త్యత్యయే స్థలాంతరేతివ్యాప్తిందర్శయతి * ధూమాదహ్నిమత ఇతి * అ
త్ర వహ్నిమత్వైవ పక్షస్యాపి భాసాత్ వివక్షణీయవిశేషణ పక్షతావచ్ఛేదక
పర్యంతనివేశనాత్త్రైవవ్యాప్త్యి, సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాంశనివేశనా

భ్రమస్య సంసర్గతాభేదేన ప్రకారతాభేదాత్తాదృశవిశేష్యతానిరూపితత్వస్య
నిరూపిత ప్రకారతానిరూపితత్వాభయసంబంధేన సంసర్గతావిశిష్టాయా సంస
ర్గతాతద్విశిష్టేత్యాదిప్రాగ్వత్ । ఏవంచప్రమేయవానితి ప్రమాసత్వాత్తా
దృశవిశేష్యత్వాసమానాధికరణసంబంధాప్రసిద్ధావపినక్షతిరితి ॥ స్వాశ్రయావ
చ్ఛిన్నత్వస్థానేలాఘవాత్స్వనిరూపితత్వమపి నివేశయంతి ॥ కేచిత్తుస్వానుయో
గినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వేత్యన్యతాదాత్త్యన్వనిష్ఠసాంసర్గికవిషయతానిరూ
పిత సాంసర్గికవిషయతాశ్రయత్వాన్యతర సంబంధేన స్వవిశిష్టాయః స్వావచ్ఛి
న్నప్రకారతానిరూపితసంసర్గతాశ్రయః తదనుయోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపిత
త్వేత్యథః । సాక్షాత్సంబంధేన ప్రమావారణాయతాదాత్త్యనివేశిత్యాహుః
* ప్రమేయత్వమితి * వాచ్యత్వాదిజ్ఞానజనకభ్రమాత్తక జ్ఞానవిషయః ప్రమే
యత్వమితి భ్రమదశాయామిత్యథః * తద్భ్రమాన్యత్వేన * ప్రమేయత్వ
భ్రమాన్యత్వేన ॥ సాచసంభవతీతి యోజనా * అప్రసిద్ధ్యా * భ్రమాత్తకప్రమేయ
త్వజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యా * అనవకాశమితి * ప్రమేయత్వభ్రమాప్రసిద్ధావపివాచ్య
త్వాదిజ్ఞానజనకప్రమేయత్వజ్ఞానం భ్రమఇతిభ్రమత్వ నిశ్చయస్యవిరోధినిశ్చయ
త్వేన విరోధితయాతత్వత్వై భ్రమసామాన్యభిన్నత్వ శబ్దబోధానంభవాదితి

య స్థలాంతరేతివ్యాప్తిందర్శయతి * పర్యటాధూమాద్వహ్నిమానతి * రత్ర్యప్య
నిగమనే * తస్మాద్ధూమాద్వహ్నిమానిత్యాకారక * అత్రైవ వజ్రమ్యథావిశిష్టవ
హ్నితవ్మేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి తదవచ్చిన్నే వజ్రమ్యథా సప్తయాత్
సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాన్వితస్వాధాబోధకత్వనివేశనేనాతివ్యాప్తిః ధూమాద్వ
హ్నిమతస్సధమేత్యాదౌ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నే యస్య సాధ్యస్య
ద్వితీయవహ్నిపదజన్యోపస్థితవశాదన్వయః ప్రథమవహ్నిపదాపస్థాపితే తత్రై
వ ప్రతిజ్ఞాఘటకవజ్రమ్యథాస్యాన్వయాత్పక్షాన్వితసాధ్యాన్విత స్వాధాబోధ
కత్వవిశేషణన తద్వాదానాసమ్యవత్సాధ్యే ప్రకృతపక్షాన్విగత్యం విహయప్ర
కృతపక్షాన్వితస్వాధాబోధకవహ్నిపదాపితత్వం నివేశితమ్ || యద్వహ్నిః కథయత్ర
వహ్నివదనైక మేవసాధ్యముపస్తాప్యతే అతానైతావతాప్యక్తాతివ్యాప్తివాః స
మ్యహః || తథాపిప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిశేషకానిరూపితాయా విశే
షణతాతదవచ్చిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాప్రీయవిశేషకానిరూపితస్వాధా
బిషయతాప్రయోజకత్వంబోధకాన్తాథాః || అతఃపక్షమీత్వేవనివేశ్యంప్రయోజ
భావః * హేత్వభిధానం * ద్వితీయప్రతిజ్ఞాతకమితి శేషః * బోధకాంతాథాః ఇతి *

ఉక్తప్రతిజ్ఞాఘటకపంచమ్యాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవిషయతాంతరేతా
దృశసాధ్యవిషయతానిరూపితా జ్ఞానత్వవిషయతానాన్వితప్రయోజకత్వాన్నాతి
ప్రసంగఇతి భావః || ప్రక్షాళనసాధ్యవిషయతాచహాన్వితవశేసాత్పాత్వ
దంపరాసాధారణబోధ్యా * వజ్రమీత్వమితి * బోధకాన్తవజ్రమీపదార్థ
ఇత్యన్యే || హేతువాక్యజన్యశాబ్దబోధేహేతు కథయస్య గమకత్వమిత్యాకాం
క్షా • వినానోదాహరణాదిక ప్రయోజయశంభవతీతివశేసాన్విత శాబ్దబోధ
స్య తాదృశజ్ఞానాహేతుతాంప్రదశయతి * అనుమితీతి * కథమస్య గమక
త్వమిత్యాకాంక్షాయాః యద్యపివావచ్చిన్నస్య తాదృశవిషయతయా హేతువా
క్యాదుపస్థితీస్త్రయూపం ధమితావచ్ఛేదకకృత్త్వేన తాదృశవిషయతానిరూప
కవిషయకత్వేనజ్ఞానవిషయకత్వాత్ || నిరావహ్యజ్ఞానస్య నిరావహకజ్ఞానా జ
నకత్వాదితిభావః । అక్షణానుపగమేపి యద్విషయకేత్యాది నియమావ్యాహతః

నాథావాచో ఉపనయోపస్థాపితవత్సవిశేషణతాపన్నసాధ్యాన్వికారథాబోధకమ
 జ్ఞాన్యంతరత్పదమాదాయాననుషంగవక్షేపి నిగమనెలివ్యాప్తైర్వారణంతాక్ష
 ణికపదప్రయోజనం అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ జ్ఞానపదముఖ్యాధాపరమేవ
 పజ్ఞాన్యథాన్వయస్య తలైవనమ్యవన లక్షణావీజఘాతాన్వయానుపపత్తివిర
 హాదిత్యభిమానినా ము కలక్షణైః వ్యాప్తిశబ్దామద్భుతముపస్యస్యతి *యత్త్వి
 తి * శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్చిన్నేన సమంపజ్ఞాన్యథాన్వయసమ్యవేష్యనుమితిజన
 కజ్ఞానవిషయతయోపస్థితావేవ జ్ఞానరూపమేతౌ తద్విషయతానిర్వాహకవ్యా
 ప్త్యాకాంతయా యోజ్ఞానవాన్సలతైత్వౌతాహరణాది ప్రయోగసమ్యవశతిజ్ఞా
 నవిషయకజ్ఞానత్వావచ్చిన్నే తాత్పర్యానుపపత్త్యా లక్షణాయాతవశ్యకత్వమితిస
 మాధత్తై * తన్నైర్వాదినా * యద్విషయకజ్ఞానస్య * యద్విషయకజ్ఞానత్వావ
 చ్చిన్నస్య * మౌనత్వం * అనుమితిజనకత్వం * తస్యవ్యాప్త్యాదిజ్ఞానాయాం * తు
 ల్యవిత్తివేద్యతయా అథాహావా తత్ప్రవృత్తతానుమాపకజ్ఞానవిషయతయానిర్వా
 హకాకాంతాయామిత్యధః * ఉదాహరణాదిప్రయోగః * ఉదాహరణోప
 సయాభ్యాం తన్నిష్ఠవ్యాప్తిపక్షధర్మతాప్రదర్శనమ్ || యద్విపి జ్ఞానవిషయకజ్ఞా
 నత్వావచ్చిన్నే జ్ఞానపదతాత్పర్యేపి ముఖ్యాధాజ్ఞానత్వావచ్చిన్నే పరత్వమక్షర
 మేవేతిపూర్వోపదర్శితముఖ్యాధా తాత్పర్యరాహిత్యరూపంతాక్షణికత్వం నాప
 పద్యతేతి || తథాపిశక్యతావచ్చేదకవిలక్షణరూపావచ్చిన్నతాత్పర్యకత్వమేవలా
 క్షణికత్వమనానదానః || సను శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్చిన్నే ననుమాపకత్వబోధాపి
 తత్తన్నిర్వాహకవ్యాప్త్యాదివిషయకత్వలాభాయ వస్తుగత్యా తాదృశ జ్ఞానవి
 తవచ్చేదకనివేశాయాహ * యదితి * తథాదయమూపావచ్చిన్నవిషయక జ్ఞాన
 త్వం తజ్జనకతావచ్చేదకంతమూపావచ్చిన్నసైత్వత్వం | శబ్దబోధశుల్కవిత్తిచ
 ద్యత్వేనానాథావాదర్థోపాతి * తత్త్వి * మేతౌ * నిర్వాహకాకాంతాయాం * నిర్వా
 హకావాస్తరధర్మజిజ్ఞాసాయాం * తత్త్వి * శుద్ధజ్ఞానత్వావచ్చిన్నే పరామర్శే తన్ని
 ర్వాహకేతి * అనుమితిజనకత్వనిర్వాహకత్వధః * వస్తుగత్యేతి * తథాచ
 యమూపావచ్చిన్న విషయకత్వమనుమితిజనకతావచ్చేదకతయా మౌనత్వధా
 స్తదూపావచ్చిన్నస్తేవవ్యాప్త్యానిప్రదర్శనమితిసనియమః | కింతుయమూ
 పావచ్చిన్నస్యజనకత్వేనప్రవృత్తజ్ఞానీయావిషయతాతదూపావచ్చిన్నేతన్నిర్వా

షయాభూతజ్ఞానై వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనసంగతిరిత్యతలహా *అన్యథేతి*జనకజ్ఞాన
విషయతయాఽప్రతితైపిజ్ఞానేవాస్తవతాదృశవిషయతాంపురస్కృత్య వ్యాప్తి
పద్యనే సుఖాదేరప్యత్తత్వానుమాపకజ్ఞానవిషయతయా అయమాత్మాజ్ఞానా
దిత్యత్ర యస్సుఖసత్యైత్త్యతాహరణప్రయోగప్రసంగాదీత్యథః || తథాచ సు
ఖాదా వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనేపిజ్ఞానైనుమాపకత్వ నిర్వాహకవ్యాప్త్యాదిమద్వి
షయకత్వవర్తనైలాభాదాకాంత్యాఅపూరణాత్ యథాసుఖాదా సతత్ప్ర
దర్శనం తథైవైతన్మతేజ్ఞానేపి సతత్ప్రదర్శనముపపద్యతేఇతిభావః || ఉక్తప్రతిజ్ఞా
దావతివ్యాప్తివారణాయ ప్రకారాంతరేణ లక్షణంపరిమూర్త్యతామతమాహ ||
* కేచిత్త్యతి * పశ్యమ్యన్తైతి*కస్యాశ్చిత్ ప్రతిజ్ఞామాఃపశ్యమ్యంతలాక్షణిక
పదవత్సేవిహుమజ్ఞాపజ్ఞాప్యలోకవాన్పర్యతోవహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాయాం
వ్యభిచారేణానయవతావచ్ఛేదకం ప్రతిజ్ఞాత్వంపత్యాదిభేదేనభిన్నమపి సతాదృ
శపదవత్త్వనియతమితిసాతిప్రసంగఇతిభావః || తాదృశావచ్ఛేదకంహేతుత్వందు
ర్వచం సువచత్వై తదేవ లక్షణమిత్యన్యథాపరిమూర్తతే * తాదృశేతి * తా
దృశవః*పశ్యమ్యంతలాక్షణికపదం || ప్రతిజ్ఞాత్వాదికంచతాదృశపదాద్యమటి
దపిస్యాప్రతిజ్ఞాదేస్సత్త్వేన తాదృశపదవత్త్వ వ్యభిచారితి తచ్ఛాన్యత్వా
భావాన్నప్రతిజ్ఞాదావతివ్యాప్తిః || తాదృశపదవత్త్వవ్యభిచారిమేయత్వాదిసా
శ్యత్వాప్రసిద్ధ్యాన్వయవతావచ్ఛేదకైతి || అత్రాప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వసాధారణ
స్యాన్వయవతావచ్ఛేదకత్వస్త్వేకస్యాభావాత్ ప్రతిజ్ఞాత్వాదికం విశిష్టోపాదా
య తచ్ఛాన్యత్వేననివేశ్యం తథాచ హేతుత్వవ్యావర్తనాయోపాత్తం తాదృశ
పదవత్త్వవ్యభిచారిత్వవిశేషణమనధికం || యదిచ ప్రతిజ్ఞాత్వహేతుత్వాది సా
సాధారణం ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపంచాన్యతమత్వ మవయవతావచ్ఛేదకం తదా తత్రహే
తుత్వప్రవేశేతస్యాన్యదృశస్య దుర్వచత్వాత్ సువచత్వేతదేవాస్తులక్షణం | అ
న్యతమమధ్యేహేతుత్వమస్తథాన్యతావ్యావృత్తయే విశేషణాంతరదానంచప్ర
త్యాశవాద్ధీతి న్యాయేనాయుక్తమిత్యన్వరసః—పశ్యమ్యన్తైత్యాదిలక్షణకర్తుర
హకాకాంత్యయోదాహరణాదిత్యథః*ఉక్తప్రతిజ్ఞాదా*ధూమాదాలోకవా
పర్యతోవహ్నిమానిత శంకౌక్తప్రతిజ్ఞాదావిత్యథః * కస్యాశ్చిత్ * ధూమా
దాలోకవానిత్యాదేః * తత్ర * అన్యతమత్వశరీరే

నుమతాంఘమాదిత్యాదివాక్యస్థ మామదిపదస్య జ్ఞానైలక్షణాంసావతన్త్రైశ్చ
 దూషయతి *నవ్యా స్ప్రితి*జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వలక్షణయేతి* జ్ఞాప్యత్వలక్షణాయాలన
 శ్చకత్వాత్తత్త్వజ్ఞానాంశస్యాప్యధికస్యప్రవేశేనైవ భూమాదిపదస్య ముఖ్యా
 భావరత్నైఃపిభూమాదిజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వ లాభసంభవ ఇత్యర్థః * నప్రాతిపదిక*న
 పశ్చిమీప్రకృతిభూమాదిపదే || న న్యేవంజ్ఞానస్య పశ్చిమ్యథైకదేశతయా త
 త్రిభూమాదిపదార్థస్యాస్వయామోగాత్ భూమాదిజ్ఞానాలాభః|| సతజ్ఞాప్యత్వస్య
 పశ్చిమ్యథైకత్వేపి జన్యత్వరూపతదేక దేశేకభం భూమాదిపదార్థతజ్ఞానాన్వ
 యసంభవఇతివాచ్యమ్|| చేత్రస్యపుత్రాఃపుటాదన్యథాదాససంబద్ధిపదార్థై
 కదేశే జన్యత్వాదాపదార్థా న్తరస్యాన్వయదర్శనాన్నిష్ప్రతియోగికవీపపదా
 థైకదేశే ఇతరాన్వయస్యాఽపుత్రత్వన్నత్వాత్ ||నచ స్వతంత్రాపస్థితవీప వ
 దార్థేఇతరాన్వయజ్ఞానాజాయతే సత్త్వితరవిశేషణతయోపస్థితే-అతివీపగౌర్వి
 త్యేత్యాదాన్వతంత్రగౌత్వామ్యపస్థితయేలక్షణత్యైత ఆకాంతాదివిరహవీపపదా
 ర్థాంతరస్య పదార్థైక దేశేఽన్వయేవీజం సచసప్రతియోగినిష్ప్రతియోగి
 కైకదేశసాధారణఇతివాచ్యం||ఫలానురోధన సప్రతియోగికపదార్థేవిశేష-త
 యోపస్థితేపి ప్రతియోగిజ్ఞానాజాయతఇతికల్పనాత్||నచ జ్ఞానాదిసవిషయకప
 దార్థేపితథోపస్థితేవిషయవిశేషజ్ఞానాజాయతేఇతియజ్యతే కల్పకాభావాది
 త్యాశక్త్యన్వయవిషయకృతిదృష్టాంతేనపదార్థైక దేశేజ్ఞానేపివిషయాకాంతాం
 వ్యవస్థాపయతి * ఆకాంతావైదిత్యాచ్యుతి * కుత్రచిన్స్వతంత్రాపస్థితవీ
 తరాకాంతాకుత్రచిద్విశేషణతయాఽపునపస్థితే కస్యచిదాకాంతైతి విషయస్వ
 భావాధీనతయాఽఽకాంతా వైదిత్యాచ్యుతిర్నిత్యః *కర్తృకృతీవేతి*పక్షత్యా
 దాత్మజాద్యర్థకకర్తృద్యైకదేశే కృతౌ యథావిషయత్వేనపాకాదికియాన్వే
 తీత్యర్థః || ఇదంతబోధ్యం || జిజ్ఞాసారూపాకాంతాయాః శాబ్దబోధాతుత్వం

*పుత్రః*జన్యత్వవిశిష్టఃపుమా*నిష్ప్రతియోగికవీపైతి*జ్ఞానస్యనిష్ప్రతియో
 గికత్వాదితిభావః*లక్షణా*గోపదస్యగోత్యేఇతి శేషః*ఆకాంతా*జిజ్ఞాసా*స
 చేతి * తథాచజ్ఞాప్యత్వస్య పశ్చిమ్యథైకతామతే ప్రకృత్యర్థాన్వయానుపప
 త్తిదుర్వారైవేతిభావః * కల్పకైతి * జ్ఞానపదర్థకాత్పదాదా వ్యభిచారా
 త్ * పక్షేత్యాదావీతి * ఆదినాపాచకఇత్యాదాపుణాదికృత్ప్రత్యయవరిగ్ర
 హ-జిజ్ఞాసారూపాకాంతాయాః శాబ్దబోధజనకత్వందూషయతి *ఇదంత్యైతి*

అజిజ్ఞాసోరపి శాబ్దబోధోదయాన్తః కిక్కుతానిరాకృతం తథాచాకాంత్యావిగమః
 పదాధైక దేశే పదార్థాంతరాసన్వయేనపజః॥ గొర్ని త్యేత్యాదౌ పదాధైక
 దేశే గొత్వే నిత్యాదిపదార్థాభేదాన్వయబోధ ప్రయోజకాయాస్సమానవి
 శక్తిక తత్పదసమభివ్యాహరూపాయా అకాంత్యాఅక్షతత్వాదతః పదా
 ధీనాయాస్సతంత్రతమపస్థితేః పదార్థాంతరస్య తత్ప్రాన్వయబోధే సేతు
 తావాచ్యా ॥ ఏవంచ జ్ఞానవిజ్ఞేష్టార్థకత్వాదిపదఘటితాదాత్మానద్రవ్యమిత్యాది
 వాక్యాత్పదాధైక దేశే జ్ఞానెద్రవ్యభేదాన్వయవారణాయ దండజన్యో సదం
 డజన్యత్వాది వాక్యాత్పదాధైక దేశజన్యత్వాదౌ దండజన్యభేదాన్వయబో
 ధవారణాయచ కల్పనీయే జ్ఞానాద్యంతేషురాన్వయబోధే న్నవతంత్రజ్ఞానాద్య
 పస్థితసేతు త్వే కావ్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టైరవిషయతాయాం విషయతాన
 మ్పంథావద్భిన్నప్రకారతాన్వయత్వేన కేషణం దేయం॥ వస్తులొజ్ఞానాదివిషయకా
 బ్దబోధే న్నవతంత్రజ్ఞానాద్యపస్థితైర్నైతు త్వేపి పశ్చిమ్యదిజన్యజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వా
 వ్యతిప్రకృతిజన్యధూమాదుపస్థితయోగ్యతాజ్ఞానాదిసుటిత శాబ్దసామగ్ర్యః ప
 దాధైక దేశేజ్ఞానాదౌ విషయతాదిసమ్పదేన ధూమాది ప్రకారకశాబ్దబో
 ధజననే బాధకాధావః తాదృశసామగ్ర్యం న్నవతంత్రజ్ఞానాదుపస్థితే రసంత
 ర్భావాత్తాదృశోపస్థితజ్ఞానాదౌ ద్రవ్యభేదాన్వయబోధప్రయోజకసామగ్ర్య
 న్తరేపి వనివేశాల్ ॥ నచైవం న్నవతంత్రజ్ఞానాద్యపస్థితైర్వ్యభిచారేణ సేతుత్వ
 మేవనసమ్భవతితివాచ్యం॥ యతోయత్రైకరూపావద్భిన్నేపదే పదాంతరాకాం
 త్యాగృహీతా అన్యరూపేణచవృత్తిః గృహీతాతత్ప్రాతిప్రసంగవారణాయతత్తదా
 నుపూర్వవిశేషరూపపదవిశేషత్వ ప్రకారేణ గృహీతవృత్తికపదజన్యతత్తత్పదా
 ధోపస్థితైర్నైతుతావాచ్యాతథాసతితద్ధర్మప్రకారేణాకాంత్యాది గ్రహస్యతద్ధర్మ

* అక్షతత్వాదితి* తథాచశక్త్యుపస్థాపితగోపదాధైక దేశగోత్వేనిత్యవదా
 థాన్వయాపత్తిరితిధావః । జ్ఞాప్యత్వమాత్రస్య పశ్చిమ్యర్థకామతేజస్వితాయా
 స్సన్వతంత్రాపస్థిత్యభావనప్రకృత్యథాన్వయానుపపత్తివల్ జ్ఞానజ్ఞాప్యతాయాః
 పశ్చిమ్యర్థకామతేజానన్యస్వతంత్రాపస్థిత్యభావేన తదనుపపత్తిరితిదూషణం
 మాధానప్రకారేనోద్ధరతి * ఏవంచేతి* విషయత్వాదిత్యాదిసానిరూపితత్వసం
 బంధసరిగ్రహః * జ్ఞానాదితి* అత్తానద్రవ్యమిత్యాదౌ శాబ్దబోధభయేనేత్యాదిః

ప్రకారేణగృహీతవృత్తిక పదాధీనాపస్థితేషు పరస్పరసహకారేణైవ ఫలజనక
 త్వోపగమే నోక్తాతిప్రసంగవారణసంభవాల తథాచనానానుపూర్వీప్రకారక
 పదజ్ఞానజన్యోపస్థితీనామేకవిధశబ్దబోధే విభిన్నరూపేణ మేతుతయా వ్యభి
 దారతమశ్యకతతదావృత్తేనైవ దర్శితవ్యభిచారస్యవారణమితి || ఏతేన జన్య
 త్వాంశేఇతరాన్వయబోధేస్వతంత్రజనకత్వోపస్థితేఃకార్యకారణభావే కార్యతా
 ఽచ్చేదకకోటిప్రవిష్టతరవిషయతానాం నిరూపితత్వసంబద్ధావచ్చిన్నప్రకారతా
 భేదనివేశనముభయవాదిసిద్ధం అన్యథా బౌపగవశత్యాదౌ తద్దితాథావత్తైక్య
 దేశజన్యత్వేనిరూపకత్వసంబంధేపక్యత్యథాన్వయానుపపత్తైజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వ
 ల్యపంచమ్యర్థత్వమతేచస్వతంత్రజ్ఞానోపస్థితజన్యతావచ్చేదకఘటకజ్ఞానవిషయ
 తానిరూపితేతరవిషయతాయాం విషయతాసంబంధావచ్చిన్నప్రకారతాభేదనివే
 శనమధికమితిప్రత్యుక్తం || తదనివశేష్యుపదర్శితేరిత్యానామంజస్యాత్ || ఇయోక
 రణశత్యాదౌతదధీతతద్వేదేత్యనైవవిహితతద్దితార్థస్యజన్యతాదేశజ్ఞానవిషయత
 యాపక్యత్యర్థస్యాన్వయోపపత్తయేఉక్తస్థలేవిషయతాసంబంధావచ్చిన్నప్రకార
 తాభేదనివేశనస్యసర్వమతేపివావశ్యకత్వాచ్చేతి || పక్యత్యర్థస్యాన్వయోపపత్తయే
 తరమాహ * యద్ధర్మవిశిష్టశ్చైతి * యద్ధర్మవిశిష్టః పంచమ్యర్థత్వత్వర్థిద్ధర్మవిశిష్ట
 స్తేనవ్యాప్యత్యముపదర్శ్యతేతిజ్ఞానజ్ఞానత్వస్య పంచమ్యర్థతామతే తద్ధర్మవిశి
 ష్టస్తేనపంచమ్యాజనకజ్ఞానవిషయత్వబోధలాభాదితిభావః * అన్యథా * పంచమ్యా
 జ్ఞానజనకత్వేన బోధితపక్యత్యర్థజ్ఞానవిషయత్వేన విశేషణతామవలంబ్యవిష
 యేవ్యాప్యపదర్శనసంగమనే * యథార్థధూమజ్ఞానాదిప్రయోగేపీతి * తత్రా

రహితా స్వతంత్రజ్ఞానాదుపస్థితేః కావపి శబ్దసామగ్రిఘటకత్వం నాస్తీ
 త్యాత్మాపద్యస్యమిత్యుక్తస్థలే జ్ఞానాదౌ దృశ్యభేదబోధప్రసక్తాదిత్యతరతహ
 * తాదృశేతి * ఉక్తాతిప్రసంగః * యదైక్యరూపేణకాంత్యాగ్రహణా
 న్యరూపేణ వృత్తిగ్రహస్తత్ర * వత్త * అన్యవహితాత్తరత్వనివేశః * దర్శి
 తేతి * పంచమ్యర్థఘటకజ్ఞానేపక్యత్యర్థబోధే స్వతంత్రజ్ఞానోపస్థితేరిత్యా
 దిః * ఏతేన * వస్తుత స్త్వితకల్పస్యాదరేణ * జన్యత్వాంశే * దండజన్యో న
 దండజన్యశత్యాదౌ * బౌపగవః * ఉనసమీపవతిఽనీ గౌః యస్యసఉపగుఃఉ
 పగోరపత్యంపుమానౌపగవః * అధిక్షమితి * జన్యజ్ఞానవిషయత్వస్యపంచమ్య

విశక్త్యపథిజ్ఞానే పంచమ్యర్థజ్ఞాపకతాన్వయేన ధూమాదజ్ఞాపకజ్ఞానవిషయత్వ
 లాభేన ధూమాదావ్యాప్యత్వప్రదర్శనంస్యాత్ అస్తన్నతేచ జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వస్తేనైవ
 పశ్చిమ్యర్థతయాధూమజ్ఞానజ్ఞానస్తేనైవ తత్తేజ్ఞాపకత్వం పరిణీయతే సతు ధూ
 మజ్ఞానస్తేతినాతిప్రసంగభితి । సచ పంచమ్యః కేవలజ్ఞాప్యత్వార్థమతేవైపుక్త
 స్థల జ్ఞానపదస్య లక్ష్యాధే జ్ఞానవిషయకజ్ఞానవిషయతాత్పర్యాత్ సధూమజ్ఞానే
 ముఖ్యస్యధే జ్ఞాపకతాలాభభితి సధూమాదా వ్యాప్యత్వోపదర్శనప్రసంగభి
 నవాచ్యంముఖ్యార్థపరత్వే బాధకవిరహేణ తత్తాత్పర్యేణాపిప్రయోగసంభ
 వాత్ సవా యత్రపదే అథాంతరే నిరూఢలక్షణాశక్త్యపథాపి తాథాస్తేన స
 బాధ్యతే తద్బోధాపయికాకాంతాది సామగ్రికాల తద్బోధస్య దుర్వా
 రత్వాత్ ॥ అథ తత్తే శక్యార్థబోధస్యాపి సంభవేన తత్తాపి కన్యచిత్కదా
 చిత్తాత్పర్యంసంభవతు తథాపి తత్తానాదితాత్పర్యవిరహాత్ సతత్తాత్పర్యేణాపి
 యాంతరగత పదప్రయోగసంభవభితిచేత్ ॥ మాధూన్యఖ్యాత్థతాత్పర్యక జ్ఞా
 నపదఘటిత యథార్థధూమజ్ఞానాదిత్యాది వాక్యసముదాయస్య న్యాయత్వం,
 తథాపి జ్ఞాప్యత్వమాత్మస్య పంచమ్యర్థత్వే న్యాయాంతరగత ముఖ్యార్థప
 దజ్ఞానపదఘటిత యథార్థధూమజ్ఞానాదిత్యాది వాక్యస్యధూమాదావ్యాప్యత్వాం
 తాప్రయోజకభీషకత్వంసంస్వారిచేవ తచ్చానుభవవిరుద్ధమ్ ॥ సచ జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వే
 పంచమ్యః లక్షణా పక్షేపి కేవలజ్ఞాప్యత్వే సావరికలక్షణయోగ్యతే ధూమజ్ఞా
 నే జ్ఞానజనకతాబోధసంభవాదుర్రాతిప్రసంగో దుర్వారః తత్తేమాపత్రైచ
 ప్రకృతేష్టాపత్రిసంభవాదితివాచ్యం సావరికలక్షణయా పంచమ్యపథితవిష
 యత్వరూపార్థాంతరభవ తాదృశజ్ఞాప్యత్వేపి ప్రకృత్యర్థాన్వయే ఆకాంతా

ధాత్వేతునైతదితిభావః * యత్ర * పదే * అనాదిత్వమ్ * పరంపరిత్వం
 ధీహేతుత్వం * ధూమజ్ఞాననిష్ఠమ్ * సావరికేతి * లక్షణయేత్యనుషంగః * ధూ
 మజ్ఞాన * ధూమజ్ఞానపరబోధితే * అథాంతరేతి * ధూమాదిత్యాదౌపం
 చమ్యలక్షణయా విషయత్వేనాపి తత్తేధూమపదార్థాన్వయభిత్వేభిః ।
 అత్రలక్షణయాజ్ఞానవిషయతయా యద్దమవిశిష్టః పంచమీప్రకృత్యర్థస్తత్రైవ
 వ్యాప్త్యాదిప్రదర్శనమితి నియమోపగమాన్నైతద్వస్తుమనరభిత్వాహుతిత్వస్వ
 రణః ॥ ధూమహేతుకస్థల ధూమజ్ఞానాదిత్యభిధాయతదావ్యాప్యత్వోపదర్శన

[illegible]

మాదా వ్యాప్త్యదేర్నొపదర్శనమితి — ఇతిగదాధరీయేచాతుగ్రంథః —

మూలా క్షలక్షణా పెక్షయాలఘూని ప్రతిజ్ఞాద్యవయవలక్షణానిస్వయమాహ
* ఇతరాన్నితేతి * ప్రథమసత్వంతస్య హేతుపనయనిగమనసాధారణస్యోదా
హరణవ్యావర్తనప్రయోజనంస్వయమేవదర్శయిష్యతేప్రతిజ్ఞాచేత్వోరిత్యాదిసా,
ఇతరాన్నితత్వం స్వభిన్నావయవాధాన్వితత్వం సాన్విఘటకపదోపస్థాపితార్థా
న్నితత్వంవా॥ ఏవంచేతరావయవసహకారేణ సాన్విఘటకపదసహకారేణవా బో

వారణాయథామత్వాదావితిద్వస్తాభిధానమ్ || ***** ||

— శ్రీ ఇతికృష్ణభట్టియేచాతుగ్రంథః శ్రీ —

* లఘూనీతి * ఏతేనన్యాయావయవసామాన్యలక్షణయోల్కఘుప్రతిజ్ఞాది
ఘటితయోమూలా క్షయో రెవలఘుత్వంనతు మూలా క్షగురుతరప్రతిజ్ఞాఘటిత
యోరితి సూచితమ్ * ఉదాహరణవ్యావర్తనమ్ * యోయోధామవానపన్నీ
మానిత్యదాహరణైఽంత్యభిన్నయత్పదార్థా విశేష్యానన్వయ బోధజనకేతి
వ్యాప్తివారణం ॥ యథాశ్రుతేఇతరః సాన్విఘటకాభిన్నయః సాధ్యాది సదన్విత
సాన్విఘటకబోధకతయానోదాహరణవ్యావృత్తిరత్యోవ్యావృత్తే * స్వభిన్నేతి *
అవయవత్వంనావయవప్రతిపాద్యత్వపర్యాప్త్యధికరణత్వం తచ్చసాన్విఘటకాధ్య
స్య సంభవతి ॥ హేతుఘటకపంచదశ్విధాన్వయసత్త్వేపి తద్ధటకప్రకృత్యర్థా
న్వయాధావాదిత్యతలహ * స్వభిన్నావయవఘటకపదేతి * యద్యపి తాదృశప
దప్రయోజ్యవిషయతానిరూపితసాన్విఘటకవిషయతాకాలిత్వం లభ్యతే తథాపి నైయ
థ్యాన్ త్రమపేక్ష్యాహ * ఏవంచేతి * సచసహకారేణాత్మనేనబోధజన్యత్వే
నచైతావతోదాహరణవ్యావృత్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ తదభావప్రయ క్షసాన్విధావిక
త్వం సహకారః । వైశిష్ట్యేత్పరీయాబోధేఽన్వయః ॥ స్వజన్యతావచ్ఛేదకీర్మా
తబోధవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేనచ ప్రయ క్తత్వం ॥ యద్వాతాదృశపద
ప్రయ క్తవిషయతానిరూపితస్వతాత్పర్యవిషయబోధీయవిషయతా ప్రయోజక
త్వం హేతుదాహరణబోధమాదాయోదాహరణవారణాయ తాత్పర్యనివేశఇ
త్యదోషాత్ ॥ నస్వనుషంగవత్తేనిగమనేతివ్యాప్తిః స్వభిన్నాఘటకాయం
పదోపస్థాపితార్థాన్విత సాన్విఘటకత్వాదతాద్వితీయదశైఽంత్య భిన్నపద
విశేషణంస్వీయత్వస్వేతరాఘటకత్వ రూపనివేశ్యం యథాశ్రుతేన తేనావార
ణా త్తథాపకారసమిత్యతలహ * సాన్విఘటకేతి * తచ్చస్వవిషయకనిష్ఠభేదవృత్తి

భక్త్యంగముదాయాధాః॥ తేనోదాహరణబోధాభిప్రాయసాధ్యాదేః ప్రతి
జ్ఞాదిజన్యబోధేఇతరాన్వితత్వేపితక్షతిః-ద్విత్వీయసత్వంతానంతరమగ్రమంశ్యాయా
వయవత్వమితి సంబధ్యతే-ద్విత్వీయసత్వంతచపాతునిగమనవారకంపాతుజన్యేత
స్తాదితరేభ్యోభిద్యతే ఇత్యాదినిగమనజన్యేచ బోధేవిభక్త్యభిప్రాయ విశేష్యత
యావివక్షణీయవిభక్త్యంతపదార్థా విశేష్యకత్వవిరహాద్యపిన్నావ్యాప్య భూమ
వాంశ్చాయం తస్తాద్యపిన్నమానిత్యాద్యుపసయనిగమన జన్యబోధేచ విభక్త్యం
తపదమధ్యంతర్భూతేదం పదమతుపాద్యంతపదార్థాయోర్విశేష్యతయా అం
త్యభిన్నేస్తీయ పదార్థావిశేష్యకత్వ విరహాత్ ॥ అంత్యత్వంచ స్వఘటకపదే
మచరమత్వం॥ ఉపసయాదిష్టదమాదిపదానామపి నపదసామాన్యమధ్యే చరమ
త్వం తదు తరమవ్యవస్థాకాశ్ఘటకపదసత్త్వాదిత్యరఃస్వఘటకత్వంపదవిశేషణం॥
ఏవంచ నిగమనఘటకపదేమయచ్చరమంతదన్యోపసయస్తేదం పదార్థవిశేష్యక
బోధంప్రత్యుపసయనహకారేణసాన్విగ్ధబోధజనకేనిగమనోకాదాత్మ్యేనద్రవ్యాది
సాధ్యకే ఇదంద్రవ్యంగుణకారాన్యత్వేనతి సత్త్వాదిత్యాదా స్వఘటకవిభక్త్యం
తపదేషు యదంత్యంసత్త్వాదిపదంతదన్యవిభక్త్యంతప్రతిజ్ఞాన్త ద్రవ్యాదిపదార్థా
విశేష్యకాన్వయ బోధజనకహకారా చాతివ్యాప్తివారణాయస్తీయత్వమంత్యభి

యోగితాపచ్చేదకవిషయితాకత్వమ్ * విభక్త్యభిప్రాయస్యేతి * సహంత్యత్వ విభ
క్త్యంతత్వంసఘటకం ఏవంచపదవిభక్త్యంతత్వం సవిశేషణం తథాప్యక్తదోష
నిరాసాదితాచ్యం ॥ తథానత్వోపసయేతివ్యాప్తేరంత్యత్వే విభక్త్యంతత్వ
స్యావశ్యకత్వాల్ * అంత్యభిన్నఇతి * ముఖ్యవిశేష్యతానిజేత్యాతననావన
యాదాపతివ్యాప్తిః॥ నన్వయంపదమాదాయైవ నిగమనత్వపర్యవసానస్యాభిధా
నామపసయనహకారేణ బోధకేతేన సాస్తీయతాపా * తాదాత్మ్యేనతి *
ద్రవ్యత్వేసాధ్యకే ఇదంద్రవ్యత్వవిద్యోవప్రతిజ్ఞాతిత్వేద్రవ్యత్వపదంసవిభక్త్యం
తమతస్తాదాత్మ్యేనంబంధానుసరణం ॥ ఏతల్లక్షణేచ స్వఘటకవిభక్త్యంతపద
పాగ్రభావాసమానకాలీనస్వఘటకవిభక్త్యంతపదభిన్నస్వఘటకవిభక్త్యంతత్వ
ప్రవేశాద్ధూమాదిత్యేకపదపాతువారణాల్ పదద్వయఘటితపాత్వనుసరణమ్*
పేతావెతి* నచతాదృశపదనహకారేణసాన్విగ్ధముఖ్యవిశేష్యకబోధోపాదానా
న్నదోషః॥ ఏవమభ్యుపసయేతివ్యాప్తేః అంత్యేభూతేదంపదాన్యనిగమనసహ
కారేణ సాన్విగ్ధముఖ్యవిశేష్యకబోధజనకత్వాల్ *స్తీయత్వమితి*యద్యపిస్తీయా

స్వపదవిశేషణం॥ అత్యస్వత్వపురస్కారం లక్ష్యస్య క్షీణానివేశాదవసగమశ్చ
 తిప్రతియోగినిస్వత్వం నివేశ్య లక్షణాంశరమాహ॥ అంత్యపదవత్సవతి॥ అత్యపుర
 దాహారణవారంశం వ్యధమసత్వంతమమషజ్యతే, ద్వితియసత్వవైకల్యైకైకం సత్వ
 సదవ్యయం, ధూమాదిత్యాది పేతావిభక్త్యంతాస్త్యవతాప్యైర్ద్రావ్య పీకపదమాత్ర
 ఘటకతత్పదసాధారణస్యాంత్యత్వస్య నిర్వచనేవ్యంత్యభిన్నవిభక్త్యంతస్వీయవ
 దాప్యసిద్ధ్యాస్యపదేనాస్యస్వేవోపాదేయతయా స్వీయానంత్య పదార్థావిశే
 ష్యకశాబ్దబోధాజనకంయత్తదస్యస్య సత్త్వాదతివ్యాపితం అంత్యపదవైకసతితి
 అంత్యపదవత్వంచ స్వఘటకపదోత్తరపదాఘటకంయత్స్వంతదస్యత్వం తు
 స్వఘటకపదోత్తరపదఘటితత్వం లక్ష్యధూతప్రతిజ్ఞావ్యక్తీనాంస్వేనోపాదేయ
 తయా అననుగమతాదవస్థాల్ అంత్యపదవనోపాతువిశేషస్యోపపయనిగమన
 యోస్తదవ్యతాస్వీవ్యానంత్య పదార్థావిశేష్యక బోధాజనకయోస్తదస్యత్వా
 సత్త్వాన్నితివ్యాప్తిః ॥ సచోపనయఘటకానంత్యపదార్థావోపాదుమదాదివిశే
 ష్యకబోధజనకతదేకదేశ మతులంతాదేర్భేదస్య తద్ధటితసముదాయాత్తకోప
 ఉద్యపదార్థవిశేష్యకాన్వయబోధజనకత్వోకాన్వయస్వపనయాదివృత్తానస్సంభవ
 తితథాపిధూమాదాలాకవానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాస్వవ్యాపేనత్త్వాగః॥ అత్యస్వఘటకవి
 భక్తిప్రొగభావసమానకాలీన స్వఘటకవిభక్తిప్రకృత్యర్థవిశేష్యకబోధజనకత్వం
 సమ్యగితిపదంతి॥ నను స్వఘటకపదవృత్తిస్వఘటకపదప్రొగభావసమానకాలీనత్వ
 స్యాభావనత్స్వఘటకత్వయాపాంత్యత్వేనస్వఘటకపదవృత్తిత్వంప్రవేశ్యదోషదాన
 మసంగతమతలహానికమాత్యైతి॥ స్వఘటకపదప్రొగభావసమానకాలీనస్వఘ
 టకపదత్వమంత్యత్వమ్ * యదితి * ఉపనయాదికమిత్యభిప్రాయః * స్వఘటక
 తి * స్వం ధూమాదిత్యాదిపదం తద్ధటకమపి తదేవతమ తరముదాహరణాదిఘ
 టకపదమేవ తదవిషయకప్రతితివిషయత్వాన్ధూమాదిత్యాదోపానివ్యాప్తిః ॥ ప్ర
 తిజ్ఞాయాంచ ఘటకపదోత్తరంవహ్నిమానితి పదంతదవిషయకప్రతితివిషయత్వా
 ల్లక్షణసమన్వయః ॥ స్వఘటకవిభక్త్యుత్తరవిభక్త్యఘటితం మత్స్వంతదస్యత్వం
 తు లఘుత్వాజ్ఞాయః ॥ అత్య స్వీయానంత్యపదార్థావిశేష్యకాన్వయబోధజ
 కత్వానవచ్చిన్నభేదః తాదృశజనకసముదాయభేదోపావ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావ
 త్తీన్నానుయోగితాకభేదానుపగమాననునివేశకత్యాశంకరేతి సచతి ॥

నయాదావనత్వాత్తాద్యశబ్దాభావనకంస్వంనోపనయాదికమిత్యతివాప్తిరితివా
చ్యం॥ తాదృశబోధజనకత్వం యాదృశసముదాయావృత్తితాదృశసముదాయరూ
పస్వభిన్నత్వనివేశేవానతిప్రసంగాల్ ॥ ఉపనయాద్యేకదేశవృత్తితాదృశబోధజన
కతాయాద్యదమాద్యంతపదఘటితసముదాయాత్తకోపనయావృత్తితయోతదంతపద
సముదాయాత్తకోపనయాదేస్తాదృశసముదాయాత్తకత్వైవతద్భిన్నత్వాభావాల్ ॥
తాదృశసముదాయభిన్నత్వంచతద్భేదానుయోగితావచ్చేదకావయవతావచ్చేత
కరూపవత్సమతస్సముదాయఘటకప్రత్యేకసకలభాగము సముదాయభేదనత్వై
పినాతిప్రసంగాః॥ ఈదృశ్యవీరితవయవాంతరభేదఘటితలక్షణాంతరేపిబోధ్యా॥
తస్మాత్పుణిపితరభ్యోభిద్యతఇత్యాది నిగమనేస్వఘటకవిభక్త్యంతపదమధ్యయ

● అతివాప్తిరితి ● స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకాన్వయబోధాజనకత్వాప్రసిద్ధి
రిత్యర్థః ● తాదృశబోధేతి ● నను మహావాక్యాధాబోధేఽవాంతరవాక్య
ధాజ్ఞానస్య హేతుత్వేనవహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతఇత్యుపనయాధాబో
ధే వహ్నివ్యాప్యో ధూమఇతిజ్ఞానస్య నిగమపజన్యబోధేచతస్మాదిత్యర్థజ్ఞానస్య
తస్మాద్వహ్నిరిత్యర్థజ్ఞానస్యవాఽపేక్షణీయతయాఽతివాప్తివారణాపి ఇదంస్వ
ర్భవల్ ధూతత్వసతి మూలకత్వాదిత్యాదినన్యాయాంతరగతహేతావతివాప్తిః॥
స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకబోధస్తేన తత్ప్రానుడయాదితిచెన్న ॥ శోభ
నం ధూతత్వమిత్యాకారకబోధప్రసిద్ధైః ॥ స్వీయానంత్యపదప్రయోజ్యముఖ్యవి
శేష్యతాశాలిబోధజనకతాసామాన్యస్యవాభిధానాల్ ॥ ధూతత్వైవత్యస్తాద్విభ
క్త్యర్థవిశేష్యకబోధే విభక్త్యంతఘాతత్వపదస్యజనకత్వాల్ ॥ తేనయాదృ
శహేతుఘటకప్రథమపదాత్సావ్యఘటక పదార్థప్రకారకబోధో ప్రసిద్ధస్త్రా
పిసదోషః ॥ ఉపనయాదినిష్ఠబోధజనకతాయాం సామాన్యాంతరగతతాయాముప
నయాద్యవృత్తితాదృశవాదప్రసిద్ధైరాన్వరితాయ ముఖ్యతావపాదానమ్ ॥ ధూమా
దాలోకవాన్ పర్వతావహ్నిమానిత్యాదిప్రతిజ్ఞానంగ్రహాయ సామాన్యపదమ్ ॥
అథ స్వీయానంత్యపదార్థవిశేష్యకబోధజనకం యద్యత్స్వం తద్భిన్నంయద్య
త్తద్భిన్నత్వం కుతానోక్తమితిచేన్న ॥ భిన్నభేదస్యప్రతియోగితావచ్చేదక రూ
పత్వై అనుయోగి న్యేన స్వత్త్వనివేశేవప్రసానాల్ ॥ అథావాంతరతయాఽవై
యధ్యమితి ॥ పక్షేచ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్చిన్నానుయోగితాక భేదాను

చంత్యంభాతువదం తదన్యఖ్యాతార్థవిశేష్యకబోధజనకతయా అతివ్యాప్తిం
అంత్యభిన్నవదన్య విభక్త్యంతరూపతావివక్షణైవ వారయతి*పదమితి*నిగమన
ఇతి*నిగమనపదమపి తస్మాత్పృథివీతరభోభిద్యతఇత్యాదినిగమనవిశేషవరం,అం
త్యపదశరీరెవృత్తి మత్వరూపపదత్వనివే శేపునరుపనయనిగమనయోరెవాలివ్యాప్తి
స్యాల్ ఉపనయఘటకం పదనిగమనఘటక మతుప్పదయోరంలెత్తద్భటకవిభక్తి
సత్త్విసాంత్యభిన్నత్వాదతః తత్రవిభక్త్యంతపదమేన నివేశ్యమితి భావఇతి కేచి
దావ్యవక్షతే||తన్నమనారమం || తథాహి || స్వఘటకవిభక్త్యంత పదమధ్యేయ
చంత్యమిత్యన్యోధాః,స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రాగభావాసమానకాలీన విభ
క్త్యంతపదమిత్యన్యోధాః,ఉపనయాద్ధేదమాదిపదన్యవిభక్తిరూపపదప్రాగ
భావ సమానకాలీనతయా తస్మాంత్యత్వ నిర్వాహయవ్యధమం విభక్త్యంతత్వం

పగమేనోపనయాద్యవారణాల్ తాదృశ జనకాన్యత్వసోప్పనయాదావసత్త్వా
దితి || ఇదంతంబోధ్యమ్ || స్వీయానంత్యపదాప్రయోజ్యస్వజన్య శాబ్దబోధీయ
ముఖ్యవిశేష్యతాక మజనకాంతాధాః || అనుషంగవత్తేచనత్వంలేన నిగమనవృ
దానఇతి *అవయవాంతరభేదః * మేత్వన్యతోద్వదాహరణాన్యత్వమ్ || కెచిత్తు
అంత్యపదవత్త్వపరిష్కారోప్యేవమేవేత్యాహుః || తన్న || స్వఘటకపదోద్ధ
రపదఘటితత్వం యాదృశసముదాయావృత్తితాదృశసముదాయూపన్యభిన్నత్వ
మితిపరిష్కారస్య నిష్ప్రయోజనకత్వాల్ || ఘటితత్వస్య స్వఘటకపదసాధా
రణతయా సముదాయావృత్తిత్వాబాధాచ్ఛ || సంప్రదాయమతముపన్యస్యతి ||
* వృథివీత్వాదినా కెచిద్వాచ్యవక్షతఇత్వంలేన * తస్మాద్వస్నమానిత్యత్రస్వ
ఘటకవిభక్త్యంతపదమధ్యే యదంతంమతుప్పదం తదన్యార్థవిశేష్యకబోధాజ
నకత్వాదాహ * నిగమనవిశేషేతి * ఏతచ్చ ప్రయోజనం స్వఘటకవిభక్త్యంత
తపదమధ్యేత్యత్ర పదన్య విభక్త్యంతత్వాదినక్షణేన ఘటితఇత్వతస్తత్ప్రాపి త
ద్వివక్షతి * అంత్యపదశరీరఇతి * అంతఇతి * తథాచాంఠ్యీధూత సుప్పదభి
న్నైదం పదాద్యన్యవిశేష్యకబోధజనకత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యధాః * ఉపనయధే
తి * స్వఘటకవిభక్త్యంతపదప్రాగభావాసమానకాలీన విభక్త్యంతభిన్నవిభ
క్త్యంతపదేతి|| అంత్యపదయోర్విభక్త్యంతరూపయోరూపాదానేపిస్వఘటకపద
ప్రాగభావాసమానకాలీనత్వరూపాంత్యత్వఘటకపదంవిభక్త్యంతమేవనివేశ్యం||

విశేషమస్తుతరమవిభక్త్యంతర్యవిశేషమనర్థకం, తద్దేయమితిచేత తా
అనంత్యత్వం స్వీయవిభక్త్యంతర్యవిభావనమానకాలీనత్వ పర్యవసితంభిన్న
భిన్నత్వ నివేశనృ వైమధ్యాత్, ఏవచతస్మాద్భిద్యతృత్యాదినిగమనస్థాఖ్యాత
పదస్యానంత్యత్వమేనా స్తీమనంత్యపదేవిభక్త్యంతర్యనివేశనెనెతి వస్తుతస్తుత
స్తాన్నేతరాణీత్యాదానిగమనవిభక్త్యంతరపదప్రగభావనమానకాలీన సజ్జ
దార్థవిశేష్యకాబ్జబోధజనకైతివ్యాప్తిరేవలక్షణస్థపదస్యవిభక్త్యంతరతయా
వారితా || అథనన్యపదస్యాపిప్రాతిపదికత్వేన విభక్త్యంతరతయావిభక్త్యంతర్యవి
శేషణన దుర్వారతా || పదనిపాతస్యవిభక్తిప్రకృతిత్వం నస్వీక్రియతే తదర్థేన వి

అన్యభావనయనిగమనయోస్తద్ధుటకీధూలైదం పదమతుప్పదయోస్తద్ధుటకచరమ
సువిభక్తిపదప్రగభావనమానకాలీనతయా తదన్యత్వవిరచేణ తాదృశాన్య
త్యాశ్రయవత్తదుత్తరకాలీన వాక్యాంతరఘటకవిభక్త్యంతరపదభిన్నతయా విభ
క్త్యంతరతయాచాతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్ || తత్పదన్యవిభక్త్యంతరూపస్య
పాదానైవాంత్యపదభిన్నపదయోర్విభక్త్యంతరత్యాన్యభావననిష్ఫలమ్ || ఉపన
యనిగమనఘటకయోరిదంపదమతుప్పదయోః స్వఘటకవిభక్త్యంతరపదప్రగభా
వాసమానకాలీనతయాఅంత్యభిన్నత్యాసంభవేనాతివ్యాప్త్యభావాదిత్యర్థః || న
చాంత్యస్వఘటకపదస్య విభక్త్యంతరూపస్యగ్రహణానన ఉచితతాత్పర్యమ్ || త
థాసతి, పదస్య విభక్త్యంతరత్యానివక్షణ నిగమనమమవనయేష్యుక్తిత్యాఽతి
వ్యాప్తినంభవేన నిగమనమాత్యాభిధానస్య నిరభిప్రాయకత్యావలైరితిభావః ||
అత్యోక్తానుపపత్తిధయేవాంత్యభిన్నపదస్య విభక్త్యంతరూపస్య వివక్షాబీజం
స్వీయమాహ * వస్తుతస్త్రితి * యత్త్వననుషంగపక్షే తస్మాన్నేతరాణీనిగ
మనమేవనాపగమ్యతే అనుషంగపక్షేచ నాన్యముఖ్యవిశేష్యకబోధాజనకత్వ
స్తేయవత్త్వేన తదన్యత్వస్తేయమఘటకత్యాదీతి || తన్ననాధీయః || అనుయోగ్యమి
శ్చితనాన్యవిషయకమహావాక్యాన్యబోధానుపగమాత్ అవాంతరవాక్యాన్య
బోధేబాధకాధావాత్ | అన్యభా తాదృశసంప్రదాయసిద్ధనిగమనాపలాపాపత్తై
రితి సిద్ధాంతమభిప్రేత్యతదభిధానాత్ || కేచిత్తు ప్రాచీనమతేనెదంవ్యాప్త
త్రిప్రదర్శనమిత్యాహుః || తథాచానుషంగపక్షేఽనుషక్తస్య నిగమనఘటక
త్వం వక్షద్వయే నిగమనత్వనమనియమాత్ తదనుసంభావంతు సామగ్రిఘటక

భక్త్యర్థానన్వయాత్ స్వరాభ్యన్వయాభావ ఉననంధీయమానం త్ర వి
క్ర్యథాన్వయేన తాదృశతాదృశాన్వయోత్తరమేవవిభక్తిస్వీకారస్యావశ్యకత్వా
త్ నష్టోసుబంతత్వేపి నష్టో తత్పురుషవిధాయకసూత్రసామర్థ్యాదేవ తేన
సహసమాసోభవిష్యతీతి వాచ్యం || విభక్తిర్నిసాతాథాన్వితాథాన్వితా
కత్వేపి నిర్విభక్తికప్రాప్తిపదికస్యా సాధుతయాసాధుత్వావిభక్తిరావశ్యక
త్వాత్ నష్టోసుబంతత్వేపి నష్టో తత్పురుషవిధాయకసూత్రసామర్థ్యాన కే
నసహపదాంతరస్య తత్పురుషసమర్థనేపి చహవీర్యవ్యయాభావయోరిను
పపత్తైశ్చ || సుబంతత్వేపి సమాసాన్వయిష్ట ప్రతిఘోగిపదాథాన్వయపరాగేననష్టో

మూర్త్యం అయంపదాంత ర్భావం నిగమనత్వపక్షేను న్యాయావయవత్వం తదం
తగఃతత్వమాత్మనీతిః పవిత్రోపహిమాన్మాభూమాదిత్యాదౌ ధూమాదన్వహ్ని
మాన్వత్వతత్వతి బోధస్యానాంతరవాక్యాధాబోధత్వాభావేన వాదితాత్పర్యా
గౌచరతయా స్వీయానంత్యపదాధాన్వయిశేష్యకాన్వయబోధాజనకాన్వత్వాభావే
నైన వాచకాన్వయాయనయనత్వపర్యంతత్రైయధ్యాత్ || తథాచ నిగమనైక
దేశేతివ్యాప్తిః || ప్రాచీనైస్తవనుయోగవిమిశ్రితసంఖ్యబోధవాదిభిస్తస్మాన్మై
తరాణీశ్వరస్య వాక్యత్వస్వీకారాదసనుషంగపక్షేత్వ క్టేవ్యాచ్యుతిరితిసిద్ధమ్ || ౧
క్షణభేదేననాంత్యపదసాధుత్వాత్వత్వ విభక్త్యంతత్వవిసమాయానదీధితా
శ్చర్యమితిసమ్ప్రదాయమతమాషణాంతరంగమాదితమ్ || నన్వేషమవ్యయానామ
పి విభక్తిపర్యంతత్వంసన్యాత్ తదభావాపి విభక్త్యర్థానన్వయాత్తథాచన్వః
పురుషార్థాన్వయిదప్రతిజ్ఞాయామవాప్తిరతతహ * స్వరాదీతి * అవ్యయాభా
వయోరితి * సుబంతావ్యయస్తేవ అవ్యయాభావసమర్థపదత్వాత్ || న
చాథాన్వయైవన్వయాభావవిధానసామర్థ్యాదనుబంతత్వోన్వయయాభావోభ
విష్యతీతినష్టోభిన్నాన్వయోనాథాన్వయేన్వయాభావాననుపగమాదితివాచ్యం
అవ్యయంవిభక్తిస్యనశాననకులకస్యాన్వయపదస్తేవ్యతయా కేవలావ్యయసుబం
తావ్యయరూపార్థాదన్వయాసంభవాత్ ఏవంచావ్యయాంతరేణ నిర్లక్షికమిత్యా
ద్యవ్యయాభావాదవిష్యతీత్యవధాయమ్ || నను నానానుబంతత్వోపగమే ఘటప
దోభ్యుత్పత్తిరేవమగ్రాసంభవాన్యథామితీత్యవధావత్తిరతతహ * సుబ
ంతైతి * సమాసాని త తథాన్వయైవశేషణయోగనైతిపున్పత్తిః తద్భర్తృస

౭భావాబోధకతయా శతస్స పెక్ష త్వేనా సామధ్యోన్న శేససహ ద్వంద్వ ఇతి

మూసఘటకపటాపస్థాపేన సమాసాఘటకపదార్థస్యనాన్వయః ॥ అన్యథా ఋద్ధ
స్య రాజమాతంగఇత్యాదిప్రయోగాపత్తైః ॥ రాజాదౌ ఋద్ధాదిపదార్థయోగ్య
తాసత్వాత్ ॥ ఏవం తద్ధితాంతస్యకృదంతస్య సామధాతుపదస్యచ ఘటకపదో
పస్థాపేన తదఘటకపదార్థాన్వయః ॥ తేనశోభనంవైయాకరణఇత్యాదౌ అ
ధ్యయనరూపప్రత్యయార్థైకదేశేన శోభనాద్యన్వయః ॥ తత్-కస్యహేతూరితి
చైత్-ఆకాంతాదిగహాత్ ॥ ఆకాంతాపినసమభివ్యాహరమాశ్రిం కింతు బోధ
విశేష పదవిశేషయోస్సమభివ్యాహరః ॥ సామాధ్యయోరభేదబోధేచ సమాస
విభక్తికసామ్నోస్సమభివ్యాహరః ఉక్తస్థలేచ ససాస్తిరాజపదస్య నిర్విభక్తిక
త్వాత్ ॥ నచైతాసతా యథారాజమాతంగఇతిసమాసా వాచ్యతే తద్వత్సజ్జోప
దేన ద్వంద్వసమాసః కథంవాచ్యతే సజ్జోప ఇతరాన్వయమాత్మస్య వారణీయ
త్వాదితిచైత్ ॥ శోభనేననెవరహితోశాభే- అరూపాయాదాసాన్యోపుత్రఇత్యాదేః
సాధుతావారణాయ సాపేక్షయసమర్థవత్ససతేత్యసామధ్యోతిదేశాత్ ॥ అన్య
థా తత్ర శోభనాద్యభేదాన్వయబోధోపయోగాకాంతాసత్త్వేన శాబ్దబోధాప
త్తైః ॥ అతఏవ ఋద్ధస్య రాజమాతంగఇత్యాదాపి రాజపదోత్తరవిభక్తిస్త్వ
తికల్పనైష్యసామధ్యమేవ తథావిధప్రయోగవారణం శాబ్దిక్షేరభిధీయతే ॥ సా
పేక్షత్వంచ ప్రకృతసమాసాద్యనివిష్టపదార్థాన్వితసాన్వర్థపరత్వం తాదృశ పదా
ర్థాన్వితసాన్వర్థాత్పర్యవర్తితమితియోవత్ ॥ సన్వేసముత్తమారాజపురుషః ద
ర్శనీయోరాజమాతంగఇత్యాదేస్సాధుత్వాన్వయాన్వర్థాసభిన్నత్వేనవిశేష్యః
ప్యాధాన్వయసమాసజన్యదోభేముఖ్యవిశేష్యత్వమేవ ॥ సచ యవీయాంసంరా
జపురుషమానయేతి ప్రయోగోనస్యాత్ ॥ సామాసికార్థస్య విభక్త్యర్థకర్తృత్వేప్ర
కారత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ సమాసజన్యావాంతరబోధే ముఖ్యవిశేష్యతామాదా
యోపపత్తైః ॥ సమాసప్రయుక్తముఖ్యవిశేష్యత్వేనావినక్షణీయం ఏవంచ ప్ర
కృతసమాసే సజ్జస్య ముఖ్యవిశేష్యత్వాన్నిసామధ్యమిత్యాశంకావారణాయ
ప్రతియోగీత్వ్యుక్తమ్ ॥ ప్రధానీభూతస్వాభే- అభేదనేతరసామధ్యాన్వయే స
మాసః సతు భేదేనైతిధాపః ॥ ఏతేన ప్రధానార్థకబోధకపదస్యసాపేక్షత్వేన
మాసస్యసాధుత్వేశోభనాచిత్రగురితసమాసాపత్తైః ॥ ముఖ్యవిశేష్యధూతచిత్త

గోస్వామిబొధకగోపదస్య ప్రధానార్థబోధకతయా తదుపస్థాప్య గవిశోధన
 పదార్థాన్వయసంభవాదినిరస్తమ్ || తత్ర స్వామివిశేషణస్య గౌరవప్రధానత్వా
 త్ || నను ప్రకృతసమాసాద్యప్రవిష్టపదార్థానన్వితాప్రధానసార్థకాత్పర్యక
 త్వస్య సాపేక్షత్వయావత్వే కథంచేత్రస్యదానభార్యా శరైశ్చాతిరివత్యోన్మ
 క్ష, ఇత్యాది ప్రయోగః దాసత్వశాతినాదిరూపా ప్రధానసావధాన్య తథాఽథ
 చైత్రీయత్వ శరకరణకత్వ రూపపదార్థాన్వయేన దాసశాతినాదిపదస్య విభ
 క్త్యంతచేత్రశరాదిపదసాపేక్షతయా సమాసాసాధుత్వాప్రసక్తః || అభేదనేత
 రాన్వయస్య సాపేక్షతాఘటకత్వే చైత్రసంబంధాన్వయ వివక్షయాచైత్రస్య
 గోరూపమిత్యాది ప్రయోగాపత్తః || ఏవంచేత్రస్య సఖ్యుర్ధానమిత్యేథేవ
 త్రేసఖధన మిత్యాదిసమాసో నన్యత్ || పదత్రయతత్పురుషాభావేన సఖ్యుర్ధా
 నంసఖధనమితి సమాసానంతరంచైత్రస్య సఖ్యధనం చైత్రసఖధనమితి సమాస
 న్యాదరణీయత్వాత్ || తథాసతిచైత్రసంబంధన ఏవప్రకృతసమాసానివిష్టచైత్ర
 పదలక్ష్యుర్ధాన్యాభేదేన సఖపదార్థాన్వయాత్ || చైత్రస్యసఖాచైత్రసఖా
 తన్యధనమితి సమాసాదరేచ సఖపదోత్తరం సమాసాంతటప్రకృత్యయప్రసంగే
 న చైత్రసఖధనమిత్యేవ ప్రయోగఃసన్యాత్ || ఏతేనకారకప్రతియోగపదాతిక్త
 పథసాపేక్షపదేనేనసమాసః తదుక్తమ్ “ప్రతియోగిపదాన్వద్యద్యతా
 రకాదపి||వృత్తిప్రేక్షకదేశేనతస్యాన్వయఇష్యతే”ఇతి||కారకప్రతియోగిధ్యం
 యదిచాన్వదపేక్షతేసాపేక్షత్వాదసామర్థ్యాద్యవృత్తిస్తత్ప్రతునేష్యతే”ఇతిచ||
 చైత్రస్యదాసభార్యాఇత్యాదౌ దాసత్వంసప్రతియోగికమితి చైత్రాదిపదస్య
 సమాసపదార్థస్తత్ప్రతియోగిబోధకతయాశరైః శాతిరవత ఇత్యాదౌశాతనా
 ది క్రియాయాంశరాదిః కారకమితిశరాదిపదస్య సమాసస్థపదార్థక్రియాకా
 రకబోధకతయోచ సమాసః సాధునిరస్తమ్ || చైత్రసఖధనమిత్యాదౌచై
 త్రసంబంధ్యుర్ధాకచైత్రాదిపదస్య ప్రతియోగిపదత్వాభావాత్ చైత్రాదినంబం
 ధినః సఖత్వాద్యప్రతియోగిత్యాత్ || మేవమ్ || యత్రహివిశేష్యరూపే సమ
 న్యమానపదార్థైశ్చరాన్వయవివక్షాతత్ప్రసమాసః | యత్రచతాదృశపదార్థా
 తానచ్చేదకేవీశ్వరదన్వయస్తత్ప్రభవత్యేవ || చైత్రస్యదాసభార్యాఇత్యాదౌదా

చేత్ || సత్యం || విభక్త్యంతత్వమత్యశ్చబోధాపయికవిభక్తిప్రకృతిత్వం వర్వతా
 న్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాస్థపర్వతాది పవోత్తరసుబ్బిభక్తేః పశేషవరతావిర
 హేష్యభేదాన్వయబోధోపయోగ్యాకాంతానిర్వాహకసమాన విభక్తికతానం
 నత్వేషవచైత్రాదిసంబంధాన్వయః సతు దాసపదార్థకదాసే || శక్తైః శాతితపత్రా
 త్యాదౌ శాతినేకరణకత్యాన్వయః సతు శాతితపదార్థైశాతనకర్తృణ్యతాభవ
 త్వేషసమానః || చైత్రసంభవమిత్యాదావపి సంభవేషవచైత్రసంబంధాన్వయః
 సతు సంభవదార్థే సంభావితి నానుపపత్తిః || నచైవందాసత్వాదాప్రమేయవ
 దార్థాన్వయవివక్షాయాం ప్రమేయస్య దాసభార్యా ఇత్యపి ప్రయోగః స్యాత్ ||
 ప్రమయోదాస ఇత్యాదావపి దాసత్వాదావభేదసప్రమేయాద్యభేదాన్వయా
 భావేన తక్రాభేదేనాన్వయస్యాప్యత్పత్నత్వాత్ || పప్ర్యాద్యుపస్థితప్రతియోగి
 త్వస్య లక్షణయానామోపస్థాప్యతత్ప్రతియోగికస్యచభేదాభేదసంబంధాభ్యాం
 సంబంధికదాసత్వాదావన్వయోప్యత్పత్తినిర్ధిష్టవచైత్రస్య దాసశ్చైత్రదా
 స ఇత్యాదౌ తాదృశబోధోదయాత్ అతిచైత్రస్య దాసభార్యా ఇత్యాది సమా
 ననిర్వాహః || పితుః స్వగణకామాయేత్వాచౌతు స్వగణపదార్థాన్వగణ
 దాసపిత్రాదిసంబంధాన్వయః కింతు కామనాయామేవ స్వగణాగి త్వేన విష
 యతాపి శేషణస్య పిత్రాదిసంబంధస్యాన్వయః | అతః పిపితరీస్వగణాభిపి న
 తాదృశవాక్యస్యాయోగ్యతా || నచైవమపి కామనాబోధకపదస్య సాపేక్షత
 యా సమాసాసన్యాత్ తత్పదస్య ప్రధానార్థకత్వేపి ప్రధానార్థకపదస్యా
 ప్రధానార్థైశ్చ తాన్వయసాపేక్షత్వాత్ || అన్యథాకోభసద్భిత్రిగురిత్యత్యాదిగ
 వాదా కోభనాన్వయవివక్షయాం సమాసాపైరితివాద్యమ్ | క్రియాభిన్నప్రధా
 నార్థకపదోపస్థాపైకదేశేతరత్వాదేన ప్రధానార్థకపదస్య సాపేక్ష
 తాయా అసామర్థ్యప్రయోజకత్వోపగమాత్ || ప్రకృతికామనాయాః క్రి
 యా త్వేనానుపపత్త్యభావాత్ || ఏవంచైత్రస్య ప్రకృతాపకారణీయ మిత్యా
 దావప్రూహన్మ || క్రియాభిన్నత్వనల్ సప్రతియోగికాన్వయమపి విశేషణం
 దేయం || తేషచైత్రస్య స్వపుత్రోయమిత్యాదౌ పుత్రత్వాదౌచైత్రసంబంధా
 నుయోగిత్వేపి ససమాసానుపపత్తిః || నచైవంచైత్రస్యదుప్ప్రత్యయైత్రైశ్చ
 విరబ ప్రయోగః స్యాత్ | ఇష్టత్వాదితిధిక్ * శబ్దబోధాపయికైతి * కదిత్తువి

పాదక త్వేన శాబ్దబోధోపయోగితానతునిపాతా త్తరవిభక్తరీతి నాతివ్యాప్తిః ॥
 ఘటాదిశబ్దేన యత్రప్రతిజ్ఞాయాం ఘటభిన్నాదిరూపపక్షనిర్దేశః తత్రసజ్ఞా
 దేర్నిరుక్తవిభక్త్యంతకావిరహేపి విశేషీభూతవిశిష్టపక్షబోధగా ఘటాదిపద
 స్య తాదృశవిభక్త్యంతకాన్వితత్వసమన్వయః ॥ యత్తుయాదృశపదోత్తరంకదా
 చిన్నిభక్తః శ్రవణంతదేవిభక్త్యంతపదేనవివక్షితం దధ్యాదిపదోత్తరంప్రథమైక
 వచనాశ్చుతావపిద్వివచనాదిశ్చుశేర్దధిద్యస్యమిత్యాదిప్రతిజ్ఞాసంగ్రహణతి తన్ను ॥
 పక్షవాచకస్వరాదిపదఘటితః ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తైః నిగమనవారణాయైః
 ఇతరాన్విత సాన్విభాబోధక న్యాయావయవత్వమాత్మనివే శే ఉపనయాథాన్విత
 సాన్విభాబోధక తయానిగమనాతివ్యాప్తిసాన్వితవాన్విరణాయైత్యర్థః ॥ యద్యపి
 తరాన్వితసాన్విభాబోధక త్వం నిగమనస్యేవప్రతిజ్ఞాపనయయోరపి తథాపి విశే
 షణతయాన్వితత్వ నివేశనే తద్వా రణసంభవాన్నిగమనమాత్మకధనం ॥ యద్యపి

భక్త్యంతత్వం విభక్త్యర్థాన్వయిత్వం దధిప్రయేయమిత్యాదౌచ తద్దశత్యా
 దావలు ప్రవిభక్త్యాతికత్వంప్రత్యాన్వయ్యేతేతి నావాన్తి ॥ సతూత్తరవిభక్త్యా
 భావపక్షయానతస్తాన్మైతరాణీత్యాదానతివాన్తి ॥ నిపాతసమభివ్యాహృతవి
 భక్తే సదభాన్వితసాన్విభాబోధకత్వేనాప్యన్యగీతారాదితి ప్రామాణ్యః నిస్వరా
 దితి నిస్వరవణీయమిత్యాదౌ ॥ అత్యవదంతి ॥ ఏతల్లక్షణేఽంత్యపదవత్త్వంవ్య
 థామేవ తథాపి ॥ స్వయానంత్యపదేత్యసాన్వయ్యవదభిన్నపదేత్యర్థః ॥ త
 త్రానంత్యత్వం స్వఘటకపదప్రాగభావసమానకాలీన విభక్త్యంతార్థావశేష్య
 కాన్వయ బోధజనకత్వం తాదృశాన్వయబోధజనక యాదృశ సముదాయా
 త్తకం యత్స్వంతదస్యత్వంవాసముదాయార్థః ॥ ధూమాదిత్యాదౌచ స్వఘ
 టకపంచమివిభక్తిప్రాగభావకాలీనవిభక్తేప్రసిద్ధ్యానాతివ్యాప్తిః ఉపనయనిగ
 మనయోశ్చ స్వఘటకపదప్రాగభావకాలీనపదం ఇదంపదోత్తరమతుప్పదోత్త
 రాద్యవిభక్తిః తదంతార్థావశేష్యకాన్వయబోధజనకత్వాదేవనాతివ్యాప్తిరీతి ॥
 ఏతేనస్వఘటకవిభక్త్య త్తరవిభక్త్యఘటితంయత్స్వంతదస్యత్వమప్యనాదేయమే
 వేతి ॥ వస్తుతస్తు ॥ స్వఘటకపదప్రతియోగికయావధ్వంసాధికరణోత్పన్నధ్వం
 సప్రతియోగిత్వం ప్రాగభావాఘటితమంత్యత్వం ॥ యత్క్రిందిదేకధ్వంసాధ్యస్య
 ఘటకయావధ్వంససమానకాలీనత్వం తదిత్యన్యే ॥ పక్షసంస్పృష్టత్వేనప్రతియ

నిగమనముదాయార్థః పక్షపివాన్వేతి సాధ్యాన్వితస్వాభోధకత్వం నికార్య
 పిపాయశోనిగమనవారణ సంభవః॥ తథాపి యత్ర సాధ్యస్య ప్రమేయత్వగో
 త్వాభావాదేతేషపక్షతా తత్తత్తనిగమనేతి వ్యాప్తివారణాయ పక్షాన్వితస్వా
 భాబోధకపదోపస్థాపితా ధాన్వితత్వనిజేశనం ॥ పక్షాన్విత స్వాభాబోధక
 త్వంచ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితస్వాభావిషయతా ప్రయో
 జకత్వం॥ యథాశ్రుతే ఉపనయస్థపక్షవాచకేదంపదస్య పస్తుకత్యాఅభేదేనపక్ష
 సంస్కప్తోయః పక్షస్తవస్థితకేవేన, పాపాణమయః పర్వత్యత్యాదివాక్యాల
 పాపాణమయత్యాదిరూపేణపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపక్షసంస్కప్తతయావ్యతి
 యమానాయః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్తవోధకత్వేనవ, తిదపస్థాపితాధాన్
 వ్వితస్వాభాబోధకేనిగమనేతి వ్యాప్తిరవారణాల్ ॥ తాదృశపదోపస్థాపితార్థా
 న్వితస్వాభాబోధకత్వంచ తాదృశపదప్రయోజ్యవిషయతానిరూపిత స్వప్రయో
 జ్యస్వాభావిషయతాకత్వం॥ యథాశ్రుతేనిగమనాధాన్వయినవీన పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నస్య పర్వతోనీలపర్వత్యత్యాదివాక్యస్థపక్షతావచ్ఛేదక వచ్ఛిన్నాది
 విషయతానిరూపిత విషయతా ప్రయోజకనీలపర్వతపదోపస్థాప్యత్వేన నిగమనా
 తివ్యాప్తిరూపారావృత్త్యాల్ ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత యా
 విషయతాతన్నిరూపితవిషయతా ప్రయోజకత్వం ఫలితాధాన్ ॥ పక్షతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్నతావీనివేతేవ్యాప్యవత్సావచ్ఛిన్నా యా పక్షవిషయతాతన్నిరూపితాపన
 యస్తేదంపద ప్రయోజ్యవిషయతానిరూపితవిషయతాప్రయోజకత్వమాదాయనిగ
 మనవీనాతివ్యాప్తిసాన్వయితత్వం నిజేశనం ॥ అథ తన్నివేతేపిపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 న్నాయాఉపనయస్తేదంపద ప్రయోజ్యవిషయతాతన్నిరూపిత నిగమనాధాన్విష
 యతానిరూపితా ఉపనయాధాన్వయివేష్యతైవేత్తుప్యపనయేతివ్యాప్తిః ॥ సచదరమ

మానభిత్వక్రావపాయా * పాపాణమయత్తి * వాక్యాల * ఉదాసీనాల్ ॥ పక్షతావ
 వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితస్వాభావిషయతాప్రయోజకపదప్రయో
 జ్యవిషయతాత్వేనోపాదానస్య శివోపేష్టనన్యాయగ్నిస్తత్వాదాహ * పక్షతే
 తి * నను స్యాన్వైకేక దేశస్య స్యాన్వైకేక త్యాభిమాన మూలాతివ్యాప్తిశంకయా
 ప్రమేయత్వమిత్యాది గ్నింథోనావతరణీయః ॥ కింతు చరమవిషయతాయాః వి
 షయతాత్వేన ప్రవేశ్యాభిమానమూలాతివ్యాప్తిశంకయైన తథాసతి ప్రకారతా

విషయతా వ్రతాంత్యరూపావిషయతయా తతో నాయమతివ్యాప్తిప్రసంగఇతి
 వాచ్యం॥ ఏవంసతి ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యత్ర పక్షాన్విత
 పంచమ్యథేవిశేష్యతయాన్వితంసాధ్యరూపార్థమాదాయ ప్రతిజ్ఞాతిప్రసం
 గాప్రసక్తేః ప్రమేయత్వమభిధేయమిత్యాద్యగ్నిమగ్నింధానుత్థానాల్ ॥ ఏవం
 ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యత్ర ప్రతిజ్ఞాతివ్యాపైరేకేశ్వార్థ
 విషయతావ్యాప్త్యతస్మాదేవిషయతానివేశనన వారణాపి తత్రాన్వయగమనేభి
 ధేయత్వవ్యాప్త్యప్రమేయత్వవాంఛాయమితుపసయార్థప్రమేయత్వత్వరూప
 పక్షతావచ్ఛేదకరూపపాతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్విత తాదృశపక్షతావచ్ఛేద
 కావచ్చిన్నే సావధాన్వయసాధ్యసకేతి ప్రసంగోదుర్వాహః॥ పక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్నైత్యత్ర విశేషణతయాన్వితత్వనివేశే ప్రమేయత్వమిత్యాద్యగ్నిమ
 గ్నింధానుత్థితేః పంచమ్యథాపాతుత్వస్య విశేష్యయైవ పక్షాన్వయేన ప్ర
 తిజ్ఞాన్వ్యాప్త్యప్రసక్తేః॥ విశేషణతయా కించిదన్వితత్వనివేశనైవాపసత్తేః ప్ర
 కృతపక్షనివేశవైయథ్యాపాతాచ్చ ॥ నిగమనార్థవిశేషణతయాకించిదన్వితే
 న్యయేనాతాత్వివ్యాపైస్తమనివేశ్యాపివారణసంభవాల్ ॥ మైవమ్ ॥ శుద్ధపక్షతా
 వచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్వితత్వనివేశ్య దర్శితాతిప్రసంగ వారణసంభవాల్ ॥
 ఉపసయార్థవ్యాప్త్యవిశిష్టపక్షాన్వయసాధ్యసగ్నిమగ్నిశుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చి
 న్నాన్వితత్వనివేశితార్థకేవుపసయైశుద్ధపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాన్వితార్థ
 కపదాపస్తాపితార్థాన్వితార్థకత్వవిరహాల్ ప్రమేయత్వమభిధేయం ప్రమేయత్వా
 దిత్యత్ర వ్యాప్తిపీఠిస్త ప్రమేయత్వత్వరూపపక్షతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నపివ ఇదమ
 థాన్వయేన తదన్వితార్థకతయా నిగమనైదుక్తరూపవిరహాల్ ॥ ఏతేన పక్ష
 సాధ్యయోరభేదస్థితే నిగమనార్థభుటకసాధ్యరూపపక్షాన్వితేదంపదార్థాన్వ
 రూపత్వపక్షయాతదధారణసంభవాదిత్యతలహా * ఏవమిత * సన్వితీయవి
 షయతాయాః ప్రకారతాయావత్సాభిధానెనాయమతిప్రసంగఇత్యతలహా * ప
 క్షతావచ్ఛేదకేతి * విశేషణతయేతి * యత్క్రిందిద్విషయతానిరూపితప్రకార
 తానిరూపితేత్యథాః * నిగమనార్థస్యేతి * ఉపసయస్థేదంపదార్థేనప్రకా
 రతేతిధావః * పక్షసాధ్యయోరీతి * ప్రమేయత్వం ప్రమేయమభిధేయత్వా
 గ్నోత్వాభావోగోత్వాభావవాన్ సాస్మాభావాదిత్యాదౌ ॥ నచపక్షతావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్న విషయతానిరూపిత విషయతాత్వే సతన్నిరూపితవిషయతాప్ర

తాదృశకతయానిగమనాతివ్యాప్తైరపినావకాశః || యత్తు ఏకవిశేషణతావన్నస్య
యత్రావరవిశేష్యతా తత్యవిశేష్యత్వవిశేషణత్వరూపవిషయతయోచ్చేదేన పక్ష
విషయతానిరూపితవిషయతానిరూపితసాన్విధావిషయతానివేశేషేషాతుమాత్రసేవ ల
క్షణానువపత్తిః పక్షవిషయతానిరూపితసాన్విధ్యప్రకారతారూప విషయతయా
సోత్పత్త్యప్రకారతాయానిరూప్యనిరూపకభావవిరహాదతః పక్షవిషయతానిరూపి
తవిషయత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితసాన్విధావిషయతయైవ నివేశనీయా ఏవం
చూక్తరీత్యా ఉపసంయతివ్యాప్తైర్నావకాశః పక్షవిషయతానిరూపితనిగమనా
ర్థనిష్ఠప్రకారతారూపితవిషయతాయాఃపక్షవిషయతానిరూపకతన్నిష్ఠవిషయతా
యా అభేదేనావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావవిరహాదేవంక్రమేణ పక్షసాధ్యయోరభేద
స్థలే నిగమనాతివ్యాప్తైరపినావకాశః, ఏవంసోతుపక్షయోరభేదస్థలే నిగమనా
తివ్యాప్తిరపినమాహితా, సోతుప్రకారతానిరూపితాయా నిగమనార్థప్రకార
తానిరూపితాయాశ్చేదమథానిష్ఠ విశేష్యతారూప విషయతాయాశ్చాభేదేనావ
చ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావవిరహాదితి||తన్న||ఏకవిశేషణతావన్నస్యయత్రావరవిశేష్య
తాతత్యవిశేష్యతా ప్రకారతయోరభేదేబాధకవిరహేణ లాభుజేన తస్యేవోపగ
మాల్ నత్వవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావావన్నవిషయతాద్యయస్య|| యదిచైకవిశేష

యోజితత్వనివేశాదేవ నిర్వాహాచ్ఛుద్ధత్వంవ్యర్థమితివాచ్యమ్ || అభిధేయత్వ
వ్యాప్యప్రమేయత్వవాంశ్చాయమిత్యవసయాద్ధృఢతకప్రమేయత్వరూప పక్ష
తావచ్ఛేదకాత్మకసోతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితేదం పదార్థవి
షయతాత్వేన తన్నిరూపితసాన్విధావిషయతాప్రయోజకే నిగమనేతివ్యాప్తేః
శుద్ధత్వస్యావశ్యకత్వాత్ || శుద్ధత్వనివేశేనైయ్యర్థ్యవాదిమతముపస్యన్యతిః* య
త్తితి * బాధకవిరహేనాతి * నచ దండిపురుషవానితిబుద్ధైః పురుషాదినిష్ఠప్ర
కారతానిరూపితదండాదినిష్ఠవిశేష్యతాశాలిత్యేన దండిపురుషానవేతిసంశయ
ప్రతిబంభకత్వానతిః దండిః పురుషాభావవానితి బాధబుద్ధిప్రతిబద్ధత్యావత్తి
శ్చేతివాచ్యమ్ || దండిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన పురుషత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తాత్వేన నిరూప్యనిరూపకభావానుపగమాల్ || దండివాఃపురుషః పురుషవా
శ్చదేశజితి సమాహంబునాభేదవారితాయ తయోరభేదోపగమః || విషయత
యోరభేదమతే శుద్ధత్వనివేశావశ్యకత్వంప్రదగ్గ్య తయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేద
కభావమతే తన్నివేశాయాహ * యదిచితి * సోతుపక్షయోరితి* ప్రమేయ

అకావన్నస్యపరవిశేష్యతాన్తరే ప్రకారతావిశేష్యతయారభేదే సంధిపురుష
 వానిత్యాదిబుద్ధేఃపురుషాదినిష్ఠప్రకారతానిరూపితదండాది నిష్ఠవిశేష్యతాకారి
 త్వం దుర్వాదమితి తస్యాఃపురుషీ నవాదండక్యాదిసంశయవిరూధితాప్రసం
 గఇతి తద్భేదస్సమూహంబనవిషయతావైలక్షణ్యాయ తయారవచ్ఛేద్యావచ్ఛే
 దకాభావపీవచ స్వీక్రియతఇతిమన్యతే॥ తదా హేతుపక్షయారభేదస్థలే నిగమ
 నాథాధర్మితావచ్ఛేదకహేతుప్రకారతానిరూపితాయానిగమనాథాప్రకారతా
 నిరూపితాయాశ్చ విశిష్టహేతుత్వావచ్ఛిన్నాయాఇదం పదార్థాపక్షవిశేష్యతా
 యా విశేష హేతుహేతుధర్మితావచ్ఛేదకతావత్తిరితి తత్తావచ్ఛేద్యావచ్ఛే
 దకాభావావన్న విషయతాద్యయస్య స్వీకరణీయతయా తత్కారివ్యాపైర్దుర్వా
 రత్వాత్ ॥ సావధౌకచేతస్యాపి సావధౌకత్వాభిమానమూలాం పరిజ్ఞావిశేషాతి
 వ్యాప్తిశంకాం సావధౌకపదస్య స్వపరిపాద్యత్వపర్యావృత్తినికరణవిస్తారాప
 రతాం స్పష్టయన్నిరాకరోతి * ప్రమేయత్వమితి * ప్రతిజ్ఞాధౌకః * సాధ్యవిస్త
 వక్షయావః * ఏకదేశాధౌకః * సాధ్యమాత్రిం॥యద్యపిప్రమేయత్వవిభిధేయప్ర
 మేయత్వాదిత్యాదివ్యాయాంతగతనిగమనే హేతుభూతిపక్షాన్నితసావధౌకబో
 ధకదంపదోపస్థాపిత పక్షాన్నితసావధౌకబోధకత్వం నిగమనేక్షతమితి విశేష
 ణతయా పక్షాన్నితత్వం వివక్షణీయమితి కథితస్థలే పంచమ్యధాః పక్షైసవిశేష
 ణమిత్యహి నాక్రప్రతిజ్ఞాయామతివ్యాప్తిసంభవః ॥ తథాపి నిగమనాధౌక
 కచేతస్య జ్ఞాప్యత్వాంతభాగస్య తాదృశాథాన్వితతయా నిగమనేప్రతిప్రసం

 త్వమభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదావభిధేయత్వవ్యాప్య ప్రమేయత్వవాం
 శ్చాయం తస్మాదభిధేయత్వవానిబోధేభేద విద్వేషిభిరవచ్ఛేదకత్వాన్యప్ర
 కారతాదిస్వీకారేణ తత్పరిహారాసంగతేరితి ॥ యద్యపి తత్ప్రకారదృశవిశేష్యత
 యోస్సద్భావమాతేణ స్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వాపత్రిస్సవారా ॥ తథాపి
 అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావావన్నసమానాధికరణవిశేష్యతాద్యయస్థైర్వి తథావి
 ధ ప్రకారతావిశేష్యతయోర్నావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాన్సిద్ధ్యేత అనియమా
 దితి విశేష్యతయారవ్యవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాంగీకృతః ॥ ఏవంచ శుద్ధస్య
 నివేశనశక్యఇతిభావః • సావిర్భవధస్య • ద్వితీయస్య • నిగమనే • తస్మాదభిధే
 యత్వవానిత్యాకారక • తాదృశాథేతి • ఉపసయార్థపక్షే విశేషణతయాన్నిత

గవారణాయ స్వాధ్యక్షపదస్య స్వప్రతిపాద్యవిష్ణుధావరణాయామవ్యక్తాన్త
కథితస్థలే పంచమ్యథాన్వితస్వాధ్యక్షబోధకత్వాభావనా ప్రతివ్యాప్తివారణ
మృవాత్రతరథం ॥ కేవలస హేతువాక్యేన పంచమ్యర్థవిశేషకావాంతర
వాన్యర్థబోధోజన్యతే తతశ్చ ప్రతిజ్ఞాస్థవహ్నిదీపద సహకారేణ ధూమజ్జా
నజ్జాప్యో వహ్నిరిత్యాకారక స్వాధ్యక్షవిష్టబోధో జన్యతే, తతస్సముదిత ప్రతి
జ్ఞాంసహకారేణ పక్షే సాన్విర్థవిష్ట సాధ్యవైష్ట్యబోధశ్చ, ప్రత్యేక మేతా
ద్యుతబోధత్రయజనకతామటితలక్షణత్రయమహా * స్వాధ్యేతి * ప్రధమంత్యు
యబోధఘటితంద్వితీయంప్రథమబోధఘటితం తృతీయంచద్వితీయబోధఘటితం
బోధ్యం(తథాచలల్లక్షణత్రయస్య స్వత్స్వగర్భతయాతాదృశ బోధవిశేషణతయా
స్వత్స్వంప్రవిష్టంతాదృశబోధమాదాయ లక్షణానిసంధవంతితిధావః)*విశిష్టవై
ష్ట్యేతి* స్వతాత్ప్రగ్విషయబోధీయవిశేషణతావచ్ఛేదకస్వాధ్యక్షబోధజనకస్వా
యావయవత్వమిత్యర్థః ॥ తేన నిగమనాథాన్వితోపనయాధ్యక్షబోధస్యాపి ని
గమనాథైకదేశే విశిష్ట వైష్ట్యబోధతయా నిగమనార్థబోధస్య తజ్జనకత్వేన
యథాశ్చోతలక్షణస్య నిగమనైతివ్యాప్తిరితిదూషణంప్రతివ్యక్తం ॥ విశేషణతా
వచ్ఛేదకతాయామవ్యావర్తకత్వాత్స్వతాత్ప్రగ్ విషయబోధీయత్వం తద్విశేష
ణం * విశిష్టవైష్ట్యబోధేతి * స్వతాత్ప్రగ్విషయబోధజనకతావచ్ఛేదకస్వా
ధ్యక్షప్రకారతాశాలిబోధజనకస్వాయావయవత్వమిత్యర్థః ॥ తేననిగమనార్థవిశిష్టో
పనయాధ్యక్షానస్యనిగమనాథ్యవిషయకత్వేనతాదృశజ్ఞానజననస్వరూపయోగ్య
సాధ్యరూపాథ్యేత్యర్థః ॥ అపికారశ్చ ప్రకృతాతివ్యాప్తివారణే ఉభయోరన్యత
రస్వేనోపయోగలాభార్థః ॥ వస్తుతేఉపనయాతివ్యాప్తివారణాయ శుద్ధపక్షతావ
చ్ఛేదకావచ్చిన్నేత్యుపాదానావశ్యకత్వాదుక్తనిగమనైతివ్యాప్తిరెవనాస్తీతి వి
శేషణతయా పక్షాన్వితత్వంననివేశ్యమ్ * పంచమ్యథాన్విత*ధూమజ్జానజ్జాప్యత్వ
మితిబోధః * లక్షణత్రయమితి * ప్రధమలక్షణంతృతీయబోధఘటితం ద్వితీ
యం ప్రథమబోధఘటితం తృతీయంచ ద్వితీయబోధఘటితమ్ ॥ కన్యచిత్తైవ
పాఠః * స్వతాత్ప్రగ్వితి * స్వం హేత్వవయవః * స్వాన్విర్థబోధః * స్వాన్విర్థము
ఖ్యవిశేష్యకబోధః * అవ్యావర్తకత్వాత్ * సర్వావయవార్థసాధారణ్యాత్
స్వాన్విర్థవిష్టవైష్ట్యబోధే విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానవిధయా నర్థావ

త్వపి సనిగమనైతివ్యాప్తిః॥ లక్షణత్రయమేవచాలా సంగమయోగతవయవా
స్తరాధ్వస్వవర్ణయతి*నికవాక్యతయేత్వాదినా—ఇతరౌపస్థాపితేతి*స్వాను
టకపదౌపస్థాపితేత్యథా॥ స్వాధ్వత్వం స్వజన్యవృత్తిపత్తివిశేష్యత్వమలొనిగ
మనజన్యవృత్తిపత్తివిశేష్యమత్యుభయభేదాత్పటకపదౌపస్థాపిత సాధ్యవిశేషణక
బోధజనకస్య నిగమనస్యవారణాయోపస్థాపితాంతం॥ అత్రి ప్రథమలక్షణాదత
రాధాప్రకారకస్వాధ్వవిషయతాకత్వేన ద్విరీయేచ స్వాధ్వాంతే ఇతరప్ర
కారకత్వేన బోధన్య నివేశాద్బేదః * అవయవాధేతి * అవయవజన్యవృత్తిప
త్తివిశేష్యకస్వాధ్వప్రకారకబోధజనకావయవత్వమధః ॥ సర్వేషామేవవాక్యా
నా(అవయవానాం)స్వాధ్వఃకుటకవిశేష్యాంశే స్వాధ్వఃకుటకాధాంతరప్రకా
రకబోధజనకతయాతత్కాత్రివ్యాప్తివాదణాయ స్వాధ్వప్రకారేతి ప్రతిజ్ఞార్థమ
టకసాధ్యరూపవిశేషణ హేత్వధ్వస్వాధ్వస్యైవ విశేష్యపక్షే తదనన్వయాత్
వృత్తిజ్ఞాయాం నొపనయలక్షణాతివ్యాప్తిః ॥ నవా మేతొనిగమనలక్షణాతివ్యా
ప్తిః ఉపనయలక్షణ స్వాధ్వపదస్య నిగమనలక్షణాచావయవాధ్వపదస్య విశే
ష్యపరత్వాదిత్యాహ * హేత్వధ్వశ్చేత్వాదినా * ఉక్తప్రాయమితి * పూర్వం
హేత్వధ్వైక దేశేపంచమ్యధ్వస్యైక దేశార్థమాత్మానన్వయత్వముక్తం అత్రిచమో
తుసముదాయాధ్వస్య తథాత్వమితి విశేషాత్ప్రాయమితి ॥ *****

ఇతి గదాధరీయే దీధితికృత్ప్రతిజ్ఞావిలక్షణాని

యవార్థజ్ఞానస్య హేతుత్వాదతివ్యాప్తిరతఃస్వతాత్పర్యేతి * అనయవజన్యేతి *
నచ గోత్వాధావోగోత్వాధావోగోత్వాధానత్వాదిత్యాదౌ కాదాత్వేన సా
ధ్యైవయవప్రయోజ్య విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వే పర్యంతాపాదానెపి
హేత్వర్థవిశిష్టసాధ్యవిశేష్యకబోధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తిః ॥ కుటాకుట
ఇతివత్తాదృశ వృత్తిజ్ఞాయావవాసత్వాత్ ॥ అననుషంగపక్షే ౭ వయవప్రయో
జ్యముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితస్వాధ్వప్రకారతాయాఉపాదానాద్వా॥ అవయవకు
టకపదప్రయోజ్యత్వం నివేశ్యానుషంగపక్షసంగ్యహేతు ధూమాద్వహ్నిరితి బో
ధమాదాయ హేతావతివ్యాప్తేరితి * స్వాధ్వప్రకారకేతి * అన్యునానిరితి క్తవి
షయకబోధజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాకుటిలలక్షణైవనతిరిక్తపదప్రయోజనదా
నాయానుషంగపక్షోపన్యాసేపి తదప్రామాణికత్వమేవ ॥ తత్ప్రామాణికత్వే

పి నిగమనత్వమయంపదాంతర్భావేణైవ, తథైవవ్యవహారాత్ || జనకతావచ్ఛేదక
విషయితాఘటితలక్షణైవనాయత్వాఽయంపదాంతర్భావేణతథాత్వమితిబోధ్యం

— ఇతి కృష్ణభట్టియే దీప్తితకృత్ప్రతిజ్ఞాదిలక్షణాని —

మూలః * పేతువిభక్తిః * ప్రకృత్యర్థః పేతువిభక్త్యర్థాఽన్వయో న
స్యాత్ ధూమాదినిష్ఠజనకత్వాప్రసిద్ధిరితిభావః || యక్త్యంతరమాహ * తథైవ
తి * ధూమాదిజ్ఞాననిష్ఠజనకతాబోధనస్తేన తతోపేక్షామానితిజ్ఞానానినర్త
కత్వాదిత్యర్థః || కస్యదిల్లక్షణమాహ * అనుమితితి * వృత్త్యంతమవ్యాప్తిశం
కాయాఅవృత్త్యంతమతివ్యాప్తిశంకాయాశ్చవారణార్థమ్ || తత్ప్ర స్యాయాధజ్ఞా
నస్య మహావాక్యార్థబోధరూపస్యాస్యాదృశస్యచోపనయార్థవిషయకత్వేన ప
రామర్శత్వేనానుమితికారణత్వమిత్యభిమానేనకారణాంతముపాత్రమిత్యభిప్ర
త్యదూషయతి * జాతింవినితేతి * పరామర్శత్వం నజాతిర్తానాభావాత్ జాతి
త్వేపి మహావాక్యార్థబోధే తదనుపగమాత్ || అన్వయరూపేణచ నకారణత్వంమా
నాభావాదిత్యనుమితి కారణత్వం స్యాయాధబోధేనాస్తీత్యసంభవశ్చత్యర్థః || న
న్వేనం కారణాంతంపరిత్యజ్య తాం తథాపిశేషస్య లక్షణత్వసంభవాదిత్యతట
హ * వాక్యతి * జన్యతేతి * ధూమాదిత్యుదాసీనవాక్యజన్యబోధవ్యావృత్త
జన్యతావచ్ఛేదకంవినిత్యర్థః * దుర్గంహాత్ * ఉదాసీనతద్వాక్యతివ్యాప్త్యవా
రకత్వాత్ || తత్సాధారణ్యాస్తు తస్యాః మానాభావేనప్రాగైవ నిరాకరణాది
భావః || సామాన్యలక్షణముక్త్యా విశేషలక్షణమాహ * అన్వయేతి * వ్యతిరేక
వ్యాప్తివిషయతాహుస్యా యశ్చతరాన్వితసాన్వితబోధస్తజ్జనకః తదుపస్థాపకః
జ్ఞానాజనకబోధజనకస్యాయావయవత్వమర్థః || పేతువిభక్తిమత్త్వం స్వరూప
కీర్తనం * వ్యతిరేకేతి * అన్వయవ్యాప్త్యవిషయకతరాన్వితసాన్వితసాన్వితబోధ
జనకత్వమర్థః * అన్వయేతి * ఇతరాన్వితాయాన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్తిశ
తితసాన్వితోతరుభయబోధ జనకాకాంత్రోత్థాపకాకాంత్రా జనకబోధ జనక
త్వేనతి స్యాయావయవత్వమర్థః || వస్తుతన్మాదాహరణస్తేనవవ్యాప్తిమాత్ర
బోధకత్వేనోక్తలక్షణస్యాసంభవగ్రస్తత్వాత్ ప్రాగ్నిగత్రై విధ్యాభిధానా
త్తదనురోధేన పేత్వవయవత్రయంలక్షయతి * యద్యేతి * ప్రకృతపేతు
విషయపేతుత్వవిషయతాబహిర్మాతసాన్వయవిషయతాహుస్యకాల్పజ్ఞాన జనకత్వ

సతి ప్రకృతసాధ్యస్వయ బోధనక్షమాధోపస్థితి జనకవిభక్తిమన్నాయాచయ
 నత్యాదియపపాతుత్వం పాతుపదనాధః || సపక్షవృత్తిత్వం సాధ్యసామానా
 ధికరణ్యం విషక్షవ్యావృత్తత్వం సాధ్యభావపదవృత్తిత్వం అధ్యాన్వయిరే సా
 ధ్యసామానాధికరణ్యం వింగజ్ఞానకాలీనత్వం తద్భుతకళాబ్జబోధవిశేషణం విష
 తం || శేషవైయ్యధ్యాత్ వీతదేవాగృహీతస్వసామానాధికరణ్యకవృత్తిరే సా
 ధ్యకళాబ్జబోధఘటితం కేవలవృత్తిరే పాతులక్షణం || ఏతన్నలైవృత్తిరే సాధ్యకవ
 వాప్వయ సహచారగ్రహగ్రహాధ్యా మన్వయవృత్తిరే త్వ కేవలవృత్తిరే త్వవృ
 వహారాత్ || కేవలాన్వయిపాతులక్షణమాహ * అత్యంతాధావేతి * తాదృశసా
 ధ్యసమానాధికరణ్యం వింగజ్ఞానకాలీనత్వం తద్భుతకళాబ్జబోధవిశేషణం శేష
 వైయ్యధ్యాత్ || వస్తుతస్తు సాన్విధావిశిష్టగృహీతాన్వయవృత్తిరే సాధ్యవైశి
 ష్ట్యావగాహితాబ్జజ్ఞానజనకత్వమన్వయవృత్తిరే పాతుత్వం || సాన్విధావిశిష్టాగృ
 హీతాన్వయవృత్తిరే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్య ఘటితం వృత్తిరే పాతుత్వం
 సాన్విధావిశిష్టత్వంతాధావా ప్రతియోగిసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్య ఘటిత మ
 న్వయపాతుత్వం శేషం నూరేస్వయాపకీర్తనమ్ || వ్యాప్తిగ్రాహకనహచార
 భేదనవ పాత్వనయనభేదకః || వృత్తిరే వ్యాప్తిభావాదితి మతమనురధ్యవిశే
 పలక్షణత్రయమాహ * యచ్చేతి * కారణాంతం న్యాయా నయవత్సాధకమ్ ||
 సాధ్యవిషయకత్వం ప్రకృతపాతువిశిష్టపాతుత్వవిషయతాజహితావేణ || పా
 తువిభక్తిమత్త్వం ప్రకృతసాధ్యస్వయబోధనక్షమాధోపస్థితిజనక పాతువిభక్తిమ
 త్త్వం పాతుపదం సంపాతాయాతమ్ || అవయవాంతోపస్థాపితాధాన్వితసాన్వి
 థాబోధకవిభక్తిమత్త్వం వా, నర్వత్ప్రయోజనం పూర్వసత్, ప్రతితసాధ్యస్వయ
 సాధనత్వంచ వ్యాప్తిగ్రాహకజ్ఞాన విషయసహచారత్వ వ్యాపకప్రకృతవ్యాప్తి
 ఘటకనహచారత్వకత్వం స్వనిష్ఠప్రకృతసాధ్యవిధేయ తాప్రయోజక ప్రకృతవ్యా
 ప్తివిషయతా ప్రయోజకనహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్తిఘటక న
 హచారవిషయతాత్వకానుమితకరణత్వమితియావత్ || తద్వాచకత్వం సవిశే
 షణం, జ్ఞానానుమానమతేదాధాత్ కింతు తథావిధకరణజ్ఞానవిషయప్రకృతపాతు
 కానచ్చేదకానచ్చిన్న విషయకాకత్వం ప్రకృతసాధ్యవిషయతానిరూపితవిషయ
 తా విశేషణం * అప్రతిరేతి * స్వనిష్ఠ ప్రకృతసాధ్యవిధేయతా ప్రయోజకప్ర

కృతవ్యాప్తివిషయతాప్రయోజకసహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్త్యను
 టకవ్యతిరేకసహచారవిషయతాత్వకానుమితకరణజ్ఞానవిషయప్రకృతచేతువిషయ
 తానిరూపితత్వమథః || ప్రకృతవ్యాప్తిఘటకవ్యతిరేకయోర్వికల్పనాపా
 దానమ్ || ఏతద్వ తథావిధసహచారవిషయతాత్వవ్యాపకప్రకృతవ్యాప్తిఘటకత
 దఘటక సహచారవిషయతాత్వకానుమితకరణజ్ఞానవిషయప్రకృతచేతువిషయ
 తాకత్వరూపవిశేషణం ప్రవేశ్యాన్వయవ్యతిరేకచేత్వవయవలక్షణం బోధ్యమ్ ||
 కేచిత్తు * పక్షేతి * హ్యోద్యన్వంధూమాదిత్యాదౌ ఆధానీధూతేచేత్వ వ
 యవే అతివ్యాప్తైః పక్షవృత్తిత్వనివేశః || పృథివీతరభ్యాభిద్యతే పృథివీత్యాది
 త్యాదౌవ్యతిరేకితత్యాతివ్యాప్తైః సపక్షవృత్తిత్వనివేశః || సపక్షత్వం నిశ్చయగ
 ణమ్ || ధూమవాన్వన్నైరిత్యాద్యాభాసేషదంవాచ్యంక్షేయత్వాదిత్యాదౌక
 వలాన్వయినిచాతివ్యాప్తైర్విపక్షవ్యావృత్తత్వనివేశః || విపక్షత్వం నిశ్చయగణం
 తేనవహ్నిమాన్ భూమాదిత్యాదౌపర్వతోన్వహ్నిరిజ్ఞానదశాయానావ్యాప్తిః
 ఏతన్తతేపూర్వోక్తకేవలాన్వయిచేతులక్షణంసమ్మక్ || పర్వతోవహ్నిమాన్
 భూమాదిత్యన్వయవ్యతిరేకిణ్యతివ్యాప్తైరతః కేవలాన్వయి చేతులక్షణమహ
 * అత్యంతేతి * ఏతన్తతేకేవలాన్వయిసాధ్యకః సర్వోపిలక్ష్యః ఆకాశాభావ
 స్యాభావోనాస్తీత్యాశయేనెదం || తేనాకాశాభావాదిసాధ్యకస్యనాసంగ్రహః ||
 ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాన్నాసంభవః | ఆ
 నవచ్ఛేదకాంతోపాదాన్నాన్వయవ్యతిరేకచేత్వవయవలక్షణవ్యాప్తిః || సర్వ
 మభిధేయం ప్రమేయత్వాదిత్యనుపసంహరిచేత్వవయవవారణాయసపక్ష వృత్తి
 త్వనివేశః || సపక్షత్వం నిశ్చయగణమ్తతో నతద్దోషతాదవస్థ్యమ్ || ఆచార్య
 మతేదశావిశేష వహ్నిగదిసాధ్యకధూమాదేన్వయితయా తన్తతమనువర్తమా
 నఆహ * యద్యేతి * కారణాంతంశ్యావయవార్థకముదాసీనవాక్య వా
 రణాయ || ధూమాదాలోకవానిత్యాదిప్రతిజ్ఞాదివారణాయజనకాంతమ్ || ప్రకృ
 తచేతువిశిష్టచేతుత్వవిషయతాబహిర్భావేన సాధ్యావిషయకత్వనివేశాన్నప
 ర్వతోవహ్నిమాన్ వహ్నిసామగ్రివత్ప్రవిదిత్యాదావవ్యాప్తిః || వ్యతిరేకచేత్వ
 వయవవారణాయబోధకాంతం || ప్రతీతః సాధ్యాన్వయః సాధ్యసహచారమా
 త్ర్యంయత్యేదృశం యతానిధనం తద్బోధకేత్యథః || ప్రతీతాన్వయసాధ్యేతిపాతే

ప్రత్యక్షత్వేకులాభఇతివాచ్యం॥ యథాగోమదుమ్యామానానాన్వగతత్వాదా
 గోవదోత్తరసప్తమ్యాన్యమభివ్యాహృత క్రియాదాహనరూపాథః తత్ప్రసమ
 భివ్యాహృతకృదంతాథాన్విత ప్రకృత్యర్థస్య కర్మతానిరూపకత్వసంబంధ
 నాన్వయః తస్మాత్ప్రసమానకాలీనత్వ సంబంధేనక్రియాన్తరెన్వయ ఇతితత్ప్రదు
 హ్యామానగోకర్మకదోహన సమానకాలీనత్వలాభ స్తథాప్రకృతేపి శత్రుప్ర
 కృత్యసిధాతారాధారత్వమథః అత్యాస్తిఘట ఇత్యాదాపేతద్వైశిష్ట్యాధారతా
 ప్రతియోగీఘటఇత్యాదిప్రతీతిః, అత్రచాధారత్వరూపక్రియాయాంసామాన్యవత్త్వ
 స్యప్రకృత్యర్థస్య ప్రతియోగిత్వ సంబంధేనాన్వయః ఆధారతాయాః ప్రత్యక్ష
 త్వే సమానదేశత్వ సంబంధేనాన్వయఇతి ప్రత్యక్షత్వే సామాన్యవత్త్వసామా
 నాధికరణ్య లాభసంభవాత్॥ భావలక్షణమితిభావశబ్దస్య ధర్మమాత్రపరత్వా
 త్ప్రత్యక్షత్వస్య క్రియాత్వవిరహేపి క్షతివిహితాత్॥ సతత్వత్వస్యాధ్యాహారేణవా
 ప్రత్యక్షత్వసత్త్వసామాన్యవత్త్వసత్త్వస్య సమానదేశతాలాభేనసామన్వయాత్॥
 కుత్రచిత్ప్రమాణకాలీనత్వం క్రియాయాన్వయంబంధః కుత్రచిత్ప్రమాణదేశత్వ మిత్య
 త్రకించియామకమితిచెల్॥ యత్ర సమభివ్యాహృతకృత్ప్రత్యయస్య వత్తమాన
 త్వేపి కాత్వన్యంత్ర సమానకాలీనత్వంయత్రచ సతద్వైశిష్ట్యంత్రసమానదేశ

ఇతిమతభేదేన లక్షణత్రియంప్రదర్శ్యపక్షధర్మతాయాఅప్రదర్శనాల్పప్రతిజ్ఞాదిత్రి
 కస్యాంలక్ష్యతా, ద్వ్యవయవవాదిభిరపిపక్షధర్మతాప్రదర్శనాంతర్భావజ్ఞానలక్ష్య
 తాస్వీకారాదిత్యాక్షేపం సమాధాతుం ధూమాదితి సమాతుః కింతు ధూ
 మవత్త్వాదిత్యేవ తథాచ సాతుసంబంధిసః ప్రకాంతపదస్యలాభాన్నదోషస్య
 త్యభిహితం తద్దూషయతి * కథాయామితి * వ్యాప్తిపక్షధర్మతామాత్రప్రదర్శ
 నావయవద్వయాదిబోధానామపి సాతుసాధ్యయోజ్ఞాన్యజ్ఞాపకభావాప్రవర
 నేనాకాంతతద్వ్యాప్తిప్రదర్శనాసంభవాల్పప్రతిజ్ఞాసాత్మాభయప్రదర్శనమా
 వశ్యకం-ఉపనయస్తవ్యగోవ్యవస్థాప్యః॥ ఏవంపక్షేసాధ్యస్యప్రతిజ్ఞాతోనగమే
 పిదోషవిశేషజన్యదాదేశంకానుచ్ఛేదాత్॥ నిగమనప్రదర్శనమితిపంచానామవయ
 వవత్త్వసిద్ధామతుపఅధిక్యమిత్యర్థః॥ అపాథకవిశేషాన్వయబోధాజనకః॥ ౩౩౩

త్వంసంబంధతినియమాల్ ప్రకృతచవర్తమానత్వావివక్షయా సమానదేశత్వ
లాభాల్ వర్తమానత్వావివక్షాయామపివిరోధికాలావినక్షాయాంబటః సాధు
త్వాల్ యత్రచాతీతత్వ మనాగతత్వంవాక్యతౌవివక్షితం దుద్ధాసుదోగ్ధవ్యాసిన్వి
త్యాచౌతత్త్వాత్తరత్వం పూర్వత్వంవాసంబంధతిహానౌ త్తరత్వాదిక మేవప్ర
తీయతే సతుసమానకాలీనత్వమిత్యవధేయం ॥౫౭॥

౫౭ ॥ పేతుప్రయోగానంతర ముదాహరణమేవ నొపనయశ్చిత్త్యై వి
నిగమకమాహ * వ్యాప్తిః ప్రాథమ్యాదితి * న్యాయార్థజ్ఞానానంతరం మ
ధ్యస్తే పరామర్శోహయతే తత్రవ్యాప్తిః ప్రకారతానచ్ఛేదకత్వాదిద్యుధాః ।
అవచ్ఛేదకాభిలాషపూర్వకప్రకారాభిలాషాదితిధావః ॥ యద్వా కథమస్య గ
మకత్వమితిజ్ఞానాయాః గమకత్వోపయికింగనష్టప్రకారవిషయకత్వాదిత్యర్థః
* అనుమితీతి * జనకాంతం న్యాయావయవాధాకం తద్ధర్మధర్మతావచ్ఛేదక
తద్ధర్మవ్యాపకతావిశిష్టవైశిష్ట్యానగాహితాప్రయోజకవిషయతాశ్రయపీష్నవత్వం
విశేష్యదళాధాః॥ యోయోధూమవాన్ సపహ్నిమానిత్యాచౌ సప్రభుటకీభూత
పీష్నసమభివ్యాహృతసాధ్యబొధకపదస్య పేతువ్యాపకతావిశిష్టసాక్ష్యే లక్ష
ణా యోయోనవహ్నిమాన్ సపహ్నిమానిత్యాచౌతు తథావిధపేత్వభావనా
ధకపదస్యసాధ్యాభావవ్యాపకతావిశిష్టపేత్వభావే లక్షణాప్రయోజకీభూతసమ
భివ్యాహారవిషయతాఘటకపీష్నవిషయతాయాః ప్రయోజకత్వోల్లక్షణసమన్వ
యః ॥ యత్రగోత్రం తత్ర గోత్రమిత్యుదాహరణస్య సంగ్రహ్యత్వే తత్ర
కారః పరిచింతనీయః ॥ యోయోనవహ్నిమాన్ తేజస్వీత్వాది వాక్యవారణంతు
ప్రకృతన్యాయావయవత్వవిశేషణనైతిధావః ॥ విశేషలక్షణద్వయమాహ * సా
క్ష్యేతి * ప్రకృతపేతుధర్మ తావచ్ఛేదకప్రకృతపేతువ్యాపకతావిశిష్టసాధ్యవై
శిష్ట్యానగాహితప్రయోజకవిషయతాశ్రయపీష్నవద్వాక్యత్వంచాధాః ॥ తాదృ
శసాధ్యతాదృశసాధనాధావానగాహితాన్యతరభుటితంతునసామాన్యలక్షణం త
వలాన్వయస్యవ్యాప్తేరితిబొధ్యమ్ ॥ ప్రాచాంమతమాహ * న్యాయేతి * న్యాయా
వయవత్వేనతి యథా పదార్థాన్వితసాన్వయభావనామో త్తరప్రథమావ
త్త్వమధాః ॥ యథా పదార్థాన్వితపేత్వాదిమతి పేతువ్యాపకతావిశిష్ట సా
ధ్యాదిమత్త్వమేవ ॥ ఏతన్నతే వాక్యద్వయాత్తకముదాహరణమ్ ॥ యథాపదా

శ్రి ॥ సనూదాహరణ యత్పుద ద్విరుక్తిప్రయోజకాయాః మహా
సత్వ మహాసాధ్యత్వాదిగా వక్తుర్యావస్థాధనాధికరణ ప్రత్యాయనేచ్ఛా
రూపవీహ్నయాః కింప్రయోజనం సహసాధనస్య యావదధికరణే సాధ్యవ
త్త్వజ్ఞాన మనుమితి హేతుత్వేన యత్పదేపిహ్నం వినాయావధూమాధిక
రణానుపస్థాపనే తత్పదేన తావదధికరణానాం పరామర్శానంభవాత్సకల
సాధనాధికరణే సాధ్యవత్త్వాప్రతీతేరనుమిత్య నిరావహసా యదితి యత్త
త్పదాత్తావదధికరణబోధోపిహ్నం ప్రయోజనంభవేత్, సచవ్యాప్తిప్రత్యాయ నే
చ్ఛా వీహ్న తస్యాశ్చానుమిత్యాపయిక బోధవవప్రయోజనమితి వాచ్యం,

ధాఃకఇతి జిజ్ఞాసాశ్చదాసాయ ప్రథమవాక్యస్యావశ్యకతేతి * సామయిక
నత్వేన * మయానదృష్టాంతమేవోదాహరణం ప్రయోక్తస్యమిత్యభిలాప విశేషని
యంత్రితత్వేన * అనావత్క్రిత్యాత్ * సకలూదాహరణాఘటకత్వాత్ ॥ తథా
చావ్యాప్తిరితిభావః ॥ స్వలక్షణేఽవ్యాప్తిశంకానిరస్యతి * యోయితి * ఇ
త్యేన * ఇతివాక్యాదేవ ॥ వ్యాప్తివ్యాపకత్వమ్ * ప్రకృతేతి * తత్పక్షసా
ధ్యకానుమితిజనకజ్ఞానవిషయవ్యాప్తిబోధకత్వేనతి స్యాయావయవత్వం తత్పక్ష
సాధ్యకానుమితిప్రయోజకోదాహరణత్వమిత్యధాః * ఉపనయేతి * ఇదమాపాత
తః ॥ వ్యాప్తిబోధస్యవక్ష్యధర్మత్వావిషయకత్వేనవిశేషణాత్ పంచమవిషయశాం
శేవిశేషణతయాప్రకృతానుమితిజనకతావత్పృథకతానచ్ఛేదకతాపర్యావృత్తిధికర
ణధర్మవద్విషయకత్వేనతి చతుర్థవిషయశాసూన్యబోధజనకత్వేనతి స్యాయా
వయవత్వం సముదాయాధాః * ఉపనయేత్వాది * ఉపనయజన్యశ్చాబ్ధిబోధని
వత్కాఃయాః జిజ్ఞాసాయాః కింసాధ్యవ్యాప్యవానిత్యాకారికాయాః జనకత్వేనతి
స్యాయావయవత్వమధాః ॥ పక్షసాధ్యవ్యాప్యవాన్నవేతినంశయస్తు జిజ్ఞాసాప్ర
యోజకః * అన్వయేతి * అన్వయవ్యాప్తిబోధకోపనయ ప్రయోజకజిజ్ఞాసాజ
నకత్వేనతి స్యాయావయవత్వమన్వయ్యుదాహరణత్వమ్ ॥ వ్యతిరేకవ్యాప్తిబో
ధకోపనయప్రయోజకజిజ్ఞాసాజనకత్వేనతి స్యాయావయవత్వం వ్యతిరేక్యదా
హరణత్వమ్ ॥ అన్వయవ్యతిరేక్యదాహరణంద నాన్వేయేతిభావః ॥ ౫౭ ॥ యగవ
త్సకలధర్మప్రత్యాయనేచ్ఛా వీహ్నప్రత్యాయేన శంకతే గాదాధర్యాం ॥
* నన్వతి * ఉద్దేశ్యేతి * వ్యభిచారశంకా నిన్వితౌ సహచారగ్రహేచమ్య

వ్యాప్తిశ్చ సదాథవాచ్యాథత్వవిరహాంతర్వ్యాపనచ్యాపామపితా
 బ్ధితత్వత్వయస్యామోగాత్ మానసబోధేన వక్త్రభిప్రాయానువయోగాత్
 యుపిత తత్పదసమభివ్యాహృతవహ్నిదిపదస్యధూమవ్యాపకతావిశిష్టవహ్ని
 దిలాక్షణికతయాధూమదోహహ్నివ్యాప్తిలాభశత్యవ్యతే, తదాయత్పదే ద్విరు
 క్తిః వినాపితల్లాభసంభవాత్ ద్విరుక్తివైయధ్యమిత్వాత్మేషే పౌచీషసమా
 ధానముపసన్యతి * అత్రచేతి * ఉదాహరణస్థయత్పదచేత్యథః * వ్యభిచా
 రవారణాయేతి * వీస్నానుప్తియమాన సవ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధివ్యభిచారభీవారణ
 ప్రయోజనికామాహుతిత్యథః॥ యావద్దైత్యధికరణ సాధ్యవత్త్వనిశ్చయే తేన
 విపరితనిశ్చయాత్తకత్వేన సాధనాధికరణే సాధ్యాభావవత్త్వమాప వ్యభిచార
 గ్రహస్య ప్రతిబంధకఇతిభావః॥ న నేవ్వంవాచ్యత్వాదిసాధ్యస్యయత్రోపాయాం
 తరాత్మేనలాన్వయిత్వం గృహీతం అయమేతదభిన్నః పితదస్పత్రియావద్ధర్మ
 వత్త్వాదిత్యత్రచ సేతావకమాత్ర పృతిత్వంగృహీతం తత్రచేతా సాధ్యసామా
 నాధికరణ్యగ్రహదేవమానసీవ్యాప్తిస్సంభవతి ప్రథమేభావ సాధ్యయత్వా
 గ్రహేణ ద్వితీయేసాధ్యాభావవత్త్వయాగృహ్యమాణైరధికరణాంతరే సేతార
 గ్రహేణ వ్యభిచారగ్రహసంభవాదితుభయసిద్ధవ్యాప్తి సాధకతానుమానే య
 థోదాహరణం నప్రయుజ్యతే తథాత్రసామానాధికరణ్య లాభాయోదాహరణ
 ప్రయోగేపి ద్వియత్పదం నప్రయుజ్యతేఇత్యత్రేష్టాపత్రిమాహ * అత్రచేతి *
 సర్వత్రైవద్విరుక్తిరసపేక్షితేతి స్వమతమాః * వీస్నాయామపీతి * అయమాశ
 యః॥ ద్విర్యత్పదప్రయోగేపిసకలసాధనాధికరణపరత్వాగ్రహేవ్యభిచారతాదవ
 స్థ్యాద్యవ్యభిచారధియోనివృత్తిః తత్పరత్వ గ్రహపేక్షాయాంచ యద్యోగస్తా
 నసవ్యాప్తిగ్రహేత్యథః ॥ తత్ర వ్యభిచారశంకానివర్తకత్వంప్రదర్శయతి॥
 * యావదితి * ఇదమేవలక్షణం వ్యతిరేక్యదాహరణసాధ్యాభావవతి సాధనా
 భావవత్త్వానిశ్చయోపి విపరితనిశ్చయత్వేన తచ్ఛంకావిరోధిబోధ్యః ॥ శబ్దతా
 వ్యాప్తిప్రత్యయాథామేవ వ్యాప్తిప్రత్యాపనచ్యాపరూపాబోధ్యేతిమతనిరా
 కర్తుముపకరమతే * సర్వత్రైవేతి * ద్విరుక్తపదసమభివ్యాహరణత తత్ప
 దాథాంశే విధేయబోధకవదస్య యత్పదాథావిధేయవ్యాపకతావిశిష్టస్వాధై
 లక్షణతనిరస్యతి * ద్విర్యత్ప్రయోగోపిత్వాదినా * మహానసత్వాదినేతి * మ

భూమిభ్యం సాధననిష్ఠావ్యాప్తికార్యమేవగృహ్యతాం తతపివలక్షణయావ్యా
ప్తికార్యబోధసంభవాత్ తత్రవ్యభిచారశంకాయాఆవిరోధిత్వాత్ యావత్సాధనమ
తినాధ్యవత్ప్రబోధాయద్విర్వచనమనర్థకమేవ॥ అతపివయన్వైసంతన్వైవమితి
ప్రాచీనామదాహరణోపదేశనమపిసంగచ్ఛతే, అవశ్యకశ్చవ్యాప్తిః శాబ్దబోధ్య
అభ్యధా సమాసప్రకారతామపురస్కార్యవిపరీతధియోవిరోధితాయాః దుష్క
ల్ప్యతయామహాససత్త్వాదినాసకలభూమాధికరణసాధ్యవత్ప్రబోధేపిభూమవత్త్వ
ప్రకారేణ తత్రతత్త్వైవ సాధ్యాధావశంకాయా అనుచ్ఛేదేన మాసనవ్యాప్తిగ్రి
హాసంభవాత్, ఏవమద్విరుక్తేనాపి యత్పదేనేకరూపేణ విభిన్నరూపేణవా
సకలభూమాధికరణోపస్థితిసంభవాత్ తదర్థకతయాద్విరుక్తిసాధక్యమపి దు
ర్వచం॥ నచ సకృదుచ్చరిత్యాదిప్రత్యుత్తివిరోధాదేకస్తాద్యత్పదాన్నానేకాధి
కరణబోధస్సంభవతీతివాచ్యం॥ సకృదుచ్చరితస్య సామాన్యత్వాదేవోధకతాయామే
వ వ్యుత్పత్తేః సర్వసామాన్యబుద్ధిస్థతానచ్చేదకత్వాపలక్షిత ధర్మావచ్ఛిన్న
త్వేన నాసాధమిణామనుగమాత్ నాసాధకమవత్కైత్రేన్యేవవ్యుత్పత్తే రవిరో
ధాత్॥ అన్యథాద్విరుక్తిస్థలపకస్తేన పదవ్యయియావాదేస్తానతయాపదభేదవి
రహణ ద్విరుక్తానపిసామాధానమవత్త్రేః॥ కథంవిదధాద్వయబోధకత్వని
ర్వాపేపిభూయోర్భూతస్యనిర్వాహయతు మశక్యత్వాచ్చేతి॥ అథద్విరుక్తస్థలప
వవ్యాప్తినిరూఢలక్షణం, అతపివయత్పదప్రయోగేపివాదివాక్యేస్వావరికలక్షణం
విరహేణ నవ్యాప్తిబోధానిర్వాహః॥ వస్తువ్యాప్తిగోచరశాబ్దబోధానరో
ధేనచేదుదాహరణప్రయోగః తపోవసయనదావ్యవృత్తవేదేనోదాహరణాపివ్యా
ప్తిబోధనంయజ్యతఇతి సకలభూమాధికరణసాధ్యవత్ప్రబోధనాయోయోధూ
మవానిత్యుదాహరణం॥ ఇత్థంచయత్పదస్య సకలభూమాధికరణపరితాయాఅవశ్య
మాససత్త్వాదినోపస్థితేషవ్యధికరణేషు సాధ్యవత్ప్రవర్తితానపి భూమవత్త్వావచ్ఛే
దేన పహ్నిమత్త్వాగ్రిహాత్రమూర్తపనామానాధికరణ్యేన తేషేనవాధికరణేషు సా
ధ్యాధావానగాహివ్యభిచారబుద్ధౌ దాధకాభావఇత్యేవశంకః॥ ఇదముపలక్షణమ్ ॥
వ్యాప్తిబోధానుపగమే భూమాద్యధికరణానామేవ యత్రబుద్ధిస్థతా తత్రయో
యోవహ్నిమాన్ సభూమవానితిప్రయోగస్యాపి ప్రామాణ్యపత్తేః॥ తాదృశత
త్వత్పదార్థేషుసర్వేషు భూమవత్త్వావదాహత్ ॥ భూమసూన్యనికరణస్యాము

కతయాఽద్విరుక్తయత్నదస్యతత్పరత్వానియమేన తత్పరత్వగ్రహణం ద్విరుక్త
రావశ్యకతా॥ ఏవం నిత్యవిస్మయోరితి సూత్రేణ ద్విరుక్తివిధానస్య నిత్యతయా సక
లభూమాద్యధికరణపరత్వేయత్నదస్య ద్విరుక్తస్య సాధుత్వమేవ స్యాదిత్యతాద్వి
రుక్తరావశ్యకతా ఇత్యాశయేనయత్నదే ద్విరుక్తి మధ్యపెత్తతత్పదే ద్విరుక్తిం
డయతిశవీస్సాచైతి॥ ద్విరుక్తినియమోపిక వాచిద్యత్నదవివసతుతత్పదేపీత్యర్థః॥ స
ర్వత్రైవతత్పదేన ద్విరుక్తిరితి సాధకః ॥ వివర్ణభావం సనభూమిపాలకత్యాదౌ
చ్ఛందోమరోధాదినా ద్విరుక్తిదర్శనాల్॥ స్యాయేతుప్రయుజ్యమానే ఽధికస్యా
స్యాయ్యతయా సాధుత్వేపితత్పదే ద్విరుక్తిః సకలధర్మప్రకారయనెచ్ఛాయాపవీ
ప్సానత్వేవ్యద్విరుక్తతత్పదస్య సాధుత్వాసంభవః మహాకవిప్రయోగదర్శనాల్, ఏత
దపిస్తప్తయితుం (*) భవభూతినాం (భవభూతినాం ద్యాః) తథాప్రయోగోదర్శయి
ష్యతే, ద్విరుక్తయత్నదబోధితనానాధర్మితామేకేనతత్పదేపరామర్శాయోగఇ
త్యాశంకానిరస్యతి* విరూపేతి* మహాఫనత్వమహాఫసాప్యత్వాదినావిభిన్నప్ర
కారేణైత్యర్థః* తత్పదేనపరామర్శాల్* తత్పదేనపరామర్శసంభవాల్॥ తత్ప
దస్య పరామర్శకతాయాం, వ్యుత్పత్తివిరోధే ద్విరుక్తయత్నదేనాపికావద్ధర్మ

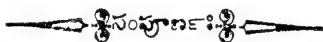
ద్విస్థితేన తత్పదార్థకావిరహాదిత్యపి దృష్టవ్యమ్ * చ్ఛందోమరోధాదినైతి*
అత్ర తత్పదేనవీప్సేతినియమః ॥ కింతు వీప్సితయత్నదసమభివ్యాహృతపదా
ర్థకతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వబోధయత్రైకాత్పర్యం తత్రతత్పదేనవీప్సేత్యేవ,
యద్యత్సావమిత్యాదౌ సాశప్రయోగితాయాపకర్తవ్యే మదీయపాపత్వవ్యాపక
తాబోధాల్ ॥ యత్ర తథావిధవ్యాపకతాబోధేనతాత్పర్యం తత్ర తత్పదేపి
ప్సా యథా, సంచారిణీత్యాదౌ తత్రపరివరాకర్తృకవ్యత్యయకర్తావిష్టమ
హిపాలత్వవ్యాపకత్వస్య వైవర్ణ్యప్రాప్తౌ బోధనాసంభవాల్ ॥ శాద్భృతకర్త
తాత్వేనానుపస్థితే ॥ కింతు తత్ర తత్పద్యుక్తకర్తృకతవ్యత్యయస్య సమానకాతీ
నవైవర్ణ్యప్రాప్తిమత్తత్పద్యుక్తమహిపాలస్య సమాహంబనబోధణతి * వ్యు
త్పత్తిః * నకృదుద్భుతిస్సకృదర్థం గమయతీత్యాకారా॥ ద్విరుక్తయత్నదేనాపి
ద్విర్వచనస్యాదేశరూపతయా పదభేదాధావాల్ * అవిరోధమితి * అథ నకృ
దుద్భుతితత్పర్యే ఏకం పదానుసంధానం ఉభయస్యాధాబోధకమితినియమః
ఏకత్వం స్వసమాసాధికవదాంతరానుసంధానాసమవహితత్వమితిసంభవతి॥

ఘటాఘటాఘటాద్యైకఘటపదానుసంధానేఽనేకఘటబోధకత్వసవ్యభిచారా
 ల్ ॥ నచ తత్రైకశేషణ సరూపపదాంతరలోపాత్తత్ప్రతిసంధానాదేవ నానా
 ఘటబోధః ॥ ఘటపదానుసంధానస్య సమానార్థకపదాంతరానుసంధానాన
 మవహితత్వరూపైకత్వాభావాదుక్తనియమస్యాప్యభంగశ్చతివాచ్యమ్ ॥ తథాపి
 ఘటావానయేత్వాదౌ ఏకేనభాతుపదేనానయనద్యయబోధాత్తన్నియమాసం
 భవాత్ ॥ నచ ప్రాతిపదికమంతర్భావ్యనియమోస్త్వితివాచ్యమ్ ॥ తథానతిఘ
 టంపటంచానయేత్వాదావేకేనాపి క్రియాపదేన నానానయనాదిబోధసంభవా
 త్తత్ప్రావృత్తిస్వీకారవిరోధాత్ ॥ ఏతేన నానావృత్తివిషయాథాబోధకత్వమి
 తి నియమోపివ్యక్తుః ॥ ఉక్తస్థలఘటపటానయనయారేకశక్త్యైవోపస్థాప
 నేనావృత్తిస్వీకారవిరోధతాదవస్థ్యాత్ ॥ సచానేకవాక్యాథాబోధకత్వనియ
 మః ॥ ఘటావానయేత్వాదౌ ఘటద్యయరూపవాక్యాథావైక్యాద్ఘటంపటం
 చానయేత్వాదౌ ఘటానయనపటానయనరూపవాక్యాథావ్యభేదాత్సామం
 న్యమితివాచ్యమ్ ॥ పదార్థభేదే తద్ఘటితవాక్యాథాభేదస్యావశ్యకతయా ఘ
 టావానయేత్వాదౌ వాక్యాథాభేదస్య విచారాసహత్వాత్ ॥ నచైకపదాను
 సంధానజన్యబోధే తదర్థనిష్ఠానేకవిషయతాకత్వాభావనియమః ఘటావానయే
 త్యాదివాక్యజన్యబోధేఘటద్యయతావద్వివచ్చిన్నఘటద్యయాదితదానయనత్వా
 ద్యవచ్చిన్నానయనద్యయవిషయతాచాభిన్నైవ ఘటంపటంచానయేత్వాది వా
 క్యజన్యసమూహంబంధబోధేఘటానయనత్వపటానయనత్వాదిరూప విభిన్నభ
 మావచ్చిన్నవిషయతాద్యయమవచ్చేదకభేదాద్విద్యతేతి నానుపపత్తిరితి వా
 చ్యం ॥ ఘటావానయేత్వాదివాక్యజన్యబోధే ఏకఘటానయనవిషయతాయాఽలప
 రఘటానయనవిషయతాయా లభేదే యత్ప్రాసయనెయద్ఘటకర్తృత్వందాధితం త
 దానయననిష్ఠవిషయతాయాస్తదానయనావృత్తితద్ఘటకర్తృకత్వావచ్చిన్నతద్ఘటా
 నయనాదివిషయత్వాభేదేన తద్భేదస్య తదవృత్తిప్రారావచ్చిన్నతన్నిష్ఠవిషయతా
 కత్వేన భృమత్ప్రసంగాత్ ॥ తత్ర విషయతాభేదస్యావశ్యకతయా తత్రేతాద్య
 శనియమేపివ్యభిచారాత్ ॥ నచ తర్పిదవిషయకైకానుసంధానజన్యబోధేమి
 థోవిలక్షణ తదర్థవిషయతాకత్వాభావనియమః మిథోవిలక్షణత్వంచ పరస్ప
 రానవచ్చిన్నప్రతిబంధకతావచ్చేదకత్వం ఘటంపటంచానయేత్వాది వాక్యాత్స

మూహంబనబోధే ఘటపటానయనవిషయతయోరానయనం ఘటకర్తకం ట
 వా ఆనయనం పటకర్తకం నవత్యాదిసంశయనిరూపిత పరిస్పరానవచ్చిన్నప్ర
 తిబంధకతావచ్చేదకతయా మిథోవైలక్షణ్యమిత్యానయనపదావృత్తిస్వీకారః త
 త్స్వీకారే క్రమేణార్థబోధః ఘటావానయేత్యాదౌ ఘటద్వయానయన విష
 యతాత్వేన తద్విషయతయోర్ననిరుక్తంవైలక్షణ్యం విపరీతజ్ఞానస్య సమానప్ర
 కారకత్వేనైవ ప్రతిబంధకతయా తద్ఘటానయననిష్ఠోక్తరూపావచ్చిన్న విషయ
 తాయాస్తదానయనే తద్ఘటియత్వకోటిక యాదృశసంశయవిరోధితావచ్చేదక
 త్వం అన్యఘటానయననిష్ఠతమ్రూపావచ్చిన్నవిషయతాయాఅపి తదానయనే
 తద్ఘటియత్వకోటికసంశయవిరోధితావచ్చేదకత్వాదితివాచ్యమ్॥ ఘటపటావా
 నయేత్యాదివాక్యాన్వనూహంబనవిలక్షణమానయనత్వావచ్చిన్నై యగపద్ధ
 టపటకర్తకత్వోద్భయవిశేషణకబోధస్యానుపపత్తైస్తాదృశబోధీయ ఘటకమేక
 త్యావచ్చిన్నతదానయనవిషయతాయాః ఘటకర్తకత్వావచ్చిన్నతదానయనవి
 షయతాయాశ్చ నిరుక్తవైలక్షణ్యసత్త్వే॥ తత్ప్రత్యక్షాకృమికానయనద్వయ
 బోధోపగమస్తు ససంభవతి తథాసతిఘటవిదపటపదయోః సామఖ్యాధావన
 ద్వంద్వాయనుపపత్తేః ॥ మైవమ్ ॥ ఏకతత్త్వదానుసంధానజన్యబోధే ఏకవిషయ
 త్యానిరూపిత తత్తదర్థవిషయతా ద్వయాభాసనియమోభిప్రేతః ఘటావా
 నయఘటపటావానయేత్యాదౌ ఆనయనభేదేన విషయతాభేదేపి తన్నిరూపితా
 నయనత్వప్రకారతా రూపవిషయతావైకైవోపేయితే విషయభేదవిరహాల్ ఘ
 తంపటంచానయేత్యాదౌ ఘటానయనంపటానయనంచేతి సమూహంబన బో
 ధోపగమే తత్తదానయనవిషయతానిరూపితానయనత్వ విషయతాభిద్యతే స
 మూహంబనస్య ప్రత్యేకజ్ఞానాత్పాదక సామగ్రిసమావాధీనతయా ప్రత్యేక
 జ్ఞానీయవిషయతాద్వయనియామకవశాదేనవిషయతాద్వయ సంభవాదతస్తత్ప్ర
 వృత్త్యాక్రమేణనేకార్థ బోధస్వీకారఇతి ॥ ఏవంచయాదృశస్థల ఏతత్పదవి
 షయకమేకమనుసంధానమేతత్పదస్యాధ్యక్షాద్వయం బోధయత్విత్యా కారకతా
 త్వస్యం తత్తేఘటంపటంచానయేత్యాదౌసమూహంబనబోధస్యోక్తతాత్పర్యఘ
 టితానేకార్థబోధసామగ్రివశేనాత్పాదసంభవాల్ తథావిధినియమే దర్శిత
 తాత్పర్యాశీనత్వస్యోద్దేశ్యవిశేషణత్వావశ్యకతయా ప్రకృతతత్త్వదేహితదవిరో

బౌధాసంభవాత్ పున్యత్తివిరోధవినకధమిత్యాకాంతాయమాహ * బుద్ధి
 స్థవాచకత్వాదితి * బుద్ధిప్రకారావచ్చిన్నేమనస్వేవకశక్తేరిత్యధః || పున్య
 త్త్విరోధం దృష్టాంతేనదృఢయతి * యథేతి *... *... *... *... *...
 ఇతిత్రీమస్సహమహాపాధ్యాయగదాధరభట్టాచార్యచక్రవర్తివిరచితాయాం
 యుక్తినికరకల్పాలమాలాతారంగిణకల్పనాపయఃపారావారయా

పితౄణాం-అనుమానదీధితితిప్పగ్యాం-అపయవగ్రంథః

భక్తిత్యధః || వ్యక్తతేబుద్ధిస్థవాచిత్యం ప్రకాంతవాచిత్యవలక్షణం దీధితికా
 రాణాం విరూపావస్థితయోరితి లిఖితాచప్రకాంతవాచిత్యే ఏవనిర్భరః || స
 మూహంబసబౌద్ధాపి వ్యాపకత్వాననగాహితదవగాహితేతి దీధితివ్యాఖ్యా
 నావసరేగ్రంథకారేణోక్తమ్ ||

ఇదానీమదాహరణాధానానాహ * మూలేషదం చెతి * సాధ్యసాధనోభయాశ్చ
 యవికలఃకత్యాదేరాధానకత్యనేనాన్వయఃధూమవాణవచ్చోనహ్నిమాణధూ
 మాదిత్యాదౌద్బుష్టాంతస్యాయోగోళకస్య సాధ్యవైకల్యంసాధనవైకల్యంచౌతా
 హరణాధానఃతమభయమాశ్చయోనిరూపకం యస్యావ్యాప్తేరితి పున్యత్త్వావవస్య

రఘువంశే ౬ సర్గః ౬౨ శ్లోకః

|| సంచారిణీదీపశిఖవరాల్లోయంయంవ్యతీయాయవతింవరానా |

సరేంద్రమార్గాట్టవనప్రపేదే వివణాధావంససభూమిపాలః ||

విశుపాలవధేతి సర్గ ౧౬ శ్లోకః

యాంయాంప్రియఃప్రైక్షతకాతరాక్షిసాసాహియానమ్రముఖభూవ |

నిశ్శకమన్యాస్సమమాహితేర్వాస్తత్కాంతరేజఘ్నరఘుంకటాక్షైః ||

మాలతీమాధవీయే వృధమాంకే నాందీ శ్లోకః

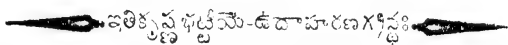
(*) కల్యాణానాంశ్వమసిమహసాం భాజనంవికవ్మూలై

ధుర్యాంలక్ష్మిమహమయిభృశందేహిదేవప్రసీద |

యద్యత్పాపంప్రతిజహిజగన్నాథనమ్రన్యతనై

భద్రంభద్రంవితరభగవద్భూయసేమంగళాయ ||

తాఢూమవాణవహ్నిరిత్యాదాయోపహ్నిమాణ సఢూమవానిరిప్రకృతసాధ్య
సాధనవ్యాప్తివైకల్యాదాధానః॥ అనుపదర్శితాన్వయం॥ అనుపదర్శితాన్వయో
ఽన్వయవ్యాప్తిర్యేనేతివ్యుత్పత్త్యాఇదంవాచ్యం॥ జ్ఞేయత్వాదిత్వాదా యోయోవా
చ్యత్వాభివవాణసజ్ఞేయత్వాభివవానిత్యనుపదర్శితాన్వయవ్యాప్తికత్వాదాధా
నః॥ విపరీతాపదర్శితాన్వయంవిపరీతకృమేణోపదర్శితాన్వయోఽన్వయవ్యా
ప్తిర్యేనేతివ్యుత్పత్త్యాపదర్శితోపహ్నిమాణఢూమాదిత్వాదాయోయోపహ్నిమాణ
సఢూమవానితివిపరీతకృమేణోపదర్శితన్యాప్తికత్వాదాధానః॥ అనుపదర్శితవ్య
తిరకఃఅనుపదర్శితాన్వయతిరేకవ్యుత్పత్తిర్యేనేతివ్యుత్పత్త్యాఅయమెత్థ
టాభిన్నఃపితృద్వటత్వాదిత్వాదాయపితృద్వటత్వవాణసపితృద్వటాభిన్నఇతిఅనుపద
ర్శితవ్యతిరక వ్యాప్తికత్వాదాధానః । విపరీతోపదర్శితవ్యుత్పత్తిరకః విపరీత
కృమేణోపదర్శితాన్వయతిరేకవ్యుత్పత్తిర్యేనేతివ్యుత్పత్త్యాఽక్షస్థలేయో
యపితృద్వటత్వాభివవాణ సపితృద్వటాభిన్నఇతి విపరీతోపదర్శితవ్యుత్పత్తిరేకవ్యా
ప్తికత్వాదాధానః ॥ ఏదంచవక్రకృతసిద్ధ్యాప్తయికవ్యాప్తిప్రమానుపధాయకత్వ
మాధానతాప్రయోజకంబోధ్యమ్ ॥... ..

ఇతికృష్ణభట్టయే-ఉదాహరణగీర్ణః

*వ్యాప్తిమితి*పక్షస్సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్నవైత్యాకాంక్ష్యోపలక్షణమేతత్ ॥
సాధ్యనిష్ఠవ్యాపకతానిరూపక హేతుమాణ్విత్వైర్విధ్యః॥ అనుమితితి*పక్షాంశేప్రకృ
తసాధ్యానుమిత్యేవయిక వ్యాప్తివిశిష్టప్రకృతహేతువైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దజ్ఞానజ
నకత్వమర్థః॥ అవయవత్వం॥ న్యాయానయవత్వం॥ సాధ్యేతి* హేతువ్యాపకత్వవి
శిష్టసాధ్యవద్యుత్పత్తిత్వవిశిష్టహేతువైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దబోధజనకత్వం బోధకా
న్తార్థః॥ సాధ్యేతి* సాధ్యాభివవాణపక్షేధూతాధానప్రతియోగిశావిశిష్టహేతువైశి
ష్ట్యావగాహిశాబ్దబోధజనకత్వం బోధకాంతార్థః॥ తృటియేతి*ప్రకృతసాధ్యాను
మిత్యేవయిక వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాజ్ఞానసోపనయభిన్నాదలాభఇత్యర్థః॥
తథాచతత్త్వంప త్త్యర్థముపనయలవశ్యక ఇతిభావః ॥ సనుమిమాంసకానాంవిశి
ష్టప రామకొనానుమితిజనక ఇతి కిముపనయేనైత్యతతహా *తదితి * మీమాం
సకై రనుమితి హేతుత్వేన విశిష్టజ్ఞానానుపగమేపి లేమాంవ్యాప్యతావచ్ఛేదక
ప్రకారకపక్షధర్మతాజ్ఞానసాధ్యానుమిత్యేవయికతయోపనయంవిశా తదనంభవా
దిత్యర్థః ॥ తథాచోపనయప్రయోగలవశ్యక ఇతిభావః ॥ ఢూమపత్త్వాదిత్వాది

హేతుప్రయోగాభిమానం నిరాకరంతి * నచైతి * హేతువచనాత్ * హేత్వ
వయనాత్ || తస్య * హేత్వవయవస్య * తోత్ర హేతుః * కుతః * ప్రవృత్తత్యేన *
ప్రయుక్త త్వేన * హేత్వేతి * ప్రకృతహేతువిశిష్టహేతుత్వాపకత్యేనేత్య
ధః * అతస్సైత్యాత్ * పక్షధర్మత్యాబోధకత్యాత్ || పక్షధర్మతాయా
అనాంకాక్షిత్యానితిధానః || ప్రకృతమతుపాధికమపి పాగుక్తందృష్టవ్యం
శంకతే * వాదీతి * హేత్వంతాదిత్యధః || హేత్వం తేన పక్షే హేతుజ్ఞాప్య సా
స్యసత్తా ప్రత్యయేన మూయోయధాప్యసాధ్యవాన్ సతద్వానితి సామాన్యముఖి
వ్యాప్త్యా హేతౌ పక్షధర్మతానుమానాదేన నిర్వాహదుపసయవైయధ్యక్షమిత్వ
ధః || సమాధితై శ్చిదధః స్వేతి * హేత్వంతాధాన్య * అసిద్ధత్యేన * హేత్వం
తాధాన్యజ్ఞానస్యవాచివాక్యజ్ఞాన్యత్యేనాప్రమాణ్య శ్చకాకళంకిత తయితద
భావవిశిష్టహేతుమత్తానిష్ఠయాసంభవేన * అనాత్మేషకత్యాత్ * పక్షే హేతుమ
త్తానుమాపకత్యాసంభవాత్ * అన్యథా * ప్రకారాంతరేణ హేతుమత్తానిష్ఠయే
ప్రమాణ్యజ్ఞానాధానోపక్షణేపి అవయవాభీనై తత్ర తదభావానపక్షణే ||
* ప్రతిజ్ఞేతి * ప్రతిజ్ఞాబద్ధశాబ్దబోధానంతరం యోయత్సాధ్యవాన్ సతద్ధావక
హేతుమానితివ్యాప్త్యాబద్ధహేతుజ్ఞానమానసంభవాద్ధైత్య వయవాభిధాన
వైయధ్యక్షప్రసంగాదిత్యధః || తథాన ప్రతిజ్ఞాబద్ధబోధస్యాప్రమాణ్యజ్ఞానా
నాస్కందితతయా హేత్వేతిధానస్యనోపసయాభిధానస్యాప్రవృత్తత్యేమితి
ధానః || సమానసయవాక్యాభావేపిప్రతిజ్ఞాహేతుభ్యాంసాధ్యవత్పక్షహేతోన్వ
యస్తిగామధ్యస్థాద్యోపక్షోహేతుమానితి పక్షధర్మతోపసితధానసంభవాదు
పసయవైరథ్యకమిత్వాశ్చయోనశంకతే * ప్రతిపాద్యానామితి * మధ్యస్థాదీనాం
* స్వేతి * అవసయప్రయోగవివాదానాంతరవగమః * హేతౌపక్షధర్మత్వోపగమ
ధమానతై * తేషామితి * ప్రతిపాద్యానాం * త్వత్పన్నేతి * కేషాంచితప్రా
కృక్షేహేతుమత్తాజ్ఞానమస్తికేషాంచిత్రన్నాస్తి సర్వసాధారణ్యేన పక్షధర్మ
త్వానసితధానాసంభవాదిత్యధః || ఏతద్వత్పక్షమితదుపసితధానేతద్ధమిత
తదుపసాయకజ్ఞానమేన హేతురితిమతేన ఉపసాయకజ్ఞానమాత్రహేతుత్వేప్యా
హ * ప్రతిపాదకేనైతి * వాదినైత్యధ్యక్ష * అన్యథా * కిస్యాధ్యవ్యాప్యవానితి జ్ఞానా
యాశాబ్దబోధానగాహిత్యముపగమ్యతన్నివర్తకకర్తృధానైతి * అవయవా

తరేతి* ఉక్తరీత్యాజ్ఞాపకోపసేతథానసంభవేన తేత్వవయవాదేభభిధానాన
తైరిత్యర్థః ॥ తత్కాపిజిజ్ఞాసాయాః జ్ఞానవిషయకత్వాగమసంభవాదిభావః

— ఇతికృష్ణభట్టియే-ఉపనయగ్రంథః —

*అనుమితీతి * కారణాంతం న్యాయానయవార్థకమ్ ॥ ప్రకృతసాధ్యయ ప్ర
కృతవ్యాప్తివిశిష్టప్రకృత్య పక్షధమతావిశిష్టప్రకృతసేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వవిశిష్టసా
ధ్యవైష్ట్యావగాహిబోధజనకత్వం విశేష్యదిశార్థః ॥ అనుషంగపక్షేచేదంప్రతిజ్ఞా
యామతివ్యాప్తివారణాయవిశిష్టాంతం తత్కాపిధూమాదప్సిమామతిస్సధర్మాపర్య
తోపహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞావారణాయవిశిష్టాంతం ॥ పహ్నివ్యాప్తివిశిష్టపర్యతన్వత్తి
త్వ విశిష్టధూమాదప్సిమామతిస్సధర్మాపర్యతో పహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞావారణాయ
ప్రకృతపక్షనిశ్చేః ॥ పర్యతోపహ్నివ్యాప్యపర్యతన్వత్తిధూమాదప్సిమామన్ధామా
దిత్యాదిస్థల ప్రతిజ్ఞావారణాయ ప్రకృతసాధ్యనివేశః ॥ ప్రకృతసాధ్యంచపక్షేయ
ద్యూపావచ్ఛిన్న బోధికాప్రతిజ్ఞాః సంప్రదాయసిద్ధాంతద్వూపావచ్ఛిన్నం
వచంచ తాదృశతద్యూపావచ్ఛిన్నవైష్ట్యాబోధాన్యతమబోధజనకత్వవర్థః ॥
తేన తస్మాదితరేభ్యోభిద్యతఇత్యాదినిగమనానాం సంగ్రహః ॥ నిగమనవైయర్థ్యం
శుకతే *నచేతి* పర్యాప్తేః పరాధాల్ *తేన* నిగమనేష* పర్యవసానాల్ *అ
నుమిత్యసామగ్య సంపాదకత్వాల్ * అభిధానాభిధేయయోః * అనుమిత్యావ
యికార్థబోధకశబ్దప్రతిపాద్యయోః * పర్యవసానం * పూర్ణత్వం * అవయవా
తరాణాం * నిగమనానాం ॥ ననునిగమనానంగీకారే పక్షసాధ్యవాన్నవేతి శం
కాయాకథం నివృత్తిరిత్యతలహ * నిపరీతేతి * తతపివ * సాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టవైష్ట్య
బోధకశబ్దాదేవ * అన్యథా * తిథావిధానపరమాత్తాదృశశంకానివృత్త్యంగీకారే ॥
*తదవారణాల్ * తదవారణప్రసంగాల్ ॥ విశేషదశానత్వరూపవిరోధితావీజనా
మ్యంప్రకృత్యాదయతి * సహిత * తథాచ గాఢాన్యథావాసగాహిత్యమివగ్రహ్యభా
వవ్యాప్తివిశిష్టవైష్ట్యావగాహిత్యం విశేషదశానత్వమేవైతి నిగమనంవ్యర్థమితి
భావః ॥ శంక తేసిద్ధేతి * నిగమనసిద్ధత్వ విశిష్టసాధ్యబోధకతయా తచ్చంకా
విరోధీత్యర్థః * స్వరూపేతి * మాత్రీపదంసిద్ధత్వవిషయతావ్యవచ్ఛేదార్థం
తథాచ వాచివాక్యేలక్షణావిరహాదప్సిమాపదస్యసాధ్యత్వ విశిష్టపహ్నిరుపపన్నాప
కత్వం కింతువహ్నిత్వస్య రూపమాత్రీస్యేతి సాధ్యత్వవిరోధసంభవఇత్యర్థః ॥
వీరతచ్ఛిద్ధత్వం ప్రమాణసిద్ధత్వమిత్యాశయేన వేతువిధికిసాకాంక్షత్వాభావః

సిద్ధత్వమిత్యతాహ *సిద్ధత్వేతి* తథాచనిగమనఘటకవహ్నిమత్పదేహేతువి
భక్తిసాకాంక్షత్వానుగమే తత్సాకాంక్షత్వప్రేవసత్ప్రేవసత్ప్రజ్ఞానాభావాత్ వ
హ్నిదోహేతువిభక్త్యథాఃస్వయోసన్యాదిత్యధః ॥ జిజ్ఞాసారూపాకాంతా
యావహ్నిపువగమే సమభివ్యాహారూపాకాంతాయాః శబ్దబోధాపయిక
త్వాసంభవేనాకాంతాజ్ఞానాభావాసంభవాదిభావః *వ్యాప్తితి* బాధజ్ఞానం
ప్రతివ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యవగాహిత్యేనైవవిరోధితా ఉపనయేచపక్షధర్మతా
మాతృభానమిత్యాశయేనెదం *సాధ్యేతి* సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వాదిత్య
ధః *తదభావేతి* అబాధితత్వాదిబోధకనిగమనానుగమేత్యధః *సమీ
హితానిర్వాహాదితి* అనయవాంతరాదబాధితత్వాదివిశిష్టసాధ్యబోధాసంభవా
ద్బాధనిశ్చయాదితః సాధ్యవత్తాజ్ఞానానుదయప్రసంగాదిత్యధః ॥ సాధ్యాభా
వనిశ్చయోబాధఇతితదభావోబాధితత్వం ఏవం సత్ప్రతిబంధితత్వం నిశ్చయ
గర్భమిత్యాశయేనశంకతే *అథేతి* సన్వబాధితత్వబోధేనమితిసత్త్వమిత్య
స్వయన్యతిరేకానువిధానమేవమానమితితతః*అథేతి*బాధసత్ప్రతిపత్తో
నిశ్చయాగర్భావిత్యాశయేనవ్యాప్తిమహస్యస్యసమాధిత్యేయదవగమనతీతి *అ
న్వయఇతి*అబాధితత్వబోధకతద్దాహవాదిభావః ॥ హేత్వినాకాంతీతత్వలక్షణ
సిద్ధత్వం అబాధితత్వాదితి తథాచ వహ్నిపదసన్యాబాధితత్వాదివిశిష్టవహ్ని లక్ష
ణావిభక్త్యథాఃస్వయోత్తమేన హేత్వీంతేన ఏకవారం విభక్త్యథాఃస్వయే
జాతేపునర్విభక్త్యథాఃస్వయంతాత్పర్యానుపపత్త్యావక్షణేతిస్ఫుటయతి*సన్వయితి*
వస్తుతస్తు నిగమనాత్సాధ్యే సాధ్యవ్యాప్యవక్షిప్తైహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం త
స్మాత్పదలభ్యం భావతే తద్దేతుకాలబాధితత్వాదేనమితిగుపనయోవా తత్ర
సాధ్యే హేతువిభక్త్యథాఃస్వయఃకథం సిద్ధ్యాన్వదిత్వాశంకావాంతాయ చేత్వి
తి ॥ జ్ఞానాదితి ॥ సత్త్వాదిత్యధః ॥ హేతువిభక్త్యథాఃస్వయప్రయోజకాకాం
క్షాహాస్యత్వం హేత్వినాకాంతీతత్వం తత్ప్రేక్షిమి నెహాకాంతా ప్రతిబంధోస్తి
శుద్ధే హేతుజ్ఞాప్యత్వసిద్ధావమి విశిష్టహేతుజ్ఞాప్యత్వాన్విధేరిభావః ॥ ఏవంచ
సాధ్యాశే అబాధితత్వాదిబోధే ఉపనయోపస్థాపితసాధ్యవ్యాప్తిశిష్టపక్షవృత్తి
త్వస్యసహేతుతా, ప్రయుక్తికరణ్యాల్ ॥ నాపి తాదృశపక్షవృత్తిహేతుకత్వ
స్య అప్రయోజకత్వశంకాసత్త్వాల్ ఇతినిగమనానుధాననమ్ ॥ తథాసతీసాధ్యా

భావస్య పక్షస్య తిత్వే ప్రమాత్త కవరామర్శజన్యప్రమాదిషయత్వానుసవ త్తిరూ
 వత్కనంభవాన్నతచ్ఛంకెతిబోధ్యమ్ || తస్మాత్తథేనిగమననిరాకర్తుమాహ * ఇ
 హేతి * అశేషరూపంవ్యాపిపక్షధర్మత్వాభయం * సిద్ధస్థలే * మైత్రీఃపచతితయమ
 పి తథేన్యాది లోకప్రసిద్ధస్తత * విరోధః * ఉపక్రాంతప్రతిజ్ఞయా సహావ
 సంహృతనిగమనస్యే కాథాబోధాజనకత్వరూపః || తస్మాత్తథేత్వకై తత్పదస్య
 ప్రక్రాంతాథాత్వాన్నొకవిరోధగ్రహః || తస్మాద్వహిమానిత్యభిధానైతుపహ్ని
 పదస్యాతథాత్వాత్ || ఏతద్వహిపదస్యాన్యవివాధాఇతి భృషేణోక్తవిరోధ
 గ్రహావతిరిత్యథః || అన్యేతు తస్మాత్తథాయమితినిగమనెవ్యతిజ్ఞయాసహనూ
 నాథాబోధాజనకత్వాత్ కోనవిరోధః || తస్మాద్వహిమానిత్యాదౌతుపక్షాథా
 వేనవిరోధఇత్యాచుః || తద్వింత్యమ్ || తథాసతి తస్మాద్వహిమానయమితినిగ
 మనేఽదోషాత్ || ననుతేను || తస్మాద్వహిమానితివాక్యం ప్రాచీనమతేనంప్ర
 దాయవిరుద్ధమేవ * నన్యత్ * నన్యరూపే * పూర్వవాక్యజన్యశాబ్దబోధవిశేషే
 * ప్రకారే * తథావిధశాబ్దబోధవిశేష్యభిన్నప్రకారే * సాదృశ్యే * తథావిధశాబ్ద
 బోధవిశేష్యసాదృశ్యే * తథేతి * హేతుమానిత్యథః || తథాశబ్దహేతుమదు
 పస్థితిః || నను హేతుశబ్దానర్థాద్యా హేతుమానిత్యాబ్దబోధోన్విత్యేత ఇహ
 * సహిత * తాదృశజ్ఞాప్యత్వస్యాద్వైకతానన్యైకకర్తృ ఉద్దేశ్యాలాభః హే
 తుమత్తవస్య తథాత్వవసతాత్పర్యం అభేదే జ్ఞాప్యజ్ఞాపకథావాన్వయస్యా
 వ్యుత్పన్నత్వాత్ సాధ్యేనవ తస్మాచ్ఛబ్దాథావాన్వయాభిప్రాయాశ్చుతిభావః ||
 పక్షస్యాపనయజన్యబోధవిశేష్యస్యాపి సామాన్యతోధికరణత్వాదిసాన్వయ
 వ్యాప్తిఘటకత్వేనప్రకారత్వాత్ తద్వైక నిగమనజన్యబోధీయ ప్రకారాన్వ
 యోవాచ్యః పర్యతాహేతుమత్తవజ్ఞానజ్ఞాప్యఇతి బోధేన సతాత్పర్యమిత్య
 థః || హేతుః పూర్వో కవిన * అభేదేతి * చకారోభిన్నక్రమః * తస్మాది
 తి * ఉక్తనిగమనఘటకతథాత్వాథానాదృశ్యాన్వయాసంభవాదిత్యథః || ఘ
 టోఘటాభిన్నోఘటత్వాదిత్యాదౌ ఘటసదృశే ఘటత్వావ్యాపకత్వేన ఘటత్వ
 జ్ఞాప్యత్వాధివాల్ ప్రమేయపక్షకే ధేదఘటితపక్షసాదృశ్యాప్రసిద్ధేశ్చేతిభా
 వః || నను తథాపదంబుద్ధిప్రత్యేనసాధ్యబోధకమితిసాధ్యే పంచమ్యథావాన్వయ
 శ్చగ్ధతలహ * బహునామితి * ప్రకృమే బుద్ధిస్తేవిశేష్యనియమతః సాధ్యేన

చ తదన్వయస్య దుర్వచత్వాత్ || అన్యస్యాపి బుద్ధిస్థత్వాదితిభావః || నన్వయత్వ
 బాధాన్నపంచమ్యథాన్వయఇత్యతలహా * వాదివాక్యైశ్చితి * బుద్ధిస్థైశ్చిత్వ
 భః || యోగ్యతార్హయే * బాధాభావబలాత్ పంచమ్యథాన్వయాంగీకార
 ౨తిప్రసంగాత్ * బుద్ధిస్థక్రమసంయోగాదావపి నిగమపఘటక పంచమ్యథాన్
 న్వయప్రసంగాత్ || తథాచోపక్రమోపసంహారయోర్విరోధోదుష్ప్రవిహరపీచ
 తిభావః || ఏతచ్చ తథాచాయమిత్యవసయమాషణోపలక్షణం తదుపసయే త
 థాశబ్దస్య పూర్వవాక్యజన్యబుద్ధివిశేష్యకారణకత్వే హేతుమద్వ్యప్తాంతస్య త
 త్రివిశేష్యత్వాత్తత్త్రాయంపదాథానన్వయః || తద్విశేష్యత్వేనతి ప్రకారా
 థకత్వే తథావిధదృష్టాంతపిన సాహచర్యఘటకశీన ప్రకారఇత్యక్తదోషో
 దుర్వారః || సాదృశ్యార్థకత్వేచ తాదృశదృష్టాంతసాదృశ్యే ఆయంపదాథాన్
 నన్వయఇతిదృష్టప్రమాణమ్ || నను తస్మాద్వహిమానితి నిగమనవాదిమతేపి కథంత
 ద్ధటకపంచమ్యథాన్వయః తద్భిన్నస్య బుద్ధిస్తవాదితయాఘటాదెవబుద్ధిస్థత్వే
 న తేజ్ఞాప్యత్వస్య సాధ్యే బాధాదిత్యతలహా * తస్మాదిత్యేతి * సాధ్యాన్వయ
 పంచమ్యథాన్వయత్వే యోగ్యతాకాత్పర్యాభ్యాం ప్రకృతహేతూరవాన్వయ
 ఇత్యర్థః || నను నిగమనోత్తరం కుతఇత్యాకాంతా కుతోనజాయతే ఇత్యాశం
 కాయామాహ * తస్మాదితి * విశిష్టసిద్ధతా * ప్రకృతసాధ్యే హేతువిభక్త్యథాన్
 న్వయనిరాకాంతతా * సాధ్యతయోక్తస్య * హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేన బోధితస్య *
 * సమభేతి * వ్యాప్తిపక్షధర్త తావిశిష్టహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యత్వేనపునర్వృధనాదిత్య
 భః || తథాచ హేతువిభక్త్యర్థబోధోత్తరబోధవిషయవిభక్త్యర్థవత్త్వసంగ
 నతాదృశనిరాకాంతత్వానుమితరాకాంతాజ్ఞానవిఘటకేతినతాదృశకాంతాశం
 భవఇతిభావః * అన్యథా * నిగమనాసంతరిమనుమానా తథాబోధాంగీకారతత్త్వ
 య్యర్థాత్ * నిగమనవైయక్త్యప్రసంగాత్ || ఏతచ్ఛాబ్దాధితబోధఇవనిరాకాం
 త్తత్త్వబోధోపినిగమనప్రయోజనమితిమతేన || వస్తుతస్తుతస్మాదిత్యతలహాహేతుజ్ఞా
 ప్యత్వస్య లాభాన్నాకాంతాప్రపత్తిః || నచ హేతుసంబద్ధసాధ్యేతదాకాంతా
 తాదృశసాధ్యత్వవాదినాఽపరిగ్రహేత్ || తాదృశసాధ్యే భవద్భిరపి సనిరాకాం
 త్తత్త్వబోధానుపపాదనాచ్చేతి || నను సాధ్యసంశయాదేరపిలవయవత్వాత్తేషాం
 పంచత్వకథనాసంగతిరిత్యతలహా * సంశయేతి * ప్రయోజనం * సాధ్యనిర్ణయే

చ్చా ॥ అదినా హేత్వా కాంతాదయః *క్షణం* ఉచితానుపూర్వకత్వముః
 అనుపూర్వాన్వయశబ్దభర్త త్వాత్ *న్యాయాంగభేదన* న్యాయసంపాదకత్వా
 ఉపయుజ్యంతే అపేక్ష్యంతే *కంటకోద్ధారస్య* కోనహిమాక కుతావ
 మాకకథమస్యగమకత్వమితిప్రశ్నసమూహస్య*సమయేతి* కాదాచిత్కై
 త్యఫః ॥ ప్రకారాంతరేణ ప్రతివాదినస్తథావిహితాంతానో భేదకర్మికః
 వాక్యప్రయోగస్తతః కంటకోద్ధారాసంభవాదితిభావః ॥ *~~~~~*

ఇతిక్రిమస్తహమహోసాధ్యయకృష్ణభట్టవిరచితాయాం

గదాధరయవ్యాఖ్యానాయాం నిమగ్నాపరాభ్యాసాయాం

————— ఆనందపరశ్రామపూర్ణః —————

————— *~~~~~* —————

